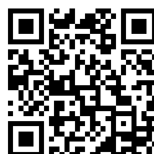
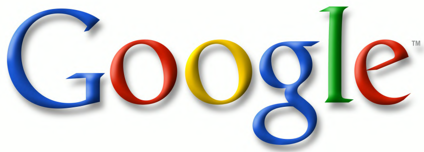
This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google™ books

https://books.google.com

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

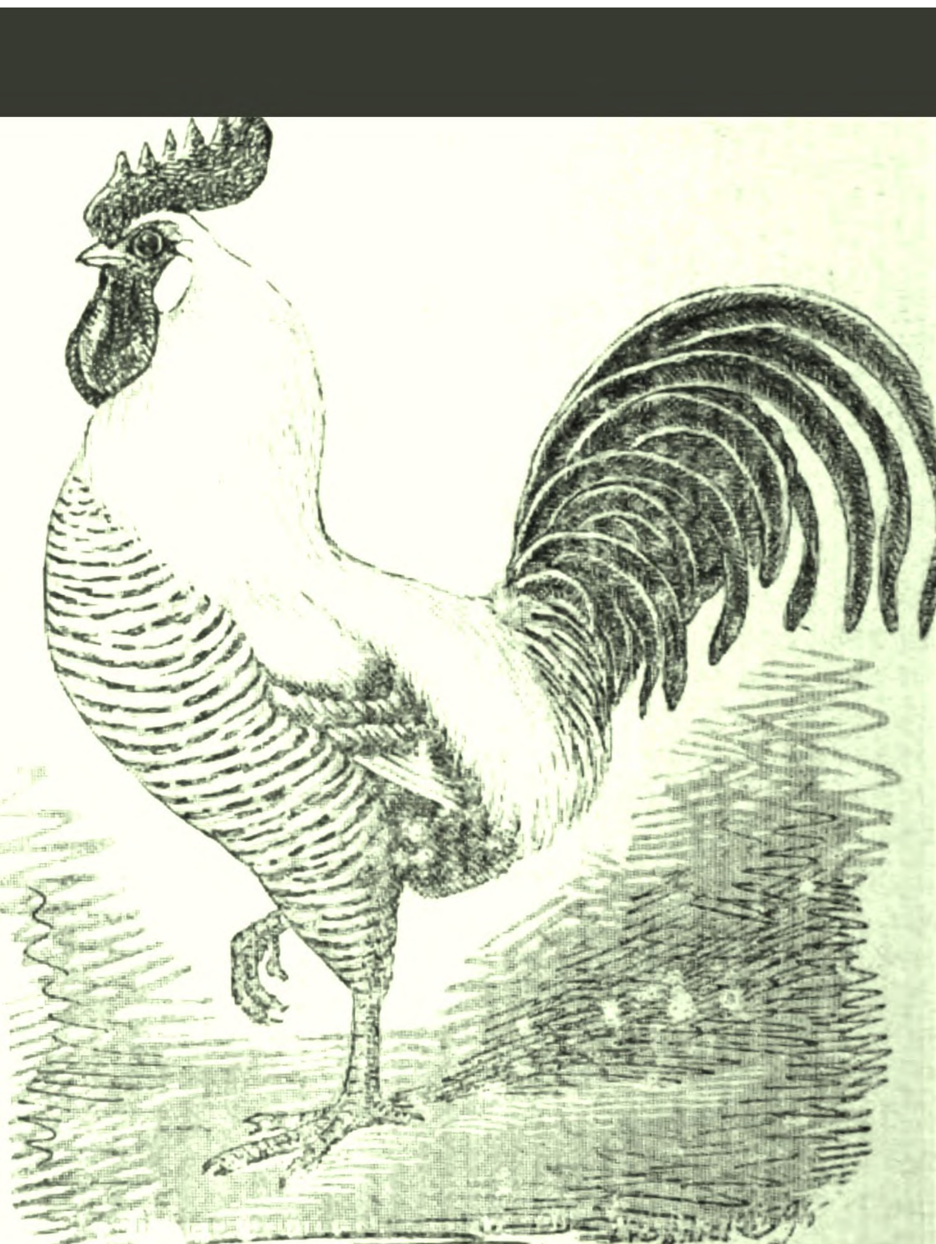
Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

Het Belfort

Digitized by Google

Digitized by Google

19E5

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Tiende jaargang, 1895. Juli, N

Digitized by Google

A. SIFFER, Uitgever, Gent.

BIOGRAPHISCH WOORDENBOEK
DER
Noord- en Zuid-Nederlandsche Letterkunde
DOOR
J. G. FREDERIKS en F. JOZ. P. VAN DEN BRANDEN
1888-1892
2 deelen, royal octavo, 918 bladzijden, in twee kolommen gedrukt.
In plaats van 30 frank slechts fr. 12,75

ANTWERPEN IN DE XVIII^de EEUW
voor den inval der Franschen
door EDWARD POFFÉ
PRIJS : FR. 3,00.

ÉLÉMENTS DE LA PSYCHOLOGIE HUMAINE
COURS PROFESSÉ PAR
J. J. VAN BIERVLIET
Professeur à l'Université de Gand.
Prix : fr. 8,00.

'ES INFLUENCES DE LA MISÈRE
SUR LA CRIMINALITÉ
par l'Abbé M. de Baets
Prix : fr. 2,00.

SCINTILLEMENTS
poésies par JEAN CASIER
Prix : 2,00 francs.

QUATRE ANS D'ÉVOLUTION
relation des principaux faits politiques et sociaux accomplis en Belgique de 1890 à 1894
par LADISLAS VAN HOOREBEKE
Avocat près la Cour d'Appel de Gand.
avec une Préface par M. GUILLAUME VERSPEYEN
Prix : fr. 6,00.

CHARITÉ
DRAME EN CINQ ACTES ET HUIT TABLEAUX
par CHARLES BUET
Prix : fr. 2,50.

Digitized by Google

Het Belfort

Tijdschrift gewijd aan Letteren, Kunst en Wetenschap

Digitized by Google

Digitized by Google

Het Belfort

Maandschrift

gewijd aan

Letteren, Kunst

en

Wetenschap

(6 frank 's jaars).

Gent
Drukkerij A. Siffer

Tiende jaargang, 1895. — Tweede halfjaar.

Digitized by Google

Digitized by Google

BIJDRAGEN

tot de kennis van het leven en de werken van

JAN VAN RUUSBROEC.

Bovenstaande titel vereischt wellicht eenige toelichting: het zijn geene opstellen van mijne hand, waarvoor ik zooveel belangstelling mogelijk wensch te wekken, maar geschriften van tijdgenooten van den eersten prior van Groenendaal, « even-eeuwighe » getuigen van zijn leven en werken, en ook geschriften van hem zelven, of, wat sommige betreft, althans aan hem toegeschreven.

Daar het alleen mijn doel is, bruikbare stof te leveren voor den geschiedschrijver onzer letterkunde, heb ik gemeend eene studie over de grammatische vormen achterwege te kunnen laten; maar heb verder getracht te voldoen aan alle andere eischen welke men aan een uitgever van middeleeuwsche werken stelt. De teksten zijn nauwkeurig naar de handschriften afgedrukt, met dien verstande: 1° dat de afkortingen door mij zijn opgelost, gewoonlijk zonder nadere aanwijzing; dit laatste geschiedt alleen daar, waar het om een of andere reden noodzakelijk was; 2° dat ik naar eigen inzicht woorden heb gesplitst of aaneengeschreven, hoofdletters gebruikt en interpunctie aangebracht; 3° dat het onderscheid tusschen *i* en *j*, *u* en *v*, korte en lange *s* is opgegeven; 4° eindelijk, dat bedorven plaatsen zooveel mogelijk zijn verbeterd: daarbij zijn tekstveranderingen cursief gedrukt, en toevoegingen tusschen haakjes geplaatst, terwijl in de aanteekeningen

Digitized by Google

van de lezing van het handschrift nauwkeurig rekenschap wordt gegeven.

Telkens me verschillende handschriften ten dienste stonden, zijn de varianten welke zij opleveren, ook de geringste, medegedeeld.

Enkele der thans volgende geschriften zijn vroeger reeds gedeeltelijk uitgegeven. Deze oudere uitgaven wijken soms niet onbelangrijk af van de tegenwoordige: voor de juistheid mijner lezing kan ik echter, menschelijker wijze gesproken, instaan.

I.

Die Prologe van her Gerardus.

INLEIDING.

In de twee grootste Ruusbroec-handschriften, het eene, D, geschreven in 1461, en het andere, G, geschreven in 1480, vindt men vooraan het hieronder afgedrukte geschrift, dat een zekere her Gerardus, in leven prior van het Karthuizerklooster te Herne, d. i. Herinnes in Waalsch Brabant, benoorden Enghien, vervaardigde om tot « prologe » te dienen voor een handschrift bevattende een door hem zelven gemaakt afschrift van vijf werken van Jan van Ruusbroec, t. w. *Dat Rike der Ghelieven*, *Die Chierheit der gheesteliker Brulocht*, *Dat Boec van den gheesteliken Tabernacule*, *Dat Hantvingherlijn* en *Dat Boec vander hoechster Waerheit*.

Her Gerardus was niet alleen een tijdgenoot van den eersten prior van Groenendaal : hij heeft hem ook persoonlijk gekend en met hem gesproken, wat de waarde en het gezag van zijne « prologe » in geen geringe mate verhoogt, al zijn sommige der medegedeelde bijzonderheden ook reeds van elders bekend. Het geschrift van her Gerardus bevat belangrijke mededeelingen over Ruusbroec's leven, over het ontstaan zijner werken en de ontvangst welke er aan ten deel

Digitized by Google

viel ; het bevat eene aannemelijke verklaring van eene bekende plaats uit *Dat Boec vander hoechster Waerheit*, eene plaats welke drie eeuwen later nog de critiek van niemand minder dan Bossuet zou uitlokken ; het geeft over de taal der middeleeuwen enkele inlichtingen van het grootste gewicht. Persoonlijk wekt de schrijver onze hartelijke sympathie door de krachtige pleitrede voor de in onze eigen taal geschreven werken, en dat in een tijd toen alleen het Latijn voor « de boeken van geestelicheden » geschikt geacht werd.

Door David zijn eenige brokken van her Gerardus' « prologe » medegedeeld in zijne inleiding op het *Tabernakel;* het werk wordt hier thans in zijn geheel uitgegeven, waar het pas geeft met korte aanteekeningen voorzien. De tekst is afgedrukt naar hs. D, terwijl van G de varianten worden opgegeven.

Dit is die prologe her gherardus dier wilen prioer was inder oerden van tsartroysen ende die dese boeke vergaderde. fol. 1*a*

DAt licht der gracien Gods en mach niet verborghen bliven, het en moet scinen uut den mensce daer(t) in is in werken, ofte in woerden, ofte in enigen teykenen. Ende daer bi, om dat dese heer ende priester die dese vijf boeken *maecte*, hadde

1 her gherardus dier G here gherarts die. — 2 inder oerden G in die ordene. — tsartroysen G chatrousen, *en in* D *van eene andere hand eene verwijzing naar de volgende woorden, die boven dit opschrift staan* : van onser vrouwen huus ter kapelle bi harn. *Deze toevoeging is uit den tekst der prologe zelf genomen* : *zie beneden blz.* 11 *r.* 6-7. — 3 boeke G boecken. 5 uut den mensce G uten mensche, *en tusschen deze twee woorden eene doorgeschrapte* d. — 6 daert *lezing van* G; D daer. — is G es. — werken G wercken. 6 en 7 ofte G ochte. 7 enigen teykenen G eneghen teekenen. — daer bi G der (*voluit*) bi. 8 heer ende priester G here ende ende (*sic*) priester. — die *in* D *in margine met verwijzingsteeken*. — vijf boeken G .v. boecskene. — maecte *lezing van* G; D ghemaect *veroorzaakt door het volgende* hadde.

Digitized by Google

in hem overvloedighe (gracie), soe en woude hise niet alleen openbaren met sinen doechdeliken werken ende met sinen geesteliken woerden, mer hi leydse oec in gescrifte, op datter langhen tijt na hem in mochten ghebetert worden alle die gene dier na volghen souden. Dese auctor hiet her JAN VAN RUUSBROECK, ende was ierst een devoet priester (ende) een capelaen te Bruesel in Brabant, in sinte Goedelen kerke; ende daer begonste hi enighe van desen boeken te maken. Daer na woude hi hem doen uter menichte vanden luden. Ende overmits den toedoen van enen anderen oec devoten ende rikeren capelaen die hiet her VRANC VAN COUDENBERGHE, stichten si tot harer beider behoef ene *matelijcke* habitacie, suit oest van Bruesele, op een mile int wout van Sonien, in een dal dat hiet gronen dal, dair voirtijts een cluse stont om een clusenaer. Mer altoes was des her Jans meninghe dat hi onderhorich was den here Vrancken. Ende daer leiden si een heilich afghesceiden leven. Mer want God woude dat meer luden hare heylicheden te bat hadden ende gheformt werden in die forme van hare religiose

1 overvloedighe G overvloedeghe. — gracie *ontbreekt in* D. — soe G so. 2 alleen G allene. — werken G wercken. 3 geesteliken G gheestelijcken. — mer *hier en in 't vervolg in* D *steeds voluit;* G maer. — leydse G leidse. 4 gescrifte G ghescrifte. 5 worden G werden. — gene G ghene. 6 ruusbroeck G rusbroec. 7 ende een capelaen : ende *ontbreekt in* D, een *in* G. — capelaen G capellaen. 8 bruesel G bruesele. 9 daer G d', *dus* der. — enighe G eneghe. — maken G makene. 10 menichte G menechten. 11 luden G lieden, *waarvan* iede *op rasuur.* — overmits G mids. — toedoen G toedoene. 12 capelaen G capellaen. — vranc G vrancke. 13 tot harer beider G te haerre beyder. 14 matelijcke *lezing van* G; D materilike. — suit *in* D *verbeterd uit* suut, *waarin het tweede been der tweede* u *doorgeschrapt is en een punt op het eerste gezet;* G zuut. 15 een G ene. — sonien G zonie. — dat hiet G datmen noemt. 16 gronen G groenen. — dair voirtijts G daer voretijts. — cluse G cluseken. — een clusenaer G enen clusenere. 17 Mer G maer. — meninghe G meyninghe. 18 onderhorich G onderhoerech. — here G her. — daer G der (*voluit*). 19 leiden G leyden. — afghesceiden G afgescheyden. — Mer G maer. 20 luden G liede. — hare heylicheden G haerre heilicheiden. 21 gheformt werden G gheformeert worden. — hare religiose G haren religiosen.

Digitized by Google

exempelen, dair bi gevielt dat eenighe goetwillich menschen uten stede van Brabant aen hem vergaderden om met hem te wonene van weerliken abite ende oec van religiosen. Ende al hadde her Jan alle dese(r) vergaderinghen liever ledich gheweest, nochtan om dat hi ghevoelde dat her Vranc begherde die minne Gods te vermeeren in vele personen, soe liet hi die vergaderinghe daer werden; want ghelijc dat hi selve leert, hi wiste hem selven seker dat hi conste werken in ertsche dinghen ende rusten in Gode te samen.

¶ Hier na bi der ingheestinghe Gods begheerden sí aen te nemen enich *religeoen* der heyligher kerken, op dat na hem die vergaderinghe te bet bi een bleve ende die staet || te langher gheduerde. Ende namen ane fol. 1b habijt ende ordine van eenrehande canoniken regulieren vander oirden sinte Augustijns, ende ontfinghen met hem tot .viij. personen ofte meer daer her Vranc af onfinc dat officie vander *proefstien*, ende her Jan was onder hem prioer; ende daer hielden si dat religioen wel ende nauwe voirden oghen Gods ende eersamlic voir dat aensicht der luden (1).

1 dair G daer. — gevielt G ghevielt. — eenighe G eneghe. — goetwillich G goetwilleghe. 2 aen G ane. 3 wonene G woenene. — weerliken abite G wereliken abyte. 4 alle *ontbreekt in* G. — deser *lezing van* G; D dese. 6 hi G hy. — vranc G vrancke. — begherde G begheerde. — die G de. 7 vermeerne G meerne. 8 daer G der (*voluit*). — hi G hy. 9 selven G selve. — werken G wercken. 10 ertsche G eertschen. 11 na bi, *lezing van* G; D nabi. — ingheestinghe G ingheestinghen. 12 aen G ane. — nemen G nemene. — enich G enech. — religeoen *lezing van* G; D reliosen. -- heyligher kerken G heiligher kercken. 13 bet G bat. 15 habijt G abijt. — ordine G ordene. — canoniken G canonken. — regulieren G reguliere. 16 oirden G oerdenen. 17 tot G tote. — ofte G ochte. — daer G der (d'). — vranc G vrancke. — af G of. 18 onfinc G ontfinc. — proefstien *lezing van* G; D professien. 19 daer G der (*voluit*). — hielden G hilden. 20 voirden G vore den. — eersamlic G eersamlec. 21 voir G vore. — aensicht G aensien. — luden G liede.

(1) Het ontstaan van het klooster te Groenendaal is het eerst beschreven door HENRICUS POMERIUS, regulier en later prior aldaar, wiens werk *De Origine Monasterii Viridisvallis una cum vitis B. Joannis Rusbrochii... et aliquot coaetaneorum ejus* werd uitgegeven in de *Analecta*

Digitized by Google

Voirtmeer is te wetene dat her Jan Ruusbroecs ghescrifte ende boeken seer ghemenichfuldicht worden in Brabant ende in Vlanderen ende in anderen landen daer omtrent, ende alsoe datmense som overleide ende *interpreteerde* uten brabantschen dietsche in anderen tale(n) ende oec in latijn, om te hebben in verren landen(1),

1 Voirtmeer G Voertmeer. — is G es. — her Jan Ruusbroecs D jan ruusbr *met een afkortingsteeken achter de* r; G des her Jans. — ghescrifte G ghescriften. 2 seer G seere. 3 vlanderen G vlaenderen. — daer G der (d'). 4 omtrent *in* D *en* G om- *voluit*. — som G oec som. — overleide G overleyde. — interpreteerde *lezing van* G; D impetreerde. 5 uten G uuten. — talen *lezing van* G; D tale. 6 (1ste) in G int. — hebben G hebbene.

Bollandiana 4, 257 vlgg. met eene zeer belangrijke voor- en narede. Zie verder de uitvoerige opgave van andere bronnen, zoowel handschriften als boeken, bij Dr. J. G. R. ACQUOY, *Het Klooster te Windesheim en zijn invloed*, 3, 14 vlg., volgens wien de geschiedenis van het klooster te Groenendaal vooral door WAUTERS, *Histoire des environs de Bruxelles* 3, 534 vlgg., goed is uiteengezet.

(1) Hoe waar het is, wat her Gerardus over het « menigvuldigen » van Ruusbroec's geschriften zegt, kan ook hieruit blijken, dat mijne beschrijving der Ruusbroec-handschriften reeds *vier en zestig* codices omvat, waarvan de meesten verschillende tractaten van Ruusbroec bevatten; daaronder zijn er teksten in Vlaamsch, in Brabantsch, in Limburgsch, in Geldersch dialect, en één in een opperduitsch dialect: waaruit blijkt dat onze schrijver goed ingelicht was, toen hij schreef: « *uten brabantschen dietsche in anderen talen* ». Wat de vertaling van Ruusbroec's werken in het Latijn betreft, reeds bij zijn leven werden *Die Chierheit der gheesteliker Brulocht*, *Dat boec van den gheesteliken Tabernakel* en *Vanden .vij. Trappen* in het Latijn overgebracht door WILHELMUS JORDANI, regulier in Ruusbroec's klooster zooals blijkt uit aanteekeningen en opschriften in verschillende handschriften, maar ten overloede bevestigd wordt de volgende mededeeling in het Necrologium van het klooster te Groenendaal (Hs. S II, 155 der Koninklijke Bibliotheek te Brussel), waar men bij IX Kal. Decemb. leest: « *Anno Domini* MCCCLXXII *obiit frater Wilhelmus Jordani, presbyter. Quam excellens clericus iste fuerit, demonstrant libri* De tabernaculo, De nuptiis *et* De gradibus, *quos ipse in latinum de theutonico transtulit...* » In 1512 verscheen te Parijs eene nieuwe Latijnsche vertaling van *de Chierheit der gheesteliker Brulocht*; in 1549 voor de eerste maal te Keulen de Latijnsche vertaling van alle werken van Ruusbroec door LAURENTIUS SURIUS, welke in 1552, in 1609 en 1692 herdrukt werd. Deze vertaling van SURIUS werd op hare beurt in het Hoogduitsch overgezet: « Des ehrwürdigen Vaters D. JOH. RUSBROCHII weil. Canonici regularis Augustin. Ordens und Prioris des Klosters Grünthal, Doctor ecstaticus, bestehend aus allen desselben sehr gottseeligen Schriften u. s. w. Vormals von dem P. F. LAURENTIO SURIO, einem Carthäuser zu Cölln aus dem Holländischen ins Lateinische, nun aber zum gemeinen Nutz alles ins Teutsche treulichst übersetzt van G. J. C. und mit einer Vorrede herausgegeben von G. ARNOLD. Offenbach 1701. »

Digitized by Google

want doen ter tijt was heyligher ganser leringhe in dietscher tonghen groet noot, om enighe ypocrisien ende contrarien die doe *op* gheresen waren, die welke hi in dat einde vanden anderen dele des boecs vander chierheit der gheesteliker brulocht claerlike bescrijft (1); ende elwaerder dicke in sinen boeken doet hire oec ghewach.

❡ Ende hier bi heb ic, broeder Gheraert, vander sartroysen oerden van onser vrouwen huys ter capellen bi Herne, altemet dat enighe van desen boeken te mijnre hant quamen, soe doermerkede icse seer na der macht van minen verstane; ende want icse seer eendrachtich vant metten ghelove der heyligher kerken ende metter leringhe der hoechster leren, soe screef icse ende vergaderse in dit volumen, op dat ic ende andere menschen onser sielen orbaer daer in doen souden. Ende al eest datter veel woerden ende sinnen in staen die minen verstane onthoghen, nochtan peinsic dat die goet moeten sijn; want alsoe die heylighe gheest opene ende lichte leringhe doet scriven, soe werden wi daer in gheleert sonder onse pine; mer in hogher leringhen oefenen wij onse verstendenisse met nernste, ende is ons die leringhe

1 ter tijt G te tide. — heyligher G heiligher. — leringhe G leringhen. 2 groet noot G grote noet. — enighe G eneghe. 3 op *lesing van* G; D of. — die welke G de welcke. — einde G inde. 4 dele G deele. — chierheit G cierheit. — gheesteliker G gheestelijcker. 5 claerlike G claerlec. — elwaerder G elre. 7 heb *ontbreekt in* G. 8 sartroysen oerden G chartrouse ordenen. — van G in. — huys G huus. 10 soe G so. — doermerkede icse G doremercticse. — seere G sere. — der G de. 11 minen G mynen. — seer G sere. 12 ghelove G gheloeve. — heyligher G heiligher. — kerken G kercken. 13 leringhe G leeringhen. — leren (*d. i.* leerren) G lereren. — soe screef icse G so screvicse. — vergaderse G vergaderese. 15 sielen G zielen. — orbaer G orbore. — doen souden G souden doen. 16 datter G dat der (d') — veel woerden G vele woerde. = sinnen G sinne. — minen G mynen. 17 onthoghen G onthoeghen. — peinsic G peinsedic. — moeten G moesten 18 alsoe G alse. — heylighe G heilghe. 19 soe G so. — wi G wy. 20 mer G maer. — hogher G hoegher. — wij G wy. 21 onse verstendenisse D onsen v.; G onse verstannesse. — nernste G nerenste. — is G es. — die G de.

(1) Zie DAVID's uitgave, dl. 6, blz. 167-180.

Digitized by Google

te hoech, soe veroetmoedighen wi ons selven onder Gode ende onder die leraren diese ghescreven hebben. Doch soe verboudic mi ende enighe van onsen broeders, ende wi senden tot desen her Jan om verclaert te werden bi sijns selfs spreken van enighen hogen woerden die wi vonden in desen boeken, ende sonderlinghe van vele dat hi seit in dat ierste boec, daer hi sprect vander gave des raets al doer (1), daer wi ons aen stieten; ende baden hem dat
fol. 1c hi wilde tot ons comen. Ende hi ‖ quam van over .v. grote milen te voet gaen, bi sijnre goedertierenheit, al wast hem pijnlijc. Daer waren veel religioesheden af te scriven : van sinen ripen ende bliden aensiene; van sinen goedertieren ende oetmoedighen spreken ; van sinen geesteliken uutwendighen wesen ende van sinen religiosen hebben in sinen habite ende in alle sinen doene. Ende sonderlinghe is dat te merken als hi met ons luden sat int convente; ende wi hem aenspraken om te horen yet gheesteliker reden van sinen hoghen verstane, soe en

1 hoech G hoghe. — soe G so. — veroetmoedighen G veroetmoedeghen. — wi G wy. 2 die *in* G *de twee laatste letters op ratuur*. — leraren G leereren. — diese G die. 3 mi G my. — enighe G eneghe. 4 senden G souden (*lees* sonden). — tot G tote. — Jan G Janne. — werden G werdene. 5 spreken G sprekene. — enighen hogen G eneghen hoghen. — wi G wy. 7 ierste boec G eerste boexken. — sprect G spreect. — gave G gaven. 8 doer G dore. — aen G ane. 9 tot G tote. 10 gaen G ghegaen; *de vorm zonder* ghe- *komt ook voor Torec* 3577; verg. V. HELTEN, *Mnl. Spraakk.*, blz. 260. 11 wast G waest. — pijnlijc G pijnlec. — waren G ware. — veel religioesheden G vele religioesheiden. 12 scriven G scrivene. — sinen G synen. — bliden G blijden. 13 sinen G synen. — goedertieren G goedertiernen. — spreken G sprekene. — sinen G synen. 14 geesteliken uutwendighen G gheestelijcken uutwendeghen. — wesen G wesene. — sinen religiosen hebben G synen religioesen hebbene. 15 (2de) sinen G synen. — habite G abite. 16 sonderlinghe G sunderlinghe. — is G es. — merken G merkene. — als G alse. — luden G lieden. 17 int G in. — horen G hoerne. 18 gheesteliker G gheestelijcker. — reden G redenen. — sinen G synen. — soe G so.

(1) Her Gerardus bedoelt hier natuurlijk het eerste der door hem gecopieerde boeken, d. i. *Dat Boec vanden Rike der Ghelieven*, waarvan het vijf en twintigste hoofdstuk handelt over « *die vijfte gave die die siele des menscen siert, dat is die raet Gods.* » Zie DAVID's uitgave dl. 4, blz. 200-215.

woude hi niet spreken als uut hem selven, mer hi vertrac enighe exempele ende woerden uten heylighen lereren, daer hi ons mede stichten woude inder minnen Gods ende versterken inden dienste der heyliger kerken. Ende alsoe wi twee ofte wi drie hem besiden toespraken van desen boeken, ende wi seiden dat wise al bewervet ende bescreven hadden, scheen hijs in sinen geest alsoe ledich staende van ydelre glorien, alsoe ofte hise nie ghemaect en hadde. Ende als ic allene hem aensprac als van dien woerden die int ierste boec staen, daer hi hadde ghemaect als inden rike der lieven, daer wi ons aen stieten, antwoerde hi met ghestaden moede, ende seide dat hi niet en wiste dat die boec voirt ghecomen waer ende dat hem leet was dat hi gheopenbaert was, (want het was dierste boec die hi maecte), ende het hadde ons heymelic gheleent uut te scriven een priester die her Jans notarius gheweest hadde, dien hi nochtan verboden hadde dat hijs niet voir(t)setten en soude. Als ic dit verstont, soe woude ic hem desen iersten boec vanden rike der gelieven hebben ghegeven

1 als G alse. — mer *ook in* G *voluit.* — hi G hy. 2 vertrac G vertrack. — uten G uuten. — heylighen G heilighen. 3 daer G der (d'). 4 versterken G verstercken. — heyliger kerken G heiligher kercken. 5 alsoe G alse. — twee G .ij. — toespraken G toe toe spraken. 6 wi seiden G wy hem seyden. — wise G wijse. — al G alle. 7 bescreven *in* G *voorafgegaan door* ghescre *rood doorstreept.* — scheen G sceen. — geest G gheeste. — alsoe G also. — 8 alsoe G alse. — ofte G ochte. — nie G niet. 9 als G alse. — aensprac G aene sprack. 10 als G alse. — int ierste boec G in dit ierste boecsken. 10-11 daer hi hadde ghemaect als inden rike der lieven *ontbreekt in* G. 11 daer G der (d'). — wi G wy. 12 aen G ane. 13 voirt G voert. 14 ghecomen G comen. — waer G waren. — hi G hy. 15 (1ste) was G ware. — want het was dierste boec die hi maecte *ontbreekt in* D, *en dus overghenomen uit* G; *vóór* die *staat een doorgeschrapt* dat. 16 heymelic G heymelec. — uut te scriven G uut ute scrivene. 17 priester *in* D *voorafgegaan door* notarius *doorgeschrapt.* — notarius G notarijs. 18 voirtsetten D voir-, G voertsetten. 19 soude G sou. — Als G Alse. — soe woude ic G so woudic. 20 iersten G eersten *van andere hand in margine met verwijzingsteeken.* — rike G rijcke. — gelieven G ghelieven. — ghegeven G ghegheven.

sinen wille mede te doene, ende en woude. Mer hi seide hi soude maken een ander boeck vander verclaringhe, hoe hi die woerden meinde ende hoe hi soude willen dat mense verstonde. Ende alsoe dede hi, ende dat is dat leste boexken van desen viven, dat beghint « die propheet samuel ».

❡ Dese drie daghen ofte die tijt dat dese religiose *here* bi ons luden was dochte ons alte cort, want elkerlic die met hem sprac ofte bi hem was, mochts yet ghebetert werden. Ende alse wi hem ghemeinlic baden dat hi langher bi ons bleve, sprac hi aldus : « mijn goede broedere, wi moeten boven alle dinc onder-
fol.1*d* horich(eit) houden. Ic seyde || minen here, minen prelaet onse proefst, dat ic meinde weder thuys te sine tenen sekeren ghesetten daghe; ende tote dien tide gaf hi mi oirlof uut te sijn : daer bi moet ic mi te tide ten weghe setten om die onderhoricheit te volbringhen. » Ende in dit woert waren wi alle wel ghesticht.

❡ Voirt als van*den anderen* boec, dat is vander chierheit der gheesteliker brulocht, seide hi dat hi dat hielde *over* seker ende goet; ende dattet ghemenichfuldicht waer ja toten voeten des berchs.

1 sinen G synen. — ende en woude G ende hy en woude, *van dezelfde hand als* eerst *bls.* 13 *r.* 20, *staat hier* en *in margine met verwijzingsteeken.* — Mer G Mer (M'). 2 hi G hy. — boeck G boexken. — vander verclaringhe G van verclaringhen. 3 woerden G woerde. — meinde G meynde. 4 alsoe G also. 5 ende *ontbreekt in* G. — is G es. — viven G .v. 6 propheet samuel G prophete zamuel. 7 Dese G De. — drie G .iij. — daghen G daghe. — ofte G ochte. 8 here *lezing van* G; D hier. — luden G lieden. — elkerlic G elckerlijc. 9 sprac G sprack. — ofte G ochte. 10 werden G worden. — ghemeinlic G ghemeynlec. 11 langher G langere. — bleve G blevene. — mijn G mine. 12 onderhoricheit *lezing van* G; D onderhorich (*verg. reg.* 17). 14 onse G onsen. — meinde G meynde. — thuys G thuus. — tenen G teenen. 16 oirlof G orlof. — sijn G sine. — daer G der (d'). — mi G my. — tide G tijde. 17 onderhoricheit G onderhoericheit. — volbringhen G volbrenghene. 18 wel ghesticht G wel in ghesticht. 19 Voirt G Voert. — als G alsoe. — vanden anderen *lezing van* G; D vanderen. — boec G boeke. — is G es. 20 chierheit G cierheit. — gheesteliker G gheestelijcker. — hielde G hilde. 21 over *lezing van* G; D ende. — dattet G dat het. — ghemenichfuldicht G ghemenichfuldeghet. — waer G ware. 22 ja G ya. — toten G totten.

Digitized by Google

¶ Voirt dat boec vanden tabernakel prijst hem selven, want hem is negeen persoen inden lichaem der heyligher kerken, vanden paeus tot den nedersten state, hi en mochter sine gheestelike bate in doen, lase hijt ende verstonde hijt. Ende het prijst oec sinen auctoer, want daer is menigherhande gheestelike subtile waerheit ghetrocken uten intricaesten dinghen, die in alle der bibelen legghen, ende die al vergadert comende in een, dat is in des menschen siele, ghelijc dat dat tabernakel met al dien dat hem toebehoirde één werc was. Ic lie oec dat ic in dat boeck vanden tabernakele hebbe bi wilen met uutgheleiden paragrafen gheset opinione van anderen lereren op die uutwendighe figure des tabernakels, niet in minrenissen des auctoers ghescrifte, mer dat een subtijl ende verlicht lesere yet orberlics daer uut moghe mediteren (1). Ende oec in dat selve boec, in die stat daer hi beghint te spreken vanden .xx. vogelen die God verboet te eten, (heb

1 Voirt G Voert. — boec G boeck. — tabernakel G tabernakele. 2 hem is negeen G hem en es g negeen; *de alleenstaande* g *is niet doorgeschrapt.* — lichaem G lichame. 3 heyligher kerken G heiligher kercken. — tot den G totten. 5 Ende *in* G *van dezelfde hand vermeld blz.* 13 *r.* 20 en 14 *r.* 1 *in margine met verwijzingsteeken.* — auctoer G auctor. 6 daer G der (d'). — is G es. — menigherhande G menegherande. — gheestelike subtile G subtile gheestelijcke. — waerheit *in* D *afgekort* w̓heit. 7 intricaesten G intricaetsten. — alle der G alder. 8 legghen G ligghen. 9 is G es. — siele G ziele. 10 toebehoirde G toebehoerde. 11 boeck G boec. 12 uutgheleiden G utegheleidden. 13 van anderen G vanden andren. — uutwendighe G uutwendeghe. — figure G figuren. 14 minrenissen G mindernissen. — des auctoers ghescrifte G van des auctoers ghescrijfte. 15 mer G maer. — dat G op dat. 16 orberlics G orborleecs. — daer G der (d'). — moghe *lezing van* G; D moghen. 17 daer G der (d'). — spreken G sprekene. 18 vogelen G voghelen. — te eten G tetene.

(1) De glossen, welke her Gerardus hier bedoelt, komen in hs. D niet voor, wel echter in G, en ook nog in een ander handschrift, C, in 1472 geschreven. Volgens DAVID (3, XXVI) zijn deze glossen « meerendeels ontleend aan Flavius Josephus, doch vooral aan de *Historia Scholastica* van Petrus Trecensis, *aliàs* Comestor. »

Digitized by Google

ic achter ghelaten), niet sonder redenen, *ene* grote besceldenisse die hy daer makede op alle staet der heyliger kerken, omdat hem jammerde dat si soe seer ghedaelt sijn ende al noch dalen van den iersten beghinne; mar die berespinghe vintmen wel in ander exempelaren van sinen boeken (1).

¶ Voirt vanden vierden boeke, dat is vanden vingherlinc oft van den blinkenden steen, is te weten dat her Jan op een tijt sat ende redende van gheesteliker materien met enen clusenaer, ende als sy sceyden souden, badt hem die broeder herde seer dat hi hem die redenen die si dair ghehandelt hadden, woude verclaren met enighen ghescriften, op dat hi ende anders yemant dies ghebetert mochten werden. Ende uut dier beden maecte hi dat boec dat alleen ghenoech

1 heb ic achter ghelaten *lezing van* G; *ontbreekt in* D. — redenen G redene. — ene *lezing van* G; *ontbreekt in* D. 2 die *lezing van* G; D dien. — hy G hi. — makede G maecte. — staet G state. 3 heyliger kerken G heiligher kercken. — soe seer G so sere. 4 van den iersten G van haren yersten. 5 ander G anderen. 6 sinen G synen. 7 Voirt G Voert. — dat is G dats. — vingherlinc G vingherlinghe. 8 oft van den blinkenden steen *niet in* G. — is G es. — weten G wetene. 9 een G enen. — gheesteliker G gheestelijcker. 10 clusenaer G clusenere. — als sy G alse si. — sceyden G sceiden. 11 badt G bat. — seer G sere. 12 dair G der (d'). 13 enighen G eneghen. 14 yemant G yemen. 15 boec G boeck. — alleen G allene. — ghenoech G ghenoch.

(1) Wat her Gerardus hier zegt in zijn afschrift van het *Tabernakel* weggelaten te hebben, komt overeen met cap. 125 tot en met 144 van DAVID's uitgave: daar handelt Ruusbroec over de « vele voghele die den Joden onreine sijn, ende diere si niet eten en moghen na hare wet. » Zijn doel zet hij aldus uiteen: « Ende ... gheliker wijs dat onse Here vore ghesproken heeft, so salic u noemen ieghewelken voghel, met der wisen die hi beteekent; ende also alse alle die voghele onreine waren den Joden in lijfleker spisen, also sijn ons alle die wisen die hen gheliken onreine, ende van Gode verboden in gheesteleker spisen. Ende hier omme die comen wilt tote enen rechten scouwene, sonder dolinghe, hi merke de voghele ende hare nature. Ic salse u bedieden na die wise dat si ghenatuert sijn. »

De « besceldenisse », welke Ruusbroec daar maakt « op alle staet der heyliger kerken », komt vooral voor in cap. 134, 141 en 142.

Digitized by Google

leren ‖ in heeft om enen mensche te wisen tot enen volmaecten leven. fol. 2*a*

❡ Ende vanden vijften boec der verclaringhe van dier hogher waerheit hebdi voir ghehoirt waer om hijt makede. Al sonder ander verclaringhe die hi in dit boec doet, soe verclaert hi drierhande eninghe die des goets menschen siele mach hebben met Gode. Die ierste es met middel, die ander sonder middel, die derde sonder differencie ofte sonder ondersceit. Inden iersten lude des woerts « sonder differencie » soe stoten wi ons aen die reden, want sonder differencie ludet alsoe vele als sonder enighe onghelijcheit, sonder enighe anderheit, al dat selve sonder ondersceit. Nochtan en mach dat niet sijn dat die siele alsoe gheneghet werde met Gode, dat si te gader werden een wesen, ghelijc dat hi oec selve daer seit. Nu is te vraghen waer om dat hi dan die derde eninghe noemt : sonder differencie? Hier toe peinsic aldus : Die ierste eninghe hadde hi ghenoemt : overmits middel; ende die ander : sonder middel; ende ten derden mael woude hi setten noch een nare eninghe, mer die en conste hi niet tenen woerde, sonder circumlocucie, niet ghenoemen hi en

1 leren G leeren. — wisen G wisene. — tot enen volmaecten leven G te volmaecten levene. 3 vijften G lesten. — boec G boeke. — verclaringhe G verclaringhen. — van dier hogher waerheit *ontbreekt in* G. — voir ghehoirt G vore ghehoert. — om G omme. 5 makede G maecte. — ander G andere. — verclaringhe G verclaringhen. 6 soe G so. — drierhande G drierande. — eninghe G eningen. 7 siele G ziele. — Die ierste G dierste. 8 middel G middele. — ander G andere. 9 ofte G ochte. — onderscеit G ondersceet. 10 iersten G yersten. — soe G so, *voorafgegaan door* ochte *doorgeschrapt*. 11 wi G wy. — aen G ane. — reden G redene. — ludet G luudt. 12 alsoe G also. — als G alse. — enighe (*twee maal*) G eneghe. 13 al *in* G *twee maal, doch de eerste maal doorgeschrapt*. — onderscеit G onderscheit. 14 dat die G die dat *met aanwijzing dat er moet gelezen worden* dat die. — gheneghet (*d. i.* ghe-eneghet, *geëenigd*) G ghevoeghet. 15 gader G gadere. 16 daer G der (d'). — is G es. — vraghen G vraghene. — om G omme. 17 dat *ontbreekt in* G. 18 peinsic G peynsic. — Die ierste G Deerste. 19 overmits G mids — middel G middele. — die ander G dander. 20 mael G male. — noch een nare eninghe G noch eene naerre enighe (*sic*). 21 mer G maer. — niet *ontbreekt in* G. — tenen G teenen. 22 ghenoemen G ghenomen.

Digitized by Google

nam dit woert : sonder differencie, al waest hem een luttel te hoghe om te utene ende te wordene sine meininghe. Ende daer om, hoe vele dat hem te hoghe was dat verclaert hi met Cristus woirden, dair hi bad sinen vader dat alle sijn gheminden volbracht worden in een, alsoe hi een is metten vader; want al bat Cristus aldus, hi en meinde niet alsoe één als hi een worden is metten vader, een enighe substancie der godheit; want dat is onmoghelic; mer alsoe één als hi sonder differencie een gebruken ende een salicheit is metten vader (1).

Men vint enige menschen die niet alsoe wel en lusten te studeren in duytschen boeken van geestelicheden als in latijnschen, nochtan dat si bet dietsch dan latijn verstaen. Dese menschen en soeken niet die vrucht hare studien, dat is gheleert te worden; want van dier scrif-

1 nam *staat met verwijzingsteeken in margine in* D, *waar in den tekst* mach *staat, doorgehaald.* 2 hoghe G hoghei, *waarschijnlijk was de afschrijver op het punt* hogher *of* hoghen *te setten.* — wordene G woerdene. — sine meininghe G syne meyninghe. 3 om G omme. 4 hi G hy. — woirden G woerde. — dair G der (d'). — bad G bat. 5 sijn gheminden G sine gheminde. 6 alsoe G alsoe alse. — is G es. 7 hi G hy. — meinde G meynde. — alsoe G also. — als G alse. — worden *ontbreekt in* G. 8 is G es. — een enighe G ene eneghe. 9 is G es. — onmoghelic G onmoghelijc. — mer G maer. — alsoe G also. — als G alse. 10 (2de) een G ene. — is G es. 12 enige G enighe. — die G dien. — alsoe G also. 13 lusten G ghelustet. — studeren G studerene. — duytschen G dietschen. — geestelicheden G gheestelijcheiden. 14 als G alse. — bet G bat. — dietsch G dietschs. 15 hare G haerre. 16 is G es. — worden G werdene. — scrifturen G scriftueren.

(1) Evenals her Gerardus zich stootte aan deze passage van *Dat Boec der hoechster Waerheit*, evenzoo stootte zich niemand minder dan Gerson aan een gedeelte van de *Gheestelike Brulocht*. De cancellarius van Parijs ging zelfs zoo ver, den prior van Groenendaal van ketterij te beschuldigen. Johannes van Schoonhoven, volgeling van Ruusbroec, nam het voor zijn meester op en zond aan Gerson een brief, waarin hij de rechtzinnigheid van Ruusbroec in het licht stelde. Later leerde Gerson den Brabantschen mystieker beter waardeeren (zie het leven van Ruusbroec beschreven door Henricus Pomerius, cap. VII [*Analecta Bollandiana* 4, 287 vlg.]). Bossuet criticeerde de « verklaringen » van Ruusbroec in zijne *Instruction sur l'Etat d'oraison*, cap. XXVII.

Digitized by Google

turen daer ic die tale af zwaerlic ofte qualic ofte niet en verstaen, daer af en mach ic niet volle leringhe vaten. Mer in die scrifture daer ic niet in dolen en mach in die significacie der woerden noch in die constructie der spraken, daer mach ic den verstande na||ken; ende come ic toten verstaen, soe maghic werden g'h:leert, ende sonder wel verstaen en leer ic nemmermeer. fol. 2b

Oec is te merken dat dese boeken ghemaect sijn in onvermingheden brueselschen dietsche, soe datter luttel latijnscher ofte walscer woerden ofte van enighen anderen tale in sijn ghesaeit. Ende oec is dat selve brueselsche dietsche volcomenre hier in gheset dant daer die lieden ghemeinlic spreken, in dien dat si dicwile in hare tale vernieuten ofte minderen haer pronominael artikelen, bi desen exempelen : Als si souden segghen *dat ierste, dat anderde, dat derde, dat vierde*, soe laten si ghemeinlic after die twie letteren van dien artikele *dat*, ende segghen : *Dierste, dandere, derde, tfierde*, ende des ghelijcs in noch anderen silleben ende woerden. Mer om dat dese auctoer meinde die volle waerheit volcomelic te leren,

1 daer G der (d'). — zwaerlic ofte qualic ofte niet G swarlijc ochte qualec ochte niet. 2 verstaen G verstae. — mach ic G magic. 3 Mer G Maer. — scrifture G scriftuere. — daer G der (d'). 4 significacie G significate. — woerden G woerde. 5 daer G der (d'). — mach ic G magic. — verstande G verstane. — naken *volgt in* G *onmiddellijk op* magic. — come ic G comic. 6 verstaen G verstane. — soe maghic G so magic. 7 leer ic G leric. 8 is G es. — merken G merckene. — boeken G boeke. 9 onvermingheden G onvermingden. — soe G so. 10 ofte G ochte. — walscer G walscher. — woerden G woerde. — ofte G ochte. — enighen anderen G enegher andere. 11 tale G talen. — ghesaiet G ghezaeyt, *met dien verstande dat achter* ghe-, *dat op het einde van den regel komt, nog een recht stokje staat dat doorgeschrapt is : de afschrijver was blijkbaar op het punt eene f te schrijven.* — is G es. — dat selve G dat selve dat. — 12 dietsche G dietschs. — volcomenre G volcomelijcker. — lieden G liede. 13 ghemeinlic G ghemeynlec. — in dien *in* D *aaneen, door mij gescheiden.* 14 ofte G ochte. — haer G hare. — pronominael G pro nominael. — 15 Als G Alse. — ierste G eerste. 16 anderde G ander. — soe G so. — ghemeinlic G ghemeynlec. 17 after G achter. — twie G twee. 18 Dierste G deerste. — dandere G dander. — derde G tderde. — des ghelijcs G des ghelijcs vele. 19 silleben G sillaben. 20 auctoer G auctor. — meinde G meynde. — die G de. — waerheit *in* G *afgekort* wheit. — volcomelic G volcomelijc. — leren G lerene.

Digitized by Google

soe heeft hi volmaectelic sine artikelen ende sine woerden ende sine sentencien ende sine boeken volscreven ende volbrocht ter eren Gods ende (te) onse salicheit (1).

1 soe G so. — volmaectelic G volmaectelijc. — woerden G woerde. 2 boeken G boeke. — volscreven G volcreven *met eene* f *in rooden inkt tusschen* l *en* c *in bijgeschreven.* 3 volbrocht G volbracht; *wat verder in* D *nog volgt ontbreekt in* G, *waar men daarentegen nog leest:* Hier eyndet dit prologhe op die navolghende .v. boeke — te *niet in* D.

(1) Dit alles is wel een onwederlegbaar bewijs dat men reeds in de 14de eeuw *met bewustheid* anders schreef dan men sprak, met andere woorden : dat er wel degelijk eene schrijftaal bestond.

(*Wordt vervolgd*)

WILLEM DE VREESE.

Digitized by Google

« PARNASSIENS. »

DE « Parnassiens » zijn gesproten uit den kloeken en sappigen stam van 't Romantisme. Vol minachting voor de « Psychologen » of zielenkundigen, arme wroeters op een arm pleksken, halverwege den Zangberg, wanen zij de eerste veroveraars te zijn van de Muzenbron. De veldheer der Parnassiens is Leconte de Lisle; zijn staf bestaat uit Theofiel Gautier, Coppée, Sully-Prudhomme.

LECONTE DE LISLE.

Karel Delisle werd geboren te Bourbon (eiland) in 1818. Zijne ouders waren herkomstig uit Bretanje.

In zijne jeugd reisde hij voor handelszaken. Leerzuchtig en rijk begaafd, verzamelde hij in Oost-Indië eenen schat van kennissen en tafereelen welken hij te te Parijs, in eene kamer op een vierde verdiep, ten toon zou spreiden. De « Orientales » van Hugo, waren de glinster die het heilig vuur bij hem deed ontvlammen. Het Indië der Brahmienen en het fabelachtige Griekenland bezong hij met voorliefde. Van het begin zijns verblijfs in de Fransche hoofdstad (1847), deed de Kreool hevige aanvallen tegen « le hideux royalisme »; hij verhief hoog Robespierre en de euvels van 89 en 93; de Franschen noemde hij « dwazerikken » en de Bretoenen, zijne gewestgenooten, « een samenraapsel van domooren ».

Digitized by Google

« Que le grand diable d'enfer emporte les sales populations de la province! Vous vous figurez à grand' peine l'état d'abrutissement, d'ignorance et de stupidité naturelle de cette malheureux Bretagne. »

Leconte de Lisle ondervond al ras dat de staatkunde hem geen slijk aan den dijk zou brengen en hij besloot zijn onderhoud te zoeken in de Republiek der Letteren. Bovenmate verwaand en opgeblazen, gevoelde hij niets dan verachting voor de vroegere en vooral voor de katholieke auteurs. « Depuis Homère, Eschyle et Sophocle, qui représentent la poésie dans sa vitalité, dans sa phénitude et dans son unité harmonique, la décadence et la barbarie ont envahi l'esprit humain. En fait d'art original, le monde romain est au niveau des Daces et des Sarmates; le cycle chrétien tout entier est barbare. »

De schrijvers zijn kitteloorig. Geen wonder dus ook dat de tegenspraak bitsig klonk en dat menig koud bad stortte op den spuwenden vuurberg, die .... uitdoofde : de voorrede waar gezegd oordeel prijkte, bleef achter in de tweede uitgave van « Poèmes antiques » Leconte was te zeer met zich zelven ingenomen, te veel zijn eigen aanbidder om niet te mikken op eenen schepter, in de letterwereld. Hugo, den God, zal hij naar de kroon niet steken, maar koning zal hij zijn of, volgens de uitdrukking van A. France : « l'abbé mitré et crossé des monastères poétiques. » De 22 jarige Coppée werd een vrome monnik van de abdij. « Jeune parnassien, dit-il, respectueux et timide, nous allions tous les samedis soirs, avec autant d'émoi qu'un hadji va à la Mercque, passer la soirée chez Leconte de Lisle, qui demeurait au quatrième étage d'une maison du boulevard des Invalides. »

L. Veuillot is min eerbiedig voor de aanbidders van Vishnou : « Quarante-neuf enfants d'Apollon, garçons, filles et vénérables, garnissent ce parnasse; tous grands rimeurs et la plupart pareils au *pullus onagri* de l'Ecriture, le petit de l'onagre, qui dresse son oreille pointue vers le Ciel et qui dit : Je suis libre! »

Digitized by Google

Napoleon III schonk aan den oud republikein, een maandelijksch pensioen van drie honderd frank en hechtte het kruis van 't Eerelegioen op de borst des makers van 't godlasterend stuk « Kaïn ». Na Sedan gaf de erkentelijke schrijver een' republikeinschen volkscatechismus in 't licht. Thiers vertrouwde hem het ambt van boekbewaarder des Senaats. In 1886, dus op zijn acht-en-zestigste jaar wierd hij « onsterfelijke », later dan Coppée en Sully-Prudhomme, zijne leerlingen.

In zijne dankrede spuwde hij zijne gal op het christen geloof. Alexander Dumas antwoordde, onder de toejuichingen der Academiekers « dat er, sedert bijna twee duizend jaar, een klein boek bestaat wiens leering verheven is verre boven de droomerijen der poëten, een boeksken dat het aanschijn der wereld heeft veranderd. »

Leconte de Lisle ging geern door voor een ongevoeligaard, voor een' stoïcijn die geen haar geeft om de volksgunst.

« Dans mon orgueil muet, dans ma tombe sans gloire,
Dussé-je m'engloutir pour l'éternité noire...
Je ne danserai pas sur ton tréteau banal... »

Zoo spreekt hij aan « la plèbe carnassière. »

En nochtans, de grijze man is uitermate gevoelig; 't is een kruidje-roer-mij-niet. Zijne majesteit gekwetst achtende door den criticus A. France, daagde hij dezen tot een tweegevecht! De opbruisende Achilles was drie-en-zeventig!!

De zonsondergang van den gevierden maëstro bracht hem zielepijn mede en walg voor 't leven. Hij leed aan eene hartziekte. Ontelbare verzen had hij gemaakt op de dood. Geen twijfel of zij zullen, de wreedaardige, een spokendans voor zijn stervend oog gedanst hebben. Hoe zoude het hem niet binnengeschoten zijn wat hij dichtte :

Digitized by Google

« Tais-toi. Le Ciel est sourd, la terre te dédaigne;
A quoi bon tant de pleurs si tu ne peux guérir?
Sois comme un loup blessé qui se tait pour mourir
Et qui mord le couteau, de sa gueule qui saigne.
Encore une torture, encore un battement;
Puis, rien; la fosse s'ouvre...

Een priester werd gevraagd, door de familie, bij den stervende. Hij kwam te laat! In de kerk van Sint Sulpicius galmde de « *dies iræ* » over het lijk van den man die den schrikbarenden doodenzang dorst parodieeren en eens den wensch uitdrukte van te mogen

. . . . indifférent et vieux,
se coucher et dormir en blasphémant les dieux.

Pater Jansen schreef eene merkweerdige critiek over dien auteur. « Niemand, zegt hij, heeft met zooveel naarstigheid als hij de natuur gadeslagen, met zooveel getrouwheid tot in de kleinste bijzonderheden hare grootsche tafereelen afgemaald, met zooveel kracht en kleurenrijkdom de majesteit der Amerikaansche wouden op het doek geworpen. Bij hem wordt de pen een penseel; hij wekt betooverende vergezichten met duistere wouden, hemelhooge bergen, grenzelooze vlakten..... » Zijne verbeelding moet hem meer dan eens verlangend terugvoeren naar het verre geboorteland, onder den blauwen hemel van Bourdon, in het Eden der Planten, te midden der slapende wouden, op de boorden der rivieren of de zachte helling der bergen. Achter de smalle schrijftafel, onder de « coupole » der Onsterfelijken, waar hij den zetel van Hugo bekleedt, in den kring der getrouwe volgelingen, overal straalt nog in zijn oog het lieve vizioen.....

Veuillot erkent ook het dichterlijk talent van den beruchten Parnassien. « Het meeste getal zijner verzen, » zegt hij, « zijn kunstig gebeiteld, klinkend, vloeiend, vlammend, van het beste staal van Damas, in staat rotsen te klieven, maar hij beschrijft overdadig, bij gebrek aan personneele vindingkracht. Vergenoegd met

Digitized by Google

het uitwendige te aanschouwen dringt hij niet tot het hert en het sap, hij snijdt enkel in de schors der poëzij. » Behagen, zachtjes roeren, « sympathie » verwekken, zulks beoogen de Parnassiens niet, maar wel de ooren doen tuiten van scherpe bazuinklanken, de oogen verblinden met schetterende kleuren. Als landschap- en dierenschilder staat Leconte de Lisle op den eersten rang. « Niemand heeft met zooveel kracht, met zulke breede penseeltrekken, met zooveel majesteit in de kleur en zooveel vastheid in de lijnen, den rijken wasdom der keerkringen weergegeven. » Zijne dieren zijn levend, wel gespierd, en pralen voor u in al de woestheid van hun wilden aard... En welke juistheid van waarneming! Welk geoefend oog om juist de schilderachtigste bijzonderheden uit te kiezen! Welke brutaliteit soms in die beschrijving!... « Leconte de Lisle heeft nog elders dieren aanschouwd dan in het « Jardin des Plantes » te Parijs. » Wij erkennen zijn originaliteit in 't malen der olifanten, kemels, leeuwen, tijgers, panters, condors, colibris enz. van zijne geboortestreek, maar of vele zijner beschrijvingen niet voor « type » hebben beelden, groepen en monumenten die prijken in den « Louvre » en elders, dat is eene andere quæstie. Veuillot verwijt hem « la coloration artificielle de gravures connues » en hij stelt hem onder zijn naamgenoot Delille, die in de voorgaande eeuw min na te bootsen vond, in het openbaar wereldmuseum

De auteur van « Poèmes Barbares » voegt zich naar Hugo. Hij maakt even krachtige, vonkelende, soms ruwe en stroeve verzen ontsierd al te dikwerf door harde en wilde eigennamen waar de tong op struikelt. Hier en daar zweven zijne denkbeelden in nevelen die gemeenlijk losbarsten bij dondergeknel en bliksemstraal. Toch ontbreekt hem niet altoos eenvoudige sierlijkheid. Liefst ja, penseelt hij panters, najaslangen, reuzen, duivelen, spoken, bloedige vizioenen (met deze laatste gaat hij al te kwistig om), maar hij vergast bijwijlen op zacht en snel vloeiende verhalen. « Un acte

Digitized by Google

de charité (Poèmes barbares) » zou een perelken mogen genoemd worden ware 't niet dat de dichter, immer bekommerd met « effecten », de liefderijke mevrouw, een engel van naastenliefde, het vuur deed steken aan eene schuur, die tot schuilplaats diende aan zes honderd uitgehongerde bedelaars.

« Pleine de dévoûment et d'une force étrange
Elle barricada tous ses pauvres amis.
Aux angles du réduit de sapin et de chaume
Versant des pleurs amers elle alluma du feu.
— J'ai fait ce que j'ai pu, je vous remets à Dieu,
Cria-t-elle, et Jésus vous ouvre son royaume. »

Voor Leconte de Lisle als voor Olympus, schuilt er in 't christen gemoed niets dan ondeugd of wreedaardig zinsbedrog.

Niet alleen voor wat den vorm betreft, maar ook met den grond zijner gedichten is Leconte de Lisle een geestverwant van den auteur van « légende des siècles ». Hij is trotsch op zijne alwetendheid. Alle landen heeft hij bezocht, alle eeuwen opgedolven, de godsdienstleer der volken waargenomen. Voor Griekenland, ik versta, het land van Homerus en Pericles valt hij eerbiedvol op de knieën. Hellas alleen is bekwaam om nieuw bloed te gieten in de droog getrokken aderen der kunst.

Het heidendom wordt opgehemeld, het christendom verpletterd en verguisd onder eenen stortvloed van smaad en laster. De woedendste aanvallen van Hugo in de « Châtiments » schijnen gematigd als men ze vergelijkt met bij voorbeeld « les Paraboles de Dom Guy ». Schuimbekkend noemt hij den Paus :

Bandit de terre et d'eau que le diable a sacré
Pour être au grand soleil un blasphème mitré!

Na Juliaan, Voltaire, Hugo, voorspelt hij op zijne beurt den ondergang der Katholieke Kerk.

« L'église est moribonde en son chef et ses membres. »

Digitized by Google

De weg naar den Hemel is verlaten; alle zielen gaan verloren.

« La route est vide où s'en venaient les âmes;
Toutes cuisent, sitôt la mort, aux grandes flammes.
Et le portier divin, tant harcelé jadis
Laisse pendre les clefs, aux gonds du Paradis. »

Een staalken, niet waar, van ernstige schimp!

Onze « vates » treedt ook op als zedenmeester. Juvenal slingert geen forscher zweepslagen op den rug der verbasterde en bedorven wereldlingen. Zijne wrakende stem dondert en brandmerkt als deze van een profeet. Hoort :

Aux modernes.

Vous vivez lâchement, sans rêve, sans dessein,
Plus vieux, plus décrépits que la terre inféconde,
Châtrés dès le berceau par le siècle assassin
De toute passion vigoureuse et profonde.

Votre cervelle est vide autant que votre sein
Et vous avez souillé ce misérable monde
D'un sang si corrompu, d'un souffle si malsain
Que la mort germe seule en cette boue immonde.

Hommes tueurs de Dieux, les temps ne sont plus loin
Où, sur un grand tas d'or vautrés dans quelque coin
Ayant rougi le sol nourricier jusqu'aux roches,

Ne sachant faire ni des jours, ni des nuits,
Noyés dans le néant des suprêmes ennuis,
Vous mourrez bêtement en emplissant vos poches.

Met eerbied en mededoogen spreekt hij van Jezus « Dont l'ineffable (?) sang est perdu pour les hommes. Le Roi Christ était doux, plein de miséricorde. »

Eilaas, 't is maar een schijnbare vereering van onzen Zaligmaker, een middel of beter een « truc » om de vraatzucht, den bloeddorst en den hoogmoed der Pausen, prelaten, monniken en christene prinsen te kunnen geeselen. Wie zoude het vermoed hebben? Jezus was

Digitized by Google

doodelijk droef in den Olijvenhof, als hij voorzag dat de Pausen van Rome hem zouden onderkruipen. Een vizioen liet hem ontwaren, op de zeven heuvelen van Rome, een vreeselijk dier met tien duizend muilen, en elkeen ervan

« Vomissait sur la terre en épais tourbillons
Des hommes revêtus de pourpre et de haillons,
Portant couronne et sceptre, ou l'épée ou la crosse. »

Met Jezus' roede jaagt hij de koopers en verkoopers uit den Tempel; Jezus' verwijten slingert hij naar

« Cette engeance
Qui fait de la maison divine une caverne. »

Wat « sympathie » voor Jezus! En toch, hij gelooft aan Hem noch aan zijn Goddelijken Vader, en blasphemeerend snauwt hij :

« Le temps, Nazaréen, a tenu ton défi;
Et pour user un Dieu, deux mille ans ont suffi. »

Verschooning, gestrenge bestraffer van 't menschdom, maar hoe durft gij, heiden, nihilist, aanbidder der stof, u het recht aanmatigen van met Jezus' geesels te kastijden? En welk redmiddel biedt gij den ongelukkigen wroeters om uit den afgrond der ondeugd op te staan? Gij roept hun toe : « het leven is een vliegend kwaad! Alles is ijdelheid; men lijdt niet, men verheugt zich niet » « l'angoisse et le bonheur sont le rêve d'un rêve. »

Gij walgt van mensch te zijn, en als de « modernen » zich wentelen in goud en slijk, gij slingert hun uwe vermaledijdingen naar 't hoofd alsof zij eene zedelijke wet hadden overtreden, wet welke gij zelf over boord werpt, in duizenden rijmen? Ja, duizendmaal hebben zij gelijk van te spotten met uwe « anathemas » als alle stervelingen zijn

« Pour le vorace oubli, marqués du même sceau. »

Digitized by Google

Daarbij, wat zal hun de rechtveerdigheid en zuinigheid baten bij uwen Jehova-tyran aan wien Adam, op 't einde zijns levens wanhopend klaagt :

« Et maintenant, Seigneur, vous par qui j'ai dû naître
Grâce! Je me repens du crime d'être né! »

« Multa licent poetis! » Echter, God en zijnen Zoon beurtelings vereeren en hoonen, bewierooken en loochenen, het katholiek geloof, de dood zelf als speelgoed aanzien, naar gelang der onderwerpen of zijner kuren, is dat niet een oneerlijke handelwijze, eene al te verre gedreven grappigheid? Opmerkenswaardig is het dat die trotsche vrijdenkers, die Titans-hemelbestormers, instinctmatig gebruik maken van het Opper-Wezen, de H. Maagd, de engelen en de duivelen, de hel, den hemel, den Bijbel, de christene waarheden en legenden, en dat hunne beste gedichten dit alles voor grondvest hebben? Is dat den godsdienst geene hulde brengen? Aan die « geniale farceurs » past wat gezegd werd van sommigen die

« ..... pour nier à l'aise la lumière
Du fil de la malice ont cousu leur paupière. »

Lovendegem. E. PAUWELS, pr.

Digitized by Google

SANSCULOT EN BRIGAND

IV.

DEN 14 Juli 1789 was de Parijsche Bastille onder de hamerslagen en de hoerakreten van het verblind en opgewonden volk ingestort. Van toen af brulde het ontmuilbande beest der Revolutie moord en brand over geheel Frankrijk. Overal spuwden riolen en krochten eene dolzinnige menigte uit, die weldra 's lands bodem overdekte, en, met vlammen van dierlijken lust en van geile dronkenschap op het verwilderd gelaat, met hellewoede in het herte, storm liep tegen autaar en troon. Beide werden omverre gekanteld, en, gelijk sedert een tweehonderdtal jaren de Valois en de Bourbons de ontucht en de schande met het koninklijk diadema getooid, en die, tot afschuw en verergernis van het volk, den lande hadden voorgesteld, greep nu ook de onbeschofte beulsknecht het bloedende hoofd van zijnen vorst, en stelde het insgelijks den lande voor onder het gegrinnik van eene ontaarde menigte. Zoo zou het schavot van den vromen Lodewijk XVI het schandebed uitboeten van zijne wulpsche voorzaten. Dezen hadden al spottende met Kerk en Godsdienst gespeeld; het volk kwam, wierp adelschilden en brieven het slijk in, en speelde op zijne beurt met de kroon en den schepter van edelen en koningen.

Want inderdaad de Fransche Revolutie en is niet opgedoemd uit den schoot van het volk. Zij is vooral het werk der machtigen; zij is het gevolg van zedeloosheid met goddeloosheid gepaard, en haar gift en hare besmetting druppelen neder van den troon der vorsten.

Digitized by Google

Frankrijk's grenzen waren welhaast te eng, om den stroom der Omwenteling binnen zijne dijken te houden. Ons vaderland stond, eilaas! het eerste open voor den vloed.

In 1792 won Dumouriez den bloedigen veldslag van Jemmappes op het Oostenrijksche leger, en België viel eene eerste maal in de macht der Republikeinen. De groote hoop onzer landgenooten, wij bekennen het, had den draai der gebeurtenissen min of meer met onverschillig oog nagezien (1). De Franschen hadden onze vaderen wel met ronkende schriften uitgelokt, om de Duitschen te helpen verdrijven : « Nederlandsch volk! riepen zij ons toe, wij zweren u vrij te maken! » Doch, hoe bitter en versch ook de knevelarijen van het kleingeestig en kortzichtig Oostenrijk in het geheugen nog lagen, waren zij, die de handen om hulp tot de Franschen uitstaken, betrekkelijk weinig in getal...

Al wonder! De Democraten en Vijgen alleen, zij juist die vroegertijds met Oostenrijk tegen de Patriotten hadden saamgespannen, draaiden nu ook met den wind naar Frankrijk over, en maakten deels de voorwacht van het Fransche leger uit, of stonden langs de wegen gereed om de inrukkende Jacobijnen toe te juichen.

Eere en lof zij in het voorbijgaan aan de toenmalige Vrijmetselarij gebracht, zoo het wel verdienstig heeten mag zijn vaderland te verraden!

Men staat bijwijlen verstomd over den snellen en verbazenden triomftocht der Jacobijnsche legers door België, Holland en Duitschland; en die verwondering klimt nog hooger, als men nagaat, hoe die krijgsmachten somtijds, ik zal niet zeggen door een onkundigen, maar

(1) Men leze daarover den hr MATHOT's (L. van Ruckelingen) *Geschiedenis der Oostenrijksche Nederlanden*, 1790-1795, tweeden druk; blz. 38 en vlg. Wat inzonderheid het prinsdom Luik aangaat, waar de revolutionnaire denkbeelden zoo diep in 't volk zaten, raadplege men de vóór eenige jaren bekroonde studie van den Heer H. LONCHAY, leeraar aan 't Atheneum van Brussel, handelende over Luik, Frankrijk en de Nederlanden in de XVII en XVIII eeuw.

Digitized by Google

door den lafsten der republikeinsche veldheeren, door eenen *Custine* namelijk aangevoerd werden (1). Doch de Vrijmetselarij in hare schriften, en Custine zelf in zijn dagboek lossen ons dit raadsel der geschiedenis op. Lessing, Fichte, Ramsay en Fischer — bepalen wij ons bij die namen, — die toen aan het hoofd der metselaarsloges stonden, houden eenvoudiglijk alle vaderlandsliefde voor belachelijke beuzelarij; en, daar juist ten tijde der Fransche Omwenteling de Vrijmetselarij hare duizenden armen verder en klemmender dan ooit over Europa uitstak, valt het niet te verwonderen, dat het truweel ruim zoo machtig was als de degen om steden te bemeesteren en gemoederen over te halen. Men heeft toen dappere Oostenrijksche legerkorpsen van verontweerdiging en razernij zien beven, daar hunne aanvoerders, aan de Vrijmetselarij verkocht, hunnen degen zonder stoot of slag in de handen der Franschen afgaven. Wat er ook van zij, zeker is het en door de geschiedenis bevestigd, dat de Belgische vrijmetselaars hunnen

(1) Men raadplege daarover : *La Franc-maçonnerie...* par un ancien Rose-Croix; Paris, libr. Blond et Barral; bl. 354. — Met feiten ten bewijze besluit de schrijver : « *Je puis donc affirmer,* « *que depuis* 1792 *maçonnerie et trahison sont deux mots syno-* « *nymes.* » Zie bl. 374.

Hoe ridderlijk Custine zich in Duitschland gedroeg, leere het volgende : Den 24 October 1792 veerdigde hij, vol opgeblazenheid, eenen oproep uit tot « de onderdrukte menschheid in Duitschland, *l'humanité opprimée en Allemagne* »!... « Uw eigen, vrije wil « zal over uw lot beslissen », sprak hij. « Zelfs in geval gij de « slavernij zoudt verkiezen boven de weldaden welke de vrijheid « u aanbiedt, zult gij nog meester blijven de dwingelandij aan « te kleven, die u terug in de ketens zal smijten! Ik zal maar « oorlogsschatting afeischen van hen, die tot nu toe u verdrukten! » Ja, en hoe ging die Fransche veldheer te werk? De stad Worms geloofde in zijn eerewoord, en gaf zich vrijelijk over. Zonder eenigen weerstand te ontmoeten trekt Custine binnen; maar eens zoo verre, dan legt hij den burgers eene brandschatting op van 1,200,000 livres. Ge kunt denken, hoe het Magistraat versteld stond over die laffe daad. Het dierf eenige opmerkingen nopens die ongehoorde som inbrengen : de man antwoordde enkel, dat zij zwijgen moesten, of hij zou de stad te vuur en te zweerd verwoesten!... Cfr. JAHNS' *Geschiedenis van het Fransche leger*; het feit staat aangehaald in den hr LEMAIRE zijn art., *De la mission sociale de l'armée*, 1885. — Men raadplege ook over de kuiperijen der toenmalige vrijmetselarij het hooger vermelde werk van N. DESCHAMPS, o. a. bl. 163.

Digitized by Google

aanhang in Parijs over al de beraadslagingen onzer vorsten inlichtten, en dat hunne handlangers en huurlingen, onder de benaming van *Franco-Belgisch legioen*, de eerste kogels op het arme vaderland losten!

Benijdensweerdige eer! Waarachtig, de huidige staatspartij, op wier voorhoofd de Heer Coremans zoo grifweg en terecht het schandmerk van *Partij van Frankrijk* inbrandde, het Liberalisme, zoo innig vereenzelvigd met de Vrijmetselarij, heeft ridderlijke, heeft voorbeeldige voorgangers!

Doch houden wij ons nader met de Fransche overweldigers bezig.

Onze vaderen, bijna allen zonder onderscheid, waren gauw de vrijheid der Fransche Republiek moede, en zij juichten uiter herte bij de nederlaag van Dumouriez te Neerwinden (18 Meert 1793), welke het Oostenrijksch gezag alhier herstelde. Die vreugde was echter van korten duur. Op den 26 Juni 1794 verloren de Bondgenooten den slag van Fleurus tegen Pichegru. België werd door Oostenrijk aan zijn eigen overgelaten, en als ter prooi geleverd aan den willekeur der getergde Sansculotten. Den 28 September 1795 verklaarde de Conventie de vereeniging van België's gouwen en van het prinsdom Luik met het Fransch Gemeenebest voldongen en volkomen, en bevool zij tevens, dat al de wetten der Republiek in die veroverde landen zouden toegepast worden. Op den 16 April 1797, erkende Oostenrijk, bij voorloopig vredeverdrag te Lioben, hetwelk den 17 October te Campo-Formio voltrokken en bevestigd werd, de gebeurde inpalming, en daarmeê was over ons lot ten volle beslist, het onrecht onwederroepelijk bekrachtigd en de slavernij in wet veranderd (1).

(1) In de verzameling leesboekjes voor het volk : *De Familiekring* (4e jaar, 1869; Mechelen, bij E. en J. van Moer), verschenen vier deeltjes getiteld : *Hansken de Pakdrager*, of dagregister der voornaamste voorvallen en decreten in Frankrijk en België, van 1789 tot 1801, door J. B. van Bavegem. Wij achten dit werkje een der beste boekjes over die stof. Het diende meer gekend te zijn. Hier en daar hebben wij er eenige feiten uit ontleend.

Digitized by Google

V.

Doch hoe had zich middelerwijl de Republiek in Frankrijk ontwikkeld en versterkt?

Werpen wij hier 'nen blik achteruit, en trachten wij in eenige breede trekken het nieuwe bewind af te schilderen. Volgen wij daarom de Republiek van hare opkomst tot bij hare zegepraal; slaan wij haar gade in Frankrijk, om ze daarna, bij 't overvoeren van haar regeeringstelsel, in ons vaderland na te sporen.

Te allen tijde riepen de dwaalleer en het oproer de edelste deugden in, om onder hun schild de ijselijkste wanorders te plegen (1). Dit leert de geschiedenis van vroeger, dit bewaarheiden de feiten van heden.

Toen het Protestantisme der XVI eeuw van de katholieke vorsten vrijheid van geweten voor zijne aanhangers afvorderde, kon het op zijne beurt geene enkele gouw aanduiden, waar het, zelf meester, de gewetensvrijheid metterdaad aan katholieke medeburgers toestond. Hevig is men naderhand uitgevaren tegen Lodewijk XIV, die het Edict van Nantes introk; men vloekte in de protestantsche wereld, en men vloekt er nog die onverdraagzaamheid van den Franschen koning; maar weten dan die apostels van verdraagzaamheid niet, dat zij nooit een edict van Nantes konnen of moesten intrekken, om de eenvoudige reden, dat zij er nooit een aan hunne katholieke onderdanen toestonden?.... « Al wie van gematigdheid en voorzichtig- « heid spreken durft, » schreef de protestantsche raadsman van Graaf Willem Frederik van Nassau, « wordt als « papist behandeld en als kwakzalver en verrader. » En

(2) Den 16 October 1793, werd Koningin Marie-Antoinette onthoofd. Die zelfde maand — den 31 October — volgden 21 vertegenwoordigers, tot de partij der Girondijnen behoorende, haar met de beulskar op; en oordeelt met welken helschen drift de guillotine te werk ging : Op 38 minuten tijds was alles gedaan! Tot die laffe staatspartij rekent men ook de befaamde vrouw *Roland*. Toen men haar naar het schavot leidde, ging men voorbij het standbeeld der vrijheid. « *O vrijheid!* » zuchtte zij, « *wat al schelmstukken men onder uwen naam uitvoert!* » Diepe waarheid toen en hedendaags!

Digitized by Google

toen de apostaat Datheen in de St Baafs-kerk van Gent predikte te midden der verbrijzelde autaren, der verbrokkelde kunstwerken en onteerde graftomben, toen riep hij onbeschaamd uit, dat « de vrijheid van godsdienst « toestaan eene goddelooze zaak was, en het rein Evangelie « van Calvijn en Luther alleen recht op leven bezat. » Hij sprak zooals Luther schreef : « Met wapengeweld moeten « koningen en vorsten het Roomsch Sodoma, de pest des « aardrijks, aangrijpen, en met die zaak kort spel maken « niet door woorden maar met het staal. »

Zoo luidde de taal van het Protestantisme. Doch voerde de Fransche Omwenteling eene andere taal? O neen! En 't kon ook moeilijk. De Revolutie en is anders niet dan het goddeloos philosophisme van Voltaire en zijne trawanten in werken tot stand gebracht en uitgevoerd, en wat is op hare beurt die dwaalleer, die philosophie der XVIII eeuw? Zij stamt rechtstreeks af uit de ketterleer der XVI eeuw; zij is de dochter van het Protestantisme, doch eene dochter, harer moeder weerdig, die niet zelden de spitsvinnige wreedheid van die moeder weet te overtreffen...

Het valt ons teenemaal onmogelijk, volgens tijdsorde aan te teekenen de puinen en lijkstapels, door de Revolutie opeengehoopt. Bepalen wij ons zelven bij eenige feiten, welke de onpartijdige toeschouwer, de geschiedenis onthouden heeft na het afloopen der gruweldagen. Feiten spreken luide en liegen niet.

Al wat met godsdienst en koningdom in betrekking stond werd ongenadig uitgeroeid en weggevaagd. Niets vond verschooning, noch de stramme ouderling, noch de schuldelooze knaap, noch de knielende, kruipende moeder, noch het gillende teedere wicht aan hare borst, en zoo de hel ooit monsters op aarde gespuwd heeft (1), dan zijn

(1) Zoo getuigt de Republikein Prudhomme zelf, over den sansculot *Le Bon*, het monster van Atrecht, sprekende : « La mission de Le Bon « dans les départements du Nord peut être comparée à l'apparition de « ces noires furies si redoutées dans les temps du paganisme. » .... Eilaas! ware Le Bon maar de eenige verschijning geweest!

Digitized by Google

het zeker de Fransche Sansculotten en Jacobijnen geweest.

Om hunne wraak te koelen en hun doel te bereiken ontzagen zij geen enkel middel; hoe onrechtveerdig en gruwzaam het ook was, wierd het van stonde af loffelijk en heilig, waar het maar eenigerwijze met de uitvoering hunner inzichten strookte.

Een eerste middel dat zij aanwendden, was *de verbanning*.

Meer dan 150.000 Franschen vluchtten uit hun vaderland weg, en zeker ware dit getal verbazend geklommen, hadde men later de grenzen met geene patrouilles dermate bewaakt en afgezet, dat weldra alle vlucht zonder levensgevaar onmogelijk wierd.

Een tweede middel dat zij zonder omzien en wroeging gebruikten, was *de berooving van alle vrijheid*.... en dit werd niettemin in den naam der vrijheid gepleegd! Genen werd het streng verboden huis of gemeente te verlaten; dezen sloot men op in afzichtelijke kerkers. Laat mij hier wijlen Dr Nuyens naschrijven : « Het getal dezer (laatste) slachtofers was ontzaglijk. Ofschoon de guillotine dagelijks « tal van cellen wederom beschikbaar stelde, waren te « Parijs de 36 gevangenissen en de 96 voorloopig daartoe « ingerichte gebouwen niet toereikend, om allen te bevatten. Behalve de 40,000 hulpgebouwen, telden de 1200 « gevangenissen in Frankrijk, door elkaar, meer dan 200 « personen. Op den 9 Florial, jaar II, versmachtten, in de « hoofdstad alleen, 7840 personen in de kerkers. Volgens « Beaulieu, klom, kort voor Thermidor, het getal over « Frankrijk tot 400,000. Onder de ongelukkigen bevonden « zich tal van onschuldige kinderen.... Het lot van dieven « en moordenaars onder het koningdom was heilig bij dat « der gevangenen onder het Jacobijnsch bewind. De holen, « waarin zij bij menigten verbleven, waren onzindelijk en « vuil; de lucht was er verpest, en mannen die met den « blos der gezondheid op de kaken den kerker waren binnengetreden, traden als geraamten er uit naar de guillotine. « In twee maanden tijds stierven te Nantes van de 13000 « gevangenen 3000 aan typhus en besmetting. De kerker-

Digitized by Google

« straf was eene pijniging, meestal doodelijk, veel ver-
« schrikkelijker dan de valbijl. »

Doch daarbij bepaalden zich de straf- en wraakmiddelen der Republikeinen nog niet. Honderdmaal, neen! Een derde middel, hun gewoon middel was *de dood na of zonder vonnis*. Dr Nuyens schrijft hier uit H. Taine over : « Honderd acht en zeventig rechtbanken, waarvan er 40 « (rondgedragen worden of) ambulant zijn, spreken over « geheel Frankrijk doodvonnissen uit, die bijna op staan- « den voet worden voltrokken... Men vonnist den vader « om den zoon, de dochter om den vader. Van tal van « beschuldigden wordt het vonnis niet eens geschreven. « Wat mij betreft, zoo spreekt Vilate, een rechter over « leven en dood, ik ben altijd overtuigd; wie in de « Revolutie voor het gerecht komt, moet veroordeeld « worden » (1)..... O republikeinsch recht! o republikeinsche gelijkheid! Het zoogenaamd *Gerechtshof der Omwenteling* sprak maar ééne straf uit, namelijk de doodsstraf. Ieder burger was gemachtigd al de dusgezeide samenzweerders of vijanden der Republiek vóór dien raad te dagen. Bewijsstukken hunner plichtigheid had hij daarom niet van noode, en verdedigers mochten den betichte ook niet bijstaan; voegt er eindelijk nog bij, dat geen verder beroep op een gestreken vonnis overbleef... O ja, en dat mag wel rechtveerdigheid heeten! (2)

(*Wordt voortgezet.*) J. MUYLDERMANS.

(1) *Iets over H. Taine en diens jongste werk*, door Dr NUYENS, in *Onze Wachter*, nr 5, 1885.

(2) Zie daarover de geschiedenis. Hoe het er toeging met de rust en den vrede onder de Fransche Republiek laat het volgende vermoeden : « Pour l'exécution de la loi des suspects, du 21 septembre 1793, « plus de 50,000 comités révolutionnaires furent installés sur la surface « de la France. D'après les calculs du conventionnel Cambon, ils coû- « taient annuellement 591,000,000 (assignats). Chaque membre de « ces comités recevait 3 fr. par jour, et ils étaient 540,000. C'étaient « 540,000 accusateurs, ayant droit de désigner à la mort. A Paris, « seulement, on comptait 60 comités révolutionnaires; chacun d'eux « avait sa prison pour la détention des suspects. » Aangehaald uit het *Abrégé de l'histoire de France, détaché textuellement des études historiques*, par M. DE CHATEAUBRIAND; bl. 290-287. — Men raadplege nog : *Histoire du tribunal révolutionnaire avec le journal de ses actes*, par H. WALLON, membre de l'Institut. Paris, Hachette, 1880.

Digitized by Google

HULDE AAN H.H. MAJESTEITEN

ONZE GEEERBIEDIGDE KONINGINNEN

WILHELMINA & EMMA,

bij hun bezoek aan Maastricht op 20 Mei 1895.

« ONZE Koninginnen komen! »
Klinkt het luid naar wijd en zijd;
Welke ontvangst was ooit zoo schitt'rend
Als de stad hun thans bereidt!

Allerwegen glorievanen,
Groen, muziek en wellekom,
Blijde carrillonnetonen
Zwaar en statig klokgebrom;

Eerebogen en guirlandes
In de nationale kleur;
Bloemenrijk versierde gevels,
Huldeblijken voor elks deur;

Eerewacht en corporaties,
Jubelende burgerij;
Alles leeft en is in feesttooi,
Oud en jong is even blij.

Vaderlandsche Oranjestrikken,
Waarvan elk een trouwe tolk
Der onwrikb're vorstenliefde
Van het hun verknochte volk.

Met klaroenen en schalmeien,
Met choraal en jubelzang
Wil men hunne komst begroeten,
Komst, verbeid reeds jaren lang!

Digitized by Google

Heil U, heil U, Koninginnen
Van ons dierbaar Vaderland!
Heil, U, heil U, Wilhelmina,
Parel van den adelstand!

Geve de Almacht dat nog jaren
Gij ons dierbaar land bestiert
Met die liefde, vrede en trouwe
Die uw wijze Moeder siert.

Moge God U g'nadig sparen
Voor wat ramp of tegenspoed;
Leef voorspoedig, leef gelukkig,
Dat doet 't Limburgsch harte goed!

En gij, Moeder-Koninginne,
Eveneens door elk bemind,
Weet, dat voor een moeder gelde
De eer en Hulde aan 't eigen kind!

Wilhelmina, Koninginne,
Zie goedgunstig op ons neêr;
U zij onze onwrikb're liefde,
U zij onze hulde en eer!

Leve, leve Wilhelmina,
Neêrland's dierbre Koningin!
Onze onwrikb're vorstenliefde
Zij voor eeuwig haar gewin!

geVe het opperWezen
aLLe
heIL en zegen
Voor
onze konIngIn WILheLMIna
hoop en trots
Van
neêrLanDs VoLk !

Leve, leve Wilhelmina,
Onze jeugd'ge Koningin!
Dat ze leve vrij van zorgen
En ons aller hart gewin'!

Leve, leve Wilhelmina,
Koningin van Nederland!
Eeuwig blijve ons aller trouwe
Aan haar Vorstenhuis verpand!

Digitized by Google

MOEDER EN KIND

Moeder, waarom al die vlaggen?
  Moeder, waarom al dat groen?
Is naar Sint Servatiuskerke
  Weer een bedevaart te doen?

Kindlief, wil niet zooveel praten;
  Trek uw schoonste kleertjes aan,
Heel de stad viert feest op heden,
  Spoed u, 't volk stroomt reeds te saâm.

Moeder welk een feest kon 't wezen
  't Moet toch wel heel schitt'rend zijn,
Alle menschen' houden zondag,
  Rijk en arm, zoo groot als klein.

Kind, wat plaagt gij toch met vragen
  Straks zult ge alles, alles zien;
Maak nu spoed, wij gaan te samen
  Dankbaar onze hulde biên.

Moeder, doen wij dat niet daag'lijks
  Aan den Gever aller goed?
Danken wij Hem niet, en vragen
  Dat Hij altijd ons behoed'?

Ja, mijn schat, ga met het brengen
  Uwer hulde aan God steeds voort.
Geef den Koning wat den Koning,
  Geef aan God wat God behoort!

Waarom spreekt gij van een « Koning »?
  Is God niet onze Opperheer,
Die met wijs bestier en goedheid
  Weldoend schouwt op 't aardrijk neer?

Digitized by Google

Hartje, dat is de Opperkoning
Over 't aardsche en 't eeuwig rijk,
Zoo heeft ook voor deze wereld
Ieder Koning zijne wijk.

o Hoe rijk en schoon moet zulke
Koning toch wel zijn op aard;
Heerscht hij als onze Opperkoning
Dan is hij wel hulde waard.

Zóó had Nederland zijn Koning
Maar, helaas, hij is niet meer.....
Doch hij gaf ons voor vergoeding
Zijne Wilhelmina weer.

Zij is dus als 's Koningsdochter
Koninginne van ons land,
Aan Haar dient dus onze hulde,
Onze liefde en trouw verpand?

Ja, aan Haar toon uwe hulde
Uwe toegenegenheid:
« Leve, leve Wilhelmina! »
Roep het luid naar wijd en zijd!

Moeder, hoor, de klokken luiden,
'k Hoor trompet en feestgezang.
Alles juicht en jubelt blijde:
« Wilhelmina leve lang! »

Engeltje, onze stad wordt heden
Met de trouwvolste eer beloond,
Wijl die lieve Wilhelmina
Met haar Moeder bij ons woont.

Kom dan moeder, kom nu spoedig,
Zie daar nadert reeds de stoet.
Wilhelmina, Wilhelmina,
Wees van moeke en mij gegroet!

Heil u, heil u, Koninginnen
Ook U, Moeder van het Kind!
Leeft gelukkig, lange jaren,
Door elk Limburgsch hart bemind!

Maastricht. TH. R.

Digitized by Google

DRIEMAANDELIJKSCH OVERZICHT.

KUNST EN LETTEREN.

Vondel en Milton. — De vraag of VONDEL op MILTON al of niet invloed heeft uitgeoefend werd op nieuw onderzocht door D[r] J. J. MOOLHUIZEN in een proefschrift ter hoogeschool van Utrecht. De *Nederlandsche Spectator* keurt het werk en besluit : « Wat er ook van wezen moge, het blijkt uit D[r] MOOLHUIZENS onderzoek dat, wat den *Lucifer* betreft, VONDELS invloed aan ernstige bedenkingen onderworpen is. De algemeenheden, waarin beide dichters overeenkomen, behoeven nog volstrekt niet door ontleening verklaard te worden. Men mag er overigens bijvoegen, dat de aard der vergeleken gedichten de critische behandeling zeer in den weg staat, en ten tweede, dat het laatste woord niet zal uit te spreken zijn, zoolang niet terzelfder tijd analoge onderzoekingen worden ingesteld naar MILTONS verhouding tot de klassieken, HOMERUS en VIRGILIUS onder anderen, en naar de Italiaansche dichters, zooals TASSO, ARIOSTO, enz. Dan eerst zal het vraagstuk zich in het ware licht voordoen. Want wij behoeven wel niet op de mogelijkheid te wijzen, dat MILTONS bijzondere belezenheid in de wereldliteratuur in zijn epos zou kunnen doorstralen, zonder dat daarom de graad dier onbewuste navolging nauwkeurig te omschrijven of tastbáar aan te wijzen zij. »

Dietsche Letteren in den vreemde. — JOSEPH DE GEYNST van Gent, wordt door het Parijsch tijdschrift, *L'Ermitage* uitgenoodigd om elke maand verslag te geven van hetgeen er in Vlaanderen en Nederland op letterkundig gebied verschijnt.

Michiel de Swaen. — In de Zuid-Nederlandsche maatschappij van Taalkunde hield de heer POL DE MONT eene voordracht over MICHIEL DE SWAEN geboortig van Duinkerke, en aldaar in Mei 1707 gestorven. Daarover lezen wij in de *Dietsche Warande* : « Na eenige bijzonderheden over de werken van den Fransch-Vlaanderschen rederijker, spreekt de heer DE MONT over DE SWAEN'S letterkundige verdienste. Dat VONDEL, vooral door zijn *Lucifer*, een weldoenden invloed op DE SWAEN'S dichtertalent gehad heeft, valt aanstonds in het oog. De schrijver van *Het Leven en de Dood van onsen Saligmaker* munt uit door de zuiverheid zijner bewoording, welke des te merkweerdiger voorkomt, daar de invloed van het overvleugelde Frankrijk toen zeer nadeelig op onze taal werkte ; zijn vers, het alexandrijnsch eposvers, weet hij op zeer artistieke wijze af te wisselen, zoodanig dat men bij DE SWAEN die eentoonigheid niet tegenkomt, welke zooveel andere pennevruchten van die eeuw ongenietbaar maakt. Als landschapsdichter bezat hij echte verdiensten, en menige zijner karakterschetsen

Digitized by Google

wekt insgelijks de bewondering der critiek door de juistheid en verhevenheid der beelden en de gespierdheid der uitdrukking. Jammer voor onzen Duinkerkschen zanger, dat hij soms wat veel naar CATS heeft geluisterd, en dan in langdradigheden, ja wel eens in platheden vervalt, die veel goeds deerlijk ontsieren. Dit belet echter niet, dat aan M. DE SWAEN eene eereplaats in de geschiedenis onzer letteren toekomt, en dat hij, naar DE MONT's gevoelen, nevens LUYKEN en VAN DER GOES, zelfs boven VOLLENHOVE, dient geboekt te worden. »

Shakespeare. — Dr EDW. B. KOSTER is bezig geheel zelfstandig eene nieuwe metrische vertaling van SHAKESPEARE te geven.

Duitsche Letterkunde. -- Dr GUSTAVE KÖNNEKE laat eene tweede uitgaaf verschijnen van zijn werk : *Bilderatlas zur Geschichte der deutschen Nationnallitteratur.* POL DE MONT schrijft in de *Vlaamsche School:* « Een werk, dat den overgrooten bijval, daaraan in Duitschland te beurt gevallen, in ieder opzicht ten volle verdient!

De inhoud bestaat hoofdzakelijk uit een verzameling van reprodukties van teksten : geschrevene en gedrukte; platen van allen denkbaren aard : miniaturen, pen- en potloodteekeningen, steendrukprenten, koper- en staal, gravuren, chromolithografieën en fotogravuren ; van titelbladzijden, banden, schrijversportretten, boekillustraties, spotprenten, ja tot van muurschilderingen, enz. enz. toe, bijeengebracht uit duizenden boekwerken.

Geen galerij, maar een wezenlijk en daarenboven reusachtig muzeum.

Wat al opzoekingen de verzamelaar zich moet getroost hebben, blijkt, uit zelfs een vluchtig kennismaken met den inhoud. 646 afbeeldingen luisteren dien op, beginnend met een bladzijde uit den *Codex argentinus*, nu in de Universiteitsboekerij te Upsala, en eindigend met de portretten van HAUPTMANN en SUDERMANN.

Tot nu toe zijn de afleveringen 2, 3 en 4 van den nieuwen druk verschenen. Zij loopen van TACITUS — teksten over de helden- en slaggezangen der oude Germanen — tot het *Narrenschiff* van SEB. BRANT. »

Schiller. — SCHILLER heeft tot het dichten van zijnen *Willem Tell* oude Zwitsersche tooneelspelen benuttigd, zooals het blijkt uit een opstel van G. ROETHE, *Die dramatischen Quellen des Schillerschen Tell,* verschenen in den feestbundel aan HILDEBRAND opgedragen.

Maeterlinck. — MAETERLINCK heeft de werken van NOVALIS uit het Duitsch in 't Fransch vertaald.

Huysmans. — Wij moeten ook een woord zeggen van het laatste werk van JORIS KARL HUYSMANS. Het wordt als volgt beoordeeld in het letterkundig overzicht van het *Magasin littéraire:* « De groote letterkundige gebeurtenis dezer maanden is het verschijnen van den roman *En Route* van HUYSMANS en de bekeering van den schrijver. Sedert eenigen tijd liep het gerucht dat de overtuigde aanhanger van het letterkundig naturalismus, de verfijnde bewerker van *A Rebours*, welke met eene rustelooze nieuwsgierigheid de meest verdachte kringen doorsnuffelde, stillekens aan tot het geloof terugkeerde. Men had gelijk : M. HUYSMANS is bekeerd en zijn laatste werk, de beschrijving van zijn eigen leven, geeft ons 't bewijs zijner bekeering. Hij verhaalt in rechtzinnige en hartroerende bladzijden, den slag die in eene ziel geleverd wordt, ter verovering van het licht. Het is eene daad van moed en fierheid, welke M. HUYSMANS vereert. Staan in dit boek eenige regels, die voor iedereen niet geschreven zijn, het is daarom niet min merkwaardig en een grondig onderzoek overwaard. »

Het tijdschrift *Les Etudes Religieuses* heeft het werk zonder genade

Digitized by Google

aangerand en andere paters van 't gezelschap Jesu hebben daarover aan den schrijver verschooning gevraagd.

Waar men op te vitten wist, was het volgende : de schrijver was vrij den toestand, dien hij ontleden wilde uit te kiezen en naar willekeur te schikken. Waarom gaat hij aldus te werk? Waarom zijnen held uit het diepste van den poel der ontucht, door de overmaat van de losbandigheid, door den afkeer van de ondeugd tot de glanzende kringen van waarheid en deugd verheffen?

Dat wil zeggen in andere woorden : HUYSMANS, leert dat het bederf, als het te ver gaat, afkeer inboezemt en aldus tot de bekeering leidt.

Die betichting mist allen grond.

Huysmans beschrijft geen ingebeelden toestand, maar de geschiedenis zijner eigene bekeering.

De bekende en vooruitstrevende priester KLEIN heeft ook het boek zeer gunstig en rechtvaardig beoordeeld.

FIRMIN VANDEN BOSCH heeft eene knappe studie over het werk van HUYSMANS in het *Magasin littéraire* laten verschijnen.

Hij roemt de rechtzinnigheid van den schrijver en de vrijwillige vernedering die hij door zijne bekentenissen ondergaan heeft.

Hij verheft den kunstvollen trant van HUYSMANS alsook de vaardigheid waarmede hij de diepste verholenheden en de teêrgevoeligste aandoeningen der menschelijke ziel, op 't voetspoor der mystieken, weet waar te nemen en te ontleden.

Priester MŒLLER verheft ook het werk van HUYSMANS in *Durendal* en verdedigt het heel flink tegen kleingeestige kritieken.

P. Gallerani. — 't *Belfort* heeft verleden maand verslag gegeven van de bijdragen der *Civilta Cattolica,* alhier in 't fransch door pater LINTELO overgezet.

Wij vernemen dat ten gevolge van den veldtocht tegen de schrijvers ondernomen, welke hun vernuft misbruiken, het studieplan der eerw. paters van 't Gezelschap Jesu gansch veranderd is : de heidensche schrijvers zijn uit de *humaniora* verbannen en door de heilige Vaders vervangen.

Pol de Mont. — A. DE COCK schreef in 't *Nederlandsch Museum* eene beoordeeling over *Iris* van POL DE MONT. « Vooreerst wil ik de aandacht vestigen op de jaartallen, welke de dichter bij zijne stukken heeft gevoegd; daaruit volgt dat *Iris* tien jaar arbeids omvat, zoodat een aantal gedichten, o. a. de Idyllen en eenige Penteekeningen, moeten teruggebracht worden tot hetgeen men noemen mag POL DE MONT's eerste manier, zijne manier van voor de *Fladderende Vlinders.* Nagenoeg al het overige behoort tot zijne nieuwe manier, die zich in de tweede, de derde, de vijfde en de zesde rubriek 't duidelijkst afteekent. Zijn streven is thans, wat den vorm betreft, vereenvoudiging der taal, ook door het aanwenden — op dichterlijke wijze — van de meest gewone woorden; dan, eene grootere verscheidenheid in den gang der verzen, verkregen door oversprongen, sneden en maatveranderingen. Met een woord, een navolgen der volkspoëzie, in zoover ze werkelijk met kunst gelijk staat. »

G. Eekhoud. — *De Gids* schrijft over het laatste werk van G. EEKHOUD *Mes communions :* « Hoe groote artistieke eigenschappen de Belgische novellist in dezen bundel moge ontwikkelen, de onpartijdigheid, de kalmte van den kunstenaar, die boven zijn onderwerp staat, moet men hier niet zoeken. GEORGES EEKHOUD staat midden in zijn onderwerp; hij trilt van verontwaardiging over de maatschappelijke onrechtvaardigheid waarvan hij

Digitized by Google

in de onderste lagen der samenleving — daar, waar de eigenlijke samenleving ophoudt — overal de slachtoffers meent te vinden, en zijn pen trilt mede in zijne hand... Deze opwinding, deze in ons oog vaak onverdedigbare sympathieën beletten zijne vertellingen niet van een eigenaardige, zeer oorspronkelijke schoonheid te zijn.... »

De Nieuwe richting. — L. VAN DEIJSSEL schreef in het *Tweemaandelijksch Tijdschrift* van Maart : « De Nieuwe-Gidsschrijvers, essentiëel verschillend in geestelijke genealogie en konstitutie, hadden alleen het negatieve gemeen : de ontkenning der voorafgaande literatuur. »

Ibsen. — Wij lezen in den *Nederlandschen Spectator :* « Voor een dag of veertien bood het Nederlandsch Tooneelverbond zijn leden als naar gewoonte een voorstelling aan, en wel van IBSEN's *De vrouw der zee.* Ik geloof, dat elkeen dankbaar was de kennis met dit dramatisch gewrocht te kunnen maken; maar of de kennismaking medeviel is eene andere zaak...

Maar het stuk. Wat een ratelend, hobbelend ding. Soms denkt men aan MAETERLINCK; maar MAETERLINCK is geheel romantisch-symbolisch, vooral symbolisch. IBSEN echter onthaalt ons hier op een soort symboliek, geborduurd op de stramien der realiteit. In dat gewoon burgerlijk zijn van den plattelandsdoctor is geen mensch, die niet symboliseert, die niet met elk woord iets veel beteekenends wil zeggen. Alles wordt versymboliekt. Waar 'n gezond mensch twee jongelui ziet visschen in den karpervijver, of op weg gaan voor eene wandeling, laat IBSEN ze nog even leeraren...

Al die ongelukkige, zwaarmoedige, min of meer ridicule menschen — ik bedoel ridicuul door positie — dienen IBSEN alleen om zijn filosofische denkbeelden te uiten. Als bij de vertooning van een poppenkast, hoort men in de uiting van al de personen steeds de stem van IBSEN. Alles wijsgeert een kant uit, terwijl de knoop van het stuk elke aantrekkelijkheid mist, eigenlijk... wijl die er niet is... »

Henri Monnier. — De schepper van den Philister *Joseph Prudhomme* is HENRI MONNIER in een werk van 1830, *Scènes populaires.*

Dante. — Mgr POLETTO is leeraar in den stoel door LEO XIII opgericht om DANTE uit te leggen. Te Doornik bij Desclée liet hij zijn groot werk verschijnen in drie deelen : *La Divina Commedia di* DANTE ALIGHIERI *con commento.* Het is vooral gewichtig omdat het op de godgeleerdheid steunt en het bevat veel goeds en eenig nieuws. Het slaat acht op al de voorgaande uitleggingen tot welke richting zij ook mogen behooren en bespreekt alle vraagstukken van wereldlijken of kerkelijken aard met de meeste onpartijdigheid. De schrijver heeft echter een misslag begaan. Hij beweert dat de dichter in de *Navolging Christi* zijne inspraak geput heeft. De Italianen zijn niet meer vrij op zulke buitensporige wijze met de geschiedkundige waarheid overhoop te liggen. Die op de hoogte zijn der navorschingen dezer laatste vijftien jaar, weten genoeg dat de *Navolging* tusschen 1415 en 1420 in Nederland gemaakt wierd door een der broeders van 't gemeenzaam leven, dat geen enkel handschrift van voor 1420 bekend is, dat de Italiaansche Codices der 13e en 14e eeuw, uit de 15e eeuw dagteekenen en dat Joannes Vercelli waarschijnlijk nooit bestaan heeft.

V. Lefere. — De *Diederick's Sage* moeten wij nog bespreken in *'t Belfort.* Verschillende tijdschriften o. a. *Biekorf* en de *Dietsche Warande* hebben er zeer gunstige beoordeelingen over geschreven. Deze is een ridderroman en de dichter, V. LEFERE is een jonge West-Vlaamsche priester, van wien wij de beste verwachtingen mogen koesteren voor de toekomst onzer vaderlandsche letteren.

Digitized by Google

Een fijne kenner schrijft in de *Dietsche Warande* : « De opvatting van LEFERE's verdichtsel is treffend en boeiend, maar hetgeen zijn werk meest kenmerkt het is een ongemeen gemak en vloeiendheid der taal, met dat her- en wederslaan der stafrijmen, die den zang van het gedicht helpen uitmaken. »

Pan. — *Pan* is een nieuw tijdschrift, dat te Parijs en te Berlijn verschijnt en 96 frank kost voor zes afleveringen groot formaat.

Geen enkel tijdschrift kan met *Pan* wedijveren voor wat den inhoud en de verlichting, de letteren en de kunst betreft.

Dat dit voortreffelijk tijdschrift van nu af tal van Vlamingen onder zijne medewerkers telt, als BENOIT, COURTENS, LAMBEAUX, DE RUDDER, FREDERIC, DOUDELET, JULIAAN DE VRIENDT, MEUNIER, BLOCKX, ROOSES, POL DE MONT, PAUL GILSON, KAREL MERTENS, ENSOR, laat ons hopen dat wij in zijn eerstvolgende afleveringen tal van bijdragen uit ons klein landje zullen aantreffen.

DOUDELET werkt aan tien groote platen, welke de *Princesse Maleine* van MAETERLINCK zullen weergeven en eerlang in *Pan* zullen verschijnen.

Daarna zal een gedicht van POL DE MONT met puike prenten van DOUDELET in *Pan* uitgegeven worden.

Marcellus Emants. — ANNA CROUS heeft *Lilith* van M. EMANTS in het Duitsch vertaald. « Geen geringe taak is het, die de begaafde vertaalster van VOSMAER's *Nanno* hier op zich nam. Met een grondige kennis van de talen, waarin en waaruit men vertaalt, gesteund door een goed woordenboek, kan men voor zulken arbeid niet volstaan ; men moet de te vertalen werken in zich hebben opgenomen en bovendien dichterlijk gevoel en dichterlijken *Formsinn* genoeg bezitten om te kunnen doen wat in menig opzicht van opnieuwscheppen niet veraf staat. » (*De Gids.*)

Christene Kunst. — In de *Dietsche Warande* schreef P. ALBERDING THYM over het vernuft en het werk van den uitmuntenden schilder JOZEF JANSSENS. Hij begon met eenige belangwekkende woorden over de christene kunst : « Er wordt met het woord *Christelijke* kunst nog al rondgezwaaid als met een dorschvlegel, om de centen uit de zakken der zoetsentimenteel-historische zieltjes te doen springen, gelijk de korrels uit de halmen, en al wat niet in de zakken der *Anstalten* voor christelijke kunst valt louter kaf te verklaren.

Anstalten, ja, dat is het, inrichtingen tot voortbrengen van *Christelijke kunst*, gelijk er zulke voor visch- en paardenfokkerij bestaan.

Tot de Christelijke kunst te behooren worden alle afbeeldingen verklaard, welke, volgens het christelijk geloof, personen of zaken voorstellen waaraan, of heden, of vroeger, of algemeen, of op eene of andere plek der aarde, eigenschappen worden toegeschreven, die van verre of van nabij, middellijk of onmiddellijk, aan gebeurtenissen herinneren, die zeer vast, of door zeer dunnen draad met het geloof aan de komst van Christus in 't vleesch verbonden zijn.

Of die voorstellingen meer herinneren aan die uit de kapperswinkels dan aan iets anders, of zij de vrucht zijn van eene ziekelijke verbeelding, die wel weemoedstranen maar geene krachtige daad kent, dat wordt van ondergeschikte waarde beschouwd.....

Twee hoofdrichtingen laten zich in onzen tijd duidelijk erkennen. De eerste, de oudste, die het adelteeken der eeuwen op het voorhoofd draagt, is diegene welke streeft, zonder dadelijk tegen de natuur te zondigen, de voorstellingen aan de gewijde geschiedenis ontleend geheel zinnebeeldig voor te stellen, wat bij den geest der wapenkunde of heraldiek is te vergelijken....

Digitized by Google

De meest tegenovergestelde richting zoekt het streng historische vast te houden : Maria als eene dwalende vrouw, armoedig in een stal, Christus geheel met bloed en gescheurde kleederen bedekt, toonbeeld der hoogste ellende....

Voorstellingen waarin de kunstenaars eene vereeniging der beide richtingen hebben gezocht, zijn bij honderden, van alle eeuwen en in alle scholen voorhanden. Tot heden toe heeft eene algemeene bevredigende richting, noch door St-Lucas-gilde, of de schilders van Beuron, noch door de Munchener, Belgische of Nederlandsche en andere realisten gezegevierd. »

Letterkundige Uitgaven. — Dichter SCHAEPMAN is ook een flink prozaschrijver, zegt het *Nederlandsch Museum*. Bij van Rossum, te Utrecht verscheen een tweede bundel verspreide opstellen : *Menschen en boeken*. — De verspreide gedichten van wijlen J. ALBERDINGK THIJM zijn te Amsterdam bij van Langenhuysen verschenen. — De Nederlandsche predikheer P. J. TH. VAN HOOGSTRAETEN, een gunstig bekende kritikus, heeft te Nijmegen een bundel *Studiën en kritieken* uitgegeven. — Te Gent bij *Vooruit* verschijnt in afleveringen eene Nederlandsche vertaling van DE COSTER's *Uilenspiegel*. — VAN HALL heeft reeds een tweeden druk bezorgd van zijne liefelijke verzameling : *Dichters van dezen Tijd*. Hoevele koopers zou dergelijke uitgaaf vinden in ons land van Philisters? — W. G. VAN NOUHUYS schreef in den *Gids* eene mooie studie over den Amerikaanschen dichter WALT WHITMAN; hij heeft ze afzonderlijk laten drukken. — Bij van Druten te Sneek heeft P. H. VAN MOERKERKEN een nieuw *Nederlandsch Leesboek* laten verschijnen. Het bevat veel boeiende vertellingen uit de beste prozaschrijvers.

De vierde druk van VOSMAER's meesterlijke vertaling der *Ilias* is te Leiden bij Sijthoff verschenen. — De studie van GASTON PARIS over *Le Roman de Renard* is te Parijs bij Bouillon uitgegeven. — Van F. VAN EEDENS *Johannes Viator* verscheen dezer dagen bij den heer Versluys te Amsterdam een tweede druk, geheel in denzelfden vorm als de eerste, doch fraaier door het papier.

WETENSCHAPPEN.

Troja. — BÖTTICHER zet in de Duitsche tijdschriften zijnen veldtocht voort tegen wijlen SCHLIEMANN en zijne volgelingen.

In hunne zoogezegde ontdekking van 't oud Troja hebben zij eenen dubbelen misslag begaan.

Van de gevonden voorwerpen hebben zij eenen verkeerden uitleg gegeven.

Waar zij dolven, hebben zij Troja niet blootgelegd.

Men heeft te Hissarlik in groote hoeveelheid aarden en steenen vaten gevonden van zeer grof maaksel.

Daaruit besluiten de aanhangers der ontwikkelingsleer, dat de menschen die deze vaten als huiselijk gerief hebben gebezigd weinig in beschaving gevorderd waren.

't Is eene dwaling.

Die vaten wierden nooit gebruikt. Zij konden geene vloeibare stof inhouden. Zaad of vruchten zouden erin geschoten hebben.

't Zijn enkel grove vaten, die op de grafsteden als offeranden en verbeeldingen van ander gerief nedergelegd wierden. De ouden meen-

den, als zij een dergelijk nagemaakt voorwerp op 't graf nederlegden, dat de overledenen in de andere wereld over 't gebruik van hetzelfde schoon en volmaakt voorwerp beschikten.

Te Hissarlik heeft men ook 25000 wielen gevonden van zeer plompe gedaante.

Volgens SCHLIEMANN zijn 't oude spinnewielen. Dit is onmogelijk, want de eenen waren te klein en de anderen te groot of konden om geenen as draaien.

't Waren nogmaals giften op de grafsteden neergelegd om den draad des levens te beteekenen, door de lotgodinnen gesponnen.

Hoe is 't mogelijk? SCHLIEMANN en zijne school beweren verder dat de messen, nagels en bijlen in leemaarde door onze voormenschen gebezigd wierden. 't Zijn echter namaaksels en afbeeldsels van echte voorwerpen, die overal in de grafsteden worden aangetroffen. Wat de steenen werktuigen belangt, daar zijn er die gebruikt wierden, maar daar zijn er ook anderen, die metalen werktuigen verbeelden en ons geenszins tot het besluit leiden dat alle volkeren een steenen tijdvak beleefden. (*Muséon*, April.)

Oorsprong der Fabelen. — Lees in de *Dietsche Warande* een schoon opstel van Dr JAN TEN BRINK over de *Tochten der Fictie van het Oosten naar het Westen.* « De fraaiste voortbrengselen der Sanskrit-litteratur werden door Perzische en Arabische vertalingen naar het Westen overgebracht. De Arabische vertaling werd somtijds in het Syrisch of in het Hebreeuwsch vertolkt, somtijds in het Grieksch, somtijds in het Spaansch. Uit de Grieksche overzetting ontstond de Latijnsche, en deze werd gewoonlijk de bron voor vertalingen in middeleeuwsche West-Europeesche talen. »

Het Utrechsche Psalterium. — Over den oorsprong van het vermaarde handschrift, bekend als het Utrechtsche Psalterium, dat in de boekenhalle der hoogeschool aldaar berust, heeft de heer PAUL DURRIEU een nieuwe, zeer vernuftige en zeer aannemelijke veronderstelling gemaakt. In afwijking van hetgeen tot nu toe door deskundigen bijna algemeen was aangenomen, namelijk dat het Psalterium en zijne verluchtingen voortbrengselen zouden zijn van angelsaksische kunst, toont de heer DURRIEU thans aan dat de vorm der schriftteekens, de sierletters en de trant der verluchtingen wijzen op een herkomst van Frankenland, uit de buurt der oude koningstad Rheims. De groep der hss. van Rheims, die zooveel punten van overeenkomst vertoonen met het Psalterium, en wier onderlinge betrekking reeds voor lang is gestateerd, omvat het Evangeliarium van Ebbon (te Epernay) en twee deelen van de *Bibliothèque Nationale*, « les Evangiles dits de Blois et de Fontainebleau » en « les Evangiles dits de Loysel. »

Om de palœographische kenmerken van het unciaalschrift behoort het Psalterium tot deze zelfde groep, terwijl het karakter der teekeningen meer in het bijzonder overeenstemt met dat der miniaturen van het Evangeliarium van Ebbon. In dergelijke gevallen laat de wetenschap toe en de ervaring komt het bevestigen, dat men uit de stoffelijke gelijkenis mag besluiten tot den gemeenschappelijken oorsprong, en niets ligt meer voor de hand dan dat dit beginsel hier worde toegepast. Het Psalterium is op het nauwst aan het Evangeliarium van Ebbon verwant. Welnu, over den oorsprong van het laatstgenoemde zijn wij nauwkeurig ingelicht. Het is uitgevoerd in het bisdom van Rheims in de eerste helft der 9e eeuw, of beter gezegd,

Digitized by Google

tusschen de jaren 816 en 845. Wie zich met de gevolgtrekkingen des heeren DURRIEU kan vereenigen, zal in deze aanwijzing van landstreek en datums den grondslag vinden voor de oplossing van het raadsel, dat het Utrechtsch Psalterium den palœographen te overwegen gaf. (*Ned. Spectator*).

Plantenkunde. — Dr MAC-LEOD heeft der Vlaamsche Academie een werk aangeboden over de bevruchtiging der bloemen in het kempisch gedeelte van Vlaanderen. Aangaande dit boek schrijft de heer JULIUS OBRIE in de *Verslagen* : « Wat nu den vorm betreft, deze is onberispelijk te heeten : duidelijkheid, juistheid en eenvoud, die drie hoofdvereischten van een wetenschappelijk werk, vindt men hier overal vereenigd. Nog hoort men soms hier te lande door kortzichtige, waanwijze menschen de meening verkondigen dat onze taal minder geschikt zou zijn om tot wetenschappelijke doeleinden gebruikt te worden. Indien deze onzin nog wederlegging behoefde, dan zou het boek van Prof. MAC-LEOD als een doorslaand bewijs kunnen worden aangevoerd. Want er bestaat wellicht geene enkele wetenschap, waarbij de bruikbaarheid onzer taal beter uitkomt dan bij de plantenkunde : terwijl de Fransche benamingen enkel voor ingewijden verstaanbaar zijn, kunnen de Nederlandsche termen ook door den eersten leek den beste verstaan worden. Ook in dat opzicht dus mag de schrijver op den dank aller Vlamingen, die het met hunne taal wel meenen, aanspraak maken. »

Pancatantra. — De heer VAN DER WAALS heeft het *Pancatantra* in 't Nederlandsch overgezet : « Het *Pancatantra* is niet alleen in Indië vermaard geworden : reeds in de zesde eeuw onzer jaartelling werd het op last van een der Sassaniden in het Middelperzisch vertaald en vandaar heeft het weg gevonden naar de Semiten van Voor-Azië, naar de Byzantynen, de Bulgaren en vele andere volkeren van Europa, waardoor het wellicht meer dan eenig ander sanskrit-werk zijne sporen in de middeleeuwsche letterkunde van het westen heeft nagelaten. Het is hier niet de plaats om dieper in te gaan op den ontzaglijken invloed, die de Indische fabelen, sprookjes en vertellingen op de geestelijke ontwikkeling der Europeesche volken hebben gehad.

Dien schat van Indische wijsheid voor een ruimen kring van geletterden en ongeletterden toegankelijk te maken, is blijkbaar het doel, dat de heer VAN DER WAALS met zijne vertaling beoogt. (*Ned Spectator.*)

De Franken. — Alles wat er wegens het duister vraagstuk der Franken in vroegere tijden verneembaar is, staat te lezen in eene prachtige bijdrage van G. KURTH, in de *Revue des questions Historiques* van 1 April, over Frankrijk en de Franken in de staatkundige taal der Middeleeuwen.

Madoc. — E. BEAUVOIS verhaalt in het *Muséon*, volgens een schrijven van 1677 het leven van *Madoc*, hetwelk tot grondslag van verlorene Wallische sagen en wellicht van een verloren Dietsch gedicht heeft gediend. *Madoc* was de zoon van eenen koning van Wallis en om de burgeroorlogen in zijn land te ontvluchten, vaarde hij over den Oceaan en stichtte hij eene Wallische volkszetting in Amerika. Men weet dat de Bortoensche volkeren lang voor Columbus dit werelddeel ontdekt hadden.

Gesta Danorum. — In de Nederlandsche Academie sprak CHAUTEPIE DE LA SAUSSAYE over Saxo Grammaticus, den schrijver van een werk in negen boeken *Gesta Danorum* in 1514 te Parijs gedruk, dat allerlei zaken Denemarken en zijn geschiedenis betreffende behandelt en een rijke bron is voor historici, mythologici en dichters. Tot dusverre heeft men het

Digitized by Google

te veel beschouwd, alsof de schrijver alleen Deensche overleveringen heeft bewerkt. Thans is een werk uitgekomen van AXEL OBRIC, waarin de Deensche en Noorsche overleveringen worden gesplitst.

Avesta. — TIELE sprak in de Koninklijke Academie van Nederland over de oudheid van het Avesta. De onlangs overleden Orientalist DARMESTETER heeft beweerd, dat zelfs de oudste gedeelten van het Avesta niet voor het begin onzer jaartelling kunnen zijn ontstaan, wijl hij meende, dat de in de oudste liederen vervatte leer aan de Alexandrijnsche philosophie, met name van Philo is ontleend. Prof. TIELE weerlegde deze meening met een beroep op PLUTARCHUS, die de leer der oude Zarathustriërs reeds nauwkeurig kent en door te wijzen op de munten der oude Indoskytische koningen. Spreker bedoelt met het *Avesta*, de boeken die geschreven zijn in de Baktrische taal. De belangrijkste stukken daarvan moeten van vóór Alexander den Groote dagteekenen, getuige o. a. de taal, die een zuster van het Oud-Perzisch is, een taal die reeds geen levende meer was, toen het rijk der Achaemeniden viel. De verschillende vormen van den naam van de hoogste godheid en de wijze waarop die in het Avesta wordt verbogen, bewijzen dat deze verzameling van vóór den tijd der Achaemeniden dagteekent. (*N. Spectator*).

J. CL.

Digitized by Google

YPEREN, IEPEREN OF IPEREN?

Is reeds redelijk lang geleden dat de uiteenloopende wijze van het schrijven onzer plaatsnamen veler aandacht wekte en ook aan 's Rijks bestuur niet ontging, hetwelk in 1866, bij monde van den toenmaligen minister van Binnenlandsche zaken, er op wees dat het, met het oog op de onderwijsbelangen, wenschelijk geweest ware voor die namen slechts éene zelfde spelling te hebben.

Maar welke zou de grondslag dier spelling wezen? Men weet dat er twee hoofdregels bij het rechtschrijven der woorden, over het algemeen, worden ingeroepen: de uitspraak en de afleiding. Wel beschouwd, mag men zelfs zeggen dat de uitspraak boven de woordafleiding staat; — in zoo verre zij de alleroudste regel voor de spelling is, zoodat men dus eigenlijk maar met de meest verspreide uitspraak zou dienen rekening te houden.

De Commissie, bij koninklijk besluit van 10 Mei 1886, ingesteld om voorstellen voor de beste spelling der plaatsnamen bij 's Rijks bestuur in te dienen, heeft zich bij hare werkzaamheden door beweegredenen laten leiden die men op blz. 19 van haar verslag opgesomd vindt, maar die ik niet zal onderzoeken.

Ik zeg enkel dat ik het met haar niet eens ben omtrent het schrijven van den ten hoofde van dit artikel vermelden stadsnaam, die, volgens haar, *Ieperen* behoorde gespeld te worden.

Als vroegere spelling van dien plaatsnaam wordt, door Alf. Vandenpeereboom, in zijn werk *Origine de Ipra* (Bruges, Aimé De Zuttere, 1878), Ypra, Ypre, Ypretum, Yppre, Ipera, Ipre, Ippre, Hypera, Hypretum, Hipretum aangegeven.

Wat nu de waarde van Y, als letter, betreft, zoo leest men daarover in F. Hennebert's *Guerre à l'Y* : « Voor zooveel ik weet doet de *y*, 't zij als aanvangs-, 't zij als eindletter, steeds dienst als *i*, wier plaats zij sinds het einde der 13e eeuw, innam. De namen van Yperen, enz. bewijzen het » (1). En hier toont Hennebert aan

(1) Soit initial, soit final, l'*y* n'a pas, que je sache, d'autre fonction que celle de l'*i*, auquel il s'est substitué depuis la fin du 13e siècle. Les noms d'*Y*pres etc. sont là pour le prouver.

Digitized by Google

hoe het de krullen en kronkelingen makende schrijvers der middeleeuwen zijn die *i* ten onrechte door *y* verdrongen. Wel is waar spreekt hij met het oog op de fransche taal; maar zijne bewijsvoering geldt evenzeer voor de onze. Ook werd de *y*, in Holland, reeds sedert eeuwen door *ij* vervangen, wat hier eindelijk eveneens, nl. tijdens Alf. Vandenpeerboom's ministerschap, geschiedde.

Maar dit had geen plaats voor den hier behandelden stadsnaam; waarschijnlijk omdat men deszelfs uitspraak wilde eerbiedigen, en dat van dan af *ij*, gansch vlaamsch België door, althans in de scholen en in den mond van alwie naar eenheid der beschaafde taal streeft, den zelfden klank als in Holland zou hebben.

Zoo kwam het dat men toen *Ieperen* begon te schrijven, welke spelling thans ook door de Coremans-Commissie wordt aangenomen en aan het Staatsbestuur voorgesteld. Doch zoodoende verloor men uit het oog dat de uitspraak, die men zeker wilde handhaven, door die nieuwe spelling toch verbeurd werd. In West-Vlaanderen immers klonk *y* van oudsher — en nu in den volksmond nog steeds — als *y* in « Ypres », terwijl *ie* een tweeklank is, zeer verschillend van dengenen der voormalige *y*, die een enkele klank of klinker was. Ook komt de tweeklank *ie* in niet eene der oude spelwijzen — hoe talrijk ook — van den ons bezighoudenden plaatsnaam voor.

En zoo men daarmede de iepenboomen heeft willen herdenken die, volgens J.J. De Smet's ***Essai sur les noms des villes et communes de la Flandre Occidentale***, hunnen naam aan de bedoelde West-Vlaamsche stad zouden geschonken hebben, dan dient te worden aangemerkt dat die afleiding alles behalve bewezen is, zooals blijkt uit H. Hosdey's artikel in de 6e aflevering van den ***Atlas des villes de la Belgique au 16e siècle***, waar hij zegt dat de taalvorschers te vergeefs naar eene aanneembare afleiding van *Ipera* of *Ypra* hebben gezocht (1).

Wat mij betreft, ik houd het er voor dat, zoo een nadenkende West-Vlaamsche taal- of letterkundige deel had gemaakt van de Coremans-Commissie, hij gemakkelijk zijne medeleden zou hebben kunnen overtuigen dat het redematigst ware *Iperen* (of *Iper*) te schrijven.

Aldus immers ware de oudste spelling en tevens de uitspraak geëerbiedigd, en — laat het ons bedenken — de uitspraak heeft het meeste en oudste recht tot bepaling der schrijfwijze.

Ja, zelfs wanneer Kanunnik De Smet's afleiding gegrond ware en Iperen inderdaad zijnen naam aan de iepen verschuldigd ware, dan nog ware 't, ter wille van de uitspraak, beter Iperen te schrijven. Tot deze bewering acht ik mij door de handelwijze van de voor-

(1) ..... ils (les linguistes) ont cherché en vain une étymologie acceptable de l'ancien non *Ipera* ou *Ypra*.

Digitized by Google

noemde commissie zelve gerechtigd, daar zij al de op *ghem* uitgaande plaatsnamen voorstelt als *gem* te spellen. Hier nochtans pleit de afleiding onbetwistbaar voor het behoud der *h*, en dit behoud zou aan de uitspraak in geenen deele schaden : met hoeveel meer reden dan vereischt het gezond verstand niet dat men *Iperen* zal schrijven, daar de commissie, voor al de bedoelde namen, zonder noodzakelijkheid, de afleiding over het hoofd ziet en zij het dus ook wel voor Iperen mag doen, dewijl de uitspraak zulks hier vereischt, wat, zooals gezegd, voor de namen op *ghem* het geval niet is.

Maar, zooals hiervoren reeds is aangetoond, is het bovendien hoegenaamd niet uitgemaakt dat er, door Iperen te schrijven, niet op de afleiding wordt gelet, aangezien men die afleiding niet kent, terwijl het zeker is dat men de afleiding te kort doet door *gem* in plaats van *ghem* te schrijven.

Of zouden de letterkundigen, die de spelling « Ieperen » invoerden, van meening geweest zijn dat *ie* in *iep* wellicht klinkt als de fransche *y* in « Ypres »?

Ware't zoo, dan zouden zij zich ten eenemale vergist hebben, en zij mogen zich verzekerd houden dat geen West-Vlaming — en anderen wellicht evenmin — « Ieperen » ooit met den ieklank zal uitspreken : is het dan niet overbodig denzelven te gebruiken?

De reeds aangehaalde schrijver Hennebert wil zelfs dat men ook in 't fransch *Ipres*, *Ivetot* enz. schrijven zal, zooals werkelijk door de wet van 8 Pluviose, jaar IX, en het besluit van 9 Frimaire, jaar X, werd bepaald dat men in 't fransch « Ipres » zou schrijven.

Anderzijds zal niemand, denk ik, betwisten dat de Hollanders ons in de kennis der Nederlandsche taal, vooruit zijn ; wat overigens enkel aan de omstandigheden toe te schrijven is waarin beide volkeren zich tot dusverre wederkeerig bevonden. Welnu, toen hier onder het Hollandsch bestuur, de spelling van de plaatsnamen vastgesteld werd, bepaalden de wetten van 18n April 1827 en 16n Mei 1829 dat men « Iperen » zou schrijven.

Wat mijne bewijsvoering ook nog kracht bijzet is de wet der gelijkaardigheid : immers andere plaatsnamen, welke oudtijds nu met I dan met Y geschreven werden, worden zulks nu onveranderlijk met I : *Isenberge*, *Iseghem*. Wie zou trouwens gaan voorstellen om *Iesenberge* of *Ieseghem* te schrijven? Welnu, *Ieperen* te schrijven ware gewis niet beter; ook vertrouw ik dat 's Lands regeering, na de zaak onderzocht te hebben, de spelling *Iperen* (of *Iper*) zal aannemen.

K. De Bruyne.

Etterbeek.

KONINKLIJKE VLAAMSCHE ACADEMIE

VOOR TAAL- EN LETTERKUNDE.

Algemeene vergadering.

EN 20 Juni hield de *Koninklijke Vlaamsche Academie*, in haar lokaal, het voormalig Dammansteen of huis Van Oombergen, Koningstraat alhier, hare jaarlijksche algemeene vergadering.

Buiten de leden der Academie woonden een zestigtal genoodigden, die zich in de salons verdrongen, deze plechtige bijeenkomst bij.

Onder dezen bemerkten wij de heeren senators J. Lammens, Th. Leger en Geeraard Cooreman, benevens een aantal Vlaamsche letterkundigen, gekende Flaminganten, advocaten en personen van rang en stand.

Aan het bureel namen plaats de heeren Dr Hansen, bestuurder, Gailliard, onderbestuurder, en de Potter, secretaris.

De heer Dr Hansen, deelde den aanwezigen mede, dat de heeren Schollaert, minister, A. Vercruysse-Bracq, senator, Van Cleemputte en Art. Ligy, volksvertegenwoordigers, Verhaegen, lid der bestendige deputatie, L. de Reu, provinciale griffier, zich per brief verontschuldigd hadden de vergadering niet te kunnen bijwonen.

Daarna deed hij mededeeling van een paar telegrammen, toegezonden door Koning Leopold en door minister Schollaert, in antwoord op de heildronken, welke woensdag namiddag, tijdens het banket der Academie, door den heer bestuurder op hen waren ingesteld.

Na deze korte mededeeling sprak de heer Dr C.-J. Hansen, als bestuurder, de gewone redevoering uit. Hij handelde over : Vlaamschgezindheid.

In eene flink gestyleerde taal deed de geachte redenaar uiteen wat Vlaamschgezindheid is.

Na gewezen te hebben op de verhevenheid der afkomst van den Dietschen stam, op den rijkdom en de welluidendheid van deze taal en op de rechtvaardigheid en billijkheid der taalrechten van het Dietsche volk, in 't algemeen, schetste hij, op meesterlijke, kernachtige en overtuigende wijze, den huidigen toestand van zaken, en vergeleek dien met de vroegere taal- en rechtengesteltenis van ons volk.

Digitized by Google

Hij schilderde beurtelings de beeltenis van de vijanden, 't is te zeggen van de onverschilligen, de halfbloed- en de volbloed-fransquillons, en hing daarna op recht pittige wijze een levend beeld op van de onderscheiden soorten Vlamingen, te weten, de goedgezinde doch luie Vlamingen, de zoogezegde rechtvaardige Vlamingen, de toegevende Vlamingen en de radikale Vlamingen of wakende en strijdende Flaminganten, om te eindigen met elkeen aan te zetten practisch Vlaming te zijn.

De geleerde redenaar zegde verder nagenoeg :

Voldoende is het niet, goed Nederlandsch te schrijven en beschaafd Vlaamsch te spreken in de letterkundige vereenigingen, deel te nemen aan landdagen en Vlaamsche betoogingen — men moet Vlaamsch zijn in zijnen handel en wandel, en voornamelijk Vlaamsch in het huiselijk leven; de boeken, welke men leest, moeten Vlaamsch zijn; het voornaamste dagblad moet Vlaamsch zijn; heeft men er maar één, het mag geen Fransch zijn; Vlaamsch moet de taal zijn die gesproken wordt aan den haard met vrouw en kinderen, in gebed en samenspraak.

Nooit mag een Vlaming dulden, dat zijne kinderen in Franschen geest worden opgebracht en men er Vlaamschhaters van make, die, groot geworden, de vijanden zijn huns vaders.

Wil men dat Vlaanderen niet verdwijne en dat de Dietsche stam niet uitsterve, dat men dan helpe en medewerke aan de opbeuring van den Dietschen stam, en het eenigste middel, om daar toe te komen, is : overal, altijd en in alles, hardnekkige, aanhoudende en logieke Flamingant te zijn, die geen duim breed van zijne rechten afstaat.

Dit wil niet zeggen dat wij andersdenkenden haten en onze staatsbroeders, de Walen, verongelijken, vernederen en beheerschen willen, gelijk zij ons zoo lang stoffelijk en zedelijk onder den hiel hielden en nog houden; neen, wij zijn bereid in vrede, eendracht en broederlijkheid met de Walen te leven, op voorwaarde echter, dat men onze taal- en stamrechten erkenne en ons recht late wedervaren.

Dàt is de voorwaarde welke de Vlamingen stellen en daarom nemen wij als motto aan :

Geen vrede dan na bevrediging!

De heer Hansen sloot zijne meesterlijke redevoering met een gedicht van Hoffmann von Fallersleben, waarin die knappe Duitsche zanger den lof maakt onzer taal en het den Vlamingen op het hart drukt, dat het hun plicht is onverpoosd mede te werken tot erkenning, uitbreiding, bloei en luister hunner moederspraak.

Onnoodig te zeggen dat deze geestdriftvolle toespraak door daverend handgeklap werd onderlijnd.

Na den heer Hansen, was het de beurt van den heer Julius Obrie, die eene gespierde en gekuischte redevoering uitsprak, waarin hij het leven, de daden, de kennissen en het talent van den Vlaamschen strijder d[r] Ferd.-Aug. Snellaert in korte, doch juiste en roerende trekken uiteenzette.

Hij wees op de eerlijke trouw en de standvastigheid van D[r] Snellaert, die voor en tijdens de omwenteling van 1830, als krijgsgeneesheer, in dienst was bij het Hollandsch leger, zijnen eed getrouw bleef en liever dan het verpande woord te verbreken en naar het Belgisch leger over te loopen, met het Hollandsch leger de grenzen overtrok, en eerst verscheidene jaren later zich als burgerlijk geneesheer te Gent vestigde.

Digitized by Google

Hij deed uitschijnen hoe werkzaam de man was en welke heerlijke lettervruchten het Dietsche volk aan zijn talent, zijne belezenheid en zijnen werklust te danken heeft.

Hij schetste hem als hoofdman der Vlaamsche beweging, als strijdenden Flamingant, en deed hem kennen als letter- en taalkundige, als Vlaamschen werker, als lid der spellingscommissie, als uitgever van Middelnederlandsche schriften, als stichter der Nederlandsche taal- en letterkundige congressen, als aanmoediger en leidsman van jonge Flaminganten, als geneesheer, als helper en vriend van het arme, noodlijdende menschdom, en eindigde die schoone studie, na de welvervulde levensbaan van dien moedigen en kundigen Vlaming als voorbeeld te hebben voorgesteld aan de jonge Vlamingen, met het volgend klein verhaal van een feit, hetwelk getuigt van het goed hart en van het plichtbesef dat Dr Snellaert volkomen beheerschte.

Op zekeren dag, 's avonds laat, was Dr Snellaert ver op weg van Destelbergen eenen zieke gaan bezoeken. Terwijl hij bij dien zieke was, kwam men zijne hulp inroepen voor eenen persoon, die wel een uur verder woonde en die overvallen was geworden door eene plotselinge ongesteldheid welke zijn leven in gevaar bracht.

De goedige, geleerde dokter, die 's morgens vroeg zijn huis verlaten en nog den tijd niet gevonden had om naar huis te gaan middag- en avondmalen, was dood vermoeid. Hij wilde nochtans zijne hulp niet weigeren en zou meègaan. Hij stond op, beproefde te gaan, doch zijne beenen weigerden hunnen dienst.

Moedeloos liet Dr Snellaert zich op eenen stoel neerzakken, en vroeg — want hij wilde den armen lijder, ginds ver, niet hulpeloos laten liggen — of men geenen kruiwagen had. Op het bevestigend antwoord van de lieden, waar hij ten huize was, liet hij zich, bij middel van eenen kruiwagen, tot aan de bedsponde van den armen zieke brengen, die met ongeduld zijne hulp verbeidde.

Onnoodig te zeggen, dat die studie, die eene fijne, letterkundige brok is, niet alleen goed gesmaakt werd, maar eenen diepen indruk maakte en luid en wel verdiend werd toegejuicht.

Ten slotte was het de beurt des heeren Emmanuël Hiel, die een gedicht voordroeg, getiteld : *Arme moeder, milde moeder!* waarin hij de droefheid en de wanhoop eener moeder beschrijft bij het afsterven van haar kind; smart die echter gesust en wanhoop die verdreven wordt bij de gedachte aan de Moeder-Maagd Maria, die ook haren eenigen zoon, Christus, verloor.

De daverende toejuichingen, welke den dichter bij het einde van zijn stuk te beurt vielen, zullen hem bewezen hebben dat hij goed begrepen en gewaardeerd werd door het uitgelezen publiek, dat zich in de zaal verdrong.

Ten slotte deelde de heer de Potter, bestendige secretaris der Academie, mede, dat in de letterkundige wedstrijden dezes jaars, één stuk bekroond was geworden, te weten datgeen, ingezonden door den heer Pieter Tack, student in wijsbegeerte en letteren voor zijne *Proeve eener Nedersaksische Grammatica* (*Klank- en Vormleer*).

Eindelijk maakte de heer de Potter bekend, dat Dr. Acquoy, hoogleeraar aan de Universiteit van Leiden, benoemd was tot buitenlandsch Eerelid, en dat de jury (leden der Academie), aangesteld door de Regeering voor het beoordeelen der tooneelstukken

Digitized by Google

van het laatste driejaarlijksch tijdvak, den heer Isidoor Albert, met zijn stuk *Boudewijn Hapken*, als laureaat had uitgeroepen (1).

Aangaande deze zitting lezen wij nog in het *Fonsenblad* :

« Donderdag was het de algemeene jaarlijksche zitting der *Koninklijke Vlaamsche Academie*.

« Gelijk voorgaande jaren, had de vergadering plaats in de twee beneden salons van het voormalig Dammansteen, het prachtig lokaal der Academie.

« Beginnen wij met te zeggen, dat men nog eens te meer heeft kunnen bestatigen, dat het onmogelijk is, ja zelfs dat het onmenschelijk wezen zou, nog langer de jaarlijksche bijeenkomsten in die twee salons te houden.

« Wanneer vijftig of zestig personen de vergadering bijwonen, gelijk het donderdag het geval was, dan is er geen middel, adem te halen, en de tien of twintig personen die, bij gebrek aan plaats in het achtersalon, gedwongen zijn in het voorsalon te blijven, kunnen maar de helft hooren van hetgeen er gezegd wordt.

« Kortom, indien de jaarlijksche vergaderingen der Academie op hetzelfde tijdstip en in dezelfde salons worden gehouden, zullen al de *belangstellenden*, de eenen na de anderen, wegblijven, en zal het publiek nog enkel bestaan uit de rechtstreeksche *belanghebbenden*, 't is te zeggen de Academieleden en *bekroonden*.

« Wat zou er dienen gedaan te worden om den huidigen toestand te verbeteren en de wegdrossing der *belangstellers* te voorkomen?

« Volgens onze bescheiden meening, zou men de volgende veranderingen moeten invoeren :

« 1° De jaarlijksche openbare zitting zou op een ander tijdstip en liefst in parlementairen verloftijd moeten plaats hebben, om de volgende drievoudige reden :

« A. Om de leden der Academie, die deel maken van de Kamer van Volksvertegenwoordigers, niet langer in de onmogelijkheid te stellen de jaarlijksche algemeene vergadering der Academie bij te wonen.

« B. Om aan de Gentsche Kamer-afgevaardigden de gelegenheid te verschaffen hunne sympathie te betuigen aan de Academie, door het bijwonen dezer jaarlijksche vergadering.

« C. Om te beletten dat het auditorium, uit hoofde der heerschende hitte, in den waan verkeere, eene zitting in den Kongo bij te wonen!

2° De Academie, als koninklijke instelling, zou moeten beschikken

(1) Die « paapsche Academie » (stijl van de tolken der kleine kapel te Antwerpen, Brussel en Gent), heeft weer wat uitgestoken! De prijs, door haar verleend, gaat in handen van een bekend liberaal, evenals de prijs voor den wedstrijd van driejaarlijksche tooneelliteratuur.... De Hemel weet, wat, in dit opzicht, die paapsche Academie nog zal uitsteken!

A propos — zou de Academie wel *bevoegd* geweest zijn om in die prijskampen een oordeel en eene stemming uit te brengen? Dit is immers, onlangs, in een kapellekensblad, geschreven?

Digitized by Google

over eene openluchtige zaal, die ten minste 150 tot 200 personen kan bevatten. »

« Wij durven verhopen dat de drie geachte heeren senators, die donderdag de algemeene vergadering bijwoonden, en die persoonlijk ondervonden dat het houden van dergelijke bijeenkomsten in de salons van middelmatige afmeting, een onbehebbelijk iets is — het zweet regende hen af, — krachtdadig bij den heer Minister zullen aandringen opdat het bouwen der zaal bespoedigd worde en dat het nieuwe lokaal gereed zij tegen toekomend jaar.

« Ook drukken wij de hoop uit, dat de regeering het goed gedacht hebben zal, die zaal te bouwen in den trant van het schoone Dammansteen.

De kosten zouden daardoor niet merkelijk stijgen. Alles zou zich bepalen bij eenige mouluren en blad-ornamenten in plaaster, welke de plafonneurs aan den gevel en de wanden van het nieuwe gebouw zouden aanbrengen.

Men make dus eene zaal in harmonie met het hoofdgebouw en verwerpe, om Godswil, elk plan, waarvan de uitvoering maar dieren zou om het Dammansteen te ontsieren!

Er zijn reeds officiëele gebouwen genoeg in *style fabrique*; men moet hun getal niet vergrooten. »

Wij beamen ten volle deze opmerkingen, onderteekend Fox, en kunnen er bijvoegen, dat een onzer vrienden, verleden jaar, in het salon, waar de zitting plaats had, ongesteld is geworden, ten gevolge der bevangene lucht.

Naar wij verder vernamen, heeft het Bestuur der Academie reeds lang bij de Regeering aangedrongen om van het nutteloos achtergebouw eene groote zaal te maken, wat met betrekkelijk weinig kost te doen zoude zijn. De heer Minister De Bruyn, die onlangs het paleis der Academie bezocht, zal, hoopt men, spoedig maatregelen nemen om de jaarlijksche plechtige zittingen mogelijk te maken.

Ook de *Bien Public* is niet tevreden met de plaats, waar de openbare zitting der Academie gehouden wordt. Ziehier hoe de heer Senator Lammens zich daaromtrent in gemeld dagblad uitdrukt :

« Malheureusement le magnifique local de l'Académie ne renferme pas une salle assez vaste pour permettre à tous les invités d'y trouver place. Il serait facile toutefois de donner satisfaction sous ce rapport aux vœux de nos académiciens et du public flamand : la construction d'une salle spéciale pour les assemblées solennelles s'impose au gouvernement. »

Digitized by Google

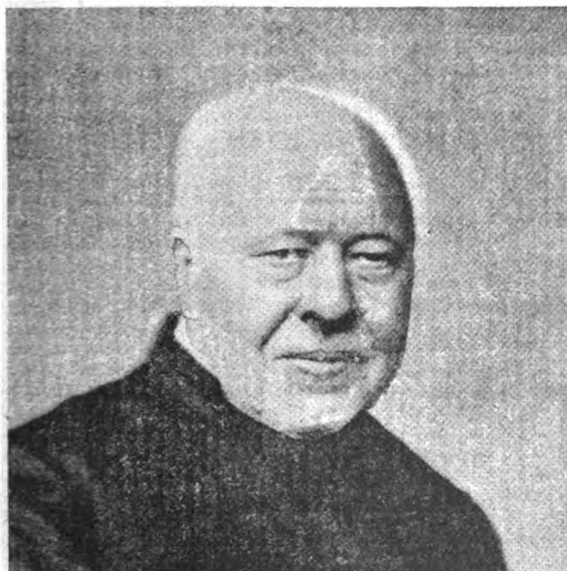

BOEKENNIEUWS EN KRONIJK.

Leven van den eerw. Pater Is. van de Kerckhove, S. J., Apostel van Vlaanderen, door R. BUTAYE, S. J. Gent, A. Siffer.

Het leven van een groot man wordt ons in dit boekdeel verhaald. Er is voor Vlaanderen weinig belangrijkers te vinden dan de daden van dezen veroveraar.

Deze loopbaan van 80 jaren is een onafgebroken zegetocht. Daar is een innig verband tusschen de wedergeboorte van België en dezen priester, die meer dan iemand in 't land van Vlaanderen het oude

geloof der vaderen weer heeft opgewekt en 't vuur der liefde Gods heeft aangeblazen in de harten dier mannen, wier groote roem is in de onwrikbare trouw aan hunne katholieke overtuiging.

Er is nog meer belangrijks aan dit werk. 't Is de laatste pennevrucht misschien van een edelmoedige, die 't oude Europa verlaat en zich gaat begraven in het donkere werelddeel, om met opoffering van alles aan de verstooten kinderen van Afrika de blijde boodschap te

Digitized by Google

brengen, die vergetelheid kiest boven het aanzien en de eere, welke zijn talenten hem schijnen te waarborgen.

Ziedaar 't boek en den schrijver; daarmede is veel gezegd. Ik zou er bij kunnen voegen, hoe 't leven van den grooten zielenwinner P. v. d. Kerckhove moet gewonnen hebben onder de handen van den priester, die zelf zoo goed den ijver gevoelt, welke den missionaris, den Apostel van Vlaanderen tot een reus heeft gemaakt.

Maar genoeg.

Is alles volmaakt in dit werk? Waarom 't ontveinzen? Er zijn vlekken. Den schrijver zal mijne openhartigheid welkom zijn. Welaan dan : hier geldt het bekende woord : minder ware meer geweest. Beknoptheid zou hier deugd gedaan hebben. Daar is eene eenvormigheid in 't verhaal, die soms hinderlijk mag heeten. Als de vergelijkingen, die ter versiering worden aangebracht, nu en dan valschen smaak verraden, wij wijten 't vooral aan den spoed waarmede hier gewerkt is; maar de omstandigheden spreken wel ter verontschuldiging.

Met dat al blijft 't boek leerzaam, zeer onderhoudend, voor geestelijken zou ik zeggen onmisbaar, voor de oude kennissen van P. v. d. Kerckhove een heerlijk gedenkteeken, een portret waarin zij de geliefde trekken zullen terugvinden.

De uitgever heeft alle recht op een woord van lof voor zijne zorgen; 't is een schoon boek. Wij wenschen dat den « Apostel van Vlaanderen » eene hartelijke ontvangst overal ten deele valle.

Het werk, versierd met 6 platen, maakt een groot en zwaar boekdeel uit van 400 bladz. in groot-8°, op schoon geelgetint papier, en kost slechts voor één exemplaar fr. 2,50, per 25 fr. 2,00, per 50 fr. 1,75 en per 100 fr. 1,30. Uitermate is het boek geschikt voor prijsuitdeelingen.

Drongen, 29 Mei '94. L. HEBRANS.

Eigendom is Diefstal. Anti-socialistisch verhaal door J.-F. BUERBAUM. Antwerpen, drukkerij Buerbaum-Van der Goten, Korte Kievitstraat, 39. Prijs : 0,50 fr.

De roman of de novelle dient enkel tot uitspanning. Zoo denkt er nog menigeen over, en van dat punt uitgaande, rangschikt hij dit letterkundig vak onder de minst belangrijke, en acht het nauwelijks eenige aandacht weerdig.

Men heeft, dunkt mij, ongelijk, altans op onze dagen, nu eene gansch nieuwe strekking in de roman-litteratuur waargenomen wordt. De toestand van heden is die van gisteren niet meer. Waar men vroeger zich alleen voorstelde een tafereel te schetsen van dit of geen tijdstip der geschiedenis, of de volkszeden te schilderen in den dagelijkschen handel en wandel nagespeurd, zou de Vlaamsche schrijver nooit op de gedachte gekomen zijn den godsdienst in zijne leer of zijne bedienaars te krenken, of de goede zeden door valsche grondstelsels te bederven... Nu echter gaat het stillekens aan anders, en de bedorven geest onzer eeuw, uit Frankrijk overgewaaid, spreekt en predikt al luide uit menige onzer romans en novellen. Hier legt men het bederf in al zijne afzichtelijke naaktheid bloot : Nederlandsche Zola's, die hun eerekruis meenen te vinden op de mesthoopen der maatschappij; ginder prikkelt men de reeds opgewonden driften, die het openbaar leven beroeren, nog vinniger aan, en de inbeelding put zich zelve uit om verhalen te scheppen, die de Kerk beschuldigen, het socialisme ophemelen, den priester belasteren en de deugd bespottelijk maken. Dit heet men tendenz-romans... En wat valt daartegen te doen?

Goedsmoeds de armen te kruisen, en Gods water over Gods akker te laten loopen?

Digitized by Google

O neen! Lang genoeg zijn de zonen der duisternissen slimmer geweest dan de kinderen des lichts. Ik heb dan ook met genoegen gezien, dat het « *Studiecomiteit Vrede St. Willebrords* » van Antwerpen den toestand begrepen heeft en besloten « eene reeks prijsboeken uit te geven, waarin beurtelings de socialistische grondbeginselen bestreden worden ». — *Eigendom is Diefstal* is het eerste dier werken. Welk is er de grondgedachte van?... Peer De Smet en zijne vrouw, een jong huwelijk, behooren beiden tot den deftigen werkmansstand. Peer was een brave schrijnwerker, goed ja, maar zwak van inborst, en daarmeê kwam het, dat hij ook zich allengskens tot het socialisme liet overhalen. Daarnevens staat de vrome Marus, die, ouder dan Peer, ook beter uit zijne oogen ziet, en al doet wat hij kan om zijnen ongelukkigen gezel van het socialistisch galgenaas te verwijderen. Verloren moeite. Peer wordt door zijnen meester afgedankt, echter niet zonder gegronde reden, en daarop opent hij eene herberg met uithangbord : *In de verdeeling van het kapitaal!* Dat bord zegt op zijn eigen al genoeg. Ja maar, Peer had lootjes, en zekeren dag komt er een uit met de premie van 150.000 fr. Zal nu de verdeeling van 't kapitaal gebeuren? O, dat dachten, dat eischten zelfs zijne socialistische gezellen ; maar Peer redeneerde gelijk al de Picard's en Van der Velde's : hij was nu rijk, en de anderen mochten op den rand der kom bijten. Harde strijd, dien hij daarom vanwege zijne herbergkalanten moest uitstaan! Het geld verblindde nochtans zijne oogen niet, en hij had den moed zijne vorige dwaling te erkennen, en in de mate zijner krachten zijne eerlijke makkers van vroeger, Marus en deftige werklieden van dat stuk, te ondersteunen. Aldus wilde hij voor de samenleving herstellen wat hij tegen de samenleving misdreven had. — Zooals gij ziet, is het geheel verhaal uit het dagelijksch leven geput. Het gaat de grenzen der waarschijnlijkheid niet te buiten. Doch daar is een groot gevaar te vermijden in soortgelijke dingen : men vervalle maar niet in het sermonen en in het langdradig bespreken van leerstelsels, die den gang der gebeurtenissen belemmeren, en leven en beweging uit het verhaal wegnemen. Let ten andere wel op den trant uwer voordracht. De volkstrant past hier, en geen andere; dit valt niet te loochenen. De Heer Buerbaum vertelt wel, wonder wel, en waar ik dit verhaal met zijn *Neel Ceusters* uit het Davidsfonds vergelijk, schat ik dit veel hooger, in opzicht van den stijl alzeker. Nochtans zage ik geerne zekere volksuitroepingen ter zijde gelaten. Hoe waar het is of niet, dat de volksman, en voorzeker de volkstypen van *Eigendom is diefstal* voor geen *Nondekeu's, om den bliksem's, sakkertwee's* en diergelijk lieve dingen achteruitgaan; hoe zeer ook zekere tint van realisme gewild, ja vereischt wordt in het volksverhaal, toch liete ik die trottoirtaal in de pen. Daar zit het leven van het verhaal niet in, o neen! Hetzelfde zou ik zeggen van *kooven geven, in de botten slaan*, enz. Overigens mag het nieuwe boek van den Heer B. te recht aanspraak maken op de goedkeuring van geestelijke en wereldlijke overheid, die, naar het prospectus vermeldt, hetzelve als prijsboek heeft aanbevolen. Kan mijn schrijven insgelijks ter verspreiding bijdragen, kan het de lofweerdige strekking van het *Studiecomiteit Vrede St. Willebrords* buiten Antwerpen doen waardeeren, het zal mij uiterst aangenaam zijn. Ik ook ben van gedachte, dat wij niets, maar niets, en zeker in geenen deele de macht der drukpers en den invloed van het volksboek, mogen verwaarloozen, om de socialistische dwaalleer te bestrijden. Hierin moeten allen die het wel meenen met Godsdienst en samenleving, elkaar de hand geven en elkaar ondersteunen; zij moeten ijverige werkers als den Heer Buerbaum toejuichen, en door het verspreiden van degelijke volksschriften de taak voltrekken en almede het doel betrachten dat zich zelven die katholieke penne-

Digitized by Google

voerders zoo grootmoedig opleggen. Verspreidt *Eigendom is diefstal*, en gij verricht een dubbel goed werk!

Mechelen. J. MUYLDERMANS.

Neel Ceusters. Tafereelen uit dagen van werkstaking, door J. F. BUERBAUM. — Antwerpen, drukkerij Buerbaum-Van der Goten. (Nr 87. Schriften door het Davidsfonds uitgegeven.)

Dit lijvig boekdeel laat in taal- en letterkundig opzicht nog al te wenschen over. Ook tegen sommige strekkingen van den schrijver, op maatschappelijk gebied, zouden zeer ernstige bedenkingen kunnen ingebracht te worden. Bekennen wij insgelijks dat het, wat het stoffelijk kleed betreft, niet zeer verzorgd is.

Het verhaal, alhoewel niet diep ingrijpend, zit echter goed ineen. Het is zeer boeiend, vooral in de tweede helft. Gretig zal het stellig gelezen worden door de lezers voor wie het vooral bestemd is : die uit de volksklas; en wij vertrouwen dat het daar ook veel goed zal stichten.

Charité, par CHARLES BUET. Gand, A. Siffer. Prix fr. 2,50.

Men weet welken bijval in de letter- en tooneelkundige wereld te beurt gevallen is aan het drama *Le Prêtre*, in 't Vlaamsch ook vertaald en opgevoerd *De Priester*. *Le Prêtre* is anders niet dan *Charité* omgewerkt naar de vereischten van het tooneel, doch de schrijver heeft ons het oorspronkelijke ten beste willen geven waarin al de letterkundige schoonheden onbesnoeid voorkomen, en waarin de heldhaftigheid van den priester in haren vollen luister en adel ter bewondering ten toon gesteld wordt. Ongetwijfeld zullen de katholieken gelukkig zijn dit prachtig werk te lezen.

ALFONS VAN LOO : *Prijsboeken*. — Van onzen vruchtbaren katholieken volksschrijver Alfons Van Loo, die, ondanks zijnen ziekelijken toestand, maar immer taai en hardnekkig doorwerkt, — laatst vierde hij het verschijnen van zijn 100ste boek — zijn weêr verscheidene nieuwe werkjes verschenen :

Leven van den H. Paulus, apostel der heidenen, *H. Franciscus van Assisië*, *H. Alphonsus van Liguori*, *Het gestolen knaapje*, *Bona, de luiaard*, *Juriaan of de Verzoening*, *H. Lambertus*, *H. Hubertus*, *H. Amandus*, *H. Livinus*, enz., enz.

Het zijn treffende en aandoenlijke verhaaltjes en levens van heiligen, zeer geschikt om voor prijsboeken te dienen, in de katholieke scholen, patroonschappen enz. Men wende zich tot den uitgever A. Siffer.

Iets over het socialisme, door een waren volksvriend.

Dit nuttig werkje dat op 14 dagen 2000 exemplaren mocht plaatsen bevelen wij ten zeerste aan. Het kost slechts 5 centiemen het afdruksel en 4 frank het 100.

Het is te verkrijgen bij S. Leenen, uitgever te St. Truiden en het is geschreven door den eerw. Pater Ed. Brahm, Redemptorist in dezelfde stad.

Zuiverheid van taal. — De heer Omer Wattez haalt in het *Belfort* bl. 315 den volzin aan : « De gebeurtenissen van die dagen zijn heden algemeen gekend », voorkomende in *Levenschets van J. W. Brouwers*, in het *Jaarb. der Koninkl. vl. Acad.*, jaarg. 1894.

Deze volzin is gekozen als een der bewijzen hoe « zelfs bij de (holl.) schrijvers van eersten rang » « belgicismen » voorkomen.

Dit ziet namelijk op het woord *gekend*.

't Is waar dat *bekend* meer gebruikelijk is dan *gekend*, daarom is echter *bekend* geen germanisme en *gekend* geen *belgicisme* of galli-

Digitized by Google

cisme. Het zijn woorden van eenigszins verschillende beteekenis, maar beiden goed Nederlandsch. *Bekend* duidt eenvoudig eene hoedanigheid aan van iets wat weinigen of velen weten. *Gekend* duidt aan dat iets door tijd of inspanning is aangeleerd. Eene schoolles b. v. is *gekend*, hetzij vóór of bij 't opzeggen daarvan, wanneer *zij* bestuleerd, uit het hoofd geleerd is; zij is *bekend*, d. i. gemakkelijk uit het hoofd te leeren; eene *gekende* gebeurtenis heeft aldus de bijbeteekenis van langzamerhand verbreid; eene *bekende* gebeurtenis kan plotselijk tot het verstand gedrongen zijn, zonder onderzoek. A. T.

Boerenkrijg, 1798-1898. — De Commissie, benoemd tot het regelen der plechtigheden voor den 100sten verjaardag van den Boerenkrijg in 1898, maakt een manifest gereed aan al de provinciën van België, tot opwekking om den verjaardag waardig te vieren.

Sedert Conscience in zijn *Boerenkrijg*, Aug. Orts in zijn *Guerre des Paysans*, Frans de Potter in zijn *Vlaanderen onder het Fransch Bewind*, Julius Plancquaert in zijn *De Franschen in Vlaanderen*, J. Simyn in zijn *Fransche Revolutie in Vlaanderen*, L. Mathot in zijn *Troebele Tijd*, A. van Loo in *Verhalen uit het Fransch Schrikbewind*, Aug. Snieders in *Onze Boeren*, Th. Sevens in *Ons Vaderland tijdens de Fransche overheersching* en Thys in zijn *Conscrits* enz. enz., de gebeurtenissen van die dagen hebben doen kennen en onze boeren hebben gewroken over den smaad van minachting en vergetelheid, hun door den vreemdeling aangedaan, zijn de denkbeelden over die kloeke jongens veel veranderd.

Het manifest zal ook gewis door onze Vlamingen goed beantwoord worden en men zal de Belgen vereeren die, eene eeuw geleden, de wapens opnamen om hunnen haard, hun geloof en hun vaderland te verdedigen; die onbekend stierven te Mol, te Meerhout, te Diest, te Hasselt, te Mechelen, in Klein Brabant, in Vlaanderen, ook in Limburg en elders.

Volgens wij vernemen arbeidt een onzer medewerkers aan een nieuw werk over de gebeurtenissen van die hachelijke tijden.
(11 uren voor- in plaats van 3 of 4 uren namiddag); tweedens om dat de Vlamingen van buiten Antwerpen het moede worden deel te nemen aan betoogingen aldaar, terwijl schier nooit een enkele Antwerpenaar te zien is bij Vlaamsche feestelijkheden buiten de Scheldestad.

Varia. — Zondag 23 Juni hield het *Nationaal Vlaamsch Verbond*, te Brugge, zijne jaarlijksche vergadering. Er is er onder andere spraak geweest van het feest ter eere van Juliaan De Vriendt, voor zijn uitsluitend Vlaamsch spreken in de *Kamer;* van het stichten van een *Hoogeren Raad voor Kunsten en Letteren;* van het vieren van den *11 Juli*, waarover van overal het beste nieuws vernomen wordt. — Het oratoria *Christus* van Samuel, bestuurder van het Gentsch Conservatorium, wordt geroemd als een geniale uiting van kunst, en gaat thans in Duitschland ook uitgevoerd worden. — Minister Schollaert heeft als blijde inkomst vóor de Vlamingen maatregelen genomen, dat alle Vlaamsche brieven door zijn Departement in het Vlaamsch zullen beantwoord worden. — In hare zitting van 13 Juni heeft de Maatschappij van Nederlandsche letterkunde te Leiden Dr K. de Ghellere en A Gittée tot buitenlandsche leden benoemd. In dezelfde zitting is er medegedeeld dat Stallaert's Woordenboek van oude rechtstermen zal voortgezet worden en dat de nieuwe uitgaaf van den *Theutonista* gereed is. De *Theutonista* is ons oudste woordenboek en werd in 1475 te Keulen gemaakt door Geeraard van der Schueren. — De beeldhouwer G. Casteleyn arbeidt

Digitized by Google

aan het marmeren borstbeeld van Jan-Frans Willems, bestemd voor de K. Vl. Academie. — Edgard Tinel werkt ieverig aan zijn lyrisch drama Godelieve (woorden van L. De Koninck en Hilda Ram); hij is uitgenoodigd de uitvoering van *Franciscus* te Cardif in 't land van Wales te gaan besturen; *Franciscus* is reeds honderdmaal in Duitschland opgevoerd. — Aan professor Van Beneden wordt een standbeeld opgericht te Mechelen, zijne geboortestad. — Schopenhauer is in beeld vereeuwigd te Frankfort a/M. — Professor Wagener is te Gent met zijn borstbeeld vereerd. — Onze medewerker Pieter De Buck is, als werkman bijgevoegde toezichter van den arbeid benoemd. — Straatsburg richt een standbeeld op aan Von Nessler, den toondichter van *Der Trompetter von Säckingen* en *Der Rattenfanger*.

Davidsfonds. — In 't kort zullen aan de leden uitgedeeld worden : *Liederboek* behelzende gezangen van beroemde Duitsche meesters, met woorden van Vlaamsche dichters en *Het Vlaamsch Neerhof*, door den eerw. heer A. Van Speybrouck. Dit boek met boven de 200 bladz., dat handelt over de hoenders, de duiven, de kalkoenen, de pauwen, de parelhoenders, de eenden en de ganzen en dat met talrijke platen opgeluisterd is, zal even als het *Liederboek* ongetwijfeld bij de inschrijvers bijzonder welkom zijn.

Notaris of rechter. — Op 1 Januari 1895 kwam de wet in voege, waarbij niemand meer kan notaris of rechter genoemd worden in het Vlaamsche land, tenzij door een exaam te bewijzen dat hij de Vlaamsche taal machtig is. Dit bewijs moet geleverd worden door eenen Jury bestaande uit vijf leden : 2 leeraars van 't officieel, 2 van het bijzonder onderwijs en een lid vreemd aan 't onderwijs. Die keurraad is nog niet ingesteld!

† **Nikolaï Christianowitz Bunge,** gewezen leeraar aan de Hoogeschool van Moscou, gewezen minister van financiën van Rusland. Hij heeft gewaardeerde werken geschreven over huishoudkunde, financiezaken en recht, onder andere eenen leergang van strafrecht, een leergang van statistiek en *Théorie du crédit*.

† **Louis Van den Kieboom,** bestuurder van den Vlaamschen schouwburg te Gent en schrijver van : *Het wonderjaar*, *Belofte maakt schuld*, *Nieuwjaardag*, *Het geheim van Polichinel*, *Het vel van den beer*, *Jaakje met zijn fluitje*, *Valentine* en andere tooneelstukken waaronder verschillende bekroond werden.

† Professor **Landenschmitt**, Duitsche schilder; **Verneuil,** beroemde Fransche geneeskundige; Dr **Meyer**, de vermaarde Deensche oorheelkundige; **C. Crol**, Hollandsche socialistische publicist in *Recht voor allen* en nu in den jongsten tijd behoudsgezinde schrijver geworden; **Edmond Dubus**, dichter der « Jonge Fransche School » en schrijver van *Quand les violons sont partis* en *Les vrais sous-offs;* **Franz Suppé,** Oostenrijksche toonzetter van *Fatinitza*, *Boccace* enz ; Hoogleeraar **P. E. Neumann,** Duitsche natuurkundige en meester van Bunsen, Kirchoff, Helmholtz; **Mgr Lagrange,** bisschop van Chartres, schrijver van een leven van Mgr Dupanloup wiens secretaris hij geweest is.

Digitized by Google

Tiende jaargang, 1895. Augusti, Nr 8.

Digitized by Google

A. SIFFER, Editeur, Gand.

ÉLECTIONS COMMUNALES

A paraître après la promulgation de la loi électorale pour la commune :

1. **Recueil de toutes les lois électorales de Belgique** (Chambre, Province, Commune) . . . . fr. 1,25
2. **Guide pratique pour les élections** : Opérations électorales dans l'ordre chronologique. Tableaux synoptiques à l'usage des présidents de bureaux, des scrutateurs, des secrétaires. des témoins et des électeurs, par EDMOND DE BOCK, juge d'instruction au tribunal de 1re instance à Gand, ancien juge de paix et ancien conseiller provincial et communal. Nouvelle édition (onzième) . . . . fr. 1,75
3. **Recueil de toutes les lois électorales de Belgique** et **Guide pratique pour les opérations** réunis, par le même . . . . fr. 3,00
4. **Chapitre additionnel**, par le même. . . . . . . fr. 0,50
5. **Dernières lois** . . . . fr. 0,50
6. **Verzameling van al de Belgische kieswetten** (Kamers, Provincie, Gemeente). . . . . fr. 1,25
7. **Handleiding tot de kiesverrichtingen** : Tijdsorde der kiesverrichtingen en verklaring der wetsbepalingen, samenvattende tafels ten gebruike der voorzitters van kiesbureelen, stemopnemers, secretarissen. getuigen en kiezers, door EDMOND DE BOCK, rechter van Instructie bij de rechtbank van eersten Aanleg te Gent, gewezen provincieraadslid en gemeenteraadslid. Nieuwe uitgaaf (elfde) . . . . fr. [illegible]
8. **Verzameling van al de Belgische kieswetten met Handleiding tot de kiesverrichtingen, te zamen**, door denzelfde . . . . fr. [illegible]

En vente :

9. **Exclusions et Suspensions du droit électoral**, par le même . . . . fr. [illegible]
10. **La formation et la revision des listes électorales**, commentaire de la loi du 12 Avril 1894, par A. GODDYN, juge au tribunal de 1re Instance de Gand et L. TIERENTEYN, avocat, Chef du bureau des élections de l'Administration communale de Gand, avec une préface, par M. ALBERT NYSSENS, Membre de la Chambre des Représentants. — Un volume in-12° d'environ 300 pages. . . . . fr. [illegible]

Digitized by Google

MIDDELNEDERLANDSCHE HANDSCHRIFTEN IN ENGELAND (1).

De zending, wier uitkomsten het 234 bladzijden tellende Verslag mededeelt, waarvan men hieronder den titel leest, is eene belangrijke gebeurtenis voor de geschiedenis onzer letterkunde. — Wij wenschen dan ook, vooraleer over te gaan tot eene uitvoerige bespreking van dit verslag zelf, de aandacht te vestigen op het belang dat een grondig en stelselmatig onderzoek naar Nederlandsche handschriften in Engeland oplevert.

Het oprichten, ten jare 1839, van den nog heden zoo werkzamen *Stuttgarter Litterarischer Verein zur Herausgabe älterer Druck-und Handschriften* had, reeds in het begin van het volgende jaar, den heer P. J. Vermeulen, Archivaris der provincie Utrecht, op de gedachte gebracht een oproep te richten tot zijne ambtgenooten uit de andere provinciën, met het doel in Nederland eene dergelijke vereeniging tot stand te brengen. Het plan mislukte. Doch het werd in 1843 weder opgevat door eene hoofdredactie, met M. de Vries en Jonckbloet aan de spits, waarbij men zich ditmaal richtte

(1) *Beschrijving van Middelnederlandsche en andere Handschriften, die in Engeland bewaard worden.* — Verslag ingediend bij het Belgisch Staatsbestuur en de Koninklijke Vlaamsche Academie door Karel de Flou en Edw. Gailliard, werkende leden der Academie. — Gent, A. Siffer, 1895.

Digitized by Google

tot den ruimeren kring van *al* de vrienden en beoefenaars der vaderlandsche letterkunde. Men slaagde, en de Vereeniging tot Bevordering der oude Nederlandsche Letterkunde bestond den tijd van vijf jaren. Het was echter een vruchtbaar bestaan waaraan wij, benevens de jaarlijksche *Verslagen en Berigten* immers de belangrijke uitgaven hebben te danken van Boendale's Leekenspieghel door M. de Vries; van Dboec vanden Houte en van Maerlant's Leven van S. Franciscus door J. Tideman; van den Roman der Lorreinen en den Roman van Walewein door Jonckbloet; en eindelijk van Dirc Potter's Minnenloep door P. Leendertz.

Reeds in den eersten jaargang van de *Verslagen en Berigten* wordt men gewezen op de schatten welke het British Museum aan Nederlandsche handschriften bewaart. Uit een brief van den Franschen geleerde Ach. Jubinal aan Jonckbloet wordt er, op blz. 41 en 42, het bestaan bekend gemaakt van een drietal belangrijke handschriften : Additional Mss. n° 10043 : De Bibel overgeset wten latyn in duusche; n° 10044 en 10045 : Maerlant's Rijmbijbel; en n° 10290 : The romance of Jason and the golden Fleece, by Raoul le Fèvre, translated into Dutch. — The Game of Chess, moralized by Jacobus de Cessolis, translated into Dutch. Een drijtal titels van handschriften dus, meer niet. De tweede jaargang bracht rijkeren oogst. Op blz. 33-56 bevindt zich de lange en belangrijke brief van Dr. R. P. A. Dozy, over de uitkomsten van zijn onderzoek naar Nederlandsche handschriften in het British Museum en te Oxford. « Mijn eenig doel, voegt Dr. Dozy er bij, is de aandacht onzer letterkundigen op het bestaan van Nederlandsche Hss. in Engeland te vestigen. Wordt mijn wensch vervuld, dan zal een man van het vak binnen kort de reis derwaarts ondernemen, met het bepaalde doel om Oud-Nederlandsche Hss. op te sporen en over te schrijven... » Het getal handschriften waarvan hij ons het voorhandenzijn te Londen en te Oxford bericht is overigens niet zeer groot. Te Londen trof hij

Digitized by Google

aan een Hs. van Maerlant's Naturen Bloeme (Add. Ms. 11390), vroeger in het bezit van Clignett; en een Hs. « vrij leelijk en onduidelijk geschreven » (Add. Ms. 10286) bevattende den 1) *Sydrach*, 2) *Lucidarius boeck*, 3) een werkje zonder titel en dat slechts drie kolommen beslaat, beginnende aldus : *Item hyr mach men vinden van eenrehande medicinen gescreven*, enz., 4) een gedicht : *Dit is van dat edele lant van Cockaengen*, 5) *Die peregrinacie van Jherusalem*, en om te eindigen 6) *Item een moy sprake van sesterhande verwe*. Te Oxford, waar hij de hand mocht leggen op het tot dan toe onbekende gedicht van Boendale, *Jans Teestije*, vond hij ook een tweede handschrift van den *Sydrach*, wat hem aanleiding er toe gaf beide handschriften — zij schenen hem overigens toe weinig belang op te leveren — oppervlakkig met elkaar te vergelijken. Eene reeks aanteekeningen van bibliographischen aard werden door M. de Vries aan deze handschriftenbeschrijving toegevoegd. Het was ook M. de Vries welke in den vierden Jaargang der *Verslagen en Berigten* (bl. 69 en 70) de vraag stelde en beantwoordde hoe of het Hs. van den *Sydrach* en den *Lucidarius* in het British Museum mag gekomen zijn?

De brief van Dr. Dozy voert de dagteekening : 20 April 1845. — Eene gansche halve eeuw is dus de vervulling van zijn wensch uitgebleven, dat een man van het vak in Engeland een stelselmatig onderzoek zoude doen naar de Oud-Nederlandsche handschriften, aldaar in zoo groot getal aanwezig. Juist eene halve eeuw, jaar om jaar, verliep er toch tusschen die eerste, verdienstelijke liefhebberspoging, en de bekendmaking door den druk van de uitslagen der wetenschappelijke zending der heeren de Flou en Gailliard. Werkelijk, is er wel reden toe om een zucht te slaken : eindelijk!. Doch de degelijke wijze waarop aanvang werd gemaakt met de uitvoering van

Digitized by Google

Dr. Dozy's wensch, en het verheugende vooruitzicht dat het bij ééne proefneming niet zal blijven, maar dat deze zending telken jare zal worden vernieuwd, ziedaar reden genoeg om thans alle vrienden en beoefenaars onzer letterkunde tot blijdschap te stemmen.

Heel dit eerste Verslag toont aan wat ijver en toewijding, ja, wat geestdrift onze beide Academieleden bij het volbrengen hunner taak aan den dag hebben gelegd. Hun verblijf te Londen, van den 19 April tot den 5 Mei 1894, werd hoofdzakelijk besteed aan het onderzoek der handschriften van het British Museum. « Zoo werden », schrijven wij van hen over, « in veertien dagen tijds, gedurende de werkuren van het British Museum (van 10 tot 4 uren), ongeveer 100 gewrochten nagezien, waaronder 89 beschreven en geëxcerpeerd en 3 andere met de reeds bekende teksten vergeleken » (bl. 3). — « Veel, zeer veel blijft er nog te doen over, » luidt het op bladzijde 5, « zelfs in het British Museum, alwaar de titels van nog 71 andere handschriften opgenomen werden met het inzicht ze later, bij gelegenheid, te onderzoeken, evenals de hierboven reeds aangehaalde. Elders in Londen, als in Guildhall, in de boekerij van den Temple en in bijzondere verzamelingen, zegt men dat handschriften bewaard worden, die voor onze letterkunde van beteekenis kunnen zijn. Wijders te Oxford, in de Bodleian library, en meer nog in de boekerijen der colleges, te Cambridge, en bovenal te Cheltenham, alwaar nog een groot deel van de verzameling van Dr. Phillps in stand gebleven schijnt, liggen, meer wellicht dan in Londen, handschriften van Middelnederlandsche lettergewrochten op afschrijvers en uitgevers te wachten. » Deze laatste aanhaling geeft er ons een denkbeeld van hoe groot de onderneming is, en hoe grootsch.

De Verslaggevers maken zelf de bemerking dat slechts enkele der door hen beschreven handschriften verdienen in het licht gegeven te worden. Tien werken worden door hen ter uitgave voorgesteld en wel met name twee werken van godsdienstigen aard : *Die Tafel van den Kersten Ghelove* en *Verschillende werken van Jan van Ruus-*

Digitized by Google

broec; en vervolgens *Die Peregrinatie van Jherusalem*, den *Roman van Jason*, het *Scaecspet*, *Die Lof der Vrouwen*, *Lucidarius boec*, *Sydrac*, een *Italiaansch-Nederlandsch Gesprekboek*, en, eindelijk, het *Cartularium van Herne.*

Voornamelijk aan deze werken, waarop de Verslaggevers zelven aldus de aandacht vestigen, zullen wij dan ook onze aandacht schenken. Onze ontleding van het *Verslag* wenschen wij echter te doen voorafgaan door de volgende bemerking, aan dewelke wij persoonlijk groot belang hechten : waar, bij het onbevangen uitspreken onzer meening, wij niet aan alle onderdeelen van het verslag der heeren de Flou en Gaillard in dezelfde mate onzen bijval schenken, neemt dit, in onze overtuiging, niets af van den lof welken wij over hun werk in het algemeen uitspraken. Terloops zal zich nog meer dan eens de gelegenheid aanbieden om aan dien lof te herinneren, en om er op te wijzen dat een onderzoek als dit, met zijne eigenaardige en groote moeilijkheden, waarlijk aan geen geschikter handen kon worden toevertrouwd.

Van de 100 nummers welke het Verslag bevat, behooren de vijftig eerste tot de godsdienstige en de andere tot de wereldsche letterkunde, bijna alles zonder uitzondering werken in proza, en ook bijna alle van de 15e eeuw.

Eerst komt de beschrijving, met proeven van taal en stijl erbij, van eene reeks handschriften van Bijbel- en Evangelievertalingen uit de 15e eeuw (nrs 1-11). Alleen nr 7, een perkamenths. der Vier Evangeliën, is misschien ouder. Het geschrift dagteekent, volgens het Verslag, « van het einde der XIVe eeuw, of ten vroegste van het begin der XVe eeuw. » Het is duidelijk dat hier eene misschrijving ingeslopen is, en dat men niet *ten vroegste* maar *ten laatste* dient te lezen. — Eene kleine aanteekening bij nr 1, eene bijbelvertaling, waar men leest op fol. 3 : « *Peeter-Oris* », 1611. In het Oxfordsche Hs. van den

Digitized by Google

Sydrac bemerkt Dr. Dozy (*Verslagen en Berigten* II, bl. 39) heeft insgelijks eene nieuwere hand, die van Pieter Oris te Antwerpen (1621) uit den Leidschen druk van den *Sydrac* (1496) een gebed overgeschreven dat in zijn Hs. ontbrak. — Het stelt de palaeographische bedrevenheid der Verslaggevers in het licht dat, bij nr 12, het Hs van den *Heliand*, het volgens Sievers onleesbare woord in sir Cotton's onderrichting voor den binder zoo heel onleesbaar toch niet is : « Bind this book upon dobble bands very... (*ein unleserliches wort*) in lether enz. » Vul eenvoudig aan : showy.

De drie volgende nummers zijn Ghetidenboeken; nr 16, een Breviarium; nr 17, een Missale; nr 18, een gebedenboek met levens van heiligen, van het einde der 14e eeuw; nr 19, een gebedenboekje met den titel : *Sinte Bernardus contemplacie vanden zueten name Jhesus*; nr 20 een Lectionarium. Daarop volgen eene reeks handschriften met levens van heiligen, alle eveneens van de 15e eeuw (nrs 21-26).

Die Tafel vanden Kersten ghelove komt voor onder nr 27. Het is een prachtig geschreven en versierd handschrift uit de 15e eeuw, in folioformaat, van 205 folios. Het Verslag wijdt aan de beschrijving ervan, aan de opgave van de kapittelopschriften en aan de mededeeling van uitgebreide proeven van taal en stijl, niet minder dan elf bladzijden. Te midden van de dorheid dezer titelopsommingen en handschriftenbeschrijvingen maakt de mededeeling van de *Glose op de Engelsche bootscap*, bij voorbeeld, werkelijk op den lezer den verkwikkenden indruk van eene oase te midden de woestijn. « ... Dese selve arche enghel Gabriel staet voor Gode, als een vorste ende een legaet tot sinen ghebode te vervolghen bereet. Ende daer om bediet hi die starcheit Gods. Ende doe hi wt der consistori der heiligher Drievoudicheit den raet ende den wille Gods hadde verstaen ende sine bevelinghe van sinen eyghen monde hadde ontfaen, doe nam hi ghlijc enen sceptrum een coninc staf in siner hant, ende brac voer der sonnen opganc wt den hemel, ende vander schoonster wolken

Digitized by Google

makede hi een mantel, ende besat die met edelsten ghesteente. Hi makede een cranse vanden suverlicsten bloemen des aerdscen paradijs der weelden; hi makede hem een harnasch van wortelen der edelre crude, ende quam met blinkenden oghen, met lichtenden aensicht, met schinenden clederen, met hueschen tuchtighen ghelaet, met claren licht ende knielende neder voor der maghet als een jonc ridder, ende spreyde voór haar voeten Ysaias, der propheten rolle, daer in geschreven was ende selve las : « Zich, een joncfrou sal ontfanghen ende baren enen soon; sijn naem sal heeten Emanuel, dat bediet : met ons is God... » — Nietwaar, een ideaalschoon tafereel?

Graag zouden wij dan ook den wensch der Verslaggevers bijstemmen, dit handschrift op kosten der Academie te laten uitschrijven en uitgeven. Doch wij vragen het ons af, is dit voorstel niet voorbarig? Wanneer wij toch Te Winkel naslaan (Geschiedenis der Nederlandsche Letterkunde, bl. 560 en 561), dan vinden wij daar melding gemaakt van den Utrechtschen « Meester in de Godheyt » Dirck van Delft, die in 1404 als dietsch prozaschrijver optrad in een, aan Hertog Albrecht, zijn beschermer, opgedragen werk, getiteld *Tafel van der Kersten ghelove*, dat nog onuitgegeven berust in een Hs. op de Kon. Bibl. te 's Gravenhage, en waarvan « sommyge capittelen » zich ook bevinden in een papieren Hs. uit het eind der 15e eeuw op de Bibl. van de Maatsch. voor Ned. Lett. te Leiden. Verschillende handschriften van één en hetzelfde werk wellicht? Deze vraag heeft zich waarschijnlijk ook de lezer reeds gesteld. Om over het voorstel der Verslaggevers te kunnen oordeelen dient ze eerst beantwoord; en, wat meer is, indien wij hier werkelijk met verschillende handschriften van één werk te doen hebben, dan hoeft ook natuurlijk eerst nog onderzocht welk het beste der verschillende handschriften is, daar het van de oplossing dezer tweede vraag afhangt welke tekst tot grondslag der uitgave zal verkozen worden.

Hebben de Verslaggevers dat onderzoek ingesteld? Dat blijkt nergens. Wij meenen integendeel dat zij een

Digitized by Google

dergelijk onderzoek beschouwd hebben als niet in hunne taak begrepen. Hun wensch het Londensche handschrift te zien uitgeven wijst ons dan ook op een mangel dien wij nog zullen te betreuren hebben : de afwezigheid eener zoo uitvoerig mogelijke bibliographie van de beschreven handschriften. De bruikbaarheid van hun werk lijdt er onder, en de taak der critiek wordt er moeilijker en ondankbaarder door.

« Verschillende werken van Jan van Ruusbroec » worden insgelijks ter uitgave voorgesteld. Tot Ruusbroec's werken behooren de nrs 30-36, 37 en 49. Over de wenschelijkheid van het afschrijven dezer reeks Londensche handschriften zullen wij geen oordeel uitspreken, juist omdat wij niet weten of deze handschriften iets bevatten wat men ook niet reeds vindt in de uitgave van David of in andere betere handschriften. Daarover zou ons Dr. De Vreese wel het best kunnen inlichten.

Nr 51, *die Peregrinatie van Jherusalem*, een vijftiendeeuwsche Baedeker voor de reizigers naar het heilige Land, voert ons tot de afdeeling der handschriften welke wereldsche onderwerpen behandelen. Andere handschriften van dit werk, dat insgelijks ter uitgave voorgesteld wordt, zijn ons niet bekend. Hier doet zich echter eene andere vraag voor.

Waarom namelijk wordt hier afgeweken van de volgorde waarin de verschillende handschriften voorkomen in den band, waar men ze bijeenvindt? Het Hs. Add. 10286, bekend door het bericht van Dr. Dozy, bevat zes nummers, 1) Sydrac, 2) Lucidarius, 3) Item hyr mach men vinden van eenrehande medicinen gescreven enz., 4) Dit is van dat edele lant van Cockaengen, 5) die Peregrinatie, 6) Item een moy sprake van sesterhande verwe. Het Verslag nu handelt over den Sydrac onder nr 56, over Lucidarius onder nr 55, over het derde stukje onder nr 92 en over het vierde onder nr 61, terwijl onder nr 51 de

Peregrinatie en eindelijk de Moy Sprake onder nr 60 beschreven worden ..

Van die zes werken en werkjes werd voor korten tijd *dat edele lant van Cockaengen* in het *Tijdschrift voor Ned. Taal en Letterk.* (1094, bl. 187-191) uitgegeven, doch, leeren wij uit het Verslag, niet streng diplomatisch. — De twee andere korte stukjes worden medegedeeld in het Verslag zelf : de leugensproke *dit is van eenrehande medicinen* enz., en *Een moy sprake van Sesterhande verwe.* De vroegere uitgaven van dit laatste stukje door Bilderdijk (naar een afschrift van het Londensch Hs., doch onnauwkeurig) en door Blommaert (naar het Hulthemsch Hs.) worden door de Verslaggevers herdacht. Jammer is het dat in het Londensch Hs. het slot ontbreekt, daar juist dit slot eene bewijsplaats te meer bevat van den invloed van Villon hier te lande, reeds in de 15e eeuw. Bedenkt u, roept de dichter uit (onze aanhaling stamt uit Mone's Uebersicht, nr 516, die het gedicht vond in het Hulthemsche hs. « welches den Lucidarius enthält ») :

bedenct u, waer es Alexander,
Julius Cesar, menich ander,
Karle ende Constantijn,
coninc Arthur waer mach hi sijn?...

De drie groote werken zijn de *Peregrinatie*, die wij reeds vermeld hebben, de *Sydrac* en *Lucidarius boeck.* Ook deze twee laatste werken worden ter uitgave voorgesteld.

« Ofschoon op verre na geen meesterstuk van taal en stijl, » zegt het Verslag, « verdient de Londensche tekst van den *Sydrac* uitgegeven te worden. Tot hiertoe is van dit werk te weinig bekend gemaakt geweest, om er een onbevangen oordeel over uit te spreken. Wij durven dan ook het voorstel doen dit gewrocht.... door den druk tot gemeen goed te maken. » Gaarne zouden wij hier onze bijtreding nederschrijven. Doch wij sloegen *Petit* en *Campbell* na, en wierpen een blik in den *Taal- en Letterbode*

Digitized by Google

van 1872 (bl. 64 en volg.) waar M. de Vries, naar een Hamburgsch Hs., den berijmden proloog en epiloog van den *Sydrac* mededeelde. « Zes handschriften, » zegt De Vries, « zijn (van den Nederlandschen Sydrac) bekend, die zich thans te Hamburg, Koningsbergen, Stuttgart, Brussel, Londen en Oxford bevinden, benevens twee oude drukken die te Deventer in 1496 en te Antwerpen in 1564 het licht zagen. » Campbell vermeldt daarenboven (*Annales*, nr 981) nog een oude Leidsche druk van het jaar 1495. — Wanneer er dus sprake mocht van zijn den heelen Sydrac uit te geven, zoude zeer waarschijnlijk een ander Hs. dan het onvolledig Londensche tot grondslag moeten genomen worden.

Wat aangaat den Londenschen prozatekst van den *Lucidarius*, wij vermoeden er eene latere omwerking in van den berijmden Lucidarius, waarvan ons Blommaert, naar het Hulthemsche Handschrift, eene uitgave bezorgd heeft. Bleek dit vermoeden nu gegrond, zou het dan nog wenschelijk zijn die latere omwerking te laten afschrijven?...

Onder de nummers 52 en 53 behandelt het verslag den *Roman van Jason* en het *Scaecspel*, die beide voorkomen in één band, Hs. 10290. Ook deze werken wenschen de verslaggevers gedrukt te zien.

Voor den *Roman van Jason* verwijzen wij naar *Schotel, Vaderlandsche Volksboeken*, II, bl. 60 en vlg., *Petit*, nr. 424 en *Campbell*. Petit vermeldt het in 1485 te Haarlem gedrukte prozavolksboek van den vromen ridder Jazon, dat zich in de Bibl. Nationale te Parijs bevindt, en waarvan Campbell in zijne *Annales* de beschrijving geeft. Treffend, ja, woordelijk is de overeenstemming tusschen de eindjes tekst door Campbell medegedeeld en de overeenkomstige plaatsen in het Londensche handschrift : « De galeye myns verstans onlancs gheleden vlotende » enz. En wat het *Scaecspel* betreft verzenden wij naar Te Winkel's Gesch. der Ned. Lett., bl. 564, waar een Hs. van 1404 op de Kon. Bibl. in den Haag, een te Londen en een te Hamburg, benevens oude Delftsche drukken van 1479 en 1483 worden opgesomd.

Digitized by Google

Daar wij geen de minste bevoegdheid hebben om mede te spreken over de handschriften van geneeskundigen en alchimistischen inhoud, noch over die van Keuren, Waterrecht en Renteboeken, zullen wij ons bepalen enkel in het voorbijgaan aan te stippen dat nr. 100 ons een volledig afschrift brengt van het *Renteboek van Masseminne*, — geschrift van het midden der 13e eeuw, — volgens de bemerking der verslaggevers « het oudste van al de gekende renteboeken, die in het Nederlandsch werden opgesteld. » — Eene misschrijving stipten wij aan bij nr. 95, *Cronycke van Cleve*. « Geschrift van de XVe eeuw » leest men in het begin; aan het slot daarentegen : « Deze Nederduitsche kroniek ... werd in den loop der XVIe eeuw geschreven. » Of liever, dit zal wel niet als een misschrijven, maar als een miszetten moeten opgevat worden. (1)

Onder nr. 91 deelt het verslag ons een verminkt allegorisch gedicht op den dood van Karel van Burgondië mede; « denkelijk » zegt men ons « het werk van een Vlaamsch, mogelijks wel een Brugsch medicus. » Het gedicht, waar verscheidene strophen ongelukkiglijk uitgescheurd zijn, en dat om zijn zonderlinge spelling de aandacht verdient, komt inderdaad voor te midden latijnsche medicale voorschriften. Doch de tekst is zoo verdorven (het toetsen der verschillende strophen door middel van het rijmschema aabaab bbcbbc cdd toont duidelijk aan dat enkele verzen ontbreken en andere heel verknoeid zijn) dat er niet aan te denken valt aan iets anders dan aan een zeer slordig en onbeholpen afschrift van het oorspronkelijke stuk te denken ; daarmede vervalt de gissing over den persoon van den schrijver.

Die Lof der Vrouwen (nr. 54) vonden wij nergens vermeld. Ook dit — volgens de opgave van den Catalogus — schijnt een vertaling te zijn. Het slot van het Hs.

(1) De heer de Flou deelt ons mede dat moet staan « XVI eeuw » zoowel in het begin als aan het slot.

Digitized by Google

deelt ons mede wat haar in het leven riep : « Dit was ghedaen int jaer ons Heeren dusent vierhondert ende vive ende tseventich, op Sinte Kathelinen avont, die reyne maecht, ter begheerten vanden voirs. Mer Jan de Baenst, riddere, heere van Sint Joris. Bidt voor my. Explicit. » De naam der familie de Baenst is in onze letterkundige geschiedenis niet onbekend. Ter verheerlijking van een de Baenst schreef Corn. Everaert, in het begin der 16e eeuw, zijn *Spel van Tilleghem*. En dezelfde Jan de Baenst, welke *die Lof der Vrouwen* liet vertalen trad in 1465 op als voorspreker van Anthonis de Roovere, voor wien hij van den Raad der stad Brugge een jaarlijksch hulpgeld bekwam van VI lib. grote.

Bij nr 59, eene korte beschrijving van het fragment van den Bere Wisselan, wenschen wij te verwijzen naar de uitgave, ervan. door Prof. E. Martin, in *Quellen u. Forschungen* (1889), naar het handschrift, en met benuttiging der uitgaven van Serrure en van Kalff. Niet alles was Serrure nog kon ontcijferen, was het aan Prof. Martin nog mogelijk te lezen. Doch op meer dan eene plaats bleek toch dat Serrure ook wel eens woorden, en, ja, enkele malen heele verzen had overslagen...

Zeer beknopt willen wij ten slotte nog handelen over enkele niet-nederlandsche handschriften, door de verslaggevers beschreven. Als nrs 57 en 58 beschrijven zij het « Buch von den heiligen driger Kunige » en deelen zij in extenso een vijftiendeeuwschen daarbij gevoegden catalogus mede van de handschriften welke bij Diebolt Louber, uit Hagenau, te koop waren. Van Prof. E. Martin, wiens leerling wij fier zijn ons op dit oogenblik te mogen noemen, vernemen wij dat deze Diebolt Louber een bekend persoon is. En in de onlangs verschenen verhandeling : Diebolt Louber und seine Werkstatt in Hagenau von Dr. Ludwig Kautsch (aus dem Centralblatt für Bibliotheks-wesen), Jahrgang XII, besonders abgedruckt) Leipzig, 1895, wordt niet alleen gehandeld over het Londensch Hs. der Drij Koningen (blz. 16, 17, 18 en 73), maar staat ook, op blz. 84 en 86 de

Digitized by Google

hooger gemelde handschriftenlijst in haar geheel afgedrukt. — De vergelijking tusschen den tekst van het Verslag en van de Duitsche Verhandeling valt echter veelal uit ten gunste van het eerste. Zoo b. v. grosz oder clein, *Kautsch* : grosz oder kein; vita, *Kautsch*: vit(?); Gawin, *Kautsch* : gaw... Daarentegen echter ywon, *Verslag* : Yrven; frow, *Verslag* fra(?)

Het gedicht van den *Ritter unter dem Zuber* dat op die lijst aangegeven staat en waarbij de Verslaggevers, in alle bedeesdheid wel is waar, de vraag opperen of onder dien titel niet eene of andere bewerking van den steeds verscholen blijvenden *Roman van Madocs droeme* bedoeld geweest is, werd afgedrukt, zooals ons insgelijks Prof. E. Martin mededeelde, als nr XLI van van der Hagen's Gesammtabentheuer. De « Ritter unter dem Zuber » is de Ridder die onder de *tobbe* zit; en het gedicht zelf is een van die ondeugende verhalen, wier vertelling onze voorvaderen zooveel pret bezorgde en wier studie hunne geleerde nakomelingen der 19e eeuw vaak zooveel hoofdbrekens veroorzaakt.

Het Duitsche Schachztabilspil eindelijk, onder nr 62 beschreven, werd uitgegeven door E. Sievers, blz. 161 en vlg. van Zf. d. A. XVII.

Deze lange bespreking wettigt, dunkt ons, den wensch dat voortaan het verslag der jaarlijksche zending naar Engeland, ons iets meer zoude brengen, namelijk zich niet meer zoude bepalen tot het enkel beschrijven der handschriften, maar evenals eene wetenschappelijke tekstuitgave alles dient te behelzen wat vereischt is tot het volstandig begrijpen, dat dit verslag alles bevatten zoude wat gevorderd is tot het gemakkelijk benuttigen zijner mededeelingen : — een zoo volledig mogelijk bibliographisch apparaat.

Vooraleer de pen neder te leggen moet ons echter nog eene verklaring van het hart. De bemerkingen welke wij op

Digitized by Google

dit eerste verslag hebben aangeboden vatte men op zooals ze gemeend zijn: ingegeven door de levendige belangstelling welke deze eerste ontdekkingsreis ons ingeboezemd heeft, en door het vurige verlangen onze taak als beoordeelaar te maken tot eene nuttige taak. Waar wij met de verslaggevers van meening verschillen bewijst dit overigens veelal niets anders dan een verschil van standpunt. Ons schijnt het toe, en dit hebben we gepoogd aan te toonen, dat de bruikbaarheid van een beschrijvenden Catalogus als den hunne méér vordert dan hetgene zij ons *wilden* leveren en dan ook geleverd hebben. Dat zij zelf de onmogelijkheid ingezien hebben in bepaalde gevallen anders te werk te gaan, bewijzen verscheidene nummers welke zij met bibliographische aanteekeningen voorzien hebben. Wij vragen dat dit voor *alle* nummers geschiede. En laten wij er nu nog even bijvoegen hoe het best mogelijk is dat, ook zonder onze uitnoodiging daartoe de verslaggevers voortaan hunne taak aldus zouden hebben opgevat. Deelden zij ons immers niet mede dat zij, in het vooruitzicht andermaal naar Engeland gestuurd te worden, 71 titels van handschriften op voorhand opgenomen hebben? Van die mededeeling tot de gissing dat zij voornemens zijn zich voor te bereiden tot hunne tweede reis juist door het bijeenzamelen dier bibliographische inlichtingen schijnt ons de overgang geleidelijk...

Straatsburg, 15 Juni. L. SCHARPÉ.

Digitized by Google

SANSCULOT EN BRIGAND

VI

MAAR hoe hoog, denkt gij, zou het getal slachtoffers der Republiek wel klimmen?

Wij zullen hier het woord aan een Parijschen dagbladschrijver, aan den republikein *Prudhomme*, afstaan, en de door hem opgestelde doodenlijst in het kort meêdeelen. Hem in alle geval zal niemand van overdrevenheid beschuldigen: hij was de Republiek uiter herte genegen; en zijne getuigenis zal men ook als onbeduidend van de hand niet wijzen: hij schreef immers toen het bloed nog dampte, en vulde zes boekdeelen met allerlerlei inlichtingen, waaronder twee deelen voorkomen, die niets anders dan de opsomming der slachtoffers bevatten. Zij staan er in aangeteekend met naam en voornaam, met ouderdom, geboorteplaats en bediening, met woon, datum en voorwendsel der veroordeeling, met dag en plaats der uitvoering van het vonnis. En hoeveel telt hij er zulke? Hij teekent aldus 18,613 rampzaligen aan, wier hoofd onder het mes der guillotine viel. Doch buiten die somt hij er nog anderen op, en vermeldt hij b. v. 3,748 vrouwen, die in het kraambed of in gezegenden staat stierven; 15,000 vrouwen en 22,000 kinderen, omgebracht in Vendée en Bortoenje, enz. Maar geen wonder! Het totaal slachtoffers in die twee provinciën bereikt nagenoeg 900,000 man. In Nantes werden rond de 32.000 vrouwen, priesters, edellieden en burgers door Carrier gedood, en te Lyon, 31.000. Zij nu daarbij nog gezegd, dat onder dit getal niet mêegerekend worden de

Digitized by Google

tallooze slachtoffers, die gruwelijk vermoord werden te Versailles, in het oud-carmelietenklooster en in de abbaye; noch zij die door den kop geschoten werden in Toulon en Marseille, noch de bevolking van het Provençaalsch stadje Bedoin, dat heel en al uitgeroeid werd, omdat men den vrijheidsboom had omgeworpen. In haar nr van den 10 December 1799 schreef de *Chronique de France*, dat het republikeinsch wangedrocht DRIJ MILLIOEN slachtoffers gemaakt had! (1).

Eilaas! en hoe geschiedden doorgaans de strafuitvoeringen?

Ah! mochten wij, tot eere der menschheid, een ondoordringbaren sluier over die bloedplassen werpen! De gruwelen, waar de republikeinsche strafuitvoeringen meê gepaard gingen, zijn bijwijlen zoo ijselijk wreed en zoo walgend zedeloos, dat de haren te berge rijzen, en eene

---

(1) Zie J. B. VAN BAVEGHEM, *loc. cit.*, 4e D., bl 33. — Ik schrijf uit CHATEAUBRIAND (*cfr. loc. cit.*, bl. 288) de lijst van Prudhomme over:

Stierven onder het mes der guillotine:

	Oud-edelen (manslieden)	1278
	id. (vrouwlieden)	750
	Vrouwen van landbouwers en werklieden	1467
	Vrouwen-kloosterlingen	350
	Priesters	1135
	Manslieden (buiten den adel en tot verschillende standen behoorende)	13,633
	Te zamen	18,613
	Vrouwen gestorven ten gevolge van voorbarig kraambed	3,400
	Vrouwen in gezegenden staat of in het kraambed	348
	Vrouwen in Vendée gedood	15,000
	Kinderen aldaar gedood	22,000
	Te zamen in Vendée	900,000
	Slachtoffers onder het proconsulaat van Carrier, te Nantes	32,000
waaronder	Kinderen doodgeschoten	500
	id. verdronken	1500
	Vrouwen doodgeschoten	264
	id. verdronken	500
	Priesters doodgeschoten	300
	id. verdronken	460
	Edelen verdronken	1400
	Werklieden verdronken	5300
	Slachtoffers te Lyon	31,000

Digitized by Google

koude rilling van afschuw onze ziel aangrijpt... Doch de geschiedenis van gisteren is de leerschool van heden, en, tot beschaming onzer ontaarde voetlikkers van Fransche overheersching en Fransche bloedhonden, wezen eenige bijzonderheden uit die stafuitvoeringen hier mêegedeeld.

In Januari 1792 speelden en rolden de Jacobijnen te Marseille met de koppen hunner slachtoffers (1).

Toen het koninklijk paleis op den 10 Augustus overweldigd en geplunderd werd, vermoordden de omwentelaars de Zwitsersche wacht des konings, 26 oversten met 760 soldaten, en terzelfder tijd een groot getal edellieden en bedienden. Dan tasten zij de verbrijzelde voorwerpen opeen, en « verbrandden er 17 Zwitsersche soldaten op, die levend in hunne handen waren gevallen, verminkten de lichamen dier ongelukkigen, en oefende op deze de onzedelijkste wreedheden. » (2)

En in Parijs alleen niet verscheen de akelige brandstapel. Geheel Frankrijk door werden de afschuwelijkste moorderijen gepleegd. Barruel verhaalt o. a. de dood van eenen priester, met name Alexandre, die te Reims gemarteld werd. Men had voorafgaandelijk den brandstapel onder de oogen van het slachtoffer opgericht en aangestoken, en als de vlammen omhoog sloegen en het vuur hevig genoeg scheen, wierpen de beulen den armen man er in. Tot drijmaal toe wil de ongelukkige er uit ontsnappen, door het verslindende vuur half verteerd, doch tot drijmaal toe stooten de pieken en bajonnetten der verstokte Republikeinen hem in den vuurkuil terug. En

(1) Zie J. B. van Bavegheм, *loc. cit.*, 2e D., bl. 7.

(2) Zie *loc. cit.* van Bavegheм; 2e D., bl. 23. Onder de dagen, met bloed in de geschiedenis van Frankrijk opgeteekend, telt men voornamelijk den 10 Augustus 1792 met den daarop volgenden 2 September. Drij dagen en drij nachten duurde die afzichtelijke moorderij. En die Septemberdagen waren maar het begin! De prinses de Lamballe werd bij die gelegenheid gedood; haar hoofd werd op eene piek opgesteken tot voor de traliën van den Tempel, waar koningin Marie-Antoinette, wier vertrouwelinge zij was, in opgesloten zat... En haar hert, de monsters haalden het uit haar lichaam en aten het op!

Digitized by Google

middelerwijl maakten de omstanders een duivelsch gedruisch; tamboers en trompetten, violen en fluiten krijschten ondereen, en mannen en vrouwen dansten er liederlijk rondom, al zingende en tierende: Leve het volk! (1) Arm volk, eilaas! « Den 3 September van hetzelfde jaar, » teekent de Heer van Baveghem aan, « werd de gravin de Perpignan met hare twee dochters, van welke de oudste maar 15 jaren oud was, levend gebraden onder de schandelijkste mishandelingen; en nauwelijks waren zij zieltogende, of men bracht zes priesters aan, die hetzelfde lot ondergingen. »(2)

Uit eenen brief van *Chaumette*, eenen der dolzinnigste Jacobijnen (6 Mei 1793), leeren wij, dat het bloed te Parijs zoo overvloedig onder het mes der beulen stroomde, dat honden, door den reuk uitgelokt, ter plaatse kwamen toegeloopen, om er zich mede te verzadigen (3).

In zijn gedenkboek, *Mémoires d'un détenu*, verhaalt de republikein *Riouffe* ons, dat op de St. Antoniusplaats van Parijs eene breede goot was gegraven, om het menschenbloed te laten afloopen, en, terwijl de guillotine zonder verpoozen werkte, waren vier mannen gestadig bezig het bloed met emmers uit dien put te scheppen!... Afgrijselijk! (4)

Te Tarbes deed de commissaris *Monestiers* de kinderen onthoofden, die voor hunne ouders kwamen genade vragen.

Te Rouaan moesten de geestelijken kiezen tusschen te trouwen en 't geloof te verzaken, of ellendig te sterven (5).

---

(1) Zie bl. 314 van *Histoire du Clergé pendant la Révolution française*, par M. l'abbé BARRUEL, 2e édition, Anvers, 1794.

(2) Zie *loc. cit.*, 2e D., bl. 37.

(3) Zie J. B. v. B., *loc. cit.*, 4e D, bl. 51.

(4) Uittreksels uit dat gedenkboek staan aangehaald in CHATEAUBRIAND's vermeld werkje *Abrégé* enz. bl. 292. De Republikeinsche wreedheden gaan alle denkbeeld te boven, en zij volgden elkaar zoo snel op, als zat er de duivel achter! *c'était l'activité des enfers*, zegt de Girondijn Riouffe zelf.

(5) Deze en andere bijzonderheden vindt men breedvoeriger opgeteekend bij J. B. VAN B., *loc. cit.*, 4e D., bl. 56-57.

Digitized by Google

Met de republikeinsche feestdagen deed de Sansculot *Lebon*, die in het Departement van 't Noorden huishield, het orkester nevens het schavot plaatsen. Jonge bedorven knapen maakten zijne eerewacht uit, en hij leerde hun aan, hoe zij hunne ouders moesten afspieden, en aan het republikeinsch bewind overdragen. Eenige dier bengels droegen kleine guillotinen op zak, en schepten er vermaak in vogelen en muizen daarmeê te dooden... Opvoeding op zijn republikeinsch, niet waar? (1)

Te Rennes werden kinderen van 12 jaar door den afgeveerdigde *Dubois-Crancé* gedwongen, ouderlingen door den kop te schieten, en in Bortoenje deed de commissaris *Lecarpentier* de hospitalen ontruimen met de zieken naar de guillotine te zenden!

Een ander commissaris, met name *Taillefer*, deed te Cahors zijne slachtoffers op het schavot zingen en comedie spelen! En in Parijs gebeurde het, dat men, uit verachting voor de veroordeelden, de guillotine ter strafuitvoering op eenen mesthoop plaatste!... Kan men walglijker — men vergeve mij dit al te krasse woord, — te werk gaan?... De duivelachtigste wreedheid ging bij den Sansculot met de laagste lafheid gepaard. Luistert nog eene wijl... Arme vrouwen en kinderen werden door *Chaudrod-Rousseau* onder doodsbedreiging gedwongen, de houtstapels te omringen, waarop men de kerkgewaden, de beelden der heiligen en dies meer verbrandde.

Te Atrecht bond *Lebon* menigmaal zijne slachtoffers aan de staken van het schavot, rukte hunne kleederen van het lijf, liet die rampzaligen alsdan met vuilnis bedekken door het straatgespuis, en, naarmate zij onthoofd werden, deed de beul het bebloede hoofd door de overblijvenden omhelzen!!

(1) Eerbied voor het kind kende de Fransche Republiek niet, en onder de afschuwelijkheden die men haar mag aanwrijven, verwijt men haar, o niet zonder reden! dat zij de kinderen van jongs af aan 't bloed gewoon miek. De hr Edmond Biré schreef vóór een tweetal jaren eene belangrijke bladzijde daarover, o. a. het 3e, 4e en 5e hoofdst. zijner studie : *La Guillotine pendant la Révolution.*

Digitized by Google

Nog afschuwelijker ging *Carrier*, de beul van Nantes, te werk. « Des morgens, » verhaalt de reeds vermelde schrijver der bijdragen tot de geschiedenis der Sanculotten, 4e D. bl. 74, « deed hij zijne gevangenen door den kop schieten, anderen des middags onthoofden, en 's avonds deed hij er bij honderden versmoren. In een zijner brieven aan Robespierre (30 November 1793), beroemt hij zich, dat hij dien avond 90 oude en zieke priesters had doen verdrinken. Op zekeren avond deed hij ongeveer 400 kinderen van gevangenen aan elkander binden en in de Loire werpen, omdat meêdoogende lieden voor hen om genade smeekten. Priesters en religieuzen, jonge lieden en jonge dochters deed dit helsch wangedrocht aan elkander binden en aldus in de rivier verdrinken. ».... Geen wonder, dat het water van den stroom door het verrottend menschenvleesch bedorven geraakte. (1)

Luistert naar hetgeen de republikein Prudhomme over dien schurk nog schrijft : « Ongeveer 80 vrouwen werden op zekeren dag uit het gevang gehaald, naar de strafplaats gestuwd en door den kop geschoten. Daarna werden zij uitgeschud, en hunne lijken bleven hier en daar in het ronde onbegraven liggen.... Eene andere maal werden 500 kinderen van beide geslachten, waaronder het oudste kwalijk 14 jaar oud kon zijn, naar dezelfde strafplaats gevoerd. Nooit en zag men hertroerender en te gelijker tijd afschuwelijker tooneel. Veel van die kinderen zijn nog zoo klein, dat de loop van het geweerschot over hun hoofd vliegt; zij doen angstig en driftig hunne koorden los, vluchten dooreenweg, tot zelfs in de rangen hunner moordenaars,

(1) Over die versmoringsgruwelen gaf, ten jare 1878, de hr ALFR. LALLIÉ een belangrijk schrift uit : *Les Noyades de Nantes*, bij Vinc. Forest en Em. Grimaud, te Nantes; in 8°, 104 bl. Plaatsgebrek belet mij eenige bijzonderheden daaruit over te drukken. Die gruwelen waren doorgaans al zoo zedeloos als wreed. Men rilt van afgrijzen, als men die helsche barbaarschheden leest...

Digitized by Google

zoeken redding tusschen hunne beenen, waar zij zich aan vastklampen, en heffen dan hunne oogen vol afschrik en vol onschuld tot die beulen op; maar niets en doet op die monsters indruk, en zij vermoorden de arme schaapkens voor hunne voeten! »

En, o gruwel! wat in Nantes plaats had, werd insgelijks te Lyon gepleegd. Die stad werd door *Collot d'Herbois*, den tijger van Lyon, zooals de geschiedenis hem brandmerkt, in eenen dampenden moordkuil veranderd... Ja, over geheel Frankrijk heen hing de lucht vol bloedreuk, en spookte de dood met helsche afgrijselijkheid... Doch waarom nog langer die wreedheden ontsluierd? Het menschelijk gevoel ijst bij al dat leed en wee, bij al dat vuur en bloed. En eilaas! toch dwingt de gang onzer hedendaagsche wereld de stem der geschiedenis wakker te maken, en met haar het *Hoedt u*! in de ooren van 't slaperige volk tot vermoeiens te herhalen.

Ah, kende men maar die Fransche Omwenteling! Arme werklieden, ge zoudt hare roode vlag niet toejuichen! gij zoudt hare Marseillaise niet aanheffen!... (1)

Want denkt gij, dat de Republiek hare slachtoffers onder de priesters en edellieden, onder de beambten en koningsgezinden alleen zocht; dat het eigenlijke volk gespaard bleef en niets dan voordeel trok uit dien omkeer in de samenleving, o dan zijt gij mis, en deerlijk mis. Het is immers met cijfertafels, en onwederleggelijk, bewezen, dat de Fransche Revolutie meer slachtoffers

(1) In eene uitgave der *Société Bibliographique* getiteld : *De* 1789 *à* 1804. *Quinze ans de Révolution*; Paris, 1885; lees ik : « Pendant la « Terreur, on fut obligé de transporter la guillotine, par mesure « d'hygiène, sur la place du Trône, parce que le sol de la place de la « Révolution était tellement imprégné de sang, qu'il y croupissait sans « pouvoir s'écouler. On avait proposé une guillotine à 12 tranchants. « Un utilitaire avait proposé de saler et de mariner les chairs des « suppliciés, celles qui seraient reconnues saines et de qualité man- « geable. Un industriel avait obtenu le château de Meudon, pour y « établir une tannerie de peau humaine! La peau des femmes y était « reconnue trop tendre et de moindre valeur que celle des hommes, « laquelle était préférée au chamois pour culottes et autres usages!... » Wat daar nog bijgevoegd!

gemaakt heeft onder de volksklas, onder landbouwers en werklieden bij voorbeeld, dan onder eenigen anderen stand (1). En stipt daarbij het volgende nog aan : Bijna overal en altijd zag men in de geschiedenis de vrouw eerbiedig gespaard en het kind verontschuldigd. Waar het mes van den beul tegen hen werd opgeheven, viel de vloek der samenleving op den ontaarden dwingeland neer. Heilig is de vrouw, heilig is het kind! Maar de Fransche Republiek hield met die wetten der menschheid geene rekening, o neen! en met duizenden vrouwen en kinderen zag men van kerker tot kerker sleepen; duizenden arme en teedere schepsels zag men met handen en voeten geboeid naar het schavot sleuren, bijwijlen zelfs met ijzeren halsbanden voorttrekken, om verminkt en geslacht te worden als redeloos vee op den rookenden kapblok der Republiek! Arm Frankrijk toch! Heldhaftige reuzen der moderne beschaving!

De dooden zelven ontsnapten aan de woede der Sansculotten niet. Riouffe, een aanhanger der Omwen-

(1) Men raadplege het belangrijk werkje van den hr Urbain daarover : *Les Victimes populaires de la Révolution*, uitgegeven door de *Société Bibliographique*. — Dit herinnert mij tevens de welsprekende woorden van Graaf Albert de Mun, op het banquet van Saint Mandé, den 21 Febr. 1886, uitgesproken :

« Le peuple! ah! la Révolution l'a frappé plus rudement qu'aucune autre classe de la nation : les archives et la statistique ont livré leurs secrets : les chiffres ont éclaté au grand jour, et dans la longue liste des victimes de la Terreur, le nombre des ouvriers, des paysans, des artisans de toute profession, le nombre des enfants du peuple qu'à deux pas d'ici on traînait à l'échafaud, a paru tout à coup, aux regards de notre génération, de beaucoup plus grand que celui des nobles et des prêtres. Eh! pourquoi donc la Révolution immolait-elle ces enfants du peuple? Pourquoi faisait-elle tomber les têtes des vieux gardes des métiers et des syndics des corporations? Pourquoi? Si ce n'est parce que, au rebours des préjugés de l'histoire, elle trouvait dans les âmes populaires une sourde, mais profonde résistance? — Car ce n'est pas dans la poitrine des héros de Santerre qu'il faut aller chercher le cœur du peuple et en surprendre les battements, mais dans l'âme de toute cette population des campagnes et des villes, qui n'a pas eu pour se faire un nom, l'éclat des généreuses révoltes de la Vendée et qui, cependant, répandue sur toute la France, pleurait ses autels profanés, et cachait dans l'ombre des caves ou dans le mystère des bois, ses prêtres proscrits et les restes de son culte persécuté... »

Digitized by Google

teling, verhaalt ons, dat de lijken van vrouwen, die op de beulskar bezweken waren, niettemin nog onder het mes der guillotine gelegd werden en onthoofd... Te midden der vuigste spotternijen en onder het zingen der Carmagnole werden de grafsteden verbrijzeld en onteerd; de assche en overblijfselen werden alhier in den wind gestrooid, alginder met vuiligheid vermengd of in groote kalkputten gesmeten, terwijl men het lood der doodskisten smolt, om er kogels van te gieten... (1)

Doch laten wij die bloedtooneelen daar.... Geloove nog wie wil aan de vrijheid, aan de broederlijkheid en de gelijkheid der Sansculotten (2) Ah! waarom sterft de weergalm der noodkreten, die over gansch Frankrijk toen opgingen, waarom sterft de weergalm van lieverleê uit!....

Beschouwen wij thans de Republikeinen in een ander opzicht.

Hoe handelden zij ten opzichte van kunst en eigendom?

(Wordt voortgezet) J. MUYLDERMANS.

---

(1) Uit die minachting, welke de Republikeinen aan den dag legden voor de dooden, volgt natuurlijk, dat de kerkhoven onder hun bewind als « prosputten » aanschouwd werden. Toen in Meert 1882 de Fransche Radicalen hunne wetgeving over de kerkhoven voorbrachten, herinnerde het dagblad *Le Français* den republikeinschen wetgevers een feit, dat min of meer vergeten aangestipt wordt in *l'Intermédiaire des chercheurs et des curieux*. Het vermeld dagblad uit Parijs schreef o. a. : « In 't jaar VIII gelastte het Middenbestuur der Seine burger Camby een verslag op te maken over den toestand der begraafplaatsen. De afschuwelijke dingen, welke Camby vernam, gingen zooverre alle denkbeeld te boven, dat hij zijn verslag in het Latijn opstelde. En hetgeen *l'Intermédiaire des chercheurs et des curieux* er uit overneemt is zoo onkiesch, dat er een Zola toe noodig zoude zijn, om het te vertalen! »

(2) Het uitpluizen der geschiedenis, en de ondervinding, die de maatschappij opgedaan heeft bij het toepassen der gevierde Grondstelsels van 1789, hebben sedert eenigen tijd den glans der Republiek min of meer doen tanen. Bij velen, zou men zeggen, verkoelt de heilige geestdrift van vroegere dagen; en 't zijn maar onze Belgische gallophilen alleen, die den vreemden afgod met de Phrygische muts op in verrukking blijven aanbidden. « *Il nous faut rompre avec nos préjugés d'enfance*, schreef de hr SARCEY zelf vóór eenige jaren geleden, *et répudier une bonne part de l'héritage de* 1889. *Retranchement douloureux! pénible sacrifice! mais le salut est à ce prix. C'est la France à refaire, du haut en bas!* » — Wondere bekentenis ter overweging!

Digitized by Google

DE ZWIJNENHOEDER.

DAAR was eens een arme prins; hij had een koningrijk dat heel klein was, maar het was toch altijd groot genoeg om er op te trouwen, en trouwen wilde hij.

Nu was het toch wel wat frank van hem, tegen 's keizers dochter te zeggen : « Wilt ge mij? » maar dat durfde hij toch, want zijn naam was wijd en zijd beroemd. Daar waren honderden prinsessen, die « Dank u! » zouden gezegd hebben, maar 't was te zien, of zij het doen zou.

Nu gaan wij hooren :

Op 't graf van 's prinsen vader groeide een rozenboom, o! zulk een schoone rozenboom! Die kwam maar alle vijf jaar in bloei en droeg dan maar éénе bloem; maar dat was eene roos, die zulken zoeten geur had, dat, met er aan te rieken, men al zijne zorgen en bekommernissen vergat. En dan nestelde in den rozelaar een nachtegaal, die kon zingen, alsof alle schoone melodieën in zijn keeltje zaten. De roos en de nachtegaal waren voor de prinses; daarom werden zij beiden in groote zilveren foedralen gestoken en zoo tot haar gezonden.

De keizer liet ze voor zich brengen in eene groote zaal, waar de prinses « schoentje-lap » speelde met hare hofdamen; zij deden niets anders. En als zij de groote foedralen zag, met de geschenken in, klapte zij in hare handen van blijdschap.

« Als het eens een Minnekepoes was! » zegde zij. — Maar daar kwam de schoone roos te voorschijn.

« Ei! hoe lief! » zegden al de hofdamen.

Digitized by Google

« Zij is meer dan lief, » zegde de keizer, « zij is voornaam! »

Maar de prinses voelde er aan en begon bijna te weenen.

« Och, papa! » zegde ze, « het is geene gemaakte roos, het is maar eene gegroeide! »

« Och! » zegden al de hovelingen, « het is maar eene gegroeide! »

« Laat ons eerst eens zien, wat er in het andere foedraal is, eer wij afkeuren, » meende de keizer, en zoo kwam de nachtegaal te voorschijn. Die begon zoo schoon te zingen, dat er niets op af te wijzen viel.

« *Superbe! charmant!* » zegden de hofdamen, want zij brabbelden allen Fransch, de eene al erger dan de andere.

« Hoe de vogel mij de speeldoos der keizerin zaliger te binnen roept! » zegde een oude ridder. « Ach ja! dat is gansch dezelfde toon, dezelfde wijs! »

« Ja! » zegde de keizer en hij weende gelijk een klein kind.

« Ik zou toch niet gelooven dat hij levend is! » zegde de prinses.

« Ja, dat is een levende vogel! » zegden zij, die hem gebracht hadden.

« Wel, laat hem dan maar vliegen! » zegde de prinses, en zij wilde van den prins hoegenaamd niet weten.

Maar hij verloor geenen moed; hij smeerde zijn aangezicht vol bruin en zwart, trok zijne klak over zijne oogen en klopte aan.

« Goeden dag, keizer! » zegde hij, « zou ik hier op het slot niet in dienst kunnen komen? »

« Ja, dat vragen er zoovelen, » zeide de keizer; « maar laat eens zien!... Ik heb iemand noodig om de zwijnen te hoeden, want die zijn er hier veel. »

En zoo werd de prins aangesteld als keizerlijke zwijnenhoeder. Hij kreeg een armzalig klein kamerken dicht bij 't verkenskot en daar moest hij wonen. Maar

Digitized by Google

den heelen dag zat hij te kloppen, en als het avond was, had hij een lief, klein keteltje gemaakt; rondom hingen er bellekens aan, en zoohaast de ketel kookte, dan klingelden die zoo schoon en speelden de oude melodie:

« Ach! du lieber Augustin,
Alles is weg, weg, weg! »

Maar het bijzonderste was toch, dat, als men zijnen vinger in den damp van den ketel hield, men aanstonds kon rieken welk eten bereid werd in ieder huis, de gansche stad door.

Zie! dat was nu wat anders dan eene roos!

Daar kwam de prinses aangewandeld met al hare hofdamen, en als zij die melodie hoorde, bleef zij staan en zag er zoo verheugd uit, want zij kon ook « Ach! du lieber Augustin » spelen, maar dat speelde zij met éenen vinger.

« Dat is waarlijk het liedeken dat ik spelen kan! » zegde ze. « Dan moet het een fatsoenlijke zwijnenhoeder zijn! Luister, ga binnen en vraag hem, wat dat instrument kost. »

En zoo moest een der hofdamen het verkenskot binnen; maar zij trok blokken aan.

« Wat moet gij hebben voor den ketel? » zegde de hofdame.

« Tien kussen van de prinses, » zegde de zwijnenhoeder.

« God bewaar ons! » zegde de hofdame.

« Ja, voor minder geef ik hem niet! » zegde de zwijnenhoeder.

« Eh wel! wat zegt hij? » vroeg de prinses.

« Dat kan ik waarlijk niet herhalen, » zegde de hofdame. « Dat is te erg!

« Dan kunt ge fezelen. » En zoo fezelde zij.

« Hij is waarlijk onbeschaamd! » zegde de prinses en ging heen op staanden voet. Maar als zij een eindeken was gegaan, klonken de bellekens zoo schoon:

Digitized by Google

« Ach! du lieber Augustin!
Alles is weg, weg, weg! ».

« Hoor! » zegde de prinses, « vraag hem of hij tien kussen wil van mijne hofdamen. »

« Neen, dank u! » zegde de zwijnenhoeder. « Tien kussen van de prinses, of ik houd den ketel! »

« Hoe vervelend! » zegde de prinses. « Maar dan moet gij allen voor mij staan, dat niemand het zie! »

En de hofdamen stelden zich in rij vóor haar, en zij spreiden hunne kleeren uit, en dan kreeg de zwijnenhoeder de tien kussen en — zij kreeg den ketel.

Dat was nu een plezier! Den heelen avond en den heelen dag moest de ketel koken. Daar was niet een haard in de gansche stad, of ze wisten wat er gekookt werd, zoowel bij de kamerheeren als bij de schoenmakers. De hofdamen dansten en klapten in hunne handen

« Wij weten wie zoete pap zal krijgen en pannekoeken! Wij weten wie grut zal hebben en karbonade. Wat is dat toch interessant! »

« Hoogst interessant! » zegde de opperhofmeesteres.

« Ja, maar houdt uwen mond, want ik ben des keizers dochter. »

« God bewaar ons! » zegden zij allen te zamen.

De zwijnenhoeder, dat wil zeggen de prins; — maar, zij kenden hem immers allen voor een waren zwijnenhoeder? — liet geenen dag voorbij gaan zonder iets te doen, en zoo maakte hij eenen ratel. Als men dien rondzwaaide, hoorde men al de walsen, hopsasas en polkas, die men kende sedert de schepping der wereld.

« Maar dat is *superbe!* » zegde de prinses, terwijl zij voorbij ging. « Ik heb nooit een schoonere compositie gehoord! Hoor! ga binnen en vraag hem, wat dat instrument kost; maar kussen doe ik niet! »

« Hij wil honderd kussen van de prinses, » zegde de hofdame die binnen was gegaan om het te vragen.

« Ik geloof, dat hij zot is! » zegde de prinses, en ze ging door; maar als ze een eindeken was gegaan, bleef

Digitized by Google

zij staan. « Men moet de kunst aanmoedigen! » zegde ze. « Ik ben 's keizers dochter. Zeg hem, dat hij tien kussen zal ontvangen gelijk gisteren. De rest kan hij van mijne hofdamen krijgen. »

« Ja, maar wij doen het zoo nôo! » zegden de hofdamen.

« Dat zijn flouskens! » zegde de prinses, « als ik hem kan kussen, kunt gij-liê het ook! Gedenkt, dat ik u kost en loon geef! » En zoo moest de hofdame terug.

« Honderd kussen van de prinses, » zegde hij, « anders behoudt ieder het zijne. »

« Staat voor!!! » zegde zij en zoo stelden zich al de hofdamen op rij voor hen en het kussen begon.

« Wat mag dat toch voor een toeloop zijn, daar beneden bij het verkenskot? » zegde de keizer, die buiten op zijn balkon kwam. Hij wreef zijne oogen en zette zijnen bril op. « Waarlijk, dat zijn de hofdamen die daar in gang zijn. Ik ga er naartoe! » — En hij trok zijne sloffen van achter op; want het waren zijne schoenen die hij plat geloopen had.

Oei! oei! hoe hij zich spoedde!

Zoodra hij beneden in den hof kwam, ging hij heel zachtjes, en de hofdamen hadden zooveel werk met de kussen te tellen, opdat alles eerlijk zou gaan en dat hij niet te veel of te weinig zou krijgen, dat zij den keizer niet eens bemerkten. Hij stond op zijne teenen.

« Wat is dat voor iets? » zegde hij, toen hij zag dat zij elkander kusten. En plots sloeg hij hun zijnen slof op 't hoofd, juist als de zwijnenhoeder den zes en tachtigsten kus kreeg.

« *Heraus*! » zegde de keizer, want hij was kwaad, en beiden, de prinses en de zwijnenhoeder werden uit zijn keizerrijk verdreven.

Daar stond ze nu en weende; de hoeder keef en de regen viel in plassen.

« Ach! ik, ellendig mensch! » zegde de prinses. « Had ik toch maar den schoonen prins genomen! Ach! wat ben ik ongelukkig! »

Digitized by Google

En de zwijnenhoeder ging achter eenen boom, veegde het zwart en bruin van zijn gezicht af, wierp de leelijke kleeren weg en kwam nu te voorschijn in zijn prinsengewaad, zoo schoon dat de prinses voor hem moest buigen.

« Nu ben ik zoover gekomen, dat ik u veracht, » zegde hij. « Gij wildet geenen eerlijken prins! Gij hadt het niet met eene roos en eenen nachtegaal, maar een zwijnenhoeder mocht u kussen voor een muziekskenl Zie nu maar dat gij er komt! »

En zoo ging hij in zijn koningrijk, deed de deur toe en schoot den grendel er voor. Nu mocht ze warempel buiten blijven staan en zingen :

« Ach! du lieber Augustin!
Alles is weg, weg, weg! »

ANDERSEN.

Digitized by Google

PROMETHEUS.

Recitatief.

HERMES.

GODEN, Hemelingen!
Laat mijn stemme dringen
Tot uw oor;
Geeft gehoor
Aan 't hoog gebod
Van Zeus-God!
Onze Heer en Vader
Daagt u al te gader
Om zijn troon.
Treedt aandachtig nader.

GODINNEN.

Dat is ongewoon
In der Goden woôn.
Wat moet dit bedieden?
Iets groots moet geschieden!

GODEN.

Dit is wonderbaar
Een gebod, voorwaar!
Bazuinen weerschallen
Streng wenkt Zeus ons allen.

ALLEN.

Op, ten troon van Zeus-Vader
Treden w'altegader
Nader.

Digitized by Google

Recitatief.

HERMES.

Allen weest aandachtig, hoort,
Waarom u Zeus ontbiedt,
Welk onheil is geschied
Dat zijn vaderhart verstoort.
Een onder ons, zijn zonen,
Een vermeetle, heeft gewaagd
Ons aller Hoofd te hoonen
En met listen hem belaagd!
Zoo Zeus ons allen daagt,
Dan is het om zijn eer te wreken
En ons, tot leering, recht te spreken.

GODEN.

Wat heeft ons oor vernomen?
Met angst tot hier gekomen
Groeit onze bangheid aan tot smart!
Wie onder ons u heeft getart
Hij trede voor uw rechtertroon
En hale voor zijn euvel, 't billijk loon.

GODINNEN.

Geen billijk loon beschoren
Aan 't kind uit u geboren!
Wijs is uw wil, maar goed uw hart!
o Vader! was u één tot smart
Hij trede in deemoed nader, sla
Een rouwend oog tot u en vind' genâ!

ZEUS.

O Dochtren! 't minnend woord door u gesproken,
Heeft in mijn zin den strengen wil gebroken.
't Is immer hard
Voor 't vaderhart

Digitized by Google

Te straffen 't kind!
Het ondervindt
Bij d'eigen smart
Nog die van wat het mint.
Is eindloos, onherstelbaar 't kwaad,
Gesticht door d'onbezonnen daad
Van Prometheus;
'k Wil minder Zeus
Dan Vader mij voor hem betoonen.
Dat hij verschijn'
En 'k wil, om uwe liefde te beloonen,
Genadig zijn.

GODINNEN.

O Broeder! kom, geen tegenstand!
Hebt gij gehoord?
Kom, vat der zustren hand
Tot heilig onderpand
Van 's Vaders woord!

HERMES.

Recitatief.

Schuldig
Prometheus!
Huldig
Zeus!

PROMETHEUS.

Prometheus! hier ben ik!
Alle schuld ontken ik!

GODEN.

o Schande, schande, zulk een hoon
Van d'eigen plichtvergeten zoon
Vergt schriklik loon!

GODINNEN.

o Jammer, jammer, d'eigen mc
Van wie het gruwlik stuk beste
Zijn val verkondt.

Digitized by Google

PROMETHEUS.

Waartoe dit dom misbaar?
Ik geef hier kort en klaar
De reden van mijn daad,
Bewijst mij dan het kwaad.

GODEN.

Laat af van zulke taal,
Wordt hier 't misdrijf tot praal?

PROMETHEUS.

En werd ik niet door Zeus
Geheeten Prometheus?
En schonk hij met het licht,
Als plicht,
Mij niet de macht aan dezen naam verbonden,
Om klaar vooruit te zien en onomwonden
Wat in de toekomst ligt?
Ik zag het maagd'lik vuur
Den heil'gen schat, zoo duur,
Tot niet vervallen, aan zijn doel onttrokken.
Ik voelde in mij het eigen wezen lokken
En kon niet wederstaan;
Met mijnen roem begaan
Heb ik naar 't god'lik beeld,
Dat zin en ziele streelt
En naar den in'gen wensch
Van Zeus, gevormd den mensch!
Ziedaar, in waarheid, d'euveldaad
Die onherroeplik mij belaadt
Als eenen onverlaat
Met 's Hemels haat.

Digitized by Google

II.

(*Men hoort het rollen van verren donder, dat meer en meer nadert en eindlijk in een orkaan losbreekt.*)

ZEUS.

In deze woorden ligt de volle maa
Van uwen overmoed,
O Doemenswaarde!
Uw waan heeft zaad gestrooid tot eeuwig kwaad
Met wat, tot eeuwig goed,
Ik stil bewaarde.
Verneem dan wat ik plechtig zwoer:
Het vuur dat in uw schepsel voer,
Ontheiligd, 'k wil dat het hem rillen laat
Van koû; dat nooit mijn licht
Het werk door u verricht
Met hoop noch levensvreugd vervult,
Maar zwicht!
En dat in eeuw'gen nacht gehuld
Daarop het merk der onvolmaaktheid staat.

Ver van mijn aangezicht
Klinkt u mijn eeuw'ge vloek
In 's Hemels versten hoek!

GODINNEN.

O diep rampzalig Broeder
Hoe duiz'lig is uw val!
Gij moet voor eeuwig van ons scheiden!
O spreek het woord dat we verbeiden,
Dat u verzoent met d'Albehoeder
En voor dien smaad bewaren zal!

MENSCHEN (*uit de diepte*).

O erbarmen!
Voor ons armen;

Digitized by Google

Wij vergaan!
Hoor ons aan
O Prometheus!
Wend u tot Zeus!
Het aardrijk ligt
Ontwricht.
Verhoor ons klagen
Want wij versagen!
Geef wat wij vragen :
Licht.

PROMETHEUS.

o IJslik lotsbeschik!
Daar ik thans ondervind
Het vaderleed, bij 't kind
Dat om verlossing schreit
En vruchtloos die verbeidt.
Daar ik het schuldig heb misleid.
Ik voel me stom van schrik
Gevat in d'eigen strik!
O valsche wetenschap!
Hoe loondet gij mijn trouw?
Nauw waagd' ik d'eersten stap
Of 'k voel berouw.
Mijn macht krimpt weg bij 't Alvermogen
En 'k word beschaamd, terneêrgebogen
Ontzet
Verplet
Erken ik eerst uw bittre logen!

APOLLO.

Verheven Vader, laat mij toe
Dat ik een laatste bede doe.
Me dunkt ik heb den grond verstaan
Van wat Prometheus heeft gedaan.
Het edelst doel zette hem aan,
Doch door zijn onbezonnen waan

Digitized by Google

Heeft 't middel 't doel gemist.
De mensch gekneed uit stof
Moest leven tot *uw* lof.

PROMETHEUS.

O Zeus, ons aller Heer!
Ik kom tot inkeer;
Ja, zoo is 't!

APOLLO.

Ik juich! Thans vergewist
Algoedig Vader, sla
Des kinds berouwen ga
En schenk genâ.

GODEN EN GODINNEN.

Algoedig Vader, sla
Des kinds berouwen ga
En schenk genâ.

ZEUS.

Welaan, 'k voel mijn gemoed bewogen;
Ik wederroep het vroeger vloekgebod
En schenk u weêr een godenwaardig lot
Met mijn genâ. 'k Laat opgetogen
De vreugde weêr ons hart doorstroomen
En over allen vrede komen.
Ook vrede zij den mensch!
Vervulling van zijn wensch.
Het licht dat ik voor ons bewaarde
Het strale uit 's hemels trans
Met zijnen milden glans
Den zwakke hope tegen,
Bij 't zwoegen neêrgezegen,
Na 't lijden dat vertwijfling baarde.
Zoo zij het tot een zegen
Der telkens wederbloeiende aarde.

Digitized by Google

(*Het wordt licht op aarde, prachtig getooid door de lieflijke lente, de menschen vallen in aanbidding neêr en heffen een loflied aan.*)

MENSCHEN.

Zingen we, zingen we, Goden en menschen, den machtigen Schepper!
Feilloos wikkend en schikkend op d'eigenen'stond, en almachtig,
Vaderlik zeg'nend het stof dat hij schiep uit niet en tot voelen,
Denken en willen gemaakt, naar 't beeld van den eeuwigen Maker.
Innig genoopt Hem te nad'ren, om zoekend hem eind'lik te vinden;
Eén met het Schoone, het Ware, het Goede, en één met dat Eéne;
Eeuwig verscheiden en eeuwig vereend in een zalig genieten.
Eere zijn naam, lof, lof in der eeuwen oneindigen omloop!

Gent. Dr J. L. HALLER.

Digitized by Google

BIJDRAGEN

tot de kennis van het leven en de werken van

JAN VAN RUUSBROEC.

II.

Een tractaat over de werken en de leer van Jan van Ruusbroec door een zijner volgelingen.

INLEIDING.

IN den reeds meer vermelden codex, door mij met D aangeduid, vindt men achteraan, fol. 285*a*-287*c*, het hier voor het eerst in zijn geheel uitgegeven geschrift, waaruit David alleen de passage over de volgorde van Ruusbroec's werken heeft medegedeeld (1). Dit tractaat is geschreven door een volgeling van den grooten mysticus, na diens dood in zijn klooster getreden, waar hij ijverig in Ruusbroec's « boeken » studeerde en zich door de nog levende leerlingen des eersten priors in diens leer liet onderwijzen. Dit alles meldt de schrijver ons zelf; alleen zijn naam verzwijgt hij. Evenmin zegt hij iets waaruit we nader zouden kunnen opmaken op wat tijdstip hij schreef, want het is de vraag of hij zijn geschrift

(1) Zie zijne uitgave I, XVI. David zegt van deze opsomming, dat ze staat aan het slot van van het handschrift « onder andere vermaningen »!

Digitized by Google

samengesteld heeft met het oog op dezen codex **D**, dan wel of het door den schrijver van **D** mede uit zijn voorbeeld is overgenomen.

David, die het eerste aanneemt, schijnt aan dit tractaat betrekkelijk weinig aandacht te hebben geschonken. Eerst schrijft hij het toe aan Broeder Gheraert, den schrijver der hiervoren uitgegeven « prologe » (1) : dat zulks onmogelijk is, blijkt voldoende uit de zooeven vermelde mededeelingen van den schrijver over zich zelven; later vereenzelvigt hij den auteur van dit geschrift met den « verzamelaer », d. i. met den afschrijver van handschrift **D** (2). Maar ook daartoe is geen voldoende grond. Immers wat zegt de schrijver van dit tractaat? Niets dan dit : « ic (hebbe) met vlite ende met toeghegeven vergaderden crachte, na dien dat mine verstroeyde grofheit my dat verhenghede, over ghesien alle dit boec ende alle die boeken, sonderlinghe die in desen . xij . boeken ghemeenlic begrepen sijn,... ende ic hebse seer wel ende te recht ghecorrigeert » enz. Hij verklaart dus uitdrukkelijk dat hij « dit boec », d. i. dit handschrift, nadat het voltooid was, overzien en « ghecorrigeert » heeft. Verder geen woord. Mij dunkt, was de auteur van dit geschriftje tevens de scribent geweest die handschrift **D** schreef, hij zou het gezegd hebben.

Maar als is onze schrijver niet de vervaardiger van handschrift **D**, toch kon zijn geschrift er betrekking op hebben, en kon het die codex zijn welke door hem werd overzien. Op het eerste gezicht schijnt dit wezenlijk het geval te zijn, want overal in dezen codex vindt men talrijke verbeteringen, hetzij in den tekst, hetzij aan den rand, en in margine zijn talrijke woorden, om den tekst « verstandeliker », d i. verstaanbaarder, te maken, met andere omschreven. Dit komt dus juist uit met hetgeen de auteur van dit tractaat zegt gedaan te hebben.

(1) Zie de uitgave I, VI, aant. 1) : « Deze codex (t. w. **D**) werd in 1461 zorgvuldig afgeschreven, met alles wat broeder Geeraert voor en achter de werken van Ruusbroeck er had bygevoegd. »

(2) Zie I, XVI.

Digitized by Google

Doch daar staat tegenover : 1° dat dit geschrift van dezelfde hand is als alles wat er in handschrift D aan voorafgaat. Daar onze schrijver nu niet de copiïst van dezen codex is, zoo zou zijn geschrift, wil het er op kunnen slaan, met eene andere hand moeten geschreven zijn dan het voorgaande; of men zou moeten aannemen, dat onze auteur zijn geschrift eerst samenstelde en dan door den copiist van handschrift D heeft laten overschrijven ; doch dit laatste is wel niet waarschijnlijk.

2° Over Ruusbroec's werk *Vanden XII. Beghinen* leest men in dit geschrift : « Na alle dese boeke maecte hi noch een boec vanden xij beghinen, dat met rijm beghint ende comt sonder rijm op die passie ons heren; dat wert ghedicht na dat dit boec ghescreven wort als ic wane, ende daer om eest achter gheset inden boeke te Groenendale, daer alle sine boeke staen ». Daaruit blijkt duidelijk, dat met « dit boec » niet kan bedoeld zijn handsdhrift D, en tevens dat het geschrift van onzen onbekenden « nacomelinc » van Ruusbroec betrekking heeft op een codex die vervaardigd werd toen zijn meester nog leefde, lang vóór hij zelf in het klooster te Groenendaal kwam. Waarschijnlijk was hij geen Brabander, zooals Ruusbroec, aangezien hij het geraden vond de Brabantsche woorden van den eersten prior van Groenendaal « inder marginen met anderen woerden » te verklaren.

Uit het geheele stuk blijkt duidelijk, dat deze man met het werk van zijn geestelijken vader zeer goed vertrouwd was; afgezien van de allesbehalve heldere beschouwingen over Ruusbroec's philosophie, bevat het nog andere belangrijke mededeelingen. In de eerste plaats wat in het begin gezegd wordt over het afschrijven en corrigeren der handschriften. Niet dat eene dergelijke, tot copiïsten gerichte, aansporing om het geschrevene nauwkeurig te overzien, te collationneeren, op zich zelf iets buitengewoons is. Integendeel. Zoo leest men b. v. in den « eigensten » codex D, aan het einde van den *Spieghel der Ewigher Salicheit* : « Hier eindt die spiegel der ewigher salicheit, als vanden heylighen sacramente, dat

Digitized by Google

her jan ruusbroec heeft ghemaect, ende is te male wel ghecorrigeert. Ende ic bidde alle den ghenen die dit uutscriven of doen scriven, dat sijt scarpelijc corrigeren om Gods willen, oft daer mochte grote onghelove uut comen. » Dit is een voorbeeld onder vele. Soms komt er nog een hartig woordje bij : zoo besloot Suso zijn boek « van de eeuwige wijsheid » met een vloek tegen eenieder, die het niet laten zou zooals hij zelf het geschreven had. Doch het is hier niet alleen eene aanmaning, het is eene volledige onderrichting voor afschrijvers van handschriften. Hier wordt ons een blik gegund in het scriptorium van een middeleeuwschen klerk, bezig met een tekst over te schrijven, en desnoods het juiste woord zoekende uit de verschillende codices die hem ten dienste staan. Alles samen is het eene aardige illustratie, eene kostbare toelichting voor sommige miniaturen, zooals ze in vele handschriften voorkomen, waarop een « notarius », omgeven door talrijke boeken, voorgesteld wordt (1). Tevens vinden wij er eene ongezochte, maar kostbare rechtvaardiging in — zelfs al kan die rechtvaardiging in onzen tijd overbodig geacht worden — van een grondbeginsel der moderne tekstcritiek.

In de tweede plaats wil ik nog uitdrukkelijk wijzen op de belangrijke mededeeling, dat er te Groenendaal een « boec » was, « daer alle sine boeke » in stonden: gezien de mededeeling over *de XII Beghinen*, is het zeker niet al te gewaagd daaruit de gevolgtrekking op te maken, dat de verschillende werken van Jan van Ruusbroec in dit « boec » om zoo te zeggen werden ingeschreven, naarmate ze door den prior opgesteld werden. Dit boek bevatte dus den authentieken tekst van Ruusbroec's werken. Nu bestond er nog in de 17de eeuw in het klooster te Groenendaal een codex met de volledige verzameling van de

(1) Dergelijke miniaturen zijn zeer talrijk. Van een paar der fraaiste en grootste, in handschriften der Koninklijke Bibliotheek te Brussel, vindt men afbeeldingen bij BARROIS, *Bibliothèque Protypographique* (Paris, 1830), tegenover blz. 158 en 259.

geschriften des eersten priors. Men leest namelijk bij Valerius Andreas, *Bibliotheca Belgica* p. 525 :

« Scripsit (*t. w.* RUUSBROEC) ver Opuscula quaedam sermone patrio sive Brabantino, coelestis doctrinae plena... Leguntur in Viridi Valle, in pergameno scripta, hoc ordine » enz. (1)

Daarop volgt de lijst van Ruusbroec's geschriften. Ook in den catalogus der handschriften van het klooster te Groenendaal, door Sanderus medegedeeld, wordt een codex vermeld : « JOANNIS RUSBROCHII... *Opera omnia Manuscripta* (2) ». Doch daar Sanderus zijne lijst aan Valerius Andreas verschuldigd was, ligt het voor de hand dat we hier met een en hetzelfde handschrift te doen hebben. Zou dat nu het handschrift geweest zijn, het standaardhandschrift, waarvan in het hieronder medegedeeld geschrift gewag wordt gemaakt? Het is twijfelachtig, onwaarschijnlijk, want in de inhoudsopgave van Valerius Andreas komt het tractaat *vanden XII Beghinen* niet het laatst. Doch daarom is het nog niet onmogelijk; de bespreking daarvan zou ons echter te ver voeren; men houde het mij daarom ten goede dat ik naar mijn Ruusbroec-monographie, welke naar ik hoop weldra verschijnen zal, verwijs.

TEKST.

f. 285*a* Alle minnare der waerheit die boeke lesen oft scriven of doen scriven, die bidde ic, vermane ende bevele bider ewigher wijsheit daer alle scriften ende waerheit uut comen is (want si is een overclaer spieghel Gods, der enghelen ende der heylighen), dat si die boeke ernstelic oversien ende ghetrouwelic corrigeren of doen verrechten ende verbeteren, ten minsten na horen exempelaren; en sijn die
f. 286*b* niet gherecht ende ghehelic gecor||rigeert, soe selen si ander lenen of si sellenre liever veel vergaderen, op dat sy doch uut enighen, of nu uut den eenen, dan uut den

(1) Hetzelfde leest men bij FOPPENS, *Bibliotheca Belgica*, 721*a*.
(2) SANDERUS, *Bibliotheca Belgica Manuscripta* 2, 141.

Digitized by Google

anderen, den gherechten sinne vinden ende setten moghen. Ende consten si den sinne uut den exempelaer niet trecken, soe mochten si hem vervullen met woerden, ende die boven tekenen, mer(1) laten een velt staen onder dat lichame vanden anderen scrifte, oftmen yet namaels vanden anderen scrifte des iersten dichters propere woerden vinden mochte. Ende ic daer van godsweghen allen denghenen loven ende arbeiden, omdat die wijsheit ghescreven werde of die gescreven gherecht ende versekert werde, ter beteringhen ende stichtinghen der heyligher kerken, datsi Gode daer liever aen doen ende meer eeren, ende daer uut oec meer ewichs loens an verdienen dan of sy dat lieten, ende tier wilen sonder noot of eyske der heyligher naturen born dronken ende alleen broet aten, veel pater noster of salme sonder hertelic aendachtelic(2) lasen, ende van steden te steden grote hope aflaets liever wouden ende waenden halen, want daer wert (3) God sonderlinge bekent ende ghecondicht, ende sijn gloriose naem wide ende verre ghebreet vander ghecorrigeerder waerheit der scrifturen (4).

Die levende stemme moet vergaen,
ghescreven waerheit blivet staen,
alle die werelt mach si doergaen,
alle tijt heet si bevaen.

Hier om heb ic, een nacomelinc des claer verlichts mans here Jans van Ruusbroec, die stichtede metten proest dat cloester te Groenendale, ende in sinen cloester hem na sine doot gheboren ende onfaen vanden ghemeenen

(1) Hier en in het vervolg, waar niet het tegendeel opgegeven wordt, steeds voluit in het hs.

(2) *Sonder hertelic aendachtelic* kan natuurlijk niet in orde zijn; waarschijnlijk moet men lezen *sonder hertelic aendachtelicheit* = met innige oplettendheid, met vurige vroomheid. De fout zou verklaarbaar zijn, indien in het voorbeeld van D b. v. *aendachtelich'* stond.

(3) Hs. *werct*.

(4) Tusschen dit en het volgende woord staan in het handschrift drie stokjes; wat de bedoeling is: *in* of *iii* is niet duidelijk. Hoe ze in den context passen, is mij niet helder.

Digitized by Google

convente, na dien dat ic inden cloester in sinen boeken ghelesen hebbe, ende van sinen jongheren ende sine navolgheren den gheestelicsten ende den inwendichsten (1) ende verlichsten broederen ghehoirt hebbe, ende na dien dat ic anders vander scrifture of van binnen vander milder genaden Gods onfaen mach hebben ende na alder wise dat ict verstaen ende begripen mochte, soe hebbe ic met vlite ende met toeghegeven vergaderden crachte, na dien dat mine verstroeyde grofheit my dat verhenghede, over
f. 286c ghesien alle dit boec ende alle die boeken, || sonderlinghe die in desen . xij . boeken ghemeenlic begrepen sijn, die (2) welke ic u hier na elc bisonder noemen sal ; ende ic hebse seer wel ende te recht ghecorrigeert, na dien dat ic ghelesen hebbe of die maniere van ons vaders scone voirtbringhen onthouden hebbe, ende naden eyschen sijns ghevoelens ende sijnre begheerliker ende beweghheliker wise; ende woerden dat ic meende dat vergeten of tonrecht was, dat heb ic boven den tex geset ofte buten den ghescrifte inder marginen, ende bewijst met teykenen waert (3) staen sal of tusschen welken woerden het ghebrect; voirt heb ic sine brabantsche of latijnsche woerde boven inder marginen met anderen woerden verclaert, ende somwil den sin van sinen woerden beduut plompe menschen verstandeliker, ende op wat sijnre woerden die bedudenisse hoerde dat heb ic sonderlinghe met dusdanighen streepkens bewiset, die ghemeenlic staen onder die woerde daer die verclaringe buten af is. Ende daer (4) ghelike woerde van sinne (5) of een bedudenisse der woerde of des sins buten staen, dat sijn

(1) Men lette op dit gebruik van het woord *inwendich*, van een persoon gezegd, een gebruik dat uitnemend in het taalgebruik van het mysticisme past. De bedoeling is : *in* zich zelven gekeerd en *van* de wereld afgekeerd. De schrijver van dit stuk geeft beneden de verklaring van een *inwendich mensch* (zie blz. 109). VERDAM, *Mnl. Wbd.* 3, 954 heeft maar een voorbeeld van een dergelijk gebruik van dit woord.

(2) Hs. *dien*.

(3) Hs. *w't*, aan het einde van den regel.

(4) Hs. *naer*.

(5) Men lette op deze constructie; de bedoeling is natuurlijk *woerde ghelike van sinne* = woorden met dezelfde beteekenis.

Digitized by Google

mine woerde op die sine, ende si en behoren niet in sinen text binnen der marginen, mer si behoren buten, want sy sijn op den tex ende op des goets mans woerde ende een verclaren daer of(1), tot den ghenen die sine woerde of sinen sin niet en verstaen. Ende soe wat gheen streep onder en heeft of soe wat al boven onghestreept ende ghetekent is dat opten canten staet, dat behoirt inden text.

Dese voirghenoemde vader, dierste prior inden voirscreven cloester, tonet wel in sijnre scrifte wat gevoelen hi hadde ende wat gheest hi leide allen minnende inwendighen verclaerden menschen, die eer inwaerder dan uutwaerder hem oefenen, ende weder si hem uutkeren tot werken der ghehoirsamheit of der broederliker minnen; of inkeren tot Gode hem te loven ende te begheren ende met trouwer heeter minnen te vervolghen; of hem selven ansien, berispen, versmaden, vernieten, ende van onwaerden op hem selven, van waerden ende eren te Gode, haers selves ‖ f. 286d sterven; of oec voir die ghemeene kerstenheit bidden ende Gode alle noet claghen ende op draghen; die in allen ende boven allen Gode aensien ende begheren, ende met hem meer verbeelt sijn dan mit allen werken of wisen, daer alle werken ende wisen om gheoefent worden, ende die hem soeken in allen ende oec boven allen wisen; dese ghevoelen alle wel dat dese voirseide(2) boeke sijn meer een hemelsche leer dan een aertsche leer, dat si meer is godlic of enghels dan menschelic; ende daer om, diense smaken sal, dien moeten meer ewighe dinghen dan verganclijc dinghen ghenoeghen. Ja hi moet meer soeken minnen dan kennen, ende meer oefenen al dat minne onsteect dan dat het verstant verlicht(3); dat begheert verwect meer dan dat kennisse instort; want die heilige gheest beweecht meer tot minnen dan tot kennen, tot liden dan tot doen, tot wesen dan tot hebben. Hier om

(1) Hs. *oft*.
(2) Hs. *voirs*, met een afkortingsteeken na de *s*.
(3) Hs. *dan dat verstant het verlicht*.

Digitized by Google

heit hi ons doer den propheet: smaect ende siet. Dat liefste noemt hi voir, want verstandelic sien sonder begheerlic smaken en behaghet Gode niet, want dese leer sonderlinghe beweghelic is ende ofstekende (1) die begheerte meer dan si verlicht dat verstaen; hier om worden die hongherighe sielen van desen wine scier dronken ende van desen vier varinc(2) ontfuncket; mer luttel blijfs hem inden verstande, want die dronken verliest scier sijn ghesichte, mer niet sinen smaec. Die oec meer oefenen reden ende onderscheit dan sy met minnen boven redene comen, dien is dese leer onbekent ende dicwijl cume ghemint, want wi oec onledich, werkelic ende verbeelt sijn; hier om en connen wi die hemelsche leer niet begripen noch onthouden, want wi moesten boven redene rusten in ene wonderlike, weselike stille, souden wi alle dit enghelsche ghevoelen moghen onfaen ende soude ons dit onse verstant verbeelden, als ander leer die boven verstande niet en comt, soe moesten wi boven verstande onverbeeldelic gevoelen ende stille wesen; want God, als Ysayas seit, alle dinc ghemaect heeft in ghewichte, in
f. 287a ghetale ende in maten: hier om moeten wi oec ordinan||cien ende mate houden in allen dinghen sonder in minnen. Want Sinte Bernaert seit: «die mate Gode te minnen is sonder mate», dies die reden dese is, want God is een onghemeten goet ghedaen; hi berecht ons in deser tijt ende versiet sonder mate; hi wil ons inder toecomender tijt ende in ewicheit rijc maken ende alle voirghegeven maten op hoepen ende doen overlopen, ende begaven ons ende vergoden ons boven ons selven ende boven alle creatuerlike onfancbaerheit met hem selven; mer na onse bequamelicheit met glorien sal hi ons cieren ende met alle sinen goede. Ende hier om heet hi ons gheboden na allen rechte ende van rechter behoirlicheit, dat wi hem

(1) In margine wordt *of-* geglozeerd met *ont-*.
(2) In het hs. verbeterd uit *warinc*: het eerste been der *w* is doorgeschrapt en onderstipt (« geëxpungeerd »).

Digitized by Google

hier voir weder selen minnen met al onser herten ende met al onser sielen, met al onsen crachten ende met al onsen ghedachten : dat is met allen dat wi hebben ende vermoghen, met al onser memorien, met al onsen verstande ende met al onsen wille ende begeerten. Nochtans loent hi desen dienst altoes onghemetelic, dat hi ons in desen dienste meer dient met sinen overvloedighen uutwendighen ende inwendighen gaven dan wi hem; ende dat wi inden voldoen deser scout alsoe veel groets, ewichs, vriedels (1) goets onfaen van hem; ende sinen dienst is soe edel ende soe ongemeten eerbaer ende hoech, dat sine knechte ende alle sine andere creaturen heren ende coninghen sijn. Ende si sijn onderlinghe des almachtichs conincs kinde, ende si besitten hem selven ende alle die rijcheit haers vaders in ewigher weelden, in vreden, in glorien ende in eren. Ende als die minnende siele die onbegrepen trouwe Gods aensiet en (*sic*) verwondert, dan begheert si hem met gheliker minnen te verantwoerden ende oneindelijc sonder mate weder (te) (2) minnen ; ende al toent haer verlichte redene openbaer dat sijt bekent dat si dus niet en vermach, want een ghemeten ende begrepen creature en mach niet onmachtich haren onbegripeliken scepper minnen ; mer dese kennisse en machse niet minnen oft stillen noch af setten : si en wil haers aerts pleghen ende ewelic begeren te doen ende te liden, om hem na sijn||re onghemetenre f. 287b waerde, al en woude si niet na ghemerc der reden dat si hem love ende met dienste onder halen mochten, want si en woude niet als sijt met reden aensiet datmen hem voldoen mochte. Want soe moest hi gheeint ende begripelic wesen, ende ghemeten ende bescreven, want al dat in sijnre volcomenheit ende (3) heet mate ende ghetal, dat en mach niet ghenoech wesen noch ghehelic ghenaken ende begripen ende volkennen ende noch volminnen dat ongheeint is in alle volcomenheden.

(1) *Vriedel* = *vri edel.*
(2) Niet in het hs.
(3) D. i. *einde.*

Digitized by Google

Die ordinancie, die in allen anderen dinghen sonder in minnen ende in hare wise ende sonderlinghe na hare onwise noot is, die wil ic setten van desen boeke, op dat die lesers of die horers inden boeke die meer op ondersceit bouwen ende die meeste wise leren, ende een sedelic of een redelic leven ierst inden verstande verlicht ende ghevouwet worden, ende met verlichter redenen dan voirt van buten gheleert, van binnen gheleit moghen werden inden gevoeliken boeken tot smaken ende ghevoelen ende boven alle inwendighe oefeningen tot in ene weselike ruste, ende boven vereninghe tot verenicht te sine met den eenvoldighen wesen Gods; aldus dunket mi dan den leseren wel noot wesen of doch sere orberlic, die ordinancie te houden inden lesen ende inden uutscriven van desen boeken, op dat si allenken van daer, laegster trap des geloefs, op moghen gaen der hoechster trappe, daer sterven der verloechender minnen, ende daer af opvlien of nederdalen, versmelten ende ontsinken inden gheminden.

Ierst salmen dan lesen dat boec vanden . xij r dogheden; daer na vanden . xij . punten des rechten geloves; daer na vanden heylighen sacramenten; dae. na vanden vij trappen; daer na vanden vij sloten; daer na vanden vier becoringhen; daer na vanden tabernakelen; daer na vanden rike der ghelieven; daerna vander gheesteliker brulocht; daer na vanden blinckenden steenkijn: daer na dat hi na alle scijnt ghemaect te hebben: vander hoechster waerheit, dat beghint: « Die prophete Samuel
f. 287c die beweende den coninc Saul. » || Na alle dese boeke maecte hi noch een boec vanden xij beghinen, dat met rijm beghint ende comt sonder rijm op die passie ons heren; dat wert ghedicht na dat dit boec ghescreven wort als ic wane, ende daer om eest achter gheset inden boeke te Groenendale, daer alle sine boeke staen; dat mochtemen lesen naden boexken van den vier becoringhen.

Nu bernt ende verbernt alle in godliker minnen, als u hier voer wel ontfunkelic ghewijst wort, ende daer toe sonderlinghen ende crachtelic vermaent wort ende gheramt wort met vasten bewegheliken woerden ende met

Digitized by Google

den gheeste daer bequaemst ende God ghelijcster ende liefster waerheit die niet gelijc beweecht tot enighe(n) (1) ende uut verenighen drijft tot inverenicht te sine, ende een met den enen na dier onwise te wesen; ende si trect uut versmelten in minnen ende boven onghebeelt staren ende onredelic hongherich enighen (2) tot in dat godlike, weselike vier daer die siel is versmelten (3) ende een gheworden boven haer selven met den ghebrukeliken goede, met een natuer, mer in ghebruken ende in onghemerct ghevoelen. Want in dier onwise en is gheen ghemerc, mer het es inder vergaderinghen der crachten daer si haer overste vergaderen ende onghebeelt altoes sien ende verlicht werden, daer onderscheit onspringhet, daer si mede bekennen wat si boven hem selven ghewerdene of ghewaer worden. Amen.

(1) Hs. *enighe*. Dat men *enighen* moet lezen, en b. v. niet *eninghe*, mag vermoed worden op grond van het weldra volgende *verenighen*.
(2) Hs. *eninghen*.
(3) Verg. over de verwarring van de zwakke en sterke vervoegen van *smelten*, V. HELTEN, *Mnl. Spraakk.* blz. 225.

(*Wordt vervolgd*) WILLEM DE VREESE.

Digitized by Google

DE VLAMINGEN

EN DE

NEDERLANDSCHE TAAL (1).

Eene andere klok.

SEDERT vier jaren ben ik een trouwe lezer van *Taal en Letteren*, omdat ik in die uitgave veel nuttigs en aangenaams vind. Nu en dan ook wel iets, wat mij tegen 't hoofd stoot; doch daar tracht ik dan ook mijn voordeel mee te doen. Ik ben, b. v., geen aanhanger van de jonghollandsche schrijfwijze onzer taal, omdat, volgens mij, de spelling zoo trouw mogelijk de uitspraak moet verbeelden, en dat, waar over uitspraak gehandeld wordt, Zuid-Nederland ook stem moet hebben in 't kapittel; toch volg ik met belangstelling de pogingen door de heeren Buitenrust-Hettema, Kollewijn en andere aangewend om onze taal zoo te schrijven, gelijk die in Holland gesproken wordt.

Ik heb in mijn leven al zooveel weten veranderen! en, met het algemeen stemrecht, zal er nog veel veranderd worden.

---

(1) Aan den heer Uitgever van *het Belfort*.

Waarde Heer Uitgever,

Bovenstaande bemerkingen werden den 22 januari ll. aan de Redactie van *Taal en Letteren* gezonden als antwoord op een lang art. van den heer Gittée. Zij werden niet opgenomen, « omdat de redaktie noch al van mijn ideeën verschilt », en tegen einde maart ll. kreeg ik ze terug.

Dus kom ik u verzoeken ze in uw veel gelezen tijdschrift op te nemen; alzoo mogen de Noord-Nederlanders, die de eerste klok hebben hooren luiden, ook de tweede hooren.

In de hoop op een goed onthaal, bied ik u mijnen hartelijken groet.
Namen, den 5 mei 1895. D. CLAES.

Digitized by Google

Welnu, indien veranderen ook verbeteren is, ik zal het niet zijn, die stokken in 't wiel zal steken.

Wat mij meer tegen 't hoofd springt zijn de artikels aan *Taal en Letteren* door Zuid-Nederlanders verschaft om de Noord-Nederlanders over zuidnederlandsche toestanden mis in te lichten. Overdrijven komt hier niet te pas, en de heer Gittée heeft in zijn artikel *de Vlamingen en de Nederlandsche taal* (1) de toestanden stellig overdreven.

't Is misschien waar, dat er hier al een leeraar zou gevonden worden, die niet weet, wat de *tonnetjes gouds van Kegge* beteekenen (2); maar als de heer G. waarborgt, dat hier geen tien leeraars in staat zouden zijn om de *Camera Obscura* behoorlijk uit te leggen, dan moet ik aan de Noord-Nederlanders verklaren, dat die heer door eenen pessimistenbril kijkt. Of daalt hij tot in de *infiniments petits?* Zouden al de noordnederlandsche leeraars in staat zijn om zonder onmiddellijke voorbereiding in 't verklaren van 't aangehaalde werk den heer G. te voldoen? En daar vragen toch niets kost : zouden zij onzen Conscience, onzen van Beers.. Maar neen, dezen zijn « particularisten »! (blz. 327), gelijk ook *het Volksbelang*, op blz. 282 zoo hooggeschat, op blz. 327 particularist is, « zonder het zelf te weten »!

Dat de heer G. van *Flandria* niet veel hebben moet is klaar; maar mag hij daarom de toestanden overdrijven? Zoo « een Hollander, tot zijne voldoening en tevens tot zijne verwondering » bekent, « dat hij zich hier overal met Nederlandsch had kunnen doen verstaan » (bl. 282), waarom gaat dan de heer G. in 1880 te Hasselt zijn « *gentsch dialect* aanwenden » (bl. 289) (om niet verstaan te worden natuurlijk), daar hij zelf bekent « dat de Hasselaars beschaafde taalvormen verstaan »? Dat zij in hunnen omgang met elkander geen zuiver Nederlandsch spreken, geef ik toe; maar kunnen zij die taal niet spreken? Dat zullen de leden van Hollands beste tooneelgezelschappen van Amsterdam, Rotterdam, Utrecht en meer andere plaatsen, die in 1876-1877 te Hasselt aan de twee groote internationale wedstrijden hebben deelgenomen, stellig niet

(1) *Taal en Letteren*, 1894, 5de en 6de aflev.

(2) Vele uitdrukkingen en wendingen uit Hooft, Vondel, Brandt en andere die door zuidnederlandsche studenten volkomen begrepen worden, worden in noordnederlandsche uitgaven voor leeraars in uitgebreide nota's (en ja soms verkeerd) verklaard. (In *Nederlandsche Klassieken*.)

Digitized by Google

bijstemmen! En dat de Hasselaars (1) in den internationalen tooneelprijskamp van 1877 te Amsterdam in het theater *van Lier* geen mooi Nederlandsch zouden gesproken hebben, dat heeft geen enkele Noord-Nederlander aan mijnheer G. verteld, — gelijk geen enkele hem verteld heeft, dat zij hunne behaalde prijzen niet ten volle hadden verdiend. Ook stonden zelfs de jongens van *de Beek* (2) naast die van de meer beschaafde wijken der stad, om ter eere der bekroonden de Arteveldecantaat meê te zingen; en 't zou mij verwonderen, zoo nu nog, bij gelegenheid, de hasseltsche straten niet weergalmen van de in zuiver Nederlandsch gezongen marsch :

« Wie stond recht, als ons Vlaandren..... »

En *de Ware Vrienden* van Hasselt verstonden de Oostendenaars wél, toen zij in onze zeestad hunne eerste lauweren zijn gaan plukken; niemand heeft dat tot hiertoe in twijfel getrokken dan mijnheer G. Zoodat het weer eene overdrijving is te zeggen « dat de Vlamingen uit verschillende provinciën elkander niet verstaan » (bl. 289). De maatschappij *de Ware Vrienden* was toen nochtans bijna uitsluitend samengesteld uit kleine burgers en ambachtslieden.

't Is waar, dat hier het volksdialect nog niet uitgestorven is (wat kwaad steekt daarin?), gelijk zulks, ten minste naar de heer G. beweert, in Groningen en Leeuwarden het geval schijnt te zijn!! Misschien heeft hij daar enkele leeraars ontmoet « die verklaarden de volkstaal niet te kennen »!! 't Is waarschijnlijk bij dezulken, dat zich het eigenaardig nieuwhollandsch dialekt ontwikkelt, hetwelk, naar ik voor de eer van den nederlandschen stam vertrouw, wel nooit de beschaafde schrijftaal worden zal.

Hier in België laten, naar het voorbeeld van van Beers, Heremans en vele anderen, de goede sprekers nog een onderscheid hooren tusschen de zacht- en de scherplange *e* en *o*. Dat is, volgens den heer G., « een kenmerk van geringere beschaving »! Van Beers werd nochtans in Hollands beschaafdste kringen uitgenoodigd — en bewonderd; de vrouwen vooral hoorden hem gaarne, zij, die toch de taal het best spreken! In

(1) De leden der Kon. Maatsch. St-Cecilia.
(2) Eene volkswijk van Hasselt.

Digitized by Google

Brieven uit Zuid-Nederland noemt de heer Max Rooses de « wijze van voordragen » van van Beers en Cremer « meesterlijk ». Hij zegt daar ook, dat van Beers eens verhinderd zijnde om in eenen hollandschen kring te lezen, dien avond vervangen werd door Cremer, zonder dat het publiek de onderschuiving bemerkte. Van Beers sprak dus goed — of Cremer sprak slecht, en.... Rooses weet niet wat hij zegt! — 't Is waar, hij is ook al niet jong meer!

Maar toch, ik heb niet verkeerd gehoord, toen ik bij hollandsche vrouwen, evenals bij Hollands besten spreker N. Beets een onderscheid in *lengte,* in *duur* heb meenen waar te nemen tusschen de zachte en de scherplange *e*'s en *o*'s. Het *Tandrad van Savart* of welkdanig toestel dat de golvingen der stem aanduidt, zou deze waarneming wel kunnen bevestigen. Ik spreek hier van *boeëmen* noch *stieënen;* maar ik ben overtuigd dat de oud-Hollanders de *o* en de *e* van *hooren* en *weenen* langer aanhouden dan die van *horen* en *Weber*. Of is dat ook al niet meer waar? en heeft de schaaf der beschaving dat onderscheid ook al weggeroffeld ten gerieve der schooljongens, voor wie die « vormenrijkdom (1) » te hinderend is?

Met de geslachten der naamw. schijnt het eveneens gegaan te zijn. Op blz. 286 en 317 zegt de heer G., dat « de spreektaal geen gevoel meer heeft voor de geslachten bij levenlooze voorwerpen » en « dat er in de gesproken taal geen onderscheid van geslachten meer bestaat. Welnu, dan zijn *wij* meer behoudsgezind. Niet alleen is hier het *gevoel* nog levend, de *vorm* wordt ook trouw in acht genomen : *'ne boom, en haag, e boschken.*

En als nu in 't Noorden het gevoel van de geslachten uitsterft of uitgestorven is, en in het Zuiden nog voortleeft, « kan dan de Vlaming in zake van taal geene zienswijze hebben, althans geene, waarmede rekening dient gehouden te worden », gelijk de heer G. op bl. 326 zegt? In den tijd ('t is vijf en twintig jaar geleden) heeft Dr. Heremans, uit naam der bijzonderste vlaamsche taal- en letterkundigen, leden der *Zuidn. Maatsch. van Taalk.*, aan de Redactie van het *Nederlandsch Woordenboek* meer dan éene welgevulde lijst gezonden van naamwoorden, die in het Zuiden van een ander geslacht zijn dan in het

(1) Dit woord doet den heer Buitenrust-Hettema lachen. Volgens hem bestaat de rijkdom eener taal in hare armoede! (*Taal en Letteren*, 1895, bl. 68.)

Digitized by Google

UIT DE PATHOLOGIE DER TAAL.

GALLICISMEN.

Langswaar.

« Ik ken geheime gangen *langswaar* ik de gevengen kan buiten leiden. » DANDOIS, *Vlaanderen den Leeuw*, 30.

In Zuid-Nederland zal iedereen *langswaar* bezigen — het behoort trouwens tot de volkstaal — zonder er op verdacht te zijn, dat het een gallicisme is. : *par où*. Sla maar de *Wdl.* op of VAN DALE of KRAMERS : *langswaar* is er niet in te vinden. Het Nederlandsch zegt immers uitsluitend *waarlangs*; dit voornaamwoordelijk bijwoord is gevormd gelijk alle andere woorden van dien aard : *waaraan*, *waarbij*, *waarboven*, *waardoor*, *waarin*, *waarna*, *waarom*, *waarop*, *waaruit* enz. enz., *daaraan*, *daarbij* enz. : « De hoogovens wezen dus vanzelf den weg aan, *waarlangs* graphiet kunstmatig kan verkregen worden. » ENKLAAR, *Gids*, '93, II, 317. LEDEGANCK heeft beter geweten dan zijne landgenooten :

« De dichterharp in hand, *waarlangs* mijn vingren vlogen, »

en

« een weg... tot aan Germanjes stroom,
Waarlangs uw handel zweeft op vleuglen van den stoom. »

(Aan Antw. 4e en 15e str.)

Stem (*in*—).

Niet lang geleden vond ik deze uitdrukking in 't *Volksbelang*. Er was spraak van een zanger, die ergens veel bijval geoogst had; hij (het was misschien wel Pauwels, de tenor; ik herinner 't mij niet goed) was, den avond, toen hij gezongen had, *in stem*. Dat is klaarblijkend een gallicisme : *en voix*. Het Nederlandsch zegt hiervoor *bij stem zijn* : « 's Middags repeteerde (Marie) in de concertzaal met den pianist, die haar accompagneeren zou, en 's avonds zong zij, maar zij was niet *bij stem*, zij zong zonder uitdrukking,

Digitized by Google

verstrooid als 't ware. » ERNA, *Elseviers geïllustreerd Maandschrift*, '94, 5, 505.

Synoniem (— *van*).

« Dit woord (vandingen) is *synoniem van* het andere (visitacien), doch behoorde tot den (sic) Gelderschen dialect. » DAVID, Uitg. v. d. werken van Ruusbroec, 3, 227, aanteek. 4.

In 't Fransch : *synonyme de*; daarom in Z.-N. algemeen *synoniem van*. Het Nederlandsch zegt evenwel *synoniem met* : « De ruimte is nog vervuld van dat eigenaardig gegons, dat garèbèg, 't welk (1) in de landstaal *synoniem* is geworden *met* het begrip van een Javaansch feest. » S. KALFF, *Els.* '94, 1, 82. — « *Synoniem met* van den hak op den tak springen. » A. BEETS, *Tijdschrift v. Leiden*, '94, 1, 72.

Ook in het Duitsch *synonym mit* : « Er ist ein ae (2) singular *bók-geard synonym mit bók-staef.* » KLUGE, *Zeitschrift für Deutsches Altherthum*, Band XXXIV, 210.

Ten propooste.

« *Ten propooste* van ons artikeltje Vertrouwen en Wantrouwen... » *Flamingant*, 3, 6, '94.

De courantier zat met de Nederlandsche vertaling van *à propos de* in den brand. Deze was nochtans niet verre te zoeken : « *Naar aanleiding van* » ons artikeltje... Als tusschenwerpsel bezigt het Nederlandsch *à propos*, 'tgeen ook in Zuid-Nederland tot de spreektaal behoort.

Weg (*den* — *maken*).

« Wanneer men *den weg gemaakt heeft* over de bruin-roode rotsen, welke dit uitgestrekte deel der Tentoonstelling begrenzen, bevindt men zich op eens tegenover eene heel andere natuur, op het geheimzinnig grondgebied. » *Volksbelang*, 5, 5, '94.

Een weg maken is *een weg aanleggen*, maar dat wordt hier niet bedoeld; wel heeft de schrijver willen zeggen : « wanneer men *den weg heeft afgelegd* » 'tgeen in 't Fr. heet : quand on a *fait* le chemin; *faire du chemin* is inderdaad *weg afleggen.*

Garen (*met wit* — *genaaid*).

« De listen met grof wit garen genaaid hebben hunnen tijd gehad. » *Denderbode*, 13, 5, '94.

Les malices cousues de fil blanc. In 't Nederl. spreekt men van *grove kunstgrepen.*

---

(1) Voor *'twelk*.
(2) Altenglischer.

Indrukken.

« Ziedaar het antwoord : het (volk) zal het (algemeen stemrecht) gebruiken volgens de voorbereiding, die het zal ontvangen hebben, volgens *de richting, die men het zal indrukken.* » *Denderbode*, 3, 6, '94.

In 't Fransch is de uitdrukking *imprimer une direction à qche* gebruikelijk : *Le christianisme imprima aux idées une direction nouvelle* (KRAMERS). In 't Nederlandsch *geeft men aan iets een richting, doet men iets een richting inslaan* of *volgen.*

Stellen (op de hoogte —).

« Vader... volbracht... ook nog wel gedeeltelijk (de taak) van zijn zoon, wien (dien) hij moest *op de hoogte stellen.* » C. BUYSSE, *Gids*, '94, 4, 8.

De Fransche uitdr. is *mettre au courant;* in 't Nederl. wordt men *op de hoogte gebracht.*

Het gebruik van *stellen*, onder Franschen invloed, is nog zeer gewoon in de uitdrukking :

Einde (een — stellen aan).

« Wanneer zal er te Gent *een einde worden gesteld* aan het gebruiken van den barbaarschen naam « Vereenigde Artisten-muzikanten » in de (1) plaats van « Toonkunstenaars-vereeniging »? » *Volksb.* 30, 6, '94.

De Zuidnederlander kent geen ander uitdrukking voor *mettre fin à*. Het Nederlandsch zegt daarvoor : *een eind aan iets maken :*

« De groote predikant Hugo Blain *maakte* aan (het) raaskallen van zijn collega's *een einde.* » LUCILIUS, *Nedl. Spect.*, '94, 15, 121.

Nog komt *stellen* verkeerd voor in de uitdr. *iemand op zijn hoede stellen* (of *zetten*) : *mettre quelqu'un sur ses gardes*, waar het Nederl. *iemand op zijn hoede doet zijn* of *iemand waarschuwt.*

Gekend.

« De *gekende* Louise Michel heet die (sic, vr. dien) moord een werk van gerechtigheid. » *Volksbel.* 30, 6, '94.

Vgl. J. te Winkel, Grundriss der Germ. Philol. 1 B. 42, 646 : « Merkwürdig vorzüglich sind in der Südnl. Schriftsprache die Gallicismen : wörtliche übersetzungen aus dem Französischen, z. B. *gekend* (fr. *connu*, nl. *bekend*) » enz.

---

(1) *In de plaats van* is mede een gallic. : *au* (d. i. *à le*) *lieu de.* Het Nedl. bezigt het lidw. alleen wanneer de plaats bepaald is : *in de plaats van een ander*; in ander omstandigheden altijd *in plaats van*; vgl. *in stede van*, Eng. *instead of*, D. *anstatt.*

Digitized by Google

Natuurlijk : *connaître = kennen* ; *connu = gekend* en zoo wordt dat verl. dlw. in Zuid-Nederland adjective in allerlei opvattingen gebezigd. In 't Nedl. is het onbekend (niet *ongekend*); slaat een goed wdb. open, VAN DALE, KRAMERS; het is er niet in te vinden. Het Nedl. bezigt als bv. nw. het verl. dlw. *bekend*, dat voorkomt in talrijke uitdr. en zegswijzen : *de bekende landen, een bekende zaak, iets bekend maken, bekend worden, bekend als de bonte hond, naar den bekenden weg vragen, met iemand bekend zijn, met iets bekend zijn, bekend gezicht.*

Vgl. : « de *bekende* beoetenaar der Zuid-Afrikaansche (sic, vr. Zuidafr.; vgl. Wdl. Zuidhollandsch) talen, W. H. J. BLEEK. » J. TE WINKEL, *Noord en Zuid*, '93, 5, 410.

Een gallicisme, dat op 't voorgaande gelijkt, is :

Geklemtoond.

« Het runenvers bestaat uit acht syllaben, waarvan vier *geklemtoond* zijn. » MAX ROOSES, *Gids*, '94, 4, 26.

Accentué = geklemtoond, d. i. een verl. dlw. van een werkw. *klemtoonen*, dat niet bestaat. Het Nedl. bezigt uitsluitend *beklemtoond*, d. i. *met een klemtoon voorzien*. Vgl. *beambte* (zwakke nom.) *beblaard, bedaagd, bedompt, befaamd, begaafd, begraasd, behaard, behuisd, beklant*, enz.

Vgl. « In *beklemtoonde* vreemde suffixen wordt (de korte zuivere *i*) eveneens voorgesteld door *ie*. » VERCOULLIE, *Spraakkunst*, § 34. — « Het enkel teeken *e* in *onbeklemtoonde* open lettergrepen... verbeeld(t) den doffen klank. » Id. § 25, Uitzond. 5).

Czar.

« de opvolgenlijke (!!!) moordpogingen op den *czar*, » *Volksb.* 30, 6, '94. — « het (vr. *de*) opera *Czar en Timmerman* », 31, 3, '94.

Het gallicisme kan ook in de spelling bestaan. Wij zijn er zoo gewoon aan het woord *czār* in 't Fr. te lezen, dat we het in onze eigen taal ook op z'n Fransch schrijven; doch aldus geschreven, zou het in 't Nedl. *czâr* moeten uitgesproken worden; de spelling en de uitspraak zijn in onze taal *Czaar*. Vgl. *Woordenlijst*.

Procustus.

« ... onze spraakdoctrinairen..., die de letterkunde in het *Procustus*-bed hunner kleingeestige regels willen duwen... » O. WATTEZ, *Belf.* '95, 5, 325.

Het Fransch noemt bewusten roover inderdaad, maar onjuist, *Procuste*. Het Nedl. noemt hem integendeel zeer juist *Procrustes*, naar de afleiding van προχρούω = uitstrekken. Verder is het niet *Procustus* maar *Procrustes* naar 't Gr. προχρούστης (uitrekker), vgl. ποιητής (maker). Zoo zegt men ook *Demósthenes, Sócrates*, niet *Demosthenus, Socratus*.

Brussel. H. MEERT.

LODEWIJK MATHOT. (1)

PLOTSELING, toch niet geheel onvoorziens, is de heer Lod. Mathot, de schrijver algemeen bekend onder den aangenomen naam van VAN RUCKELINGEN, den 5 Juli 1895, maar op echt jammerlijke wijze, aan zijne familie en talrijke vrienden ontrukt.

Den dag zelf van zijn overlijden, ofschoon sedert maanden ziekelijk en zeer verzwakt, had hij nog den moed om den oproep te beantwoorden van het Hoofdbestuur van het Davids-Fonds en was hij naar Brussel gekomen, wetende, dat er gelegenheid bestond de Vlaamsche belangen bij het Hoogere Bestuur, waar thans de andere ondervoorzitter van het Davids-Fonds, de heer Frans Schollaert, als Minister zetelt, te bespreken. Mathot mocht, ongelukkiglijk, niet op den aangeduiden post verschijnen: gedurende den overtocht tusschen Antwerpen en Brussel was hij door eene beroerte getroffen, en eenige uren nadien overleed hij in St.-Jans-hospitaal der hoofdstad, waarheen hij was gevoerd. Nu, die uiterste poging,

---

(1) De heer L. Mathot werd in 1830 geboren te Antwerpen en nam er een werkzaam deel aan den politieken strijd: hij zetelde in de besturen van de *Conservatieve Vereeniging*, der *Commissie van Krijgsdienstbaarheden*, van den *Burgerkring*, van den *Nederduitschen Bond*, enz. enz. Hij was lid van de toezichtscommissie van het staatsgevang en tijdens de Meetingregeering, van 1863 tot 1872 gemeenteraadslid.

Hij schreef onder andere: *Een koning in de Kempen*, *In de Kievit*, *De eerste Mei te Rutten*, *De Vrijheid der Schelde*, *Jan-Antoon-Frans Pauwels*, *Iets uit den taalstrijd te Antwerpen, einde 18de eeuw*, *Verhalen. Herinneringen aen myne Kempische reistogtjens*, *Antwoord van eenen jongen Antwerpenaar aen eenen ouden staatsman*, *Lofrede van Daniël Papebroek*, *Over de Vlaamsche belangen*, *Leopold II*, *Frans II*, *Karel VI*, *Maria Theresia*, *De Troebele tijd*, *De Patriottentijd*, *Jozef II*, *De Brabantsche Omwenteling* en nu laatst *De Stroovlechter*, vertelling uit het Jekerdal.

Hij was de hoofdopsteller van het tijdschriftje *Het Davidsfonds*, destijds in Antwerpen verschijnende, en werkte mede aan *De Vlaamsche School* (eerste reeks), *Nederduitsch overzigt*, *Noord en Zuid*, *Belgische Illustratie*, *Belfort* enz.

Digitized by Google

die vaste wil om het afgesloofde lichaam nog eens te overwinnen, en uit de overtuiging: nog eens zijnen vaderlandschen plicht gekweten te hebben, nieuwe kracht te putten, dient den brave aangerekend te worden als een verheven trek van liefde en verkleefdheid — *verkleefdheid totter dood toe* — aan de gewichtigste belangen van volk en taal.

Begonnen met eenige romantische schetsjes uit het dorpsleven in de Kempen, zette MATHOT den geestesarbeid voort met historische werken, welke hem naam en faam deden verwerven. Hij was werkend lid der Koninklijke Vlaamsche Academie, briefwisselend lid der *Commission royale d'Histoire*, lid van het leescomiteit voor het toekennen der premiën van Vlaamsche tooneelwerken, lid van de jury van den jongsten vijfjaarlijkschen prijskamp van letterkunde, ondervoorzitter van het algemeen bestuur van het Davids-Fonds enz., enz.

Is het verlies van Lodewijk Mathot groot voor zijne achtbare familie, waar hij altijd een toonbeeld is geweest van nauwgezette plichtsbetrachting, ook het Davids-Fonds betreurt diep het verscheiden van den trouwen strijdbroeder, die zich nooit liet zoeken waar de belangen van het Vlaamsche Volk, door woord of daad, te bevorderen waren. Ook mogen wij, met volle recht, op hem-zelven de woorden toepassen, welke hij in Januari l.l. schreef over het andere wakkere lid des Hoofdbestuurs dier vereeniging, Lambert van Rijswijck : « Zijne dood is een smartelijk verlies « voor het Davids-Fonds; sedert meer dan 20 jaren ieverde hij voor den « bloei en de uitbreiding van ons genootschap. »

Men zag hem, immers, zoo menigmaal verschijnen op de gewone vergaderingen en bij feestelijke aangelegenheden van alle vereenigingen in verband met de Vlaamsche zaak, overal waar iets goeds te ontwerpen, te stichten, uit te breiden was, en men ondervond er steeds zijne ongemeene bereidwilligheid tot het aanvaarden van menigerlei lasten en nieuwe werkzaamheden, hoewel zijne gewone dagtaak reeds zwaar genoeg hem op de schouderen drukte ; men leerde er zijne diepe, onwankelbare overtuiging kennen, en zijne warme verkleefdheid voor de groote zaak, die hem als een tweede eeredienst was geworden.

Wij moeten het aan niemand zeggen : zonder ophouden besteedde de dierbare overledene zijne beste krachten ter bate van de groote zaak, welke, als zijn levensdoel, hem steeds voor de oogen stond. Bij de vervulling van die taak was luttel roem, weinig eer en allerminst rijkdom te verwerven, integendeel zij kostte Mathot eene toewijding en zelfverzaking van alle uren. Mathot was een man, die moed aan wilskracht paarde, en die zich wist te verheffen boven al de onaangenaamheden en beproevingen, welke gewoonlijk de stappen volgen van den voorvechter. Zijn geestesijver, zijn handelen ten goede waren aanhoudend, en van hem mag, in volle waarheid, worden getuigd, dat hij was een rustelooze werker, bezield met eene ware en warme liefde voor zijn land, alles behartigende wat het diepgevallen en zwaar verongelijkte Vlaamsche volk vooruit kon helpen op den weg van veredeling en beschaving. Vandaar zijne onverzettelijke trouw, zijne nooit onderbrokene verkleefdheid aan het

Digitized by Google

Davids-Fonds, de machtige instelling welke er zich op toelegt in verbasterde kringen evenzeer als in den schoot der trouw gebleven menigte de zucht voor het eigen leven en voortbestaan aan te vuren.

Indien onze vriend, in zijn laatste oogenblikken, de helderheid van geest heeft teruggevonden, welke hem bij den slag, die hem op de reis neervelde, ontzonk, dan zal hij, bij 't bewustzijn van zijn naderend einde, zich wel getroost hebben gevoeld door de gedachte, dat hij, als mensch en als hoofd zijns huisgezins, als Vlaming en als geleerde, zich niets te verwijten had, dat hij zijn brood niet in ledigheid geëten, maar steeds al het mogelijke gedaan had om zijne veelzijdige plichten met getrouwheid na te leven, aldus aan zijne dierbare kinderen, aan zijne hem hoogschattende vrienden en strijdgezellen een voorbeeld nalatende, dat zekerlijk geen van hen lichtelijk uit het geheugen zal gaan.

Zij deze, zijn jongste troost, en de innige hoop, die Mathot koesteren mocht, de belooning voor zijn veeljarig zwoegen te zullen ontvangen uit de handen van den liefde- en genaderijken God, die Zijn zegen niet weigert aan wie van goeden wil zijn geweest en in rechtvaardigheid op deze wereld hebben omgewandeld — ook eene vertroosting voor zijne zwaar beproefde familie, en voor de talrijke vrienden die hem, met diep bewogen gemoed, bij zijne uitvaart, de hulde heeft bewezen, welke hij zoozeer heeft verdiend.

D.

Lijkrede van Prof. Willems, Algemeenen Voorzitter van het Davids-Fonds, uitgesproken ten sterfhuize van L. MATHOT.

Mijnheeren! Dus is het waar dat onze goede vriend Mathot van ons is weggerukt. Verleden vrijdag verwachtten wij hem te Brussel, om in naam van het hoofdbestuur van het *Davids-Fonds* een onzer leden geluk te wenschen, verheven tot de hooge weerdigheid van minister des Konings. Hij had beloofd tegenwoordig te zijn : en nooit, welke hindernissen ook mochten in den weg komen, welke ook de staat ware zijner stoffelijke krachten, nooit had hij eene belofte verzaakt. Hij was dan te Brussel, zieltogend, maar zijn woord getrouw.

Edele, grootsche les, door onzen dierbaren afgestorvene gegeven aan het Vlaamsche volk. Hij was een karakter, een karakter van zelfverloochening, van eigen opoffering — katholiek en Vlaamsch was zijne leuze; en waar het gold den katholiek-vlaamschen strijd te verheerlijken, was men zeker, Mathot op de eerste plaats aan te treffen,

Ik zal niet spreken van de letterkundige, van den geschiedschrijver. Anderen hebben zich van deze taak gekweten, en zullen het nog doen. Ik wil slechts herinneren het werkzaam lid van het *Davids-Fonds*, den wakkeren ondervoorzitter, die op de vergaderingen van het hoofd-

Digitized by Google

bestuur altijd tegenwoordig, in de beraadslagingen die wijze, bedaarde, voorzichtige raadgever was, wiens woord door allen met eerbied werd aanhoord, wiens besluit door allen werd goedgekeurd.

Hij besefte welke diensten ons Vlaamsch genootschap geroepen is te bewijzen tot het behoud van den godsdienstzin en de voorvaderlijke zeden bij ons volk : en diepziender dan vele anderen, betreurde hij de lauwheid, ja, de vijandelijke stelling jegens onze instelling die hij vaak ontmoette bij personen, op wier ondersteuning het *Davids-Fonds* zou mogen rekenen. Ook nooit heeft het hoofdbestuur, heeft de algemeene voorzitter te vergeefs den raad, de krachtige medewerking van Mathot ingeroepen.

Uw aandenken, weerde vriend, het aandenken uwer verdiensten, zal bij het hoofdbestuur immer in eere voortleven. De belooning uwer edele werkzaamheid, het eeuwige loon des Hemels, schenke u de Almachtige God.

Digitized by Google

BOEKENNIEUWS EN KRONIJK

Limburgsch Jaarboek. — Limburgsche Maatschappij voor Letterkunde en Wetenschap Derde Boek. 1894-1895. Bilsen, L. Simoens en J. Bollen, drukkers en uitgevers.

Goed heil! Met den blijden glimlach die het onverwachte weerzien van een goede oude kennis op de lippen roept, ontvingen wij ter beoordeeling het derde Jaarboek der Limburgsche Maatschappij voor Letterkunde en Wetenschap. Een vluchtig doorbladeren, een oogslag op de inhoudstafel volstaan tot het bewijs dat er in het afgeloopen jaar een heel eind wegs werd afgelegd, en een respectabele hoeveelheid goed en deugdelijk werk verricht. Goed heil dan, uit ganscher harten, aan het Limburgsch Jaarboek, goed heil en lang leven; — en eere aan den moed en de volharding en den geestdrift der medewerkers van dit jaar!

Men weet dat het *Limburgsche Jaarboek* wetenschappelijke bijdragen benevens zuiver letterkundige bevat. — In het wetenschappelijk gedeelte krijgen wij van Dr Jef Cuvelier een zeer belangwekkend kijkje in de goederenverdeeling op het einde der 18e eeuw, in de gemeente Bilsen; jammer maar dat de taal waarin deze uitgebreide studie gesteld is, wel wat te wenschen overlaat. De heer Emile Geraets handelt over den oorspronkelijken mensch in Limburg. De heer Fr. Huybrigts over Romeinsche onderbouwwerken te Tongeren, een ongenoemde stelt de vraag of er moet geschreven worden Haspengouw of Haspegouw. Met een dichterlijke hulde van den begaafden Doornkapper aan Van Eyck, eene levensschets van den schilder Jan-Lodewijk Hendrix (1827-1889) door Jacob Stinissen en eene reeks aanteekeningen over Limburgsche Schilders (Guffens, Geraets, Djef Anten, Paul Bamps, Frans Keelhoff) door Hubrecht Swemmen wordt hulde gebracht aan of de aandacht gevestigd op enkele uit die talrijke schare van schilders welke het nederige Limburg zag geboren worden. Aan de verheerlijking van enkele onder de Limburgsche schrijvers wijdde Camiel Huysmans zijn Vizioen van drie uit Hollandsch-Limburg; met brio geschreven, van humor tintelend, getuigt het stukje van een stellig ongemeene kennis der Limburgsche letter- en beschavingsgeschiedenis, zoodat men werkelijk niet weet wat men het meest zal bewonderen, de geleerdheid of de kunst, in deze fantastische bladzijde lettergeschiedenis en lettercritiek... Een Vizioen van drie uit Hollandsch-Limburg: voegen wij er enkel nog bij dat deze drie zijn Emiel Erens, Frans Erens en Ecrevisse, deze laatste komt er echter slecht van af, en het was waarlijk een geniale inval om die geestige bladzijden te laten eindigen met een gramschapsbui van den braven Ecrevisse, oud-vrederechter te Eecloo, met de krijgshaftige tusschenkomst van Ambiorix: — Zweg, menneke! — zei *Ambiorix* — mok ni te veul ambras hooi, of ich pak oech mét oere gieles! en ten slotte met een gat in de grosse-caisse van de dorpsfanfare... Ook de andere letterkundige bijdragen zijn eigenaardig en verdienstelijk: van verheven bezieling is het

Digitized by Google

Hooglied in dichterlijk proza van L. Lambrechts; B. Buckinck' Volksliederen verdienen ten volle dezen titel; R. Schrijvers besteedt er een wezenlijk talent aan om in kunstvolle liederen van smedige, kleurige taal zijn ziedenden hartstocht uit te gieten, en de menschen te doen gelooven dat hij waarlijk uitzinnig, gek van liefde is. En daarna weder Doornkapper met zijn « Bemoediging », een heilgroet aan de Limburgsche zangers gebracht, aan de ouderen als aan de jongeren; en nogmaals liederen daarna van A. Swennen, van Theodoor Sevens, van St.-L. Prenau; en ten slotte, in proza, het levendig en aangrijpend verhaal van den « Dusselteur » door J. Duqué, en in proza insgelijks, kunstvol proza, de zielstudie van Victor Bouts : Smart om Liefde's wil... Ziedaar eene onvolledige opsomming van den rijken en afgewisselden inhoud van het derde der Limburgsche Jaarboeken. De Limburgsche maatschappij, die reeds om de verhevenheid van het doel dat zij betracht, op onze hulde recht heeft, verdient deze hulde dubbel omdat haar onverzwakte geestdrift blijkbaar zoo opwekkend werkt ginder in het dichterlijke heimatgouwe, en dat vroeg of laat dat geestdriftig herleven van Limburg de sluimerende letterkunde van ons aller gemeenschappelijk Vlaanderen aanprikkelen zal tot nieuw leven ook...

S.

Franciscaansch Vlaanderen of *levensschetsen van al de paters Minderbroeders-Recollecten, die aan de voormalige Provincie van St. Josef, in het graafschap van Vlaanderen, hebben toebehoord, van 1629 tot 1797; benevens van de Franciscanen die vóór 1629 in Vlaanderen geboren zijn, er langen tijd geleefd hebben of gestorven zijn en door hunne deugden, geleerdheid enz. hebben uitgemunt*, door P. Fr. Pholianus Naessen, *Minderbroeder*. Mechelen, Prijs fr. 5,00, 1895, een deel gr.-8°.

De opgave van den titel des werks zal voldoende zijn om degenen, die de bibliographie en de biographie beoefenen, of te raadplegen hebben, aan te zetten het te koopen. Het boek, vrucht van eenen twaalfjarigen gewetensvollen arbeid, verdient ten volle de gunst; men treft er honderden korte, of large, levensschetsen in aan van Minderbroeders, die door geleerdheid, deugd of heilig leven hebben uitgemunt, en ongetwijfeld zal de opgave van al de kloosterlingen der orde, in de Vlaamsche Provincie, volledig zijn, daar de schrijver al de bekende bronnen raadpleegde. Het boek is goed geschreven, in eenen bondigen, klaren stijl, sober zooals het past.

De voorrede sluit met de woorden : « Geen twijfel of zeer vele Vlaam-« sche familiën zullen er leden in vinden, die hun tot nu toe onbekend « gebleven waren. » Zoo zal 't wel zijn, althans schrijver dezes vindt er een voorzaat vermeld, hem tot heden enkel bij name, volgens stamboom, bekend.

Zoo zal, ook in een ander dan bloot kerkhistorisch opzicht, het werk van pater Naessen velen van groot nut zijn, daar de hier verzamelde inlichtingen slechts met groote moeite verkregen, en ja, de meeste buiten het bereik der belanghebbenden, in weinig bekende handschriften verspreid zijn. Voor de geschiedenis van menige gemeente in Vlaanderen behelst *Franciscaansch Vlaanderen* ook zeer wetenswaardige inlichtingen.

De bibliographische notas schijnen ons zeer nauwkeurig. Men vindt er het bewijs, dat vele, zeer vele oude hss., vroeger in kloosters bewaard, tijdens de Fransche omwenteling verloren geraakten, en tot heden zoek bleven!

Wij wenschen den geleerden schrijver geluk met de vrucht zijner langdurige en nauwgezette studie, welke tot model mag dienen aan andere oude kloostervereenigingen, waar eene uitgave als deze nog ontbreekt, als de Karmelieten, Predikheeren, Augustijnen enz.

P.

Digitized by Google

De H. Thomas van Aquino, als Wijsgeer. — *Openingsrede* bij de aanvaarding van het kerkelijk Hoogleeraarsambt in de Wijsbegeerte van den H. Thomas van Aquino, aan de universiteit van Amsterdam, op Maandag 1 October 1894 door p. J. V. DE GROOT, Ord. Praed. S. Theol. Magister. Tweede druk. (35 bladz. groot in-4°.)

Dit uitgebreid opschrift mag volstaan om den aard van het werk te laten kennen : om er al het verdienstelijke van weer te geven zouden 35 bladzijden niet toereikend zijn. Wij willen dus den lezer ons proza sparen, en enkel hem vurig aanzetten om die openingsrede — zooals wijzelf deden — te lezen en te herlezen. Hem ook zal zij vast behagen en hem boeien : zij is grootsch in haren eenvoud, of, beter eenvoudig in hare grootschheid; spiegelklaar in hare diepte; gemoedelijk in al hare deftige weerdigheid; warm en levendig in hare wijsgeerige strengheid.

E. D. L.

Maredsous, par FIRMIN VAN DEN BOSCH. Gent, A. Siffer. Prijs fr. 1,00.

Dit lief en zonderling boekje in 't blauw en in euchologenformaat gedrukt bevat het dichterlijk verhaal van een bezoek aan de Benedictijner abdij van Maredsous en die der Benedictijnersen (Sint Scholastica) van Maredret.

In eene levende taal en een schitterenden stijl beschrijft hij den grootschen aanblik van beide monasteriën en hunne strenge en treffende natuuromgeving; hij eindigt met zeer gegronde beschouwingen over het verval der liturgie welke de monniken van den H. Benedictus weder trachten op te beuren met raad en daad.

Studiën en Kritieken, (deel 3) van den Noord-Nederlandschen predikheer van Hoogstraten. Dezer dagen is eene nieuwe aflevering verschenen; zij bevat het vervolg eener breedvoerige verhandeling over Multatuli. Prijs fr. 1,05.

Woordenschat, verklaring van woorden en uitdrukkingen onder redactie van Taco H. de Beer en Dr E. Laurillard. De vierde aflevering ervan is verschenen : *Debiteur* tot *Eleine*. Even belangrijk is zij als de voorgaande.

Koninkl. Vlaamsche Academie. — *Zitting van Juli* : De bestuurder, Dr Hansen, brengt een woord van hulde aan de nagedachtenis van den heer L. Mathot. Vervolgens geeft hij mededeeling van de verklaring, die in de Kamer der Volksvertegenwoordigers door den heer minister Schollaert, betreffende de verbouwing van het lokaal der Academie, de herkenning der nieuwere commissiën en de vermeerdering der haar geschonken toelage werd afgelegd. Die uitslag, zegt spreker, is stellig ook te danken aan de bemoeiingen der senators en volksvertegenwoordigers van het arrondissement Gent. Op voorstel van den heer Obrie beslist de vergadering dat een brief van dankbetuiging zal worden gezonden aan den heer volksvertegenwoordiger Van Cleemputte, die de zaak der Academie in de Kamer zoo goed heeft bepleit.

Tot leden der commissie, belast met het voorstellen van onderwerpen voor de letterkundige wedstrijden voor 1897, worden benoemd de heeren Coopman, de Flou, de Potter, Micheels, Willems.

Ten slotte roept de heer Micheels de aandacht der vergadering op de thans bestaande regeling van den vijfjaarlijkschen wedstrijd voor geschiedenis. Zijn voorstel wordt naar het bestuur verzonden.

Digitized by Google

Davidsfonds. — Het bureel van het Hoofdbestuur is den heer Schollaert, ondervoorzitter van het genootschap, gaan gelukwenschen en koestert de beste verwachtingen van de overtuigde vlaamschgezindheid van den nieuwen minister, die er overigens reeds, bij zijne intrede in den Raad der Kroon, doorslaande bewijzen heeft van gegeven. Zoo is hij nu overeengekomen met zijnen collega den heer Begerem, bestuurlid van het Gentsche Davidsfonds, nopens een rechtvaardig en logiek klasseeren der Belgische gemeenten in Vlaamsch en Waalsche. — Het Hoofdbestuur heeft een pijnlijk verlies gedaan door het afsterven van zijn tweeden ondervoorzitter den heer Mathot. Zie artikel in het korps dezer aflevering. — Vele afdeelingen van het Davidsfonds hebben een werkdadig deel genomen in het luisterrijk vieren van den 11 Juli. — Het ijveren der afdeelingen voor het doen stemmen van het wetsvoorstel van J. De Vriendt, schijnt met den besten uitslag te zullen bekroond worden; de heer De Landtsheer zelf heeft verklaard : er zullen moeielijkheden zijn, doch de zaak van rechtvaardigheid gaat vóór alles.

Ieperen, Iper. — Omtrent het artikel in het la tste nr verschenen betrekkelijk dien stadsnaam, hebben wij de twee volgende briefwisselingen ontvangen :

Naar aanleiding van mijn artikel « Yperen, Ieperen of Iperen, », in nr 7 van het *Belfort* opgenomen, schrijft de zeer eerw. heer Rykaart Carette mij het volgende :

« Heer Alf. Vandenpeereboom schrijft, waar weet ik niet, dat hij Iper (boven Ieperen) verkiest; de reden : men zegt *Iperling* en nooit *Iperenling* of *Iperenlingen*,. — Dat is doorslaande genoeg. »

De gegeven reden komt mij inderdaad afdoende voor en wordt dit nog meer wanneer men denkt aan *Brugge*, *Bruggeling*.

Etterbeek, 11 *Juli* 1895. K. De Bruyne.

Ik ben het met den Heer K. De Bruyne omtrent de spelling van dien eigennaam niet eens; dat hij voorstelt *Iperen* te schrijven komt daardoor. dat hij zich omtrent de natuur van den klank *ie* vergist; niet hij alleen doet zoo : in Zuid-Nederland wordt die klank algemeen verkeerd uitgesproken,

Hij wil, dat men voor de spelling op de uitspraak zal steunen; dan juist moet *Ieperen*, niet *Iperen* geschreven worden. De Heer De Bruyne zal mij wel toestemmen, dat de inwoner van die stad, den naam van zijn geboorteplaats uitspreekt met *korten*, *zuiveren* *i*-klank; ik heb ter plaatse nooit anders hooren uitspreken; dat *is* trouwens de beschaafde Nederlandsche uitspraak. Ik weet wel, dat men in Zuid-Nederland, buiten West-Vlaanderen dezen stadsnaam met *langen* klank uitspreekt; maar die dialectische uitspraak kan ons niet binden met betrekking tot de spelling. Hoe wordt nu in de Nederlandsche spelling de *korte*, *zuivere* *i*-klank verbeeld? Door *ie*; *ie* (zoo ook *oe*) wordt immers in Nederlandsche woorden *kort* uitgesproken en is alleen lang vóór *r*. De vergissing van den Heer D. B. is, dat hij *ie* voor een tweeklank houdt, terwijl 't er geen is. De Nederl. tweeklanken zijn (Cosijn-Te Winkel § 48) *ei*, *ij*, *ui*, *au*, *ou*, *aai*, *ooi*, *oei*, *aau*, *eeu* *ieu;* de *ie* wordt er niet onder gerekend; vgl. andere spraakkunsten : Koenen, § 35; Stoett, § 13 enz. Over de korte uitspraak van *ie*, *oe* vgl. Vercoullie, § 26. Juist omdat *ie* den *korten*, *zuiveren* klank voorstelt, zou de vereenvoudigde spelling (Kollewijn c. s.) den uitgang *isch*, waarin men hem hoort (en niet *i* als in *bid*; dus is met betrekking tot dat punt, de spelling van De Vries-Te Winkel inconsequent), logisch met *ie* spellen : *afgodies*, *logies*. Steunt de commissie voor 't vaststellen van de spelling van Vlaamsche plaatsnamen op

Digitized by Google

de uitspraak, dan heeft ze goed gedaan met *Ieperen* te schrijven. Steunt ze op de afleiding en brengt ze er *iepenboom* mee in verband — D. *Iper*, Fr. *ipréau*, Sp. *olmo de Ipre* bewijzen, dat de naam van den boom met dien van de stad samenhangt — dan nog heeft ze goed gedaan, omdat de boom in 't Nederl. wel eens *ijp*, doch doorgaans *iep* genoemd wordt, zooals ik het uit de geschreven en de gesproken taal heb kunnen nagaan.

P. S. *Ieperling* en niet *Ieperenling* doet volstrekt niets af. Immers: *Wetteraar*, *Lokeraar* en niet *Wetterenaar*, *Lokerenaar*, en toch *Wetteren*, *Lokeren*. *Ieper* is wel de *Iepersche* vorm van den stadsnaam — indien dat iets afdeed zou ik van *Olsjt* zijn — doch de algemeene Nederlander kent alleen *Ieperen*. Trouwens de plaatsnamen met uitg. *eren* zijn talrijk : *Wetteren*, *Lokeren* enz.

Brussel. H. MEERT.

Het Stadhuis van Leuven zal hersteld worden; de begrooting der onkosten is van 1,400,000 fr. het is een der schoonste gedenkstukken der XVe eeuw. Het werd gebouwd kort na de oprichting van het stadhuis van Brussel, door den bouwkundige Mathieu de Loyens. De eerste steen werd gelegd den 29 Maart 1448 door den burgemeester Gaunter van Nethem. De opbouw duurde 15 jaar en kostte 44,785 gulden. Eene eerste herstelling kostte 250,000 fr. en duurde van 1829 tot 1841.

— In eene zitting van het Taalverbond bracht de heer Pol de Mont eene vraag te berde, waarop wij de aandacht vestigen zoo van boekliefhebbers als van letterkundigen. Hij zou namelijk willen tot stand zien komen een comiteit dat zich zou gelasten met het bijeenverzamelen van een aantal menschen die zich zouden verbinden alle jaren voor een zeker som geld boeken aan te koopen der hedendaagsche letterkunde. Men zou hun dan eene lijst voorleggen van al de verschijnende werken op Nederlandsch letterkundig gebied.

Zerk Van Eyck. — De advocaat-generaal Jhr Napoleon de Pauw heeft zijn onderzoek uitgegeven over den grafzerk, toegeschreven aan Hubert Van Eyck. De geleerde archeoloog komt tot de bepaling dat de zerk, in de kerk van St-Bavo te Gent gevonden, wel degelijk die is welke het graf van den beroemden schilder bedekte. M. Herman Van Duyse heeft die vaste bepaling bestreden; doch zij werd ondersteund door kanunnik van de Gheyn en professor de Ceuleneer. De bespreking over dit vraagpunt zal in de volgende zittingen van den Historisch- en Oudheidskundigen Kring van Gent worden voortgezet.

† **August Reichensperger,** broeder van wijlen Petrus Reichensperger, te Coblenz in 1808 geboren. Hij was een der stichters van de Middenpartij in Duitschland en de grootste ijveraar voor de herstelling der Domkerk van Keulen. Bevoegde oudheidkundige schreef hij menige gewaardeerde werken over kunst en inzonderheid over de gothische kunst.

† **Charles Leroy** te Parijs, de vroolijke schrijver van menige soldatenschetsen. — **Karia Adlersperre,** Zweedsche schrijfster, ijveraarster voor de ontvoogding der vrouw; zij laat ook eene levensbeschrijving achter van Frederika Bremer.

Digitized by Google

Het Belfort

Maandschrift

gewijd aan

Letteren, Kunst

en

Wetenschap

(6 frank 's jaars).

Gent
Drukkerij A. Siffer

…jaargang, 1895. September en October, Nrs 9-10.

Digitized by Google

A. SIFFER, Editeur, Gand.

ÉLECTIONS COMMUNALES

1. **Recueil de toutes les lois électorales de Belgique** (Chambre, Province, Commune) . . . . fr. 1 25
2. **Guide pratique pour les élections** : Opérations électorales dans l'ordre chronologique. Tableaux synoptiques à l'usage des présidents de bureaux, des scrutateurs, des secrétaires, des témoins et des électeurs, par EDMOND DE BOCK, juge d'instruction au tribunal de 1re instance à Gand, ancien juge de paix et ancien conseiller provincial et communal. Nouvelle édition (onzième) . . . . fr. 1,75
3. **Recueil de toutes les lois électorales de Belgique et Guide pratique pour les opérations réunis, par** le même . . . . fr. 3,0
4. **Chapitre additionnel,** par le même. . . . . . . fr. 0,50
5. **Dernières lois** . . . . fr. 0,50
6. **Verzameling van al de Belgische kieswetten** (Kamers, Provincie, Gemeente). . . . . fr. 1,25
7. **Handleiding tot de kiesverrichtingen** : Tijdsorde der kiesverrichtingen en verklaring der wetsbepalingen, samenvattende tafels ten gebruike der voorzitters van kiesbureelen, stemopnemers, secretarissen, getuigen en kiezers, door EDMOND DE BOCK, rechter van Instructie bij de rechtbank van eersten Aanleg te Gent, gewezen provincieraadslid en gemeenteraadslid. Nieuwe uitgaaf (elfde) . . . . fr. 1,5
8. **Verzameling van al de Belgische kieswetten met Handleiding tot de kiesverrichtingen,** te zamen, door denzelfde . . . . fr. ,75
9. **Exclusions et Suspensions du droit électoral, par le** même . . . . fr. ,25
10. **La formation et la revision des listes électorales,** commentaire de la loi du 12 Avril 1894, par A. GODDYN, juge au tribunal de 1re Instance de Gand et L. TIERENTEYN, avocat, Chef du bureau des élections de l'Administration communale de Gand, avec une préface, par M. ALBERT NYSSENS, Membre de la Chambre des Représentants. — Un volume in-12° d'environ 300 pages. . . . . fr 3,0
11. **Système pratique et raisonné de Représentation proportionnelle,** (1882), par V. D'HONDT, professeur à l'Université de Gand . . . . fr. 1,5

Exposé du système pratique de représentation proportionnelle, adopté par le comité de l'Association réformiste Belge (1885), id. . . . . fr. 0,

Table de division des nombres 1 à 1000 par 1 à 31 (pour la répartition proportionnelle des sièges en matière électorale, avec exposé de la méthode, (1895), id. fr. 5,

Digitized by Google

Mgr DE HAERNE. (1)

NIET zonder eenige aarzeling, toch met een blijde ontroering neem ik het woord hier op.

Ik herdenk de dagen van welke op dit oogenblik bijna drie vierden van een eeuw ons scheiden.

Het werk door het Congres van Weenen geschapen is als zóo vele menschelijke werken geworden tot ijdelheid. Het koningrijk der Nederlanden, dat het huidige België en het huidige Nederland omvatte, is uiteengespat. Het kon niet anders; het was werk der menschen, ijdelheid. Werk der menschen, dat rekening hield met allerlei berekening, niet met de onaantastbare macht der feiten door Gods historie gewrocht. Het besluit van een breede schaar van staatslieden, door allerlei gedachten geleid, van allerlei belang bewogen, kon de klove niet dempen, die een tweetal eeuwen van eigen leven en eigen beweging tusschen Noord en Zuid geschapen had. De klove werd nog verwijd door de staatkunde in die dagen gevolgd. Men meende de éenheid te moeten samen smeden, waar langzaam groeien de wet is der natuur, waar dit langzaam groeien door wijze eerbiediging van het overgeleverde en het bestaande moest worden bevorderd. Wat komen moest, kwam; de kunstmatige éenheid sprong; natuur en historie herkregen haar recht, herwonnen haar wettige erfenis. En de twee volkeren, die in gedwongen éenheid

(1) Redevoering uitgesproken door Dr SCHAEPMAN, bij de onthulling van het monument van Mgr de Haerne, te Kortrijk, den 19 Augustus 1895.

Digitized by Google

geprest, in fellen strijd leefden leven nu naast elkander in vrede en in eendracht, beiden fier en zelfstandig, door éene liefde voor recht en vrijheid bezield.

Nu in vrede en eendracht... toen in bitteren, fellen, harden strijd. Een strijd aan den éenen kant aangevuurd door de hoog opvlammende liefde voor het eigen vrije vaderland, aan den anderen bezield door de liefde voor dat huis van Oranje, dat voor den Noord-Nederlander het sijmbool van het vaderland is. Een strijd waaraan ieder deelnam met het zwaard, met de pen, met het woord; waarin pen- en woordvoerders met nog gloeiender drift ten strijde togen dan de dragers van het zwaard. Inderdaad, het scheen alsof de Dietsche taal geen rijmen, geen klanken, geen maatslagen, geen zinvoegingen genoeg had om de opbruischende gevoelens te vertolken en de ziedende verontwaardiging te belichamen. Nu, nu is dit alles voorbij, als het stof door den storm opgejaagd is het verstoven. Heerlijk en hoog straalt de zon der vrijheid over beide zelfstandige volken en in dat glorievolle licht leg ik den olijftak des vredes en den palm der eere aan het beeld van den man, die ons « horden » en « barbaren uit het Noorden » noemde en van wien ik toch zonder aarzeling getuige : hoezeer hij zijn Vaderland heeft lief gehad.

De liefde tot het Vaderland. Een der groote mannen, wier stem van ver over de zeeën met profeten en Apostelklank tot ons komt heeft ons haar geteekend : die liefde voor het vaderland is liefde en gehechtheid aan geheel zijn leven met al zijn wel en wee, een liefde teeder en sterk, teeder als de liefde van den zoon voor de moeder, sterk als de poorten des doods; een gehechtheid edelmoedig en onbaatzuchtig, voor geen offer terugdeinzend, geen ander loon zoekend dan 's lands eer en 's lands zegepraal. Verheven is zij in haar den dood tartende openbaring op het slagveld, verheven is zij ook in de volhardende werkzaamheid van den burger voor het gemeenebest. Staat in onze levenswet de plicht jegens het vaderland alleén beneden de plichten jegens God, ook van de liefde tot het vaderland kan men zeggen :

Digitized by Google

« Geen liefde komt Gods liefde nader
Noch is zoó groot! »

In Mgr de Haerne heeft de tijdgenoot begroet, kan het nageslacht vereeren een der helden van de liefde tot het vaderland.

Geheel zijn leven, al zijn krachten en gaven, heeft deze man aan zijn land en volk gewijd. De jeugdige priester, die met onbedwingbare geestdrift en kloek vernuft, door woord en geschrift de rechten en vrijheden van zijn volk verdedigde, leefde altijd in hem voort. Had in zijn jonger jaren geen vrees voor vervolging zijn moed kunnen breken, in geheel zijn volgend leven trotseerde hij, waar het land en volk gold, iedere vermoeienis. In zijn grijsheid nog scheen hij verjongd door de edele liefde, die zoo rein en zoo warm bleef in zijn priesterlijk hart.

Deze priester werd door het vertrouwen zijner medeburgers geroepen, tot de volksvertegenwoordiging. Wat hij als wetgever heeft verricht zegt uwe volkshistorie. Hij behoort tot de grondvesters van uw zelfstandig en onafhankelijk bestaan. Hij heeft gestreden voor alle vrijheden en alle rechten, die uw burgers eeren en sieren; voor de vrijheid van onderwijs, voor het recht van vereeniging. Hij heeft mede den edelen kamp gevoerd

« Voor 's lands aanbeden taal, de spiegel van 's lands zeden. »

en terwijl geen geestelijk belang zijn scherpen blik ontging, had hij tevens een open oog voor de stoffelijke belangen, niet alleen in de dagen van hongersnood, maar ook waar het den bloei der gewestelijke nijverheid betrof. Tusschen de zware eikenbladeren van zijn burgerkrans straalt vriendelijk de vlasbloem, blauw en fijn.

Maar wat hij deed behoef ik u niet te verhalen, hoe hij het deed mag ik nog in twee woorden teekenen.

Voor hen, die op het gebied der staatkunde hun levenstaak hebben te vervullen is niets zoo onontbeerlijk,

Digitized by Google

niets zoo noodzakelijk als het opzien, het geloovig en biddend opzien naar omhoog, naar den hoogen God. Indien zij in de beweging, de verwarring, de wriemeling der kleine aardsche dingen het kloek verstand en den klaren blik willen bewaren, dan behooren zij steeds licht te ontvangen van den Vader der lichten, licht van boven waar de eeuwige beginselen stralen in zonnegloor. Daardoor en daardoor alleen kunnen zij zich verheffen boven baatzucht en ijdelheid; daardoor en daardoor alleen kunnen zij bewaren den eenvoud en de reinheid, de twee vleugelen, die de menschenziel, meer dan elders, op staatkundig gebied behoeft. Zoo kunnen zij ontdekken in al het kleine het groote dat daar in schuilt, in al het bijzondere het machtig algemeene, dat het waarde geeft. Aldus winnen zij den hoogen lof, die de leiders der volken als altijd stralende sterren aan den hemel plaatst.

Een toonbeeld van den volksvertegenwoordiger, een toonbeeld van den priester-volksvertegenwoordiger in dezen hoogen zin was Mgr de Haerne. Het opzien naar boven was hem levenswet. Dáár was zijn licht, daar was zijn kracht. Het openbaart zich in geheel zijn leven. Bij hem geen jacht naar faam of glorie, naar ambt of waardigheid. Wat hem aan eerbewijzen gewerd nam hij aan in eenvoud en dankbaarheid. Maar hij vroeg niets, hij zocht niets dan het heil van volk en land. Hij had zijn eigen meening, als een echte, vrije man, maar als zijn raadslag niet was gevolgd, dan was hij groot genoeg om de blijde uitkomst van eens anders oordeel of daad te erkennen en te huldigen. De kleine liefde voor zijn persoonlijke wijsheid kende hij niet. Hij had éen groote, éen machtige liefde, de liefde voor zijn volk. Voor het volk in den éenig waren en waarachtigen zin; voor het volk in zijn geheel, in al zijn klassen, standen en geledingen; voor het volk in zijn éenheid en zijn verscheidenheid. Nooit heeft hij in zijn liefde het volk gescheiden, steeds heeft hij geheel het volk vereenigd gezien in die broederschap, die het recht en de liefde eischen en gebieden in naam van den levenden God.

Digitized by Google

Het recht van ieder heeft hij steeds geërbiedigd en verdedigd, het onrecht altijd weêrstaan. Voor de armen en kleinen, de schatten der Kerk, bij uitnemendheid de beelddragers van Christus, heeft hij recht gevorderd, maar nooit heeft hij hun de plichten verzwegen, die de eerbied voor Gods orde in de maatschappelijke wereld eischt. Zoo is zijn liefde voor het volk, voor geheel het éene volk, voor allen geworden een hooge weldaad, een koninklijke zegen.

Maar niet alleen zijn volk heeft hij lief gehad; zijn liefde omvatte de menschheid in al haar lijdenden, vooral de lijdenden, die missen wat de menschen samenbindt : het levende woord. Wat zal ik hiertoe zeggen? « Gestorven spreekt hij nog », spreekt hij nog door hen aan wie hij de spraak hergaf.

Zoo rijst zijn beeld dan op in ons hart en onzen geest, zoo rijst het voor ons oog

« Op de eerzuil der onsterflijkheid. »

De liefde die hij aan zijn volk heeft gegeven, geeft zijn volk hem in onsterfelijke vereering terug. Het ziet tot hem op, het huldigt hem als eenmaal het volk van Israel dien Simon, zoon van Onias, den hoogepriester, die in zijn dagen het huis stutte en den tempel versterkte,

die zorgde voor zijn volk en het vrij maakte van den ondergang;

die straalde in Gods tempel als de morgenster in den neveldamp, als de maan in de volheid harer tijden; als de wijd schitterende zon.

Het dankt den eeuwigen God, die dezen man heeft gegeven en groot gemaakt.

En terwijl wij aldus opzien tot dezen grooten zoon van dit vrije en in zijn vrijheid groote volk, komt zijn stem tot ons als de stem van Jezus, den zoon Sirachs, den Prediker!

« En nu bidt den God van alle dingen, die groote dingen ter aller oorden heeft gedaan, die onze dagen heeft

Digitized by Google

gemaakt tot velen en aan ons gehandeld heeft naar Zijn barmhartigheid,

dat Hij ons geve blijdschap des harten en den vrede over dit land in onze dagen en in eeuwigheid,

dat geheel dit land geloove in Gods genade, opdat het vrij blijve voor allen tijd. »

Dr SCHAEPMAN.

Digitized by Google

Voor Moeder zaliger,
die stierf, den 20n Januari, 1895,
feestdag van den Zoeten Naam Jesu.

NAÏM. (Luc. VII. 11-17.)

'T Was in het eerste jaar van Jesus' openbaar leven. — Drij dagen geleden, had Hij op eenen berg (naar eene oude overlevering, den *Koroun-Hattin*) de merkweerdige rede gehouden, beginnende met de *Acht-Zaligheden.* Daags te voren, had Hij te *Capharnaum* den dienaar genezen van den heidenschen Honderdman.

Nu, was Jesus — met zijne Apostelen en eene groote menigte — na eenen dag reizens, in het zicht der poorte gekomen van het stedeken *Naïm.* .

—

PETRUS.

De weg was lastig ons en lang :
Hier, in dien groenen, stillen dale,
Verkwikt ons rust en zang.
Dat ons Joannes' lied herhale
De spreuken, zoet van zin en tale,
Uit Meesters mond!
Dan vliegt als vuur de vreugde rond;
Dan zien we, blijde en wakker voort,
De scharen
Binnenvaren
In Naïm's poort!

Digitized by Google

JOANNES.

Volzalig, wie in armoê leven,
Voor lust en aardschen luister koud :
Tot loon wordt hun in hand gegeven
De hemelstaf van eeuwig goud.

Volzalig, wie hun stille wegen
In zachtheid voort en t'einde gaan;
Hun wordt, in onverstoorden zegen,
Des hemels erfgrond afgestaan.

Volzalig, wie zijn wang en boezem
Met bittren tranendauw besproeit :
Verblijden zal hij bij den bloesem,
Die geurig door alle eeuwen bloeit!

DE MENIGTE.

't Lied van Koroun-Hattin's helling!
Hoort, hoe 't galmt aan Thabor's wand!
Hoort, hoe 't ruischt in Naïm's delling!
't Galme en ruische alom door 't land!

Komt, 's Heeren Naam in lof beleden :
De Heer is goed,
Zijn deernis zoet
Werkt wondren door alle eeuwigheden!

Zingt mede, zoons van Naïm, komt......

JOANNES.

Heere!..... hoe verstomt
In eens hun lied?!
Ziet, de scharen
Staan, en staren
Reikhalzend in 't verschiet :
Uit Naïm's poort ontstroomt een vloed
Van volk.... een stoet
Die stapt, en zingt in rouwe,
Vóór en óm een diepgebukte vrouwe!

Digitized by Google

DE LIJKSTOET UIT NAÏM.

We treden, treurig, na en nader
  De groeve, die door 't groen daar gaapt;
Den zone dragen wij, daar vader
  Sinds lang op 't kille steenbed slaapt.
Hoe droeve, 't klam en koud omermen
  Van zoon en vader in de dood;
Ach! droever nog, het snikkend kermen
  Der vrouw, alleen nu in heur' nood.
O weeklaag, dagen dóór en nachten,
  Als Rachel, nimmer uitgeschreid :
Nooit klinken luid genoeg uw klachten
  Om 't kind, dat gij ten grave leidt.

JOANNES.

Moest de liefdrijkste aller vrouwen
Moest Maria dit aanschouwen,
O ze zou de handen vouwen,
Knielend smeeken, vol betrouwen,
En de Meester.....

PETRUS.

Stil! Hij gaat
Haastig voort ... met bleek gelaat!
Zie, hoe godlijk grootsch Hij staat :
Zie, hoe droef Hij de oogen slaat
Op die weduw; luister.....

JESUS.

« *WEEN NIET!* »

LIJKDRAGERS.

Hemel! zóó vol kracht en klem
En zoo zoete, klonk geen stem
  Nooit of nooit voorheen niet!

Digitized by Google

DE MENIGTE.

Als die stem van ver gebiedt,
Zucht en ziekte wijkt en vliedt :
Alles buigt — hoe kloek en krachtig —
Op zijn minst gebod, almachtig!
Vraagt het in Capharnaum,
Vraagt het in den lande alom!
Wie heeft ooit als Hij gesproken,
Dood en duivelsband verbroken?

JOANNES.

Hoopt!... Hij raakt de lijkbaar aan :
Blijft, blijft stille, stille staan!

DE MENIGTE.

Hoop, moeder, hoop; geloof in Hem :
Gods wonderkracht spreekt in zijn stem.

JESUS.

« JONGELING, 'T ZIJ U GEZEGD :
STA RECHT! »

JONGELING.

Aan God zal glorie wezen.
En glorie, aan Gods Zoon!
'k Sliep in der dooden donkre woon;
k Ontwaak, door Hem in 't licht verrezen.
Gelukkig, Heer, wie neigt en luistert,
Als Gij spreekt, Gij, die 't leven schept :
Zijn ziel, uit nacht en dood ontkluisterd,
Rijst op in blankheid ongerept.

VOLK VAN NAÏM.

De Dood komt ons bestoken
Zij wenkt ons naar heur krocht!
Ach, ach! waar ons gedoken?
Waar heil of hulp gezocht?
Gods toorn is losgebroken :
Wie, die ons redden mocht?

Digitized by Google

PETRUS.

Verdwaalden, hoe! ge deinst en ducht?
Uw redder? — Hij is 't, dien ge vlucht!

JOANNES.

Ziet, de Meester, vol erbarmen,
Schenkt den zoon aan moeder weer!
Beiden, ziet, sluit Hij in de armen,
Buigend op hun hoofden neer!

Broeders, blijft : Gods liefde ziet gij
Wondren werkend voor uw goed;
Liefde ook vindt gij en geniet gij;
Komt en knielt aan Jesus' voet.

JOANNES EN JONGELING.

Volzalig, wie zijn wang en boezem
Met bittren tranendauw besproeit :
Verblijden zal hij bij den bloesem,
Die geurig door alle eeuwen bloeit!

DE MENIGTE.

't Lied van Koroun-Hattin's helling!
Hemeltroost in aardsche kwelling;
In ons dooden, kouden nacht,
Licht en blijdschap, vier en kracht.

't Woord van Koroun-Hattin's helling!
Trouw vervuld in Naïm's delling!
Gods profeet en machtgezant
Brengt Gods zegen weer in 't land.

Aan God zal glorie wezen,
En glorie, aan Gods Zoon :
Hij sticht, in glans gerezen,
Voor de eeuwen Jacobs troon.

EUG. DE LEPELEER.

Sint-Niklaas, Februari, 1895.

Digitized by Google

JUFFER ROZE.

Schets naar het leven geteekend.

I.

HET beggijnhof, plaats van heilige rust, van waren vrede en innig geluk; — instelling gebaard uit den schoot der Kerk in ons kristen Vlaanderland! Hoevele reine zielen zijn er niet, die, de gevaren der bedorven wereld vreezende en zich niet geroepen achtende tot den heiligen staat van het kloosterschap, daar een stichtend leven leiden!

Vrouwen, oorbeelden der vrouw, zooals zij door de Kerk geheiligd is, ik eer u; en, hoe nederig gij ook zijt, toch wil ik eene bloeme plukken, die in uw midden groeit en bloeit.

Van als ik nog een kind was, heb ik het beggijnhof van Kortrijk bemind. 't Gelijkt juist aan een steedje. 't Heeft zijne kapel, zijn hofken en zijne straatjes, bezet met kleine, doch nette huisjes.

In het eerste dat ik gebroekt was, ging ik in het beggijnhof naar schole, en wel bij juffer Roze. Juffer Roze was eene doorbrave ziel, en niets en zag ze liever dan kleine kinders. Ze vond genot in ons tateren en lachen, in ons joelen en woelen, in geheel onze doening; en, als wij dan al eens onder malkander gevochten hadden, kon zij zoo schoone

Digitized by Google

spreken van Onze-Lieven-Heerke, dat wij geerne de straf volbrachten door haar gesteld; — te weten, aan onzen vijand, om te toonen dat alles vergeten was, een streeltje of een « aatje » geven.

Gelukkige kinderjaren, wanneer het hert rein, onschuldig en onbewust van des werelds laagheden, altijd gelukkig en tevreden is, zelfs als men weent!

Ik herinner het mij nog zeer wel, (nogtans 't is lange geleden, want ik telde toen pas acht jaren), dat ik eens twist kreeg met Annatje en Karelken Hillens.

Die twee kinders schilden maar een goê jaar, en waren alle twee om het even lief. Annatje scheen een engeltje : Twee hemelsblauwe oogskens straalden onder lichte wenkbrauwtjes, en haar edel wezen was omstraald met eenen krans van groote, blonde lokken. Karelken had bruine oogskens, waarin reeds iets manhaftigs te lezen stond, zwart haar en een lief gezichtje.

Annatje en Karelken waren geerne gezien van de andere kinders, maar bijzonderlijk van juffer Roze. Hoewel onze goede meesteres dit trachtte te verduiken, zag men dat de twee kleinen eene buitengewone plaats in haar hert verkregen hadden.

Nu, op zekeren dag hield ik mij bezig met Annatje te plagen, (jongens zijn jongens), toen Karelken moedig bijsprong om zijn zustertje te verdedigen. Maar, ik ben altijd nog al een dulle geweest, en ik en Karelken gingen aan 't vechten. Annatje nam mij bij den arm, doch al met eens gaf ik onwillens het meisje eenen stoot met den elleboog, zoodanig dat het met het hoofd tegen de steenen vloog, begon te bloeden en ferm te huilen.

Op dit oogenblik kwam juffer Roze toegesneld. Als zij het bloed uit Annatje's hoofd zag vloeiën, liet zij eenen gil hooren, wierd zoo bleek als de dood, liep naar het meisje toe, nam het in de armen, streelde en « palufte » het als eene moeder, en haar ontsnapten de volgende woorden : « Men zal denken

Digitized by Google

dat ik voor Annatje en Karelken niet wil zorgen!.. »

Eene uur later was Annatje reeds ferm aan het spelen, en ik wierd van Juffer Roze naar huis gezonden met bevel van niet meer naar hare school terug te keeren. De goede meesteres had dien keer wel gestraft en was niet te bewegen. Moet ik u zeggen dat de klucht eindigde met eenen fermen pak slagen van vaders stok?

Doch, wilt ge eens weten hoe dat juffer Roze, Annatje en Karelken zoo geerne zag, en wat die woorden wel beteekenden?

II.

Rozetje Lameste zat in het achterkeukentje. Zij had de meid op boodschap uitgezonden om te kunnen den brief lezen dien Edward Hillens haar dezen morgen, toen zij uit de kerk kwam, in de hand gestoken had. Voorwaar, een aardige brief; en toen zij hem overliep, was haar hert aan 't jagen en haar hoofd aan 't gloeiën gegaan. Hoe zou het anders : Een liefdebrief!

Edward Hillens, weezekind van vijf-en-twintig jaren, aan het hoofd staande van eenen welgekalanten winkel, vroeg Rozetje's hand.

Droomend en blozend zat de maagd voor haar te staren, en in hare gedachten verbeeldde zij zich Edward : dien streuschen, welgevormden jongeling; met zachte oogen, teeken van een gouden hert; met breed voorhoofd, teeken van een klaar verstand. Zij wist daarbij dat hij deugdzaam was; hij had de kroon geweest van zijnen ouden vader, die over een vijftal maanden overleed. Ook, in alle katholieke maatschappijen hielp de jeugdige Edward mede met daad of geld, want geld bezat hij genoeg om voor een begoed man te mogen doorgaan.

Dikwijls kwam Edward hare broeders bezoeken, en Rozetje had gelijk willen bemerken dat hij haar

Digitized by Google

werk gadesloeg; zelfs wist zij dat de jongeling bijna dagelijks vóór haar huis trok op de uur, waarop zij de slaapkamers in orde stelde. Telkens groette hij vriendelijk, doch nooit had hij een woord laten hooren, dat eene verbintenis kon verraden.

Zoo zat het meisje daar te droomen toen haar vader, een oud bediende, nu op wachtgeld gesteld, binnentrad.

Rozetje verschoot; in een oogenblik was de brief verdwenen en het meisje vroeg den zegen.

Na hem gegeven te hebben, sprak de grijsaard een weinig knorachtig :

« Ik geloof dat het vandaag zoolang duurt, eer dat de koffie gereed is. »

« Vader, seffens; de moor ruischt al. »

« En de boterhammen, zijn ze reeds gesneden? »

« Och, ik heb het leelijk vergeten. »

« 'k Zou het gelooven, want ge ziet er dezen morgen geheel verdwaald uit! »

Rozetje wierd rood, doch antwoordde niets.

Die vader Lameste, dat was een man; hij kende maar een woord : plicht! Nooit had een overste van hem te klagen gehad; gewend in zijn vaders huis van te gehoorzamen op het eerste woord, had hij dat later stipt voortgedaan. In alles was hij nauwkeurig, en daar de orde naar God leidt, zoo was Paul Lameste een kloeke kristene geworden, niet met den mond, maar in daden.

Gelijk *hij* maar plicht gekend had, zoo wilde hij ook zijne kinderen kweeken. Voor hen had hij zich geslachtofferd : Hij had dag en nacht gewrocht om hun eene treffelijke opvoeding te kunnen bezorgen, en om van hen iets meer te maken dan hij geweest was. God had den braven man in zijne kinderen gezegend : Twee dochters waren treffelijk getrouwd; twee zoons bleven te huis en kwamen geheel eerlijk aan hun brood. Rozetje, het jongste kind, had gezeid, toen moeder stierf, van vader nooit te verlaten; en

Digitized by Google

alzoo deed zij, met behulp eener meid, de « menagie », gelijk het volk zegt.

't Was juist die belofte welke Rozetje te binnen kreeg. Zij dacht en bad, en dien avond schreef zij een briefje, dat zij deed bestellen aan Edward Hillens om hem bekend te maken, dat zij, zoolang haar oude vader leefde, aan trouwen niet en wilde denken.

Op hare slaapkamer, toen zij gansch alleen was, weende Rozetje dien nacht bitter.

III.

Twee jaren zijn vervlogen. En iedere maal, dat een van Rozetje's broeders, — die nog te huis zijn, maar op trouwen staan, — zei : Weet ge wie er nu trouwt ? — had een opmerkzaam oog de wangen der maagd zien kleuren. Want, zij dacht nog aan Edward. De jonge Hillens was nog niet gehuwd, hij scheen te wachten; daardoor bestatigde Rozetje hoe hij haar moest minnen. En zij ook, zij had hem lief, den openhertigen, den braven jongeling; doch haar plicht kende zij, en zij zou hem blijven kennen.

't Is waar, dikwijls, als haar vader heur beknorde en bestreed, gelijk oude menschen kunnen, kwamen slechte gedachten heur ontstellen. Waarom moest zij dien ouderling met al zijne grillen, blijven dienen ? Hadt zij het recht niet, zoowel als hare broeders en andere zusters, haren staat te zoeken en haar bestaan in deze wereld te verzekeren ? Doch Rozetje verwierp die gedachten. Zij herinnerde zich al wat haar vader voor haar gedaan had; zij besloot er uit, dat het niet redelijk was, nu dat hij de zorgen zijner kinders meest noodig had, hem die zorgen te doen ontberen, en hem in de handen van vreemden over te laten.

Edel hert, gekweekt in eenen godsdienst van zelfsverloochening !

Rozetje had aan niemand gesproken van den

Digitized by Google

brief, dien zij van Edward Hillens ontvangen had. Zij begroef het geheim in haar hert, zij worstelde tegen hare gedachten, hare neigingen, hare natuur, en zij bleef wat zij altijd geweest was : eene onderdanige en gehoorzame dochter.

Dien dag, een schoone zomerdag, was de maagd weêrom angstig. Van den morgen had zij eenen tweeden brief gekregen van Edward Hillens, waarin deze haar schreef, dat het hem onmogelijk was langer uit te stellen in het huwelijk te treden om reden van zijnen uitgestrekten handel, en dat hij hoopte ditmaal het jawoord te krijgen van deze, die hij boven alle andere verkoren had.

Rozetje weende toen zij dit las. Zij vroeg aan haren vader de toelating om tegen avond het graf harer moeder te gaan bezoeken, en 't werd haar toegestaan.

't Was tegen avond. De lucht was hemelsblauw, geen windje ruischte er, alles was stil, bijzonderlijk op het kerkhof. Alleen de nachtegaal, die in de treurwilgen zat, liet zilveren tonen aan zijnen gorgel ontvallen, en zong van liefde en leed. De zon verdween langzaam in het Westen, den hemel versierend met eene zachtroode tint. Die tint kleurde kruisen en grafsteden met eenen wemelenden glans, die stillekens aan verminderde om eindelijk te vergaan, gelijk het nachtlichtje, dat te einde olie, aan 't sidderen en aan 't weifelen gaat om dan geheel weg te sterven.

't Is angstvol, bijzonderlijk op zulk eenen geheimzinnigen avond, een kerkhof te doorwandelen. Alles spreekt er van sterven, en de mensch vreest dat, hoewel het niet en is :

Niet als het uitgaan der stervende lichten
Als weêr de zon in de renbane schiet.

Ah ! mochten de dooden spreken van uit die

Digitized by Google

praalgraven en van onder die nederige kruisen, hoe zouden zij allen hetzelfde verkondigen : De vergankelijkheid der wereld. Voor wat hebben zij gestreden ? Voor eer, voor rijkdom, bucht die maar eenen stond medegaat. Wat hebben zij vergeten ? De eeuwigheid, waarin zij nu geslingerd zijn.....

Voor de grafstede harer moeder zat Rozetje geknield. Er was iets dichterlijks in die biddende maagd. De zon kwam met een laatsten straal haar wezen verlichten, waarop de goedheid zoo diep geprent stond; hare blauwe oogen, waarin tranen stonden te glimmen, waren naar het graf gericht; hare lippen prevelden langzaam gebeden, gevormd uit het hert, en voorzeker met blijdschap op engelenwieken vóór Gods troon gedregen.

Rozetje kwam aan hare moeder de beloften vernieuwen, eens op haren sterfdag gedaan, te weten van voor vader te zorgen. In haar binnenste was de strijd hevig. Men zag dat de maagd leed....

Zij bad lang, zeer lang, tot dat het duister de kruisen in zwarte schaduwen kwam veranderen; en wanneer zij opstond, was zij versterkt en gelukkig.

Doch hoe groot was hare verwondering, toen zij, buiten het kerkhof gekomen, Edward Hillens ontmoette die het graf zijns vaders had komen bezoeken. Een hevig rood kleurde hare maagdelijke wangen, eene soort van schuchterheid miek zich van haar meester, bijzonderlijk als zij bemerkte dat Edward naar heur toekwam. 't Was de eerste maal dat zij alleen met eenen jongeling zou spreken, en die jongeling was dan nog haar beminde.

Edward ook was ontroerd. Hij naderde, en sprak groetende :

« Mejuffer is gaan bidden op het graf harer moeder ? »

« Ja, mijnheer, » antwoordde Rozetje. « Ik ben sterkte gaan zoeken. »

« Sterkte, mejuffer ! Zoudt gij nog eens mijn

aanbod verstooten? » en bij die woorden trilde de stem des jongelings.

« Edward, ik heb een heilige plicht. Zooals ik u de eerste maal schreef, zal ik niet huwen zoolang mijn vader leeft. »

« Maar Rozetje, dat is niet redelijk. Iedereen moet trachten zijnen staat op de wereld te verzekeren. Uw vader kan uwe zorgen ontberen; hij zou gemakkelijk met eene dienstmeid leven. »

« Neen, Edward, dat nooit. De oude man, die zooveel voor ons gedaan heeft, moet tot het einde zijns levens iemand hebben die hem bemint uit den grond des herten, die de grillen en de ongemakken van eenen ouderling geerne verdraagt, die tracht hem zoo gelukkig te maken als het mogelijk is. En eene dienstmeid kan dat niet; zij werkt alleen voor 't geld. Daarom zal ik blijven. »

« Braaf kind, » mompelde Edward. Dan vervolgde hij:

« Mejuffer, gij overdrijft. Daarbij gij verstaat zeker wel, dat het mij onmogelijk is langer zonder hulp te blijven; mijn handel lijdt er te vele door. Er moet daar iemand zijn, wien mijne zaken zoo zeer ter herte gaan als mij, om gedurende mijne reizen, mijn huis en mijnen handel te beschermen. »

« Mijnheer, » sprak Rozetje, terwijl hare stem beefde, « 't is zoo. Doch waarom naar mij gekomen! Zoekt eene echtgenoote, bemint ze en maakt ze gelukkig. »

« Rozetje, » riep Edward uit, terwijl hij hare hand onwillekeurig vastgreep, « waar zal ik iemand vinden zoo goed en zoo rein als gij! Ah! ik heb u leeren kennen; ik weet, dat gij deugdzaam en werkzaam zijt, dat gij eene edele echtgenoote en eene goede moeder zoudt worden Zegt mij, waarom het jawoord niet uitgesproken? Ik gevoel het, uw hert heeft nog aan niemand toebehoord; gij zijt eene bloem, die rein en frisch door de bedorvene wereld

Digitized by Google

wandelt; en daarom eer ik u, en daarom bemin ik u. »

Rozetje was hevig ontroerd. Edward had op overtuigenden toon gesproken; zijne woorden vielen op haar maagdelijk gemoed als zoovele druppels kokend water die het ijs doen smelten; als zoovele vuurgensters, die het stroo in eenen vuuroven zouden veranderen, indien zij niet seffens uitgedoofd werden.

Ook riep het meisje uit :

« Zwijgt, mijnheer, ik bid er u om. Laat mij mijnen plicht volbrengen. »

« Neen, ik zal niet zwijgen, geliefde. Morgen ga ik de toestemming van uwen vader vragen. Ik zal hem alles uitleggen. »

« Dat zult ge niet, mijnheer. In alle geval, weet dat ik mijn woord kan houden, en dat ik zal weigeren. »

« Maar bemint ge mij dan niet ? »

« U niet beminnen! Mijn hert zegt dat gij goed zijt, dat gij deugdzaam zijt, dat ik met u zoude gelukkig zijn. »

« Hewel, Rozetje? »

« Doch mijn plicht (1) gebiedt mij niet te huwen. »

« Rozetje! »

« Genoeg, mijnheer, genoeg. Wij naderen de stad en moeten scheiden. Tracht mij te vergeten, ik zal u vergeten. Trouwt, mijnheer, gij zult iemand gelukkig maken; ik zal God bidden opdat Hij uw huwelijk zegene. »

Bij deze woorden verwijderde zich de maagd snel; zij gevoelde dat hare krachten te einde waren en

(1) Rozetje is in doling. Die plicht bestaat niet. Men mag volgens de kristene leer zijne ouders verlaten (tenzij zij in uitersten nood zouden zijn) om eenen echtgenoot te volgen. Ik heb echter de schets ten volle willen teekenen. K.

Digitized by Google

dat haar hert brak. Ook ontsprong een vloed van tranen aan hare schoone oogen.

Edele ziel!

IV.

't Was in de lieve meimaand. De natuur feestte: Bloemen ontloken, vogelen zongen, alles sprak van leven en lieven.

En daar, op het sterfbed lag Rozetje's vader. Hij stierf, de grijsaard, kalm en moedig gelijk hij geleefd had, gerust over hetgeen hij op de wereld verricht had, gerust op hetgeen hem te wachten stond na den dood. Rozetje, de goede dochter, het beste kind, 't eenige dat bij vader gebleven was, zat bij het ziekbed.

En de ouderling sprak :

« Rozetje, lief kind, ik sterf; en ik sterf gerust. God heeft mijn zwoegen op aarde rijkelijk beloond. Mijne kinderen zijn braaf en eerlijk, allen volgen in hun huisgezin den weg dien ik hun geleerd heb. Ja, ik ga gerust naar uwe moeder; daar zal ik voor u bidden.

« Vader, » zei de maagd ontroerd, « spreekt nog van geen sterven; gij zijt nog kloek en streusch, en gij hebt een ijzeren gestel. »

« Kind lief, poogt niet uwen ouden vader te bedriegen. Mijne loopbaan is hier ten einde. Doch kind, ik heb reeds dikwijls aan u gedacht. Wat gaat er met u gebeuren na mijnen dood? »

« Vader, denkt daar niet op. God zorgt voor alles. »

« 't Is waar, Rozetje; nogtans ik had u geerne getrouwd gezien eer ik stierf. Ziet, ge zijt het eenigste kind, dat nog overblijft. 't Is waar, een meisje moet wachten, en moet geld hebben op onze dagen. »

Bij deze woorden ontstelde zich de maagd hevig. Met moeite bracht zij uit :

« Vader, waarom nu daarvan gesproken? »

De ouderling, alsof hij niets gehoord had, vervolgde : « Doch, Rozetje. ik heb u eenen schoonen

Digitized by Google

bruidschat voorbehouden. Nu zult gij een treffelijk huwelijk kunnen aangaan, en dat verdient gij; want gij zijt altijd bij uwen ouden vader gebleven. »

« Dat was mijn plicht! »

« Dat was uw plicht niet, kind. »

« Ik houde niet veel meer van trouwen. »

« Wat zult ge dan doen, eens dat ik de wereld zal verlaten hebhen? »

Op dit oogenblik klopte men op de deur. De meid gaf iets, dat zooeven met den post toegekomen was, en Rozetje overhandigde het aan haren vader.

« Een kind dat de wereld intreedt, nu ik hem verlaat, » sprak de grijsaard. « Leest, Rozetje. »

Nauwelijks had de maagd het kaartje overloopen, of zij wierd verschrikkelijk bleek en wankelde.

Op het briefje stond gedrukt :

Anna. De echtgenooten Hillens-Vangate hebben het geluk u de geboorte te melden eener dochter, heden kersten gedaan.

« Wat hebt gij, Rozetje, » sprak de zieke, « gij zijt gansch ontroerd. »

« O! 't is niets, vader, » antwoordde het meisje, zich spoedig herstellende. « Vroegt gij daar niet wat ik zou doen, indien God u kwame te roepen? Ik zou in het beggijnhof treden! ».....

Dien avond ontsliep Rozetje's vader zachtjes in den Heere. De maagd trad alleen in de duistere kamer, waar op eene tafel een kruisbeeld tusschen twee flikkerende keersen stond. Zij naderde tot bij het lijk; eenige oogenblikken aanschouwde zij het. Dan boog zij zich voorover, en kuste de ijskoude wangen van deze, die eens haar vader was. Nu ontsnapte een tranenvloed aan hare blauwe oogen, en zij mompelde : « Vader, hier op de wereld hebt gij nooit geweten hoe ik u bemind heb; maar nu gij in den hemel zijt, nu weet gij het ».....

Digitized by Google

V.

Raadt ge nu, waarom dat het beggijntje, juffer Roze, zoo geerne de kleine kinders ziet? Raadt ge nu, waarom zij eene zekere voorliefde had voor Annatje en Karelken Hillens? Verstaat ge nu de woorden die zij uitsprak, toen Annatje bloedde en zij mij uit de school joeg?

Juffer Roze is eene martelares; zij heeft, vol moed, zeer veel geleden in hare ziel, omdat zij al haar wee tot in de diepste vouwen van haar herte begroef. Doch nu is zij gelukkig. Zij vindt hare tevredenheid in de kinderen deugdzaam te maken; en alle dagen, ten minste ééns, zegt zij aan hare kleinen : bemint uwen vader en uwe moeder, want zij doen toch zooveel voor u.

KERSTEN.

Digitized by Google

« DÉCADENTS », « SYMBOLISTEN »,

« OCCULTISME-MAGISME ».

I.

Door « décadents » versta men een nieuw dichtrenras, zoo genaamd, gis ik, omdat zij van den Parnassusberg werden afgeworpen door dezes overmoedige bemachtigers, de « Parnassiens » hiervoren besproken. Den smaad ons naar 't hoofd geslingerd, zegt « Verlaine », hebben wij als ordewoord en oorlogskreet gekozen even als de Geuzen deden, in de Nederlanden.

Het is niet gemakkelijk het karakter der nieuwe school op te speuren. Stellig is het dat zij afbreekt met de klare, zuivere en vloeiende Fransche taal, om te worden « abscons » dat is, gehuld in misten en wolken. Nog een harer grondbeginsels : « de dichterlijke waarde en het gebruik der woorden hangt meer af van hunnen klank dan van hunnen eigenaardigen en aangenomen zin, of zoo men wil, de « décadent » geeft meer acht op den klank dan op de echte beteekenis der woorden. De enkele en dubbele klanken maken eene kleurladder uit welke men verbeeldt als volgt :

A = zwart
E = wit
I = blauw
O = rood
U = geel.

Deze klinkers verdubbeld onder vorm van AA. EE enz zullen dus de betrekkelijke kleuren in dubbele of

Digitized by Google

toch ruimere mate aanduiden. De klinkers gemengeld als AI, OI, UE enz. zullen natuurlijk verscheidene kleurschakeeringen uitdrukken. Er zit meer dan kleuren in de klinkers, er zit ook muziek in en zoo verbeeldt

A... orgelspel
E... harp
I... viool
O... trompet
U... fluitspel.

Het orgel of A verwekt eentonigheid, twijfel, eenvoud.
De harp E spreekt van helderheid
De viool I is hartstochtig, smeekend.
De trompet O herinnert aan glorie en ovatie.
De fluit U is argeloos en glimlacht.

Wil nu de dichter eene bepaalde gedachte, een bepaald gevoelen of beeld verwekken, hij zal eene reeks van klanken zoó samenstellen dat het bedoelde voorwerp levendig voor de oogen getooverd wordt.

Hoor den orkestmeester René Ghil. « Les mots seront choisis en tant que sonores, de manière que leur réunion voulue et calculée donne l'équivalent matériel et mathématique de l'instrument de musique qu'un orchestrateur employerait à cet instant, pour ce présent état d'esprit; et de même que, pour rendre un état d'ingénuité et de simplesse, il ne voudrait pas évidemment des saxophones et des trompettes, le poète instrumentiste, pour ceci évitera les mots chargés *d'*O, *d'*A et *d'*U éclatants. »

Een staalken uit « *Vœu de vivre* » van Ghil.

Le Bruit qu'on n'entend pas, des Astres! est très grand...
Parmi vos horizons d'étoiles-mondes, d'ordre
Ecliptique que nul hasard ne vienne tordre.
Qui vitent dans la nuit du Manque d'issir, et
Cursives en sentant un vertige muet
Si haut qu'il est lenteur pour les Yeux de la terre :
Apaisez-vous, petites villes!

Digitized by Google

Wie lost het raadsel op? Ja, men zou eerder de woorden vinden eener « romance sans paroles » dan den zin dier wartaal.

Homerus, Virgilius, Dante, Racine, Corneille, Hugo, zongen tamelijk schoone muziek met de enkele hulp der klassieke klanknabootsing, in woord (onomatopée) en zinsnede (harmonie imitative); alle mogelijke gedachten en beelden hebben zij meesterlijk vertolkt zonder zich te bekreunen met orgelspel A, harpgetokkel E, vioolzang I, trompetgeschal O en fluitgekweel U. De « décadents » bij wie elk woord, iedere lettergreep telt voor viool, trompet, fluit enz., hoe zeldzaam laten zij ons klare zoete melodij genieten; hoe dikwijls scheuren zij onze ooren met schetterende en dooreen galmende geluiden, die doen denken aan Wagner's verwikkeldste plaatsen? Verschooning lezer! bij den genialen componist ligt eene grondgedachte geborgen onder de wemelende harmonij : bij de dichters-orkestmeesters ruischt een oorverdoovend gedruisch boven het luchtledige; 't is de schorre gier zwevend op een ledigen afgrond.

Het woord is aan Verlaine, het hoofd der « Decadents ».

De la musique avant toute chose,
Et pour cela préfère l'Impair
Plus vague et plus soluble dans l'air,
Sans rien en lui qui pèse ou qui pose.

Il faut aussi que tu n'ailles point
Choisir tes mots sans quelque méprise :
Rien de plus cher que la chanson grise
Où l'Indécis au Précis se joint.

(*Art poétique.*)

Wilt gij eens hooren, lezer, hoe « Verlaine décadent » muziek speelde vóór hij « wijs » werd en christen?

Het stuksken heet : *Vendanges.*

Les choses qui chantent dans la tête
Alors que la mémoire est absente,
Ecoutez! C'est notre sang qui chante...
O musique lointaine et discrète!

Digitized by Google

Ecoutez! C'est notre sang qui pleure
Alors que notre âme s'est enfuie
D'une voix jusqu'alors inouïe
Et qui va se taire tout à l'heure.

Frère du sang de la vigne rose,
Frère du vin de la veine noire,
O vin, ô sang, c'est l'apothéose!

Chantez, pleurez! Chassez la mémoire
Et chassez l'âme, et jusqu'aux ténèbres
Magnétisez nos pauvres vertèbres.
(*Jadis et Naguère*)

Eilaas! Waterbellen, en anders niets, en voor zulke rijmelarij staan sommige langharige droomers in verrukking en zij schimpen op Boileau, die oude pruik, die zegde:

Aimez donc la raison; que toujours vos écrits
Empruntent d'elle seule et leur lustre et leur prix.

Verlaine mag als het hoofd der « décadents » aanzien worden. Van zijne romans in proza spreken wij niet. De ongelukkige schildert er te rechtzinnig de lage driften die als een kanker zijne ziel en lichaam verteerden.

Voór hij, zoo als hij schrijft in de Inleiding van *Sagesse* verwittigd werd door verdiende straffen en de verwittiging als eene genade aanhoorde, dichtte hij niet uitsluitend mistige deuntjes, maar ook puike gezangen, krachtig in woord en beeld, schoon en ingrijpend juist omdat de auteur er zijn princiep « de joindre l'Indécis au Précis » in den wind slaat, alsook zijn stokpaardje over muziek- en kleurladder. Wat natuurlijke schildering der wolven sluipend op de hielen van een leger!

« Dès que, sans pitié et relâches,
Sonnèrent leurs pas fanfarons
Nos cœurs de fauves et de lâches,
A la fois gourmands et poltrons,

Digitized by Google

Pressentant la guerre et la proie
Pour maintes nuits et pour maints jours
Battirent de crainte et de joie
A l'unisson de leurs tambours....

De uitgehongerde vleeschеters staren waterbekkend op hunne toekomende prooi, welke zij op de hielen volgen.

« Ils allaient fiers, les jeunes hommes,
Calmes sous leur drapeau flottant,
Et plus forts que nous ne le sommes
Ils avaient l'air très doux pourtant.

Zij houden aan, met de hoop dat zij hunne ledige balgen welhaast zullen mogen vollen.

« Passant les fleuves à la nage
Quand ils avaient rompu les ponts,
Quelques herbes pour tout carnage,
N'avançant que par faibles bonds...

De slag is geleverd; lijken en bloed in overvloed.

« Et le bruit sec de nos dents blanches
Qu'attendaient des festins si beaux
Faisait cliqueter dans les branches
Le bec avide des corbeaux.

Zulke verzen vloeien niet uit de pen van eenen *vates* die zich bekommert met de muziek en de kleur der klinkers. Als Verlaine het zot stelsel der « décadents » wil vergeten, is hij een *maèstro* en vrij en vrank schrijft hij zonder hulp der o = trompetgeschal

Une fanfare
Epouvantable met sur pied
La troupe entière qui s'effare.
Chacun s'équipe comme il sied.

En van het slagveld rood van bloed, zegt hij, vergetende dat o = rood

Digitized by Google

« Et nous avons de quoi repaître
Cet impérial appétit,
Le champ de bataille sans maître
N'étant ni vide ni petit.

Verlaine werd opgenomen in een Godshuis te Parijs. « Il s'est prosterné devant l'Autel longtemps méconnu, il adore la Toute-Bonté, et invoque la Toute-Puissance, fils soumis de l'Eglise, le dernier en mérites, mais plein de bonne volonté. »

« Sagesse » is de eersteling van den christen geworden auteur.

— Sagesse humaine, ah, j'ai les yeux sur d'autres choses,
Et parmi ce passé dont ta voix décrivait
L'ennui, pour des conseils encore plus moroses,
Je ne me souviens plus que du mal que j'ai fait.

Si je me sens puni, c'est que je le dois être...
Mais j'ai le ferme espoir d'un jour pouvoir connaître
Le pardon et la paix promis à tout Chrétien. »

Verlaine genezen door 't geloof (mochte hij het getrouw bewaren !) van de besmetting der wereld

Tout mon cœur jeune et bon battit dans ma poitrine

verslingerd op nederig, stil en vervelend werk

« La vie humble aux travaux ennuyeux et faciles
Est une œuvre de choix qui veut beaucoup d'amour; »

niets anders onderscheidend van de geruchten der wereldstad dan de klokketonen; schimpend op ijdele wetenschap,

« Riens innocents, mais des riens moins que rien »

op ijdele glorie en ijdelen hoogmoed : Verlaine beklager, opbeurder en troostengel van de slachtoffers van Satan; opvliegend met dankbare bede tot den genadigen God die hem berouw, vrede en vreugde schonk; Verlaine de eenvoudige, de kinderlijk godvruchtige, de vrijgemaakte

Digitized by Google

van de slavernij des boozen, heeft hij zich tevens losgerukt van de « décadents »; heeft hij, met het licht der waarheid, de klaarheid bemind en den glans der rede die even moet stralen in wetenschap, kunst en literatuur? Eilaas! neen. Vele zijner jongste gedichten zijn ruw, duister, onleesbaar, en doen denken aan donkere hobbelige wegen, met waterplassen, doorploegd met karresporen. Terwijl gij daar in plonst, flikkert soms een lichtje dat uwen moed opbeurt. Och arme! 't is eene stalkaars! Men beschuldige mij niet van vooringenomenheid tegen Verlaine en zijns gelijken. Ik gevoel daarentegen sympathie voor den vromen nieuwbekeerde, voor den ter aarde geworpen Saulus, voor den ootmoedigen boetveerdige. Toch kan ik noch kop noch staart vinden aan niet weinig stukken van « Sagesse ». God verleene onzen broeder den tijd en de krachten om zijne nieuwe gevoelens lucht te geven in volmaakte uitboezemingen, waar helderheid gepaard zij met kracht, vroom- en beeldrijkheid. Mocht hij eens verdienen den nu overdreven lof hem toegezwaaid door J. Lemaître, in verbazing voor zekere « redelijke » zangen : « Avez-vous rencontré, fût-ce chez Sainte Cathérine de Sienne ou chez Sainte Thérèse, plus belle effusion mystique?

Verlaine, eilaas, schijnt niet te hebben volherd in het voornemen van zijn leven te offeren aan God, die hem bermhertig was.

« Mais ce que j'ai, mon Dieu, je vous le donne. »

Hij zingt niet meer :

« O mon Dieu, j'ai connu que tout est vil,
Et votre gloire en moi s'est installée,
O mon Dieu, j'ai connu que tout est vil. »

De verloren zoon heeft maar een wijl in 't vaderhuis vertoefd en schijnt teruggekeerd naar het verre rampzalig

Digitized by Google

land. Mochte de vrees voor de boeien van Jezus' liefde niet langer het hart beklemmen van den kranken man.

> « J'ai l'extase et la *terreur* d'être choisi.
> Je suis indigne, mais je sais votre clémence. »

II.

Wat de « décadents » beoogden, te weten, een bepaalden indruk maken met de muziek der woorden, zulks vleien zich de « symbolisten » te weeg te brengen bij middel van symbolismus of zinnebeeldige voorstelling. Het huidige symbolismus is vrij wat dieper dan het klassieke van la Fontaine en Deshoulières. Hedendaags is er ook geen quæstie van den verborgen zin der leenspreuk of allegorie op te klaren, o neen, de tijd is vervlogen dat « l'allégorie habite un palais diaphane » ; zij zit nu verdoken in dik struikgewas, of in den donkeren kelder van een massief gebouw en riddermoed alleen verlost de arme gevangene. De natuur, leeren de symbolisten, is vol harmonij en geheime samenhangingskracht door dewelke zekere gedachten en gevoelens in verband staan met verwante gedachten en gevoelens. De landschappen veroorzaken bepaalde gemoedsaandoeningen, verleden gebeurtenissen raken huidige voorvallen; deze of gene verdichting geeft aanleiding tot eene reeks zedelijke indrukken. Het talent of de begaafdheid om die geheime betrekkingen op te sporen, kenmerkt den dichter-symbolist.

Als de « symbolist » een vromen ridder schildert, wacht u wel deze personage ernstig op te nemen; haast u niet om hem te bewonderen of te beklagen, immers het geldt hier den persoon niet van den ridder, maar 't een of 't ander dat de dichter wil herinneren en dat de lezer moet raden. Het koude Siberië, het warme Italië, de woestenij, de dageraad, de avondschemering, de jeugd, de grijsheid, de oorlog, de vrede, de dood, het haangekraai, de sterren, het paard, de padde, de ezel, de uil... al die onderwerpen werden gekozen om vreemde zaken voor uwen geest te tooveren, en de naam wordt er van ver-

Digitized by Google

zwegen om den lezer het genoegen te verschaffen zelf het raadsel op te lossen. Zijn de raadseloplossers talrijk? O neen. Zij missen Ariane's draad om uit den doolhof te geraken. Hoe kan het anders als de dichter zelf vergeten moet welke hersenschim hij telkens vatten wilde in geval hij 't zelfde onderwerp herhaaldelijk verhandelde? Een inhoudstafel ligt voor mij open; ik steek naar een titel gelijk in Thomas-a-Kempis; mijn vinger staat op « le Poète et la Muse ». — Dichter, wat spook, wat feit, wat brasserij, wat denkbeeld poogdet gij in 't leven te roepen? Spreek en zoek geen uitvluchtsel. « Het is mij ontvlogen », zal het antwoord van den rechtzinnigen poëet klinken, terwijl die jonge droomer daar, verlekkerd op zulke literatuur, zweert dat het stuk dàt is en niets anders!

Is de heer Maurits Maeterlinck een symbolist? Wij zullen het maar aannemen, immers een bewonderaar van onzen beruchten landgenoot getuigt « que M. Maeterlinck montre une étrange et extraordinaire puissance de symbolisation. »

Wat aardig verschijnsel! Zekere jeugdige schrijvers heeten voor het minste « admirable » al wat vloeit uit de pen van M. Maeterlinck. Wee hem die durft tegenspreken! Hij wordt uitgemaakt voor een oude pruik, een Philister, een « gommeux à monocle ».

Anderen noemen Maeterlinck's werken « verdrietige zagerijen, raadselachtige nietigheden doorspekt met gekke uitroepingen en herhalingen waarvan de vertooning nog meer dan de lezing, verveling moet baren. » Maar, vriend, 't is de schuld der vertooning zelve! « La scène, » zegt M. Maeterlinck « est meurtrière des beaux-poèmes ». Waaruit volgt dat hoe meer de toeschouwers grimlachen, geeuwen en fluiten, hoe volmaakter het drama is dat opgevoerd wordt. Was dit ook het oordeel van Racine, Corneille, Hugo en Shakespeare? Ondanks den goeden wil der spelers, lukt men er niet in, Maeterlinck's stukken

Digitized by Google

met goeden uitslag te vertoonen. « On n'a guère attrapé l'atmosphère, le décor, l'allure du drame. Peut-être était-ce impossible ». De lectuur van Maeterlinck's verdichtsels zal toch fijn, kloek, uitgelezen voedsel aan geest en hart verschaffen? Hola!

Wij ontkennen de begaafdheden niet van M. Maeterlinck, maar wij betreuren dat die zwierige en flinke man die, als Saül, het hoofd boven de menigte uitsteekt, kost wat kost op de koord wil dansen met gevaar zich den nek te breken. Zijne « Princesse Maleine; les sept Princesses; l'Intruse; Pélléas et Mélisande » enz. enz. verrechtveerdigen niet, ons dunkens het triomfant trompetgeschal van een tiental lijfjonkers. Honderden letterkundigen wier goede smaak en... welwillendheid jegens de jongste school, niet mogen betwijfeld worden roepen tegen : « Casse-cou! ». De « Nederlandsch Spectator » zegt van « De Vrouw der Zee » van Ibsen :

« Wat een ratelend, hobbelend ding! Soms denkt men aan Maeterlinck .. »

De klassieke prosodie wordt door de symbolisten over boord geworpen. Jan Moréas, een Griek, maakt verzen van zestien, zeventien, een en twintig sylben.

« Et mes litières s'effeuillent aux ornières, toutes mes litières à grands pans. »

Charles Morice, de denker der « nieuwe school » zegt van dezen Moréas : « il n'a pas d'idées; il ne lui manque que cela ».

Een staalken van « symbolism » :

Les étoiles peuvent s'obscurcir et les amarantes avoir été
Que ma raison ne cessera mie
De radoter de votre beauté ;
Que Cupidon ravive sa torche endormie
A vos yeux, à leur clarté,
Et votre regarder, lui disais-tu, est seul mire
De mon cœur atramenté.

Digitized by Google

Gezonde rede en zuivere taal. die muzazonen bestormen ze beide. Leconte de Lisle geeft hun van de zweep : « Prenez un chapeau, mettez-y des adverbes, des conjonctions, des prépositions, des substantifs, des adjectifs, tirez au hasard et écrivez : vous aurez du symbolisme, de l'instrumentisme et de tous les galimatias qui en dérivent. » Coppée wenscht rechtzinnig dat een echte poeët, een geniale symbolist het hoofd steke boven al deze knoeiers; hij lacht met die « abscons » die dichten voor de kunst alléén of voor twee drie ingewijden : « On écrit pour être lu, d'abord; pour laisser quelque chose à la postérité, ensuite! ou bien on conserve ses manuscrits dans son tiroir. Mais du moment où l'on fait gémir les presses, c'est qù'on veut des lecteurs. J'admets qu'ils n'en espèrent pas beaucoup, eux; mais ils comptent bien sur vingt, sur dix, sur un, enfin! Eh! mais il faut au moins se faire entendre de celui-là! Et moi qui ne suis pas tout à fait fermé à ces choses, j'avoue que je ne les entends pas, mais là, pas du tout. » Coppée eischt te veel. Wat, eén lezer! Zij houden er geen spier aan, de symbolisten, en hunne leus is : « de lecteurs j'en ay assez de peu, j'en ay assez d'un, j'en ay assez de pas un » (dans Montaigne). Pater Cornut, wiens pen de klaarheid en den gloed bezit van Veuillot, verwijt aan die woeste rijmelaars « van 't eerste woord niet te kennen van de godgeleerdheid en wijsbegeerte, van de wetenschappen en geschiedenis, van de sociale quæstiën en van 't menschelijk herte. De ziel, de boeken en de natuur, de drie onuitputbare bronnen der echte literatuur, zijn voor hen verborgen. Ze zullen nooit iets voortbrengen dat iets aan 't lijf hebbe. Pater de la Porte slaat met een zwaren moker op den zwaren in-octavo « Parnasse de la Jeune Belgique ». En France, hélas! nous avons des Gueux, qui n'ont rien à envier aux Gueux belges; et la Belgique possède une brigade de déliquescents, capables de faire honte aux nôtres. Deux douzaines de ces audacieux inutiles ont fourni de rimes entravagantes, d'essais très plats et presque tous malpropres ce Parnasse imprimé à Paris. Est-ce qu'en Belgique on n'a pas le

Digitized by Google

droit d'imprimer des sottises? Parmi ces imitateurs peu célèbres de nos fous trop fameux, peu de talents; deux ou trois tout au plus.... »

M. Edmond Picard giet balsem op de kwetsuren zijner vrienden. De nijd poogt hen in den grond te boren, maar, *macte animo*, dichters zijt gij en « par cela même que vous venez après nous, vous valez mieux que nous! » Zoo redeneert men in die gekkenwereld.

III.

Er blijft een woord te zeggen over een splinternieuw verschijnsel in de letterwereld, namelijk « l'Occultisme et le Magisme ». Hoe zal ik wat licht doen dringen in den donkeren tempel waar Josephin Péladan als hoogepriester optreedt? Hoe de mysteriën verklaren van die sphinxen, als zij zelf het niet vermogen? « Le magisme, » zegt Sar Péladan, « c'est la suprême culture, la synthèse supposant toutes les analyses, le plus haut résultat combiné de l'hypothèse unie à l'expérience, le patriciat de l'intelligence et le couronnement de la science à l'art mêlée. En outre, le magisme peut s'appeler le patrimoine des hauts esprits, à travers le temps, le lieu et la race, toujours conservé. » Sar Péladan prijkt, in vollen glans, op de hoogste sport dier ladder, met onder zijne voeten nog vijf magiërs : Lacuria, Saint-Yves, de Guäita, Papus en Barlet, meer zijn er niet. Is 't wonder? Een echte magiër is een kneding van *genie*, *karakter* en *onafhankelijkheid*, en zulke dingen vindt men niet te koop, in elke straat. Péladan slingert van tijd tot tijd, banvloeken naar dezen die zijn stelsel belachen; zelfs spaart hij de bisschoppen en kardinalen niet die met zijne staatkunde geenen vrede hebben.

Paul Adam hecht geloof aan een onzienbare wereld; aan den invloed der planeeten op 's menschen geestvermogens en levensloop; aan de sylfen of luchtgeesten, kabouters enz.; aan de handwaarzeggerij, aan de stelsels

Digitized by Google

van Gall (schedelkunde) en van Lavater (gelaatkunde). Zijn mysticismus is een *olla-podrida* van superstitiën, tooverij, hekserij, zwartekunst, magnetismus, hypnotismus, spiritismus, enz., enz. De magiërs zijn de tegenvoeters van Zola, de Goncourt, Bourget, Le Conte de Lisle, Flaubert. Deze « positivisten » aanzien als hersenschimmen en droombeelden van kranke geesten, hetgeen de volgelingen van Péladan gelooven, vereeren en huldigen in kabalistische gewrochten.

Péladan rekent niet op eene schitterende toekomst voor zijn stelsel. Thans zou Parijs geen vijf honderd ingewijden leveren. Paul Adam heeft meer betrouwen. Hij gist dat, na vijf en twintig of dertig jaar, de vijftienhonderd lezers, die hem verstaan, zullen geklommen zijn tot tien duizend. « Maëstro » Péladan heeft op 't getouw : « *Comment on devient mage* ». Zou dit boek het recept bevatten om *genie*, *karakter* en *onafhankelijkheid*, te gieten in de schedels der oningewijden? Indien ja, dan is de toekomst van 't « magisme » verzekerd en Peladan's tempel wordt te klein voor zijne legioenen nieuwe geeestverwanten.

Lovendegem. E. PAUWELS.

Digitized by Google

BIJDRAGEN

tot de kennis van het leven en de werken van

JAN VAN RUUSBROEC.

III

De lofredenen van Jan van Leeuwen, den kok van Groenendaal, op Jan van Ruusbroec.

INLEIDING.

IN de geschiedenis der Nederlandsche Letterkunde kan over Ruusbroec's leven en werken bezwaarlijk gesproken worden, zonder dat daarbij Jan van Leeuwen, den kok van het klooster te Groenendaal, meestal den « goeden kok » (Cocus Bonus) en in middeleeuwsche handschriften ook wel « Ruusbroec's coc » geheeten, genoemd wordt.

Deze Jan van Leeuwen heeft immers een aantal ascetische geschriften (1) en voor zoover thans bekend is een viertal lofredenen op zijn grooten meester, waarin diens

(1) Slechts in een der drie handschriften welke bekend zijn van POMERIUS' werk *De origine Monasterii Viridisvallis* etc., waarvan het derde deel eene levensbeschrijving van den goeden kok bevat, vindt men de lijst der geschriften van Jan van Leeuwen, t. w. in hs. 2927 der Koninklijke Bibl. te Brussel, waarnaar POMERIUS' geschrift uitgegeven werd in het 4de deel der *Analecta Bollandiana* (1885), en dan nog door eene andere hand bijgevoegd. Verg. J. G. R. ACQUOY, *Het Klooster te Windesheim en zijn invloed* 2, 215, noot 1. Deze lijst telt *drie en twintig* titels (zie de *Analecta Bollandiana* 4, 310).

Digitized by Google

groote gaven en verdiensten worden uiteengezet, geschreven, en zich daarbij, naar het voorbeeld zijns priors, van zijne moedertaal bediend. Deze ascetische werken zijn zoo min als de lofredenen van belang ontbloot: afgezien van wat beide voor de Middelnederlandsche taalstudie kunnen opleveren, zou het de moeite loonen in de eerste den invloed van Jan van Ruusbroec, niet alleen wat de wijsgeerige denkbeelden, maar ook wat taal en stijl betreft, na te gaan; terwijl de tweede, al zijn de mededeelingen welke zij over levensbijzonderheden van Jan van Ruusbroec bevatten alles samengenomen vrij schaarsch — de derde is in dit opzicht de belangrijkste —, ons voor alles duidelijk laten zien welk een machtigen indruk Ruusbroec's persoon en levenswandel op zijne naaste omgeving maakte.

Van Jan van Leeuwen's ascetische werken werd tot nu toe, jammer genoeg, niets uitgegeven; het is een verzuim dat ik, als de omstandigheden het toelaten, eens zal pogen goed te maken. Evenmin als de taalkundigen hebben de geschiedschrijvers der mystiek er zich om bekommerd; doch daarvan ligt de verklaring bij de hand: de werken van den kok van Groenendaal werden niet, zooals die van Jan van Ruusbroec, noch bij zijn leven, noch later, in het Latijn vertaald.

Alleen van zijne lofredenen op den eersten prior van Groenendaal zijn er een paar bekend: ze werden vóór eene halve eeuw op zeer gebrekkige wijze uitgegeven door Jan Frans Willems (1), voorafgegaan door eene korte inleiding, waarin eenige bijzonderheden uit het leven van den goeden kok in een verkeerd daglicht werden gesteld (2). Daarbij liet Willems het daarenboven

(1) In het *Belgisch Museum* 1845, blz. 221 vlgg.

(2) WILLEMS ontleende zijne uit hun verband gerukte mededeelingen over het leven van den goeden kok aan het door hem zelven vermelde werkje van P. CROON, *Cocus Bonus ofte Geestelijcke sinnebeelden ende Godvruchtige Uyt-legginghen Op alle de ghereetschap van den Kock* (Brugge 1663; 2[de] dr. Antw. 1665), waaraan voorafgaat niet eene « *omstandige* », zooals WILLEMS zegt, maar eene *korte* levensbeschrijving van Jan van Leeuwen, hoofdzakelijk gecompileert naar de reeds vermelde *uitvoerige* levensbeschrijving door Hericus Pomerius (zie boven bl. 169, noot).

Digitized by Google

niet : hij gaf tevens als zijne meening te kennen « dat er weinige regels in 's mans schriften aangetroffen worden die goed te samen hangen, of van een gezond verstand getuigen » (1). De werken van Jan van Leeuwen waren noch zijn echter onverstaanbaar ; maar Willems verstond ze niet. Dat « 's mans » uitspraak onjuist is, zou nog zoo erg niet zijn, als ze naderhand door latere geleerden niet klakkeloos was overgenomen : niemand minder dan Moll, die de door Willems uitgegeven stukken voor fragmenten van eene en dezelfde lofrede aanzag, en destijds nog *mocht* meenen dat Jan van Leeuwen nooit anders dan die éénе lofrede schreef, noemde ze, « dit zonderlinge stuk, vol vromen onzin » (2). Van Otterloo, in zijn bekend werk over Ruusbroec, maakt het nog erger : volgens hem boezemen Jan van Leeuwen's geschriften ons « van wege het volkomen gemis aan samenhang en geregelden gedachtengang, dat ze kenmerkt, weinig belangstelling in. Willems geeft... een voorbeeld van zijn stijl. Het is een lofspraak op Ruysbroeck in proza, hier en daar met uiterst gezochte rijmwoorden, wij zouden haast zeggen gelardeerd. Het geheel is niet veel meer dan vrome onzin » (3). En nog in de laatste jaren schreef Jan te Winkel : « De leekebroeder Jan van Leeuwen van Afflighem,... een ongeletterd, weinig beschaafd, maar in ascetische geestdrift schier ongeëvenaard man, (trad) als lofredenaar van zijnen prior op,.. in verscheidene nog onuitgegeven mystieke

(1) *Belgisch Museum*, 1845, blz. 222.

(2) Zie W. MOLL, *De boekerij van het St. Barbaraklooster te Delft, in de tweede helft der vijftiende eeuw* (Amst. 1857), blz. 42; 2de uitg. in het *Kerkhistorisch Archief verzameld door* N. C. KIST en W. MOLL 4, 209 vlgg. De hier aangehaalde woorden staan aldaar bl. 281.

(3) VAN OTTERLOO, *Johannes Ruysbroeck. Een Bijdrage tot de kennis van den ontwikkelingsgang der Mystiek* (Amst. 1874) 139, noot. — Ik begrijp niet waarom VAN OTTERLOO, die het werk van Henricus Pomerius kende en blijkbaar ook gebruikt heeft, de door Willems' uit P. CROON aangehaalde levensbijzonderheden overneemt, terwijl ze door CROON zelf uit POMERIUS' levensbeschrijving van Ruusbroec's kok genomen zijn.

Digitized by Google

geschriften, die gedeeltelijk in rijmend proza vervat zijn, maar niet zelden tot baarlijken onzin schijnen over te slaan » (1). Het steekt den lezer de oogen uit, dat de eene den anderen heeft nageschreven. Jan van Leeuwen, de schrijver van drie en twintig ascetische schriften, « een ongeletterd, weinig beschaafd man » gescholden op grond van dezelfde handelingen waarmede hij de bewondering en den naijver zijner kloosterbroeders verwekte! Dat heeft Willems gedeeltelijk op zijn geweten — gedeeltelijk! want de nakomers moeten de voorgangers controleeren! — en deze niet « vrome », maar stellig « baarlijke » onzin zal door het gezag van een man als Jan te Winkel nog verder verbreid en nagebauwd worden, als er door een onbevooroordeeld onderzoek geen orde op gesteld wordt. Al bleek dan nog, dat het nauwelijks de moeite loont de werken van Jan van Leeuwen te doorworstelen — wat echter niet waarschijnlijk is, nadat mannen als Pomerius, Busch en Miraeus er hoogen lof hebben aan toegezwaaid (2) —, toch zal hij blijven verdienen dat zijn

(1) In zijne *Geschiedenis der Nederlandsche Letterkunde* I, 554.

(2) POMERIUS in zijne reeds vermelde levensbeschrijving van JAN VAN LEEUWEN. — BUSCH in zijn *Chronicon Windesemense* (*ed. Rosweyde* 1621) 176 : « In... monasterio Viridis-Vallis duo fuerunt magna ecclesiae Dei luminaria spiritu sapientiae et intellectus illustrata, videlicet Dominus *Iohannes Ruysbroeck* Prior ibidem... Alter eius cocus fuit, qui in omni sua occupatione altioris dicebatur contemplationis quàm iste Prior suus, prout libri teutonicales ab ipso editi legentibus manifestant » — Miraeus in zijne *Fasti Belgici et Burgundici* (Bruxellis 1622) 717 : « Opera ejus ascetica ibidem (t.w. te Groenendaal) Teutonico idiomate exstant manuscripta; digna profectó quæ in omnes linguas transfundantur. » In het necrologium van het klooster te Groenendaal wordt daarenboven gezegd : « Perfectionem hujus sancti viri libri sui quos indubie spiritu Dei plenus ipsemet (*hs.* et met) scripsit atque dictavit... perspicue dem[onst]rant » (aangehaald naar de *Analecta Bollandiana* 4, 309 noot). — VAN OTTERLOO twijfelt niet, of Jan van Leeuwen is wel degelijk « een zeer vroom man geweest; dat hij echter door zijn tijdgenooten hooger gesteld is geworden, dan hij verdient », beschouwt hij als zeker. « Het moet wel een wonderlijke tijd geweest zijn », zegt hij verder, na den aanhef van de eerste lofrede op Ruusbroec aangehaald te hebben, « waarin mannen gevonden werden, die zulke nonsens boven de diepzinnige en gespierde taal van Ruysbroeck stelden. » Het spreekt vanzelf dat deze uitspraak niet opgaat, daar de hooge dunk welke POMERIUS,

Digitized by Google

naam steeds met eere wordt genoemd, omdat hij er niet tegen op gezien heeft zijne moedertaal te gebruiken in een tijd, toen alleen de in het Latijn geschreven « boeken van geestelicheden », zooals Broeder Gheraert uit Herne ze noemt, in trek waren.

Met het doel, het door mij zooeven bedoelde onderzoek voor iederen belangstellende mogelijk en gemakkelijk te maken, daardoor den goeden naam van Ruusbroec's kok in eere te helpen herstellen, en niet het minst ze binnen het bereik der geschiedschrijvers onzer letterkunde te brengen, worden hier Jan van Leeuwen's lofredenen op zijn prior zoo volledig mogelijk uitgegeven.

Daarbij stonden mij twee handschriften ten dienste. Het eerste is een papieren codex berustende op de Koninklijke Bibliotheek te Brussel, n° 2559-2562, waarin fragmenten van « boeken » uit verschillende tijdperken der 15[de] eeuw omstreeks 1573 samengevoegd zijn. Zooals het handschrift daar nu ligt, bevat het 249 bladen, 200 mm. hoog bij 170 breed. Het grootste gedeelte dagteekent uit de allerlaatste jaren der 15[de] eeuw, t.w. blz. 1-128 en 133-172, welke met eene leelijke, onregelmatige hand geschreven zijn; blad 129-133 zijn van eene andere hand uit hetzelfde tijdperk; bl. 173-176 zijn een fragment van een ander handschrift, waarschijnlijk na 1500 geschreven; bl. 177 tot het einde is een deel van nog een ander handschrift uit de tweede helft der 15[de] eeuw. Op een blad vooraan leest men de volgende belangrijke aanteekening, waaruit blijkt dat dit handschrift eens heeft toebehoord aan het Windesheimsche vrouwenklooster « Domus B. Mariae in Galilaea », te Gent gesticht in 1433 (1):

BUSCH en MIRAEUS omtrent Jan van Leeuwen gehad hebben wel zal steunen op zijne ascetische geschriften, en niet op zijne lofredenen. Deze laatste ontleenen immers veeleer hun belang aan den man waarop zij doelen, dan aan hem die ze schreef.

(1) Zie over dit convent : J. G. R. ACQUOY, *Het Klooster te Windesheim en zijn invloed* 3, 218-219.

Desen boeck behoert toe de Canonickers Regu
liers der Clooster van Galileen binnen
Ghendt die ons ter eeren Godts ghegheven es met anderen
by B. Jan Stevens alhier Rector
Anno XV^{c} lxxiij :

En daaronder

Bidt voor syn ziele.

Bovenaan van dit blad, met groote gotische letters :

Mijn hope. God :

Wellicht het devies van B. Jan Stevens.

Het handschrift is nog voorzien van zijn oorspronkelijken band, welke zeer mooi geweest is en gedeeltelijk nog is : in het leer zijn zinnebeeldige voorstellingen van het geloof, de hoop en de liefde geprent, met onderschriften : *fides*, *spes*, *caritas*. De sloten zijn verloren en de rug is gerestaureerd.

Voor ons is alleen het gedeelte, dat bl. 1-128 en 133-172 omvat, van onmiddellijk belang, omdat het een aantal grootere en kleinere uittreksels uit de geschriften van Jan van Ruusbroec en van Jan van Leeuwen, allerlei andere ascetische tractaatjes en daarenboven nog stichtelijke liederen bevat. Onder de werken van Jan die Coc zijn ook de hieronder medegedeelde lofredenen op Jan van Ruusbroec.

Men ziet dat deze codex in 't geheel geen « lijvige bundel » met werken van Jan van Leeuwen is, zooals hij wel eens genoemd is (1).

Het tweede handschrift, waarin deze lofredenen voorkomen, is het Ruusbroec-handschrift D, geschreven in 1461, eveneens berustende op de Koninklijke Bibliotheek te Brussel. Eene beschrijving van dezen codex mag hier overbodig geacht worden.

(1) T. w. door WILLEMS, *Belg. Mus.* 1845, 221, en, naar diens voorbeeld, door VAN OTTERLOO, t. a. p. 140 (noot).

Digitized by Google

De ascetische werken van Jan van Leeuwen zijn bewaard gebleven in twee perkamenten handschriften, welke thans berusten op de Koninklijke Bibliotheek te Brussel : nr 667, uit de 15de eeuw, en nr 888, geschreven in 1543. Een derde handschrift derzelfde boekerij, nr 11989, uit het einde der 15de eeuw, bevat slechts enkele tractaatjes; terwijl een vierde, nr 11859, een klein papieren boekje uit de 17de eeuw, slechts een onbeduidend uittreksel bevat. Verder vindt men een tractaatje, getiteld « *Leeringen van Ruusbrucs koc* », waarschijnlijk een uittreksel, in een codex welke vroeger toebehoorde aan Prof. W. Moll en thans op de Universiteits-bibliotheek te Amsterdam berust (1); en een ander in den *Codex Vossianus n° 12 in-4°* der Leidsche Bibliotheek, met het opschrift : *Ruusbroec's kock leert ons wat dat beghinsel is der heylicheyt.*

Andere handschriften van de werken van den kok van Groenendaal zijn me op 't oogenblik niet bekend. Ik moet er echter bij zeggen dat ik mijne nasporingen daaromtrent nog niet ver uitgestrekt heb, daar zulks voor mijn tegenwoordig doel niet noodig was. Wordt het eens gedaan, dan kan een goeden uitslag niet twijfelachtig zijn : reeds in het necrologium van het klooster te Groenendaal wordt gezegd dat de geschriften van Jan van Leeuwen t' allen kant werden vermenigvuldigd :

« *Anno Domini* M. CCCLXXVII *obiit frater* JOHANNES *dictus Leuwe, de Hafflighem, primus coquus hujus monasterii, secundus conversus. Perfectionem hujus sancti viri libri sui quos indubie Spiritu Dei plenus ipsemet* (hs. *et met*) *scripsit atque dictavit*, per diversa loca et regiones multiplicati, *perspicue dem[onst]rant* » (2).

(1) Nummer 23 van den *Catalogus van Handschriften uit de Bibliotheek van wijlen den Hoogleeraar* WILLEM MOLL,... *aangekocht voor de Bibliotheek der Universiteit te Amsterdam* (Amst. 1880).

Het hs. is thans gemerkt I G. 23 (d. i. kast I, plank G, nr 23).

(2) Aangehaald naar de *Analecta Bollandiana* 4, 309.

Digitized by Google

Er bestaan echter nog duidelijker aanduidingen. In de boekerij van het Sint-Barbaraklooster te Delft berustten, blijkens een catalogus uit de tweede helft der 15de eeuw (1), twee handschriften van Jan van Leeuwen, aldus aangegeven: 65. *Ruusbroec van die koc* en 67. *Dat boectgen van die koc*. Moll, deze boekenlijst commentarieerende, heeft in deze twee nummers afschriften gezien van een zelfde werk, t. w. van de lofredenen op den prior. Het behoeft geen betoog, dat zulks alleen van nr 65 met zekerheid kan beweerd worden; met *Ruusbroec van die koc* wordt bedoeld: het of de geschriften over Ruusbroec door den kok, evenals wij zeggen zouden: de *Hendrik Conscience* van Pol de Mont, de *Lessing* van Erich Schmidt, enz. Maar de titel onder no 67 is veel ruimer: met *Dat boectgen van die coc* wordt bedoeld *een handschrift bevattende werken van den kok*, waaronder ook de lofredenen *kunnen* zijn.

Dat het eigen klooster van den goeden kok een afschrift zijner werken bezat is slechts natuurlijk; het tegendeel zou ons met recht bevreemden. Wij vinden dan ook in de lijst der handschriften toebehoorende aan het klooster te Groenendaal, ten behoeve van Sanderus in 1640 opgemaakt door Andreas Valerius, de volgende melding: *Item* IOANNIS DE LEEUVVIS, *vulgo Boni Coci, Conuersi Monasterij Viridi Vallis, Opera varia Manuscripta* (2).

Wellicht is eene der boven vermelde Brusselsche handschriften 667 en 888 identisch met den codex door Sanderus bedoeld: menig handschrift, eens het eigendom van dit en andere Brabantsche kloosters, is op de Koninklijke Bibliotheek te recht gekomen. In geene dezer twee codices bevinden zich echter aanteekeningen die in dezen zekerheid kunnen verschaffen.

(1) Uitgegeven en gecommentarieerd door W. MOLL. Zie de nadere aanwijzing der uitgaven boven blz. 171, noot 2.

(2) Zie A. SANDERUS, *Bibliotheca Belgica Manuscripta* (Insulis 1644) 2, 141.

Digitized by Google

Hieronder volgen thans de lofredenen, uitgegeven naar het Brusselsch handschrift 2559, door mij met H aangeduid. Van D zijn de varianten opgegeven. Ik heb H tot teksthandschrift gekozen niet alleen omdat het op verschillende plaatsen betere lezingen heeft dan D en ook vollediger is, maar omdat de taal veel zuiverder Brabantsch is dan die van D, en we dus veilig mogen aannemen dat H dichter bij het origineel staat dan D, aangezien Jan van Leeuwen een Brabander was (1). Toch kan men duidelijk merken dat H in Vlaanderen geschreven werd: men lette b. v. op de bijna regelmatige rekking der korte klinkers ook elders dan voor gedekte *r* (2), welke rekking aan het Brabantsch dialect der middeleeuwen niet eigen was; verder op *gestrecht* en *gerecht*, zuivere Vlaamsche vormen, welke door Jan van Leeuwen met opzet zouden *kunnen* gebruikt zijn om der wille van het rijm, wat echter niet waarschijnlijk is, want D is ook door een Vlaming geschreven, die het oorspronkelijk Brabantsch veel minder heeft geëerbiedigd dan de schrijver van H en die dus, die vormen in zijn voorbeeld vindende, ze zeker zou bewaard hebben : D heeft echter *gestrect* en *gerect*.

Handschrift H is vanwege het bestuur der Koninklijke Bibliotheek *gepagineerd* : de cijfers aan den rand verwijzen dus naar de *bladzijden*, niet naar de bladen.

(1) De goede kok was geboortig van Afflinghem bij Aalst.

(2) Daarom moet *maen* = *man* (blz. 180 r. 15) met geen uitroepingsteeken versierd worden, zooals Willems deed.

Digitized by Google

H 47, D 287 c.

1. Hoe brueder Jan de coc van Gruenendale, priemus cokus, den iersten prioer prijnst ende loeft.

WAnt ic en bekendere in eertrike noyt meer dan enen, dat wetic wale, dan her Janne van Ruscbroeht, prioer van Groenendale; hi es vervolt van den heilegen gheest te male; te rechte heet hi van groenen nederen dale, want sine minne heeft vervult hemel ende eerde ende alle creatueren, also | verre alst in hem es. Prioer van Gruenendale! hoert sine stemme, soe doedy wale, want sine scrijft es Gode bequame. Ende altoes eert ter eren Gods sinen name. Want ic hebbenne groet ghesien, aerm sundech mensche, met minen gheeste in hemelrike, daerboven in deweghe leeven; in die alre claerste scijerheit die God in minen gheeste verleijsten *mach, soe* saghijc hem ende niemene eel. Ende hi en weets selve niet dese heimelecheit, noch engheen goet dat my God ie ghedede overmids sine ontfermherticheit. Dat

D 287d.

1. 1-3 *In* D *luidt het opschrift aldus:* Hoe dat broeder jan van leeuwen die goede coc van groenendale den iersten prior van groenendale her jan van ruysbroec prijst ende loeft. 3 prijnst *hier en elders wordt* prijs = laus, *en* prijsen = laudare *telkens verward met* prijs, prijnse = captura, praeda. 4 Want *in* H *staat de roode hoofdletter* W *omgekeerd* (M)! — eertrike D ertrijc. 5 enen D eenen. — janne D jan. 6 ruscbroeht *deze vorm met* t *is zonderling*; D ruysbroec. — prioer D prior. — es D is. 7 vervolt H verwolt; D vervult. — heilegen D heylighen. 8 sine D sijn. — vervult H verwlt. 9 eerde D erde. — creatueren D creaturen. — also D alsoe. 10 es *in* H *op ratuur*; D is. — prioer D prior. — gruenendale D groenendale. — sine D sijn. 11 doedy D doedi. — sine scrijft D sijn scrift. — es D is. 12-13 ic hebbenne groet ghesien aerm sundech mensche D ic arm sondich mensche hebben groet ghesien. 14 hemelrike D hemelrijc. — daerboven in deweghe leeven *ontbreekt in* D. — alre D alder. 15 scijerheit D chierheit. — die God in minen gheeste verleijsten mach soe *ontbreekt in* D. 16 mach soe H soe mach. — saghijc D saghic. — niemene eel D niemant el. 17 heimelecheit D heymelicheit. 18 ie D ye. — overmids D overmits. — sine D sijn.

Digitized by Google

en seidic noch noyt egheenen mensche noch in biechten, noch daer buten, opdat ic selve onbekint ende ongheaecht bleve van allen menschen die in eertrike sijn. Ende voertmeer eeuwelijc onbekint begheric te blivene, op dat God eeweghen loef ende eere hebbe van allen saken. Daer om hebbic u dit voer seit, op dat ghi sine heileghe leeringhe hoert ende daer bij blijft, ende vaste inwert crijcht; soe en moechdy niet || dolen in vremden H 48.
scolen, want sine leringhe es rechte van boven neder vloeiende dore hem, overmids dat gheesten Gods, dat dore hem eebt ende vloeit. Ende boven doverste deel sijns gheests hoert haer die eenvol(*de*)ghe waerheit, daer hi alle waerheit ontfeet, sonder middeel van Gode. Hier omme spract hi altoes met nuwen tonghen, dat alle den ghenen verwonderende wondert diet horen; selke werden soe doef si wenen verdoeren. Her prioer van Gruenendale, te rechte maghic u prinsen wale boven alle menschen van eertrike, want ic en wet niegherincs uws ghelike; want u leeringhe es goet ende recht, ende ghi sijt alder werelt dienstknecht; u minne hebdy wide uute gherecht ende gestrecht met

---

1 seidic D seide ic. — egheenen D enghenen. — mensche D mensce. 2 onbekint D onbekent. — ongheaecht D ongheacht. 3 die in eertrike sijn *ontbreekt in* D. — voertmeer D voirtmeer. 4 eeuwelijc D ewelic. — onbekint D onbekent. 5 eeweghen D ewighen. — loef D lof. — eere D eer. — daer D dair. 6 hebbic D heb ic. — voer seit D voir gheseet. — sine heileghe leeringhe D sijn heylighe leringhe. 7 hoert D hoirt. — bij D bi. 8 moechdy D moechdi. — vremden D vremder. 9 sine D sijn. — es D is. — rechte D recht. 10 vloeiende D vloyende. — dore D doer. — overmids D overmits. — (1ste) dat D den. 11 dore D doer. — eebt D ebbet. — vloeit D vloyt. 12 hoert haer (*d. i.* hier) D hoert hi. — eenvoldeghe H eenvolghe; D eenvoldighe. 13 hi D hy. — ontfeet D onfeet. — middeel D middel. — Gode H gods; D gode. 14 omme D om. — spract D sprac. 16 werden D worden. — verdoeren D verdoren. — prioer D prior. 17 gruenendale D groenendale. — prinsen D prisen. 18 alle *in* H *verbeterd uit* allen: *de* n *is uitgekrast, doch nog goed zichtbaar.* — van eertrike D in ertryc. — wet D weet. 19 niegherincs D nieuwerincs. — uws D vus (= uws). — leeringhe D leringhe. 21 minne H mne. — hebdy D hebdi. — uute D uut. — gherecht D gherect. — gestrecht D ghestrect.

Cristus ane dat ghebenedide cruce, dat ghi hemelrike
dorevaert teenen druusce. Ende in uwen bloeten over-
ghanghe doedy Gode gnoch ende alder werelt, ende .M.
fout daer boven. Van hem maghic mi wel beloeven,
bat dan van iemene in eertrike. Ic settene boven alle
ghelike alse enen scerafin in hemelrike, den hoechsten
D 288a. inghelen ‖ ghelike. Daer toe drecht hi ene effene ghe-
lijcheit Gods, want sijn leeven es wel gheregheert al
hemelrike ende oec eertrike doere; met sijnre leringhen
H 49. ghelijct ‖ den leevene ons heeren Jhesu Cristi (*ende*)
heeft hi ons ghehouden dat ghemeine middeel *ende*
effene wise der heilegher kerken sonder voernementheit
van buten, op dat hi onghesien ende ongeaecht bleve
van allen creatueren sonder heileghen schijn van loene.
Siet, aldus heeft dese goede heileghe maen hem on-
troecken alle scierheit der werelt ende heeft Gode op
allen siden gnoech gedaen beide in hemelrike ende oec
mede in eertrike. Ende alse hi ons ontvalt, soe neket
onser dunckerheit. Maer doech heeft hi ons doude
testament ende oec dat nuwe te gadere ghevoecht.

---

1 ane D aen. — hemelrike D hemelrijc. 2 dorevaert D doervaert. — teenen D tenen. — druusce D druysche. — bloeten D bloten. — overghanghe D overgheven. 3 doedy D doedi. — gnoch D ghenoech. — .M. fout D dusentfout. 4 mi D my. — beloeven D beloven. 5 iemene D yemande. — eertrike D ertrijc. 6 alse D als. — scerafin D seraphin. 7 inghelen D enghelen. — drecht D draecht. — ene D een. 9 hemelrike D hemelrijc. — oec *ontbreekt in* D. — eertrike D ertrijc. — doere D dore. — met sijnre leringhen ghelijct (*d. i.** ghelijct et: et *slaande op* sijn leeven *van r. 8*; D met sijnre ghelijcheit. 10 ende *niet in* H *noch in* D. 11 heeft hi D hi heeft. — ghemeine D ghemene. — middeel D middel. — ende *lezing van* D; H eene. 12 effene D effen. — heilegher D heyligher. — voernementheit D voirnementheit. 13 ongeaecht D ongheacht. 14 creatueren D creaturen. — heileghen D heylighen. — van *in* H *voorafgegaan door* van heileghen *doch doorgeschrapt*. — loene D levene. 15 heileghe D heylighe. — ontroecken D ontrocken. 16 scierheit D chieiheit. 17 gnoech D genoech. — gedaen D ghedaen. — hemelrike D hemelrijc. 18 mede *ontbreekt in* D. — eertrike D aertrijc. — alse D als. — neket D naket. 19 dunckerheit D donkerheit. — Maer D Mer. — doech D doch. — heeft hi D soe heeft hi. 20 gadere D gader.

Digitized by Google

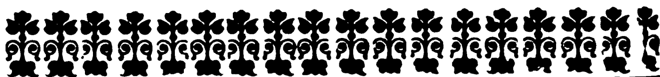
Recht alse een licht des dachs, die den nacht vercleert, es hi Cristum na ghevoelghet met sinen levene; alse ene ghehele offerande of ene heileghe presentacie was sijn gheest gaende ende comende van Gode tot Gode. Cort alse ene blicsceme ghaf hi Gode sinen gheest over in enicheit boven alle stade der hemelen, daer hi Gode sach in die overste scierheit, ende sijn loen sal daer groet ende overvloedech sijn. Maer ic en can mi daer hem niet gheliken, aerm sundech woerm; nochtan bekinnic al sinen heileghen staet van binnen. Her Jan van Rusbroecht, prioer van Groenendale! nu blijft in vreden met Jhesus Cristus onsen heere. Ic hope wi en sceden nemmeere.

(Wordt vervolgd.) WILLEM DE VREESE.

1 Recht H rechts; D recht. — alse D als. — dachs D daechs. — vercleert D verclaert. 2 es D is. — na ghevoelghet D naghevolcht. — alse D als. 3 ene ghehele offerande D een ghelike (*d. i.* gheheellike) offerhande. — ene heileghe D een heilighe. 4 tot D te. 5 alse D als. — ene blicsceme D een blixeme. — ghaf D gaf. 7 scierheit D chierheit. 8 overvloedech D overvloedich. — Maer D Mer. 9 hem *in* D *vóór* daer *geplaatst.* — aerm sundech woerm D arm sondich worm. 10 bekinnic D bekennic. — heileghen D heylighen. 11 van rusbroecht *ontbreekt in* D. — prioer D prior. 12 heere D here. 13 sceden D sceyden. — nemmeere D nemmermere.

Digitized by Google

VACANTIEFEESTEN.

Het Davids-Fonds en de Landsbond te Brugge.

HET Nederlandsch Letterkundig Congres, dat dit jaar te Antwerpen moest gehouden worden, werd wegens den kiesstrijd tot het volgende jaar verschoven.

Dat er, als naar gewoonte, het heele Vlaamsche Land door, eene reeks welgeslaagde gouwdagen plaats hadden, (te Duffel, voor Antwerpen en Brabant, te Bilsen, voor Limburg, te Lichtervelde, voor West-Vlaanderen en te Gent voor Oost-Vlaanderen), stippen we aan terloops met genoegen en waardeering. Het spijt ons er geene volledige verslagen over te bezitten en gaan over tot de buitengewone Feesten en Vergaderingen : de plechtige onthulling van de Haerne's standbeeld te Kortrijk, op 18[n] Oogst; de algemeene Feestvergadering van het Davids-Fonds te Brugge op 25[n] en 26[n] Oogst, en eindelijk op 1[n] September, insgelijks te Brugge, den zitdag van den Vlaamsch Katholieken Landsbond.

Over de Kortrijksche feesten knippen we, uit « *Het Vlaamsche Volk* » van 22[n] Oogst, de volgende algemeene beschouwing :

« De feesten De Haerne (*lees* : De De Haerne-feesten). te Kortrijk, zijn goed afgeloopen : maar op zijn Fransch! Buiten de redevoeringen van de heeren Schaepman en De Gryse en eenige opschriften, was alles Fransch. Fransche vlaggen waren er ook te zien, en fransche maatschappijen. Wij vragen ons af wat Frankrijk met de feestviering van een der stichters van België's onafhankelijkheid te zien heeft! 't Is waar dat het er niet gelukt is België door

Digitized by Google

wapenen of diplomatie in te palmen, en 't heeft toch zulke goesting ons in te zwelgen. Daarom maakt het nu den Belgen schoone oogskens, spreekt gansche dagen van verbroedering en verpest en verbastert ons volk met zijne boeken en bladen. En de hoogere standen, de overheid die deze verbastering niet tegenwerken, door het onderwijs te vervlaamschen, klagen dan over het gebrek aan vaderlandsliefde bij de Belgen! Maar zij plukken wat zij gezaaid hebben : 't is altijd Frankrijk alhier en Frankrijk aldaar. Hoe wil men hebben dat het volk dan niet Frankrijksgezind zij! en bijgevolg niet vaderlandslievend! ».

Nog wapperden aan alle gevels, heel de stad door, de vlaggen en wimpels welke, den vrijdag te voren, aan Brugge zijn feestuitzicht hadden geschonken, bij het vieren van de heugelijke stemming der nieuwe aanleghaven te Heist, toen, op Zondag 25n Oogst, een stoet van Brugsche maatschappijen de vreemde leden van het *Davids-Fonds* aan de Spoorhalle ging afhalen om ze te begeleiden naar het Stadhuis, waar het Gemeentebestuur hun den welkomgroet zou brengen.

In de schepenzaal bevonden zich de heeren schepen Fonteyne, in officieel kostuum, van Ockerhout, senator, Dr. Steenkiste en Strubbe, gemeenteraadsleden.

De heer schepen Fonteyne verwelkomt in hartelijke bewoordingen de leden van het *Davids-Fonds*. Gij werkt, zegt hij, om het volk zijn verleden te doen waardig zijn en dat streven is edel. Moge het *Davids-Fonds* groeien en bloeien!

De eerw. heer Dr. Claeys, lid van het hoofdbestuur, bedankt, in de afwezigheid der heeren Prof. Willems, voorzitter, en Minister Schollaert, ondervoorzitter, en herinnert dat, twaalf jaar geleden, het *Davids-Fonds* insgelijks te Brugge bijeenkwam.

In Brugge rijst den Vlaming het visioen der oude dagen van rijkdom en roem vóor den geest. In die dagen was Brugge eene verloofde ook der zee. Nu zien wij weer de glorierijke stad met den oceaan verbonden, dank aan de volhardende pogingen van het Stadsbestuur en van de vertegenwoordigers des volks in Kamer en Senaat. Heil hun!

De eerw. heer De Quidt, voorzitter van het Brugsche *Davids-Fonds,* bedankt op zijne beurt het gemeentebestuur van Brugge.

Digitized by Google

Daarna begaf de stoet zich naar de Parijsche Halle, alwaar om 5 uren de algemeene vergadering plaats had.

De heer van Ockerhout, senator, eere-voorzitter der Afdeeling van Brugge, opent de vergadering en bedankt het *Davids-Fonds* omdat het de stad Brugge heeft verkozen voor het houden zijner algemeene zitting. Hij wenscht de leden van dat genootschap welkom in de stad van Breidel en De Coninck, welke thans volop in vreugd is, omdat het eene toekomst van nieuwe welvaart te gemoet ziet

De eerw. heer De Quidt, voorzitter, stuurt eenige woorden van dank tot het *Davids-Fonds*. Hij wenscht welkom aan de strijders voor de moedertaal.

Wij allen zegt hij, zijn broeders; nu, broeders moeten elkander steunen, elkander een verkwikkend woord sturen en elkander helpen

In gevoelvolle worden schetst spreker het verval van het Vlaamsche volk; ten slotte brengt hij hulde aan kanunnik David die met zoovele andere mannen van talent gestreden heeft om Vlaanderen opnieuw zijnen luister van vroeger te doen herwinnen.

Hij brengt insgelijks hulde aan de stichters van het *Davids-Fonds*, dat zoo krachtig ievert voor de taal, de zeden en den godsdienst van het Vlaamsche volk.

De eerw. heer Dr. H. Claeys dankt namens het Hoofdbestuur van het *Davids-Fonds* den heer senator Van Ockerhout, eerevoorzitter en den eerw. heer De Quidt, voorzitter der Brugsche afdeeling, voor hunne hartelijke gelukwenschen.

Hij zegt nagenoeg :

Wij komen hier toe in blijde dagen.

Welhaast zullen de verzen van Ledeganck :

« Wie ooit een doode maged zag, »...

er verre af zijn, een actuëelen toestand te schilderen en, enkel nog aangehaald worden om hunne kunstwaarde en hunne vroegere toepasselijkheid. Brugge rijst heden voor onze oogen als een levensrijke maagd, in feestgewaad getooid, met den straal van hoop en moed in den helderen blik, met den voet vooruit om hare nieuwe toekomst in te gaan, met de rechte hand gestrekt naar de zee, de immer milde bron van hare verledene en toekomstige welvaart.

Hij kwam terug op de woorden van hulde, aan David toegesproken.

Digitized by Google

De heer Noterdaeme, secretaris der Brugsche afdeeling doet verslag over de werkzaamheden der Brugsche afdeeling, waaruit blijkt dat deze afdeeling goed werkt, krachtig ievert om den vaderlandschen geest en de liefde tot de taal onder het volk te verspreiden.

Hij brengt ten slotte hulde aan wijlen den heer Verhoef, den oud-bestuurder der Brugsche Normaalschool.

De heer Roëll (Lier), lid van het middencomiteit van het *Davids-Fonds*, bekomt het woord.

In korte, doch wel doordachte woorden, doet hij de verdiensten van kanunnik David uitschijnen. Concience leerde het Vlaamsche volk lezen; ons leerde kanunnik David schrijven.

Hij maakte de vergadering bekend, dat de stad Lier het ontwerp heeft opgevat een standbeeld op te richten aan kanunnik David, die te Lier geboren werd.

Er ontbreken nog een drietal duizend franken. Hij hoopt dat de leden zullen voorzien in die som. Inschrijvingslijsten zullen rondgezonden worden aan de besturen der verschillende afdeelingen.

De heer Ossenblok, van Borgerhout, lid van het hoofdbestuur, spreekt na den heer Roëll.

Hij moedigt de jonge schrijvers aan zich te wenden tot het *Davids-Fonds*. Alleen die vereeniging is in staat aan den schrijver te verzekeren dat hij zal gelezen worden. Onze 7,000 leden zijn daar eene waarborg voor.

Hij doet daarna eenen kernachtigen uitval tegen de slechte Vlaamsche lectuur, die, uit het Fransch vertaald, bij middel van afleveringen aan 2, 3 of 5 centiemen per week, onder het volk wordt verspreid en het kwade zaad met milde grepen rondstrooit.

Het getal leden van het *Davids-Fonds* moet aangroeien en het zal aangroeien, maar men moet den weg weten.

Als voorbeeld verhaalt hij hoe de vrienden te Borgerhout het aan boord legden om hunne afdeeling te stichten en eene afdeeling tot stand te brengen welke thans ruim 350 leden telt.

De eerw. heer Dr Claeys teekent in krachtvolle bewoording protest aan tegen den smaad en den hoon door eenen socialist in het Belgisch parlement toegebracht aan de onbevlekte nagedachtenis van onzen grooten romandichter Hendrik Conscience.

Heel Vlaamsch België heeft meêgestemd met het hart-

Digitized by Google

roerend protest, dat uitgegaan is van waar het eerst moest komen, van de kleinkinderen van onzen geliefden Conscience. Zij hebben van hem geen ander goed geërfd dan den roem van zijnen naam, de glorie van zijne verheerlijkte geestwerken en van dat edel streven waar de dankbaarheid der Vlamingen de onbaatzuchtige liefde des harten in erkend heeft en gehuldigd, — geen erfdeel saâmgewoekerd uit het *verkoopen van het geweten.*

Wij weten het wel : het lasterwoord, tegen Conscience uitgesproken, werd in de bedoeling van den Spreker voornamelijk gericht tegen de Katholieken : alle gunst, door Katholieken toegestaan, is een dwangmiddel; hunne ondersteuning is slechts te bekomen ten koste van eigene overtuiging, eigene waardigheid.

Maar tevens zeggen die woorden toch ook dat Conscience de laffe, onedele mensch was, in staat *zijn geweten te verkoopen.*

Doch welk is nu het feit, waar, bij die beschuldiging, op gedoeld werd?

De « bijlagen » van het werk van Pol de Mont « Hendrik Conscience » bevatten dienaangaande volledige inlichtingen.

Aan de eerste uitgave van « Het Wonderjaar » werden door Conscience wijzigingen gebracht. Reeds in 1839 werd over die wijzigingen een pennetwist gevoerd; en wanneer Conscience in Antwerpen zich bij kiezingsstrijd aan eene politieke partij had aangesloten, werden hem om de hertoetsing van « Het Wonderjaar » noch grove woorden, noch zelfs lasteringen gespaard : « de schrijver kroop nederig en openlijk voor de dweepzucht. » Nog in 1880 luidde het : « Le voilà au service du principe d'autorité... Il retient ses compatriotes dans l'esclavage clérical. »

Wat was er dan gebeurd met « Het Wonderjaar »? G. Eeckhoudt verhaalt hetgeen hij in 1881 uit den mond van Conscience zelf daarover vernam.

De regeering wenschte voor de bibliotheken der gevangenhuizen en hospiciën boeken van verkwikkende, opbeurende lezing te vinden. De zedenpreek der stichtende werkjes, die er voorhanden waren, wekten geen leeslust.

Maar eene commissie van onderzoek bracht bezwaren in tegen « Het Wonderjaar » en tegen den « Leeuw van Vlaanderen ». Lezing werd gevraagd die eenen indruk zedelijk verbeterend maken kon. Nu, de gevangenen en de verpleegden, dikwijls meerendeels al te zeer gewend aan grofheden, zouden

Digitized by Google

uit de taal van Breidel, die aanhoudend vloeken uitsmeet, niets goeds leeren of opnemen; het voorbeeld van Breidel moest de grofheden, hun eigen, wettigen en aanmoedigen. Zulks te begrijpen en in te zien, en mêehelpen om een werk van beschaving en veredeling te bevorderen, is dat zoo laakbaar en kan er ooit daarbij spraak zijn van het geweten te verkoopen? Iets dergelijks gebeurde met « Het Wonderjaar ». In dit werk staan de Spanjaarden tegenover de Geuzen De Spanjaarden zijn de vreemde verdrukkers; de Geuzen vertegenwoordigen de vaderlandsche zaak. Opzettelijk wordt al het kwade toegeëigend aan de Spanjaarden; de edele gevoelens, de heldhaftige daden hooren aan de Geuzen. Maar de Spanjaarden zijn niet alleen de vreemdelingen, zij zijn ook de Roomsch-Katholieken, terwijl de Geuzen de vijanden van de Roomsche Kerk zijn. Zoo scheen het werk tegen den Godsdienst eene vijandige richting te willen nemen; het lag nochtans niet in het inzicht van den schrijver de Katholieke Kerk verantwoordelijk te stellen voor het hatelijke door Spaansche verraders en beulen bedreven, en hij was overtuigd dat het zeer te onpas zijn zou, zich bij de menschen, voor wie men lezing vroeg, jegens den Godsdienst vijandig te toonen. Om dit te vermijden en om over zijne bedoelingen allen twijfel weg te nemen, bracht Conscience voor de tweede uitgave eene nieuwe rol op het tooneel, een edel godsdienstig figuur.

Wat Conscience in de « Geschiedenis mijner Jeugd » schrijft over de wording van « Het Wonderjaar » bewijst zeer duidelijk dat er aan eene anti-katholieke strekking niet kan gedacht worden.

Met zulk een streven zou Conscience zich overigens buiten de baan geplaatst hebben die hij zelf heeft aangewezen als de noodzakelijke en eenig mogelijke. In zijne redevoering ter Koninklijke Academie van België, den 11 Mei 1881, herinnert hij hoe de zending en de plichten van den Vlaamschen volkschrijver door hem en zijne vrienden werden opgevat: « de jonge baanbrekers konden er zich niet in bedriegen... Zij zouden alles *eerbiedigen wat het Vlaamsch volk bemint en eerbiedigt: de Godsdienst*, het vaderlijk gezag, de huwelijkstrouw en de eenvoudige kuischheid zijner zeden. » Is dat verheven toewijden van hooge gaven, dat opnemen eener edele taak uit te leggen door een « verkoopen van geweten »?

Zetternam herinnert hoe er over de schriften van jonge schrijvers, door de keus zelve van hun onderwerp, « eene

protestantsche tint. » kon liggen. De geestijkheid kwam daar tegen op. Die schrijvers hadden « redenen om op de beschavingschreeuwers, de zoogezegde liberalen te rekenen. Doch hoe vonden zij zich bedrogen! Die mannen zonder geweten, wier eenigste doel was in de kiezingen te zegevieren, die nooit aen de verlichting van het volk dachten, die nimmer verdraegzaemheid of liefde uit hunne enge leeringen zogen, die vermomde mannen zagen uit hunne kleine hoogte op de arme schryvers nêer en lachten! Zy hadden hunne grondbeginselen uit fransche boeken geput; zy hadden hunne opvoeding, hun onderwys in fransche boeken gevonden; waerom was er dan Vlaemsch noodig? Waren er nog wel andere menschen in de wereld dan die egoïsten? En al waren er, moesten daerom zy zich aen de verlichting dier menschen stooren, als zy zelven slechts vooruitstreefden?.. Hunne aenhangers in de gemeente- en provinciale raden, en in het ministerie te krygen, zie daer het eenige doel dat die beschavingskraaijers zich voorgesteld hadden »

En verder : « Zeg niet dat onze jonge schryvers in hunne grondbeginselen faelden; verwyt hun byzonder niet dat zy zich verkochten, gelyk schaemtelooze liberalen en verstandelooze en laffe Vlamingen het gedaen hebben .. Voor het overige welk liberael, *die niet alle eerbaerheid verloren heeft*. zal de schryvers durven verwyten niet vrijzinnig te zyn gebleven, daer de liberalen hen het eerst verloochend hebben? »

Zoo schreef in 1849 de vrijzinnige en rechtzinnige Zetternam — die dood-arm stierf. Hij is een wrekende getuige.

« Het eenige doel der Vlaemsche schryvers, zegt hij verder, was hunne achteruitgeblevene broeders te verlichten en hen op de hoogte der eeuw te brengen; zy wilden ze gelyk maken met de volkeren die eeuwen de weldaden der beschaving genieten. Om tot dit doeleinde te komen moesten zy vooreerst de leeringzucht in het vlaemsche volk opwekken, zy moesten het tot de lezing trachten over te halen. Het is moeijelyker dan men denkt, eene natie, die zoo lang slaept wakker te maken; nog moeijelyker is het haer te dwingen haren geest te beploegen. Het minste dat zy ontdekt, 't welk haer in hare vadzigheid zal kunnen onderhouden, daer hecht zij aen als aen eene redplank. Hetgeen nu het meest de Vlamingen van het beoefenen van hunnen geest moest wederhouden, was de schrik dien zy hadden van alles wat tegen hunnen godsdienstzin kon aendruischen, van alles wat inbreuk kon doen

Digitized by Google

op het geloof hunner vaderen. Het moest dan vermeden worden iets van dit alles aen te raken.

« De Vlaemsche letterkundigen waren verzekerd dat zy niets ten nadeele van den vooruitgang des volks aenvingen, en daerom deden zy het zoo openhartig. Zy waren zoo overtuigd van het doelmatige en het goede hunner inzichten dat zy niet eens vermoedden dat hunne toetreding tot de geestelykheid hun later eenen hevigen aanval zou kosten. Zoo weinig dachten zy daeraen dat toen de liberalen geholpen door domme valsche of verleide Vlamingen, welke vroeger het algemeen stelsel goedgekeurd en gevolgd hadden, hun op eene geweldige wyze aentastten, zy er over als verbluft stonden. De stryd heeft hun niet bedroefd, zij hebben daerdoor gezien hoe sterk zy geworden waren, met welke razerny men geloofde hen te moeten aenvallen en hoe de liberalen hen nu niet meer verachten, maer schenen te beklagen van zich geen dier mannen aengehecht te hebben, welke zy vroeger zoo bespotteden. »

Ten slotte haalde Spreker aan hoe hij, in een huisgezin te lande, had kunnen nagaan den indruk der lezing van « de baanwachter »; hoe daar de eenvoudige lieden het verhaal toepasten op eigen toestanden, en besloten : ja, zoo wil het God; wie onrechtvaardig vervolgd wordt en lijdt, ondervindt eens dat de wakende Voorzienigheid te hulpe komt en niet gedoogt dat een huis onrechtvaardig ten onder gebracht worde.

Geeft hulde aan onzen edelen Conscience, die zijn lezend volk wist op te beuren en in den strijd des levens te sterken!

Doen zij dat ook, zij, die onder ons volk de lezingen verspreiden waarvan Conscience zegt :

« Niet waar, moeders! niet waar, vaders! gij weet dat uit het Zuiden de zuivere zeden niet komen? Dat de eerbaarheid uwer dochter in den vloed der uitheemsche dag-literatuur geene waarborgen vinden kan? Dat uw zoon op die markt van oneer, van lichtzin en van besmettende wuftheid zijnen geest niet veredelen kan? »

Dat ondervond een vader die, met de wroeging in het hart, aan Spreker kwam verklaren hoe de lezing van sommig werken, bij goedkoope uitgave in de werkmanshuizen rond gestrooid, in zijn gezin zedelijke verwoestingen had aangericht. Een dier noodlottige werken, bij afleveringen verkocht, hield hij in de hand. Spreker las den titel : *Germinal, van Em. Zola; naar het Fransch, door* Ed. Anseele....

Digitized by Google

De heer Prosper Victor stelt voor, dat het Hoofdbestuur de jaarlijksche bijdrage der leden voor één enkel jaar met 50 centiemen zou vermeerderen. Op die wijze zoude gemakkelijk de 3000 ontbrekende franken voor het standbeeld van kanunnik David gevonden worden.

De heer Roëll is tegen het voorstel en de vergadering verwerpt het dan ook.

De leden van het Hoofdbestuur waren in groot getal opgekomen. Den Zondag hielden zij eene bestuurzitting, waar voornamelijk gehandeld werd over werken, die het *Davids-Fonds* uitgeven zal. In die bestuurzitting werd de Eerw. Heer Dr Claeys aangeduid als opvolger van onzen betreurden algemeenen ondervoorzitter, den heer Mathot.

Te 8 1/2 ure heeft in het stedelijk Park een prachtig concert plaats gehad, dat gegeven werd ter eere van het *Davids-Fonds.*

De *Cercle Instrumental* en de koorzangmaatschappij *Concordia* voerden er hunne schoonste stukken uit.

Meer dan drie duizend toehoorders verdrongen zich in de wandelpaden.

Het park was prachtig verlicht door de zorgen van den heer Danneels.

Rond 10 1/2 uren werden Vlaamsche liederen door de aanwezigen in unisson geestdriftig gezongen.

Den maandag te 9 uren, wordt door den kanunnik Van Haeken, kapelaan van het H. Bloed, het H. Misoffer opgedragen in die schoone, historische kapel, waar het H. Bloed van onzen Zaligmaker wordt bewaard en die zoovele groote zaken en mannen herinnert.

Na het evangelie houdt de heer Van Haeken eene korte, doch kernachtige en van Vlaamschgezindheid tintelende toespraak, om de leden van het *Davids-Fonds* te bedanken het voorbeeld hunner Vlaamsche vaderen gevolgd te hebben, die telkens zij eene vergadering of bijeenkomst hielden, eerst het H. Misoffer bijwoonden om den zegen en de verlichting Gods te bekomen.

Na de mis wordt met de reliquie van het H. Bloed gezegend, waarna de vergadering, opgeleid door den heer Naert, ondervoorzitter der Brugsche afdeeling, den gekenden bouwkundige die reeds zooveel oude gebouwen heeft hersteld, de kapel, het museum van het H. Bloed en de benedenkapel bezoeken. Dank aan de degelijke en verlichte uitleggingen van den heer Naert, is dat oponthoud in die historische

Digitized by Google

kapel toch lang genoeg om kennis te maken met het schoonste en merkwaardigste dat aldaar te zien is.

Te 10 uren begeeft men zich naar *St-Lodewijks-college* alwaar in de feestzaal, die versierd is, de aangekondigde letterkundige zitting wordt gehouden.

Nemen plaats aan het bureel, de heeren De Quidt, (voorzitter der Brugsche afdeeling), Dr H. Claeys, Frans Willems, Theodor Sevens, Deelen, Noterdaeme, Roëll, Ossenblok, Fr. Rosel, A. Van Geel, J. Boelens (allen leden van het Hoofdbestuur) Naert (Brugge) en Flamen, pastoor te Meetkerke.

De eerw. heer Flamen, pastoor van Meetkerke, bekomt het woord en handelt over de stad Brugge, welke door sommige weemoedige en melankolieke dichters afgeschilderd wordt als eene doode of slapende maagd. Ledeganck zong van Brugge, die eene doode maagd geleek. Joris Rodenbach en anderen schreven over *Bruges la morte!*

Welhaalst zullen al die weemoedige ontboezemingen niets anders meer mogen genoemd worden dan dichterlijke grillen van ziekelijke dichters, die nooit de weergave der waarheid waren.

Neen, roept hij uit, Brugge is niet dood!

Waar is de stad die gelijk Brugge hare helden weet te vieren en in marmer en brons te vereeuwigen?

Waar is de stad waar de moedertaal op stadhuis en in provincieraad weerklinkt?

Waar trekken de gilden met duizenden hunner leden door de straten, den *Vlaamschen Leeuw* zingend?

Waar viert men beter en plechtiger den 11 Juli dan te Brugge?

Is Brugge dood, wanneer zij gedurende meer dan 20 jaren vraagt met de zee verbonden te worden en dit eindelijk bekomt?

Is Brugge dood, wanneer al dezer bewoners, zonder onderscheid, hulde brengen aan de Brugsche senators en volksvertegenwoordigers en ook aan den edelen heer de Maere, den geleerden ontwerper van Brugge-Zeehaven?

Neen, een volk welk dat alles doet, is niet dood, het slaapt zelfs niet; het is een groot, een moedig en verduldig volk, dat ten volle de bezorgdheid der regeering verdient, gelijk het er heden het voorweerp van is.

Daarna wordt het woord verleend aan den heer Vliebergh, student te Leuven.

Digitized by Google

De jonge, talentvolle redenaar spreekt voor de vuist en ontwikkelt eenige losse gedachten over de *Vaderlandsliefde*.

Wat is vaderlandsliefde? vraagt hij, en zijn antwoord luidt : Het is eene neiging der natuur, door de gezonde rede bekrachtigd en noodig voor het behoud der eigendommelijkheid, der zelfstandigheid van een volk.

Chateaubriand, de groote Fransche schrijver, heeft in een zijner werken gezegd dat de vaderlandsliefde een bestendig wonder of mirakel is.

Door een aantal voorbeelden bewijst hij de waarheid van dat gezegde.

Hoe komt het dat er den dag van heden zoo weinig vaderlandschliefde is onder ons volk en dat de heer Brassine, onze minster van oorlog, openlijk klaagt over het volkomen gebrek van gehechtheid aan het vaderland onder de jonge soldaten?

Omdat men aan onze volksjeugd niet genoeg de geschiedenis der vaderen leert kennen en waardeeren. Omdat men op onze scholen zich te veel bezig houdt met de vorming van den geest en volkomen het hart uit het oog verliest.

Daarbij moet nog gezegd worden, dat het liberalism, door te pogen den Godsdienst uit te roeien, den eersten en grootsten vernielingsstoot heeft toegebracht aan de vaderlandsliefde want, waar is en blijft het, dat de vaderlandsliefde zonder den godsdienst onmogelijk is.

Wat zou er moeten gedaan worden om die verderfelijke leeringen en werkingen te keer te gaan en ons volk te behouden, zooals het steeds was, 't is te zeggen : Godsdienstig en vaderlandslievend?

Brengen wij de Vlaamsche beweging op een volksterrein, onderwijzen wij ons volk; behartigen wij zijne stoffelijke belangen, leeren wij het God dienen en eeren, het vaderland en de moedertaal liefhebben en eens dat wij het volk zóóver zullen gebracht hebben, zullen wij het *Hosanah!* mogen aanheffen, want de zegepraal zal behaald zijn en er zal door de Vlamingen niet meer moeten gestreden worden voor het erlangen hunner rechten.

Aan 't werk dus, voor de herleving van ons christen, katholiek Vlaamsch Vlaanderen!

Na den heer Vliebergh, komt de heer Frans Willems, provinciale schoolopziener van Antwerpen, aan de beurt.

Hij draagt een prachtig en krachtig gedicht voor over

Digitized by Google

Eponina en Sabinus, eenen Belgischen held en zijne vrouw, die door de Romeinen gevat en naar Rome gebracht werden en daar onder de oogen van den keizer en onder het gejuich en gejubel van duizenden dronken Romeinen en Romeinsche vrouwen, in den Circus door de leeuwen werden aan stukken getrokken, nadat zij zich, in de kerkers opgesloten zittende, bekeerd hadden tot het geloof in Jezus Christus.

Dat stuk van langen adem is de verheerlijking van den marteldood dier twee moedige Belgen en hunne kinderen.

Daarna maakt de heer voorzitter De Quidt den uitslag bekend van den prijskamp voor Nederlandsche taal, uitgeschreven onder de leerlingen der hoogste klassen van St-Lodewijk's- en St-Leo'sgesticht.

De uitslag van dien prijskamp is de volgende :

St-Lodewijk'sgesticht : Rhetorica, 1e de heer Lod. Ghys, van Brugge — Poësis, 1e de heer Jan Dujardin, van Brugge ; 2e de heer Alb. Callewaert, idem; — 3e de heer Joseph Bittrenieu, van Sijsseele.

St-Leo'sgesticht : 1e de heer Willem Claeys, van Brugge.

Na de prijsuitreiking, staat de eerw. heer Dr H. Claeys recht en wenscht in dichterlijke bewoordingen de jeugdige prijswinnaars geluk.

De heer voorzitter De Quidt sluit de vergadering, aankondigende, dat men, na de zitting, onder de geleide van den heer Naert, de gedenkstukken der stad bezoeken zal, en dat, om 2 uren, stipt, het banket plaats grijpt in de concertzaal.

Onder de geleide van den heer Naert begaven de Leden van het *Davids-Fonds* zich vervolgens naar Sint-Salvatorskerk, O. L. Vrouwkerk, de Halle, het Stadhuis, de Kapel van Jeruzalem, St-Janshospitaal, waar eene rijke verzameling is van schilderijen vervaardigd door den beroemden Vlaamschen meester, Memlinc; verders naar het hof Gruuthuse, de Gilde der Ambachten, enz. enz.

Na die kunstwandeling door de stad, vergaderden de Leden in de Parijsche Halle, vanwaar zij naar de concertzaal gingen, waar een smakelijk banket werd opgediend.

Welgeslaagd in alle opzichten mogen de feesten van het *Davids-Fonds* heeten. Deze vereeniging is dank schuldig aan hare Brugsche Afdeeling, met haar wakkeren Bestuurder en hare ijverige leden.

Digitized by Google

Van gansch anderen aard was de groote zitdag van den Katholieken Landsbond den zondag daarna. De talrijkheid der toegestroomde toehoorders en hun geestdrift, 's morgens op de vergadering van de Afdeelingen, en 's namiddags op de openbare algemeene Vergadering, in de ruime feestzaal der Halle, overtroffen alle verwachtingen. De voornaamste leiders, in en buiten de Kamer, van de katholieke flaminganten, waren daar aanwezig : de heeren volksvertegenwoordigers J. De Vriendt, Van der Linden, Janssens, E. H. Daens; voorts, de heer senator Van Ockerhout; de HH. Frans de Potter, K. Brants, prof. De Ceuleneer, Dr. Van Steenkiste, Jan de Block, Du Catillon, Dr. Depla, adv. De Visschere, adv. Priem, adv. Lambrecht, Moeyaert, enz. Besproken werden in de afdeelingen De Vriendt's en Coreman's wetsvoorstellen — 't Vlaamsch in de Gemeentebesturen, — het Nederlandsch Verbond, — 't Vlaamsch in 't krijgsgerecht, — 't Vlaamsch in 't middelbaar onderwijs en De Vriendt's wetsvoorstel over het lager onderwijs, en eindelijk de Wet op de taalkennis vereischt voor de Staatsambtenaars.

Deze besprekingen waren bijgewoond geworden door een 500-tal toehoorders. Op de openbare vergadering 's namiddags ter Hallezaal waren de aanwezigen van twee tot drie duizend in getal. Gedurende twee uren werd tot die menigte 't woord gericht, beurtelings ernstig en geestdriftig, ook luimig somwijlen, door de heeren De Vriendt, die het ambt van voorzitter waarnam, door den gloedrijken feestredenaar den heer Dhooge-Bellemans, door den heer Van der Linden, volksvertegenwoordiger voor Brussel, den heer Janssens, volksvertegenwoordiger voor St.-Niklaas, den heer Van Ockerhout, senator voor Brugge en den E. H. Daens, volksvertegenwoordiger voor Aalst. Hulde werd gebracht aan hen allen, die in de Kamer van Volksvertegenwoordigers, door hunne moedige houding en hunne Vlaamsche hardnekkigheid brok voor brok de ontroofde rechten van het Vlaamsche volk terug veroverden, en wier standvastigheid in dezen strijd een spoedige zegepraal te wachten staat.

Doch waarom langer uitgeweid over deze heuglijke vergadering? De *Gazette van Brugge* wijdde heel haar nummer van maandag 2 September aan een uitvoerig verslag, en in haar nummer van den woensdag daarna deelde zij in extenso de prachtige redevoering mede, welke de heer Dhooge-Bellemans op de algemeene vergadering had uitgesproken. — Even breed-

Digitized by Google

voerige verslagen brachten het *Fondsenblad* en het *Vlaamsche Volk* in hunne nummers van 2 en 4 September. Veel beknopter, was het verslag van het *Handelsblad* (nummer van 2 September). Het *Nieuws van den Dag* deelt een beknopt verslag mede over de Algemeene Vergadering, doch heelemaal onvertrouwbaar : bij zoover dat de zeer verminkte redevoering van E. H. Daens aan senator Van Ockerhout wordt in den mond gelegd, en dat zelfs de naam van den waren spreker niet wordt vermeld! Wat de vergaderingen betreft van de Afdeelingen wordt er niets anders over medegedeeld dan de tekst van de gestemde besluiten. — Met het *Volk* is het slechtst van al gesteld : een twintigtal onnoozele regeltjes, op de derde bladzijde, waaruit stellig geen enkel lezer in staat was te vermoeden wat voor een feest de Katholieke Vlaamschgezinden dien dag hadden gevierd!

Het scheen ons de moeite waard eens na te gaan hoe de katholieke Vlamingen, over gebeurtenissen van zulk belang als deze, door *hunne* dagbladen worden ingelicht. Wat de onzijdige Vlaamsche bladen betreft, willen wij echter nog vermelden dat *Burgerwelzijn*, een onzijdig Vlaamsch dagblad uit Brugge, *met geen enkel woord* heeft gewaardigd over de vergadering van den Landsbond verslag te geven !

Wat integendeel de Fransche bladen aangaat, de meeste hunner deelden zeer beknopte en tevens zeer onnauwkeurige verslagen mede. Het merkwaardigste onder de Fransche verslagen, welke dit klein enquest ons onder de oogen voerde, schrijven wij over in zijn geheel, pour l'édification des fidèles, en tot stichting van de menschen, die beweren dat de kwade wil gemonopoliseerd wordt door de Vlamingen. Ziehier dan ons uitknipsel uit *La Gazette* (nummer van 3 September) :

« Un « landdag » flamand s'est tenu dimanche à Bruges.

« Savez-vous ce qu'on a demandé avec l'approbation de plusieurs députés présents?

« Un projet de loi tendant à voir imposer le flamand aux Chambres, à l'armée et dans les écoles.

« A quand le projet qui punira de prison tout Belge qui se permettra de parler français? »

Die lieve *Gazette* toch! De *Chronique* zelve moet ditmaal voor haar het duimpje leggen!...

S.

Digitized by Google

DRIEMAANDELIJKSCH OVERZICHT.

KUNST EN LETTEREN.

Hadewijch. — Wij lezen in de *Dietsche Warande* onder het handteeken van ED. VAN EVEN: « HADEWYCH of zuster HADEWYCH is een merkwaardig verschijnsel, eene wezenlijk groote figuur in de geschiedenis onzer oude letterkunde. Zij is, om zoo te zeggen, de Hrosvita van Nederland. Jammerlijk weet men, tot dus verre, niets van haar leven....

Een jeudige dichter, de heer MARTIN JÖRIS, uit Palenberg, schreef een onderzoek over de werken van Zuster HADEWYCH tot het erlangen van den graad van doctor in de wijsbegeerte bij de Hoogeschool van Strasburg.

De arbeid van den heer JÖRIS is in drie hoofdstukken verdeeld. In het eerste hoofdstuk levert de jeugdige schrijver een zeer volledig overzicht van wat er over HADEWYCH en hare werken, zoo binnen als buiten het land, geschreven is geworden. Het tweede is gewijd aan het verklaren van den metrischen vorm harer gedichten, het rijm en den versbouw. In het derde handelt hij over den invloed der Latijnsche poëzij op de liederen der groote vrouw. »

De *Nederlandsche Spectator* deelt een verslag mede van de zitting van 9 Sept. van de Nederlandsche Koninklijke Academie.

Daarin lezen wij:

« Het buitenlandsch lid, prof. PAUL FREDERICQ uit Gent, hield een voordracht over de geheimzinnige ketterin Bloemardine, uit de veertiende eeuw. Hij meende te kunnen aantoonen, dat zij dezelfde persoon is als de dichteres, zuster HADEWYCH, wier gedichten door de heeren HEREMANS, LEDEGANCK en VERCOULLIE zijn uitgegeven. Over Bloemardine hebben wij maar een geloofwaardige mededeeling uit de levensbeschrijving van RUYSBROECK door HENRICUS A POMERIO. Zij had te Brussel veel aanhangers en schreef over de mystieke liefde. Het volk schreef haar mirakels toe en leefde in de meening dat twee serafijnen haar vergezelden als zij de communie ontving. Jaarlijks richtte zij zendbrieven tot hare volgelingen.

Digitized by Google

De bekende RUYSBROECK ijverde sterk tegen hare ketterijen. In een Brusselsche oorkonde uit de veertiende eeuw wordt gewag gemaakt van een Heilwigis of Haywigis dicta Bloemmardina, dochter van een rijk en voornaam burger, Willem Bloemmaert. Dit zou dan zuster HADEWYCH, alias Bloemardine zijn. »

Prof. FREDERICQ heeft hier met opgezette zin een verkeerden weg ingeslagen. Hij moet de volgende regels kennen van ED. VAN EVEN, ook in de *Dietsche Warande* verschenen:

« De Brusselsche ketterin Bloemardinne, gestorven in 1335, die, volgens BOGAERT, ook over de liefde schreef, droeg den doopnaam van *Heilwige*.

Onze vriend KAREL RUELENS, denkende dat *Heilwige* en *Hadewige* een en dezelfde voornaam is, schreef eene verhandeling om te bewijzen dat onze Zuster goed Bloemardinne kan zijn geweest. De man was het volkomen mis. Wij meenen bewezen te hebben dat *Heiwige* en *Hadewige* twee onderscheidene voornamen zijn en dat de Brusselsche ketterin nimmer tot eene geestelijke vergadering heeft behoord. Overigens is de taal van HADEWYCH'S liederen eene volle eeuw ouder dan de leeftijd van Bloemardinne. »

Dietsche Letteren. — In Nederland wordt de uitgaaf van een degelijk werk bezorgd, is de eerste aflevering verschenen van de *Geschiedenis der Nederlandsche Letterkunde* door TEN BRINK, geïllustreerd onder toezicht van den heer UNGER. In den *Ned. Spectator* schetst Dr. MOLTZER die onderneming met geestdrift:

« Wie de *Deutsche Literaturgeschichte* van Dr ROBERT KOENIG kent, een boek, dat als vanzelf tot vergelijking uitlokt, zal mij gereedelijk toestemmen, dat het Nederlandsche werk der pers van de uitgevers-maatschappij Elsevier alle eer aandoet. Het ziet er keurig uit, ja meer, veel meer dan dat. De facsimilé's der bladzijden van de *Naturen Bloeme* en den *Aiol*, en die van den verkleinden titel van het volksboek *Seghelijn van Jherusalem;* de reproducties der teekeningen, voorstellende St. Christophorus en eene scène der *Destructie van Jherusalem*; de afbeeldingen van initialen uit handschriften van den *Limborch*, den *Spieghel* van VELTHEM, de tweede partie van den *Spieghel historael*, den *Rymbybel*, de *Limburgsche Sermoenen*; de houtsneedjes van Egmond's *Abdy*; de miniaturen uit codices van VELDEKE: men zoude het werk willen bezitten om de illustraties alleen, zoo echt mooi zijn ze; het is een lust er op te staren....

Ik sprak daar nog alleen van de illustraties als zoodanig: wie belang stelt in de geschiedenis onzer letterkundige kunst, waardeert ze nog om eene andere reden. Wat toch is het geval? De historie onzer litteratuur, en waarlijk niet alleen van de onze, kan op tweeërlei manier worden voorgedragen, namelijk bij wijze van beredeneerden cataloog, of wel als levendige, aanschouwelijke schetsing en schildering van hetgeen door de helden der pers is gewrocht, genietbaar niet alleen voor geleerden en geletterden, voor de philologen, maar ook

Digitized by Google

voor de dilettanten. Hiervan nu is wel de onmisbare voorwaarde, dat het verleden den hoorder of lezer als voor de oogen wordt getooverd met al de actualiteit van het heden, zoodat hij zich daarin even goed thuis gevoelt als in zijn eigen tijd, en hij, abstraheerend van de negentiende eeuw, het litterarisch leven in de litterarische beweging der eeuwen van weleer als 't ware meemaakt en op al de vragen, die hij zich thans zou kunnen stellen bij de verschijning van eenig voortbrengsel van de kunst des woords, ook voor den voortijd, zoo mogelijk, volledig bescheid bekomt. Evenals het staatkundig verleden moet ook het letterkundig verleden voor ons leven, leven, en nog eens leven, anders blijven de kunstenaars mummies, de kunstproducten verduurzaamde levensmiddelen....

Kennelijk is de *Geschiedenis* con amore geschreven en, zoowel wat de gouden appelen betreft als de zilveren schaal, met zorg bewerkt. Wie de aanteekeningen nagaat, waarin de geraadpleegde litteratuur wordt aangestipt, bespeurt reeds op het eerste gezicht, dat hij een boek voor zich heeft, dat schier op elke bladzijde getuigt van nauwgezette voorbereiding en veelzijdige kennis; behoef ik er bij te voegen, dat de schrijver der stof meester, haar in al haren rijkdom helder en geleidelijk ontvouwt? Het boek moge geleerd zijn, zooals het stellig is, de auteur heeft er met tact voor gezorgd, dat zijn tekst niet naar de lamp riekt. Het leest gemakkelijk en genoeglijk. »

Shakespeare. — EDWIN BORMANN schreef een lezenswaardig tegelijk prettig en geleerd boek — *das* SHAKESPEARE-*Geheimniss* —, waarin voor de zooveelste maal, doch ditmaal met wezenlijken ernst en op gronden, die, al schijnen zij nog geenszins onwederlegbaar, toch eerbied afdwingen, het vraagstuk gesteld en ... opgelost wordt: Wie schreef de stukken van WILLIAM SHAKESPEARE, de tooneelspeler van dezen naam, of de Lordkanselier van Engeland, Viscount St Alban en Baron van Verulam, Sir FRANCIS BACON? Bij middel van talrijke aanhalingen uit de folio-uitgave van 1623 van SHAKESPEARE en die van 1665 van BACON, doet BORMANN uitschijnen, welk een algemeene en innige samenhang er bestaat tusschen de poëzie van den eerste en de prozaschriften van den tweede, in het viervoudige opzicht van dezes laatsten opvatting van de geschiedenis, de rechtsgeleerdheid, de wijsbegeerte en de natuurwetenschap. Daartegen is Dr SCHIPPER opgekomen met het volgend werk, te Münster bij Theissing verschenen: W. SHAKESPEARE, *ein hervorragender Dichter*. FR. BACON, *ein grosser Prosaiker, aber kein Dichter*.

Hélène Swarth. — De *Gids* van Juli bevat een tiental schoone klinkdichten van HÉLÈNE SWARTH. Wij kunnen niet weerstaan aan den lust hier een dier sonnetten mee te deelen:

Meinacht.

Nachtkalm is 't park, met lanen lang verlaten.
De luwe lucht is een lauw geurenbad.
Magnolias, roosblank, vlak aan 't water, laten
Bloembladen drijven op het vijvernat.

Digitized by Google

De boomen sluimren, droomloos en gelaten;
Wat sneeuw van meidoorn vlokt van boschje op pad.
'k Hoor in de verte, een lam zachtklagend blaten,
Of 't was verdwaald en droef om moeder bad.

Of 't vragend blaten wekte een slapend lijden,
Rilt door de stilte boomen-stameltaal.
De aanhef is ruischen en, om 't leed te wijden,

Tot, triomfantlijk, troost op aarde daal,
Zingt luid zijn lied, dat leert in smart verblijden,
Tragisch en hoog, de heil'ge nachtegaal.

Wat mooi tafereeltje! Is dat niet gemoedelijk waargenomen en teekenachtig weergegeven? Ontwaart gij hoe het stille nachtelijk landschap met bescheidene trekken nagetint wordt? Alles is stil tot aan den aanhef van het nachtelijk klankenspel, tot dat een schaap begint te blaten, de nachtwind door de boomen stamelt en eindelijk het luide lied van den nachtegaal tragisch door den nacht weerhelmt.

Emanuel Hiel. — EMANUEL HIEL heeft in de *Dietsche Warande* een nieuw gedicht begonnen over *Wilm de Lantsheere*, een vriend van Rollier, een dier te weinig bekende en te weinig verheerlijkte helden van den boerenkrijg. EMANUEL HIEL weet dat lange heldendichten niet meer gelezen worden; hij weet ook dat men den lezer door nieuwe vormen moet bekoren; daarom dicht hij, om zijne helden te bezingen, een slag van klein epos, onder den vorm van een zanggedicht, met veel afwisseling van verzenbouw. In vele verzen bewonderen wij gang en zwier, kracht en kleur, opgewektheid en geestdrift.

P. Longhaye. — De letterkundige studiën van eerw. P. LONGHAYE zijn altijd belangrijk. Weerom is er bij Rétaux te Parijs een boekdeel verschenen zijner geschiedenis van de fransche Letterkunde der zeventiende eeuw. Het bespreekt BOILEAU, RACINE, BOURDALOUE, LA BRUYÈRE en FÉNELON.

Pol de Mont. — Lees in de *Dietsche Warande* eene verhevene en wonderschoone bespiegeling van POL DE MONT over de klokken :

« De zwakke stem van een mensch, sprekende over de machtigste stemmen der aarde.

Ik wilde, dat ik zilver had in de keel, om het zoetluidende klingelklangen des beiaards en het klare gebingebang van morgen- en avondbel te doen hooren.

Ik wilde, dat ik goud had in de keel, zuiver genoeg en in voldoende hoeveelheid, om u maar een toon uit de breedgolvende akkoorden der feestklokken te doen vernemen.

Ik wilde, dat ik stembanden bezat, week en gevoelig als de snaren van vedel of cello, en dat ik ze kon doen schreien zoo bang en droef, als de klok die schreit over de groeve, nog ongedempt.

Digitized by Google

Ik wilde vooral, dat ik brons bezat in de borst, om er het angstwekkende brommen der stormklok mee na te bootsen...

Houdt gij van de klokken, van de stem der klokken, van haar getamp, geklep, haar gonzen en brommen, haar luien en ronken?... »

Dan haalt hij de dichters aan die de klokken bezongen hebben, de indrukken welke de klokken bij de dichters verwekten en beschrijft hij de kunst waarmede zij in woorden de stem en de beteekenis der klokken pogen weer te geven.

Een voorbeeld :

« Edgar Poe doet wonderen! Hij vindt woorden hel en licht als kristal, zwaar en vol als brons, vroolijk en schel als zilver, scherp en krachtig als ijzer of staal. O dat wonderbaar poëma The Bells, een symfonie met woorden, waarin wij ze hooren aankomen, met schuchter gerinkel, van uit de verte, heenzwenkend met plotselingen zwaai en draai voor ons en verdwijnen in het niet, de rustige rinkelbelletjes der ijsslee... En ook de huwelijksklokken hooren wij, smeltend in bekoorlijke, verleidelijke tonen, als die van een minnelied; en de stormklokken hooren wij, brekend en malend in hun ontzaglijk mortieren bronzen bromklanken, zwaar van bedreiging en wee, zonder orde of takt, als het noodgillen van een, die den dood smaakt; en ook de begrafenisklokken, klagend als het gesteen en gereutel van wie sterft, als het zuchten van geesten op een kerkhof... »

De Vlamingen. — Verbeeldt u, beste lezers, dat de Franschen beginnen te weten dat er in Belgenland Vlamingen wonen, dat er niet enkel eene vlaamsche kunst maar ook eene vlaamsche letterkunde bestaat. Dat getuigt de heer Mockel in *Le Mercure de France*. Wij lezen daarover in de lezenswaardige Mengelingen der *Vlaamsche School* : « Wij danken echter den heer Mockel voor zijn eerlijk en oprecht toegeven, dat wij, Vlamingen, Nederlanders zijn, en onze taal dezelfde is als die der Hollanders. Het doet ons deugd te zien, dat bij verstandige Walen het oude liedje van *les patois flamands* heeft uitgediend. »

Geluid en kleur. — Wij lezen in de *Vlaamsche School* : « De heer A. Wallace Rimington heeft eene machine uitgevonden, om geluiden weer te geven door kleuren. Den 7 Juni l.l. gaf hij eene vertooning in de St James' Hall te Londen, die werd bijgewoond door een groote menigte belangstellenden, voornamelijk schilders, musici en mannen der wetenschap. Er werd van de machine geen omstandige verklaring gegeven, maar zij bestond uit een houten kast, waarin waarschijnlijk de prisma's geplaatst waren, die de kleuren op een wit laken daarachter wierpen. De heer Rimington is te werk gegaan volgens de theorie, dat verschillende kleuren slechts worden voortgebracht door de verschillende graden van snelheid waarmede de ethertrillingen terugkeeren, evenals de onderscheidene noten in de muziek afhangen van de snelheid, der opeenvolging van de luchtrillingen. Daar-

Digitized by Google

door kunnen muzieknoten en akkoorden in kleur worden omgezet, en zichtbaar gemaakt worden voor het oog door snel veranderende kleurverbindingen op een wit laken. Voor de kast stond een klankbord, en boven de noten werd de kleurenschaal vertoond, waaraan zij ten naastebij beantwoorden. Om nog grootere afwisseling te krijgen van kleurcombinaties was de machine verbonden met een orkest, door hetwelk een groot programma werd gespeeld, waarbij de snelbewegende kleureffekten op het laken zichtbaar werden voor het oog tegelijk met de perceptie van de klankverbindingen door het oor. Twee preludies van CHOPIN, met hun langzame en statige opeenvolging van akkoorden, brachten op het laken de teerste en fijnste kleurwisselingen voort, terwijl de mineurakkoorden zachtere en meer gedempte half-tinten gaven dan de volle majeurtonen. Een wals van DVORAK verblindde het oog door de snelheid van kleurveranderingen, en de levendige harmonieën en schokkende wanklanken van WAGNERS Rienzi-ouverture brachten effecten van spannende en nu en dan felle schittering voort. De eerste noot was lielelijk blauw en de lage *c* was donkerrood. »

Dietsche Letteren in den vreemde. — J. SCHWERING onderzocht den invloed, dien de Dietsche tooneelletterkunde op de Duitsche heeft uitgeoefend. Hij schreef het volgende werk : *Zur Geschichte des niederländischen und spanischen Dramas in Deutschland* (Münster, Coppenrath).

Anatole France. — ANATOLE FRANCE heet eigenlijk THIBAUT. In de *Etudes Religieuses* van 14 Augusti worden al zijne werken ontleed en als uiterst gevaarlijk veroordeeld, omdat ze alle grondbeginselen aanranden.

L. Couperus. — Er is een tweede druk verschenen van COUPERUS' Orchideeën, een bundel poëzie en proza. W. G. VAN NOUHUYS herhaalt ook in den *Ned. Spectator* zijn oordeel van vroeger : « De indrukken, bij het doorlezen der *Orchideeën* ontvangen, nog eens in het kort samenvattend, kom ik tot het besluit dat, niettegenstaande de eruditie, de virtuositeit en het artistieke, COUPERUS eigen, zijn arbeid toch niet vermag die groote bekooring op ons uit te oefenen, welke uitgaat van een waarachtig kunstwerk. Daarvoor draagt het te veel blijken van gekunsteldheid. »

Memlinc. — De voornaamste Duitsche kenners der oud-Vlaamsche school, BODE, TSCHUDI, SCHEIBLER houden den *Memlinc* van Antwerpen voor een echt maar zeer zwak product van den schilder.

Antwerpen oordeelde er anders over en de eerw. heer KINON schreef in het *Magasin littéraire* onzer uitgevers eene geestdriftige studie om het meesterstuk bekend te maken en zijne hooge kunstwaarde te doen uitschijnen : « In 't aanschouwen dezer schilderij geniet men een dier kunstindrukken die tot in het diepste van uw wezen dringen en voelt men eene trilling, die onuitsprekelijk zoet is en die men enkel in de tegenwoordigheid van een werk van volkomene schoonheid gewaar wordt. »

Digitized by Google

Göthe. — De gedichten van GÖTHE zijn gelegenheidsgedichten, zoodanig dat men aan de hand zijner gedichten, zijn leven kan opsporen en dat HARTLEBEN met de hulp dier gedichten gansch het leven van GÖTHE heeft vervolgd. « Alle gedichten, zegt GÖTHE, moeten gelegenheidsgedichten zijn, dat wil zeggen, de werkelijkheid moet de aanleiding en de stof er toe geven. Algemeen en dichterlijk wordt een bijzonder geval juist daardoor, dat het een dichter is die het behandelt. Al mijn gedichten zijn gelegenheidsdichten, zij zijn door de werkelijkheid uitgelokt en hebben daarin hun grond. Van uit de lucht gegrepen gedichten houd ik niets. » Wij houden van geene gelegenheidsgedichten; maar als een ware dichter de stof behandelt, bespeurt men toch voor wat de taal en de oorspronkelijke waarneming betreft, het merkteeken, den klauw van den meester.

WETENSCHAPPEN.

De goedendag. — Zelden hebben wij eene oudheidkundige studie gelezen, die ons meer genot verschafte en met meer belang was opgesteld dan deze van JAN VAN MALDERGHEM over de vermaarde *goedendags*. Ziehier het slot van die navorschingen :

« Na de stelsels wederlegd te hebben van dezen die meenen dat de goedendag een puntige staf was of een slag van hellebaard, hebben wij ons gesteund op duidelijke uittreksels van oorkonden en op middeleeuwsche verbeeldingen van de vlaamsche kunst om te bewijzen dat wij ons den goedendag als een ploegkouter moeten voorstellen; de boeren hebben hem eerst als wapen gebezigd; nadien hebben de mannen der ambachten en neringen hem ook gebruikt. Ze bewaarden hem in zijnen gewonen vorm of ze voegden er aanzijds eenen haak bij om den maliënkolder van den vijand op te heffen of te scheuren. » Eene dergelijke studie moest te Brugge of te Gent in 't vlaamsch verschijnen. Ze verschijnt te Brussel... in 't fransch. (*Annales de la Société d'Archéologie de Bruxelles*, t. 9, l. 3, 1 Juli '95). Waar zijn de vlaamsche gilden van oudheden, terwijl de waalsche en franschgezinde gilden bloeien, en de mannen aller partijen, priesters en wereldlijken daar vriendelijk met elkander omgaan ?

Hellenism. — De Vlamingen hebben eertijds in vele vakken, ook in de kennis der Grieksche letteren en oudheden uitgemunt. Lees eene studie over het leven en de werken der Vlaamsche Hellenisten in het *Magasin littéraire* van 15 Augusti.

De Karolingische kapel te Nijmegen. — « Dr CONRAD PLATH, aan wien de leiding der opgravingen op het Nijmeesche valkhof was toevertrouwd, heeft onlangs zijn bevindingen dienaangaande bekend gemaakt, en in boekvorm aan zijn vrienden in Nederland aangeboden. Hij deelt daar in het kort het resultaat mede zijner met zooveel vlijt, doorzicht en volharding vervolgde nasporingen. Daardoor is thans

Digitized by Google

een eind gemaakt aan allen twijfel omtrent het ontstaan dier kapel. Werd het gebouw door in de Betouw toegeschreven aan de Romeinen, door HUMANN beschouwd als een werk van 10[de] of 11[de] eeuw, door REBER zelfs in de 12[de] eeuw geplaatst, thans heeft D[r] PLATH door zijn nasporingen de juistheid der veronderstellingen van OLTMANS bewezen, dat het gebouw namelijk dagteekent uit den tijd van Karel den Grooten.

Maar daarbij bepalen zich de ontdekkingen niet. Ook aangaande den inwendigen bouw der kapel, heeft hij de verrassendste feiten aan het licht gebracht. Bij het onderzoeken der fundamenten aan den buitenkant, kwam de geleerde oudheidkundige weldra tot de overtuiging dat het tegenwoordige gebouw dieper in de aarde stond, dan het oorspronkelijk gedaan had. Was dat het geval, dan moest ook de binnenruimte, die men gelijkvloers betrad, opgehoogd zijn. Hij liet ook daar graven en nu bleek, dat er onder den tegenwoordigen vloer niet minder dan drie anderen lagen, die te samen een hoogte van nagenoeg een meter bereikten. De onderlinge verhouding der deelen, de geheele architectuur der kapel was dus als het ware vervalscht. Uit een licht, slank gebouw was in den loop der tijden een plomp, gedrukt gevaarte geworden. Dat de apsis, waarin nog de mensa van een altaar lag, van lateren datum was, zag elk die een blik gaf aan de overblijfselen van het Gothische vlechtwerk,dat dit gebouwtje eenmaal afsloot. Nu werden bij het verwijderen der drie vloeren, op den benedensten, tusschen de Oostelijke pijlers van de binnenruimte, de overblijfselen van een oud altaar aan het licht gebracht, denkelijk van hetzelfde altaar, waaraan Karel de Groote de H. Mis had zien opdragen. »
(*Ned. Spectator.*)

Semitisch en Indogermaansch. — Te Düsseldorf verscheen een werk van A. UPPENKAMP : *Beiträge zur semitisch-indogermanischen Sprachvergleichung.*

De Friesen. — Belangwekkend is het volgend werk van FR. JACOBI te Emden verschenen : *Quellen zur Geschichte der Chauken und Friesen in der Römerzeit.*

De Perzische godsdienst. — De destours of perzische priesters van Bombay houden staan tegen Mgr DE HARLEZ dat de Perzische koningen, Cyrus en Darius namelijk den godsdienst en de wetgeving van den Avesta onderhielden.

Het kost Mgr DE HARLEZ geene moeite om die bewering te weerleggen.

Hij bewijst dat de perzische koningen in verschillige belangrijke punten in strijd waren met de voorschriften van den Avesta.

Nevens Ahuramazda, het beginsel van het goed, erkenden zij het beginsel van het kwaad niet en schreven alles toe aan de boosheid van de menschen; in hunne opschriften gewagen zij ook van geene lagere, Avestische goden.

Zij overtreden, zooals het uit de beschrijving van 't graf van Cyrus

Digitized by Google

blijkt, eene stellige bepaling van den Avesta, waardoor het verboden was de dooden te begraven, om door de aanraking der lijken de aarde niet te verontreinigen (*Le Muséon*, Augusti).

Volkenkunde. — Ge weet wellicht, beste lezers, dat de geleerde Fries, JOHAN WINKLER, onze medeschrijver, vroeger een liefelijk boekje schreef over taal en volk in West-Vlaanderen, dat hij ons nadien, in een niet min belangwekkend opstel, in volkenkundig opzicht bekend miek met onze stamgenooten uit Fransch-Vlaanderen; uittreksels, uit die boeiende beschrijvingen, die voor wat kunde en letteren aangaat, zoo aantrekkelijk opgesteld zijn, staan nu te lezen in de bloemlezingen en schoolboeken van Nederland, nevens de werken der hedendaagsche groote Nederlandsche schrijvers en dichters.

Nu heeft de overtuigde en geestdriftige vaderlander nog een verder Dietsch gewest opgezocht en in een opstel, dragend voor hoofding : *In ons zeventiende gewest*, verschenen in den *Tijdspiegel* en ook afzonderlijk gedrukt, leert hij ons wat er van eigendietsche volkenkunde in Artesië nog verneembaar is.

« Zoolang nu het Nederlandsch, het Dietsch in Artesië de eigentlijke volksspreektaal is gebleven, zij het dan ook niet van het geheele volk, dan toch van een aanmerkelijk deel daarvan, zoolang mag men ook vrijelijk Artesië een Nederlandsch gewest blijven noemen, al werd het ook, door overmacht en wapengeweld, bij Frankrijk ingelijfd. En ook nog heden, al is onze Nederlandsche taal daar uitgestorven tot op een zeer klein rest na, ook nog heden bewaart Artesië, vooral ook in hare plaatsnamen, nog zoo menig hoogst merkwaardig overblijfsel uit haren ouden, goed Nederlandschen tijd, dat de vaderlands- en volksgezinde man, de goed Nederlander onzer dagen die overblijfselen van het Nederlanderschap, van het Dietschdom in dat gewest, verzamelen kan. En dit heb ik gedaan, naar mijn zwak vermogen, soms in weemoedige bedenkingen, soms in blijde verrassingen, altijd met toewijding en belangstelling. Dikwijls was het mij, alsof bij dat zoeken en vinden, bij dat nasporen en opmerken, de woorden onzes Heilands mij toeklonken : Vergadert de overgeschotene brokken, opdat er niets verloren ga. »

Na ontleed en opgespoord te hebben wat wij voor taal en volk, in 't verleden en 't heden nog kunnen waarnemen, beschrijft ons JOHAN WINKLER zijne reis door Artesië; het is altijd aangenaam en tevens leerzaam den opmerkzamen Fries, die al wat Dietsch is innig lief heeft en zoo kundig navorscht, op zijne stappen te volgen.

Verbeiden wij eenige oogenblikken met hem in de omstreken van St Omaars : « Des anderendaags keerde ik al vroeg weder te Hoogbrugge terug, en sprak daar nog met allerlei menschen op straat en in de herbergen, waar ik, ter wille van mijne taalkundige nasporingen, mijne arme maag nog met menig *piinstje bier* moest belasten, en waar ik nog menig aardig en leerrijk gesprek met die eenvoudige en vriendelijke lieden mocht voeren.

Digitized by Google

De uitslag van mijn onderzoek is, dat in de bovengenoemde drie dorpen bij Sint-Omaars nog lieden wonen, ingezetenen van ouds, die het Oud-Artesische Dietsch als hunne moedertaal spreken; te Liselles en Klaarmeersch, evenals te Ruminghem, dat meer noordwaarts naar de kanten van Kales ligt, zijn er nog maar weinigen, maar te Hoogbrugge nog eenige honderden. Dit zijn voornamelijk groenteboeren, die zich zelven Mareischers noemen, in het Fransch *Maraîchers*, een woord dat wel aan de moerassige gesteldheid van hunnen lagen veengrond zal ontleend zijn. Deze lieden spreken allen Dietsch of Vlaamsch, onderling en in hun huisgezin, maar allen kunnen ook ten volsten Fransch verstaan en spreken. Niettemin, het Dietsch is hunne moedertaal, hen van nature eigen; het Fransch is hun aangeleerd. Zij lezen en schrijven het Fransch ook vlot weg, maar hunne eigene taal kunnen ze ter nauwernood lezen en in 't geheel niet schrijven. Sommigen hebben nog de Dietsche kerk- of gebedenboeken hunner ouders en grootouders bewaard, en dit is het enige dat zij ooit van gedrukt of geschreven Dietsch onder de oogen krijgen.... »

Roomsche Munten. — Lees in *Biekorf*, nr 15, eene knappe studie van E. H. L. Lootens over een gouden muntstuk van Antoninus Pius : « Op 9sten Augusti is te Werveke (Belgenland), in eenen hof binnen de stad, gevonden een gouden muntstuk, zeer wel bewaard, dragende, langs de eene zijde, in hoog verheven beeldwerk, een wonderschoonen kop, en daarrond het volgende opschrift : ANTONINUSAUG-PIUSPPTRPXXU, dat is : *Antoninus Augustus Pius, pater patriæ, tribunus plebus XXII*, hetgene beteekent : Antonius Augustus (keizer) de Vrome, Vader des Vaderlands, Volksvoogd voor de 22ste maal.

De keizer is verbeeld van ter zijden gezien; de wezentrekken zijn zeer regelmatig; de oogen schijnen te stralen in hunne holten, de baard is vol, niet lang; de kroon is een lauwertak, van de rechter ooge omhoog gaande en beneden het achterhoofd gebonden met een strek en hangend lint. Voor den keelput is er een sieraad of teeken dat ik niet en kan onderscheiden. Op de overzijde staat, insgelijks in hoog verheven beeldwerk, een man, in volle lengte, gekleed met *tunica* of rok, en *toga* of bovenkleed, en, op het hoofd, een slag van kap (*infula*, meen ik). De slinker arm is onder de toga; met den rechter arm, die bloot is tot aan den elleboog, legt de verbeelde persoon een bolwerpig ding op eenen drievoet, waarop er reeds een voorwerp rustende is. Rond die beeltenis staat het volgende te lezen : VOTASUSCE-PTADECIII en onder de man, COSIIII; dat is : *Vota suscepta.... Consul IV*, en 't beteekent : gedane belofte.... Consul voor de vierde maal. De letters DECIII en kan ik met geene zekerheid uitleggen. » Dan volgen zeer geleerde gissingen over den zin van DECIII. Deze studie verwekt bij ons het verlangen eene vlaamsche gilde van geschiedenis en oudheden te zien tot stand komen.

J. CL.

AAN MIJNEN ZOON

DEN EERW. H. RENIER SEVENS,

BIJ ZIJN VERTREK NAAR AMERIKA.

ALS de vogels groot zijn, vliegen
Zij het kleine nestjen uit,
Waar zij dons en pluimen kregen,
En een orglend stemgeluid.

Als de kinders groot zijn, zoeken
Zij hun eigen, vrije baan,
Voorbereid door zorgende ouders,
Opgeleid bij bede en traan.

* * *

Gij ook, Leviet, onze oudste jongen,
Begint uw levensloop;
In verre streken gaat gij spreken
Van Jezus — Liefde — Hoop.

God dank, dat al mijn zweet en zorgen,
Dat moeders les en leer
Uw jeugdig hart ten goede richtten
U wijdden aan den Heer.

Dat ook uw broeders en uw zusters,
Als slaven van de deugd,
Het goede doen, het kwade mijden,
Tot aller eer en vreugd!

Digitized by Google

Dan, als gij ginds zult zoeken, dolen,
    Gewapend met het Kruis,
Herdenk dan soms uw kinderjaren,
    Uw vaderland, uw huis.

En klimt gij op het heilig outer,
    Och, bid dan voor de vrouw,
Wier leste woord gij op mocht vangen,
    Eer zij verscheiden zou.

Bid dan voor mij en voor ons allen;
    Zoo blijft ge, en dat is schoon,
Een vroom gezalfde, een held der Kerke
    En ook een waardig zoon.

Kortrijk, 7 September 1895.

THEODOOR SEVENS.

Digitized by Google

PROMETHEUS.

Een gedicht van Dr J. L. Haller (1).

HET gedicht, dat aanleiding tot dit opstel gaf, beantwoordt aan eene ware zedelijke behoefte van onzen tijd. De lezing ervan verschaft het hoog genot, zich in onzen tijd van stomp materialism, van allerlei dwaalbegrippen, eens aan de reine bron van 't idealism te laven. De strijd voor het leven is in onze dagen zoo hevig geworden, zoo algemeen, en daardoor zoo verward, dat de strijdenden in het gewoel hunne vrienden zelfs niet herkennen, en hun de slagen toebrengen, voor den vijand bestemd. De smaak verliest zijne fijnheid; kunst is nog slechts een middel tot het bekomen van politieke of sociale doeleinden, een wapen te meer voor de verdediging. En van de kunst maakt men natuurlijk iets materialistisch, daar men in een stoffelijk gevecht zich toch niet met gedachten verweren kan. Zulk is de toestand, en het gedicht dat mij als tekst dient komt als 't ware in dien duisteren hemel eenen helderen zonnestraal van gezonde kunst werpen.

De aloude sage van Promêtheus wordt hier anders opgevat dan men eraan gewoon is. Tot hiertoe leerden wij Zeus als een onwrikbaren god kennen, die Promêtheus met strenge gerechtigheid voor den roof van 't maagdelijk vuur straft, door hem op eenen hoogen berg (waarschijnlijk in de Oeralketen) te kluisteren, waar een gier hem den altijd wedergroeienden lever opvreet. De « Geketende Promêtheus »

(1) Verschenen in een der laatste nummers van *Het Belfort*.

Digitized by Google

leert hem ons in deze gedaante kennen. Hier echter is Zeus een god, die, alhoewel zich verplicht gevoelende, in zijne hooge gestrengheid, den misdadiger te straffen, toch niets beter vraagt dan het oor te leenen aan het smeeken der nevengoden, en aan de woorden van berouw van den heiligschenner zelf.

De type van Promêtheus zelf, verpersoonlijking van het zoekend en medelijdend genie, dat hoogst pijnlijk is aangedaan door het nutteloos-blijven van 't maagdelijk vuur, trotsch, aanmatigend zelfs (1) in het bewustzijn dat het een edel doel najaagt, met een grein van pessimism wanneer het ziet dat het daartoe eenen slechten weg insloeg, is « de main de maître » afgewerkt, met eene gewetensvolheid waaraan Dr Haller ons voor 't overige in al zijne pennevruchten heeft gewoon gemaakt. Dat zoeken naar de heilige bronnen in den hoogen kunstenaar; dat rusteloos streven naar hooger, reiner; de vermetelheid, aan den dag gelegd, om de middelen daartoe te bekomen; dat innige genoegen, wanneer hij meent zijn doel te hebben bereikt; de vertwijfeling waarin hij gedompeld wordt wanneer hij ziet dat hij zich heiligschendend heeft bediend van middelen, die alleen der Godheid ten dienste mogen staan; dat alles stelden wij ons bij Promêtheus voor, en dat alles vinden wij hier met onzeggelijk genot weer.

En de smart der menschen, als ze zich van den weldadigen invloed van het maagdelijk vuur beroofd zien, in welke treffende bewoordingen wordt ze ons vóorgetooverd! De natuur stemt met hunne diepe ellende overeen, de natuur, waarin alle vreugd, alle smart van het menschdom verborgen schijnt. De hemel bedekt zich met duistere wolken, wanneer de menschen, wanhopig de handen wringend, ze in vurige bede tot God heffend, hun snijdend, hartgrievend « Wee, wee! » tot in de hemelen laten hooren, den zondaar tot inkeer brengende, en hem benevens de vernedering nog een oneindig grooteren slag toedienen, het besef dat hij verkeerd gehandeld heeft! Maar Appolo, de kunst, de heilbrengende kunst, treedt dan in den vollen luister zijner overtuigende,

(1) Zie in 't gedicht het antwoord van Promêtheus wanneer men hem ten goddelijken rechterstoel oproept :

Promêtheus! Hier ben ik!
Alle schuld ontken ik!

Digitized by Google

milde woorden als middelaar tusschen de rampzalige menschen en den vertoornden God op, en vermurwt hem. En in dit treffend symbool ligt eene diepe leering, namelijk van wat de kunst zijn moet: eene toenadering van den menschelijken geest tot den goddelijken, die alles omvat. Geen modeartikel; geen wapen tot dit of dat doel; eene verheffing van den mensch dient ze te zijn. Dan alleen wordt hare roeping schoon, en dan werkt ze alleen in den zin der woorden van den goddelijken denker : « Laat de kinderen tot mij komen. » Want kinderen zijn wij ten aanzien van den luister die de natuur om ons spreidt; de kinderen waarvan Hij sprak waren wij in Zijne gedachte....

Wat over 't algemeen in Dr Haller's Promêtheus zoo diep treft is, ik heb het reeds gezegd, maar kan het niet genoeg herhalen, de ader van rein idealism dat het gansche verlevendigt, als eene frisch-ruischende bron in eene groene weide. Dat idealism heeft op ons, jongelingen die reeds oud zijn, omdat in onze stoomeeuw alles in duizelingwekkende snelheid vooruitvliegt, en de zonnige jeugd zelve niet meer droomt, maar rekent, dat idealism heeft op ons den invloed eener « fontaine de Jouvence », en giet ons als 't ware een nieuw leven in, dat ons de kracht geeft het verderfelijk naturalism af te schudden, en niet langer Zola-discipelen of Flirt-bewonderaars te blijven. Het pad van 't idealism alleen leidt naar het heil der kunst, alle nevenwegen voeren tot den poel, waarin helaas! zooveel onzer hedendaagsche kortziende dichters zijn ingemodderd....

Gent.

OCTAAF ROELANTS.

Digitized by Google

HULDEZANG
VOOR
Zusters Clarissen Coletinen
OP DEN VERJAARDAG
HUNNER EERWAARDE MOEDER ABDIS.

Laat vrij de wereld met haar feestbanketten brallen,
En haar vermaaklijkheên 't haar weerdig kroost bevallen;
Voor ons, die steeds aan U, o Heer, zijn toegewijd,
En lust geen aardsch genot dat geest noch hert verblijdt.

O neen! geen broos genot van 's werelds zoetigheden,
Noch ijdel zingestreel van laffe en wulpsche zeden,
Zoo toovIend ook, verzaân het hert in 't aardsche dal;
Een rein gemoed is 't geen den Heer behagen zal.

En daar wij dezen schat te midden der gevaren
Eens levens vol van wee verhopen te bewaren,
Rondom het Kruis, in 't zalig oord van rust en vreê,
Weergalmend klinkt de zang of smelt stil weg de beê.

Aan Jezus hebben wij ons hert en ziel gegeven :
Armoê, gehoorzaamheid, reinheid beloofd voor 't leven.
Roemwaardig lot voorwaar! Gezegend die, naar 't woord
Des Heeren luistrend, intrek neemt in zulk een oord.

En zouden wij den Heer, die ons zoo rijk komt zeegnen,
Met geene wederliefde en dankbaarheid bejeegnen?
O ja! Aan U, o Heer, zij onzen dank betuigd
Eenparig, wijl onz' knie voor U in 't zand zich buigt.

Die stemming past, nu wij voor Moeders wijs bestieren,
Eendrachtig hier vereend haar schoonen naamdag vieren.
Reeds steeg bij morgenstond, verêend ten feestbanket,
Als geurig wierookwalm ons smeek- en dankgebed.

Bewaar onz' Moeder, Heer, nog lange lange jaren
Dat zij dees schoonen dag nog vaak moog' zien verjaren.
Is 't laatste uur geslaan van haren pelgrimstocht,
Stel op haar hoofd de kroon die ge in uw goedheid vlocht.

Lier. « DIJL ».

Digitized by Google

BOEKENNIEUWS EN KRONIJK.

Godfried van Bouillon. *Groot opera in 3 bedrijven en een naspel*, door A. V. BULTINCK. (Fransche tekst van CONSTANT FREDERICX. Muziek van PAUL D'ACOSTA.) Antwerpen, Boek- en Steendrukkerij Jan Bouchery, 1895.

« Dit zangspel is op dezen oogenblik in studie bij de Vlaamsche Opera (Nederlandsch lyrisch tooneel) van Antwerpen. »

Met voldoening lazen wij deze kleine aanteekening onderaan de eerste bladzijde. Met nog veel grootere voldoening, nu dat wij het gedicht zelf hebben genoten en dat wij ons niet bedrogen vonden in de verwachtingen welke de zoo gunstig bekende naam van den schrijver ons ervan had doen opvatten, schrijven wij ze over aan het hoofd onzer beoordeeling. En inderdaad, zoowel van de vinding en de schikking der stof als van de zoetvloeiendheid en de zangerigheid der verzen kan slechts met grooten lof worden gesproken. Terwijl de opvolging van eene reeks schilderachtige en kleurrijke tafereelen een lust moet worden voor de oogen, is het gehoor gestreeld door de bonte afwisseling van forsche krijgsgezangen en hartstochtelijke zielontboezemingen, van liederen vol zoeten weemoed of vol juichenden levenslust, van angstige verlossingskreten of roerende smeekgebeden, en dat in eene taal waarvan de losse zangerigheid zoude kunnen ingeroepen worden om aan te toonen dat onze taal voor geene andere moet wijken in tonenpracht en klankenrijkdom.

In het eerste bedrijf wonen wij, aan de oevers van de Moezel, het vertrek bij van het geestdriftige leger der kruisvaarders, met Godfried aan hun spits. God wil het! Te vergeefs poogt zijne hartsgeliefde, Elvire, hem te bewegen de gevaarvolle en geheimzinnige onderneming op te geven. — Het tweede bedrijf voert ons in Palestina, in de Moskee van Nicea. De zegepralende intocht van den Sultan wordt ons vertoond. Onder de gevangenen bevindt zich Elvire, die het leger der Kruisvaders gevolgd is. De smeekingen van den Sultan, nadat hij in liefde ontvlamd is tot zijne schoone gevangene, laten haar even onwrikbaar als zijne bedreigingen. — Het derde bedrijf stelt ons Elvire voor, gelaten en vertrouwend in God den dood afwachtend in de gevangenis. Daar hoort men plotselings gekletter van wapenen : Godfried zelf stormt het sombere gebouw binnen en verlost zijne bruid... Ziedaar, zoo kort mogelijk aangeduid, het onderwerp van dichter Bultynck's operatekst.

Van harte werschen wij hem geluk, dat hij zoo meesterlijk zich van zijn moeilijke en ondankbare taak van librettist gekweten heeft. Moge, bij de opvoering, welverdiende bijval hem en zijne medewerkers, de heeren Fredericx en d'Acosta, ruimschoots te beurt vallen! Ziedaar den wensch waarmede wij sluiten,

Wonderland. *Vertellingen* door M. E. BELPAIRE en HILDA RAM. Tweede reeks. — Gent, drukkerij A. Siffer. Prijs : 1 fr. 50.

Toen, verleden jaar, de juffrouwen Belpaire en Hilda Ram haar eerste bundeltje Vertellingen, onder den zoo gelukkig gekozen titel « Wonderland » in het licht zonden, besloten wij onze hartelijke gelukwenschen met het niet minder hartelijke : « en vele navolgende ». Ziehier nr twee; de heer Siffer heeft dit eerste navolgertje in een even sierlijk kleedje gestoken als het bundeltje van verleden jaar; en de keurige vertelsters welke voor den inhoud zorgden hebben zich even zoo verdienstelijk van hare taak gekweten als de vorige maal. Ei, hoe lief weten zij de meesterstukjes van dien grooten, ongeëvenaarden sprookjesdichter Andersen te verdietschen en

Digitized by Google

over te dichten en pasklaar te maken voor onze brave kleine jongens en meisjes uit Vlaanderen en Brabant! Dat heerlijke vertelsel van « Klaas Vaak »! En dat andere heerlijke vertelsel van de verwaande Stopnaald! En dat van de bloemen der kleine Ida; en van den Nachtegaal van den Keizer van China! En nevens Andersen, met de verbazende kracht zijner noordsche fantasie, de gemoedelijke, vriendelijke Grimm, die zijne kindersprookjes ging afluisteren van den volksmond zelf. En nevens Grimm en Andersen, eenige der schoonste en roerendste sproken uit dien schat van heiligenlegenden, eenvoudig en roerend en vroom als de geest zelf der middeleeuwen die ze dichtte. En te midden van al die perels en pereltjes, eenige puikjuweeltjes welke ons de verzamelaarsters schenken uit eerster hand, lieve vertelsels welke zij zelf verzonnen, zooals bij voorbeeld van Mieken Kool, dat arme Mieken Kool, dat den heelen dag moest werken en..... Doch wat wil ik beproeven na te vertellen, na Hilda Ram?

Ziedaar, vluchtig aangeduid, den inhoud van het bundeltje dat voor ons ligt. Verscheidene stukjes zijn onderteekend M. Th. Zij zijn niet zóó mooi verteld, als de sprookjes van Andersen of Grimm, of als het vertelsel van Mieken Kool; al ze missen iets van dien kostelijken kinderlijken eenvoud, toch bevallen ook zij ons in hooge mate.... Het bundeltje zelf met zijn rijke en bonte afwisseling, met zijn schatten van kinderfantasie, blijft stellig het heerlijkste geschenk dat we voor onze kleinen kunnen verlangen Een tuiltje leliën en rozen, zacht en mild van geur, waarvan wellicht, in later jaren, in dagen van kommer en beproeving, de balsemgeur nog eens herleeft in de herinnering, streelend en mild nog steeds. Welkom dan, lieve bode uit Wonderland! En — de wensch stijgt op uit het diepste van ons hart — nog vele, vele navolgertjes!...

Terechtwijzing. — « Wat aangaat den Londenschen prozatekst van den *Lucidarius*,... » Wanneer de welwillende Lezer van het *Belfort* zich de moeite wil geven het nummer van Augusti op blz. 74 open te slaan, zal hij daar halfwege de bladzijde een paar zinsneden aantreffen met de hierboven aangehaalde woorden beginnend. Alles echter wat er op dezen aanvang volgt weze hij zoo goed te willen doorhalen. Wat aangaat den Londenschen prozatekst van den *Lucidarius* hoeft men inderdaad op dit oogenblik met geene gissingen meer voor den dag te komen : heel de uitgebreide Lucidarius-litteratuur werd door den heer K. Schorbach aan een langdurig en zeer merkwaardig onderzoek onderworpen, en wie over de uitkomsten van dat onderzoek wil oordeelen, neme slechts het onlangs verschenen werk ter hand : Studien über das deutsche Volksbuch *Lucidarius* und seine Bearbeitungen in fremde Sprachen von Karl Schorbach. Strassburg. Trübner, 1894. (Quellen und Forschungen LXXIV). Het Londensche Hs. van den Nederlandschen proza-Lucidarius wordt daar zeer uitvoerig besproken, van bl. 196 tot 216. « Das Londoner Ms. enthält nur eine Übertragung der beiden ersten Bücher des deutschen Lucidarius, was bisher niemand erkannt hat. Ob die Vorlage unvollständig war, oder ob der Übersetzer das dritte Buch des deutschen Textes wegliess, weil ihm dessen Inhalt nicht zusagte, ist natürlich nicht mehr festzustellen. » Verscheidene bladzijden lang worden, ter vergelijking met den Duitschen tekst, waarvan het Londensch Handschrift eene tamelijk behendige vertaling is, uittreksels ervan medegedeeld. « Der niederländische Prosa-Lucidarius, » zoo luidt het aan het slot, « welcher bisher fast unbeachtet blieb, hat seine Bedeutung für die Geschichte der mndl. Sprache und Literatur und verdiente näher untersucht

Digitized by Google

und herausgegeben zu werden. Für meine Zwecke musste es genügen, den Nachweis zu erbringen, dass der niederländische Prosa-Text ein direkter Abkömmling des deutschen Volksbuches ist. »

Wat aangaat den berijmden Middelnederlandschen *Lucidaris*, weleer uitgegeven door Blommaert, erkent de heer K. Schorbach er duidelijke, ofschoon onrechtstreeksche sporen in van den invloed van den Duitschen Lucidarius (bl. 225 en 226). Op bl. 258-261 wordt aan dezen Lucidaris een afzonderlijk hoofdstuk gewijd. « Der *dietsche Lucidaris* », in deze woorden vat de heer K. Schorbach zijn oordeel erover samen, « enthält eine gereimte Umschreibung des lateinischen Textes in 3 Abteilungen, welche den 3 Büchern des Elucidariums entsprechen. Der Bearbeiter hat das Original ganz frei benutzt. »

Wat Blommaert's uitgave zelf betreft, « der niederländische Text ist nicht gut überliefert », meent de heer Schorbach, « und bedürfte einer neuen Ausgabe. »

Op bl. 76 van hetzelfde nummer gelieve de welwillende Lezer eene kleine wijziging toe te brengen. « Doch op meer dan eene plaats bleek toch dat Serrure ook wel eens woorden, en, ja, enkele malen *heele verzen had overgeslagen.* » Zoo staat er. « En, ja, » weze hij zoo goed te lezen, « enkele malen *bijna heele verzen had misafgeschreven.* » L. S.

Dit zijn volksvertelsels afgeluisterd in het Meetjesland en naverhaald door Juul van Landschoot. Gent, A. Sifler, drukker-uitgever, 1895. Prijs : fr. 0,75.

De verzamelaar van dit bundeltje volksvertelsels uit het Meetjesland heeft zijne taak gewetensvol en met smaak volbracht. De eenvoudigheid van zijn verhaaltrant, de aanwending af en toe van spreekwijzen uit het Meetjesland zelf, zijn ons borg dat hij zich heeft weten te onthouden van opsmukking, wat zoo dikwijls verzamelingen van dezen aard niet alleenlijk ontsiert in kunstopzicht maar tevens onbruikbaar maakt voor wetenschappelijke doeleinden. Het is dan ook redelijk dat wij hem hulde brengen en den wensch uitdrukken nog meer dergelijke verzamelingen « Volksvertelsels afgeluisterd in het Meetjesland » te mogen zien in het licht geven.

Het boekje bevat 19 nummers, waarvan de vier laatste eene afzonderlijke afdeeling vormen onder het opschrift : « Fabels ». De vierde fabel is echter eene legende, en namelijk de legende welke in de Middeleeuwen zoo verspreid was en haren oorsprong heeft in de Pseudo-Evangeliën : hoe het Kind Jezus in Egypte vogels maakte uit potaarde en er vervolgens 't leven in blies. Onder de 13 stukjes welke de eerste afdeeling vormen, komen er eveneens een of twee voor welke gerievelijker onder de legenden dan onder de sprookjes kunnen gerangschikt worden. En nummer 18 is noch het eene noch het andere, noch sprookje noch legende, maar eene korte uiteenzetting van het volksbijgeloof over de « Stalkeersen » en eene waarschuwing daartegen.

Een enkel woord nog over de 13e vertelling : Van 't Glazen Manneken. Dit is onbetwistbaar een zeer mooi wondersprookje. Hoe mag het wel in het Meetjesland binnengesmokkeld zijn ? Zijn inhoud zegt ons duidelijk dat het vaderland ervan moet gezocht worden in eene streek met bosschen en mijnen en glasblazerijen. De smaakvolle Duitsche verteller W. Hauff, die in het begin van onze eeuw zijne « Märchen » schreef, verhaalde daarin met meesterlijk talent zooals immer, letterlijk hetzelfde sprookje. In welke betrekking staan beide verhalen tot elkander?... Wij durven wel de vraag stellen, doch zouden het niet durven wagen zelfs met eene gissing als antwoord erop voor den dag te komen :

Digitized by Google

werd het sprookje nog elders opgeteekend, in den vreemde of ten onzent? Ziedaar wat men eerst diende te weten, vooraleer te beproeven eene oplossing te vinden voor de eerste vraag.

Gevoel en Phantasie, gedichten van RICHARD DE CNEUDT. (Met teekeningen van J. Van Biesbroeck.) Gent, drukk. J. Vanderpoorten, 1895. Prijs : fr. 1,50.

Smaakvol is de teekening, met blauwen inkt gedrukt, welke den omslag versiert. Smaakvol en zeer verzorgd eveneens is de druk en het gansche uiterlijke van dezen verzenbundel. En wanneer men nu uit de dagteekening der gedichten heeft opgemaakt dat het de uitboezemingen zijn van een jongeling die eerst op 24 September van verleden jaar zijn *zeventienden* verjaardag bezong, dat het grootste gedeelte bijgevolg de proefverzen zijn van een zestien- of zeventienjarige, — dan is men waarlijk zeer geneigd ook aan het werk van den dichter slechts lof toe te zwaaien en de enkele bemerkingen en wenken maar te onderdrukken waartoe de aandachtige lezing van zijn eerstelingbundeltje mocht aanleiding geven.

Die lof mag overigens breed toegemeten worden. Reeds de verzen, op zestienjarigen leeftijd gedicht, vertoonen blijken van een buitengewonen aanleg. De moeilijkste vormen welke onze dichters der jongere school met zooveel voorliefde aanwenden tot het uiten van hun « gevoel en fantasie », schrikken onzen jeugdigen zanger niet af. Te zijner eere mag gezegd dat men in al zijne stukjes, ze mogen dan ook in rijm- of in maatverzen gesteld zijn, dezelfde ongekunstelde en natuurlijke zoetvloeiendheid terugvindt. De verheerlijking der moedertaal bezielde den jongen zanger tot menig gloedvol klinkdicht : dat het hem met deze hoogschatting en bewondering ernst is toont hij door de keurigheid waarmede hij zelf onze taal schrijft, en voorwaar die keurigheid, welke hier te lande maar al te zeldzaam is, draagt niet weinig bij tot den goeden indruk dien de heele bundel op den lezer uitoefent...

En wat bezingen deze liederen en sonnetten, van wat spreken ons deze gedichten? Ei, lezer, van wat anders konden ze wel, dan van bloemen en vlinders, van leeuwerikkengejubel « 's morgens, als de gouden zonne zet het ruim in gloed », van den weemoed der avondschemering, en de treurigheid van een regendag, en de akeligheid van een winterlandschap? Ze zullen U herinneren hoe gij zelf, — vroeger, vele jaren geleden helaas! toen in een zoele studiezaal een spot'end zonnestraalje U kwam verstrooien, — hoe gij zelf wel eens het lot hebt benijd, het zalige nietsdoen van den Napelschen Lazzarone :

Der werkelijkheid en al heur leed ontnomen,
Is 't leven hun een weiflend schaduwbeeld;
In zalig nietsdoen, dat hun ziele streelt,
Zoo liggen zij, in zoete, vage droomen.

En uit den chaos, waar hun geest in speelt,
Verrijzen hoog bedwelmingsvolle aromen,
Vizioenen, door hun ziekelijk brein geteeld,
Die koortsig voor hun oogen scheemren komen.....

Gekoesterd door den gouden zonnegloed,
Bewondren zij den eindloos blauwen vloed,
In *dolce far niente* weggezonken...

Zoo liggen zij, de lazzaroni, loom,
En levend in een eeuwig duistren droom,
Aan zonneglans en nietsdoen vastgeklonken.

Digitized by Google

Hij zal U spreken, de jonge dichter, van zijne grootmoeder; hij zal willen dat ook gij de brave vrouw leert hoogschatten en dat ge haar liefhebt, en dat ge zijn bezorgdheid deelt wanneer de ziekte hare krachten sloopt... Hij zal U spreken ook — heel vertrouwelijk, vertel het om Godswil toch aan niemand! — van een eerste kalverliefde : dat immers behoort insgelijks tot de lentepoëzie... En nu ge zijn vertrouwde geworden zijt, zal hij niets meer voor U verbergen of U achterhouden : wat hij zich voor een toekomst droomt, hoe hij als hoogste doel het lot zich stelt van dichter, wat er in zijn innigste ziele waagt en klaagt aan blijde of sombere gevoelens en illusies.

Met enkele stukjes loopen we niet hoog op, met dat « aerdigh minneliedt » b. v., en wel minst van al met die te Namen « waar gebeurde » Liefdesidylle. De vorm, in dit laatste en tamelijk gerekte komisch-epische verhaal, laat nog meer te wenschen over dan de trant zelf; het geheel is zeer nuchter prozaïsch :

Wie jong en vurig is, en *eens een* schoon,
Lieftallig meiske ziet, en zich niet *eens*
De moeite geeft *eens* even om te zien,
Die schijnt me toch *een* AAKLIG DROGE JAN...

Doch neen, niet vitten! Geurig als een tak vol rozige appelbloesems is de verzenbundel welke de heer R. de Cneudt ons aanbiedt: om hier en daar een onvolwassen bloempje mogen wij niet vergeten dat de lente slechts de bloesems brengt, beloften tegen dat de zomer komt... Laat ons blijde zijn om de geurigheid van het Vroeggetijde, en vertrouwen hebben dat de zomer zal beantwoorden aan onze hoopvolle verwachting. Laat ons dankbaar berusten in de belofte — het gedichtje is gedagteekend van Januari 1895 — waarmede, aan het slot van zijn bundel, de dichter van ons afscheid neemt :

Nu wil ik staken mijn eenzaam lied,
    Bij vreugden en wee gefluisterd,
Den zilveren beekskens, het zuchtend riet
    En den windekens afgeluisterd.

Nu wil ik zwijgen, — voor een stond —
    Om spoedig opnieuw te zingen,
Want 'k voel het, in mijns harten grond,
    Daar liggen nog wondere dingen.

Daar bruist nog steeds een sterke vloed
    Van beelden en gedachten,
Van zangen, sinds jaren in 't herte gevoerd,
    Gefluisterd bij slaaplooze nachten.

Nu ligt die vloed daar rustig zacht,
    En sluimert in stillen vrede...
Maar breekt hij weer los in zijn woeste kracht,
    Dan sleept hij den zanger mede.

Dan zing ik weer van storm en strijd,
    Van visioenen en dichterdroomen;
Dan laat ik de wereld, zoo eindeloos wijd
    In mijn jeudige ziele stroomen!

Dan geef ik weer, in stralenden gloed,
    Die duizend gevoelens mijns herten. —
Een deel van mezelven, een deel van mijn bloed,
    Mijn driften, mijn vreugd, mijn smerte.

Digitized by Google

Antwerpen in de XVIIIe eeuw, vóór den inval der Franschen. — *Godsdienst. Zeden. Gebruiken. Vermaken. Kostwinning. Handel. Nijverheid. Onderwijs. Geneeskunde. Gerecht*, door EDWARD POFFÉ. — Prijs, fr. 3,00. Bekroond door de Koninklijke Vlaamsche Academie voor Taal- en Letterkunde in zitting van 21 Juni 1893.

R. Verhulst schrijft onder andere over dit werk in de lettercritiek van *Vlaamsch en Vrij* :

't Is geschiedenis, ja, maar het ruikt niet muffig; het smaakt niet droog, men kauwt niet op vezels en het blijft niet onverteerbaar op de maag liggen.

Het boek van Poffé is frisch, levendig en genietbaar voor eenieder; de trant is vlug, de stijl bondig en puur Nederlandsch en wat keurig en kleurig verteld wordt is tevens ook belangwekkend, aangenaam, aanschouwelijk, soms gemoedelijk, soms pittig voorgesteld.

Daar hebt gij ze voor u de 18e eeuw! Daar ziet ge ze staan de Antwerpsche burgers, in roodbaaien ondervest en met de blauwe topmuts op één oor, genoeglijk een pijpje rookend terwijl zij op hunne ellebogen over hunne halfdeur leunen! Daar zijn hunne straten, eng en donker in de nattigheid van een buiachtigen November-avond, met houten vooruitspringende en overhellende gevels, onplezierige waterstralen die van uitstekende dakgoten nederplassen! ziet! die kleine vensterramen, met in lood gevatte ruitjes waarachter de roetkaars of koperen olielamp (het antiek *peerke*) te smoken en flikkeren staat zoodat er eene geheimzinnige klaarheid in de loods heerscht maar met hoeken vol duisternis! Daar is de klepperman, den *Hanneken-uit*, met zijn pangeweer slenterend over vuilnishoopen en er voor beducht het hoofd tegen de lage uithangborden te stooten, terwijl gij binnen het spinnewiel hoort ronken en de mannen rond den haard bezig zijn met raadsels opgeven...

Het eene tooneel volgt het andere op; elke bladzijde is een schilderijtje; het zijn afzonderlijke tafereeltjes met bonte verven op glas geschilderd en langs achter helder verlicht; geheel het boek is 'n ketting waarvan elke schakel een geëmailleerde prent uitmaakt.

Hoe gingen, onze voorouders der verleden eeuw gekleed? Daar hebt gij het en ge verneemt er tevens de Nijverheids kwesties bij zoodat al de ambachtslieden er als de historie van hun beroep vinden : de stoffenbewerking; de weefsels, de fabricatie der voorwerpen van tooi en opschik, de pruikenhandel, enz.

Zóó ging het toen in de kerk; zóó bij een huwelijk; zóó bij eene begrafenis... en daar hoort gij ze de anekdoten vol kleur en leven, eene bron voor roman- en tooneelschrijvers.

En als Poffé in zijn *proces zakje* grijpt!

Humour is het en van het smakelijkste! Wat 'n gekibbel! namelijk het bakkersproces voortkomstig « uit een galleken van pikkantie ». Dan de geschiedenis van den zoon der weduwe Nelis; de jongen dient Oostenrijk in Silezië... in tien regels verteld, maar het zegt zooveel over dien tijd. Wat waren wij geleverd onder die vreemde vorsten die ons geld afpersten en ons beste bloed uitzogen! Dat het nog slechter ging onder de Fransche Republiek hoeft geen betoog. Voorders een zestal liefdegeschiedenissen als dit van de lichtzinnige Clara, Maria en haar trouwen sympathieken verloofde Allefeldt.

Sappige grepen uit het dagelijksch leven, herbergtooneelen, volksfeesten (n. op Dambrugge met Sint Jobs begankenis), Antwerpen met zijne toenmalige scholen; zijne rechtbanken en vonnissen.

Poffé heeft een schoon, aangenaam en leerlijk boek geschreven en

Digitized by Google

de Vlamingen, bijzonder de Antwerpenaren, moeten hem danken dat hij ons zoo vertrouwlijk in het leven en aan den haard onzer voorouders der XVIIIe eeuw heeft binnengeleid.

Levens der Heiligen en Gelukzaligen van de Predikheeren-orde, verschijnt elke maand in afleveringen van 16 bladzijden, prijs per jaar fr. 0.50. Drukkerij A.-M. Elleboudt, Oostende.

Een goed boek uitgeven, den christenen eene aangename stichtende lezing aanbieden, dit is het doel. Immers te veel kwaad doen de onzedige en ongeloovige werken, die helaas! overal verspreid zijn. Dikwijls zoekt men dan ook naar een goed boek, dat zelfs de kinderen mogen lezen. Het werk dat hier aanbevolen wordt, is zulk een.

Het Vlaamsch christen volk leest nog met genoegen de daden. de levenswijze van de groote heiligen; het herinnert zich met liefde de wonderbare feiten, de schitterende mirakelen door Heiligen gewrocht, 't Is daarom dat eenige schrijvers zich verbonden hebben om de levens der Heilige en Gelukzalige Predikheeren uit te geven.

Meer dan twee honderd leden der Dominicanerorde heeft de Kerk op de altaren geplaatst en velen hebben Kerk en Staat zeer gewichtige diensten bewezen. In de Geschiedenis, 't is waar, worden dikwijls bijzondere daadzaken aangehaald, doch meest wordt hun heilig en stichtend leven stilzwijgend voorbij gegaan. Om de christenen te stichten, de vrienden der Predikheerenorde nog meer die groote Orde te doen beminnen zal men de levens der Heiligen en Gelukzaligen uitgeven.

Die levens, zijn geheel volgens de geschiedenis, in eenvoudige, maar vloeiende taal geschreven. Het werk is lang en zal slechts na eenige jaren voltrokken zijn. Opdat iedereen het bezitte, opdat iedereen het leze, heeft men de prijs zoo laag mogelijk (fr. 0,50) per jaar gesteld.

Elk christen, vriend van Dominicus'Orde en vooral de derde ordeling zal niet nalaten op de *Levens der Heiligen en Gelukzaligen van de Predikheerenorde* in te schrijven.

Men schrijft in bij: in het klooster der Predikheeren, te Gent en te Lier, *bij* A. Elleboudt, Kerkstraat, te Oostende en A. Siffer, te Gent.

Tuinbouw voor de lagere school, *handleiding ten dienste van onderwijzers*, door A. IDE en S BLEEKER, directeur-leeraar en leeraar aan de G. A. Van Swieten tuinbouwschool te Frederiksoord. Groningen bij Wolters.

Dit werkje heeft zijn ontstaan te danken aan het uitschrijven eener prijsvraag door de Nederlandsche Maatschappij van Tuinbouw en Plantkunde, met het doel eene geschikte handleiding te bekomen voor den onderwijzer.

Het zal hem tot vraagboek kunnen dienen bij de behandeling van onderwerpen, die op tuinbouw betrekking hebben.

Deze tak van nijverheid toch leent er zich uitstekend toe, om op de dorpsscholen geschikte en ruime stof te leveren voor occasioneel onderwijs, zoowel om de aanschouwelijkheid en groote aantrekkelijkheid, als om het practisch nut, dat het onderwijs in den tuinbouw aanbiedt. Voor herhalingsscholen geldt dit laatste in 't bijzonder.

Ondanks deze beknooptheid, zal de onderwijzer genoegzame gelegenheid bekomen, aan de hand van dit werkje de leerlingen met den tuinbouw bekend te maken.

Klaar, duidelijk en methodisch is dat werk geschreven en met zijne talrijke platen is het recht aanschouwelijk.

Digitized by Google

De stoffelijke uitvoering is in alle opzichten verzorgd en mag tot voorbeeld strekken voor onze Belgische schooluitgaven.

Cats. — *Eene keuze uit de Zinnebeelden en den Spiegel van den Ouden en den Nieuwen Tijd*, met de oorspronkelijke prenten uitgegeven voor de schooljeugd, door JAN KLEYNTJENS, leeraar van 't Koninklijk Atheneum van Brussel (Doornik, Vasseur-Delmee).

Vader Cats, schrijft « Het Vlaamsche Volk » de volksdichter bij uitstek, die evenals onze Belgische Pater Poirters, ons in eenvoudigen dichttrant onuitputbare schatten van levenswijsheid heeft achtergelaten, wordt waarlijk al te zeer door ons Belgen vergeten. Eene der redens daarvan is wel zeker dat men zoo voorzichtig moet zijn om hem niet in de handen van kinderen en jongeren te laten komen. Uitmuntend was dus het gedacht van den heer Kleynties, eene keuze uit Cats gedichten te doen, waarin niets de kieschheid en de teederheid van het jong gemoed kon kwetsen. En die lesjes zijn alle zoo kort en zoo treffend! Het zinnebeeld is telkens gegrepen uit de natuur, en moet aldus in onvergeetbare trekken eene guldene les prenten niet alleen in den geest, maar ook in de verbeelding en in het hert der lezers. Oneindig doelmatiger, tot vorming van verstand en gemoed zijn deze stukjes, dan de Fabels van Lafontaine, hoe geestig ook.

De dieren van den Franschen fabeldichter zijn kinderen van dezes geest en fantazij, geenszins van de natuur. Cats' zinnebeelden, integendeel, zijn de natuur afgekeken; daarom voldoen zij oneindig meer onzen geest, ontwikkelen de opmerkzaamheid en openen oog en hert om te lezen in het geschapene rondom ons, en door het stoffelijke ons het geestelijke op te beuren.

De leeraars zoeken menigmaal naar korte, pittige declamatie-stukjes in 't Nederlandsch. In Kleyntjens uitgaven zullen zij die vinden, mits hier en daar eene lichte verandering.

Het boekje is wel hoofdzakelijk voor de schooljeugd bestemd, maar ook het volk zal er eene deugdelijke lezing in vinden. De taal is wat verouderd, doch de bijgaande ophelderingen verhelpen dit. Daarbij, wonder is het wel, dat niet alleen de taal van Vondel, die meer dan half Brabander was, maar zelfs die van een geslagen Noordnederlander als Cats, nog meer onze huidige volkstaal nabijkomt, dan de schoolsche trant van sommige hedendaagsche schrijvers uit het Noorden.

Wij wenschen dat de schrijver op dezelfde wijze uit Cats' overige gedichten eene keuze voor het volk moge doen.

Koninklijke Vlaamsche Academie. *Vergadering van 18 September.* Na de voorlezing van het verslag over de vorige zitting, dankt de heer D. Claes in gemoedelijke woorden voor zijne benoeming tot werkend lid.

De lezing, die door den heer E. Hiel zou gehouden worden, wordt wegens onvoorziene omstandigheden tot de eerstvolgende zitting verschoven.

Van Dr. B. Stallaert is een brief ingekomen, waarbij wordt aangedrongen op de spoedige voortzetting van het door wijlen Karel Stallaert aangevangen *Glossarium van verouderde rechtstermen.*

Op voorstel van het bestuur wordt door de Academie besloten dat aan den bevoegden Minister zal geschreven worden om hem den wensch uit te drukken dat voor de thans openstaande betrekking van opziener der teekenscholen in Vlaamsch-België alleen zouden in aanmerking komen candidaten, die de Nederlandsche taal *volkomen* machtig zijn.

Na het behandelen van enkele punten van huishoudelijken aard, gaat de vergadering uiteen.

Digitized by Google

De vijfaarlijksche prijskamp voor Nederlandsche letterkunde (1890-1894) is toegewezen aan Mej. Loveling, voor hare novelle : *Een dure Eed*, met vier stemmen tegen drie gegeven aan *Sniderien* van den heer Aug. Snieders.

Onze lezers herinneren zich, dat een doctrinair weekblad te Gent *(Het Volksbelang)* de samenstelling der « clericale » jury niet weinig over den hekel haalde, en de meening uitdrukte, dat de meeste leden dier jury (leden der Kon. Vl. Acad.) *onbekwaam* waren een oordeel uit te brengen.

Wil nu *Het Volksbelang* logiek zijn, dan zal dit blad de bekroonde aanraden den haar toegekenden prijs te weigeren, op grond der onbevoegdheid van de « clericale » jury, eene uitspraak welke *niet kan* goed zijn als komende van leden eener instelling « doortrokken van den paapschen geest ». — Ziedaar overigens de tweede maal, in 1895, dat de Academie eenen schrijver van liberale richting met den Staatslauwer bekroont.

Door welke deugnietstreken zal dit « clericale » korps zich nog onderscheiden?

Davids-Fonds. — PRIJSKAMP VOOR EENE NOVELLE. Het Hoofdbestuur heeft elf stukken ontvangen, ter mededinging in dezen prijskamp. Ziehier de titels : N. 1. Hugo de Bultenaar. — Kenspreuk : *o Tempora, o mores!* — N. 2. De lotgevallen van Paulus Wuytack. — Kenspreuk : *Godsdienst, Taal en Vaderland.* — N. 3. Verdenking. — Kenspreuk : *Fabricando fit faber.* — N. 4. Ook een ideaal. — Kenspreuk : *Fides lux, charitas dux.* — N. 5. Stiefbroeders. — Kenspreuk : *Exelsior !* — N. 6. De Voedeling. — Kenspreuk : *Na lijden komt verblijden.* — N. 7. Op droog zand. — Kenspreuk : *Beati possidentes.* — N. 8. Samuël. — (Zonder kenspreuk). — N. 9. Edelmoed. — Kenspreuk : *In medio virtus.* — N. 10. Uit den Geuzentijd. — Kenspreuk : *Woorden wekken, voorbeelden trekken.* — N. 11. Nelletje, of de Bloem der Duinen. — Kenspreuk : *Het oorbeeld, 't is het belijfde schoone of goede.*

De keurraad zal benoemd worden in de eerstvolgende bestuurzitting (November).

† **Pater Whitby** van het gezelschap Jezus in Engeland. Hij was de vriend van Daniel O' Connel en bediende hem de laatste H. Sacramenten. Hij schreef onder ander een leven van kardinaal Wiseman en een levenschets van kardinal Newman.

† **Balat**, bouwmeester des konings, een man van zeer gewaardeerd talent, hij ontwierp onder andere het *Paleis van schoone kunsten* te Brussel.

† Mej. **G.-J. Van de Sande-Bakhuyzen**, Hollandsche schilderes van groote verdienste.

† **Pasteur,** de groote katholieke Fransche geleerde, de uitvinder der verpleging tegen de razernij.

† **A. Verwee**, een onzer beste dierenschilders.

Digitized by Google

Tiende jaargang, 1895. November, Nr 11.

Digitized by Google

Verschenen bij Siffer, St-Baafsplaats, Gent: St-Franciscus' Almanak voor 1896, door den eerw. pater-Minderbroeder Marcellinus.

Het boekjen is in 8°, kost 50 centiemen, en is bij uitmuntendheid de almanak van het vlaamsch katholiek huisgezin. Vooral de vrienden der orden van St-Franciscus, de dienaars van den lieven H. Antonius zullen in dien almanak vinden den hertelijksten gezel, die klapt en vertelt en inlicht over de dingen welke zij zoo geern hooren. En als aanbeveling van den **St-Franciscus' Almanak**, gaan wij niet veel woorden bezigen, maar liever bewijzen leveren Hoort naar zijnen inhoud:

Eerst van al geeft de almanak hetgeen alle almanakken mêedeelen, natuurlijk: jaargetijden, eclipsen, feestdagen, en zoo al. en verder ook « merkweerdige tijdperken, » eene curieuse optelling. Daarna geeft hij het jaar verdeeld in zijne twaalf maanden met hetgeen er op iederen dag van maaand en weke te zeggen is. Maar er is ook een buitengewone verdeeling van het jaar: het *seraphijnsch jaar*, dat is, de feestdagen der heiligen van de drij orden van St-Franciscus, met de andere bijzonderheden, ook verdeeld in zijne maanden en weken, met aflaten en wat er verder te vermelden is. En men heeft de tweede reke: eerst den gewonen almanak, en daarnevens den seraphijnschen kalender

In een tweede deel, komt eerst het portret van Leo XIII, met daarna de optelling der kardinalen van het H. Collegie Daarop volgen de belgische bisschoppen.

In een derde deel, komt *St-Fransciscus' Almanak* voor goed aan den dag. 't Is eerst eene soort van studie over de drij orden van St-Franciscus, met het portret van den generaal der Minderbroeders, hoogsteerweerden pater Louis di Parma, een portret zoo schoon en zoo gelijkend, dat men aanstonds den hoogweerdigen man herkent dien wij hier te Thielt over korte maanden gezien hebben.

In zelfde derde deel, is het van de franciscaansche zendingen, verspreid over de gansche wereld, alwaar de zonen van St-Franciscus het Evanglie a[illegible] heidensche volkeren verkondigen, meermaals den woesten en verkruiden vruchtbaar makend door het bloed der martelaren. De missies opnoeme[illegible] de gansche wereld, waar de kinderen van St-Franciscus zielen zanten, d[illegible] al te lang. De *Almanak* noemt ze en geeft van elk een kort bescheid. Zuid[illegible] in China. wordt bijzonderlijk vermeld; want belgische paters bestu[illegible] belangrijke missie, en Monseigneur Benjamin Christiaens. een geboren [illegible] naar, is er bisschop. En den *Almanak* geeft het portret van Mgr Christi[illegible]

Een vierde deel handelt over de Belgische Provincie der Minder[illegible] over de verschillige kloosters dier provincie en hunne besturen. We[illegible] klooster van Thielt staat er vermeld: « Noviciaat der studenten, Gardia[illegible] « Reijnerius; noviciemeester, Z. E. P. Casimier; vicaris, E. P. « Medar[illegible] is daarna van de Proefschool te Lokeren.

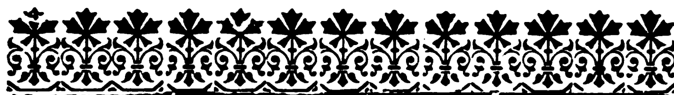
Een vijfde deel van de *Almanak*, handelt « over eenige pijnigingen in China, » en die pijnigingen worden door treffende afbeeldsels voorgesteld. 't Is eene zeer belangrijke, doch ook wel pijnlijke lezing; maar precies geen wonder dat den *Almanak* ervan spreekt, want de franciscaansche zendelingen hebben die chineesche soort van martelie maar al te dikwijls ondervonden. Een volgende hoofdstuk uit hetzelfde deel, zegt het genoeg en op de treffendste wijze: *Episode der vervolging tegen de christenen in China* (1893.)

Nu zouden wij wel een zesde deel in den *Almanak* kunnen onderscheiden, een deel aan St-Antonius toegewijd. 't Is eerst « *St-Antonius en zijn eeredienst.* » met een lieflijk afbeeldsel van den Heilige, als het goddelijk Kind hem verschijnt. 't Is daarna eene lezing die heet « *St-Antonius' lievelingen*, » en eene andere, met opschrift: « De Reiskaart, *wonderbare hulp door St-Antonius.* » Daarna volgt de regel der Derde Orde van St-Franciscus, en 't is een goed gedacht, dezen regel in den franciscaanschen almanak mee te deelen.

Een achtste deel van de *Almanak* bestaat in « *posttarief* » en in de « *wekelijksche markten.* » En dit is er ook noodig. Trouwens, men kan zeer geerne de andere gedeelten van *St-Franciscus' Almanak* lezen; maar meest alle lieden hebben toch ook de « koetjes op stal te bezorgen » en de « schaapkes op het drooge te brengen. »

(*Gazette van Thielt.*)

Digitized by Google

DE ZEGEN EENER MOEDER.

Zes maanden reeds had eene wreede, heimelijke kwaal mijne oude, eerbiedwaardige Moeder op de bedsponde vastgekluisterd met boeien harder dan staal, die onmeêdoogend en streng diepe, onuitwischbare sporen sloegen in het broze, zwakke lichaamsgestel.

Dagen en nachten waakte ik in het kleine slaapvertrek, beefde en vreesde ik bij den storm der verterende, brandende koortsaanvallen, schreide ik als een kind toen de minste klacht de bevende lippen der kranke ontglipte; — en soms helde mijn hoofd, zwaar als lood, door vermoeienis en innig verdriet geknakt naar omlaag; rood en gezwollen, sloten mijne oogleden zich bij den spookachtigen, flauwen schijn van het nachtlampje — en rust, verkwikking daalde in mij.

Rust? De hand der lijderesse hield ik in de mijne gedrukt. Stroomen vuur joegen en bruisten daarbinnen onder die blauwe, gespannen adertjes.

Bij de minste siddering, bij de minste beweging harer magere, ontvleesde vingers woelde ik angstig rond — in strijd met den slaap die mij wou blijven beheerschen en regeeren over mijne zinnen, volgens de onwrikbare eischen der natuur.

Verkwikking? Een enkele zucht — hoe licht geslaakt ook — zweepte den loomen, knellenden band van mij weg, trok mij geweldig overeind en met verdwaasden, doffen blik doch met trillend, onstuimig kloppend

Digitized by Google

harte lag ik gebogen over haar gloeiend, zweetend voorhoofd; over haar zengenden, hijgenden mond; over hare klagende, weemoedige oogen, die oneindig diep blikten in mijn eenvoudige kinderziel en schenen te jammeren : « Mijn zoon, uwe moeder lijdt toch zoo zeer! »

Een enkel gevoel van leniging, van stille hoop op genezing kwam gelukkig mijne folterende smart verlichten toen, bij tusschenpoozen, de kranke wenschte gelaafd te worden.

Drank, ijskoude drank moet haar redden, had de dokter gezegd. Dan schoof ik het oorkussen voorzichtig omhoog, liet zachtjes de eene hand er onder glijden en met de andere goot ik het koele, frissche water door de gulzig vooruitgestoken lippen — eerst met weinige druppelen, daarna met volle teugen en dan, docht mij, met forsche, machtige stroomen.

Toen ik het eigenaardig gezwelg van het binnenborrelend vocht mijne zinnen hoorde streelen, toen ik de afgematte oogen der diepgeliefde moeder zag herleven en glinsteren onder de doorschijnende huid, daalde in mijnen boezem iets zaligs — ja, wild genot, juichende, losbrekende vreugd verjoeg al de nare schrikbeelden die mij zoo fel hadden ontsteld.

In mijne ijlhoofdigheid, in de spanning des geestes door hevige aandoening teweeggebracht, ruischte immer hetzelfde woord in mijne ooren, gul klaterend en jolig kabbelend als de heldere bron die kronkelend door de malsche weide slingert : « Drinken! Drinken! Nog drinken! »

Drinken is toch de redding, en mijne moeder redden dat wou ik.

Ik was geen mensch meer, ik was een held : Uittartend, vol zelfvertrouwen in de wondere kracht mijns geneesmiddels, stelde ik mij manhaftig tusschen de geeselende koorts — nare voorbode des doods — en tusschen de rustgunnende, heilzame verkwikking, leidend tot gezondheid en leven, welig en wonnig, vol koesterende zonnestralen en zoete droomen voor mij

en voor haar, — de oude, lieve moeder — vergrijsd door de jaren maar nog immer jong door de heilige liefde tot heur kind. Zou Moeder dan genezen?

Waarom zou ze dat niet? Zie, hoe kalm ze nu het hoofd achterover laat zinken op de mollige peluw, met een dankbaar geflonker onder de half geloken oogwimpers. De borst is niet woelig, de ademhaling is regelmatig en zacht, de groeven — door smart in het gelaat geprent — zijn verdwenen.

Ik ben gansch gerust gesteld: mijn rechter schouder leunt tegen de witte beddelakens, mijne hand drukt wêer de hare, mijne zinnen worden onweerstaanbaar gedwongen tot stilte en verpoozing. Wij slapen beiden... ik droom dat een engel met schitterende vlerken mij komt kussen, hij strooit rozen voor mijne voeten en op het bed van Moeder. . . . .
. . . .

Nu word ik opeens weggevoerd in eenen lusthof, met ranke, schaduwrijke boomen, tusschen wier loover de zonne dartelt en speelt. Hier zijn bontgetooide bloemen, in keurige bedden tot een reusachtigen bloemtuil bijeengegaard; ginds fladderen en gonzen mooie vlinders in gouden korenaren. Dit is eene prachtige waterfontein waaronder net geschubde goudvischjes met de over- en wêer wippende staartjes lustig in den ruimen plas rondkuieren. Daar ruischt eene hemelsche muziek in aanlokkelijke tonen mij tegen. Eensklaps worden mijne oogen verblind door eene bliksemende vuurstreep, waarin deze vlammende letters prijken : « Eert vader en moeder ! »

Ik werd wakker : de zon staaalde met milden glans in het kleine slaapvertrek... het was dag geworden . . .
. . . .

Moeder is genezen.

Vandaag verlaat ze het bed en mag ze voor de eerste maal naar beneden komen in de gezellige keuken, waar de groote netgeschuurde tafel staat, de zwartglimmende kachel pronkt als een heerschap en op de schouwplaat het lieve uurwerk gejaagd en onverpoosd

Digitized by Google

tikt met zijne lange, puntige stalen wijzers en zijn levenslustigen ruiter die maar niet moê wordt op zijnen draver heen en weer te wippen.

Ze sluimert stil.

Ik daal zachtjes en omzichtig den houten, krakenden trap af, neem den huissleutel in de hand en maak mij gereed om eene boodschap in de buurt te gaan doen.

Waarom ga ik dan niet weg en val ik mij nerend in eenen zetel neer?

Mijne lippen murmelen : « Lang leve... Ste-Cecilia. » mijn hoofd neigt naar den grond en ik vergeet de gansche wereld, weggerukt op den stroom mijner vlottende gedachten.

Het kleine poesje Mieken, reeds lang van mijne liefkozingen verstoken, streelt mij met zijne wit en zwart gestreepte huid tegen de beenen ; eensklaps voel ik den kleinen kop, met de lange knevels, halsstarrig tegen mijne wangen wrijven en den dartelen staart onder mijne kin strijken en fleemen.

Nu komt er nog een andere schalk uit een hoekje te voorschijn gekropen : dat is ons Janneken met zijne zwarte tronie en zijne zwarte huid, glimmend als het molligste fluweel, en zijn staartje gekruld als eene trompet.

Hij rekt langzaam en nog half ronkend zijne leden uit, snuffelt eene wijl met zijn vochtig snuitje over den grond, bestaart mij even met zijne bruine, vriendelijke kijkers en wip! hij springt mij op het lijf, likt en herlikt mijne handen, biedt mij vleiend een pootje aan en laat tusschen dit alles een onderdrukt gegrol hooren van oneindige pret en schelmsche, uitbundige hondenvreugd.

Ziedaar twee portretten naar het leven, van ons Janneken en Mieken : ze zijn trouw aan elkander gehecht, zooals de twee kinderkens die volgens de legende in de sneeuw omkwamen Zij spelen schuilhoekje met elkander, eten uit één teilken, drinken melk uit hetzelfde kopje en ook — mochte het immer zoo bij de menschen gebeuren — zij troosten elkander in tegenspoed en deelen zoet en zuur, lief en leed.

Digitized by Google

Doch, de tijd vervliegt : ik moet henen. Ik liefkoos de twee kleine guiten eene wijl en een vinger op den mond drukkend, fluister ik hun vermanend toe : « Ust! stil. Het is vandaag moeders naamdag. Lang leve Ste-Cecilia! » Ik greep naar mijnen hoed en vertrok : de huisdeur viel zonder gerucht achter mij toe. Ik was weg.. weg om een waardig geschenk aan te koopen voor haar die mij zoo liefhad . . . .

. . . .

Moeders dokter — een trouwe vriend van vader zaliger — had mij onderweg ontmoet en glimlachend hield hij een glinsterend voorwerp tusschen duim en wijsvinger gekneld Eene prachtige zilveren snuifdoos was het « Ik vier meê Ste-Cecilia, » knipoogde de brave vent.

En leunend op mijnen rechter schouder vergezelde hij mij in een prachtigen, rijkversierden stoffeerwinkel waar ik na lang dralen en dubben een kostbaren leuningstoel kocht met Utrechtsch fluweel gevuld en voorzien van koperen rollekens aan de pooten.

Het rijke geschenk werd weldra ingepakt en zorgvuldig door eenige dienstlui der steedsche firma voor onze huisdeur gebracht : Nog eenige oogenblikken moeite en alles zou gedaan zijn. Ik schoof voorzichtig den leuningstoel in ons klein salon en hechtte een grooten band met vlammende letters aan het glimmend, donzige fluweel : « Lang leve Ste-Cecilia! »

Janneken en Mieken liepen ons spelend tusschen de beenen : de eene sprong en kefte onophoudelijk, de andere liet tusschen haar ratelend gespin fijne, jammerende klachttonen hooren.

Ik meende naar boven te snellen om de gevierde te wekken en met blijde gelukwenschen om de lippen heur aan den hals te vliegen : Daar gaat de deur open en moeder staat roerloos voor ons.

Een onderdrukte angstkreet ontsnapte mij en berispend riep ik uit : « Moeder, welke onvoorzichtigheid! »

Doch de dokter, die aan de pas genezene dra bespeurd had dat alles in de rechte plooi zat, legde glimlachend

Digitized by Google

de zilveren snuifdoos in heure handen, wou spreken doch begon te weenen van aandoening.

Toen moeder den schoonen leuningstoel bemerkte en daarop de groote, prijkende letterstreep : « Lang leve Ste-Cecilia, » woelde heur boezem gejaagd op en neêr, en haar hoofd geleund op het mijne zuchtte ze stil : « Mijn zoon, op uwe knieën. »

Badend in een onuitsprekelijk genot, beheerscht door iets heiligs dat uit moeders wezen scheen te stralen, knielde ik voor heur neêr : zij bukte tot mij over, strekte de bevende handen plechtig over mijne blonde, krullende haren uit en ik voelde tot in het diepste mijner ziel deze hemelsche woorden dringen : « Kind, ik zegen u! »

« Moeder! » lispelde ik, en hartstochtelijk sloten onze lippen op elkander in een langen, gelukzaligen zoen.

Innig ontroerd, kuste de dokter ook mij en met aangrijpende, trillende stem fluisterde hij mij toe : « Niets evenaart de zielereinheid en de verhevene liefde die een waardig kind tegenstralen uit... den Zegen eener Moeder. »

Vorst (*Brussel*). FRANS STOCKMANS.

Digitized by Google

HET SCHEPPEN IN DE KUNST

De kunst is scheppend.

Dat is een stelregel die door niemand betwist wordt.

Wil dat nu zeggen dat de kunst schept, gelijk aan eene tweede Godheid, waarvan zij eene der edele hoedanigheden zou bezitten?

In geenen deele. Niemand, met gezonde rede begaafd, zou die ketterij zonder weerlegging kunnen laten voorbijgaan.

Maar de kunst is scheppend, menschelijker wijze; 't is te zeggen dat zij, in haar streven naar het ware schoone, zooals wij dat streven in een voorgaand artikel bepaald hebben, er zich op toelegt uit de onderwerpen welke zij behandelt, al het schoone, al het goede, al het edele te putten dat zij kunnen bevatten, dit, ondanks de misvormingen en onvolmaaktheden welke het schoone, goede en edele in die onderwerpen kunnen verduiken.

Vandaar dat wij in eene vroegere bijdrage volhielden, dat een kunstenaar om dien naam te verdienen, noodzakelijk een geleerde moet zijn en een wijsgeer, 't is te zeggen, dat hij naast zijn kunstgevoel en de aangeborene zucht naar het schoone, twee andere hoedanigheden moet vereenigen : de studie en de opmerking.

Zonder dat leert hij aan niemand iets, en wat er men ook van zegge, hij is een tijdverdrijver, die u wel kan vermaken en genoegelijk een uur en zelfs meer laten doorbrengen, maar buiten dat, niets.

En de kunst heeft eene hoogere zending dan de lieden te vermaken.

De kunstenaar moet dus ziels- en karaksterstudiën kunnen doen, het hart en de trekken ontleden, de menschen en de zaken doorgronden. Niet om ze plat weg na te volgen, maar

Digitized by Google

om door den schemersluier van hunne menschelijke gebreken de oorspronkelijke schoonheid van het geschapene te ontdekken, en die oorspronkelijke schoonheid te doen herleven in de voortbrengselen zijner kunst.

Hugo schreef het in de voorrede van een zijner werken :

« Drie soorten van lieden zijn er waaraan de kunstenaar moet verantwoorden : de denkers; de vrouwen; het volk. »

Van ons standpunt gezien zouden wij zeggen : de denkers die vragen om te leeren; de vrouwen die vragen om te weenen; het volk dat vraagt om zich te vermaken.

De kunstenaar die noch wijsgeer, noch opmerker is, kan die twee laatsten voldoen; tot de denkers zegt hij niets. De ware kunstenaar voldoet die twee eersten, want elk denker, — vergeet het niet — is een beetje vrouw, langs den kant van het hart. En zonder de laatste te voldoen, doet hij hun goed, omdat het volk, noodzakelijk, — 't is de groote les der historie. — den weg opgaat dien de denkers hem zijn voorgegaan.

Hieruit volgt nu, klaar als de dag, dat de bloote weergeving van hetgeen valt onder het bereik onzer zintuigen, slechts de kleinste zijde is van de kunst. Inderdaad, wanneer de kunst scheppend is, dan moet zij, uit hare natuur zelf, veel meer zijn dan de naakte weergeving van menschen en zaken.

Lepas zegt daarom zeer wel :

« De kunst heeft voor doel de belichaming vau het ideaal. Uit zijne natuur zelve is het ideaal verheven boven alle werkelijkheid. De droom van den kunstenaar moet dus niet zijn de werkelijkheid trouw weer te geven, maar haar te bezielen met eene zulkdanige opvatting van het schoone dat zij het ideaal zelf zoo dicht mogelijk nabij kome. »

Die opvatting is alles wat juist is. Echter de wijsgeeren der oudheid zijn nog veel klaarder :

Wij zullen twee schitterende getuigenissen aanhalen.

Plato zegt :

« De kunstenaar die, den blik gevestigd op de onveranderlijke waarheid, en zich van haar bedienende als van een voorbeeld, er naar streeft iets te scheppen dat haar nabij kome, kan niet anders dan een geheel voortbrengen van eene bijna volmaakte schoonheid, terwijl hij die alleen den blik richt op hetgeen onder het bereik van zijne oogen voorbij-

Digitized by Google

gaat, nooit, met zulk vergankelijk voorbeeld tot loutere navolging, iets schoon en durend zal voortbrengen. »

« Cicero verhaalt van zijnen vriend Phidias, dat, wanneer hij een beeld van Jupiter of van Minerva beitelde, hij nooit een afzonderlijk model onder de oogen had, waarvan hij, gelijk vele anderen, de gelijkenis zocht te drukken in de trekken en vormen van het door hem te beitelen beeld. Integendeel, zegt hij, in het diepste van zijne ziel, huisde er eene volmaakte schoonheid, geteeld door zijne hooge opvatting van het ware schoon. 't Was die schoonheid die zijne kunstenaarshand geleidde en waarop hij den blik gevestigd hield om zijne onnavolgbare kunstwerken te scheppen. »

Is die opvatting van het scheppen in de kunst klaar genoeg uitgedrukt?

Wanneer de ouden waaronder enkele bevoordeelde zielen aldus een voorgevoel konden hebben van de waarheid, maar niet haar kennen in het licht der veropenbaring, aldus het voorbeeld van de scheppingen hunner kunst droegen, in hun eigen gemoed en in de eigene geheimenissen hunner ziele, hoe levendig en krachtig, hoe alles overheerschend moet dan die schoonheid niet leven in het gemoed en in de ziele van den christen kunstenaar!

Twee van de schoonste figuren uit de christen kunstenaarswereld leveren er het bewijs van en bevestigen de waarheid van onze stelling.

Raphaël schrijft aan zijnen vriend Thimetro :

« Ik heb hoegenaamd geene oorbeelden, geen enkel model voor mijne Galathée, maar ik volg een model dat ik in mij zelven draag, en dat ik daar, in het binnenste van mijn gemoed, vorm, ontwikkel en volmaak. »

Fra Angelico, de seraphijnsche kunstenaar, zegt aan den abt van zijn klooster, wijzende op eene pas afgewerkte schilderij :

« Ja, de engelenhoofden zijn schoon....

En dan, met betraande oogen en de hand op het hart gedrukt :

« Maar deze die ik in mijne ziel draag zijn nog oneindig schooner. »

Willen wij, voor een enkel oogenblik maar, de zaak langs eene andere zijde aanvatten?

De kunst is de waarheid.

Digitized by Google

Kan de platte weergeving van hetgeen onder het bereik van onze zintuigen valt de waarheid zijn?

Neen.

't Ware belachelijk van daaruit nu af te leiden dat de kunstenaar, om te scheppen, zijne oorbeelden nergens anders zoeken mag dan in het innerlijke van zijn gemoed. Dat niet, maar dit is stellig : in zijne weergevingen moet hij meer doen dan plat afschrijven. Hij moet de oorspronkelijke schoonheid malen 'lijk die, evenbeeld van de scheppende Godheid, nog gedrukt is in de ziele. Hij moet om een woord aantehalen dat meer dan honderdmaal herhaald is « Adam herscheppen, » 't is te zeggen, in den zoon van vijftig eeuwen zonden, de mensch herscheppen voor zijnen val.

Dat heet men de scheppende streving naar het ideaal, en daarom is het dat de kunstenaar, noodzakelijkerwijze, een ziener moet zijn en een denker, een geleerde en een dichter, een opmerker en een navorscher. Daarom is het dat de grootste kunstenaars, degenen niet zijn die heel handig kleuren mengen en penseelen hanteeren; die zeer vlug beitelen en harmonievolle noten schrijven; die boeken en schriften opvullen met hunnen boeienden stijl en den schat hunner figuren. Dat alles is nog maar de stoffelijke zijde van de kunst, en wanneer de mensch, op eene schilderij bijvoorbeeld, tot niets anders dienen moet dan om eene leegte te vullen tusschen de deur aan zijne rechter en het venster aan zijne linkerhand, dan heb ik veel liever den minsten koejongen uit mijne buurt onder de oogen. Die ten minste kan mij, en in vele zaken, doen leeren en doen nadenken.

Zoo zat ik eens, op eenen onvergetelijken zomeravond, met een kunstenaar mijner vrienden bij de puinen der abdij van Orval. Met die drift, welke de kunstenaars zullen begrijpen, woelden onze voeten door de oude steenen en de grijze granietblokken. De schemering ontleende hunne vormen aan de kleine heuvelingen, en gaf aan de beekjes in de vallei die heerlijke staalkleur van den avond, terwijl dampen opstegen uit de kruiden aan onze voeten, en de boomen, boven onze hoofden, onder den indruk van den avondwind, soms eenen regen van bloemen en bladeren over ons lieten neerdalen.

Daar, alleen, geheel alleen, tegenover de majesteitvolle stilte der natuur, geplaatst tusschen de schitterende lampen

Digitized by Google

van God, brandend aan den hemel, en de armzalige oordjeslichten der menschen, brandend op de aarde; tusschen de duizenden stemmen der natuur die lispelden in de gebrokene hoeken der oude muren, en in de breede ramen zonder vensterglazen en de klokken die het uur sloegen in de verte, klonk plotselings een herderslied...., zingend van den roem der vervallene kloosterveste....

De toonen klonken uit de verte,... kalm en stil als de kalmte die ademt uit het marmer van groote beeldhouwers; zoet als een droom; aanlokkend als de glimlach van een kunstenaar waarvan de taak volbracht is, en die zijn werk beschouwt....

En in onze ziele gaf iets, waarvan wij de oorzaak niet konden doorgronden, een heimzinnig antwoord op die onzeggelijk zoete tonen. Mystische leidverbindingen schakelden onze ziele aan de harmonij van tonen die vloeiden over de lippen van het kind dat huiswaarts keerde beneden in de vallei.

En voor onze oogen herrees de oude abdij, uit hare puinen, zooals de kunstenaar heur geteekend had in hare groote lijnen, met hare rei van spookachtige geschiedenissen en legendarische schimmen... Wij zagen beiden, vergeten voor elkaar, verdiept in tafereelen uit vroeger dagen, de witte gestalten aan den outer der abdijkerk en de donkere kappen in de lange kloostergangen, beschermd door de driedubbele vesting die hun omringde, hun geloof, de liefde die de omliggende dorpen hun toedroegen, de steenen muren die hun beschutten.

Vanwaar die zienersblik? Vanwaar die heerlijke herrijzing der vervallen puinen en bemoste muurbrokken? Uit het zilverstemmig lied van dat kind, dat, kunstenaar zonder het te weten, en des te hooger kunstenaar omdat het zuiver en onschuldig was, de heerlijkheden van voorheen deed opstaan uit vervlogen dagen, zijne ziel uitstortte in die puinen, en, alhoewel maar een ondeelbaar oogenblik, den grijzen nevelsluier wegschoof, de verbrokkelde muren herscheppend tot de roemwaardige bidplaats van voorheen.

Eilaas, bij velen is de hoogste volmaking van de kunst, de meest juiste weergeving van alles wat ligt onder het bereik van hunne zintuigen. Voor hun is het niet noodig

Digitized by Google

dat er in een onderwerp eene grootsche, breede gedachte schuile. Als de vorm maar volmaakt is, dat is voldoende. Zij schilderen een menschenhoofd gelijk zij eene raap zouden schilderen : door bloote afkijking. Wat er binnen in zoo een menschenhoofd omgaat, welke zielsgedachten en hartkloppingen zich weerspiegelen moeten in die oogen, wat gemoedsaandoeningen en gewaarwordingen er moeten te lezen zijn op die trekken, opdat die mensch zou beantwoorden aan het meesterwerk der Schepping zooals God het vormde uit het slijk der aarde; dat raakt hun niet. Hoe zouden zij dat ook weten? platte afkijkers die zij zijn en geene zieners!

Niets is er in hunne werken dat u roeren kan. Niets eigen, niets oorspronkelijk, want niets roert hun, niets beweegt hun. Niets lezen zij op de wezenstrekken van de figuren die zij malen op hunne tafereelen of die zij doen bewegen in hunne boeken, van de onstuimige zee die klotst en spoelt, en bruischt en woedt, daarbinnen in het menschenhart. Geene bewegende golving doet u de borst op- en nedergaan bij het beschouwen hunner werken. Niets grijpt u aan van dien breeden gedachtenstroom waarin de kunst, — deze die schept, verheft en begeestert, — onweerstaanbaar u meesleept; niets van die zee van droomen, van hopend verwachten, en brandend verzuchten waarop de kunst u wiegelen doet, en op wiens golven de kleinste schilderij, het geringste beeldje, eenige tonen, een enkele versregel u kunnen meeslepen, en u eindelijk laten, gelijk Michaël Angelo bij het marmer dat hij niet meer bezielen kon, met betraande oogen ten Hemel gericht, luisterend naar de zielezucht opstijgend uit uwen boezem, verloren in den oceaan van licht dien de kunstenaar voor u opende, en verloren in de oneindige hemelruimte, in de beschouwing van een leven waar eeuwig licht, eeuwige schoonheid, eeuwige waarheid leven zullen!

Zulken scheppen niet, want zulken zijn noch denkers noch wijsgeeren. En de betrekkingen tusschen de gedachte en de kunst zijn dezelfde als deze welke bestaan tusschen de oorzaak en het gevolg. De gedachte tracht gedurig naar een beeld van het ware schoone dat haar ideaal is. De kunst tracht die gedachte te belichamen. De eene is dus oorzaak, de andere is gevolg.

Beide zijn scheppend in menschelijken zin. Maar zonder de eene, de andere niet.

De kunst, aldus begrepen in het volle van hare scheppings-

Digitized by Google

kracht, als de belichaamster van het schoone, het goede, het ware, als die drie vorm gevende en tastbare beteekenis, ja dus scheppend, beschavend en verzedelijkend in den hoogsten zin des woords.

De kunst — wij vinden geen ander woord — die nooit anders doet dan afkijken wat onder het bereik valt van hare zinnen, kan niet anders dan ontzenuwen en de beschaving weerhouden door achteloos het schoone te vergeten dat de beschaving vooruitgaan doet.

't Is tijd van te besluiten.

Op den voorgevel van zijne kritieken heeft Taine geschreven :

« Het merk waaraan men den kunstenaar herkent, is niet de bedrevenheid van zijne hand, maar wel de diepte van zijne gedachten. Die vormen het ware kunstgedeelte in den mensch; al zijne andere hoedanigheden zijn maar uitwendige middelen. De kunstenaar is een leeraar of wel een vermaker. In het laatste geval kan hij wel eens middelmatig zijn; groot is hij maar waarlijk in het eerste. »

Scheppen in de kunst is, in de mate der mogelijkheid, den stempel weergeven, in leven en gloed, dien de Oorsprong van alle kunst, de Scheppende Godheid, op ieder deel, zelfs op het minst aanzienlijke, van de Schepping drukte; en alhoewel zaken en menschen, of beter, menschen en zaken, hun feitelijk karakter latende behouden, en alhoewel dezelfde blijvende in vormen en trekken, in hun de hoogst te verwezentlijken schoonheid trachten te weergeven. 't Is te zeggen, hun ontdoen van alles, wat, — zonder te behooren tot het innerlijke van hun karakter, — hun verlaagt, om daarentegen meer hunne uitzonderlijke hoedanigheden te doen uitkomen. « En daar het, ten slotte, de uitzonderlijke hoedanigheden zijn, zegt Lepas, Taine achterna, die menschen en zaken onderscheiden, zal de kunst op dien weg, meer aan het schoone getrouw blijven en meer de waarheid nabijkomen. »

Nooit dus mag een kunstenaar, om te scheppen, gehoorzamen aan de enkele grillen van zijne verbeelding. In al de onderwerpen die hij kiest, in al de figuren die hij doet leven, moet er eene les zijn en eene leer voor degenen die

Digitized by Google

in zijne kunst gelooven. En daar de lessen, in de natuurlijke orde van zaken, moeten komen uit bronnen, hooger dan wij, zoo is het klaar dat de kunst, geroepen om te leeren, in hare scheppingen hooger moet stijgen dan hare tijdgenooten, en niet, om voort te brengen, degenen mag afkijken waarvan zij de leeraarster is.

Zijn daarom alle scheppende kunstenaars even groot? Neen, want men kan van de familie van den eik zijn en toch maar eikel wezen.

Maar dit is : allen die aldus de kunst opvatten, zijn scheppers, in menschelijken zin, beschavers in de hoogste opvatting van het woord. Hun werk, alhoewel onvolmaakt gelijk alles wat van den mensch komt, laat de begoocheling van volmaakt schoon te zijn; zij openen voor de geestesoogen van den mensch eene toekomst van licht en luister, en leeren in de verrukking van de bewonderende ziel, droomen, vergeten en verzuchten...

En dat reeds is schier Goddelijk, want de dichter zong het over vele eeuwen :

« Niets is zoo zeer, meer dan mensch zijn, dan zielen troosten en verrukken. »

ALLEENE.

Digitized by Google

SANSCULOT EN BRIGAND.

VII.

TOEN de beroemde Lavoisier, de stichter der hedendaagsche scheikunde, zooals hij in de annalen der wetenschap aangeteekend staat, zijn doodsvonnis van de Jacobijnen vernam, vroeg hij veertien dagen uitstel, alvorens geguillotineerd te worden : hij zou ondertusschen eene nieuwe ontdekking tot heil der Republiek kunnen voltrekken... En welk was het antwoord? « De Republiek heeft geene scheikundigen van doen! » snauwde *Coffinal* hem toe...

Kenschetsende woorden!

Neen, de Republiek der Sansculotten hield van wetenschap noch kunst!

Wel veerdigt zij wetten uit, om het vrij, kosteloos en verplicht onderwijs in te voeren; maar tevens verbrandt zij de kostbaarste boekerijen, en schaft met éénen pennetrek al de kloosterorders af, die hun leven aan het onderwijs der jeugd toewijdden.

Wat tierden de Montagnards der Kamer? « Het middelbaar onderwijs ontwikkelen ware den adeldom der geleerden herstellen. en de Republiek heeft geene geleerden noodig! »... En zeide Danton niet : « De zoon hoort aan den vader niet toe, maar wel aan de Republiek, en zij, en niemand anders, mag hem plichten voorschrijven! » Dit stemt overeen met de getuigenis van een anderen Conventionnel : « Wij schaffen voor immer alle denkbeeld van academische kringen af, alle wetenschappelijke maatschappij, alle pedagogische rang-

Digitized by Google

schikking; vrije natiën hebben geenen afgezonderden stand van geleerden noodig. Want de wetenschappen verwijderen maar den mensch van de samenleving; zij verzwakken de Republiek en helpen haar te niet »... (1)

Eilaas! zulke woorden gingen over in daden.. Is het dan te verwonderen, dat de Sansculotten de geweldigste aanslagen tegen kunst en wetenschap bestonden?

De kostelijkste en zeldzaamste kunststukken vonden in de oogen der Republikeinen geene genade : al puinen wat men aantrof! Luistert hoe reeds in het jaar 1794 de apostaat Grégoire, in het verslag dat de Conventie hem gevraagd had, den toestand van Frankrijk en de wandaden zijner republikeinsche vrienden beschreef : « Men overdrijft geenszins, » getuigt hij, « als men « houdt staan, dat men verschillende boekdeelen kan « vullen met de opgave alleen van allerlei dingen, die, « tot het gebied der kunsten behoorend, thans gestolen « zijn, geroofd, vernietigd of geschonden. En ik spreek « nu maar enkel van Frankrijk. Het verlies van boeken, « geplunderd of verscheurd, van medaliën en schilder- « stukken, van allerhande voorwerpen van natuurkun- « digen aard is waarlijk onberekenbaar. Te Verdun « verbrandde men tapijten, schilderijen en tal van merk-

(1) In het hooger vermeld Parijsisch werkje *Quinze ans de Révolution*, lees ik op bl. 54 : « Ce qu'il fut détruit de nos richesses archéo- « logiques particulières et nationales, pendant le règne de la Conven- « tion, est incalculable. 652 caisses de parchemins de la bibliothèque « royale sont brûlées. Les musées de toutes les capitales de l'Europe « sont enrichis de nos dépouilles achetées à vil prix pendant la Terreur. « Un membre de la Commune avait demandé que la bibliothèque « entière fût brûlée; il s'en est fallu de bien peu que la Commune de « 1871 ne réalisât le vœu de celle de 1793. La démolition de Notre- « Dame fut proposée, comme étant *une superfluité gothique*. Les « tombes royales de St. Denis sont violées par décret de la Convention, « et la châsse de la *soit-disant* Sainte Geneviève est brûlée en place de « Grève par ordre de la Commune. Les cloches sont fondues, et dans « beaucoup d'endroits les clochers sont abattus à coups de canon pour « les en descendre plus commodément. Les tableaux, les statues, les « meubles d'art, les tapisseries, tout est pillé, brisé, brûlé ou vendu à « vil prix. Les Sans-culottes dansaient la Carmagnole autour des « brasiers qui consumaient les trésors de la patrie. »

Digitized by Google

« weerdige boeken, terwijl de stedelijke bestierders, met
« den magistraatssluier aan, rond den houtstapel stonden
« geschaard, en ja, de schismatieke bisschop zoude er
« zelf het vuur aansteken. Te Nancy vernietigde men
« op weinig uren tijds standbeelden en schilderijen ten
« beloope van 100.000 kronen. De grafopschriften zelve
« heeft men doen verdwijnen. Ten einde eenige ponden
« lood te vinden, heeft men Buffon uit het graf gehaald.
« In het museum van den Parijschen plantentuin ver-
« brijzelden de barbaren het borstbeeld van Linneus,
« omdat zij dachten, dat van Karel IX te herkennen.
« Duizenden standbeelden heeft men tot gruis geslagen.
« Te Arles blijft er niets meer over, en te Straatsburg
« is de prachtige basiliek onkennelijk geworden, enz. »

Ziet, dat zijn bekentenissen van een volbloeden Republikein! Oordeelt over hetgeen moet plaats gehad hebben!

En werd er niets gespaard op het gebied van 't openbare volksleven, met dezelfde onbeschaamdheid werd het heiligdom der familie geschonden en onteerd.

In September 1792 gaf de wetgevende vergadering een decreet uit, hetwelk de deur wagenwijd openzette voor eene schaamtelooze zedeloosheid : zij veroorloofde de echtscheiding, en, luidens het 3e art., kon een der getrouwden die echtscheiding doen uitspreken op het enkel aanvoeren van onderlinge tegenstrijdigheid van gemoed of inborst. Te dien gevolge werden in Parijs alleen, tijdens de drij eerste maanden, 562 huwelijken gebroken, en, blijkens het verslag van den 11 Januari 1797, waren op dat tijdstip meer dan 20.000 mannen en vrouwen uit gierigheid of eerloosheid gescheiden. (1)

(1) Het is ja opmerkelijk, met welke razernij de vrijmetselaarsloges het christen huwelijk aanranden, en de echtscheiding voorstaan. Men denke op dit oogenblik zelf op Hongarië en Frankrijk... Of zij daardoor de zedelijkheid begunstigen : die vraag en vereischt geen antwoord. — Men mag insgelijks zeggen, dat de zede-

Digitized by Google

Naderhand werd zelfs, door de wet van den 28 Juni 1793, aan de schuldige en gevallen dochter van 's lands wege onderstand verleend... Doch zoude zoo iets ons verwonderen, als men die zelfde Republikeinen de belichaamde ontucht, de ***godin der Rede***, ziet bewierooken en ter aanbidding voorstellen op dezelfde plaatse, waar eertijds Gods drijmaal heilige Majesteit zetelde en aanbeden werd?

En de weduwen en weezen, en de armen en gebreklijdenden?

O te vergeefs zoeke men in de duizenden wetten der Fransche godsdiensthaters eenig spoor van bescherming, aan armoede en lijden gegund. Maar ziet daarbij zoo schuw niet op. Die bescherming immers dede veronderstellen, dat de omwentelaars nog eerbied koesterden voor het huisgezin, en dien eerbied kenden zij niet. Gedurende achttien eeuwen had de Kerk den arme op haar moederhert gedrukt; met teedere bezorgdheid boog zij zich reeds over zijne wieg, en zegende hem nog bij het nederdalen in het verlatene graf, aan wiens overboord zij hem het eeuwig verblijden na het tijdelijk lijden, de zaligheid van Lazarus in Abraham's schoot voorspiegelde. « Gij zult uwen evennaaste beminnen gelijk u eigen zelven » gold met evengroote strengheid als het eerste van Gods geboden, en, getrouw aan Jesus' geest, had de Kerk hare uitgelezen kinderen, hare priesters en kloosterlingen, in gezantschap tot de armoede uitgestuurd, om in de lijdende ledematen der ongelukkigen de eigen ledematen van haren goddelijken

---

loosheid der XVIII eeuw grootelijks te wijten valt aan de Vrijmetselarij. In een maçonniek vlugschrift uit Berlijn, 1794, bekent men rondweg: « La foi religieuse du peuple a été détruite d'après le plan de « l'ordre maçonnique; on a excité à dessein les passions les plus « exigeantes et la présomption. C'est du sein de l'ordre qu'est « sortie cette corruption politique et morale, où le peuple végè- « tera pendant de longues générations; c'est à l'ordre qu'il faut « attribuer toutes les révolutions passées et futures. » Die getuigenis, voegt er de protestant Eckert bij, hebben wij hooren herhalen te Leipzich, te Lyon en in al de noordelijke en westelijke streken van Europa. Cfr. bl. 177, tom. I, van 't vermeld werk des h[ren] N. Deschamps.

Stichter te verplegen : « Wat ge aan den minste der mijnen bewijst, bewijst ge aan mijn eigen zelven. » Waar kerk of klooster oprees, wenkte het kruis in de hoogte de lijders uit den ganschen omtrek bijeen, om in zijne schaduwe heul en troost tegen druk en kommer te zoeken. En de armen zegenden de Kerke Christi. Maar dit ergerde de nieuwe vrienden en rechtsverdedigers van het volk. Door de wet van den 18 Augustus 1792 spraken zij : « Overwegende dat een waarlijk vrije « Staat in zijnen schoot geene enkele vereeniging mag « dulden, nog zelfs die niet, welke aan het openbaar « onderwijs toegewijd, nochtans groote diensten aan het « vaderland bewezen hebben, zoo schaffen wij af alle « wereldlijke genootschappen, alle broederschappen van « mannen of vrouwen, geestelijken of leeken, zelfs « diegene die uitsluitelijk zich bezig houden met den « dienst der hospitalen of de verzorging der zieken... »

En krachtens die republikeinsche laatdunkenheid werden de scholen voor het volkskind gesloten, de godshuizen voor den zieke en den grijsaard toegegrendeld; met de kerkgewaden werden te gelijker tijd de windels en doekjes verscheurd, waar de christene liefdadigheid het onmondige wichtje mêe verwarmde; het strooien bed van den sukkelenden ouderling werd opgeëischt, omdat er een kloosterling bij waakte en bad, en de Staat, voor alles bekwaam, werd aangesteld, om zijne vaderarmen over alle menschen te zamen liefderijk uit te spreiden, om druk en wee van de aarde te verbannen, om ook de rampzaligsten der maatschappij deelachtig te maken in de weldaden der vrijheid, der gelijkheid en der broederlijkheid van het revolutionnaire Bewind...

Om die groote, die vaderlijke taak te vervullen, stelde men hem de rijkdommen ter hand, welke men uit kerken en kloosters, uit gilden en ambachten geroofd had... Doch « vader Staat » slokte alles in, ging bankroet, en armen en ouderlingen kermden op de hoeken der straten om eene droge bete broods !

O hadde ik hier een vlammend stift, om die herte-

Digitized by Google

looze uithongeraars van den armen lijder te brandmerken! Maar Taine, de republikeinsche geschiedschrijver, heeft het meesterlijk gedaan in zijn standaardwerk over den oorsprong van het hedendaagsche Frankrijk. Ter bevestiging mijner eigen gezegden dienen de volgende bijzonderheden, welke ik uit zijne verhandeling terloops overschrijf: Op tien jaren tijds (tot 1800) was het getal der verlatene kinderen van 23000 tot 62000 geklommen... *Un déluge!* riep men uit met achterdocht en schrik; inderdaad, en daarbij telde men 3000 tot 4000 bedelaars in elk departement, samen ongeveer 300.000 over geheel Frankrijk... « Wat « de zieken, de gebrekkigen en de verminkten aangaat, « die onbekwaam zijn om hun dagelijksch brood te « winnen, om die menigte te schatten, heeft men maar « eene wijl na te denken, aan welk Staatswezen de poli« tische docters Frankrijk onderworpen hebben ». En geld ten onderstand, en personen ter verpleging, beiden ontbraken: het eene had men onvooruitziende geroofd en verkwist, de anderen had men onbermhertig gemoord of verbannen! (1)

(1) Wij moeten die meesterlijke bladzijde van Taine in haar geheel overdrukken. Onderzoekende welk in 1800 de toestand van Frankrijk was, schrijft hij: « D'autres plaies ne sont pas moins « profondes, et leur guérison est encore plus urgente, car elles « font souffrir, non pas seulement une classe, mais le peuple « presque entier, cette grosse majorité que le gouvernement tient « à satisfaire. Avec les biens des émigrés, la Révolution a con« fisqué les biens de toutes les sociétés locales ou spéciales, « ecclésiastiques ou laïques, églises et congrégations, universités « et académies, écoles et collèges, hospices et hôpitaux, mêmes « les biens des communes. Toutes les fortunes distinctes sont allées « s'engloutir dans le trésor public, qui est un trou sans fond, et « s'y sont perdues. Par suite, tous les services qu'elles entretenaient, « notamment la charité, le culte et l'éducation, meurent ou défaillent « faute d'aliment; l'État, qui n'a pas d'argent pour lui, n'a pas « d'argent pour eux. Ce qui est pis, il empêche les particuliers « de s'en charger: étant jacobin, c'est-à dire intolérant et sectaire, « il a proscrit le culte, il a chassé les religieuses des hôpitaux, « il ferme les écoles chrétiennes, et, de toute sa force, il s'oppose « à ce que d'autres, à leurs propres frais, fassent l'œuvre sociale « qu'il ne fait plus... »

En daarop geeft de geschiedschrijver cijfers op ten bewijze. « Or » zoo gaat hij voort, « en 1800, pour cette foule d'invali-

Digitized by Google

En hoe stond het middelerwijl met het onderwijs gelegen?

Ellendig!... « Onder den jammerkreet van die rampzaligen, » — zoo getuigt andermaal Taine, — « die « vruchteloos en hulp en zorgen en een bed afsmeeken, « hoort men nog eene andere klacht, doover, ja, maar « heinde en ver aangeheven, het beklag der ouders, « wien het onmogelijk geworden is onderwijs te vinden « voor hunne kinderen, noch voor meisjes, noch voor « jongens, noch middelbaar noch laag onderwijs. » En daarop toont de geschiedschrijver, hoe vóór de Omwenteling het volksonderwijs in Frankrijk was geregeld: « men telde er bijna zooveel scholen als parochiën. » dank aan de Kerk en hare kloosterlingen, « en die « scholen kostten geene roode duit aan de Staatskist, bijna « niets aan den schatplichtige, en zeker zeer weinig aan de « ouders ». Met het middelbaar onderwijs onder het koningdom ging het evenzeer naar wensch, in zekeren zin nog zelfs beter. Maar, eilaas! « die schoone inrichting, » schreef de onpartijdige historieschrijver, « is te niet; zij is met

« des civils et militaires. l'assistance manque; les établissements « charitables ne sont plus en état de les fournir. Sous la Constituante, par la suppression de la propriété ecclésiastique et par « l'abolition des octrois, on leur a retranché une grosse part de « leur revenu, celle qui leur était assignée sur l'octroi et sur la « dîme. Sous la Législative et la Convention. par la dispersion et la « persécution des religieuses et des religieux. on les a privés des « serviteurs compétents et des servantes volontaires, qui, par institut, depuis des siècles, y prodiguaient leur travail gratuit. Sous « la convention, on a confisqué tous leurs biens, immeubles et « créances; et quand au bout de trois ans on leur a restitué « ce qui en restait, il s'est trouvé qu'une portion de leurs immeubles était vendue, et que leurs créances, remboursées en assignats ou converties en rentes sur le grand-livre, étaient des « valeurs mortes ou mourantes. tellement qu'en 1800, après la « banqueroute finale des assignats et du grand-livre, l'ancien « patrimoine des pauvres est réduit de moitié ou des deux tiers. « C'est pourquoi les 800 établissements de charité. qui, en 1789, « avaient 100 000 ou 110 000 occupants, ne peuvent plus en entretenir que le tiers ou la moitié; en revanche, on peut estimer « que le nombre des postulants a triplé; d'où il suit, qu'en 1800, « dans les hôpitaux et les hospices pour plus de six enfants, « infirmes ou malades, il y a moins d'une place! »

Digitized by Google

« man en muis in den stroom der Omwenteling gezonken, « gelijk een schip dat omslaat: de meesters werden « afgezet, verjaagd, weggevoerd en verbannen; de eigen- « dommen aangeslagen, verkocht, vernietigd, en wat « er van in de handen van den Staat bleef, werd niet « weergegeven om van her gebruikt te worden volgens « zijne eerste bestemming, neen, en, aldus nog meer « miskend dan de openbare weldadigheid, heeft het « openbaar onderwijs geen brijzel teruggekregen van « zijne stichtingen. » Op het papier, ja, liep de Jacobijn hoog op met onderwijs en opvoeding, op het papier, zeg ik... want wat bekreunde hij zich om grootspraak en logentaal! Wat gaf hij om de eerbaarheid zijner onderwijzers, en bijgevolg om de degelijkheid zijner scholen! Zijne schoolmannen waren meestal « vauriens », het woord is van Taine, en de ouders verkozen voor hun kroost eene plompe onwetendheid boven een ziel- en geestbedervend onderwijs... (1)

Doch verwijlen wij hier niet langer bij.

(1) Ik schreve hier geerne de bladzijden over, welke Taine aan het verval, of liever aan den ondergang van het onderwijs tijdens het republikeinsch beheer toewijdt. Zijne bekentenis is goud weerd. Als slotrede getuigt hij in brandmerkende bewoording : « Partant (en 1800), les rares écoles primaires où la République « a mis ses hommes et son enseignement restent aux trois quarts « vides; vainement elle ferme celles où d'autres maîtres enseignent « avec d'autres livres; les péres s'obstinent dans leur répugnance « et dans leur dégoût : ils aiment mieux pour leurs fils l'igno- « rance pleine que l'instruction malsaine. Une manufacture sécu- « laire, construite et approvisionnée par vingt générations de « bienfaiteurs, donnait, gratis ou, bien au dessous du cours, le « premier pain de l'intelligence à plus de 1,200 0000 enfants. On « l'a démolie; à sa place, quelques fabriques improvisées et misé- « rables distribuent ça et là une mince ration de pain indigeste « et moisi. Là-dessus un long et profond murmure, longtemps « étouffé, va s'enflant, celui des parents, dont les enfants sont con- « damnés au jeûne; à tout le moins, ils demandent qu'on ne con- « traigne plus leurs fils et leurs filles, sous peine de jeûne, à « consommer les farines estampillées par l'Etat, c'est-à-dire une « pâtée nauséabonde, insuffisante, mal pétrie et mal cuite, qui, « expérience faite, révolte le goût et gâte l'estomac. »

Digitized by Google

VIII.

Om ons tafereel van de Fransche Republiek te voltrekken, moeten wij nog van een vierde en laatste middel gewagen, hetwelk zij gebruikte om de macht van hare tegenstanders te breken : ik bedoel namelijk de ondermijning van den eigendom.

« Dat middel, — herhaal ik met Dr Nuyens, — ruineerde geheel Frankrijk, en bracht de Republikeinen zelven ten val. Het werk, door de Constituante aangevangen met de afschaffing der feodale rechten en de confiscatie der kerkelijke goederen, werd door de Jacobijnen voortgezet. Niet alleen dat zij door hooge belastingen en gedwongen leeningen het volk verarmden en uitzogen; maar niets, tot de eerste levensbehoeften toe, ontsnapte aan de hebzucht der bestuurders. Zij brengen den burger ten onder zonder den Staat te verrijken. Na meer dan 3/5 van den grond van Frankrijk in beslag genomen te hebben, na aan gemeenten en particulieren voor meer dan 12 milliards frank aan roerende en onroerende goederen te hebben ontstolen, na de staatsschuld van 4 op 50 milliards te hebben gebracht, kwam men nog tot een staatsbankroet. Onder hun bestuur leed de Staat evenzeer als de burgers. Een millioen 200 duizend hadden geleden in hunnen persoon; millioenen en millioenen, ja, allen die iets bezaten, leden in hunne goederen. » (1) En het volk, de geringe stand, in wiens naam men moker en bijl gegrepen had en het vermolmd gebouw van koningdom en godsdienst omvergehakt, de werkmansklasse moest bloeden gelijk de andere. « Heeft de Omwenteling » — zoo vraagt de heer Le Play zich af in *La Paix Sociale*, bl. 36, — « heeft zij dan het lot der lagere standen « niet verbeterd? Neen; zij heeft dien veel verergerd, « en daaruit komen thans én die gisting in de gemoe-

(1) Zie het hooger vermeld art. van wijlen Dr Nuyens

Digitized by Google

« deren én dat dreigend gevaar... De Omwenteling heeft
« die wederzijdsche afhankelijkheid doen verdwijnen,
« of, met andere woorden, die onderlinge en gemeen-
« schappelijke verbintenis, welke in elke bloeiende maat-
« schappij én personen én huisgezinnen én standen
« vereenigt, heeft zij te niet gedaan. » Armoede was al hetgeen de klokke sloeg onder de Conventie De koophandel was verhuisd, de landbouw kwijnde en de nijverheid lag ten gronde. En toen schreef de Regeering het *maximum* voor : eene verordening, die de prijzen vaststelde, waartegen men verkoopen mocht; doch let wel op : die prijzen stonden in papierengeld, in assignaten, aangeduid, en die golden maar het 150e of het 200e deel meer hunner weerde. Daar moest noodzakelijk de algemeene ondergang uit volgen. Dit trokken zich echter de « meesters » niet aan. Zij dorsten uitveerdigen, dat het volk zijn karig eetmaal op de straat moest nemen. elkeen voor zijne eigen deur en met de voeten in de straatgoot... Maar zij zelven, zij maakten goede sier in de uitgejaagde paleizen, en leefden onbekommerd van diefte en roof, van het bloed der edelen en priesters, en het zweet der nering- en werklieden.

Zou men niet zeggen, dat de socialistische leiders van heden die les der geschiedenis niet vergeten hebben?

Stugge *citoyens*! Laat drij- vier jaar later den jongen Bonaparte optreden, en zij kruipen voor zijnen degen en likken het stof zijner voetzolen... En het volk dat zij verarmden en bedierven, en de weduwen en weezen hunner slachtoffers, de verminkten en geplunderden, o wat bekreunen zij zich om dat janhagel; zij zien de wonden hunner armoede niet, noch hooren de smertkreten hunner wanhoop, noch de vermaledijdingen hunner woede... Die stugge *citoyens* worden... in edellieden herschapen, en jubelen als kinderen of pronken als pauwen met hun nieuw adelschild! « Bonaparte, » zegt Chateaubriand in zijne krachtige taal, « les bariola de rubans. Il salit
« de titres ces Brutus et ces Scœvolas, les forçant à
« trahir leurs opinions et à déshonorer leurs crimes. »

Digitized by Google

Alzoo werd Carnot graaf geslagen, Fouché hertog, Cambacérès prins en hoofdkanselier. Weet ge wat die laatste aan een' zijner oud-collega's der Conventie ten antwoord gaf, toen deze hem vroeg, hoe hij voortaan hem heeten moest? « Noem mij enkel *Monseigneur*! » liet hij er met ijdele zelfvoldoening op volgen. Hadde Charlotte Corday Marat niet vermoord, dan ware hij voorzeker graaf geworden, Danton hertog en Robespierre prins!

Diepe lesse der geschiedenis!

Ondertusschen blijft toch bloedig en onuitwischbaar het schandmerk, dat de geschiedenis op het verdierlijkt voorhoofd der Revolutie gebrand heeft : « Laat « ons den moed hebben, » sprak Graaf de Montalembert, « te getuigen naast het oordeel der geschiede-« nis en tegenover de bedreigingen der toekomst : De « Fransche Omwenteling, gelijk zij gebeurd is, is niets « anders geweest dan eene bloedige onnoodigheid, *n'a « été qu'une sanglante inutilité.* »

En Guizot is van geen ander gevoelen. « De « Fransche Omwenteling heeft alle recht en gezonde « rede, alle zedeleer en staatkunde onder de voeten « vertrapt; zij is terzelfder tijd ondankbaar en uit-« zinnig geweest; zij heeft miskend en gehoond én « de eeuwige wetten van God, én de bestaanvoorwaar-« den der samenleving, én de goede gevoelens van dat « zelfde volk, in wiens naam zij voltrokken werd. »

Pas twintig jaar geleden (*Revue des Deux Mondes*, 15 Augustus 1871) schreef de heer Emile Montégut : « Kiest onder al de grondstelsels der Fransche Re-« volutie de beste, de meest gevierde uit, en gij zult « zien, dat ieder van hen uitslagen heeft opgeleverd, « die oneindig noodlottiger zijn dan het kwaad, dat zij « er zich mêe voorstelde te genezen. »

Doch waarom die aanhalingen, die vonnissen nog uitgebreid? Waarom Taine, Renan met zooveel anderen ondervraagd? Van den eerste leze men bl. 277 van *La Révolution*; bij den tweede, de voorrede van *Questions contemporaines*, 1868. Wij trachtten eene schets te geven,

Digitized by Google

— maar, och Heere! zij blijft zoo flauw, zoo verre onder de waarheid, — eene schets van al de afschuwelijkheden, die gedurende een tiental jaren Frankrijks bodem bezoedelden. Wat de wereld onder een' Nero niet zien plegen had, baldadigheden welker laagheid en snoodheid al zoo diep afgrijzen inboezemt als hunne wreedheid en goddeloosheid doet huiveren van schrik, die zag men dag op dag hernieuwen met helsche spitsvinnigheid...

Arm Frankrijk! Arme onderjukte natiën!

IX

En nochtans tracht men heden die gruweldaden te verbloemen en te verontschuldigen! Waar de onpartijdige geschiedenis er voor achteruitdeinst, zal de straatdrukpers alle schaamte afleggen, en, al staan hare penneknechten weleens pal bij de schrikkelijke buitensporigheden der Republiek, o dan pleiten zij in zeemzoete taal verzachtende omstandigheden: zij verergeren de *oorzaken* der Omwenteling, en hemelen tevens hare *gevolgen* met heiligen geestdrift op...

Die oorzaken, naar zij beweren, gingen uit van den adel en de geestelijkheid, die « lui en vadsig leefden van 't zweet en 't bloed des volks ». En 't afgebeulde volk stond recht; het verhief zijne machtige stem : *vrijheid*, *broederlijkheid* en *gelijkheid!* In onstuimige, dolle vaart holde het voort... En zijne slachtoffers? Zijne beulen van vroeger! En is er een onplichtige tusschen gevallen, dit is spijtig, doch ware onmogelijk te vermijden geweest....

Zulke taal voert men heden; die taal kent gij: ik hoorde ze eenmaal uitkramen door leeraars zelven onzer staatsscholen; nog leest men ze alle dagen in de trottoirschriften onzer tegenstrevers...

Wat geantwoord?

Zekerlijk valt er niet te loochenen, dat er misbruiken, en grove misbruiken, in de maatschappij der

Digitized by Google

XVIII eeuw bestonden. Maar hadden *zij* daar plicht in, moesten *zij* die uitwisschen met hun bloed, die duizenden, duizenden weerlooze vrouwen, onteerd en mishandeld vooraleer hun hoofd onder den kapblok gelegd werd? die duizenden, duizenden schuldelooze kinderen, versmacht eer zij 't levenslicht aanschouwden, of gemarteld omdat zij een' vader, eene moeder liefkoosden? die duizenden, duizenden werklieden ten dorpe en ter stede, geslachtofferd omdat zij dankbaar waren jegens zoogenoemde « luie en vadsige » meesters, het kruis in de handen klemden, hetwelk vrome ouders hun hadden toevertrouwd ter gedenkenis en vertroosting?... Een herteloozen moordenaar toejuichen, die het onschuldig wichtje spelend langs de baan, of de angstige moeder wachtend rond den heerd, of den strammen ouderling op zijne bedsponde koel en wreed doorsteekt, o dat is wraakroepende lafheid. . En dat deed de Republiek!

Wat gij wel ter verontschuldiging kunt en moest bijbrengen?

Taine heet de Omwenteling de *déraison pratique*, onverstand in werking. .

En inderdaad men zoude 't gissen : zij had alle rede verloochend, al lag zij wierookend geknield voor de godin der Rede... En die verstandeloosheid der maatschappij sproot voort uit hare goddeloosheid : die ja, die is de voornaamste oorzaak. Ik zeg : uit hare goddeloosheid; ik beduid daardoor de omwenteling, die op godsdienstig en op politisch gebied had plaats gegrepen, en het hoog gezag van God op de maatschappij verloochend; uit die omwenteling volgde rechtstreeks de sociale omwenteling der XVIII eeuw, en de ingebeelde, deels gegronde of bewezen misbruiken dier tijden gelden enkel als bijoorzaken nevens andere oorzaken, die het oproer stookten en aanvuurden van dichte bij...

En wil mij nu geen woord ontvallen om adel en geestelijkheid te verontschuldigen in zooverre hun laakbaar gedrag het werk der Omwenteling begunstigde, toch zij herinnerd, dat Frankrijk, katholieke natie ondanks

Digitized by Google

hare dwalingen, niet dieper toen gezonken was dan Duitschland of Engeland, waar het Protestantisme zoo onbeschoft den dwingeland speelde, en met bewijzen ter hand, legde o. a. wijlen de betreurde Claudio Jannet — om mij bij dien enkelen naam te bepalen, — die miskende, of liever, die ongekende waarheid der historie nog onlangs bloot (1). Men herleze de voorrede van het reeds vermelde werk van N. Deschamps.

Doch de gevolgen der Fransche Omwenteling?

Men poche, dat er sedert dien tijd geene meesters meer zijn; dat elkeen vrij is over zijn eigen lichaam; vrij voor vrouw en kinderen mag werken; vrij mag leven en vrij mag sterven; dat toen alle menschen broeders wierden; dat het uit was met beulen en afgebeulden, met voorrechten voor de machtigen en vernedering voor de zwakken; dat gelijkheid voor de wet ontstond...

Het zij zoo; maar jammer! een kankerachtig sap heeft de drij republikeinsche deugden doortrokken : de vrijheid der Republiek is eene vrijheid zonder God, zonder God hare broederlijkheid, hare gelijkheid, zij zelve een

(1) Men late mij hier eenige zinsneden van den hr Claudio Jannet aanhalen : « En Allemagne la réduction d'un grand nombre « de paysans libres à la condition de serfs fut la conséquence de « la répression de la guerre des paysans et des doctrines du luthé- « ranisme sur le pouvoir illimité des princes. Pendant tout le « XVIII siècle, les redevances imposées aux habitants des cam- « pagnes furent notablement aggravées. Ces faits sont aujourd'hui « définitivement acquis à la science. *Geschichte des deutschen Vol- « kes seit dem Ausgange des Mittelalters* (Freiburg in Brisgau, « verlag von Herder, 1878-'79, 2 vol.). — Quant à l'Angleterre, il « suffira de rappeler ici le fameux discours prononcé à la Cham- « bre des Communes par lord Stanley, le 6 août 1825. Le noble « orateur signalait, avec une courageuse franchise, l'état d'abru- « tissement dans lequel étaient tombées depuis un demi-siècle les « classes ouvrières. Dans un tableau fort émouvant, il montrait « le père trompant sa soif en buvant du gin, l'enfant calmant sa « faim par l'opium, la prostitution nourrissant la mère et la fille, « enfin, par suite de l'oppression des patrons et du rude labeur « dans les manufactures, la vie moyenne réduite à 17 ans ! La « France de l'ancien régime n'a jamais connu de pareilles hor- « reurs. »

Digitized by Google

Staat zonder God... En luistert nu maar eene wijl naar de bange noodkreten, die uit onze hedendaagsche maatschappij zonder God, voortgeteeld uit de Republiek van 1789, verveerlijk opstijgen! Geene meesters meer! roept gij. Maar vraagt dat aan onze fabriekwerkers, veelal verslaafd en gebukt liggend onder de roede van eenen Jood, van dezen of genen geldduivel, die niet en duldt, dat de werkman zich zegent met het kruis, en de ziel van zijn kind behoeden wil tegen ongeloof en verderf! Buigen of uitteren van honger! geldt daar al te dikwijls de leuze van vrijheid. Bittere spotternij, niet waar? die weldaden van 1789!

Niet dat wij al die grondstelsels veroordeelen; maar één, één heeft al de andere bedorven : men heeft beweerd, dat de Staat zich om geen' godsdienst moet bekreunen; dat de godsdienst geen maatschappelijk belang oplevert, en voor iedereen eene louter persoonlijke kwestie is. En daar zit het venijn. Wat schrijft Aug. Nicolas zeer schoon in *L'Etat sans Dieu*, *mal social de la France* : « Wat men verstooten moet, dat zijn juist niet de meeste « waarheden en hervormingen, welke men ten onrechte « de veroveringen van 1789 heeft geheeten, en die, al ver- « schijnen zij eerst op dat noodlottig oogenblik in 't leven « der maatschappij, niettemin natuurlijke vruchten zijn « door de christelijke samenleving voortgebracht... Neen! « men verwerpe niet al te gelijk en zonder onderzoek « *de grondstelsels* van 1789; wat men moet verwerpen is « *het grondstelsel* van 1789, zijnen geest, » en, voegde « hij er bij, pour me servir des expressions de la *Revue* « *des deux Mondes*, ce n'est pas *le lait* qu'il faut « rejeter, c'est *le pus* » (1).

(1) Aug. Nicolas zinspeelt op het art. van M. Em. Montégut, waar ik hooger van gewaagde. In dat art. van het liberale tijdschrift komen wondere bekentenissen voor : « Il n'est pas une seule « de ses promesses que la Révolution n'ait été impuissante à tenir, « pas un seul de ses principes qui n'ait engendré le contraire de « lui-même, et produit la conséquence qu'il voulait éviter. La « liberté ? elle n'a jamais pu nous la donner qu'avec intermittence

Digitized by Google

God uit het volksleven, en bijgevolg uit het huishouden, zie, dát heeft de voltairiaansche goddeloosheid betracht; dát hebben hare handlangers door de Fransche Omwenteling willen verwezenlijken. En hoe legden zij het aan? Stroomen bloeds werden er om vergoten; puinen opeengehoopt, niets heiligs werd gespaard; daartoe spuwde de hel legioenen gevleeschde duivels over Frankrijk en Europa uit, en de spreuk van Voltaire werd bewaarheid : Eene samenleving zonder godsdienst is een nest van wilde dieren!... Eilaas! denken, dat ook ons vaderland door die harpijen verscheurd werd en in stukken getrokken!... (1)

(*Wordt voortgezet.*) J. MUYLDERMANS.

« et elle nous l'a toujours donnée sans franchise. L'égalité ? elle « l'a compromise, par une interprétation brutalement matérialiste « qui, renversant les rôles, reconstruit au profit de la pauvreté et « de l'ignorance les privilèges de la science et du rang. Pour toute « fraternité elle ne nous a fait connaître jusqu'à présent que celle « de Caïn pour Abel..... Prenez laquelle de ses idées les meil« leures, les plus célèbres, et vous verrez, qu'elle a produit des « résultats infiniment plus désastreux que le mal qu'elle se pro« posait de guérir. — De quel côté qu'on regarde, l'avortement est « complet, et l'enfant qu'elle a mis au monde, suçant le *pus* avec « le *lait*, meurt de ce qui le fait vivre et vit de ce qui le fait « mourir ! »

(1) « La société sans religion, » schreef Voltaire eens, « ne serait qu'un repaire de bêtes féroces. »

Digitized by Google

HET BEDELKIND.

Is vinnig koud en 't vriest gestadig,
Scherp snijdt de noordwind in 't gezicht,
Bij 't droevig gaslicht langs de straten
Staat bibberend een hulp'loos wicht.

't Verheft al smeekend zijne handjes
Verkleumd en stijf door 't gure weer,
En tracht vergeefs eene aalmoes te innen
Het bedelt, ach, den eersten keer.

Verhoort deze arme kinderbede
En geeft hem toch een stukje brood
Ginds ligt in 't schamel stolpje neder
De moeder, ach, maar ze is reeds dood.

Aanhoort het smeeken, ziet de tranen
Bevrozen op dat bleek gelaat;
Het zwakke stemmetje zegt luide
Wat in dat zieletje ommegaat :

« Komt, rijken, ziet wat droeve ellende
« De Heer ons armen overzendt
« Mijn moeder dood; ik ..... arm, verlaten ....
« Mijn vader? ...... heb ik nooit gekend.

« Nooit wilde moeder dat mijn handje
« Den rijken om eene aalmoes vroeg,
« Vaak was de disch voor moeder ledig
« Maar mij gaf ze altijd ruim genoeg »

Digitized by Google

« Thans echter is die vrome ziele
« Reeds lang bij onzen lieven Heer
« Maar ik, helaas, moet hier nog zwerven,
« Ach, rijken, geeft mij moeder weer!... »

« Den heelen dag heb 'k rond geloopen
« De honger dreef mij op de straat;
« 'k Heb nog geen bete broods genoten.....
« Mijn smeeken?.... 't Heeft mij niet gebaat. »

« o Rijken, gij, gij wilt niet luist'ren?
« Gij hebt geen hart als moeder had?
« Mijn God, laat mij toch liever sterven,
« Bij moeder voer me in de eew'ge stad. »

Het sprak, maar 't was zijn laatste bede
Voor God en voor zijne moeder teêr.
Daar zonk 't in een, te laat de hulpe.....
De hemel had een burger meer!

Breda. TH. R.

Digitized by Google

BIJDRAGEN

tot de kennis van het leven en de werken van

JAN VAN RUUSBROEC.

III (*Vervolg*).

2. Dit scrijft brueder Jan de coc vanden goeden prioer van Gruenendale den iersten prioer van gruenendale. D 288*a*; H 50.

Besiet ende gaet alde werelt dore ocht al kerstenheit doere, hoe vele ghereckeleker, ghewaregher, gheesteleker menschen dat ghi vinden sout, ja die, sonder middel van Gode verlicht ende vercleert sijn uter hoechster eennicheit Gods. Want dier menschen en saghic noeit meer dan enen : Canonc regulier, den prioer van Gruenendale; hi was en(*de*) es vervolt metter wijsheit Gods te male, want sine boeke ende sine heileghe verlichte stemme die prisic boven alle dietsche tale; want ic en dorste noeit menschen ghereckeleec ‖ te D 288*b*.
gronde prinsen noch loven meer dan hem alleene, want wie

2. 1-3 *In* D *luidt het opschrift aldus* : Noch seet broeder jan die coc meer. — 4 Besiet *lezing van* D; H Nesiet. — ocht al kerstenheit doere *ontbreekt in* D; H kersteheit. 5 vele D veel. — ghereckeleker *ontbreekt in* D. — ghewaregher D ghewarigher. 6 gheesteleker D gheestelike. 7 vercleert D verclaert. 8 uter D uut der. — hoechster H *veelcer* hoechfter. — eennicheit D enicheit. — menschen D menscen. 9 noeit D noyt. — regulier D reghelier. 10 prioer D prior. — gruenendale D groenendale. — ende 11 en *waarboven het afkortingsstreepje is uitgekrast*; D ende. — es vervolt D is vervult. 11 sine (*twee maal*) D sijn. 12 heileghe D heylighe. 13 noeit D noyt. — menschen D mensche. — ghereckeleec D ghereckelic. 14 prinsen D prisen. — alleene D alleen.

Digitized by Google

dat enen mensche ghereckeleec prinsen sal, die moet sijns kinnisse ende wetentheit hebben hoe dat hi van binnen voer Gode steet opgherecht met eeweghen dienste ende met eeweghen loeve : want also vele es een mensche ghewarechs prins ende gheestelex loefs wert, alse hy Gode lieft ende wert heet. Ja dats also vele alse een mensche vrileec om Gode werken ende liden mach, van buten ende van binnen, al dat hem te werkene ende te lidenne staet. Item wi selen ons selfs ende alre eyghenheit alsoe bloeteleec utgaen overmids een grontoetmoedich ver-
H 51. nieten ende verdiepen ons selfs onder den ‖ vrien wille Gods, soe dat ons God beroeve(*n*) ende afnemen mach alle natuerleeke eyghene leetsamheit; ende laeten God met ons gheberen ende ghewerden nu voer(*t*)meer ende ewelijc, soe dat ons gheen dinc noch overval te swaer noch te ondraechgheleec sijn en mach; ja noch sterven, noch leeven, noch gheen torment, eest hemelsch eest helschs, wat dat ons God oochte eneghe creatuere toesent. Ja helsche pine noch hemelsche vroude, noch verlies noch ghewin, des en soude een vernietende grontoetmoedich mensche twent aensien, noch een noch

1 ghereckeleec D ghereckelic. — prinsen D prisen. 2 kinnisse D kennisse; *in* H *gevolgd door* he *doch doorgeschrapt: de copiist was op het punt van* ende wetentheit *over te slaan.* — wetentheit D wetenheit. — hebben *in* H *is aan* bb *gekrast, zoodat er thans ongeveer* hellen *staat.* — voer D voir. 3 eeweghen D ewighen. 4 eeweghen loeve D ewighen love. — also D alsoe. — es D als. — ghewarechs D ghewarichs. 5 prins D prijs. — ende gheestelex loefs *ontbreekt in* D. — wert D werdich. — alse hy D als hi. — lieft D lief, *wellicht betere lezing, om de symetrie met* wert heet. 6 heet D heeft. — also D alsoe. — alse D als. — vrileec D vrilic. 8 lidenne D liden. 9 Item *ontbreekt in* D. 10 bloeteleec D blotelic. — utgaen D uutgaen. — overmids D overmits. — een *daarachter in* H *eene ratuur.* 12 beroeven H beroeve. 13 natuerleeke D natuerlike. — leetsamheit D letsamheit. — laeten D laten. 14 gheberen *ontbreekt in* D. — ende *ontbreekt in* D. — ghewerden D gheworden. — nu voertmeer ende ewelijc *ontbreekt in* D; voertmeer H voer meer. 15 gheen dinc H gheen dinct; D ghinc. 16 swaer D zwaer. — (1ste) noch *ontbreekt in* D. — ondraechgheleec D onverdrachelic. 17 leeven *in* H *verbeterd uit* heven; D leven. 17-18 eest hemelsch eest helschs *ontbreekt in* D. 18 oochte eneghe creatuere *ontbreekt in* D. 19 toesent D toeseint. 20 en H ē̄n. 21 twent D twint. — aensien D ontsien.

ander, wat trubelacien ocht wat doeghene dat hem toe och jeghen comen mochte. Want enen vernietenden grontoetmoedyghen mensch en mach men niet verladen noch beswaren met ghenen laste van buten oochte van binnen. Maer ic segghe u dat wel voer waer, dat ic noit menschen en sach noch en bekinde die van vernietender grontoetmodicheit iet wiste te segghene, ja noch groet noch cleine, meer dan van eenen her Janne van Rusbroect, minen lieven gloriosen biechtvader, den prioer canoonc regulier van Gruenendale; want van hem alleene ende van sinre heylegher glorioser scrijftueren, die hi te male gracioseleec ghedicht ende ghemaect heeft uten heileghen gheeste, alte wel concorderende over een met der heilegher kerken. Siet van desen goeden heileghen man soe wetic meer goets alleene te segghene dan ic doe van allen menschen ‖ te D 288*c*. samen die in eertrike sijn ‖ ochte leeven. H 52. Maer seker ic en derf u sijn leeven noch sine heyleghe wandelinghe niet loven noch prinsen, want ic moste al onder bliven. Maer sine heileghe leeringhe die gheeft ons ghetughe ende

1 trubelacien D tribulacien. — ocht D of. — doeghene D doghene, 2 och jeghen D oft yeghen. 3 -oetmoedyghen D -oetmoedighen. — mensch D mensche. 4 beswaren D bezwaren. — oochte *in* H *verbeterd uit* nochte; D ofte. 5 Maer D Mer. — segghe D seg. — dat D dit. — voer D voir. 6 noit D noyt. — menschen D mensce. 6 bekinde D bekende. 7 grontoetmodicheit D grontoetmoedicheit. — iet D yet. 8 cleine D cleyn. — eenen D enen. 9 rusbroect D ruusbroec. 10 prioer D prior. — canoonc D canonc. — regulier *in* H *staat het eerste been der* u *vlak op het been der* g, *zoodat er bij het eerste gezicht* regilier *schijnt te staan.* — gruenendale D groenendale. 11 alleene D alleen. — sinre D sijnre. — heylegher glorioser scrijftueren *in* H *na* heylegher *eerst eene ratuur, dan* hi, *dan* glorioser : *blijkbaar is vóór* hi, die *uitgekrast en was de copiïst op het punt van* glorioser scrijftueren *over te slaan*; D glorioser heyligher scrifturen. 12 gracioseleec D graseoselic. 13 uten heileghen gheeste D uut den heylighen gheest. 14 heilegher D heyligher. 15 heileghen D heylighen. — wetic D weet ic. 16 alleene D alleen. 17 eertrike D ertrijc. — ochte leeven *ontbreekt in* D. — Maer D Mer. 18 leeven D leven. — sine heyleghe D sijn heylighe. 19 prinsen D prisen. — moste D moeste. — al onder bliven D al tonder bliven, *d. i.* al te *enz.* 20 maer D mer. — sine heileghe leeringhe D sijn heylighe leringhe. — gheeft D geeft.

Digitized by Google

oppenbaer orconde, hoe ende in wat manieren dat hi ons een voergaende exempel ende een ghewarech spieghel van heileghen levenen heeft ghewest. maer noch vele edelekere ende vele diepere ende oec vele hoechlekere soe heeft hi selve gheleeft dan hi voert gheleeren can. Want sine waerde ende sine minleke scriftuere dat en gheeft ons sijn binnenste leven niet; maer sijn leven, dát gheeft ons de waerde. Want gheliker wijs seldi weten dat alle watere ende oec alle rivieren in den beghenne van ierst oerspronghen uter welder zee ende vloeien weder toter zee. Siet aldus was oec al des goets heilechs mans leven wel ende eersamleec gheoerdyneert toe Gode, te hem selven ende te sinen evenkersten, overmids godleke karitate toe allen menschen. Want Gode was hy vrileec ende oec eenechleec sinen gheest ghevende. Ende dit was ende es al noch sine hoechste ende sine ierste offerande, daer hi Gode inden iersten teekene in sinen weseleken opgancghe met allen heileghen Gods gnoch doet. Ende inden anderen teekene daer hy Gode alte wel met behaechde, dat was

1 oppenbaer D openbaer. 2 ghewarech D ghewarich. 3 heileghen levenen D heyligen leven. — ghewest D gheweest. — maer D mer. — vele D veel. 4 edelekere D edeliker. — vele D veel (*tweemaal*). — hoechlekere D hoechlikere. 5 gheleeren D gheleren. — can *is in* H *eenigszins onduidelijk*; *daarom is het woord nogmaals tusschen de regels geschreven*. 6 sine waerde D sijn werde — ende sine *ontbreekt in* D; *in* H *is* ende *verbeterd uit* mīli: *van* ī *is eene* e *gemaakt; van* li, n̄; *de* m *en het oog der* l *zijn blijven staan*. — minleke D minlike. — scriftuere D scrifture. 7 maer D mer. 8 waerde D weerde. 9 watere D wateren. — ende oec alle rivieren *ontbreekt in* D. 10 beghenne D beghinne. — oerspronghen D ontspronghen. — welder D wilder. 11 vloeien D vloyen. — zee D see. 12 heilechs D heylichs. — eersamleec D eersamlic. — gheoerdyneert D gheordiniert. 13 toe D tot. — te hem D tot hem. — (2de) te D tot. 14 evenkersten D evenmensche. — overmids D overmits. — godleke D godlike. — karitate D caritate. — toe D tot. 15 hy D hi. — vrileec D vrilic. — eenechleec D enichlic. 16 es D is. — sine D sijn. 17 sine D sijn. — offerande D offerhande. 18 teekene D tekene. — weseleken D weseliken. — opgancghe D opganghe. 19 heileghen D heylighen. — Gods *is* H *thans* Gode: *er is aan de* e *gekrast*; *er stond vroeger eene* s. — gnoch D ghenoech. 20 teekene D tekene. — hy D hi. — met D mede.

Digitized by Google

also ic vore sprac overmids sine graciose vernietende grontoetmoedicheit, want hi was ende es al noch hem selven vernietende onder Gode ende onder alle menschen toeter doot toe. Want ‖ overmids sine vernietende gront- H 53. oetmoedechheit soe quam God tot hem met hem selven ende met allen sinen heileghen ende met ix coren der inghelen. Ende also oppenbaerde hem God desen goeden heileghen man met al sinre glorien die God selve gheleisten ende verleisten conste, want met sinre vernietender onderworpender grontoetmodicheit soe heeft sunderlinghe mijn lieve biechvader her Jan van Rusbruechc alle sine grote ‖ heilicheit vercreghen, ja ende oec mede D 288*d*. sine edele gloriose leringhe die hi al eertrike dore ghesaeit ende ghespraeit heeft, Gode tenen eeweghen loeve ende oec talre menschen gheesteleken noet behof. Want ic en wet noch oec en can gheweten emmer niet beters noch oec gheen salegher dinc, dan te niete werden ofte begheren te werdene te niete overmids gront ontsunkende oetmoedicheit ons selfs. Want overmids vernietende grontoetmoedicheit ons selfs soe verniet hem God tot ons, ende also trecken wy Gode

1 also D alsoe. — vore D voir. — overmids D overmits. — sine D sijn. 2 ende es al noch *ontbreekt in* D. 4 toeter D toter. — overmids sine D overmits sijn. 5 -oetmoedecheit D -oetmoedicheit. 6 heileghen D heylighen. — met ix coren D metten ix choren. 7 inghelen D enghelen. — also oppenbaerde D alsoe openbaerde. 8 goeden *ontbreekt in* D. — heileghen D heylighen. — met al sinre D mit alle sijnre. 9 gheleisten D geleysten. — verleisten D verleysten. — sinre D sijnre. 10 vernietender H vernieterder. — -oetmodecheit D -oetmoedicheit. 11 sunderlinghe D sonderling. — biechvader D biechtvader. — rusbruechc *in* H *onduidelijk, men zou ook* rusbrroechc *kunnen lezen, doch dat zal natuurlijk niet de bedoeling geweest zijn*; D ruysbroec. 12 sine D sijn. — heilicheit D heylicheit. 13 sine D sijn. — eertrike dore D ertrijc doer. 14 ende ghespraeit heeft D heeft ende ghespraeit. — tenen eeweghen loeve D tot enen ewighen love. 15 talre D te alre. — gheesteleken D gheesteliken. — behof D behoef. 16 wet D weet. 17 salegher D saligher. 18 werden D worden. — werdene D wordene. — niete *in* H *achter dit woord eene ratuur*. — overmids D overmits. 19 -ontsunkende D -ontsinkende. — overmids D overmits. 21 also D alsoe. — wy D wi.

Digitized by Google

gheest met gheeste te male in ons. Dat wien also trecken moeten des onne ons God. Amen.

D 288*d*; H 279.

3. Vanden prioer hebbic ghehoert segghen in ghewarecheiden.

IC hebbe ghehoert van her Jan van Scoenhoven dat hi ghehort hadde ende gheweten vanden prioer, dat hem die proest eens verboet dat hi nemmeer mis en dede sonder sinen oerloef, overmids dat hem een brueder seyde, die hem te missen diende, dat hi te cranc wiert misse te done ende dat niet goet en ware, want hi en zeer cranc inder missen ghesien hadde (1). Ende alst den proest aldus gheseyt was ende de prioer doen bi hem quam, seide hi hem : « her Jan van rusbroec, prioer, ghi en macht niet meer misse doen ». Ende doen vrachde hem de goede prioer :

1 te *in* H *tweemaal.* — also D alsoe. 2 onne D gonne.

3. 1-2 *Het opschrift luidt in* D *aldus* : Noch van prise ende love des prioers voirseet. 3 ghehoert D ghehoirt. — her D broeder. 4 ghehort D ghehoirt. — prioer D prior. 5 mis D misse. 6 oerloef D oirlof. — overmids D overmits. 7 brueder seyde D broeder seide. — dat *in* H *voorafgegaan door* den proest seyde *doch doorgehaald.* 8 wiert D waert. — done D doene. 9 zeer D seer. 10 gheseyt D gheseet. — de prioer D die prior. 12 rusbroec D ruusbroec. — macht D moecht. 13 vrachde D vraechde. — de D die. — prioer D prior.

(1) *Bij deze passage staat in het handschrift de volgende kantteekening, welke echter bij het inbinden — o die boekbinders ! — gedeeltelijk is weggesneden, genoeg zelfs om ze op het einde bijna onverstaanbaar te maken* : Die brueder diet || den proest seyde w(?)... || sommeghe segghen d*at* || brueder jan die *coc* || was Maer ic e*n* || weyts niet wel... || alsoe was dat h... || seyde al hebbic *ghe* || hort in dier g... || ken Ende dees scr... || en calendier et i... || dat ic scrive. . || si stonter eer jc || dit screef. *Deze kantteekening is van eene andere hand, maar toch gelijktijdig met die van het handschrift zelf.*

Digitized by Google

« waer omme pater »? Doen antwerde hem die proest: « her Jan, prioer, my is ghesecht van u dat ghi alte cranc wort misse te doen, ende dat ghi wel te flau werden moecht. » Doen antwerde hem die goede prioer: « Ay lasy! goede vader, en wilt mi des niet verbieden. » Doen seyde de proest: « goede prioer, het ware beter ghelaten dan ghedaen, als ghi te cranc waert. » Doen antwerde die prioer: « Neen, vader, en wilt dat werc der missen my niet verbieden, want ic niet te cranc en bin. » Doen antwerde de proest: « neen, her Jan? hoe comt dat my dit gheseit is?» « Pater, ic saelt u seggen, op dat ic niet beroeft *en* worde van mijnre blijscapen, want dat ambacht der missen te doene dat dat is mijn glorie ende zalicheit, vroude, blijsscap ende eere. Ende en waent niet dat ic || cranc werde inder D 289*a*. missen, want icker staerc in werde; ende doen die ghene diet u seyde wende dat ic cranc were, wasic sterc ende vrome ende hadde Gode te minen wille. Want onse lieve here quam selve ende openbaerde hem my, ende vervolde my met glorien (*ende*) blijsscapen die onsprekelijc || was; want hy vervolde mijn herte met H 280. blijsscapen ende vrouden alsoe, dat ic daer mede soe

1 omme D om. — antwerde D antwoirde. 2 prioer D prior. — ghesecht D gheseit. — ghi *in* H *op ratuur.* 3 wort D sijt. — flau D flaeu. 4 werden moecht D worden mocht. — antwerde D antwoerde. 5 vader *in* H *voorafgegaan door* vad *doch doorgehaald.* 7 ware D waer. 8 antwerde D antwoerde. — prioer *in* H *voorafgegaan door* proest *doch doorgehaald.* 9 my D mi. 10 antwerde D antwoerde. — de D die. 11 comt D coemt. — gheseit D gheseet. 12 seggen D segghen. — en H ēn. 13 blijscapen *in* H *verbeterd uit* bijscapen: *de* l *is tusschen* b *en* ij *in bijgevoegd, en daarbij net op de* i *komen te staan, zoodat er thans ongeveer* bljscapen *van gemaakt is*; D bliscappen. 14 is D es; *na* is *in* H *eene ratuur.* — zalicheit *in* H *verbeterd uit* zaſicheit: *onderaan de* ſ *is een haakje gemaakt, maar bovenaan geen oogje zooals het handschrift anders heeft*; D salicheit. — blijsscap D bliscap. — ende *ontbreekt in* D. 15 cranc D te cranc. 16 staerc D sterc. — werde D worde. 17 seyde D seide. — wende D waende. — were D ware. 18 hadde *ontbreekt in* D. 19 my D mi. 20 vervolde D vervulde. — ende *ontbreekt in* H. — blijsscapen D bliscapen. 21 onsprekelijc D onsprekelic. — hy D hi. — vervolde H verwolde; D vervulde. 22 blijsscapen D bliscapen. — mede D me.

Digitized by Google

verbeelt ende veronleghet was dat ic schen onmachtech te wesen mijns selfs. Ende dit was die crancheit die de ghenen dochte dat ic hadde ende daer af dat hi u seyde, doen hi u seyde van minre crancheit, dat anders niet en was dan ic u nu ghesecht hebbe. Ende hier omme en wilt my niet verbyeden misse te doene, daer hem onse lieve here my aldus in openbaert ende vertoent, ende vervolt mijn herte met glorien ende blijsscapen; want alsic dat laten moet, dat sal my swaer wesen ende sijn ». Siet, als die goede heyleghe her Jan van Rusbruec, de prioer, den proest sinen vader aldus gheantwerdt hadde, siet, doen antwerde hem de proest weder ende seyde: « Pryoer, my is herde lief dat ghi voert meer wilt misse doen, als ghy wilt sonder oerloef van my te biddene. Ende ic danck den lieven here die u visenteert ende verblijt soe zere overmids sijn grondelose ontfermhertecheit. Ende uwe vernietende oetmoedicheit die doet u winnen groete doechdelijcheit.

1 veronleghet D veronledicht. — schen D scheen. — onmachtech D onmachtich. 3 de D den. — ende *ontbreekt in* D. — daer af dat hi u seyde D daer hi u af seide. 4 doen hi u seyde van minre crancheit *ontbreekt in* D. 5 ghesecht D gheseet. 6 omme D om. — my D mi. — verbyeden D verbieden. 7 my D mi. 8 vervolt H verwolt; D vervult. 9 blijsscapen D bliscappen. — my D mi. 10 swaer D zwaer. — heyleghe D heylighe man. 11 rusbruec D ruysbroec. — de D die. 12 gheantwerdt D gheantwert. — siet *ontbreekt in* D. — antwerde D antwoerde. 13 de D die. — seyde D seide. — Prioer my — D prioer mi. 14 wilt misse doen D misse doet. 15 ghy D ghi. – sonder *in* H *tweemaal*. — oerloef D orlof. — my D mi. 16 danck D danke. — here die D here jhesus dat die. 17 zere D sere. — overmids H overmidt; D overmits. — ontfermhertecheit D ontfermherticheit. 18 uwe D u. — 19 groete *in* H *verbeterd uit* groede. — doechdelijcheit D duechdelicheit.

Digitized by Google

4. Vanden goeden prioer van Gruenendale, her Janne van Rusbroec. H 281.

IC hebbe horen segghen den selven her Janne van Scoenhoven, daer ic hier vore af screef, die den goeden prioer van Gruendale wel kende ende mede te wonen plach vele jare ende menighen dach; — ende oec enen anderen goeden heylegen man die uut Hollant was, ende die toten goeden prioer te comen plach ende by hem te blivene bi tyden een maent of ii of iij, of sonwyle een half jaer. Siet, dees goede man, die gheheeten is meester Geert de Groete, met rechte mach hi wel de groet heeten, want hi een groete cleerc was, ende groete werken ghedaen heeft, als menighen mensche wel condich is, ende oec ochssiens is alder werelt. Siet, dese goede man, meester Geert de Groete, plach te segghene dat hi den goeden heylegen prioer niet min verlijcht en hielt vanden heylegen geest dan hy dede sente (*G*)regorius onsen heylegen vader den paus van Romen, overmids sijn

4. 1-2. *Het opschrift luidt in* D *aldus*: Noch des ghelijc van prise. 2 rusbroec H rusb: *de rest is bij het afsnijden van het handschrift verloren gegaan; van de* b *is alleen nog het been zichtbaar.* 3 hebbe horen segghen *in* H *door eene andere hand, met zwarteren inkt, veranderd in* hebbe gehoret: *tusschen* hebbe *en* horen *in is* ge *bijgeschreven, de* n *van* horen *in* t *veranderd en* segghen *doorgehaald*; D heb. — janne D jan. 4 vore D voir. 5 Gruendale D groenendale. — wel *in* H *tweemaal.* 6 vele *in* H *voorafgegaan door* menich ia *maar doorgehaald*; D veel. — jare D jaren. — ende menighen dach *ontbreekt in* D. 7 heylegen D heylighen. 8 toten D totten. — prioer D prior. 9 by D bi. — tyden D tiden. 10 of D oft. — sonwyle D somwilen. — dees D dese. 11 gheheeten D ghebeten. — geert de groete D gheert die groete. 12 de groet D die grote. 13 groete cleerc D groet clerc. — (2de) groete D grote. 14 menighen D menigen. — ochssiens H ochs siens, *door de zooeven r. 3 vermelde andere hand veranderd in* noch siens: *voor* ochs *is eene* n *bijgeschreven en de* s *is doorgeschrapt*; D oghesiens. 16 geert de groete D gheert die grote. 17 heylegen D heylighen. — prioer D prior. — min *in* H *op ratuur.* — verlijcht D verlicht. — en H ende; D en. 18 heylegen geest D heyligen gheest. — hy D hi. — sente D sinte. — Gregorius H regorius; D gregorius. 19 heylegen D heylighen. — paus D paeus. — overmids D overmits.

Digitized by Google

ghevoelen dat hy van hem hadde, overmids dat hiere dicke by plach te sine, ende te siene (*sine*) oefeninghe ende wise van buten (1) ende sine leeringhe ende sermone, ende sijn grontvernietende oetmoedicheit, daer hi zeere af ghepreesen is vanden ghenen dien te kennen plaghen, ende hebben van hem gheseyt ende ghescreven, dat her Jan van Rusbroec alle sine groete heylijcheit vercreghen heet met sinre grontvernietenre oetmoedicheiden. Siet, ic segghe u noch meer van meester Geert ende den prioer voerseyt. Meester Gheert was in Hollant woenachtijch, ende hoerde daer segghen vanden prioer, ende van sinen levenne, ende begreep in sijn herte dat hi tot hem trecken woude, ende hem visenteren. Ende tooch tot Groenendaele. Ende als hi daer quaem binen der poerten, doen was die goede prioer...

1 hy D hi — overmids D mids. — hiere D hi er. 2 by D bi. — sine D sijn. — (2de) sine *ontbreekt in* H. 3 sine leeringhe D sijn leringhe. — sermone D sermoene. 4 zeere D sere. 5 ghepreesen D ghepresen. 6 gheseyt D gheseet. 7 rusbroec *de* c *is in* H *veeleer eene* t; D ruysbroec. — sine groete heylijcheit D sijn grote heylicheit. 8 heet D heeft. — sinre *in* H *voorafgegaan door* sinen, *doch doorgehaald*; D sijnre. — oetmoedicheiden D oetmoedicheit. 9-16 *ontbreken in* D. — 16 prioer *de tekst gaat op blz. 281 van* H *evenmin voort.*

(*Wordt vervolgd.*) WILLEM DE VREESE.

---

(1) WILLEMS heeft gemeend dit *buten* te moeten veranderen in *levene.* Ik geloof niet dat dit noodig is: *wise van buten* zal wel zijn *uiterlijke houding*, wat in den samenhang uitnemend past, beter dan *wise van levene.*

Digitized by Google

DRIEJAARLIJKSCHE TENTOONSTELLING

VAN

KUNSTWERKEN, TE GENT.

DE op dit oogenblik gesloten driejaarlijksche kunsttentoonstelling heeft er weinigen voldaan, althans zij kan de vergelijking niet uitstaan met die van vroeger tijdstippen. Ongetwijfeld — 't ware onrechtvaardig het niet te erkennen — zijn er in elk genre eenige goede doeken : treffende landschappen, boeiende binnenzichten, heerlijke portretten; tof men er zulke niet aan onder de meer dan duizend tentoongestelde kunstwerken, de uitstalling zou geen gering armoedje geweest zijn! Maar het getal gewrochten van waarde, in zulke aanzienlijke hoeveelheid, is zóó gering, dat de toeschouwer, man van smaak en gezond oordeel, met eene tamelijk groote dozis ontevredenheid de tentoonstelling verlaat en zich weemoedig afvraagt : « Waar sukkelt de Kunst toch heen? »

De misgeboorten der « nieuwe school », aan vele van welke eene eereplaats is gegeven, doen ernstig nadenken. Men breekt er volledig af met de oude leer- en zienwijze, willende daardoor, ongetwijfeld, op onze oude Meesters eenen blaam werpen, hen in minachting brengen.

Deze mannen, al dragen zij ook de meestgevierde namen in onze Vlaamsche schilderschool, beschouwt de nieuwe richting als sukkels, die misschien, in hunnen tijd, iets konden geweest, maar die thans buiten tel zijn... Hunne voorstellingen waren valsch, kinderachtig; zij vermoedden, in de verste verte, de waarheid niet, welke men in de hedendaagsche kunstwerken aantreft... Zij teekenden volgens den regel, zij,

Digitized by Google

schilderden de natuur, zooals ze waarlijk is, hunne tafereelen mochten van bij gezien worden gelijk op afstand. Zij leverden kinderwerk...

Ja, de roem onzer oude Vlaamsche en Hollandsche meesters moet afgebroken; het nieuwe licht, uit Frankrijk tot ons overstralend, stelt al de Ouden in de donkerste schaduw... Planten en boomen zijn niet groen meer, maar krijtwit, of blauw... Er is ook blauw water, zelfs als de hemel met grijze wolken is betrokken. Men ziet nu ook landschappen als van chocolade!

Honneur à la France artistique ! Oude Vlaamsche sukkels, die Rubens, Van Dyck, Jordaens, Paul Potter heeten, — achteruit voor « l'école moderne de Paris ». Gij, liefhebbers, die soms een tafereel aankoopt, moffelt de Ouden maar in een hoekje van uw spreeksalet, waar gij den landpacht of de huishuur ontvangt, en opent wijd de deuren van uw salon voor de krijt-blauwsel-chocoladetafereelen der nieuwe meesters.

Dat er in de kunstenaarsbend uitzinnigen gevonden worden, die beweren zóó de natuur te zien, kunnen wij wel aannemen, hoewel het toch zonderling te heeten is, dat vroeger nooit, maar nooit één kunstenaar, zelfs in « France la grande » iets van den aard als het hier beduide, heeft bespeurd; wij nemen ook de mogelijkheid aan, dat de nieuwlichters bewonderaars vinden :

« Un sot trouve toujours un plus sot qui l'admire; »

maar dat Commissiën van plaatsing aan zulke vreemde uitzinnigheden eene eereplaats vergunnen, terwijl goede doeken van eigen kunstenaren brutaal geweigerd worden — dát gaat ons begrip te boven.

Wij kennen wel het antwoord, dat op eene bemerking, als deze, gegeven wordt : « De Commissie meent, dat aan elke uiting van kunst eene plaats moet worden gegeven. » Blijft te zien, of die kunst wel de echte is? In elk geval, het is vastgesteld dat de « nieuwe school » bij het publiek, ja bij de ernstigste kunstenaars, geen den minsten bijval vindt, en dat schilders van goeden naam, gelijk de gebroeders de Cock, de Lamorinière, Lybaert, David Col, Langerock en tal van anderen, liever dan gevaar te loopen, hunne gewrochten slecht of nevens bespottelijke, afschuwelijke dingen geplaatst te zien, niets inzenden, zich bevredigende met het plaatsen van hun

Digitized by Google

doek vóór het venster van een klein-burgerlijk magazijntje.

Bedroevend is het ook, te weten, dat er onzeggelijk veel moeite, en ja kosten, worden gedaan om de vreemde krijt-, blauw- en chocoladevogels naar hier te lokken. Men gaat hen opzoeken in hun nest, belooft hun eene beste plaats, misschien wel een aankoop voor loterij of museum, wie weet, een lintje... De dood in het hart zien onze verstootene kunstenaars dit aan : de eigene Vlaamsche kunst moet immers verfranscht?

Waarom (merkte een deftig werkman zekeren dag in de Tentoonstelling op) waarom hebben wij de namen niet te lezen van de Heeren der Commissie, die afschuwelijkheden als dees (hij wees op n^r 474) hier aanvaard hebben? — Wij achten de opmerking geenszins ongepast : de fijnaards, de voorstanders der groote nieuwlichters dienen van het publiek gekend te wezen. Men moest hunne namen op een bord stellen nevens de n^rs 22, 424, 451, 506, 508 enz. enz. die dagelijks een homerisch spotgelach in de Tentoonstelling verwekt hebben.

Voor de eerste maal, althans te Gent, is nu ook bij de teeken-, schilder- en beeldwerken eene uitstalling gevoegd van potten en pannen, stoelen en deurkloppers, straataffichen, en boekomslagen en wat al meer. 't Meeste daarvan is niet tot de kunst te rekenen; potjeswinkels als dees vindt men overal; de stoelen en zitbanken hebben niets, dat aan kunst gelijkt; de affiches en boektitels — laatste « kunst» mode, naäapsel van Japoneesche dingen, zijn belachelijk. 't Is te hopen dat dergelijke uitstallingen niet zullen herhaald worden, anders zal de kunstfaam onzer stad te loor gaan.

Intusschen hebben onze schilders, teekenaars en beeldhouwers dit jaar weinig, bitter weinig koopers te Gent gevonden. Waar zijn, tegenwoordig, de Mecenas? wie versiert nog zijn huis met kunstwerken? Droevig is het om vast te stellen dat, hoe meer de kunst beoefenaars vindt, hoe kleiner het getal harer beschermers wordt. Meer dan ooit is 't waar, dat de kunst om brood loopt. Maar misschien, waarom het niet zeggen? zijn eenige kunstenaren zelven de schuld daarvan. Voor één tafereel 10, 15, 25,000 fr. vragen — wie zal dat ooit voor een modern stuk geven, wanneer het niet een meestergewrocht boven alle meestergewrochten is? 't Zijn niet altijd de rijkste lieden, die zich als kunstbeschermers aanstellen.

Niet onaardig is 't, de lijst der prijzen, door de ten-

Digitized by Google

toonstellers aangegeven, na te gaan. Een tafereeltje, dat men denken zou te kunnen koopen voor 5, 600 fr., staat aangeteekend : 5000, 6000 fr. of meer. Welke pretentie! Nu is 't ook waar dat de vervaardigers van zulke peperdure werken, na een paar malen gepoogd te hebben hun stuk aan den man te brengen, zich daarna meermaals bevredigen met het 10e deel van den eerstgestelden prijs. Voorbeelden daarvan zouden we kunnen aanhalen.

Zelfs de « modernen » vragen hooge sommen. Daar hebt ge, b. v., nr 451, dat weinig menschen zouden begeren in hun huis te hebben, al kreeg men 't gratis; nu, de « schilder » daarvan vraagt niet min dan 9000 fr.! — Of hij krankzinnig is? Ik heb het aan het tafeltje in de tentoonstelling gevraagd, en men wist me niet heel duidelijk te antwoorden.

Een overzicht van de voornaamste stukken der Gentsche tentoonstelling te geven, daartoe ontbreken ons en tijd en lust; mogelijk zal een ander het beproeven; laat ons enkel zeggen, dat vele schilders schijnen onbekwaam geworden om gezond te denken; dat men ons zinnebeeldige onderwerpen te zien geeft, waar niemand wijs uit wordt, en naaktliggende dames in het gras, of moedernaakt wandelende in het hout, en meer zulker ... aardigheden; voorts, gansch onbeduidende onderwerpen op groote doeken, en in 't *genre* weinig geest, om niet te zeggen, vele onnoozelheden.

Wij sluiten dit beknopt algemeen overzicht met den wensch, dat in 't vervolg onzen inboorlingen, die talent toonen, al brengen ook niet alle eigenlijk echte meesterstukken voort, geene plaats ontzegd worde, die aan vreemde *croutes* zoo welwillend wordt afgestaan.

D. P.

Digitized by Google

SNEEUWBLIND!?

« WIE zoekt, die vindt » zegt, troostend en bemoedigend, zeker spreekwoord.

Zoeken doet men heden, meer als ooit, in zake van kunst : dat kan op treffende wijze de gentsche toog van Schoone Kunsten getuigen; elke zaal, elke afdeeling, vooral bij de schilders, verraadt een rustloos zorgend zoeken.

En nochtans er wierd niet veel gevonden; bij de blijde stralen der hoop is, hier en daar, in de heldere verte, een perel te ontwaren, die wel vast bereikbaar schijnt; maar feitelijk bemachtigde winst, ware vondsten, weinig.

Wil de kunstenaar « *vinden* » dan moet zijn zoeken door eene warme, doch wijselijk bedwongene, zucht der ziel gewekt worden; nu, integendeel, blijkt bij velen het zoeken door eene ziekelijke wispelturigheid der zinnen aangehitst. Die velen schijnen te meenen dat « *alles* » nog te vinden is : hunne krachten berekenen zij maar éens in vollen ernst en bewustzijn, en dit wel, om de langgebaande wegen te ontwijken; verder, spoeden zij in 't wilde met grillige sprongen vooruit; en zij vinden niets, 't en zij hunne eigene misselijkheid : zij zochten te veel en zij vonden..... min als een ellendig iets.

Hoe het ons ook spijte, wij moeten ze aan hun lot overlaten; ze bepreeken en ze trachten tot wijzer handelen te brengen is vergeefsch en onmogelijk : ze zijn te verre van ons verwijderd en kunnen niet eens het geluid onzer stem nog vernemen.

Maar zijn er kunstenaars (?) die te veel zoeken, sommige keurders ofte *Critici* zoeken te weinig. Zij verwarren den *Credo* der kunst met den *Credo* des Geloofs. Bij den

Digitized by Google

bepaalden vorm *hunner* kunst, zeggen zij, willen ze leven en sterven. Dit ware nog zoo erg niet; maar zij voegen er bij : « en, buiten onzen bepaalden vorm, is er geene zaligheid. » Zij hebben enkel oogen voor hetgene zij zelf weten en kunnen : daarop staren ze en blijven ze staren, met het droeve gevolg dat zij sneeuwblind worden en volslagen onbekwaam om « *iets anders* » in zijn ware licht te zien.

Al wat niet hunne lichte, blanke sneeuw is, schelden zij bruin en vuil modder : « Brr..! Weg! weg, daarmee! » (Zooals alle lieden, die in eene ziekelijke gesteltenis verkeeren, zijn zij uiterst prikkelbaar van gevoel en oploopend van gemoed.)

Hoort gij een mensch van dit slag iets vermelden van hetgene gij met uwe gezonde oogen gezien hebt, ge zoudt bij den eerste zeggen : « die man spaart de waarheid »; of, zonder beleefde verzachting : « die kerel liegt »!

Maar neen; liegen, en vooral iemand beliegen, dat wordt uit haat of nijd, uit vrekkig winstbejag, uit laf hertige platheid gepleegd; en, tot hiertoe, hebt ge noch deze, noch andere gemeene driften bespeurd in M. X. Neen, liegen, dat doet de man niet; maar hij is sneeuwblind.

Indien wij er toch aan houden om M. X. te verontschuldigen, waarom niet verondersteld dat hij volslagen blind zij, blind van oogen en, ja, blind van geest daarbij? Blind en dwaas, dan ware hij niet enkel onaanspreeklijk, maar nog meelijweerdig bovendien, doet hij niet?

Ja; doch die veronderstelling houdt niet : immers hij wierd door verstandige lieden aangesteld om te « *oordeelen* »; en dan nog om te oordeelen over « *kleuren* ». Daartoe kiezen verstandige lieden geene dwazen, geene blinden; inzonderheid niet, als zij aan M. X. — eenen zondernaam — hunnen eigen, eerlijken en goedgekenden naam leenen!..

Zoo, geloof mij : die man is sneeuwblind; gij hoeft hem niet te verdenken van leelijke, laffe leugen, indien gij uit zijnen mond onwaarheid vernemende zijt.

Mag ik UEd., tot volkomene stichting, mijne eigen ondervinding mededeelen?

Het gebeurde mij — want ik ben tertiaris — dat ik over vele jaren, het leven las van den H. Franciscus van Assisi; een prachtig boek, door Pater L. de Chérancé in

Digitized by Google

't Fransch geschreven, en keurig vertaald door den Z. Eerw. Heer A. Bogaert, nu deken van Ledeberg.

Bl. 34 luidt nagenoeg als volgt : « De duivel der hebzucht gaf Bernardone het gedacht in van zijnen zoon (Franciscus) een volle en rechterlijke verzaking aan zijn erfenisdeel af te persen: en toestemmende aan die bekoring, ging hij hem aanklagen, eerst bij de magistraten, daarna, ingezien gene onbevoegd waren, bij den bisschop van Assisië.

De bisschop, die alstoen Guido Secundi was, dagvaardde den onderstelden schuldige voor zijn tribunaal.... De waarde kerkvoogd, die meer dan eens de gelegenheid had gehad van de verdiensten en de deugden des beschuldigden te waardeeren, ontving hem met de goedheid eens vaders veeleer dan met de gestrengheid eens rechters. « Mijn zoon, zegde hij hem, uw vader is erg kwaad op u.... geef hem het geld weder dat hem toebehoort. Heb betrouwen op God.... Hij zal in uwe noodwendigheden voorzien. » Franciscus door die woorden aangemoedigd, staat recht; en, in eene vurige beweging van den H. Geest, antwoordt hij in dezer voege : « Hoogwaarde, ik zal mijnen vader wedergeven alles wat hem toebehoort, zelfs de kleederen welke ik draag. » Aanstonds gaat hij een weinig ter zijde, ontdoet zich van zijne kleederen en komt terug, met niets anders aan zijn lijf dan een boetkleed, om ze voor de voeten des kerkvoogds neder te leggen; en dan roept hij uit op een begeesterden toon, die al de omstanders doet ijzen : « Luistert en verstaat wel : tot heden heb ik Pieter Bernardone mijnen vader geheeten; voortaan mag ik luidop zeggen : Onze Vader die in de hemelen zijt, aan wien ik al mijne schatten heb toevertrouwd, in wien ik al mijne hoop heb gesteld » (1).

De getuigen van dit onuitsprekelijk schouwspel weenden van aandoening en bewondering. De bisschop ook was diep in het hart geraakt, en dikke tranen rolden uit zijne oogen. Hij kwam van zijnen rechterstoel, bedekte met zijnen mantel de verhevene naaktheid des heiligen, en hem in zijne armen vattende hield hij hem langen tijd op zijne borst gedrukt.....

Het was in de maand April 1207. Franciscus was toen 25 jaar oud. »

En het gebeurde mij — in 't begin van September l.l. —

(1) *Legende der drie gezellen en van den H. Bonaventura.*

Digitized by Google

dat ik, wandelend in de toogzaal van Schoone Kunsten, te Gent, al met eens mijne blikken getrokken voelde naar een kleurrijk tafereel. (Geern beken ik, tusschen haakjes, dat niet enkel het buitengewoon koloriet dier schilderij, maar ook hare grootere afmetingen en hare uitverkoren plaats, in 't midden der onderste rij, mijne aandacht hadden gewekt.)

De armen wijdopengestrekt, het wezen hemelwaarts, staat hier, als een levend kruis, een beeldschoone jongeling: een grove witte doek alleen bedekt hem de lenden; vóor hem liggen, verstrooid op den grond, prachtige kleêren en rijke versiersels. Op het vóórplan, schuins aan 's jonglings linkerkant, zit een Bisschop, den rechterarm vooruitgestrekt, in eene houding alsof hij recht ging staan; aan 's jonglings rechterkant, schuins vóor hem, staat in sombere doch rijke kleederdracht een man, de vuist krampachtig onder de kin gedwongen, en spijtig, fel, den jongeling aanstarende. Het opschrift meldt: STULTITIA CRUCIS. *St Franciscus.*

Geen twijfel mogelijk; hier speelt in lijn en kleur voor mijne oogen het bepaald historisch feit, waar ik het verhaal van las bij P. de Chérancé! Die norsche man is Bernardone, zijn bitter spijt verkroppend om de nieuwe dwaasheid door zijnen zoon gepleegd in 't bijwezen van den Bisschop; onder de oogen van die priesters, ginds, in den linkerhoek; van die volksmenigte, hier, in den rechterhoek, achter en bezijden hem! Zie! aan zijne schrijftafel, nevens den bisschopszetel, zit daar, met de pen in de hand, een priester: dat moet de griffier of schrijver zijn; en die andere geestelijken, ouder van dagen, die maken den raad uit van den Bisschop-rechter. Hoe eigenaardig, hoe persoonlijk voelt en denkt ieder van hen over Franciscus' handelwijze! Edoch, onbestemd en onvaste blijft hunne meening: geen van hen heeft, zooals de Bisschop, de volle beteekenis van Franciscus' doen geraden en begrepen: geen, 't en zij die jongere geestelijke dáár, in stille bewondering op de knieën gevallen.

Aan de andere zijde, bij die wereldlijken, heerscht eene gelijke verscheidenheid van uitdrukking des gevoels; hier nochtans is, over 't algemeen, het gevoel min verheven, min edel: hier is bewondering, verbazing; medelijden, nijpende rouw; een enkele maakt uitzondering, een jongeling, op het voorplan: het eenvoudig naïeve, het innig diepe van zijn gevoel teekent, en treft machtig; vast en zeker gaat deze een van de eersten zijn om de heilige dwaasheid van Franciscus

Digitized by Google

na te volgen; om, zooals hij, aan al het aardsche te verzaken en ook in eene hoogere verrukking van liefde en betrouwen, uit te roepen : « *Onze Vader die in de hemelen zijt!* »

Laatst vanal bemerk ik, langs den linkerkant, een kleinen bengel. nieuwsgierig kijkend, door de leunstaven heen van een steenen trap : alover eene benedendeur, leidt deze naar een hooger verdiep; die bijzonderheid, andere nog van denzelfden aard, en vooral de betrekkelijk enge ruimte der plaats maken allen twijfel onmogelijk : wij bevinden ons in de huiskape van den Bisschop. 't Is een streng romaansch gebouw, ernstig opgevat en versierd; heel passend in overeenkomst met de handeling die er speelt. Het outer staat in het midden, even streng van lijn en teekening: zonder pracht, 't en zij de rijkversierde relikwiekas, die er prijkt. En wederom valt mijn blik op Franciscus, daar staande op de hoogste trede van den outaar; en lange, lange blijf ik de woorden naluisteren die zijnen mond ontvloeien.

En het gebeurde mij — den 5[den] September 1895 — dat ik bij wijze van « Feuilleton » in den « Bien Public » het volgende te lezen vond, over diezelfde schilderij « STULTITIA CRUCIS. — *St Franciscus.* »

« Voici d'abord une toile qu'on prendrait à première vue pour un tableau d'histoire.

« En quelle étrange posture d'acteur dramatique, M. E. Wante, le lauréat du concours Godecharle, nous a mis le Père séraphique, l'amant de la pauvreté et de l'humilité, dont les *Fioretti* nous font savourer toute la candeur. On est étonné de le voir là, debout sur la plateforme d'un autel roman, comme un figurant sur une estrade. Jusqu'ici l'on avait coutume de représenter Saint-François en extase devant le Christ en croix, recevant de lui les stigmates de la Passion. Mais voici du neuf : on a pris le corps du divin crucifié, auquel on a superposé une tête ascétique, dramatiquement rejetée en arrière, admirablement peinte en raccourci, et regardant le zénith dans une extase de convention. Le solitaire de l'humble chapelle de la Portioncule est transporté dans un temple somptueux, d'une savante archéologie. Ce héros de la Sainte-Humilité, pose au milieu d'une assemblée de prélats, de religieux, de bourgeois, etc , convoqués, semble-t-il, à heure fixe, pour contempler son extase; même un évêque assis, la plume à la main, se prépare à prendre des notes.

Digitized by Google

« Ah! Nous savons bien que le programme de l'artiste est tout conventionnel, qu'il ne s'agit ici que de pur symbolisme (car aujourd'hui, chose étrange, on est plus porté au symbolisme qu'aux temps mystiques du moyen âge.) Il ne faut voir dans ce tableau aucune scène historique; il s'agit de montrer les dignitaires de l'Eglise, les représentants des ordres, en même temps que les princes et le peuple, rendant l'hommage de leur admiration à cet homme providentiel, qui vient, par ses vertus, renouveler la face de la chrétienté! Mais faut-il pour cela défigurer ainsi cette douce et suave figure de saint? En vérité les scènes religieuses sont pour nos peintres de purs prétextes à des compositions pittoresques, et dans ces conditions, il y aurait convenance à s'en tenir aux sujets profanes.

« Après cela, rendons justice au jeune, qui a fait ce tableau digne d'un vieux. Ce que cette œuvre distinguée et consciencieuse représente d'acquit, en fait d'art et de technique est véritablement étonnant; on dirait d'un De Vriendt, pour le faire et le rendu, comme pour la science archéologique. Encore une fois, disons-le, nos artistes sont outillés à merveille, il ne leur manque que le souffle, la conception personnelle, et les idées saines et justes. Mais qui le leur donnera? »

Dáár, zie; daar hebt ge een staalken van een sneeuwblinden keurder. Kennis en deugd heeft hij genoeg; maar hij is sneeuwblind. « *Jusqu'ici on avait coutume... — Voici du neuf!* »

Hij kent de « Fioretti » op zijn duimken; hij kent dus wel ook dit bijzonder feit van Franciscus' leven; edoch zijne sneeuwblindheid zal hem beletten het hier te zien.

Hij kent « archéologie », hij zal dus wel de kleederdrachten kennen uit de dertiende eeuw, en van éénen bisschop met vijf of zes priesters geene *vergadering* maken *van prelaten en religieuzen.... die de dignitarissen der Kerk en de verschillige kloosterorden verbeelden;* edoch door zijne sneeuwblindheid wordt hij zooverre gebracht; en, verder nog : hij kon niet eens den Bisschop van zijnen schrijver onderscheiden! Och arme! Item, voor zijn « *temple somptueux.* » Item, voor zijne « *assemblée.... de bourgeois,* ETC.! »

Hij kent een « genre-stuk » uit een « historisch tafereel; edoch in zijne sneeuwblindheid zal hij hier geen historisch tafereel zien; en, zonder de minste reden bij te brengen tot staving van zijn gezegde, zal hij beweren, en herhalen, en nog beweren « qu'il ne faut voir dans ce tableau aucune scène historique! » enz. enz.

Digitized by Google

Deugd ontbreekt hem ook niet, zoo min als godvruchtigheid in 't bijzonder en eene diepe devotie tot den H. Franciscus: edoch, in zijne sneeuwblindheid, zal hij tot aan den laatsten alinea van zijn schrijven onrechtveerdig handelen, en dat nog, jegens iemand, die ten minste zijn goeden wil toont om onzen Seraphischen Vader te vereeren.

Nu, genoeg! of we worden zelf sneeuwblind, en we mochten ook leelijke dingen zeggen.

Enkel dit nog.

Moest M^r X half zooveel onwaarheden melden over ergens een vondste van den geringsten gaarkok, hij zou, willen of niet, zijn woord moeten eten; en, al kreeg hij er eene erge onpasselijkheid van, hij zou bij geen mensch medelijden vinden. Is het niet hatelijk en meer nog, dat men van achter de zoogenaamde vrijheid der kunstkritiek, zonder vrees een kunstenaar mag beliegen?

De « Bien Public » denkt, neen; althans hij heeft geweigerd dat men door zijnen monde herroepen zou, de talrijke onwaarheden, die door zijnen monde uitgekraamd wierden over het werk van Mr E. Wante.

Ik dank het *Belfort* voor de gelegenheid mij aangeboden om die onrechtveerdigheid te herstellen!

October 1895. EUG. DE LEPELEER.

Digitized by Google

HET MEER.

GROENE boorden, kalme zoomen
Van het zilverhelder meer,
Aan uw oever kom ik droomen
En verpoozen keer op keer.

Het windje verheft zich,
De kuiven die ruischen,
De golfjes die bruisen
En spatten en spelen
In paarlenden vloed.
De koestrende zonne
Verfrischt hare stralen
In 't rimplende nat;
Haar kleuren bemalen
't Met hemelschen gloed.

De bootjes die schuiven
Op wieglende veeren;
Zij gaan en zij keeren
Nooit moede te varen
Het land te gemoet.
En de oevers weergalmen
Van 't plassen en roeien
Der vroolijke maats;
En 't zingen en stoeien
Verrukt het gemoed.

Wat aaklig gefluit
Bedreigt met gevaren?
De zwalpende baren
Horten de dobrende schuit,

Digitized by Google

En plonzen en ploffen
Het brooze getuig
In d'eindloozen poel,
En gejoel en gejuich
Wordt bangend gewoel
En vergaat in een kreet.

Weer stoeien de golfjes fleemend
Met knakkende riis en riet;
Weer ruischt hunne kalme bedding
Zoo zacht als de onschuldge vliet;
Weer komen de golfjes likkend
En labrend tot ons gespoeld.
Maar wee! dit gespeel is doodend,
Schijnheilig is hun gekoes.

Onder 't effen watervlak
Liggen de offers, die het lokte;
Aan het strand staan moeders, kinders;
Handenwringend, hulpeloos,
Vloeken zij 't boosaardig meer.

Heilloos water, valsche spiegel,
Die ons zooveel leed aanbracht,
Zij ten minst uw golfgewiegel
Ons geliefden eeuwig zacht.

Hooploos staren we op uw golven,
Mijmrend op uw murmlend lied,
Sus ze zacht, de in 't graf bedolven:
Hier alleen is er verdriet.

Groene boorden, kalme zoomen,
Van de zilverhelder zee,
Aan uw oever kom ik droomen
Van een leven zonder wee.

Hasselt. J. L. LEETEN.

Digitized by Google

WENKEN EN VRAGEN.

Korting, afhouding. Kiliaan (niet Kiliaen) geeft die woorden niet. Dat heeft met de quaestie niets te maken. Hij spreekt ook niet van een *rijwiel!*

Afhouding ís hetgeen van een jaarwedde... wordt afgehouden als wij aan 't woord die beteekenis géven; anders niet Ik kan me moeilijk den vorm voorstellen, dien 't woord in mijn dialect hebben zou, indien 't gebruikelijk was. Géven we nu aan 't woord bewuste beteekenis, dan doen we 't alleen omdat we bedoeld begrip in 't Fr. *retenue* hooren noemen.

Korting ís in 't *Nedl.* wél de naam van 't hier betrokken begrip, welke beteekenis het woord in dialect ook hebben moge.

Oogpunt (*onder dat —*). « Bij anderen leest men *in dat oogpunt, uit dat oogpunt.* » Ik kan er bijvoegen : bij anderen nog *van dat oogpunt.* Natuurlijk! De Zuidnederlander, voor wien die uitdrukking niet tot de levende taal behoort, maakt er alles van. Die onvastheid van taal is juist een kenmerk van 't Zuidnederl. Het *Nederl.* zegt : *uit dat oogpunt.* Dat is logisch gezegd en daarom goed. Waarom men niet zeggen mag *onder dat oogpunt?* Omdat, wanneer die uitdrukking voor den Vlaming niet tot de levende taal behoort, en 't *zuiver* Nederl. *uit dat oogpunt* zegt, hij, die in de boekentaal *onder d. o.* schrijft, het alleen kán doen onder Fr. invloed en zich dus aan een gallicisme bezondigt. Of zij, die *in dat oogpunt* zeggen, uit het Fr. vertalen? Neen. Dat is weer een ander knoeierij Niemand zegt dat, dan hij, die maar onvolkomen Nederlandsch kent Hier hebben we een geval van verkeerde analogie, onder den invloed van *in dit opzicht,* zooals *van dat oogpunt* gezegd wordt — door brekebeenen — onder den invloed van *van dat standpunt* (*uit*).

In beroep gaan. Waar 't Fr. in ons land steeds de rechtstaal geweest is; waar we iederen dag in de *Chronique judiciaire* van onze Fr. dagbladen *aller en appel* (*en cassation*) lezen; waar 't volk *in appél* of *in kassoosje goot* is de herkomst van *in beroep gaan* niet twijfelachtig; alleen hij, die zijne oogen toeknijpt, kan 't licht van de zon niet zien, als ze schijnt.

Men beroept zich op 't gezag v. d. Hr. J. Obrie. Te recht. Doch hier heeft die uitstekende taalkenner zich vergist. Trouwens in *De Nederlandsche Rechtstaal,* blz. 27, geeft hij de uitdr. : beroep instellen, in hooger beroep gaan, of *komen,* beroep aanteekenen. Door mij nu geraadpleegd schrijft hij : « Het is waar, dat ik in m. werkje De Nedl. Rechtstaal enz. de uitdr. « in beroep gaan » in bescherming *schijn te nemen.* (Ik cursiveer). Toen ik dat schreef, was mijn aandacht

Digitized by Google

niet bijzonder gevestigd op de meerdere of mindere deugdelijkheid van *in beroep gaan.* » De uitdr. die hij zelf voor de beste houdt is : *beroep instellen*, althans met betrekking tot de rechtstaal. Wat ik er kan van zeggen, is dat de gewone uitdr. in 't Nedl. is : *in beroep komen*, en dat deze alleen voor de figuurlijke taal in aanmerking komt. Wie dan toch in beroep wil *gaan*, kan maar gerust onder 't Fr juk voortsukkelen.

De gebroken potten betalen. Als dát geen gallicisme is, zijn er geen! Dat alleen is de quaestie. De verfransching in Zuid-Nederland nam een aanvang zoo'n langen tijd vóór de Fransche pensionaten (niet *pensionnaten*)!

Camera obscura. Eén Belgisch leeraar althans ken ik, in een athenaeum, waar dat uitstekend boek op 't programma voorkomt, die het door de jongens niet laat koopen, omdat, naar hij zegt, « de tekst te duister is ». Zou die dan zoo wél begrijpen?

Brussel. H. MEERT.

De bovenstaande regelen, destijds door mij ingezonden, slaan op enkele aanmerkingen gemaakt op mijn *Taalpolitie* (verschillende afl. v. h. *Belf.* '94 en '95). Zie *Belf.* '95, 2, 134-135.

Gent, October. H. MEERT.

Ieperen, Iperen of Iper. — De heer Meert vraagt mij of ik hem toestem dat de Iperlingen den naam hunner stad met *korten, zuiveren i*-klank uitspreken. Indien die geachte taalleeraar eenige voorbeelden van dien klank gegeven had zou ik hem daarop kunnen antwoorden; nu niet, want ik weet niet juist hoe die klank klinkt. De zeer eerw. heer R. Carette schreef mij dat Iper wordt uitgesproken met den klank van *i* in *titel, artikel*, enz. iets waarmede ik het geheel eens ben.

Maar *i* in *artikel* of in het oude *beghinen* enz. klinkt niet als *ie* in *bier*.

De heer Meert zegt dat *ie* in Nederlandsche woorden kort wordt uitgesproken en alleen lang is vóór *r*, en dat ik mij vergis door te denken dat *ie* een tweeklank is. Welnu, ziehier wat ik daaromtrent kan getuigen : Behalve de uitspraak van het zuidwesten, het westen, het midden en het noorden van West-Vlaanderen, hoorde ik die van Gent, alsmede van de provinciën Zuid- en Noord-Holland en Gelderland, en overal hoorde ik den zelfden *ie*-klank, zoowel in *bier, zier, gier, kier*, als in *wie, bied, brief, ziek, hiel, vliem, wien, iep, piepen, spies, schiet, niet*, enz. — Ik heb daar nergens eenen zweem van verschil in dien klank waargenomen: alleen in zekere streken van Fransch-Vlaanderen wijkt hij tamelijk sterk van die algemeene uitspraak af.

Nu geloof ik den heer Meert op zijn woord wanneer hij bevestigt dat de spraakkunsten den *ie*-klank niet als tweeklank vermelden, maar behalve dat de spraakkunsten veel, zonder onderzoek, van elkander overnemen, moeten zulke regelen op talrijke feiten steunen of zij hebben geene waarde. Welnu, men luistere goed en men zal hooren dat *ie* bepaald zoo zuiver niet klinkt als b. v. *i* in *beghinen*, of als *o* in *molen*, of als *uu* in *vuur*. Men hoort er nl. na den *i*-klank nog dien der doffe *e*. Wel is waar zegt de heer Meert dat de *ie*-klank in Zuid-Nederland algemeen verkeerd wordt uitgesproken. Maar, zooals ik reeds zeide, *ie* klinkt in Noord-Nederland juist zooals hier.

Digitized by Google

Nu zou men nog kunnen opwerpen dat ik het bestaande verschil wellicht niet opgemerkt heb, doch ik mag den lezer verzekeren dat mijn oor daarvoor openstond en ik, b. v. dadelijk waarnam dat *is*, hetwelk te Gent als *es* wordt uitgesproken, — terwijl het in Zuid-Brabant met den duitschen *i*-klank (in *ich* enz.) klinkt, — in Holland even als in West-Vlaanderen uitgesproken wordt; dat de tweede *i* van *minister* in Holland klinkt als *i* in *is*; dat *cholera* er den klemtoon heeft op *e*; dat de *l* van *melk* er verdubbeld wordt met den doffen *e*-klank er achter (mel.ek), enz. — Dit ten bewijze dat ik goed naar de uitspraak horkte.

Daaruit blijkt dus, denk ik, dat zoo de Coremans-commissie op de uitspraak lette, zij verkeerd deed met *Ieperen* in plaats van *Iper* aan te bevelen, en zij zeer goed zou gedaan hebben met opzichtens *Iper* te handelen zooals zij deed opzichtens *Iseghem* en *Isenberge*, waar de *i* juist denzelfden klank heeft als in *Iper*.

Zooals ik in mijn eerste artikel schreef, komt de *ie*-klank in *niet eene* der vroegere spellingen van *Iper* voor, en ook de door mij genoemde Hollandsche wetten deden het niet, maar schreven *i* voor. Ik geef toe dat zulks geene reden ware om nu nog *ie* niet te schrijven, indien dit de richtige spelling ware, doch ik geloof afdoende bewezen te hebben dat zij het, met het oog op de uitspraak *niet* is, en steeds werd de uitspraak geëerbiedigd zoolang *i* door *ie* niet werd vervangen; immers men weet dat de Y-klank in West-Vlaanderen steeds klonk en nog klinkt als *i* in *beghinen*.

De heer Meert is van gevoelen dat de naam van Iper met dien der iepenboomen samenhangt; — een gevoelen dat ik niet zal bestrijden, maar ik houd het er voor dat de afleiding voor de uitspraak moet onderdoen.

Met den heer pastoor Carette en wijlen A. Vandenpeereboom dacht ik dat de spelling *Iper* boven *Iperen* te verkiezen was, omdat men steeds *Iperling* zegt en nooit *Iperenling*. De heer Meert deelt deze zienswijze niet, en wel omdat men zegt : « Wetteraar, Lokeraar » en niet « Wetterenaar en Lokerenaar ». Doch zoo daarmede bewezen wordt dat A. Vandenpeereboom's beweegreden niet volstaat om de spelling *Iper*, in plaats van *Iperen*, te wettigen, zoo is het anderzijds klaar dat 's heeren Meert's antwoord niet bewijst dat de uitgang *en* bij *Iper* dient gevoegd te worden. Vóór het invoeren van de reeds bedoelde hollandsche wetten van 1827 en 1829 was die uitgang nooit in de spelling van Iper voorgekomen; en alvorens hem voor richtig te houden zal ik wachten tot dat men aantoont waarom hij naderhand moest ingevoerd worden: hij komt immers, evenmin als de *ie*-klank met de uitspraak door de West-Vlamingen, van Iper, overeen, en 't is niet te ontkennen dat er overal, voor het schrijven der plaatsnamen, rekening met de uitspraak wordt gehouden.

Etterbeek. K. De Bruyne.

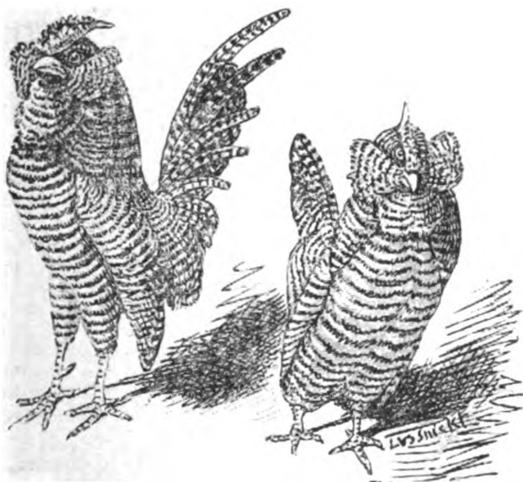
Digitized by Google

BOEKENNIEUWS EN KRONIJK.

Het Vlaamsch Neèrhof, door AUG. VAN SPEYBROUCK, met medewerking van den bestuurder van het « Vlaamsch Hoenderhof » te Kapellen (bij Antwerpen). Nr 92 der schriften door het Davidsfonds uitgegeven. Gent, A. Siffer.

Het is een schoon boekdeel van 259 bladzijden, met 70 platen, verdeeld in 5 afdeelingen en 28 hoofdstukken, handelende over de verschillende Vlaamsche rassen der *Hanen* en *Hennen* : het hoenderkot;

het inpakken der eieren, het vetten der hoenders, het kruisen en uitkiezen der beste hoenders, den guano, de pluimen, de hulp in ziekten en ongevallen; de verschillende Vlaamsche oriën van *Duiven* en hun voeder; de *Kalkoenen*, *Perelhoenders* en *Pauwen*; de *Zwemvogels* : Eenden en Ganzen; het kunstmatig uitbroeien en opkweeken, enz. enz.

Digitized by Google

Het werk is geoordeeld geweest door deskundigen. De heeren Joffroy, Nypels, Lambrechts, Van der Snickt, Monseu zijn in de vogelwereld genoeg gekend en het waren zij die den keurraad der Internationale tentoonstelling van Merchtem uitmaakten. Welnu, zie hier hun oordeel : *dit verdienstelijk boek is onmisbaar voor alle kweekers, vetters, koopers en verkoopers, ook kronen wij het met den eersten prijs : een diploma en gouden medalie.*

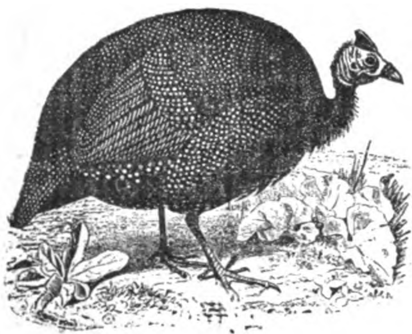
Daar de hoenderkweekers in het Davidsfonds « legio » mogen heeten, verwondert het ons geenszins dat het werk van den eerw. heer Van Speybrouck ontvangen geweest is gelijk weinig boeken van het Davidsfonds het werden. Ook verdiende het alleszins dit gunstig onthaal : het is wel geschreven, leerzaam en praktiek, prachtig gedrukt en met kunstige platen versierd.

Het leid- en hoofdgedacht ervan verdient aangemerkt te worden : « de toekomst in het kweeken der hoenderen is aan de Vlaamsche

Digitized by Google

rassen; met die te houden en te verzorgen, zal de landbouwer meest inst hebben en tevens meest genoegen. Ook, waarom naar den

vreemde gaan, als wij hier te lande alles kunnen vinden wat wij noodig hebben? Waarom het schoone en ware woord van onzen dichter Ledeganck vergeten :

Geen rijker kroon
Dan eigen schoon! »

Heer Ossenblock zocht te Brugge de middelen om het Davidsfonds te doen bloeien en aangroeien. Ziehier het middel : veel boeken uitgeven gelijk het *Vlaamsch Neerhof*. Q.

VICTOR DE MEYERE. — **Verzen.** — Omslag- en tekst-versieringen van VICTOR HAGEMAN. — Antwerpen, de Nederlandsche Boekhandel, bestuurder L.-H. Smeding.

Dit is in alle opzichten een buitengewoon en merkwaardig boek.

Wat druk, papier, kortom wat de stoffelijke verzorging aangaat, is het eene prachtuitgave zooals er tot hiertoe maar weinige in Vlaanderen het licht zagen.

En wat de verzen aangaat...

Wij begrijpen niet alles, verre van daar. Maar begrijpen of niet, we lezen alles met het hoogste genot. De wondere complexiteit der gevoelens en hartstochten van den diepen Weltschmerz eens wonderlijk begaafden twintigjarigen, ziedaar de bron van de rijke bezieling welke in de Verzen van den heer De Meyere zich uitstort. Twintig jaar : jeugd en lente, levenslust, overmoed. En dan de Weltschmerz : levensmatheid, nacht en wanhoop, alles zwart en somber. En die tegenstrijdigheden tot één geheel versmolten.

Digitized by Google

Dat de heer De Meyere pas twintig jaar oud is, werd mij verzekerd. Overigens, hij zegt het zelf :

Verhef mijn ziel! door 't jeugdge, krachtge voelen
des levens, 't stil geluk van uwe deugd,
want op mijn twintig jaren bloeit een hoop...

Bij 't eerste reppen van zijn vlerken, ziet men aan het adelaarsjong, dat het zijn aard is te zweven. Het is eene voorzegging die elke lezer zal doen, wanneer hij ook maar een enkelen blik slaat op deze bezielde gedichten, dat hun jeugdige zanger van nu af plaats neemt onder de keurigste onzer Nederlandsche dichters.

Rood-gloeiend striemt de zon de blauwe luchten,
waar zilvrig doomt een effen duisternis...

Twee verzen slechts : welnu, hoeft er iets meer om, in ééns, den zomeravondhemel, met zijn diepdoorschijnenden zilverglans, en het donkeren van het Oosten, en de gloeïng van de ondergaande zonne te tooveren voor de oogen van den geest?

Dat veel onduidelijk is en niet te vatten, moet niet verbazen : het zijn indrukken. — En veel is er daarenboven dat alleen maar beteekenis heeft, een diepe beteekenis wellicht, voor den zanger zelf :

Er schuilt in al de dingen, die ik zing
zoo'n wondre zin die weinigen beseffen
zullen, in hun stil-leven dat zóo effen
henenvloeit, zonder droom noch mijmering.

O, zangen van mijn ziel! ik zeg mijn leven
rein uit in uwe gelukzaligheid,
omdat elk lied, altoos een nieuwer streven,
en breeder Passie om mijn slapen leit.

Uw zoet geluid, dat om mij heên komt spelen
met balsemklanken, die ooren streelen,
't ruischt ál de jeugdge schoonheid van mijn hert!

Groot is uw doel, mijn zang : Een jeugd van weelde, —
maar ook van smart, — 't herscheppen met die beelden
die mij omruischten... sinds ik Dichter werd!

Wij willen geene afkeurende bemerkingen maken op enkele kleine nalatigheden van de taal, omdat wij niet over genoegzame plaats beschikken om te loven en te prijzen in de mate zooals wij 't zoude willen doen, zooals wij achten dat de schrijver het verdient.

Digitized by Google

Liever willen we eenvoudig een paar gedichten mededeelen : — Ei, moeilijk valt het te kiezen...

Dees dag breekt uit in goud, en houdt gebogen
de witte bloesems aan de groene twijgen,
die in het vochtig groeien, zacht bewogen,
hun zilvrig sneeuwigheden nederneigen.

o, Alles wat 'k in liefde heb ontvangen
en al 't geen ik aan liefde heb genoten,
— vergeten Passies nu, — is thans in zangen
van vreugdevolle frischheid uitgeschoten.

En klaarder worden vuurge schemeringen,
die reeds den ganschen nacht te trillen hingen
met 't flauwe goud der bleeke manestralen.

En 't hart ook wil in lichte dag uitstralen
zijn al-genot, nu 't alles zal vervroomen
door mijn diep lied, doorleefd met passiedroomen.

En ten slotte dit nog, een blijde kreet van hoop uit een jeugdig en gloedvol hart :

o Dichters, vrienden, schoonre Tijd zal dringen
op ál dees makke machtloosheid; 't verlangen
naar andre horizonen voel ik zingen,
en 't Glorielicht stroomt langs mijn bleeke wangen.

Een wijd-geopend leven heeft beschenen
dit Land, en 'k zie thans, machtig om ons henen,
een Toekomst doomen, als een lichte Vrede
algoed en schoon, nu onze handen gleden

om 't hoofd ons Volks, dat stond als een verloren
kind in het zonnelichten van dees dagen...
Maar frissche Tijd is thans met ons geboren.

In ieder oog is die Tijd opgeblonken
en wijl ons Jeugd verruischt, met sneller dagen,
blijft één Deugd toch in aller hart gezonken.

Verzekering tegen de arbeidsongevallen, voordracht gehouden in de Vlaamsche conferencie der balie van Gent, den 20 Juni 1895, door L. DE VLIEGHER, advokaat bij het Hof van beroep te Gent. Drukkerij Alf. Siffer, St Baafsplein, Gent.

Dat vlugschrift dat 32 bladzijden telt, behelst zooals bovenstaande titel het vermeldt, eene grondige, wel beredeneerde studie over de ver-

Digitized by Google

zekering tegen de arbeidsongevallen en stelt in haar waar daglicht eene kwestie of zaak welke van het grootste belang is voor alwie, voor het verrichten van onverschillig welk werk, dat meer of min gevaar oplevert, gedwongen is werklieden in zijnen dienst te hebben.

Voldoende is het, meenen wij, de verschijning ervan aan te kondigen, er op te wijzen dat het een goed en degelijk werkje is dat verdient geraadpleegd te worden, dat het in eene goede taal geschreven is, en dat, wij hopen het, welhaast zal gevolgd worden door een en meer andere.

Dr. F. A. Snellaert. Lezing gehouden in de plechtige vergadering der *Koninklijke Vlaamsche Academie* op 20 Juni 1895, door Mr Julius Obrie. — Gent, A. Siffer, drukker der Koninklijke Vlaamsche Academie.

Wij hebben reeds, in ons verslag over bovengemelde plechtige vergadering, deze voordracht van Mr Obrie naar verdienste geprezen. Thans dat zij in druk verschenen is, schatten wij nog hooger deze puike levensschets, der gedachtenis waardig van den koenen Vlaamschen strijder, wiens aantrekkelijke beeltenis zij ons opnieuw voor de oogen brengt.

Men ziet duidelijk dat de schrijver dezer levensschets, alhoewel streng onpartijdig en geenszins overdrijvende, een vriend en bewonderaar is van den man wiens vroegtijdig afsterven eene ramp was voor de Vlaamsche beweging.

Niet alleen als Vlaming wordt Dr. Snellaert ons hier voorgesteld, maar ook als een op ambtsplicht nauwgezet geneesheer en tevens als een ware menschenvriend. Wij zeggen Mr Obrie namens de Vlaamsche bevolking dank, ons een beeld zoo treffend van gelijkenis te hebben geschonken van den man wiens aandenken nog immer voorleeft bij allen die strijd voeren voor Vlaanderens heilig taalrecht.

Handleiding tot de kiesverrichtingen, *tijdsorde der kiesverkingen en verklaring der wetsbepalingen, gevolgd door samenvattende tafels, ten gebruike der voorzitters van kiesbureelen, stemopnemers, sekretarissen, getuigen en kiezers,* door Edmond De Bock, onderzoeksrechter in de rechtbank van eersten aanleg te Gent, oud provincie- en gemeenteraadslid. (Elfde uitgaaf.) — Gent, drukkerij A. Siffer. — Prijs: frank 2,75.

Eenige dagen geleden verscheen de Fransche uitgaaf van dit nuttig en onmisbaar werk. Thans is de Vlaamsche uitgaaf ervan verschenen, welke bestemd is om, in onze Vlaamsche gewesten, nog grootere diensten te bewijzen, nu met de gemeentekiezingen.

Deze elfde uitgaaf, voorafgegaan van de verzameling van al de Belgische kieswetten is volkomen op de hoogte gebracht van de nieuwe wetgeving op de kiezingen in alle graden.

Zij bevat al de inlichtingen welke de voorzitters van kiesbureelen, stemopnemers, secretarissen, getuigen en kiezers kunnen noodig hebben.

Digitized by Google

om met kennis van zaken hun ambt te vervullen of hun stemrecht uit te oefenen.

De lof van den heer De Bock als uitlegger en verklaarder onzer kieswetten is niet meer te maken; zijne handleiding is, als een zekere vertrouwbare gids in de kieswerkingen, overal in gebruik. De vollediging welke zij thans, naar aanleiding der nieuwe kieswetgeving, heeft bekomen. maakt haar volkomen onmisbaar voor al wie de oplossing van welkdanig betwist punt in zake van stemrecht of kieswerking behoeft te kennen.

Iets over Vlaamschgezindheid door Dr C.-J. HANSEN, Bestuurder der Koninklijke Vlaamsche Academie. Gent, A. Siffer, 1895.

Iets over Vlaamschgezindheid. Zoo luidt de titel van de merkwaardige feestrede welke Dr C.-J. Hansen op de plechtige zitting der Koninklijke Vlaamsche Academie van dit jaar uitgesproken heeft. Terwijl het langzamerhand mode wordt zich uit te geven voor Vlaamschgezind, wordt het ook met den dag een dringender noodwendigheid het onderscheid te maken tusschen de Vlaamschgezinden uit overtuiging en die menschen wier Vlaamschgezindheid alleen modeartikel is, ofwel baatzuchtige huichelarij. Talrijk zijn de plichten welke de ware en overtuigde Flamingant te vervullen heeft. « Dat men Vlaamsch dichte en schrijve, dat men Vlaamsch spreke en onderwijze, dat men in iedere partij, in elke vergadering — ook de hoogste — het taalrecht van zijn geliefd volk eerbiedigen doe.... goed, zeer goed, hiervoor dankt u het vaderland. Doch boven en beneden deze tijdelijke bezigheden, links en rechts, vóór en achter u, in uwen handel en wandel wacht u de wereld : dáár plege en huldige men de **Practische Vlaamschgezindheid!!**.... Nederlandsch is de taal van den echten Vlaming, niets dan Nederlandsch; het Fransch is eene vreemde taal, die hij slechts in nood gebruiken zal... Het is zijn plicht een wakend oog te houden op de eerlijke uitvoering en toepassing der met moeite verkregene Vlaamsche wetten in het Gerecht, het Bestuur en het Onderwijs....

Laat u door geen Waal vertreden,
Buig niet voor zijn euvelmoed,
Maar bewaar uw taal en zeden,
Uwer vadren goed en bloed.

Dan eerst moogt ge er van gewagen,
Dat ge voor uw rechten pleit;
Dan herbloeien eens de dagen
Uwer oude heerlijkheid! »

Cultures spéciales, par PAUL DE VUYST. Gand, A. Siffer.

De heer De Vuyst, landbouwingenieur en Staatstoezichter van den landbouw, heeft in een vlugschrift de verschillende practische proeven verzameld welke hij te Borsbeke (bij Aalst) uitgevoerd heeft. Zeer nuttig werkje voor de landbouwers en al die welke belangstellen in den landbouw.

Digitized by Google

La Belgique ecclésiastique, 7e uitgaaf. Prijs : fr. 3,50. Het is een jaarboek van de geestelijkheid en van al de kloosters in België. Het bevat de lijst der Bisschoppen, der groot-vicarissen en van al de dignitarissen der bisdommen, hoofdkerken en seminariën. Verders de opgave van alle pastoors, onderpastoors, kapelanen, vrouwen- en mannenkloosters, enz.

Onnoodig het nut te doen uitschijnen van dit kostelijk werk.

Jaarboek der Koninklijke Vlaamsche Academie voor 1895. Gent, A. Siffer. Fr. 2.

Dit werk bevat nevens de wetten der Academie en andere officieële stukken en inlichtingen nuttig om kennen, het leven van wijlen K. Stallaert door Th. Coopman en eene levensschets van wijlen den eerw. heer Habet, door Fr. de Potter.

Het boek is opgeluisterd met een schoon gegraveerd portret van den heer Stallaert.

Etude historique sur les corporations professionnelles chez les Romains, depuis les origines jusqu'à la chute de l'Empire d'Occident, par J. P. WALTZING, professeur à l'Université de Liège.

Onzen lezers wordt dit werk, waarvan het eerste deel bij Karel Peeters, te Leuven, pas is verschenen, nader bekend gemaakt, in een volgend nummer.

Grammaire française à l'usage des Flamands, par GUIL. KIRSCH, professeur à l'école normale primaire et à la section normale moyenne de Gand-Louvain, Charles Fonteyn, aîné. Prix : 2 fr.

Wie op korten tijd aan jonge Vlamingen de Fransche spraakkunst practisch wil leeren, moet gansch zijne leergang, stof en methode schikken naar de kennis die zijne leerlingen van de Vlaamsche spraakkunst alreeds opgedaan hebben. Zoo vermijdt hij immers het nutteloos herhalen van bepalingen en grondregels, die in de beide talen gelijk zijn en het meest afgetrokken deel der spraakkunst uitmaken; zoo wint hij tijd om langer en beter te steunen op die punten waar het Fransch van het Vlaamsch verschilt. Dat heeft de schrijver goed voor oogen gehouden in het bewerken zijner spraakkunst. Daarbij heeft hij nog zeer wijs gehandeld met alleen de regels, bemerkingen en uitzonderingen te geven, die waarlijk voor de leerlingen practisch zijn. K.

Wetenschap, Letteren en Kunst in Nederland, voornamelijk in de 19e eeuw. Biographisch overzicht. Deel I. Taal en letteren, met een alphabetisch register.

De heer Martinus Nijhoff, uitgever te 's Gravenhage, stelt zich in deze uitgave ten doel : « meerdere bekendmaking van de Nederlandsche voortbrengselen van den geest in het buitenland ». « Vandaar ook, zegt hij, de Fransche taal, waarin de allernoodigste bemerkingen gesteld zijn. »

Digitized by Google

Alleen oorspronkelijke werken van Nederlanders of werken van buitenlanders in Nederland verschenen (geen nadrukken) werden opgenomen, terwijl van vertalingen alleen die in dichtmaat als oorspronkelijk werk kunnen gelden. Ten opzichte van eenige oude en klassieke werken is van dien laatsten regel hier en daar afgeweken.

Dit deel, een boek van 302 bladz. in-8°, handelt over Taal en Letteren, twee andere deelen, de andere talen van de Hollandsche geestesproductie bevattende zijn in bereiding.

Nuttig, practisch werk, waarvan de verzamelaar-uitgever, die het met veel zorg, kennis en methode uitgevoerd heeft, den dank verdient van alle minnaars der Letteren, der Kunst en der Wetenschap.

Onze letterkunde in den vreemde beoordeeld. — De heer L. van Keymeulen, letterkundige te Antwerpen, heeft reeds eene reeks merkwaardige artikels over onze hedendaagsche Nederlandsche letterkunde geschreven in de *Revue des Deux Mondes*. Zijne studiën liepen er over Ledeganck, van Rijswijck, Jan van Beers en Multatuli. Nu gaf hij eene in de *Revue encyclopédique* van Parijs, waarin hij handelt over de Geyter, Vuylsteke, Hiel, de juffrouwen Loveling, Jan Van Droogenbroeck, Antheunis, V. de la Montagne, Wazenaar (Dr A. De Vos), wiens *Vuurberg* hij vertaalt, Pol de Mont en Helene Swarth. Aan deze laatste geeft hij blijkbaar de voorkeur. Deze studie wordt opgeluisterd door de portretten van Virginie Loveling (naar eene photografie van Edmond Sacré te Gent), van Gentil Antheunis, van Wazenaar in uniform van krijgsarts, van Pol de Mont en van Helene Swarth als Mevrouw Fritz Lapidoth.

In *The Athenæum* van Londen, schrijft hoogleeraar Paul Fredericq : (vertaling getrokken uit het *Volksbelang*) :

Talrijke verhandelingen over plaatselijke geschiedenis werden geleverd door de heeren F. de Potter, L. Mees, Julius Vuylsteke, Edm. Vander Straeten en anderen, die getuigen van het groot belang, dat in de geschiedenis van Vlaanderen wordt gesteld. De toestand der Vlaamsche gewesten tijdens de achttiende eeuw vóór en onder de Fransche overheersching werd bestudeerd door de heeren Aug. Thys, Th. Sevens en E. Poffé. Wijlen George Bergmann gaf ons in zijne *Gedenkschriften* een treffend tafereel van Vlaamsch-België in den Franschen en in den Hollandschen tijd tot aan de omwenteling van 1830.

Letterkundige critiek beoefent op uitstekende wijze de heer Max Rooses, die in zijnen laatsten bundel *Letterkundige studiën* de volgende schrijvers behandelt : den prozaïst Sleeckx en de dichters Prudens Van Duyse, Julius De Geyter, Jan Van Beers en Helene Swarth ; te gelijk wijdt hij een belangrijk opstel aan het groote epos der Finnen, de *Kalewala*. De heer pastoor H. Claeys vestigde de aandacht op de letterkundige waarde van het proza van Jan Van Ruusbroec, den beroemden Brabantschen mysticus der 14de eeuw. De heer Julius Pée, die eene bijzondere studie gemaakt heeft van den grooten Hollandschen schrijver Multatuli (Douwes Dekker), heeft eenige belangrijke brieven

Digitized by Google

uitgegeven van de vrouw van zijnen held, Tine, door haren echtgenoot vereeuwigd in zijn meesterstuk *Max Havelaar* (1860). De schrijver van dit artikel heeft, in *Onze historische liederen van vóór de Hervorming*, de oude geschiedzangen van Noord en Zuid bestudeerd vóór den tijd van de godsdienstoorlogen der 16de eeuw, en de heer Fl. van Duyse voegde er achttien zangwijzen in moderne notatie bij. In zijne belangrijke verhandeling *De æsthetiek van het lyrisch drama* besprak de heer Arthur Cornette de theorie van de nieuwe samensmelting van drama en muziek, zooals die met zooveel bijval werd beproefd door Peter Benoit in Vlaanderen en door Fibich in Bohemen, op het voetspoor van Beethoven's *Egmont*, van Weber's *Preciosa*, van Mendelssohn's *Sommernachtstraum* en van Meyerbeer's *Struensee*.

Naast talrijke tooneelstukken, waarvan *Palma's dochter* van den heer Frans Gittens onder de beste mag gerekend worden, is er ook een groote oogst van dichtwerken. Wij zullen slechts de voornaamste vermelden. Mej. Hilda Ram gaf eenen nieuwen bundel van metrische verhalen uit, *Nog een klaverken uit 's levens akker*. De heer Emanuel Hiel, een veteraan der Vlaamsche dichtkunst, schonk zijne *Symphonieën en andere Gezangen* en de heer Pol de Mont gaf ons eenen bundel van zeer verscheiden inhoud, *Iris*, die prachtig geïllustreerd is en zich voordoet onder eene gedaante, die gansch ongewoon is in de zeer democratische drukkunst van Vlaanderen. De heer J. L. Haller vervaardigde verdienstelijke vertalingen van eenige idyllen van Theokritos.

De heeren Aug. Snieders en L. van Rukkelingen, twee onzer oudste prozaschrijvers, schonken ons nog nieuwe boeken. De heer van den Bergh schreef eenen historischen roman over den Boerenkrijg der Vlaamsche landlieden tegen de loterij onder de Fransche Republiek. De heer Gustaaf Segers gaf ons alweer schetsen uit het Kempische boerenleven. In *Sursum corda*, een van de voornaamste successen van het jaar, beschrijft de heer Cyriel Buysse de hoogere standen op ons Vlaamsch platteland. De meesteres van ons hedendaagsch proza in Vlaamsch-België, Mej. Virginie Loveling, gaf ons twee romans, *Eene Idylle* en *De Bruid des Heeren*, die te gelijk verrukkend, eenvoudig en diep zielkundig zijn.

Koninklijke Vlaamsche Academie. *Vergadering van 16 October.* — Na de voorlezing en vaststelling van het verslag der vorige bijeenkomst, wordt overgegaan tot kiezing van een lid der commissie van Geschiedenis, Bio- en Bibliographie, ter vervanging van wijlen den heer Mathot. Wordt benoemd de heer Gailliard.

Vervolgens wordt tot lid der commissie voor het onderzoeken van het *Woordenboek der Nederlandsche Taal*, ter vervanging van den heer de Vos, ontslaggever, benoemd de heer Micheels.

De heer F. de Potter leest namens den heer P. Genard de inleiding tot een opstel over het Beleg van Antwerpen in 1583. Dat stuk zal in de *Verslagen en mededeelingen* worden opgenomen.

Bij akte van 13 September 1895 hebben jufvrouwen Sophie en Marie Boury, renteniersters te Brugge, aan de Koninklijke Vlaamsche Academie

eene som van 10.000 frank geschonken, waarvan de kroozen zullen gebruikt worden tot uitbreiding der Vlaamsche taal en zeden.

Daartoe zal de Academie, alle vier jaren, voor Belgische dichters eenen prijskamp uitschrijven van liederen, met eenen prijs van 500 fr. Deze prijs zal den naam dragen van *Karel Boury*.

Bij koninklijk besluit van 9 October, wordt de minister van binnenlandsche zaken en openbaar onderwijs gemachtigd die gift te aanveerden voor de Vlaamsche Academie.

De heer G. Kasteleyn heeft het marmeren borstbeeld van Jan Frans Willems ingeleverd, dat hem voor de Koninklijke Vlaamsche Academie door de Regeering werd besteld.

Het is een schoon werk, zeer gelijkend, vol bezieling. De familie Willems, die het borstbeeld is komen bezichtigen, was er zeer mede ingenomen en heeft den kunstenaar over zijn werk geprezen.

Vijfjaarlijksche prijs van Nederlandsche letterkunde. — Die prijs van 5.000 fr., sedert 1850 bestaande, werd tot hiertoe opvolgend aan de volgende schrijvers toegewezen :

1850-1854. Hendrik Conscience met *Jacob Van Artevelde.*
1855-1859. Prudens van Duyse (*Gedachten.*)
1860-1864. Mevr. Courtmans (*Het geschenk van den Jager.*)
1865-1869. Hendrik Conscience (*Bavo en Lieveken.*)
1870-1874. Tony Bergmann (*Ernest Staes.*)
1875-1879. Pol de Mont (*Gedichten.*)
1880-1884. Jan van Beers (*Rijzende blaren.*)
1885-1889. Hilda Ram (*Gedichten.*)
1890-1894. Virginie Loveling (*Een dure Eed.*)

Proficiat. Onze medewerker en stadgenoot W. De Vreese, medeopsteller aan het groot *Nederlandsch Woordenboek*, te Leiden, en H. Meert zijn respectief benoemd de eerste tot leeraar in de Nederlandsche philologie aan de Hoogeschool van Gent, en de tweede tot leeraar aan het Atheneum in dezelfde stad.

Ons Davidsfonds. — Met uw' oorlof, Geachte Lezers, wil ik, terloops, nog eens terugwijzen op de laatste algemeene vergadering van ons Davidsfonds. De heer Ossenblok heeft daar eenige treffende waarheden gezegd die, bijzonderlijk door sommige onzer jongere mannen, dienden eens goed overwogen te worden; mogelijks zoude dit hunne denk- en vooral hunne spreekwijze over vele zaken grootelijks matigen. Immers, veler beoordeeling, ja, sommiger uitvallen zelfs, over en tegen het Davidsfonds zijn geenszins gewettigd. Omdat die machtige vereeniging zelden of niet optreedt als eene strijdmacht voor maatschappelijke of Vlaamsche belangen; mag zij daarom als min verdienstelijk of min noodig worden aanzien? Zeker is het dat de sociale belangen tegenwoordig alles zoodanig overheerschen dat niets zoozeer noodig wordt en is, als goede sprekers, schrijvers, werkers voor recht en waarheid. Maar, vraagt de heer Ossenblok,

Digitized by Google

om goed te spreken, wel te schrijven, nuttig te werken, verstaan en begrepen te worden, behoeft men dan geene letterkunde meer? Is het nu zonder verdienste de beste werken onzer dichters en romanschrijvers onder het volk te verspreiden en onze taal te doen waardeeren door hare schoonste voortbrengselen?

Moet het geestesleven bij ons volk geheel worden uitgedoofd en mag het niets meer hooren dan van arbeid en kapitaal, recht en onrecht, verdrukking, miskenning en tegenstand, omwenteling en beteugeling? Is dan de mensch heel en gansch en uitsluitelijk stoffelijk geworden?

Laat ons toch redelijk zijn, vrienden! Gij, die er roep en geschiktheid voor hebt, wel ja, werkt en zwoegt voor de belangen uwer arbeidende broeders, uwer miskende taalgenooten; schrijft en spreekt om rijken en armen hunne plichten te doen begrijpen, om wetten en verordeningen te verkrijgen die alzulke plichten wederzijds verplichtend maken en doen uitvoeren. Heel loofbaar en allerbest zulke nuttige werkzaamheden.

Doch zouden zij uwen eerbied en de dankbaarheid des volks onweerdig zijn, zij die bij den werkman en burger hert en geest trachten levendig en zuiver te houden, dezer beste gevoelen trachten te ontwikkelen, te veredelen, hooger op te voeren? Is dit ook niet werken aan de ware belangen van een volk?

Hierdoor alléén dus, maakt eene maatschappij zich reeds verdienstelijk; doch gaan wij verder. Is het wel zoo dat het Davidsfonds heel werkeloos op maatschappelijk gebied enz. blijft; hebben de zeven duizend inschrijvers dezer Vlaamsche vereeniging nog niets van hunne schrijvers ontvangen dat zelfs de stoffelijke belangen, de nijverheid of wetenschap kon nuttig zijn of van belang was in huishoud- of staatkunde?

Buiten zoo menig nuttig artikel in de jaarboeken vinden wij op de *lijst der werken door het Davidsfonds uitgegeven : Onderrichtingen over den lanbouw..... De vogel en zijn leven..... De boeren en de maatschappelijke zaak..... Het Socialismus in België..... Het Vlaamsch Neêrhof.* Wij vinden er niet min dan zes wetenschappelijke werken van den Z. E. H. Kanunnik Martens, den onvergelijkelijk klaren verteller over natuurkunde. Nog ontmoeten wij, op die lijst, buiten de *Vaderlandsche Historie* van onzen Zeer Eerweerden patroon Kanunnik David, de kostbaarste geschiedkundige verhandelingen van onze ervarendste vorschers : *Marnix en zijne vrienden.... De Pacificatie van Gent. Onze Helden van* 1302..... *Onze Boeren. De fransche revolutie in Vlaanderen*, enz.; benevens eene menigte verhalen waarvan geschiedenis, staatkunde of maatschappelijke vraagstukken de hoofdstoffen uitmaken. Is in dit alles dan niets? Is daaruit niets te putten voor u, Heeren Voordrachtgevers, dagblad- of artikelschrijvers, wets- of reglementopstellers. Wie zou dit durven beweren of staande houden?

Digitized by Google

Daarenboven, jonge Vlamingen, gij die schrijft en zoekt uw volk nuttig te zijn terwijl gij tracht uw' eigen naam te maken; neemt wel in acht deze tweede bemerking van den heer Ossenblok : is er wel een genootschap in 't land dat u zulk een groot getal lezers kan leveren, dat u daarbij zoo goed kan betalen, en geerne betaalt, als het Davidsfonds? Wat verlangt men daar meer en vuriger dan jonge schrijvers te ondersteunen? Is dit niet reeds ten overvloede gebleken? Maar daartoe moet men nuttige en wel geschrevene werken ontvangen of, ten minste, gewillige medewerkers ontmoeten die hunne feilen of zwakheden willen aangewezen worden en die kunnen verbeteren. Natuurlijk kan het Fonds zijne zoo talrijke inschrijvers met geen ongeschaafd of onvoltooid werk bevredigen.

Welnu dan, koene Vlaamsche Strijders, in plaats van met uw Davidsfonds af te breken of het te willen misachten, leert het, en doet het beter waardeeren; neemt het te baat, oefent er u in 't spreken, in 't schrijven, gebruikt het tot het verspreiden uwer gedachten, ja tot alle loflijke doeleinden die gij u voorstelt; gij zijt altijd wel gekomen in zijnen schoot. Weest dan verder politiekers, democraten, rechteischers voor volk en Vlaamsche belangen, zooveel gij wilt en kunt; maar zijt en blijft onberoerlijk christelijke Davidsfondsers.

CONSTANT VAN POKSEBLE.

Roomsche Munten. — Ik heb de gelegenheid niet gehad in *Biekorf* de studie van E. H. L. Lootens te lezen over het gevonden romeinsche goudstuk van Antoninus Pius.

Ziehier echter wat ik gevonden heb in het werk getiteld : *Roomse Moogentheit* enz. door Joachim Oudaans, 1723. Aan bladzijde 536 is eene plaat genummerd : TAB CXI, waarvan de eerste verbeelding een penning voorstelt omtrent juist zooals die beschreven door E. H. Lootens; het opschrift is echter eenigszins gewijzigd en laat aldus lezen : VOTA SVSCEP DECEN III; onder den man : C OS IIII. Alle woorden zijn goed van een gescheiden zooals ik die schrijf. Oudaans zegt daarover : « tienjarige beloften die plegtelijk voor de regering des keizers plagten gedaan te worden ; waar van gewag is op een penning van Antoninus Pius, met het opschrift : Vota Suscepi Decen III, dat is : *Tienjarige-beloften voor de derde maal gedaan;* namentlijk toen Pius twintig jaren geregeert hebbende, in zijn derde tienjaren trad ».

Verder zegt de schrijver : « dus willen de verklaarders deze woorden gelezen hebben : *Vota suscepta decennalia;* maar het opschrift op een mijner penningen van Aurelius zegt vol uit : *Vota soluta decennalium* (en niet decennalia), dat is : *Betaalde beloften der tienjarige*, waar onder *spelen* verstaan moet worden. »

En verder : « dat hier nu *spelen* onder verstaan moet worden is. . . . . . een gewoonte van Augustus herkomstig, om dat hij de bestiering des roomschen rijks in 't eerst niet langer dan voor

Digitized by Google

tien jaren op zig wilde nemen, en die verstreken zijnde, het G... als wederom aan den Volke opdroeg; maar nogtans terstond, ... daartoe door de gebeden des volks overwonnen hetzelve weder... aannam; en alzoo vervolgens, vierende elke tien jaar met heerl... schouspelen : » enz.

Heyst-aan-zee. A. WALGRAVE.

† **Heinrich von Sybel**, Duitsche geschiedschrijver, leerling ... von Rauhe. Zijn bijzonderste werk is *Begründung des Deutsch... Reiches durch Wilhelm I* waarvan thans 6 boekdeelen verschenen ... Het schijnt dat Keizer Wilhelm II een paar jaar geleden aan ... gewrocht den keizersprijs weigerde omdat het, volgens hem, een te groot aandeel toeschrijft aan Bismarck en Molkte in de stichting van het keizerrijk

† **Frederic Engels**, goed bekende Duitsche internationalist, leerling, vriend en medewerker van Karl Marx. Hij schreef onder andere werken : *De toestand der werkersklas in Engeland; de Omverwerping der wetenschap* en *Utopisch Socialisme en Wetenschappelijk Socialisme*, dit laatste vertaald in 't Fransch door Lafargue. Medegestreden hebbende in eenen oproer in Baden, vluchtte hij naar Engeland waar hij nu gestorven is.

† **Eug. Ligaux**, oud-onderwijzer en letterkundige te Overyssche. Hij schreef naar het werk van A. Wauters de geschiedenis zijner gemeente en vertaalde het werk van Dr Beneke *Zielleer*. Verscheidene zijner gedichten verschenen in *Het Belfort*.

† **D. Moltzer**, Rector der Uttrechtsche Universiteit, Hoogleeraar in de Nederlandsche taal- en letterkunde en het Middel-Nederlandsch. Het is een groot verlies voor de letteren; de overledene was ook buitenlandsch lid der Koninklijke Vlaamsche Academie. Onder zijne talrijke werken vermelden wij : *Geschiedenis van het wereldlijke tooneel, Nederland gedurende de middeleeuwen*, *De nieuwe richting in de taalkunde*, *Bilderdijk en het Nederlandsche volk*, *Shakespeare's invloed op het Nederlandsche tooneel in de 17e eeuw*, *Hoveniana*, *Anna Roemers Visscher*, *Floris ende Bancefloer*, *Bredero's Moortje en Bredero's Spaansche Brabander*, met aanteekeningen, enz, enz.

† **Ruggero Bonghi**, gewezen Italiaansche minister. Eer hij in het politiek leven kwam was hij hoogleeraar in de talen en de letterk... onder andere schreef hij een werk over de metaphysica van Aristo... Hij heeft van zijne dwalingen afgezien en is in den schoot der ... gestorven.

† **Gustaaf Droz**, gekende Fransche romanschrijver. Hij was 6... oud. Hij schreef *Monsieur, Madame et Bébé*, *Paquet de lettres*, *Tris... et Sourires*. In de laatste jaren was hij geheel tot het geloof w... gekeerd van zijn christenen oom den academicien, die o s het merkw... werk achtergelaten heeft *Aveu d'un philosophe Chrétien*.

† **Derenburg**, Fransch tooneelkundige. — **Bendant** schrijv... verschillende Fransche rechtskundige werken. — **Bernhard Tauch...** de groote Leipzische uitgever. — **Henry Reevers**, Engelsche ge... schrijver. — **Daniel Owen**, Walische romancier, schrijver van « ... Lewis. » — **Cucheval-Clarigny**, Fransche publicist die eene zekere ... maardheid genoten heeft onder het keizerrijk.

Digitized by Google

Het Belfort

Maandschrift

gewijd aan

Letteren, Kunst

en

Wetenschap

(6 frank 's jaars).

Gent
Drukkerij A. Siffer

11de jaargang, 1895. December

Digitized by Google

WAASSCHE ZANGEN.

GEDICHTEN

VAN

EDGAR DE WAELE en FLORENS VAN DURME.

De jeugdige vogel, nog in het geboortenest gezeten, aanschouwt met gulzige blikken de wijde wijde wereld en is dan eerst waarlijk verheugd, wanneer hij op eigene vlerken door 't luchtruim mag zweven.

Zoo is 't ook met ons, twee jonge letterbeoefenaren, die thans voor de eerste maal hunne vlerken beproeven om hunne gedichten onder den titel van « WAASSCHE ZANGEN » de Nederlandsch-sprekende wereld in te zenden.

Het mag eenigszins zonderling schijnen waarom een dichtwerk de voortbrengselen van twee schrijvers zou bevatten; doch wij denken, dat de door ons genomene vrijheid niets laakbaars in zich heeft, daar op die wijze, onze dichtbundel meer verscheidenheid en betere keus van gedichten zal inhouden.

Het boekwerk, ruim 3500 verzen bevattende, zal half October verschijnen, ter drukkerij van A. SIFFER, Gent, aan 1,50 fr. per exemplaar.

A. SIFFER, Uitgever te Gent.

DUIK- OF PLUKALMANAK

voor 't jaar O. H. 1896

DOOR

den Eerw. Heer Dr GUIDO GEZELLE

lid der Koninklijke Vlaamsche taal- en letterkamer.

Prijs fr. 1,00; vrachtvrij t'huis fr. 1,20.

De vermaarde, Vlaamsch sprekende en Vlaamsch schrijvende « *Abbé Lemire* », lid van de Fransche Volkskamer, schreef onlangs naar den opsteller van den *Duikalmanak* :

« Het gezond verstand en de christelijke gezindheid gaan te kwiste in onze dorpen; daarom ben ik ook te wege eenen *Almanak* uit te geven voor de Fransche Vlamingen die ik te Parijs vertegenwoordige. Zendt mij als 't u belieft de Vlaamsche spreuken die ik daartoe noodig hebbe : liefst van al spreuken daar 't oud gezond verstand van de Vlamingen in erkenbaar is, en ik zal u zeer dankbaar zijn. In zeven haasten, *J. Lemire.* »

't Is te hopen dat de Belgenlandsche Vlamingen niet en zullen achtergestoken zijn door hunne broeders uit Fransch Vlaanderen, al zij het ook de Eerw. Heer Lemire die aan hun hoofd staat; en dat iedereen den *Duik* voor 1896, zal willen zelf bezitten en anderen aanbevelen.

Om niet te laat te komen zullen de liefhebbers zoo goed willen zijn zoo vroeg mogelijk hunne inschrijvingen op te zenden en daarbij te voegen of zij ook afdruksels willen hebben, en hoevele, die als *boek* ingericht zijn, om ze *ongeplukt* te bewaren.

Om alle jaren de aanvrage niet te moeten doen zal men best tot *wederroepens* inschrijven.

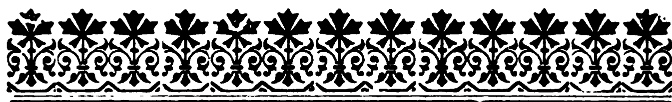
Elk segge 't den anderen.

A VENDRE D'OCCASION.

l'Église, par DARRAS et ses continuateurs,

fr.

Digitized by Google

DE GEVANGENE IN HET VATIKAAN.

Een woord naar aanleiding van Italie's jongste jubilé. (1)

« Italja triomfeert, Savoye' s kleuren blinken,
De Paus is bedelaar! »
Dr SCHAEPMAN.

HET was op den 20sten September 1870, dat na veel huichelarij en lage listen, Rome verraderlijk werd overweldigd en de Paus van Rome, de wettige vorst bij uitnemendheid, tot een gevangene gemaakt.

Sinds zijn vijf en twintig jaren voorbijgegaan, en ondanks zijn wettig koningschap blijft de Paus gevangen, gekerkerd in zijn eigen paleis, en wordt dagelijks opnieuw beleedigd, dagelijks meer verguisd. — Ziedaar het feit, de daad, waartegen de katholieke wereld protesteerde op 20 September 1895 als op den eersten dag en blijft protesteeren zoolang dat onrecht blijft.

De Plaatsbekleeder van Christus op aarde, de opvolger van den H. Petrus, onze H. Vader heeft als Opperherder der Kerk een goddelijk en daarom eeuwig, onverganke-lijk souvereiniteitsrecht.

Zijne intrede echter in den senaat der onafhankelijke, wereldsche vorsten is hem, als rechtmatig Koning van

(1) Aangezien het groot getal bijdragen waren wij verplicht dit stuk te verschuiven, wij zijn gelukkig het nu aan onze achtbare lezers te kunnen schenken.

Digitized by Google

Rome, door de oudste geschiedkundige bescheiden gewaarborgd en verzekerd.

En wij, die gelooven aan de leiding eener Goddelijke Voorzienigheid in de geschiedenis der volken, wij moeten vertrouwen, dat zoo verheven en voor het heil der wereld zoo beteekenisvolle rechten door Gods kracht worden gehandhaafd. — Maar waarlijk, dan is onze hoop nog niet beschaamd! Ziet, ondanks den geweldigen stormloop zooveler vijandige machten, ondanks de laagste samenzweringen der loge, ondanks schimp en spot, ondanks kerker en boeien, blijft de verheven grijsaard in het Vatikaan met rustige, zekere hand zijne Kerk besturen; blijft hij de trouwe Herder, die zijne veelgeliefde kudde vreedzaam weidt; blijft hij de koninklijke leidsman, die de vlekkelooze Bruid van Christus heeft te voeren door het aardsche tranendal tot haren hemelschen Bruidegom.

Meer nog. Aan den avond der 19de eeuw daagt daar voor de blikken der verwonderde wereld een schouwspel op, als zij nog nimmer aanschouwde. De wereld ziet op naar Rome. Want « een licht is daar opgegaan », hoog boven het Vatikaan fonkelen de juweelen der pauselijke tiaar, hellichtend door den duisteren nacht, — de Stoel van Petrus is geheel omstraald van glans en heerlijkheid. — over heuvelen en vlakten zendt het glorielicht van Leo XIII zijne volle stralen tot de grenzen der aarde. Men zou meenen, de gulden dagen eener katholieke eeuw trekken weder ons voorbij.

Slechts... als overal, zoo moeten ook hier de donkere schaduwen het beeld volmaken. Beschouwen wij nu den toestand der Pausen op den huidigen dag, dan dringt zich vanzelf de vraag op: Heeft de Paus in zijne vijf en twintig jarige gevangenschap zich als waarachtig souverein weten te handhaven onder de Europeesche Vorsten?

Maar wij hooren toch onophoudelijk, dat de H Vader in gevangenschap zucht, dat zijn toestand onhoudbaar is! Maar wij hooren toch bij iedere gelegenheid de trouwe zonen der Kerk hunne stem verheffen tegen de heiligschennis gepleegd aan de onafhankelijkheid der Kerk en

Digitized by Google

de majesteit van den H. Stoel! Maar de geheele katholieke wereld vordert het « Patrimonium Petri », 's Pausen erfdeel, de souvereiniteit des Pausen terug! —

Het zal dienstig zijn, ter ware beoordeeling van den toestand, terloops te herinneren aan de ware verhouding der Italiaansche Regeering tot den H. Vader. De rooversbende van 1870 hield stand voor het Vatikaan. De Pauselijke staten, de stad der Pausen, alles was overweldigd: alleen een klein gebied verbleef den beroofden Vorst. Doch ook dit ontrooven; neen, dat durfde men niet! Zij durfden niet, de lafaards, de kroon zetten op hun gruwelstuk door den Vader der Christenheid heen te jagen uit het Vatikaan; zij durfden niet, en verplichtten zich zelfs dat laatste, kleine stukje gronds als onafhankelijk gebied te eerbiedigen, vergetend in hunne lafheid hoe Vatikaan en Lateraan en Castel Gandolfo door alle tijden heen, hoe klein ook, den grooten rechtstitel vertegenwoordigen in feit, die door de Piëmonteesche Regeering geschonden, maar daarom nog niet vernietigd is, — den rechtstitel, die teruggave blijft vorderen van al het overige gestolen goed. En de Paus handhaaft zich nog heden, zij het ook onwaardiglijk gevangen en verdrukt, als vrij en onafhankelijk souverein op eigen grondgebied Dààr althans heeft hij nog zijne eigene wetgeving, een eigen bestuur, eigen staatsbeambten, eigen lijfwacht, eigen krijgsraad. Dààr heeft nog geen minister van Jong-Italië zijn woord doen gelden of als zoodanig ook maar den voet gesteld. Dààr worden nog waardigheden, titels en ridderorden toegekend. Dààr... is een gevangene, ja! maar een Koning in zijne gevangenschap.

Volgt hieruit dat de Paus en de katholieken dus maar moeten berusten in het « fait accompli »? — Neen, hieruit volgt dat, al wordt de Paus op de laagste wijze verstoken gehouden van zijne souvereine rechten, hij deze daarom nog niet heeft prijsgegeven aan de roovers van het één-Italië.

't Is zelfs een feit, dat de H. Stoel van Rome juist in onze dagen triomfen viert, als in de glanzendste tijdperken der middeleeuwen nauwelijks te vinden zijn. — Reeds bij

Digitized by Google

den aanvang van zijn luisterlijk Pontificaat richtte de thans glorierijk regeerende Paus, Leo XIII zijne stem tot de vorsten en bestuurders der volken, hen allen oproepend tot gemeenschappelijken strijd tegen de vijanden der maatschappij. Hiermede was het woord des nieuwen Pausen uitgegaan; als de bazuin der opstanding heeft het geklonken en de grooten dezer aarde hebben geluisterd. Want vorstelijk klinkt het woord van Leo XIII over de wereld, getuigend van de grootsche opvatting zijner waardigheid. Leo XIII toch is bij uitstek de Paus der diplomatie, de Paus der staatsmanswijsheid.

Van zijn eerste optreden af, trad ook het pauselijke hofceremonieel in vollen dienst. De gezantschappen bij de verschillende Europeesche Hoven werden eervoller, afgebroken betrekkingen werden weder aangeknoopt, geheel nieuwe posten werden geschapen. Reeds in 1880 richtte Leo een eigenhandig schrijven aan den Czaar van Rusland, waarop de Grootvorsten Sergius en Paulus naar Rome kwamen en de vriendschapsbetrekkingen tusschen het Vatikaan en St. Petersburg inleidden. Die onderhandelingen, in 1888 hervat, hebben verleden jaar er toe geleid dat Rusland zich bij den H. Stoel heeft doen vertegenwoordigen door Iswolski. Na op het Berlijnsch Congres de algemeene vrijheid van den katholieken godsdienst in het Oosten te hebben verkregen, deed hij den prins von Bismarck een « modus vivendi » voorstellen ter pacificatie der godsdienstige geschillen in Duitschland, en mocht na vele, jarenlange onderhandelingen den troost smaken zijne bemoeiingen met den gewenschten uitslag bekroond te zien (1887). Frankrijk ontving in 1892 zijne encycliek, waarin hij aandringt op de erkenning der democratische Republiek. In België trad hij tusschen beide in den schoolstrijd. Aan Ierland schonk hij de « Nationale Liga ». Spanje bewaarde hij, door zijn optreden als scheidsrechter in het vraagstuk der Carolingische eilanden, voor een oorlog met het machtige Duitschland. Amerika dankt hem de geleerde Romeinsche professoren aan de universiteit te Washington, de handhaving der « Knights of Labour » enz.

Digitized by Google

De afschaffing der slavernij in Brazilïe is zijn werk. Zelfs het verre Oosten erkent zijne liefdevolle toewijding. China en Japan danken hem vele weldaden. En mochten wij, bij 's Pausen gouden jubilé, niet vreugdevol getuigen zijn, hoe alle Vorsten der aarde hunne schatten en eerbewijzingen kwamen nederleggen aan de voeten van den gevangen grijsaard in het Vatikaan? — Genoeg. Het feit der algemeene erkenning des Pausen staat daar voor ons;... en toch blijft het raadsel onopgelost, hoe namelijk bij den aanblik van zoo wederrechtelijken toestand, geen enkele macht wil besluiten op te treden voor dien gevierden Vorst, voor wien zich allen buigen.

Wordt dan waarlijk de Paus zóó onwaardig, zóó slecht bejegend? Is zijn toestand dan zóó ergerlijk? Hij is en blijft toch onafhankelijk, vrij en onschendbaar! —

« Zoo wordt het dan dagelijks duidelijker, zegt Leo XIII in eene zijner allocutie's, dat voor Ons in Rome geen leven mogelijk is dan als voor den gevangene in het Vatikaan. » Inderdaad, waar is de vrijheid « piena e non illusoria liberta, » de waarachtige vrijheid, de souvereine vrijheid « un' effettiva sovranità, » die den Paus in de uitoefening van zijn ambt toekomt en absoluut noodzakelijk is?

« Itaalje triomfeert, Savoye's kleuren blinken,
De Paus is bedelaar! »

Ziedaar de waarheid. In dat grootsch verblijf van het Vatikaan, opgetrokken door de Pausen, verrijkt met hunne schatten en nog zoo vol van den hoogen luister hunner souvereiniteit, zit de tegenwoordige Paus-Koning van Rome opgesloten.

Daarbuiten kan hij den voet niet zetten: de tegenwoordigheid alleen reeds der Piëmonteesche Regeering verbiedt het hem. En kan hij zijn geheiligde persoon blootstellen aan al de oproerige manifestatie's eener opgeruide bent, als waarvan zijne stad noch onlangs getuigen moest zijn? — O, de heeren Ministers van het één-Italië houden ervan hoog op te geven van hetgeen zij believen te noemen, het « grande fatto della liberazione di Roma, »

Digitized by Google

het groote feit der bevrijding van Rome; maar als wij dat groote feit bij zijn ware naam moeten noemen, dan dicteert het rechtschapen gemoed een ander woord. En dan durven die heeren nog verklaren, « dat zij het Patrimonium der Kerk haar geheel gelaten hebben! » De jaren, tusschen 1870 en 1895 verloopen, hebben ten aanschouwe van de geheele katholieke wereld iets anders bewezen. « Ieder jaar, zegt Dr Schaepman, bracht nieuwe daden van geweld, ieder jaar bracht nieuwe schade, nieuw leed, nieuwe verguizing, nieuw onrecht. » Met iederen dag is het duidelijker geworden, hoe billijk de klacht van Pius IX z. g. was, dat ook de geestelijke souvereiniteit gevoelde de onvrijheid zijner wereldlijke macht.

Doch daar is meer.

Wat vermag een bestuur zonder middelen van bestaan? Zeker, het heeft het hoofd der Piëmonteesche Regeering behaagd den Paus een vast salaris toe te kennen van 3 1/2 millioen Lire's; maar de berooide Piëmonteesche Regeering weet wel dat de H. Vader die toelage niet kan aanvaarden, zonder daardoor de wederrechtelijke daad van 20 September 1870 te sanctioneeren. En ondertusschen heeft diezelfde Regeering ter verdere tegemoetkoming de op 10.000.000 Lire's geschatte goederen en domeinen der Congregatie de Propaganda Fide eenvoudig in staatsrenten omgezet! — De jaarlijksche uitgaven der pauselijke staathuishouding over de geheele wereld beloopen gemiddeld zeven millioen Lire's (waarvan slechts 5 Lire's per dag voor persoonlijke behoeften des Pausen), en hierin moet thans bijna uitsluitend worden voorzien door de vrijgevigheid der katholieken, met St. Pieterspenning en andere liefdegiften den Paus gebracht.

Maar, zal men zeggen, 's Pausen vrijheid en onafhankelijkheid zijn toch gewaarborgd door de Garantie-wet van 13 Mei 1871? Toen heeft toch Italië tegenover het Vatikaan, de Europeesche machten en zichzelven de verplichting aangegaan deze wet trouw na te leven? — De groote Pius noemde die zoogenaamde Garantiën « tegenstrijdigheden », « ongerijmdheden », « listen », uitgedacht om het katholiek

Digitized by Google

Europa te verschalken en te bedaren. Herhaalde malen en op de nadrukkelijkste wijze verklaarde zich Leo XIII dienaangaande. Zoo zegt hij o. a. in zijn schrijven aan zijn Staatsecretaris Rampolla op 27 Dec 1885 : « Onder den druk der tegenwoordige omstandigheden bevinden wij Ons klaarblijkelijk aan een vreemde macht uitgeleverd. Onze vrijheid is geheel afhankelijk van eenige wetten, veranderlijk als en veranderend met de meerderheid der Staten-Generaal. » En feitelijk is, om zoo te zeggen, ieder artikel dier veelbelovende wet versmeed tot een nieuwen schakel aan de ketenen, waarmede de loge haar vijand houdt geboeid. Geen enkel der 19 artikelen is in de laatste twintig jaren niet verkracht op de laagste wijze. Men herinnere zich b. v. het jongste strafwetboek van 1887, welks 194 kwarto-bladzijden alle vroegere geweldenarijën in den schaduw zetten. Garantiën ! Men garandeert den Paus zijne smadelijke gevangenschap, men waarborgt hem... den haat der loge !

Voor eenige jaren gaven de dagbladen het fraaie bericht te lezen der groote visitatie- of missiereis van Italie's oppergrootlogemeester, jood Lemmi. Inderdaad een hoogst merkwaardige en zeer eigenaardige vertooning. Onder groot gejuich en luiden jubel en met veel praal doorreisde deze nieuwe « Missionaris » de steden en dorpen van het schoone Italië, predikend den krijg tegen pausdom en Kerk. Het pausdom, zoo verklaarde hij aan een heerlijk feestbanket te Bologna, is de dolk, gestoten in het hart van Italië sinds eeuwen; onze eervolle taak en eerste plicht is het, die gapende wonde te heelen.

Waarlijk zijne « schoone » woorden waren de echo van dito feiten, de hooge idée had zich reeds belichaamd in de lage en laffe straatschandalen te Rome afgespeeld. Wij herinneren ons nog het Voltaire-jubilé 1878, als wanneer den Christus loochenaar een gedenkteeken werd opgericht, onder den kreet : Weg met Pecci, weg met den Paus! » Wat machtelooze woede, wat laffe laagheid kwam daar niet aan het licht in den nacht van 12 op 13 Juli 1881, bij de plechtige overbrenging van het lijk des grooten lijders,

Digitized by Google

Pius IX. Ondanks de stilte en het geheime donker van den nacht, stormde eene gehuurde bent van befaamde booswichten op den statigen lijkstoet los, achtervolgde de kleine, biddende schaar met stokslagen, en schaamde zich niet eene poging te wagen, om de geheiligde overblijfselen van den doode te profaneeren. Een weinig later besloten de Br∴ den apostaat-monik Giordano Bruno een standbeeld op te richten en hem als heilige te vereeren, om daarbij de liederlijkste lasteringen uit te braken tegen den Paus. Dezer dagen heeft ook de « groote » Garibaldi zijn standbeeld gekregen; de « heilige » Cavour wacht nog op zijne onthulling, terwijl straks ....

Waartoe nog meer? Het lust mij niet alle de telkens wederkeerende laagheden op te sommen, die in vergaderingen en theaters, in herbergen en societeiten, in pamphletten en dagbladen dagelijks te vinden zijn. De strijd is ontbrand op alle punten. Zal bij een laatste stormloop welhaast het laatste bolwerk vallen?

Intusschen houdt de loge in pijnlijken angst de wacht bij het schuldeloos offer harer helsche woede.

En wij, die gelooven, heffen vol vertrouwen de handen ten hemel en bidden den Vader van onzen Vader, als weleer de Christenheid bad voor Sinte-Petrus in boeiën : « Heere, « bewaar hem, maak hem zalig reeds op aarde, en lever « hem niet over in de handen zijner belagers! »

JAN LODEWIJCKS.

Digitized by Google

SANSCULOT EN BRIGAND.

X.

Bandit... pour tout vainqueur c'est le nom du vaincu ! ..
Toi qui peux me tuer, pourquoi m'insultes-tu ?

H. de Bornier, in *La Fille de Roland.*

HOE handelden nu de Republikeinen in Belgenland? Hoe zij er huis hielden, kan men aanstonds opmaken uit hunne handelwijze te hunnent, en daarom ook dat wij in de vorige bladzijden trachtten eene bondige maar trouwe schets der nieuwe republikeinsche samenleving voor te hangen.

België was maar een wingewest voor den Franschman. Geen wonder, zoo de Sansculotten er zich dan ook als oppermachtige meesters gedroegen... En wat voor meesters! Hetgeen wij hooger over hunnen handel en wandel neerschreven, late het afschuwelijkste veronderstellen... En de feiten toch zijn daar, de geschiedenis teekende die op; we zullen ze zoo nauwkeurig mogelijk samenvatten.

Droegen de Fransche legers, bij hun eersten optocht naar België, de verlokkendste beloften in den mond, vleiden en streelden zij hunne « nieuwe vrijgekochte broederen », en lieten zich, eilaas! velen onzer rechtschapene voorouders door die zeemzoete taal verleiden, de lesse der historie vergetende « wat walsch is, valsch is », 't en liep echter niet lang aan, of men ondervond, voor welk serpentengebroed men zijne deur geopend

Digitized by Google

en zijne tafel gedekt had. Het kan zijn, dat hier of daar een Fransche veldheer werd aangetroffen, die nog blozen kon over de eerloosheid, waar onze vaderen meê behandeld werden; doch hij gevoelde al ras, dat die sprankel edelmoedigheid en eerbesef weldra de oorzaak zijner doodsstraf zou worden, en, hield hij van het leven, dan kon hij maar, zooals Dumouriez, overvluchten naar het buitenland. Wij weten ten andere, dat eer- en plichtgevoel wel juist het kenmerk niet zijn van den Franschen soldaat in den vreemde. Vraagt het maar aan Louis Veuillot, een' Franschman nochtans zoo er ooit een Franschman was; hij spreekt over den doortocht der Franschen te Napels onder Joachim Murat : « Nos chers compatriotes se montrèrent ce « qu'ils y furent toujours, et ce qu'ils ont le malheur « d'être assez généralement partout : braves soldats et « bons cœurs, *mais trop peu soucieux de l'honneur des « familles et trop indifférents en matière de religion* « pour jamais pouvoir s'établir chez un peuple moral « et religieux (1) »... O die brave herten! Doch gij hadt ze moeten zien, die dappere apostels van vrijheid, gelijkheid en broederlijkheid, toen zij ons vaderland binnendrongen : « Een hoop gehavende wezens », schrijft onze diepbetreurde vriend Mathot in zijne gewaardeerde *Geschiedenis der Oostenrijksche Nederlanden* (Leopold II. Frans II; 2e dr., bl. 56), « door ellende uitgemergeld, « bedekt met de lompen eener monteering van alle slag « en van alle kleur; velen zelfs hadden geene schoenen, « maar houten klompen, of een schoeisel van samen- « gevlochten stroo en hooi »... Waarachtig zij hadden hunnen naam van *Sansculotten* of *Zonderbroeken* niet gestolen!

Als eene drift uitgehongerde gieren sloeg dat leger op ons vaderland neder, hetwelk toen ter tijde zijne mid-

(1) Ziet *Rome et Lorette*, par L. VEUILLOT, uitg. van 1845. bl. 216.

Digitized by Google

deleeuwsche faam van goudmijn in de oogen der Franschen niet verloren had. De Oostenrijker was op de vlucht, en de vrijzinnige Republiek zoude aan België zijne vrijheid en voorrechten terugschenken. « Il n'y a point à balancer « entre les *fourbes* Autrichiens et les Français *enragés;* « cenx-ci me sont infiniment préférables ». Zoo schreef Feller zelf; maar de brave man zag ditmaal niet klaar, en hij, met de andere kortzichtige Belgen, die vol geestdrift den Franschen Jacobijn omarmden, wierden eerlang gewaar, dat zij gedroomd hadden. Eilaas! te laat ondervonden zij dat droomen maar bedrog is, en dat de volksspreuke van Vlaanderen waarheid bleef : Fransche ratten hebben ledige maag!.. Weldra was het land overdekt met Jacobijnenclubs; men plantte vrijheidsboomen met de roode muts in top; doch daarnevens stookte men houtstapels, gelijk in Leuven en elders, om de oude grondwetten, vrijheden of zinnebeelden van slavernij en dweepzucht, — dit bedoelde den godsdienst, — te verbranden. (1) Wij zullen hier niet uitweiden over de keus der volksvertegenwoordigers, die de vroegere *Staten* moesten vervangen. Het volk mocht al wel roepen : « Wij willen onze oude grondwetten! » daar sprong vloekend de Fransche Zonderbroek toe, plaatste den degen op de keel van den morrenden patriot, joeg den vreedzamen burger met sabelslagen van de kiesbus weg, en, in den name des volks, — maar van welk volk? o bittere spotternij! — benoemde dan de Sansculottenclub eenparig hare wetgevers, gelijk zij later ook, met evengroote onbeschoftheid en dwingelandij, België's vereeniging met het edelmoedige Frankrijk zal stemmen. En na zulke verkiezing? Wat daarop gebeurde : dan beklommen Fransche afgeveerdigden den predikstoel, — want die liederlijke vergaderingen hadden in onze ontheiligde kerken plaats, — zwaaiden het republikeinsch vaandel rond, raaskalden eene wijl over de logenachtige

(1) Zie Mathot's vermelde *Geschiedenis*, bl. 66.

Digitized by Google

rechten van den mensch, tierden tegen aristocraten en tyrannen, zwetsten op vrijheid en Republiek, en deden de godgewijde beuken dreunen onder het bloeddorstig gehuil der Marseillaise... En weinige dagen later vond men in den Franschen *Moniteur* dan te lezen : « Gezien « het verslag van het diplomatisch comiteit, verklaart « de Nationale Conventie, in den naam van het Fransche « volk, dat zij den wensch vervult, welken het volk « van X. of Z. heeft uitgedrukt, ten einde zijne ver-« eeniging met Frankrijk te bekomen... » (1)

O ja, zoo ging het er toe in Brussel, waar nochtans een vertoog, op weinig dagen tijds met 31,000 handteekens voorzien, het behoud der Blijde Inkomst, de aloude voorrechten en vrijheden, en de bestuurlijke inrichting der provincie vragen dorst; zoo ging het insgelijks in Leuven, waar het volk niettemin den Franschen blaaskaak op de Halle onthaalde met het geroep : « Wij willen de Staten van Brabant »! zoo ging het geheel Zuid-Nederland door, dat in de macht der Franschen was gevallen : 's Lands bestuur ging uit van de Jacobijnenclubs, vreemde gelukzoekers gaven daar den boventoon, de deftige bevolking moest zwijgen, moest buigen, werd gekneveld om des te beter weerloos te kunnen geplunderd worden in have en goed, beschimpt in deugd en godsdienst, onteerd in vrouw en kinderen, en gemarteld tot der dood! (2)

... Maar dat onze vaderen zich gedwee lieten inlijven bij de Fransche Republiek, neen! dat is gelogen voor den hemel; doch hunne verontweerdiging werd versmacht,

(1) Dat het op die wijze toeging, leert ons Dumouriez zelf in zijne *Mémoires* : « Les commissaires assemblaient le peuple dans les églises, « sans aucune forme régulière. Un commissaire français, soutenu par « le commandant militaire, par des soldats, par des clubistes français « et belges, lisait l'acte d'accession, que souvent personne ne compre-« nait, non plus que sa harangue. Les assistants signaient cet acte, la « plupart en tremblant; on imprimait ces pièces et on les envoyait à la « Convention, qui sur le champ créait un département de plus. » Zie A. Borgnet, *Histoire des Belges à la fin du XVIII siècle*; bl. 211.

(2) Raadpleeg Mathot, ibid. bl. 69, 71 en vlg.

Digitized by Google

hun verzet botste af op den schimplach van den overweldiger, en korts daarop werden zij zelven verpletterd onder eene helsche dwingelandij. Fier klonk nochtans dat verzet van het volk tegenover den vreemdeling; de geest van Anneessens bezielde nog den Brabantschen burger, en waar men zijnen eed afvorderde « ter onderwerping aan de uitvoering aller grondwetten, door de Nationale Conventie voorgesteld en door de meerderheid der inwoners van het land aangenomen », daar was het vastberaden antwoord : « Neen, neen, wij willen niet! Geen anderen eed gezworen dan voor het behoud van den Roomsch-katholieken godsdienst, de vrijheid en de grondwetten van Brabant! » (1) En wanneer eenige maanden later het decreet der vereeniging met Frankrijk zal uitgevaardigd worden, dan zullen onze vertegenwoordigers bij de Nationale Conventie mannelijk en stout de stem verheffen, om onze gekrenkte volksrechten te wreken en ons volksbestaan te wettigen : « Onze zeden, onze gebruiken, « onze gewoonten, onze neigingen, ons nationaal karakter « en onze grond zelf : alles, met een woord, verwijdert « ons van Frankrijk! »

Zoo spraken toen die van Leuven... Ah! bleve men dit heden ook wel onthouden! Doch waarom niet? Zoomin als onze vaderen de schandige eer nazochten, welke de vreemdeling hun jonde, als hadden zij België's inlijving gevraagd, al zoomin, zeg ik, zullen wij, hunne kleinkinderen, blozen om die Fransche bluffer staal geloofd, en dien hoonenden laster sprakeloos te hebben aanhoord.

---

(1) Toen graaf Metternich dien toestand der gemoederen in Brabant vernam, schreef hij te recht aan Cobentzl : « La protestation de « Bruxelles contre toutes les innovations prouve d'une manière sensi- « ble, que le Brabant luttera toujours contre toute autorité qui voudra « porter atteinte à la Constitution et aux anciens usages. Ce même « esprit règne partout, et votre Excellence peut être très persuadée, que « la force des armes peut bien conquérir la Belgique, mais jamais « dompter l'opinion générale d'un peuple aussi fier qu'énergique pour « le maintien de ses droits. »

Zie GACHARD, *Documents inédits;* III, 54; — MATHOT, *loc. cit.*, bl. 98.

Digitized by Google

Ondertusschen doorkruisten nu de Fransche Sansculotten ons vaderland, ten einde, volgens het decreet van den 15 December 1792, de opsomming te maken der roerende en onroerende goederen aangeslagen door de Republiek. Al wat eenige weerde bezat, wierd geplunderd, in schijn wel voor den Staat, doch maar al te dikwijls werd het simpel weg *fraternellement escamoté*, zooals sommige van die gelijkheidsvrienden dit hieten. Dat was geldafpersing in het klein; maar in het groot was zij ook gekend. Dumouriez had reeds eene eerste krijgsschatting gelicht van 6 millioen 400 duizend kronen op kloosters en kerkelijke gestichten, terwijl Labourdonnaye en Sta Vlaanderen en 't Doorniksche uitbuitten, en de Peruviaan Miranda de Antwerpsche gouwe kaal schoor. Oordeelt even hoe zij 't aanlegden : Eerst vooral werden al de gemeentekassen ledig geplunderd. Zou de groote, de eerlijke Fransche natie dat geld niet beter bewaren dan plompe boerenkinkels te lande? Doch vratige wolven zijn moeilijk te spijzen. Doornik en zijn omtrek moest dan nog aanstonds, op drij dagen tijds, 3 millioen gulden storten; « Oostende moest onmiddellijk 80 duizend livres, Gent 200 duizend, Brugge en kleinere steden in dezelfde verhouding, of als schatting of als leening opbrengen, wat hetzelfde was onder mildere benaming (Cfr. Mathot, ibid., bl. 77). » Zoo spande 't ook te Antwerpen; 300 duizend gulden moesten seffens ter krijgskas; ja maar er was reeds zooveel geplunderd; waar dat geld van daan gehaald?... Daar bekreunde een Miranda zich niet om; leden van 't Magistraat werden in de kazematten van het kasteel gevangen gezet, totdat de laatste duit over de tafel rolde. Zulke aftroggelarij wierd dagelijksch brood voor den overwonneling; en met zoo'n onmenschelijke wreedheid ging die gepaard, dat Dumouriez, dat Marat, dat Robespierre zelf er door geërgerd schenen (1). « Men zei aan de Belgen, » zoo

(1) Men leze o. a. daarover *Histoire des Belges à la fin du XVIII siècle*. par Ad. Borgnet, prof. à l'Université de Liège. Tom. 2; 1844, bl. 137-138.

Digitized by Google

schreef de Fransche veldheer, « dat zij vrij waren, en « men behandelde hen als slaven; men liet hun geen « enkel bestuur over, men stelde hen effenaf onder « voogdijschap. » Elders spreekt hij nog van « le brigandage odieux » der Republikeinen. Marat gewaagt van de « contributions iniques et odieuses des agents « de la France », en Robespierre zelf verklaarde, dat er in België « ongehoorde strooperijen gepleegd werden ». Onder de gedoemde Jacobijnen, op ons vaderland neêrgevallen, onderscheidden zich in de Brusselsche club de Parijzenaar Chepy, een nieuwe Verres, naar de getuigenis van Lesbroussart, en die eene afschuwelijke befaamdheid verwierf door zijne roofzucht en wreedheid. (Zie Borgnet, ibid. bl. 147). Zekeren dag treedt hij de zaal der vergaderde vertegenwoordigers van Brussel binnen, om hun kond te doen, — men late mij zijne woorden aanhalen, — « que vingt ou trente têtes, « coupées populairement et à propos, étaient une chose « indispensable en révolution pour la conduire à bien, « et qu'il faudrait s'y résoudre, parcequ'il ne regardait le « Brabant que comme une vaste ménagerie ». Voegt bij dien booswicht ander Fransch uitschot als Estienne en Charles, veldheer Moreton de Chabrillant, die zijnen adellijken oorsprong in allerlei baldadigheden moest uitwisschen, Alexander Courtois, voor wien de Omwenteling niet ras genoeg te werk ging, even gelijk Danton en Lacroix bij hunne intrede te Luik verwonderd opzagen (Januari 1793), omdat de straten op hunnen doorgang met geen twee honderd koppen op pieken beplant waren... Noemen wij daar eindelijk nog bij de 30 nationale commissarissen, eerloos volk door het Fransch bewind uit de straatriolen opgeraapt en met zijne volmacht naar België gezonden. « Le ministère français », schrijft A. Borgnet (ibid., bl. 165), « prit dans la populace des clubs ce « qu'il y avait d'êtres les plus vicieux ou les plus « atroces, pour leur donner ses pouvoirs et les lancer « sur la Belgique ... et cette nuée d'oiseaux de proie « fondit sur notre patrie à la fin de janvier 1793... »

Digitized by Google

(Zie bl. 167). De geschiedschrijver noemt ze dan op, en schrijft er bij : « Plût à Dieu que ces lignes eussent « le pouvoir d'imprimer à leurs noms la flétrissure qu'ils « ont si bien méritée, d'ôter à ceux qui voudraient « les imiter l'odieux courage de marcher sur leurs « traces! » Zij trokken ieder eene jaarwedde van 10 duizend livres, « buiten hunne reiskosten en hunne strooperijen », gelijk er Dumouriez bij aanstipt... Doch die dertig gemeene kerels, « ignobles tyrans », zooals A. Borgnet hen bestempelt, stonden niet alleen voor hunne taak : een gansche zwerm soortgelijke bloedzuigers werd hun toegevoegd, « une foule de satellites, avides de « prendre part aux friponneries de leurs chefs », en dezen wederom verlieten zich op tal van aanhangers, gekozen uit de laagste standen der maatschappij, tot zelfs uit de « commensaux de Bicêtre », uit de rabauwen der gevangenis! .. Arm vaderland! Geen wonder, dat zulk janhagel zou trachten België in een uitgestrekt bloedbad te herscheppen! Lag Frankrijk er niet in te stuiptrekken? Geen wonder, zeg ik, dat zij niet achteruitdeinsden voor de afschuwelijke tooneelen van goddeloosheid en barbaarschheid, waar zij in Frankrijk zich meê vermaakten!... Geen deftig man bleef nog zeker van have of lijf; men kon noch gaan of staan zonder den argwaan der hatelijke Jacobijnen te wekken... En dat hieten zij niettemin het rijk van vrijheid, gelijkheid en broederlijkheid!...

In den loop van December 1792, hadden reeds hier en daar bloedige wanorders plaats gehad bij het planten van den vrijheidsboom. Te Brussel waren de vreemde kwasten bij de Minderbroeders binnengedrongen, hadden de kloosterlingen mede naar de Groote Merkt gesleurd, en daar moesten dezen, willens of niet, met het straatgeboefte de Carmagnole dansen, al zingende rond het nieuwe zinnebeeld der moderne beschaving. Ge kunt denken, hoe zulke handelwijs de deftige bevolking ergerde. Dit was echter nog maar een begin. Toen de Sansculotten op den 24 Januari 1793 te Brussel feest

Digitized by Google

hielden, om, zoo zij zeiden, de opening der Schelde te vieren, en tevens de vereeniging van Luik, Henegouw en Vlaanderen met Frankrijk te bekrachtigen, vielen zij woedend en vloekend de Sinte-Goedele-kerk binnen, verbrijzelden schilderijen en beelden, verdelgden en vernietigden al de wonderen van kunst en pracht, welke het raadshuis en de vergaderzalen der gilden en ambachten opluisterden, verscheurden vaandels en behangsels, verstroeiden de handvesten der neringen, en verbrandden de bewijsstukken van renten en eigendom der ambachten. Daar was nog geene maand voorbij, en die zelfde baldadigheden werden over geheel Zuid-Nederland hernieuwd. Doch ondertusschen hadden de Keizerlijken de Franschen tot Aldenhoven verslagen. Schrik en angst daarop onder de Zonderbroeken! Wat gedaan? De onschuldige Belgen moeten die nederlaag uitboeten. Moord en brand getuigen nu, langs waar de Franschen zijn teruggetrokken, en den 22 Mei erkende Camus zelf in de Fransche Conventie : « dat men onnoozele landlieden, die op hunne knieën genade afsmeekten, onmeêdoogend had doodgestoken... en dat er barbaarschheden waren gepleegd geweest ». Bij overmaat van ongeluk voor 't arme vaderland, bevool de Conventie, juist rond dien tijd, al wat in België kostbaar overbleef, goud, zilver en juweelen, en in de geestelijke gestichten krachtens de wet moest aangeslagen worden, naar Rijsel over te voeren. Daar zou het in zekerheid zijn, ja, daar zou het altemaal in een roofhol verzameld liggen, in het bereik van de Republiek. Wat toen over 't geheele land voorviel, — men was in den beginne van Meert, — herinnerde de bangste tijden der XVI eeuw. Onze kerken en gewijde gestichten werden overrompeld, en alhoewel de wet maar enkel van zilverwerk gewaagde, en tevens ook de parochiekerken en de voorwerpen, tot eenen behoorlijken kerkdienst noodig, uitzonderde, toch werd alles geroofd wat weerde had, missalen, lijnwaad, kanten, belegsels van kerkgewaden, alles; toch werden weldra de deuren der parochiekerken eveneens ingeslagen : onze prachtige hoofdkerken te Gent, te Antwerpen, te Mechelen

Digitized by Google

en elders werden ledig geplunderd; kunststukken der hoogste waarde werden verminkt of vernietigd; standbeelden, gebeeldhouwde autaren werden stuk gesmeten, niets, met een woord, ontsnapte aan de schraapzucht der boeven. Doch nergens wellicht hielden zij zoo erg huis als in de St.-Goedele-kerk van Brussel. Drij dagen lang duurde daar de verwoesting. Den 6 Meert rukten de Sansculotten er binnen, wrongen en braken de bronzen versierselen aan stukken, zonder echter de andere te sparen, sloegen de relikwiekassen der heiligen dooreen, stroeiden hunne heilige gebeenten in het ronde weg, onteerden en doorwroetten de graven, en roofden al wat zij ontdekten in offerblokken en laden. En o gruwel! « de heilige hostiën werden uit de kelken gesmeten, en de Sansculotten en soldaten wierpen ze toen spelenderwijze elkander toe, of traden ze godslasterend onder de voeten. » (Zie MATHOT, bl. 138, ibid). Volgens Prof. Borgnet getuigt, begingen de officieren zelf die afschuwelijke heiligschennis, terwijl intusschen hunne soldaterij aangemoedigd door zulk helsch voorbeeld, priesterkleederen aantrok, en processiegewijs, met standaarden en heilige vaten in de handen, door de kerke trok, en de vuilste liederen huilde, « hurlant des chansons obscènes ». Een kerel dreef de heiligschenderij zelfs zoo verre, dat hij niet aarzelde het H. Tabernakel, de plaats van onzen drijmaal H. God, met vuiligheid te besmeuren! O geen wonder, dat de arme werkliedan, gedwongen daarbij tegenwoordig te zijn, van afgrijzen huiverden, en hunnen hamer vrijwillig kapot sloegen, om verder geene sloten meer te moeten breken! Die baldadigheden hielden van den 6n tot den 8n aan, en als de woede dier ellendelingen toen bedaard scheen, en zij met roof beladen optrokken, lieten zij in St. Goedele niets meer achter dan stukken en puinen, gebrokene zerken, gapende graven, onreinigheden overal, en daartusschen de onteerde assche onzer voorouders!...

...« Dat hebben de Franschen gedaan! »

Zoo spreekt de Duitscher der Rijngouwen, als hij aan zijne kinderen de nog door het gras opstekende

Digitized by Google

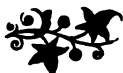
puinen wijst, welke de Franschen daar eens ophoopten... En met die gedachte wast de Duitsche zoon op; — en hij, hij verafschuwt den bloedgierigen vreemdeling; hij wil geen Franschman worden in zeden en gebruiken; hij laat aan anderen de eer, de moordenaars hunner vaderen na te apen en te huldigen!...

« Dat hebben de Franschen gedaan!

Vlamingen, dit herhalen u ook uwe steden en dorpen; dit roepen u toe de steenen uwer straten; want geenen voet kunt gij verzetten, of de overlevering vertelt u van de martelie uwer vaderen, door de ridderlijke Franschen zoo lafhertig uitgeschud en vermoord; of zij wijst u op verbrokkelde gebouwen, op onteerde kerken, veeltijds in hooischuren of kasernen herschapen, en waar verminkte grafsteenen de laatste rustplaats van menigen voorouder nog in aanduiden... Maar, Vlamingen, onthoudt gij ook wel met vaderlandsch gevoel in de ziel : « Dat hebben de Franschen gedaan »?...

Waar bleven nu echter de Jacobijnen met die geroofde schatten, welke met volle karren op Rijsel afzakten? « Wij weten het niet », schrijft Borgnet. Doch ondertusschen geraakten de gemoederen in gisting, het wangedrag der vreemdelingen had de volkswoede ontvlamd, men begon de koppen op te steken en naar het zweerd te grijpen, toen Dumoriez' tusschenkomst wat verzachting in den toestand bracht. Daarop volgde den 18 Meert 1793 de nederlaag van Neerwinden voor den Franschen veldheer; op eenige dagen tijds was het vaderland gekuischt van de uitheemsche roovers, en dierven zij ergens eene wijl vertoeven, dan konnen zij de vervloekingen hooren weergalmen, die het bedrogen en verdrukte volk onzer gouwen hun op de vlucht achternariep.

(*Wordt vervolgd.*) J. MUYLDERMANS.

LIEDEREN VOOR ONS VOLK.

Ongetwijfeld, dit is bewezen, is het lied de oorspronkelijke vorm der poëzie. De gedichten onzer eerste dichters, de barden, waren niet bestemd om gelezen maar wel om gezongen te worden : hunne krachtige zangen wekten onze voorvaderen tot den strijd op. De riddergedichten der middeleeuwen verkeerden in hetzelfde geval : ze werden bij middel van den zang door den dichter zelf verspreid. Van daar ook dat de dichters, zangers werden genoemd, en nu nog op onze dagen, lange eeuwen nadien, nu dit gebruik van het voordragen der liederen door de lier begeleid reeds lang uit de gewoonte is geraakt, spreken de dichters nog altoos van hunne « luit », van « op de snaren te tokkelen » en nog veel zulker uitdrukkingen meer, zelfs wanneer ze in 't geheel geen muziek kennen. Maar dit is toch een bewijs te meer dat « dichter » en « zanger » vroeger synoniemen waren.

De koningen hadden zulke zangers aan hun hof, en overlaadden ze met eerbewijzen. De edellieden ontvingen de « minnestreels » met open armen op hunne burchten, en stelden hen hoog boven 't gemeene volk.

Dan kwam de boekdrukkunst.

Volledige verwarring, volledige omkeering in de letterwereld. Mag de uitvinding gunstig worden geheeten tot verspreiding van 't geschreven woord,

Digitized by Google

toch, mag men zeggen, was ze nadeelig, hoogst nadeelig, tot de verspreiding van den zang, tot de zangerigheid der poëzie. Want eertijds was poëzie zang en alleenlijk het oor kon beoordeelen.

Het lied kreeg dan beurtelings verscheidene vormen, en onderging vele veranderingen. Alras echter had het den vorm en omvang aangenomen waaronder wij het thans kennen en werd een vak in de dichtkunst, van de andere geheel afgescheiden. Tegenwoordig verschijnen liederen, welke van het lied niets anders dan den naam meer hebben en alle zangerigheid en welluidendheid missen.

Maar het lied van heden behield met dat der oudheid toch dit gemeens, dat het voornamelijk ten dienste bleef der ongeletterden, 't is te zeggen der min geletterden. Als het waar is wat sommige over den huidigen maatschappelijken toestand zeggen, namelijk dat het *volk* de *vorst* is van den dag, en de plaats der vroegere koningen inneemt, mag de volksdichter der XIX^de^ eeuw er zich op beroemen, dat voor hem de toestand dezelfde bleef, dat hij evenals de zanger der vroegere tijden de gunsteling bleef van den *vorst*. Ziedaar een beknopt, algemeen overzicht van 't volkslied, van de vroegste tijden af, tot op onze dagen.

Maken wij nu nader kennis met het volkslied van heden. Als men de verschillende soorten dezer eens goed nagaat, bespeurt men alras dat ze tot drie klassen behooren.

De eerste zijn de liederen zonder gekenden oorsprong, welke bij overlevering in den mond des volks liggen. Onder deze is menig schoon pareltje van echte, reine, zangerige poëzie. De schoonste onder hen zijn door onze dichters Snellaert, Pr. Van Duyse, en Willems te boek gebracht. Het zijn ook deze welke waarschijnlijk zullen blijven voortleven, en niet als de nieuwere de grillen der mode zullen ondergaan, en evenras verdwijnen als

Digitized by Google

ze opgekomen zijn. Bij uitzondering van die pareltjes zijn de meeste van letterkundige waarde ontbloot en hebben noch maat, noch zin. Maar vader zong het, moeder zong het; is het dan niet meer dan natuurlijk dat de kinderen het ook zingen en het later insgelijks aan hunne kinderen overplanten? Is hun beschavende invloed gering, toch zijn ze meestal niet tegenstrijdig met de zeden. Ze leven voort door de overlevering, ze maken deel van taalwezen en volksbestaan : hunne verdwijning zou betreurenswaardig mogen genoemd worden.

Tot de tweede soort behooren de liedjes welke ofwel op het einde der mis op de marktplaats door rondreizende liedjeszangers, ofwel hier op de hoeken der straten, in weerwil der policie, gezongen worden. Ze worden bij de eene of ander gelegenheid hetzij liefdehistorie, grap of moord aaneengeflanst. Zijn de liederen der eerste klasse even ongerijmd als rijmeloos, toch hebben ze het naïeve der onschuld over zich. Terwijl deze laatste bij hare reeds zoo talrijke hoedanigheden nog ruwheid en zedeloosheid hebben te voegen. Wat kwaad hebben die rijmelaars reeds gesticht! hoezeer hebben ze het schoonheidsgevoel van ons volk bedorven!

De derde soort van volksliederen, deze die men bijna niet te hooren krijgt, zijn de zangen onzer groote dichters, opzettelijk voor 't volk vervaardigd. Ze zijn nochtans talrijk, veel talrijker dan men, bij den eersten oogslag, wel denken zou. Doch weinige zijn erin geslaagd hun lied bij het volk ingang te doen vinden. Waarom? Omdat het hun ontbreekt aan twee middelen, welke de andere klassen ten dienste staan : de *overlevering* en de *verspreiding door zang*. Nochtans waren er eenige dichters die ten halve slaagden. Noemen wij onder deze : Frans de Cort, Pastoor Duvillers, Theodoor Van Rijswijck, Napoleon Destanberg, Van Peene en voornamelijk den Antwerpschen, zoo gunstig gekenden volksdichter Andreas de Weerdt.

Digitized by Google

En waarom slaagden deze, al was het slechts ten halve? Omdat hunne liederen getoondicht werden op eene gekende zangwijze ofwel door een volkstoondichter en in beide gevallen door eene goedkoope uitgave onder het bereik des volks vielen.

En waarom lukte de tweede klasse zoo opperbest? Omdat ze de aantrekkelijkheid bezitten van eene gemakkelijke, lichte zangwijze te hebben. Onze jongere toondichters daarentegen bëijveren zich om op het eenvoudigste gedichteken onverstaanbaar muziek te maken; dit is volgens hen « kunst ». Of dit waar is, zal ik maar liefst niet bëoordeelen. Aan eenen anderen kant schrijven onze jongere dichters prullen, die het volk niet verstaan kan, en misschien — wie weet het? - zij zelve niet verstaan. Het volk, bij gebrek aan koren, werpt zich op het kaf. Dat dichters en toondichters, zich dus voortaan bezighouden met meer in den zin des volks en des tijds te werken.

Om een onzer idealen te bereiken, namelijk om die zedenbedervende liederen, die als een kanker aan onze samenleving knagen, uit te roeien moet men trachten de liederen zoo volksch, zoo eenvoudig mogelijk te maken.

Een middel blijft er ons nog wellicht over; een middel dat langzaam, wel is waar, maar toch zeker werken moet; ik bedoel: « *'t zingen op school* ». Ge zult me tegenwerpen. Dit is niet nieuws: men doet dit reeds zoo lang! Inderdaad, ja, men doet het. Maar dat was in 't geheel mijne bedoeling niet. In 't algemeen, op weinige uitzonderingen na, leert men onze kinderen uitsluitend kinderliederen. Dat kan heel nuttig zijn voor onderwijs en opvoedkunde, dit wil ik graag erkennen; maar het groote, het eigenlijke deel? Juist daardoor gaat het verloren: de zang uit de school op 't veld, in de fabriek, op 't werkhuis, in den huiskring over te planten, dit, kan hun onmogelijk zoo lukken.

Digitized by Google

Waarom aan onze schoolkinderen geene liederen geleerd die iets om 't lijf houden en die ze later eerst grondig begrijpen zullen? Als ze dan volwassen zijn geworden zullen ze die blijven voortzingen en andere voortleeren, hetgeen hoegenaamd met de kinderliederen het geval niet zijn kan. Bijvoorbeeld zou men hun : de Vlaamsche Leeuw, de Arteveldescantate, de Lieven Bauwenscantate, het Beiaardlied niet kunnen aanleeren ? Al die liederen zijn het volk waardig en ontsteken een vaderlandslievende vlam in 't hart. Ja, eerst, in de prilste jeugd, leere men de kinderen uitsluitend kinderliederen, maar eens dat het Vlaamsche bloed hun door de aderen begint te bruischen, welnu dan is de tijd gekomen om hun liederen te leeren, die hun later zullen aantoonen hoe groot Vlaanderen eens was, en dan zullen ze des te beter zien hoe diep het nu gezonken is!

Het lied is zonder twijfel het beste middel tot de verzedelijking, en uitbreiding van het gezonde denkbeeld ; een middel dat dikwijls lukt, daar waar alle andere schipbreuk lijden.

Toen in 1830 onze goede Vlaamsche bevolking, door Walen, Franschen, Franschgezinden opgehitst, zijn eigene broeders aanviel onder 't zingen van Fransche spotliederen, toen, was Vlaanderens letterkunde haren val heel nabij. Helaas ! het is bijna onnoodig het u te zeggen : de verbastering, die zulke groote verwoestingen aanrichtte, speelde ook op 't gebied van zang, en vooral daar, hare hoogst noodlottige rol. Van dan af hoorde men niets anders meer zingen dan Fransch : Fransche koren in onze zangmaatschappijen, Fransche romancen in de salons onzer begoede klassen; ja, Fransche liederen in den mond onzer toen zoo Franschgezinde volksklas. Ziedaar, eene kwaal, eene ware kwaal, die wij reeds sinds zoovele jaren bestrijden.

Gelukkig, en met recht mag ik dit woord

Digitized by Google

gebruiken, heeft onze Vlaamsche beweging hier overgrooten vooruitgang gedaan en krijgen de Vlaamsche koren, hoe langer, hoe meer de bovenhand.

Met de romancen, echter, is het slechter gesteld; en het zal, geloof ik, nog heel wat duren eer onze juffertjes het Vlaamsch waardig zullen achten hunner zoete, lieve stem, en afstand zullen doen van hun Fransch repertorium waarin « amours » doorgaans zoo bevallig rijmt met « toujours ».

Hier is het nog dat de school, en alleen de school doelmatig werken kan, ten einde die Fransche prullen uit onze salons te verwijderen en ze te vervangen door de gewrochten onzer groote Vlaamsche en Noord- Nederlandsche meesters.

Eindelijk om tot het eigenlijke volkslied terug te komen, wilde ik graag nog een woordje reppen. Gaat men nu niet denken dat het volk heel en al onverschillig is aan wat men het opdischt ; zoover zijn we, God zij dank, niet gekomen. Het geldt hier slechts liederen ; eerstens, natuurlijk in den zin des volks te schikken, zoowel op letterkundig als op toonkundig gebied, en tweedens, die liederen niet alleen in prachtbundels, maar ook, en voornamelijk, in goedkoope afleveringen uit te geven ; ja, in losse blaren zelfs.

Het volk zingt in vreugde, zoowel als in rouw : het kan den zang niet missen.

Aan u dan, Vlaamsche dichters, toonkundigen, de zeden des volks te vertijnen ; aan u om zoo bij te dragen tot de verheffing van het ons zoo innig geliefde Vlaamsche volk!

HECTOR BALIEUS.

Gent.

Digitized by Google

INVLOED DER H. SCHRIFT OP ONZE TAAL.

In onze dagen, waarin zooveel geschermd wordt met *Folclore*, met oude volksdichten en spreuken, waarin èn aan de Leuvensche, èn aan de Amsterdamsche Universiteit men zich zoo ontzettend veel moeite geeft, om oude sages, liedjes, spreekwoorden, karakteristieke uitdrukkingen enz., op te diepen en wederom aan 't daglicht te brengen, mag er, ons inziens, ook wel eens op geduid worden hoe menige zinsnede, hoe menig gezegde, hoe menig spreekwoord wij uit de oude, doode Talen, het Latijn o. a., hebben overgenomen en bijzonder — waarop wij voor alles willen neerkomen — uit de H. Schrift, den *H. Bijbel*, het Boek der boeken.

Reeds vinden wij hierover eene overmerkwaardige aanmerking in de « *Letterkundige Studiën* » van Simon Gorter (1) waarin hij een chapitre wijdt aan de « *Beeldspraak* », die te goed bij onze kleuren van pas komt, om ze niet op 't doek te brengen.

De begaafde en scherpzinnige dominé zegt daar o. m. : « Dat de Bijbel, door ons volk niet maar « eerst sinds de Hervorming gebruikt en geliefd, maar « toen tot dagelijksche spijze geworden, zijn eigen- « aardig werk op haar (de Taal) drukken zou, was te « voorzien. Wie zal den invloed berekenen dien hij

---

(1) Uitgave van P. N. Van Kapen en Zoon. Amsterdam, 1891. Derde druk, « Over Beeldspraak » bladzijde : 193.

Digitized by Google

« geoefend heeft? *Kind des doods, schaduwen des doods,*
« *groeve der vertering, beder des overvloeds, der*
« *vreugde, en der bedwelming, het hart breken, pare-*
« *len voor de zwijnen, licht onder de korenmaat, duiven-*
« *onschuld, slangenvoorzichtigheid, den eersten steen*
« *werpen*, deze uitdrukkingen — gij hebt ze uit hon-
« derd andere maar voor 't grijpen -- zijn op Israëlie-
« tischen bodem gewassen »....

Meer in 't bijzonder vinden we hierover uitgewijd in eene studie van Dr Dreibach, waarvan we enkele voorbeelden zullen aanstippen en waarbij de welwillende lezer ook de onzen zal vinden.

Vele gezegden, spreuken en spreekwoorden weet de kleinste schoolknaap, die zijne Bijbelsche Geschiedenis kent, ons reeds af te leiden. Al moge hij den juisten zin niet dadelijk er van vatten, hij zal u toch onmiddelijk te woord staan, als ge hem spreekt van *Babylonische spraakverwarring*, want onmiddelijk rijst hem die hooge toren voor den geest, waarvan de meester op school zoo mooi wist te vertellen. Vraag hem eens of hij het *Benjaminnetje* van de Familie is, en hij zal U weten te antwoorden, dat Vader Jacob ook een Benjaminnetje had, die de jongste was van zijne Broeders. Zeg eens aan dien jongen, die zijnen makker zoo broederlijk den bloedenden vinger verbindt, dat hij de *barmhartige Samaritaan* speelt, en hij ziet dadelijk de bontgekleurde schoolplaat opdoemen, waarop de barmhartige Samaritaan naast zijn muildier met den gewonden zieke beladen zoo medelijdend geschilderd is.

Spreek niet bij nevelachtig weêr van *Egyptische duisternis*, of hij somt U onmiddelijk alle plagen van Egypte op. Hij weet net zoo goed te spreken over een *Judaskus* en een *Kaïnsteeken*, over een *Jobsgeduld* en een *Salomonswijsheid*, als gij of ik. Brengen ze U t'huis een treurig bericht, hij zal U eveneens van een *Jobsbode* weten te vertellen uit de Schriftuur, even goed als hij daaruit weet, dat 't *gemeste kalf slachten* precies geen *Jobstijding* is, want, zou hij U leuk ge-

Digitized by Google

noeg durven antwoorden, ook in de Gewijde Geschiedenis staat, dat ze kermis hielden en 't gemeste kalf geslacht werd, toen de verloren Zoon terug was.

Ziedaar, waarde Lezer, reeds zoovele Schriftuurvoorbeelden, die ook wij dagelijks gebruiken en met recht bij ons ingeburgerd zijn. Ze zijn zoo duidelijk, dat 't overbodig is langer er bij stil te staan.

Doch van meer bijzonderen aard zijn o. m. de woorden :

1. **Aalmoes.** Van 't Grieksch *eleemosyne* d.i. barmhartigheid, weldadigheid. Dit woord is door middel der H. Schrift ook tot ons overgegaan. In zijn huidigen vorm zou men zijn vreemden oorsprong moeielijk herkennen. Dit is ook 't geval met andere woorden, zooals : **Kerk** van **Kyriake,** gemeenschap des Heere ; oudnederduitsch : Kirika ; oudhoogduitsch : Kiricha, Chirihha ; huidig Duitsch : Kirche ; Engelsch : Church.

Zoo ook : **duivel** van 't Lat. *diabolus* ; oudsaks. : diubal ; oudhd. : tiuval ; mhd. : tiuvel ; D. : teufel ; Fr. : diable. In eenen ten huidigen dage nog bewaarden codex der Vatikaansche Bibliotheek lezen we in eene afzwering en geloofsbelijdenis door den H. Bonifacius in de Kerkvergadering van Lestinen, zuidelijk van Binche, in 745 voorgeschreven :

Forsachistu diabolae ? = Verzaakt gij den duivel.

Ec forsacho diabolae. = Ik verzaak den duivel.

In het *Wessobrunner Gebed,* ook uit de VIII eeuw lezen we :

Cotero tateo tohti enti craft tiuflun za widarstantanne. = Tot goede daden deugd, en kracht om de duivelen te wederstaan.

Eveneens **straat,** van 't Lat. sternere, uitspreiden, *strata,* (via strata, belegde weg) ; oudzw. : strata : angls. : straet ; eng. : street ; oudhd. : straza ; mhd. : straze ; D. : strasze.

Desgelijke is **disch,** van 't Lat. *discus,* schijf of Fr. disque ; Ital. : desco ; oudsaks. en angls. : disk ; engl. : dish ; oudhd. : tisc ; D. : tisch.

Digitized by Google

Eene andere afleiding, meermalen gehoord, doch die mij niet zoo aannemelijk schijnt, is de klankverwisseling van 't Lat. mensa, tot densa, tensa, tisch.

2. **Iets rond bazuinen** = iets aan de groote klok hangen, zoodanig dat Jan en alleman 't terstond weten. Dit gezegde heeft zijne beteekenis uit Matth. VI. 2: Cum ergo facis eleemosynam, noli *tuba canere* (de cursiveeringen in de Schriftuurteksten zijn van ons) ante te sicut hypocrytae faciunt in synagogis et in vicis ut honorificentur ab hominibus. Als gij aalmoesen geeft, dan moet ge zulks niet met bazuingeschal aankondigen gelijk de huichelaars doen in synagogen en straten, om van de menschen gezien en geprezen te worden, m. a. w. dan moet ge geen opzien baren, niet op de groote trom slaan net als schijnheilige comedianten, die op openbare pleinen en plaatsen met groot vertoon en veel praal rondbazuinen, dat ze goedgunstig zijn om van de menschen gezien en geprezen te worden. De Phariseërs, die gewoon waren met groothansigheid aalmoezen te geven, riepen het bedelvolk met bazuin- en trompetgeschal te zamen.

Onwillekeurig komt ons voor den geest een ander bazuingeschal, dat wij ook hiermede in verband durven brengen, nl. dat der engelen voor 't laatste oordeel Oordeel, en wel, zooals de H. Schrift het ons leert, aan de vier uithoeken, zoodat er geen sterveling zal gevonden worden, die het uitbazuinen niet zal vernemen.

3 **Godsakker**, voor kerkhof, een woord, dat ook in onze preek- en schrijftaal geredelijk ingang heeft gevonden. Deze zinrijke en beteekenisvolle naam voor christelijke begraafplaats of doodenakker, is geheel volgens de leerwijze der Brieven van Paulus gevomd, alwaar de Christenen «Godsakkers» genoemd worden (I Cor. III, 9.) en de lichamen der afgestorvenen als zaadkorrels voor den dag der opstanding beschouwd worden. *Dei agricultura estis*, Gij zijt als een akker, die we met God bebouwen.

Ook verschillende uitdrukkingen voor « overledene »

Digitized by Google

b. v. *de ontslapene* (hij is in den Heer ontslapen) e. a. komen voort uit de H. Schrift, en er ligt eene geestelijke leering in, nl. van de verrijzenis der lichamen.

Eveneens is aan de Schriftuur ontleend het overbekende gezegde : *hij rust in Abrahams schoot.* Zoo staat er bij Lucas, XVI, 22, Et portaretur ab angelis *in sinum Abrahæ.* Abrahams schoot is de rustplaats der Patriarchen, alwaar zij Christus verwachtten. Men zegt «in Abrahams schoot,» wijl de kinderen, die tot den Vader gaan, die hen bemint, als in zijnen schoot opgenomen worden.

4. **Talent,** eigenlijk eene bepaalde geldsom b. v. het attische talent bedroeg 2400 gulden. Door het bijbelsche spraakgebruik, nl. door de bekende vergelijking van de toevertrouwde talenten, heeft 't woord de beteekenis van « natuurlijke aanleg, geestesgave », verkregen. In dezen zin wordt het thans uitsluitend gebezigd. De Schriftuur spreekt van de talenten in Matth. XVIII, 24 en XXV, 15, 16, 20, 22, 24, 25 en 28.

5. **Zijne handen in onschuld wasschen** Deze spreekwoordelijke uitdrukking is genomen uit de lijdensgeschiedenis van Christus, Matth. XXVII, 24. « Toen Pilatus zag, dat hij niets kon uitrichten, maar dat er nog meer tumult ontstond, nam hij water, *ging zijne handen wasschen voor het volk* en zeide : « *Ik ben onschuldig aan het bloed des Gerechte* » Door deze symbolische handeling van 't handenwasschen wilde de landsbestuurder zich openlijk vrij maken van de schuld aan 't bloed, dat hij tegen zijne rechterlijke overtuiging in op de schandelijkste wijze aan 't volk wilde prijsgeven.

Voor de Joden was deze beteekenisvolle handeling niet nieuw, wijl het ook bij hun wettelijk voorschrift was, dat bij een moord, waarvan de dader onbekend was, de bewoners van de naastbijgelegene plaats zich de handen waschten en zich daarbij onschuldig verklaarden. (V Moz. XXI, 6.)

Digitized by Google

Ook den Grieken en Romeinen was het wasschen der handen als symbool der reiniging niet vreemd.

Uit diezelfde bron komt ook nog : *iemand van Pontius naar Pilatus sturen*.

6. **Naar iemands pijpen dansen.** Bij Matth. XI, 16. lezen we : « waarmede zal ik echter dit geslacht vergelijken? Het is als de kinderen die op de markt zitten en hunne makkers toeroepen en zeggen : wij hebben u met (vroolijk) pijpenmuziek (instrument als bij de toenmalige huwelijksfeesten) onderhouden en gij hebt niet willen dansen (*cecinimus vobis, et non saltastis)*, wij hebben klaagliederen gezongen en gij hebt niet geweend. » Wat betreft het punt van vergelijking in dit beeld, zegt Dr Dreibach, beteekent de tegenstelling der beide zinspelingen de tegenstelling in het uiterlijke verschijnen en optreden en in de leefwijze van Johannes den Dooper en van onzen Zaligmaker. De kinderen zijn de Joden, meer beperkt de Phariseërs en Sadduceërs, die vrienden echter die tot meespelen worden opgeroepen zijn Johannes en Jesus. De Joden verlangden, men moest zich juist naar hunne afwisselende luimen en nukken schikken, men moest, gelijk ook wij in een dergelijk volgens deze plaats genomen beeld zeggen, altijd naar hunne pijpen dansen. (Bisping, exeg. handb. I, 257.) Leefde Johannes in strenge verstorvenheid en boetpleging, zoo verlangden zij (voornl. de Sadduceërs) dat hij een meer deelnemend, meegaand leven (heiteres Leben) moest voeren ; leefde Jesus daarentegen als menschenvriend zich de armen, zieken en zondaars aantrekkend, zoo vorderden zij (nl. de Phariseërs) een meer teruggetrokken, afgestorven leven (eine düstere Strenge).

7. **Op de daken prediken** Matth. zegt X, 27 : quod in aure auditis, *praedicate super tecta.* ; Lucas geeft aan XII, 3 : quod in aurem locuti estis in cubiculis *praedicabitur in tectis*. De leer, die ik u voor weinige ooggetuigen gepredikt heb, moet ge openlijk aan alle menschen leeraren. De daken der huizen in den Orient zijn

Digitized by Google

plat. Niet zelden hebben openlijke bekendmakingen plaats van af de daken. Doch hier is bedoeld, dat de Apostelen Christus' leer aan de wereld zouden openbaar maken. Ook bij ons is v. d. de beteekenis er aan gehecht van groote ruchtbaarheid geven aan eene zaak, zoodat ze algemeen bekend wordt.

8. **Zijn licht onder eene korenmaat zetten.** Dit gezegde wordt evenzeer bij ons in denzelfden zin gebezigd als ten tijde van Christus. In Matth. lezen we : v, 15, : Neque accendunt lucernam, et *ponunt eam sub modio*. Dat moet ge niet doen, zegt Christus, want dan gaat het licht uit en mist zijn rede van bestaan. Marcus spreekt eveneens daarvan : Numquid venit lucernam *ut sub modio ponatur?* IV, 21. Zoo ook Lucas XI, 33 : Et in abscondito ponit, neque *sub modio.*

Menigmaal, waarde Lezer, zal 't u gebeuren, dat ge dezelfde spreekwijzen uit de H. Schrift zult ontmoeten, zoowel in de Vlaamsche en Hollandsche taal, als in de Duitsche en Fransche Veelvuldig zijn de spreuken en spreekwoorden, die ook weerklank vonden bij ons; met alle billijkheid hebben ze reeds van oudsher burgerrecht verkregen.

Het ligt niet in onze bedoeling thans breedvoeriger er over uit te wijden, we willen alleen de attentie er op vestigen.

Om derhalve niet langdradig te worden, zullen we nog slechts enkelen, die weinig of bijna geene uitlegging behoeven er aan toe voegen en U verwijzen naar de plaatsen in de H. Schrift waar ze te vinden zijn.

Er wordt in dezen woeligen tijd van socialisme, dat met een zwarte kool dient aangeteekend te worden, zooveel gesproken over loon en arbeid, over onderhoud en voedsel van den werkman, zoodat ons dagelijks de spreekwijzen voor oogen worden gehouden : de arbeider is zijn loon waard; een arbeider is zijn voedsel waardig. Welnu, diezelfde gezegden zijn niet van gisteren of vandaag, maar zijn letterlijk ontleend aan de H. Schrift: *Dignus enim est operarius mercede sua.* Luc. X, 7. *Dignus enim est operarius cibo suo.* Matth. X, 10.

Digitized by Google

Gaat er een zusterke naar 't klooster; wordt een priester gewijd, hoe vaak hoort men dan niet zeggen: *Zij (hij) heeft het betere deel gekozen.* Vergelijk nu Lucas x, 42 : Maria *optimam partem elegit*, quœ non auferetur ab ea.

Het spreekwoord : komen *als een dief in den nacht*, is te overbekend. Letterlijk vinden we het wederom in den Bijbel : Dies Domini, *sicut fur* in nocte, ita venit. (I Thes. v, 2.) Evenals : *Adveniat* autem dies Domini *ut fur*. (II Petr. III, 10)

Dergelijken zijn : Medice, cura te ipsum. (Luc. IV, 23.) *Geneesmeester, genees u zelven.*

Tene quod habes . . Apoc. III, II. *Houd wat ge hebt.* Onnoemelijk veel zijn soortgelijke spreuken, die reeds bij de Ouden bekend waren, en als zoodanig reeds in den Bijbel aangehaald worden ; b. v. : *Waar het hart van vol is, loopt de mond van over.* Matth. XII,34. *Waar uw schat is, daar is ook uw hart.* Brief aan de Rom. XIII, I. *Eere, wien eere toekomt* ; I Cor. xv, 33. *Slechte gezelschappen bederven goede zeden.*

Zoo zijn uit het lijden van Christus afkomstig, de veel gebezigde worden : *lijdensbeker* en *bloedgeld.* Zoo weer uit R. XII, 6, de *Sionswachter*, voorvechter van het geloof. Sion was de berg en de burcht van David. Sprekende over allerlei volk gebruiken we wel eens de uitdrukking : *Krethi en Plethi*, eigenlijk de wachters en boden van David.

Deze aanhalingen laten zich nog met duizenden vermeerderen ; doch waarom zoo ver loopen ? Het zij ons thans genoeg te weten, dat ze als een doorslaand bewijs gelden van den machtigen invloed der Bijbelsche geschiedenis en der christelijke leering op de ontwikkeling der volkstaal uitgeoefend. De ongeloovige, zoowel als de geloovige, gebruiken ze onbewust. Deze zoowel als gene spreken van *gepleisterde graven*, van een *gouden kalf*, van een *alpha en omega*, van *bergen verzetten*, van een *slaap als die van Jonas.*

Doch, waarde Lezer, wij durven thans niet langer

Digitized by Google

hierbij stilstaan, immers men mag nooit te veel hooi op zijn vork nemen. Laten we dan, al zij het *te elfder ure* sluiten (Ergo qui circa undecimam horam vener, Matth. xx, 9) met de opmerking, dat, als men somtijds meent, een heel mooi en niet alledaagsch spreekwoord gebezigd te hebben, dit vaak al van zeer ouden datum is en duizenden het duizende jaren voor u reeds lang gebruikt hebben, want er is *niets nieuws onder de zon* (nihil sub sole novum. Eccle. I, 10.)

Waarde Lezer, indien deze kleine bijdrage uwe attentie opnieuw op de waarde der Schriftuur in zake van taal en hare afleiding gevestigd heeft en indien die voorbeelden U mogen blijken als een afdoend argument voor den machtigen invloed der H. Schrift op de volkstaal, dan meenen we hierdoor volkomen ons doel bereikt te hebben, en we sluiten daarom blijmoedig deze bijdrage, indachtig tevens aan 't ingeburgerd spreekwoord, dat *iedere dag genoeg heeft met zijn eigen kwaad.* Sufficit diei malitia sua. (Matth. VI, 34.)

Amsterdam.

TH. R.

Digitized by Google

FLAUBERT.

Wij erkennen gereedelijk dat de schrijvers der XVIIe en XVIIIe eeuw, te weinig acht hebben gegeven op wat men noemt « Couleur locale » en dat zij eene menigte van woorden, ten onrechte hebben in den ban geslagen, om onedel- en onwaardigheid. Het pleit echter voor hen dat de oudheidkunde toen nog in de doeken lag en dat de preutschheid hunner lezers niet dulde dat men termen onder de oogen bracht die de huidige boekenlezers, vrij wat talrijker en min kitteloorig geenszins ergeren.

Dit miskennen der geschiedenis en der oudheidkunde heeft aanleiding gegeven tot lachwekkende voorstellingen. Zoo zagen wij personagen uit 't Oud Testament, gedost als kruisvaarders; Joden, offerdieren slachtende, onder gothieke zuilengangen; de bruiloft van Cana ingericht als een galafeest der XVIe eeuw; de H. Maagd Maria die leert spellen in een geprint boek, onder de leiding van de H. Moeder Anna, dragende eenen... bril.

De voorstanders van « Couleur locale », hebben den banvloek uitgesproken tegen die « anachronismen » en opdat zulke afschuwelijkheden hunne gewrochten niet ontsieren zouden, gaan zij ter school bij de geleerden die hen bekend maken met de wetten, zeden, kostuimen, feest- en rouwplechtigheden niet alleen hunner tijdgenooten, maar ook van de oudste Romeinen, Grieken, Assyriërs, Egyptenaren, Carthagers enz. De geschiedkunde, de getrouwe weêrspiegeling van verleden en verdwenen beschavingen zijn hoogst wenschelijk, maar hoe lichtelijk,

Digitized by Google

bij gebrek aan vaste wetenschap, schept de inbeelding toestanden en bijzonderheden die met de waarheid geenszins strooken en niet min eenen banvloek verdienen dan de « anachronismen » der oûkens. Eveneens staat het met den woordenkeus. Delille zou liever zijne pen gebroken hebben dan het woord « épingle » te gebruiken. Onze huidige « realisten » hebben aan vele gedoemde termen hun burgerrecht teruggegeven, maar tevens al te sterk geurende woorden in de leeskamer binnengebracht.

Flaubert bedrijft de gezegde dubbele fout : hij zondigt tegen de oudheidkunde en tegen de kieschheid in den woordenkeus. Ik neem aan dat zijn penseel getrouw heeft gemaald bij voorbeeld de « *Noce Normande* » met de veelvormige en veelkleurige voertuigen opgepropt met genoodigden, oude en jonge, gesteken in eigenaardige kleederpakken en deelnemende aan langgerekte smul- en danspartijen wier gevolgen al te veel op zijn Teniers worden voorgesteld. Maar op welken grond ligt de « Couleur locale » van Salammbô, roman die zoo groote opschudding verwekte in de lezers- en schouwburgwereld? Welke schrijvers hebben aan Flaubert de stof geleverd welke hij zoo kundig ontplooit en voor onze verbijsterde oogen openspreidt?

Salammbô is de dochter van Hamilcar, de zuster van Hannibal. Zij heeft voor zending den mantel der godin Tanit te bewaren. De fortuin van Carthago hangt van het bezit van dien mantel af. De barbaar Mathô rooft het Palladium, maar uit liefde voor Hamilcar's dochter geeft hij hetzelve terug. De oorlog wordt woedend voortgezet. Mathô verraden en gevangen, onderstaat schrikkelijke folteringen. Salammbô heeft zich eerst verheugd om de nederlaag van 's lands vijanden, maar hare liefde voor Mathô vergalt haar leven dat ondragelijk wordt. De priester van Moloch klieft haars minnaars borst in twëen en het trillend harte wordt aan de zon ten offer geschonken. Bij dit schouwspel valt Salammbô schielijk dood. — Van waar komen al de bijzonderheden die de vijf honderd bladen van den roman vervùllen?

Digitized by Google

Nog eens aan welke oude bronnen heeft Flaubert geput? Wie vertrouwde hem de tooverroede waarmede hij Chartago voor onze oogen doet verschijnen juist als Bœdeker ons bekend maakt met Rome, Parijs en Londen? En indien al die bijzonderheden enkel de kinderen zijn van Flaubert's scheppingsvermogen, wat moeten wij denken van de getrouwheid zijner « Couleur locale »? « Salammbô! Fantaisie d'un cerveau extravagant! » zegde een criticus.

Flaubert steekt Zola naar de kroon. Hoort het verhaal van de lijfstraf van Hannon. « Les mercenaires lui arrachèrent ce qui lui restait de vêtements, et l'horreur de sa personne apparut. Des ulcères couvraient cette masse sans nom; la graisse de ses jambes lui cachait les ongles des pieds; il pendait à ses doigts comme des lambeaux verdâtres; et les larmes qui ruisselaient entre les tubercules de ses joues, donnaient à son visage quelque chose d'effroyablement triste, ayant l'air d'occuper plus de place que sur une autre figure humaine. » .... En elders : « Quand la nuit fut descendue, des chiens à poil jaune, de ces bêtes immondes qui suivaient les armées, arrivèrent tout doucement au milieu des Barbares. D'abord, ils léchèrent les caillots de sang sur les moignons encore tièdes; et bientôt ils se mirent à dévorer les cadavres, en les entamant par le ventre. » En dat noemt men « *fraaie letteren* »!!

E. PAUWELS.

Digitized by Google

DE LAATSTE BEDE EENER MOEDER.

'T IS een droevig tafereel, lezer, dat wij aanschouwen. In eene eenvoudige kamer, ligt eene, nog betrekkelijk jeugdige vrouw op het ziekbed. Het vermagerd gelaat van de zieke getuigt van veel lijden. Schoon moet zij weleer geweest zijn die vrouw. Dat zeggen ons nog die regelmatige trekken, die vriendelijke helderblauwe oogen. Maar het lijden gaat niet ongemerkt voorbij, het groeft lijnen in het voorhoofd, het brengt harde trekken om den mond.

Twee nog jeugdige meisjes liggen geknield voor het ziekbed. Beiden zijn schoon, doch welk een verschil! De jongste die nauwelijks zestien jaar kan tellen, gelijkt aan een dier gestalten, welke de zuidelijke meesters zoo heerlijk op het doek kunnen tooveren. Een rijke schat van zwarte, gitzwarte haren spelen om haar hoofd en hangen in rijken overvloed over rug en schouders; die donkere oogen schitteren als diamanten, het helder blank van het gelaat schijnt getemperd door de warme zuiderzon.

De andere, een paar jaar ouder, is het beeld der zieke vrouw. Zoo moet ook deze geweest zijn, toen zij was in de lente haars levens. Zacht blauwe oogen geven aan dat welgevormd gelaat dien zachten, vriendelijken ernst, zoo zeldzaam bij de jeugdige schoonen. Blonde lokken omkransen het gelaat. 't Is de schoonheid, doch de zachte, zoete schoonheid der lente.

Beiden zijn diep, diep bedroefd. De vrouw, die daar nederlag, is hunne moeder, en de dood is niet verre meer. De laatste sacramenten der stervenden, zoo indrukwekkend en troostvol tevens, zijn der zieke reeds toegediend, en nu ligt ze daar, met moeite ademend, terwijl hare handen de handen omknellen van hare lievelingen.

Digitized by Google

Ja, het sterven viel haar hard! Zij liet een dubbelen schat op de wereld. Wie zou de schutse zijn van de kinderen, die zij zoo teeder beminde? Vrienden, op welke zij kon vertrouwen had ze weinig. Toen haar echtgenoot, de gevierde kunstenaar nog leefde, was hare woning immer gevuld. Doch toen zij weduwe was geworden, en het ook hier bleek, dat de kunst meer roem dan geld had opgebracht, waren de vrienden van weleer verre.

Zij was alleen met hare teerbeminde kinderen. De toekomst dier kinderen beangstigde de moeder in dit laatste uur. De toekomst vooral van Amalia, hare jongste lieveling. Deze was geheel het beeld van haar te vroeg gestorven echtgenoot. Niet alleen wat het uiterlijk betrof, neen, ook in haar bruischte het vuur der kunst; ook zij beminde de wereld, de gezelschappen, de vermaken, en slechts met moeite had zij zich aan het stille leven harer moeder en zuster gewend na haars vaders dood. Haar eenigst genot was voor hare piano. Tooverend schoon wist zij klagende melodieën of jubelende tonen het instrument te ontlokken, tot zij zich leenden als het vorstelijk tooisel harer zilveren, engelreinestem.

Voor dát kind vreesde de moeder.

Niet voor Maria, hare oudste dochter. Deze was immer haar steun geweest, deze had altijd haar vermaak gevonden in het gebed of in het weldoen der armen.

« Maria », fluisterde de Moeder, en haar stervende blik was zoo onrustig, « Maria, zult gij voor Amalia eene Moeder zijn? Zult gij over haar waken, als ik niet meer bij haar ben? »

« Ik beloof het u zoete, lieve moeder », en het blonde kind kustte haar met den hartstocht der liefde. « Vrees niet, moederlief, ik zal over haar waken, en is het noodig, lijden voor haar. » En Maria trok hare jongere zuster dichter tot zich, en kustte de tranen van hare wangen.

« Amalia, lieve engel, gij zijt nog zoo jong, van u te scheiden valt mij dubbel hard. — Wees Maria gehoorzaam. Bid veel, o bid veel, vrees, vrees de wereld. Ze is zoo bedorven! Van uit den hemel zal ik toch over u waken en neen, neen, gij zult niet verloren gaan ».

Het jeugdige meisje wierp zich snikkend op hare moeder: het spreken was haar onmogelijk; doch die handdruk, die kus was zoo welsprekend. Wie zou eene stervende moeder iets kunnen weigeren?

Het spreken had de laatste krachten der vrouw uitge-

Digitized by Google

put. « Bidt, mijne kinderen. — Ik — sterf ». Nog bewogen zich de lippen der moeder. Nog zag hare laatste blik zoo bezorgd naar haar jongste kind, nog eene zucht — en de twee meisjes, die zich in elkånders armen wierpen waren weezen.

De laatste bede der moeder was een gebed geweest voor hare jongste heveling.

Een vijftal jaren zijn verloopen. 't Is zoo spoedig uitgesproken, een vijftal jaren, en toch — hoevele dagen, hoevele uren, hoevele minuten bevatten ze niet van lijden! Hoe traag gaan ze dan niet voorbij! Wat is het dan niet eene tijdruimte, vijf lange jaren!

In een salon van het voornaamste hotel der hoofdstad lag eene dame op een prachtigen sofa. Kent gij ze nog de Amalia van 16 jaar? Hoe rijzig is thans die gestalte! Wat een gloed in die donkere oogen! Wat een rijkdom van schitterende lokken!

Een sierlijk kleed van hemelsblauw satijn, met kostbaar kantwerk afgezet, doet de schoone gestalte nog meer uitkomen.

Schoon is ze, gelijk ze daar neder ligt, en toch ligt er een droevige trek om dien fraai gevormden mond, toch staren die oogen zoo somber voor zich, toch schijnen droevige gestalten haar geest voorbij te gaan.

Men klopt, en terwijl zij een traan wegvaagt, welke over hare wangen rolt, boodschapt men haar, dat het rijtuig voor is.

Amalia staat van haar zetel op en het prachtig gewaad sleept in rijke plooiën over de kostbare tapijten.

De schouwburg is tot de laatste plaats bezet. De godin der zoete zangen zou voor de eerste maal in de hoofdstad optreden. — Waar zij ging, was hare tocht een triomftocht geweest. — Leliën en rozen strooide men voor hare voeten, wanneer zij de wereld betooverde door hare hemelsche stem.

Waarom had zij immer de hoofdstad vermeden? Waarom elke andere plaats het geluk van haar optreden te verschaffen en de hoofdstad uit te sluiten van dat genot? Waarom mochten de kostbaarste bloemen overal elders de beroemde zangeres worden aangeboden en scheen zij de stad van weelde en rijkdom te ontvluchten?

Men noemde het de grillen eener kunstenares, doch zij, zij wist wel beter. Kon zij zingen in de plaats, waar hare zuster

Digitized by Google

boete deed, boete voor haar? Kon zij de jubelkreten hooren, in de plaats, waar hare zuster slechts getuige was van de zuchten en klaagtonen der lijdende menschheid ?

En toch, toch was zij gekomen; zij wist zelve niet waarom. Maar iets, iets onbekends dreef haar naar de hoofdstad, welke zij immer had gevlucht.

Thans trad zij hier op, voor 't eerst.

Bij haar optreden ging er een bewonderend gemurmel op in die groote, rijk verlichte feestzaal. Stil werd het eindelijk, doodelijk stil, toen die zilveren stem weerklonk. Zoete tonen weerklonken, eenvoudig als de zang van den nachtegaal, doch ook even zuiver, even rein, even liefelijk. En wanneer eindelijk die stem zich verhief, wanneer jubelende melodieën weerklonken, wanneer de koningstem zich deed hooren in al haar omvang, in al haren rijkdom, in al hare weelderige pracht, dan borst men los in geestdriftvolle toejuichingen, dan was de betoovering algemeen en wierp men kostbare bloemen voor de voeten der zangeres, de koninginne der kunst.

De prachtige tonen van het machtig orkest ontvingen dien avond minder bijval. Men wilde enkel de zangeres hooren, die als eene godin tooverde met hare stem, tooverde met de melodieën; de prima donna die allen in verrukking bracht.

En toen de laatste tonen waren weggestorven, en de zangeres voor 't laatst verscheen, toen stonden allen op in geestdriftvolle bewondering, en brachten hulde aan de kunst in persoon van hare priesteres.

Was de gevierde vrouw gelukkig ?

Weer ligt zij op haren sofa; hare oogen staren thans op een portret dat zij voortdurend aan hare lippen brengt en tranen stroomen over hare wangen. « Hebt gij die bijvalskreten gehoord, lieve moeder? » fluistert de kunstenares. Was het hierom dat gij zoo vreesde voor uwe Amalia ? Maria, ben ik u gehoorzaam geweest? O wereld, wereld, ja wel zijt gij gevaarlijk! Waar is de reine onschuld mijner kinderjaren? Waar is de zoete vrede van het kinderhart? Waar? »

Terwijl de zangeres daar mijmerend nederzit, wordt haar een brief overhandigd. Lusteloos opent zij de enveloppe, zij kent dat soort brieven na elke uitvoering. Doch nauwelijks heeft zij een blik in den brief geslagen of doodsbleek worden die heerlijke trekken.

« Uwe zuster Maria is stervende. Kom zoo gij haar nog eens wilt zien ». Driftig staat zij op. Zij beveelt dat oogen-

Digitized by Google

blikkelijk haar rijtuig worde voorgebracht en zonder van kleeding te veranderen, wacht zij met ongeduld het rijtuig af.

Door de donkere straten klinkt het eentoonig en weemoedig geluid der raderen, tot men stil houdt aan een groot gebouw. De bediende belt, opent het portier en spoedig verschijnt eene religieuse, die fluisterend de zangeres verzoekt haar te volgen, door de lange gangen van het somber gebouw.

Eene cel wordt geopend, waarin eene jeugdige kloosterzuster op haar sterfbed ligt. Treffend beeld! Op het sterfbed de kloosterlinge met een kalm, blij gelaat, omringd door hare biddende medezusters en voor het nederig ziekbed de sierlijk uitgedoste wereldsche vrouw, schreiende en snikkende.

« Maria, vergeeft gij mij ? O, zeg dat ge mij vergeeft in naam mijner moeder ! Ik heb de gevaren gezocht, ik heb de wereld bemind, ik heb de triomfen nagejaagd, en gij, — gij deedt boetvaardigheid voor mij, uwe ondankbare zuster, de ontrouwe dochter onzer lieve, teerbeminde moeder ».

« Lieve Amalia », fluisterde de zieke, « zijt gij gelukkig ? »

« O neen, neen, teerbeminde zuster, ik heb het geluk nimmer gekend. Ik meende het te grijpen, doch het ontging mijne hand. Altijd aanschouwde ik dien laatsten blik mijner moeder, altijd klonk hare stem in mijne ooren, altijd zag ik u, u lieve zuster, boete doenend voor mij, het ontrouwe kind uwer moeder. Maria, waart gij gelukkig ? »

« Lieve Amalia », en de religieuse trok hare zuster nader tot zich, « wanneer ik de stervenden bijstond, wanneer ik de bedroefden troostte, wanneer ik den armen wees eene moeder was, o dan was ik zoo gelukkig. Wanneer de arme in zijne ellende meende, dat er geen God voor hem bestond, en ik mocht hem opbeuren uit zijne ellende, ik deed hem dankend opzien tot God, Amalia dan stroomde mijn hart over van geluk. Wel was ik diep bedroefd, wanneer ik aan u dacht, doch de laatste bede onzer heilige moeder was voor u, deze kon God niet verstooten. Ik ook bad voor u, ik droeg mij zelve voor u op, ik gevoelde dat ik u nog eens zou zien, voor ik stierf. Lieve zuster, bij ons beider moeder, keer terug tot Jezus, werp u in zijne vaderarmen. Nog is het tijd. Versmaad de stervende stem uwer zuster niet. Kom mijn kind ».

En de stervende religieuse omhelsde en kuste de afgedwaalde zoo innig, zoo moederlijk. Al de medezusters waren aangedaan.....

Digitized by Google

. . . .

Wanneer het dag was geworden, en het zonlicht speelde in de kloostercel, bescheen zij het lijk eener religieuse, aan wie de dood den zoeten glimlach niet had kunnen ontrooven, en wierp zij ook een zachten straal, als de straal der hoop op de biddende zangeres, in haar heerlijk gewaad.

De beroemde zangeres verscheen niet meer op het theater. De wereld begreep niets van « de grillen » dezer gevierde vrouw. Doch eenigen tijd daarna bad de schoone Amalia, thans zuster Magdelena, om eene beete broods voor hare arme en lijdende zieken.

De laatste bede der moeder was verhoord.

P. Fr. Bernardinus Mets.
Minderbr. Conventueel.

Digitized by Google

DE DICHTER CRACCO.

De naam van Cracco is voorzeker aan geen onzer Lezers onbekend. Deze geleerde priester beoefende de dichtkunst in de eerste helft dezer eeuw en verbleef, als leeraar der poësis, opvolgendlijk in het Bisschoppelijk College van Aalst, in het Klein Seminarie te Roeselare en in het College van Kortrijk.

Hij werd geboren te Roeselare den 6 November 1790. Toen hij 18 jaar oud en in het Seminarie was, moest hij soldaat worden. Napoleon, die nooit mannen genoeg had voor zijne oorlogen, dreef ook de Seminaristen naar zijne slagvelden, er zich luttel mede bekommerende dat daardoor de Kerk het noodige getal dienaren zou missen. Cracco schoot bij zijn nieuwe plichten niet te kort; na de bevrediging van Europa in Vlaanderen teruggekeerd, ruilde hij het soldatenkleed voor de priestersoutaan, en werd weldra benoemd tot leeraar aan het College van Aalst, waar hij de eerw. heeren Valentyns, J.-J. de Smet (later kanunnik) en andere mannen van studie en geleerdheid zou ontmoeten. De Nederlandsche regeering, weinig acht gevende op de vrijheid van onderwijs, deed het College van Aalst te niet, maar het gesticht, waar eene talrijke jeugd het beste onderwijs had ontvangen, werd na 1830 heropend. Cracco keerde echter niet naar de Denderstad terug, maar werd, als leeraar, gezonden naar het College van Roeselare. Hier, nochtans, had de man te kampen met vele moeilijkheden, over welke wij niet zullen uitweiden; zeggen wij alleenlijk dat de toestand voor hem ginds niet houdbaar was en hij zich verplicht zag het gesticht te verlaten.

Cracco had, tot hiertoe, te vele onaangenaamheden ondervonden om geen afkeer te hebben van het openbaar

Digitized by Google

leven. Hij hield zich eenige maanden gansch afgezonderd, maar toen hem gunstiger voorwaarden, als leeraar in 't College te Kortrijk, waren gesteld, verliet hij zijne kamer en hernam hij zijne taak in de klas van poësis der gezegde stad. Hij was er van 1844 tot het begin van 1852, wanneer hij, door ouderdom en ziekelijkheid uitgeput, eervol ontslag bekwam.

Gedurende al dien tijd had CRACCO zijne lievelingstudie — letterkunde en poëzie — in vrije uren beoefend; nu, dat hij volop tijd had, legde hij er zich met meer ijver dan voorheen op toe. Tijdens zijne ambtsvervulling als leeraar, dit wil zeggen gedurende vijftien jaren, had hij, vurig bewonderaar der klassieken, gewerkt aan de letterlijke overzetting uit het Grieksch der *Illias*, van HOMERUS, een werk dat, jammerlijk, onvoltooid is gebleven, maar hetwelk uitmunt door eene wonderbare nauwkeurigheid. Weinige brokken daarvan werden gedrukt. CRACCO werkte ook aan eene vertaling van MILTON's *Verloren Paradijs*; verder zijn van hem bekend vertalingen naar VIRGILIUS; een Latijnsch gedicht: *Amicitia* (opgedragen aan zijnen vriend PRUD. VAN DUYSE), en een aantal oorspronkelijke Vlaamsche dichtjes, die wel geene hooge poëtische vlucht nemen, maar die zich door gemoedelijkheid onderscheiden.

De waardige priester was een groote vriend der armen, wie hij van 't weinige, dat hij bezat, met liefde mededeelde. Ten jare 1856 kwam hij te Gent verscheidene conferentiën geven ten voordeele der behoeftigen, reciteerende aldaar, uit het geheugen, uit de werken der Latijnsche en Grieksche dichters, al de plaatsen, welke men verlangde.

Weinig tijds nadien werd de man krankzinnig. Mogelijk ware hij nog in ellendiger toestand geraakt — zijne voormalige overheden naar hem niet meer omziende — indien PR. VAN DUYSE, die hem eene groote bewondering en achting toedroeg, niet naar Brugge ware gegaan om, met de warmte des dichters en de overtuiging des getrouwen vriends, zijne zaak bij den Bisschop te verdedigen. Dank aan deze bemoeiing werd CRACCO in het Krankzinnigengesticht *het Strop*, te Gent, ter verpleging opgenomen, en hij stierf er twee jaren later, den 5 Maart 1860, in den ouderdom van 70 jaren.

Stukken van CRACCO treft men aan in de oude Vlaamsche literarische tijdschriften en bloemlezingen (onder andere in het *Nederduitsch letterkundig Jaarboekje*, Gent).

Even keurig als gemoedelijk dichter, legde CRACCO eene

Digitized by Google

bijzondere gave aan den dag in het overbrengen van fabelen van LA FONTAINE.

Ons is bekend, dat een Vlaamschgezinde priester, behoorende tot de orde der Redemptoristen, voornemens is eerlang eenen bundel gedichten van CRACCO in het licht te geven. Intusschen deelen wij hier twee stukjes mede van CRACCO, die zeker weinig, van het huidige geslacht mogelijk niet bekend zijn.

Het eerste is het bijschrift voor het « doodbeeldeken » zijner schoonzuster :

Eenige bloempjes
gestrooid op het graf van
Eugenia Thys,
overleden te Rousselaere, in den ouderdom
van 77 jaren, den 2 Augustus 1853.

Zij liet haer voorbeeld na, de goede, wijze vrouw !
Zij leefde alleen voor God, aen al haer pligten trouw.
Zij, eens de beste ga van mijnen oudsten broeder,
Was voor haer kinderen de zorgevolste moeder.
Tot hooger stand bekwaem, vol oordeel en beleid,
Beminde zij vooral de stille nedrigheid.
Zij was verduldig, zacht, bermhertig, rein van zeden,
Met 's Hemels heilgen wil in alles wel tevreden.
Ik, die haer heb gekend van hare teedre jeugd,
Zag nooit een vleksken in de schoonheid harer deugd.
O zalig die, als zij, zich gansch aan Jesus geven!
Zij sterven eens als zij, om steeds met Hem te leven.

Het andere, mogelijk ook eerst op een « doodbeeldeke » gedrukt, is gedagteekend 8 Augustus 1849 :

Bij het graf van den heer de Vetter, te Kortrijk.

Verwijl, en bid. Hier ligt de Vetter's koud gebeente,
Des echten burgers, die voor eigen ramp niet bang,
In d'akeligsten tijd, als stadvoogd der gemeente,
Zich heel ten beste gaf, gansch rein van zelfbelang.

Gods geest, die voor 't geluk des menschdoms hem beschikte,
Had hem met heldenmoed en wijsheid rijk begaafd.
Van daer, dat zijn verstand zoo hel in 't duister blikte,
En geen gevaer hem ooit der vrees heeft onderslaefd.

Digitized by Google

De teedre menschenvriend, wiens vriendschap mij vereerde,
Heeft heel zijn levensloop gewijd aen 's menschen heil.
Ja! 't was des menschdoms leed, dat deels zijn kracht verteerde,
Voor 't menschdom voedde hij een liefde zonder peil.

De vrome, wijze man geniete 's hemels vreugden!
Voor hem was de aerdsche vreugd een al te kleine loon.
Gods engel nam hem weg, vol jaren en vol deugden,
Hij ruste in eeuwgen vrede in Sion's gloriewoon.

Door zijn eerbiedwekkend, open gelaat — er bestaat van hem een groot gesteendrukt portret, dat uitmunt door gelijkenis — door zijn even aangenaam als leerrijk onderhoud had de Roeselaarsche dichter de vriendschap en de achting verworven van allen, die met hem in aanraking waren gekomen. De man mag niet vergeten worden : een bundel zijner gedichten doe hem onder ons voortleven.

Daar we hier onuitgegeven of weinig bekende stukken van een befaamden Vlaamschen dichter mededeelen, laten wij een vers volgen van Pr. van Duyse, geschreven ter eere van den eerw. heer Jacob Ottevaere, bij diens 25 jarig jubelfeest als regent in het Gentsche Weezenhuis (1850).

Ik ben eene lelie der dalen.
(Het Hooglied, II, v. I.)

De winter is voorbij, de schoone dagen naderen ;
De lente heeft uw feest dees lelie toebereid.
Wat droppel perelt op haer bladeren ?
De heilge traen der Dankbaerheid.

Gij zijt een leliebloem, ontloken tusschen doornen ;
Gij bloeit vol zoeten geur voor 't ouderlooze kind.
Hij is ook ginds van de uitverkoornen,
Die hier den weezen was tot vriend.

Zijn er, onder de Lezers van ons tijdschrift, liefhebbers van poëzie die andere stukjes van Cracco, niet in eenig boek verschenen, kennen en willen mededeelen? Met genoegen zullen wij die opnemen.

Fr. de Potter.

Digitized by Google

DE BLEEKERSGAST

VERVERSCHT mij, in 't geweld gestaan
der hooge zonnekrachten,
te zien van verre, aan 't water slaan,
vuls arems, uit de grachten,
den bleekersgast : de regenvloed
't geleschte lijnwaad ronken doet.

Den gieter zwaait hij, zwak van leên,
ter beken uit, omhooge;
en waken doet, hoe verre heen
hij werpen kan, zijne ooge :
de laatste lage en mist hij niet,
en al dat drooge is nat hij giet.

De groote zonne lacht daarop
.heure alderliefste lonken;
die, vallende in den dreupeldrop,
den dreupeldrop ontvonken :
ik regenbogen, smal van bouw,
nu hier nu daar, in 't gers aanschouw.

Het lijnwaad is, en 't gers, nu nat
genoeg; de lanen leken;
en wederom zijn spegelglad
van aanschijn al de beken :
de bleeker zit en droogt entwaar
de peerlen uit zijn kroezelhaar.

Digitized by Google

Verzachten doet dat regenbeeld
    't geweld der heete stralen,
en lichter in de longer speelt
    voortaan mij 't asemhalen :
zij vrede aan al die 't schoone van
Gods wonderheên beseffen kan !

GUIDO GEZELLE.

Kortrijk, 7sten in Bloeimaand 1895.

Digitized by Google

UIT DE PATHOLOGIE DER TAAL.

GALLICISMEN.

Japonie, Japoneezen, Japoneesch.

« De japoneesche (japan.) vloot ... bestond uit 26 schepen... » *Nieuws van den Dag* (Brussel) 14, 8, '94. « Men denkt dat de *Japoneezen* enkel voor doel hebben de stelling der chineesche (chin.) batterijen te kennen. » « (Sir Ch. Dilke) denkt dat *Japonie* in den beginne zal winnen. » *Het Vlaamsche Volk*, 17, 8, '94.

Onder 't volk hoort men spreken van Zjăpoēnen en de naam van het rijk van den Mikado luidt meer dan eens in Zuidnederl. bladen *Japonie*. Dit laatste staat natuurlijk onder den invloed van het Fr. *Japon* evenals *Japoneesch* onder dien van *japonais*. In 't Nederl. is de naam van het land *Japan*. Zeer regelmatig wordt daarvan de naam der bewoners *Japanners* en 't bijv. nw. *Japansch* afgeleid. *Japanners* wordt bijv. gebezigd door...

Maar analogie met den naam hunner westerburen, met wie ze 't nu aan den stok hebben, heeft de inwoners van *Japan* ook *Japaneezen* doen noemen. Die laatste vorm is zeer gebruikelijk evenals *Japaneesch*. In geen geval bezige men *Japonie*, *Japonees* of *Japoneesch*.

Mahomed, Mahomedaan, Mahomedaansch.

Een Zuidnederlander zal aldus schrijven omdat hij aan 't Fr. *Mahomet*, *Mahométan*, gewoon is. In 't Nederlandsch komen bijna zonder uitzondering de vormen *Mohammed*, *Mohammedaan*, *Mohammedaansch* voor. Vgl. *Mohammedanen*, KIELSTRA, *Gids*, '93, 12, 480. — Het groote *Mohammedaansche* feest..., S. KALFF, *Els. Geïll. Maandschr.*, '94, 1, 67. — « Allah is Allah en *Mohammed* is zijn profeet! » JAN TEN BRINK, *Rom. Werken*, VII, 103.

Czar.

Het Fr. spelt *Czar*, de Vlaming natuurlijk ook; *des Czars* lees ik bij MAX ROOSES, *Gids*, '94, 4, 22 en deze spelling zal men aantreffen telkens wanneer er in onze bladen spraak zal zijn van den

Digitized by Google

Russischen autocraat. Toch is ze verkeerd. Wanneer men *in 't Nederl.* wil uitspreken hetgeen men *Czar* schrijft, moet men het noodzakelijk met korte *a* doen; het Nederl. spreekt met lange *a* uit en schrijft daarom ook *Czaar*, evenzeer als *bazaar* en niet *bazar*.

Oh!

« *Oh*, dat is een strijd, hopeloos en wreed; » PIET VAN ASSCHE, *Nederland*, '94, 1, 26; id. 30. — « Oh, 't was om er zot van te worden. » A. PAUWELS, *Nedl. Dicht- en Kunsthalle*, '94-'95, 5, 191.

Oh is Fransch; het Nederl. heeft de tusschenwerpsels *o* en *ho*; het eerste past in de aangehaalde zinnen.

Zich aan iets verwachten.

« Toen de Kalewala verscheen, mocht men *er zich aan verwachten*, dat uit hetgeen door de Finnen gedaan was een helder licht zou opgaan over hetgeen de Grieken deden. » MAX ROOSES, *Gids*, '94, 4, 61.

Zich aan iets verwachten is *s'attendre à quelque chose;* die uitdr. is in 't Nederl. onbekend; onze taal zegt : *iets verwachten*, ook wel *op iets rekenen :* « Niemand scheen te *verwachten*, dat er iets bijzonders zou gebeuren. » *Nieuwe Rotterdamsche Courant*, 19, 1, '94.

In plaats van *zou gebeuren* zou de Zuidnederlander geschreven hebben *ging gebeuren* = que qche *allait* se passer.

Gelijken aan ...

« Des zomers lijdt de arme minder door zijne ellende. Zijn nederig lòt *gelijkt aan* dat der dieren. » C. BUYSSE, *Gids*, '94, 4, 1.

Een zeer gewoon Zuidnederlandsch gallicisme. Onze taal zegt : *gelijken op* of *naar :* « De drie bals, die wij achtereenvolgens bezoeken, *gelijken op* elkander als evenzoovele waterdroppels. » G. VERSCHUER, *Els.*, '92, 3, 306. — « Ook hier was, in gansch anderen vorm dan bij het gedicht van Potgieter, iets artificieels geleverd, iets wat *naar* de uitwerking van een theorema of stelling van Spinoza's ethica *geleek*. » QUACK, *Studiën en Schetsen*, 253.

Handelen van ...

« In alle gevallen, waar *gehandeld wordt van* schilderijen, en in het algemeen, *van* kunstwerken van de XVe en XVIe eeuwen, vinden wij het altijd vermetel om toeschrijvingen te willen doen, zonder authentieke bewijzen. » J. TH. DE RAADT, *N. D. e. K.*, '94-'95, 5, 215.

Handelen van iets is *traiter de qche;* in 't Nederl. *handelt men over iets.*

Op het oogpunt.

« Wij stellen ons *op het oogpunt* der volkszaak, der arbeidszaak. » *Het Vlaamsche Volk*, 17, 8, '94.

Digitized by Google

Nous nous plaçons *au point de vue* de ...

Geene uitdrukking, waar meer meê geknoeid wordt dan deze; onder den invloed van het Zuidnederl. gallic. *onder dit opzicht* (vr. *in dit opzicht*) zegt men *onder dit oogpunt* net alsof een oog*punt* een paraplu ware, waar men kan onder schuilen; onder den invloed van *van dit standpunt* zegt men *van dit oogpunt* zonder zich in 't minst rekenschap te geven van 'tgeen een *oogpunt* is; eindelijk komt de schrijver van den bovenstaanden volzin en *stelt zich* maar klakkeloos *op* dat ongelukkig oog*punt*, zonder te bedenken, dat het al een heele toer zou zijn, dit in de werkelijkheid te doen. Een *oogpunt* is het *punt*, vanwaar uit de schilder, de teekenaar het voorwerp beschouwt, dat hij conterfeiten zal. Onze taal bezigt in letterlijken en overdrachtelijken zin *uit een oogpunt*. Deze uitdrukking zou men evenwel niet in den aangehaalden zin kunnen bezigen; maar men kan *zich op een standpunt plaatsen;* daar op heeft men plaats genoeg om te *staan;* anders zou het geen *stand*punt zijn; zich *op* een *oogpunt* plaatsen is al te ongerijmd.

De Sint-Rochusplein.

« Luide hoeras (hoera's) begroetten de vlag toen zij op *de* St-Rochusplein te voorschijn kwam. » Id.

La plaine St-Roch. Tot heden toe was 't woord *plein* in onze taal van 't onzijdig geslacht.

Genoemd.

« Gedurende de hoogmis werd de prachtige mis van den onlangs *genoemden* kapelmeester, Emiel Wambach, uitgevoerd. » Id.

Een ambtenaar wordt niet *ge-* maar *benoemd;* in 't Fr. bezigt men *nommer;* daarom schrijft de Vlaming ook *noemen*. In 't Nederl. wordt iemand *tot* een ambt *benoemd*. Een *genoemde* kapelmeester kan alleen beteekenen een van wien men den naam heeft *genoemd*.

Zondag verleden.

« Het jongske van Woeste ... woonde *zondag* (Zond.) *verleden* eene meeting te Ukkel bij. » *Laatste Nieuws*, 8, 8, '94.

Onze taal zegt *verleden Zondag* en niet *Zondag verleden* = *dimanche passé*.

De prooi.

« De schade is onbeduidend; enkel een deel van de stallen is *de prooi* der vlammen geworden. » Id. 31, 7, '94.

In 't Nederl. zal men uitsluitend *een prooi* lezen, niet *de prooi* = *la proie* : « Het buitengoed de Gemullehoeken nabij Oosterwijk, werd heden middag 3 uur *een prooi* der vlammen. » *Nieuwe Rotterdamsche Courant*, 23, 2, '94; 2 bl. B., 2 blz., 2 kol. — « Alhier

Digitized by Google

ontstond een hevige brand bij den landbouwer W. Heiltjes, wiens Hofstede met schuren enz. *een prooi* der vlammen is geworden. » *De Vrije Hollander* (Orange City, Iowa, V. S.) 27, 7, '94. « Waarschijnlijk zijn (mijne lieve diertjes) *een prooi* van de poes geworden. » BARON VAN HEECKEREN, *Taal- en Letteren*, '94, 3, 150.

In Verlof.

« Twee soldaten die *in verlof* waren kwamen daar juist voorbij. » Id. 13, 9, '94.

Trois soldats qui étaient *en congé*.

Het Nederlandsch zegt *met verlof* : « De *met verlof* hier te lande aanwezig zijnde gouverneur van Suriname zal aan hen, die hem over dienstzaken mochten wenschen te spreken, daartoe de gelegenheid geven op Maandag 18 en 25 Juni a. s. » *N. R. C*t, 15, 6, '94. — « In het jaar 1887 was de Directeur van 's Lands Plantentuin te Buitenzorg, Dr. Treub, *met verlof* in Nederland. » Prof. A. A. W. HUBRECHT, *Gids*, '94, 2, 294.

Zelfs *met vacantie* kan men lezen : « De meeste onzer studenten zijn weer *met vacantie* te huis. » *Vrije Hollander*, 22, 6, '94.

Alcool.

« *Alcool.* Volgens het *Volksgeluk* sterven 98,7 t. h. onder de *alcool*verbruikers tegen 71 onder de onthouders (1) (statistiek van 28 jaren.) *Flaming.* 6, 9, '94.

Daar de Vlaming er aan gewoon is in 't Fr. *alcool* te lezen, neemt hij dit natuurlijk letterlijk over. Het Nederl. bezigt den oorspronkelijken vorm *alcohol.*

Aalst, September 1894. H. MEERT.

(1) Nedl. *afschaffers.* Een *onthouder* is iemand, die een goed geheugen heeft.

SINT-NIKOLAAS AVOND.

Hoe hol loeit de wind door het bladerloos woud,
Hoe snel jaagt de sneeuw door den schoorsteen omlaag,
Daar buiten is 't vinnig, vervarelijk koud,
Wat is het vroeg donker vandaag !

De deur is gesloten, het vensterluik dicht,
Na schooltijd is 't volkje voltallig te huis,
De koffie gedronken, ontstoken het licht,
Men maakt niet het minste gedruisch.

Met de ooren gespitst, met de neus in de lucht,
Bespieden de kindren de gapende schouw,
Beluistren angstvallig het minste gerucht
Of Nikolaas afkomen zou.

Hoe rammelt de schouwketen zwart als een raaf,
Hoe spookachtig flikkert het bleekblauwe vuur,
Een dondrende stem : « Zijn de kinderen braaf ! »
Dringt hol door de dreunende muur.

Nu staren de kleinen verschrikt in het rond
En steken de guitige hoofdjes bijeen;
Zij zingen half schuchter als uit eenen mond
't Sint Nikolaas lied van voorheen.

« Sint Nikolaas, Gods heiligman,
Trek vlug uw besten tabberd aan,
Rijd heden nacht naar Spanje,
Breng appels van oranje;

Breng peperkoek en suikergoed,
Want hier zijn alle kindren zoet ;
Wij zetten hooi en haver
Gereed voor uwen draver ;

Digitized by Google

Sint Nikolaas, Gods heiligman,
Breng brave jongens nu en dan
Een rijpaard, maar geen houten,
Een roede voor de stouten. »

Wie komt er zoo davrend, zoo holderkabolder,
Met rinklende sporen omlaag van den zolder!
De kleinen verschuilen zich onder de tafel,
Nu klatert een stortvlaag in rollend gerafel
Van appels, van suikergoed, vuistdikke nooten.
De guiten verstouten zich, vallen en stooten,
Zij vechten en juichen, van zaligheid dronken,
Om 't lekkers en 't speelgoed zoo gul hun geschonken.
Men redetwist, schatert als prettige jannen,
Men toont aan elkandren de peperkoekmannen.
Mijn guitjes, komt legt u in 't beddeken neder,
Wellicht komt de Heilige heden nacht weder.

KAREL QUAEDVLIEG.

Digitized by Google

HET MOEDERHART.

LANG had Janmaat rondgedobberd
Op de wilde en woeste zee;
Maar, bij al zijn zwerverstochten
Reisde steeds een wezen mee.

O, Dat wezen was hem dierbaar,
Gaf hem kracht in leed en zorg,
Droogde zijne heete tranen,
Bleef hem voor elk ontij borg.

Was in vreugde en lijdensstonden
Een'ge, ware deelgenoot;
Voor dat dierbaar, hemelsch wezen
Lag hij heel zijn harte bloot.

Immer, immer zweeft die beelt'nis
Langs zijn onvermoeiden geest,
Daarom heeft hij nooit of nimmer
Zelfs den felsten storm gevreesd.

Was het Japik, een der trouwen
Uit den ouden vriendenbond,
Die tot schertsen en tot spelen
't Best van al de kunst verstond?

Was het Aafje langs de duinen,
Dat zoo oolijk langs hem gleed?
Na de vischvangst vond hij 't immer
Tot zijn komst aan 't strand gereed.

Beider wezen was hem dierbaar,
Lenigden wel leed en smart
Maar het troostrijkste van allen
Was hem 't biddend moederhart!

TH. R.

Digitized by Google

BOEKENNIEUWS EN KRONIJK.

Welk is een rechtvaardig den arbeider toekomend loon? Eene bijdrage tot oplossing der loonkwestie, door A. NUYENS. Leiden, J. W. Van Leeuwen, 1895.

Wat is de ware leering van de Encycliek *Rerum Novarum* over deze strijdvraag, eene der belangrijkste en tevens der moeilijkste van het arbeidersvraagstuk : Welk is een rechtvaardig, den arbeider toekomend loon?

Zonder zich te haasten, doch ook zonder een enkel oogenblik het oplossen van de netelige vraag uit het oog te verliezen, zet de schrijver met verrassende helderheid de elementen van het vraagstuk uiteen, bespreekt en toetst daarna met eene kalmte en eene scherpzinnigheid van oordeel welke spoedig den lezer bewegen in de juistheid van zijne gevolgtrekkingen het volkomenste vertrouwen te stellen, de verschillende oplossingen welke voorgesteld zijn geworden, om eindelijk zich op de zijde te scharen van den beroemden Romeinschen theoloog en philosoof, pater Liberatore, S. J. en den alom geachten oud-hoogleeraar der Leuvensche hoogeschool, den heer Ch. Périn. « Om rechtvaardig te zijn, » zegt deze laatste, « moet het loon niet alleen beantwoorden aan het persoonlijk onderhoud van den werkman, maar ook aan dat van een gemiddeld gezin, niets meer noch minder. » Verworpen moet dus worden de opvatting van het persoonlijk loon, alleen voldoende voor den enkelen werkman, daar zulks strijdt tegen de bestemming van den mensch om een gezin te vestigen en hij dat gezin niet mag vestigen, wanneer hij niet de middelen bezit om in het onderhoud ervan te voorzien. Verworpen insgelijks moet worden de opvatting van het relatief familieloon, n. l. dat, hetwelk geregeld wordt naar de hoegrootheid van het gezin; deze opvatting berust immers op eene onrechtvaardigheid : het loon is geen liefdegift, geen geschenk, maar een den werkman rechtmatig toekomend aandeel in de verdeeling van de productie van den rijkdom, waartoe hij door zijn arbeid heeft meegewerkt; dat aandeel is geheel onafhankelijk van het aantal personen waaruit het gezin van den werkman bestaat. *Een rechtvaardig loon, wat in normale omstandigheden den werkman toekomt*, — zóó formuleert de schrijver, de slotsom van zijn vertoog, — *is een loon dat hem in staat stelt te voorzien in de behoeften van zich, zijne vrouw en een gemiddeld aantal kinderen, dit gemiddeld op drie (of vier) berekenende.*

Niet alleen om het groote belang van het besproken vraagpunt en om het talent waarmede de schrijver zijne meening uiteenzet en toelicht, doch ook als een toonbeeld van wetenschappelijke methode wenschen wij de lezing der studie van den heer A. Nuyens ten warmste behandelen overeenkomstig de wetten der zedenleer en overeenkomstig aan te bevelen. Hij streefde er naar kort en zakelijk de kwestie te

Digitized by Google

die der Staathuishoudkunde, en er mag niets worden afgedongen van den lof dat hij daarin volkomen geslaagd is. In den loop van zijn onderzoek kondigt hij ons aan dat hij binnen kort een werk hoopt te doen verschijnen over de Staathuishoudkunde zelf, gegrond op de katholieke leer; wij drukken den wensch uit dat het spoedig moge het licht zien, en twijfelen er niet aan dat het zal beantwoorden aan de hooge verwachtingen welke deze proeve er ons van doet opvatten.

Een Vaandellied, berijmde voorlezing door Dr H. J. A. M. SCHAEPMAN. Utrecht, Wed. J. R. van Rossum. 1895.

Dr. Schaepman zou dus, op verzoek van het Utrechtsche Roomsch-Katholieke Studentengenootschap *Veritas*, eene aanspraak houden op het inhuldigingsfeest van het nieuwe vaandel, dat den studenten was aangeboden geworden. Aangeboden door wie? Ongeloofbaar bijna mocht het toeschijnen aan onze Vlaamsche studenten : aangeboden door de jonkvrouwen der stad, de zusters, de nichtjes, de verloofden der studenten...

Luimig en guitig en plaagziek in het begin verheft zich weldra de bezieling van den dichter, sleept de aanhoorders met zich mee in de verhevenste en edelste beschouwingen over den grooten strijd dien we allen hier te strijden hebben, om te eindigen in een lied van vrede en verzoening, het lied des vaandels...

Wanneer de naam van Dr. Schaepman prijkt op eenig geschrift, 't zij verzen of proza, is dit voldoende op zich zelf om de belangstelling op te wekken. Zijn *Vaandellied* behoort stellig tot het meesterlijkste wat hij onderteekende. Hoeft er meer gezegd om voor dit nieuw gedicht, — in typographisch opzicht met de grootste zorg in prachtuitgave uitgevoerd — de levendige belangstelling op te wekken van, eilaas, de schaarsche Zuidnederlanders welke zich gewaardigen van tijd tot tijd eens een Hollandsch werk ter hand te nemen?..

Verschenen : **Catalogue de la Bibliothèque Catholique** (section française). Premier supplément.

Deze hoogst nuttige, en terecht zeer gewaardeerde instelling, dagteekent reeds van meer dan 60 jaren. Zij telt een aanzienlijk getal boeken over wetenschappen, letterkunde en kunsten, samen meer dan 7,400 verschillige werken uitmakende. De Bibliotheek leent boeken niet alleen aan personen, woonachtig te Gent, maar ook aan anderen. Hoewel, naast de Fransche Bibliotheek, ook eene welvoorziene Vlaamsche bibliotheek bestaat, komen tusschen de Fransche schriften ook een aantal werken in onze taal voor.

Het hier aangekondigde Bijvoegsel bevat een 300tal nummers over literatuur, bibliographie, vermakelijke en stichtelijke lezing, oude en hedendaagsche geschiedenis, levensschetsen, schoone kunsten, reisbeschrijvingen, wijsbegeerte, opvoeding, staathuishoudkunde, bestuurlijke wetenschappen, godgeleerdheid, godsdienstigheid, Kerkgeschiedenis, heiligenlevens, bisschoppelijke schriften, tijdschriften uit België en vreemde landen.

De Katholieke Bibliotheek dezer stad, onder het bestuur van den Eerw. Heer F. van Loo, mag tot model dienen voor alle andere bijzondere boekverzamelingen, wat inrichting en bestuur betreft.

Dictionnaire encyclopédique de géographie historique du royaume de Belgique, par A. JOURDAIN en L. VAN STALLE.

Deze tweede uitgave van het werk des heeren Jourdain is in

Digitized by Google

een schoon kleed gestoken : goed papier, nette druk, vele kleine fraaie platen, voorstellende de voornaamste gebouwen en kunststukken, die in ons land te vinden zijn. Het werk verdient aanbeveling. Maar nu er toch eene tweede uitgave van geschiedt, vragen wij of 't niet beter geweest ware de notice over elke gemeente wat uit te breiden tot meer dan eene zeer beknopte, droge statistische opgave. Het historisch gedeelte namelijk, bevat niets anders dan eene opsomming van datums en feiten, zonder de minste uitbreiding en dan nog, op verre na, niet volledig. Om iets van belang omtrent de 2,603 Belgische gemeenten te kennen, kan men zich onmogelijk met het werk behelpen, hoewel in het prospectus de meening is uitgedrukt, dat het « de grootste diensten » zal bewijzen. Over schier al de steden en dorpen in ons land zijn boeken of noticen geschreven, die men bij de tweede uitgave van het *Dictionnaire* hadde kunnen raadplegen, om het minder droog, meer nuttig te maken. Wij betreuren dat zoo niet is geschied, en dat de teekeningen, in het werk veelvuldig voorkomende, ongemeen meer belang opleveren dan de tekst.

Bij elke notice vindt men eenige regelen over de « hommes célèbres » (of liever : verdienstelijke mannen) die de gemeente heeft opgeleverd; van degene die in de XIXe eeuw geleefd hebben, is weinig rekening gehouden, vooral als zij de Nederlandsche letteren beoefenden. De spelling onzer Vlaamsche plaatsnamen is ook de verouderde : *Aelst*, *Aerschot*, *Dixmuyde*, enz. wordt door niemand meer geschreven. Waarom het hier gedaan ? D.

Jan van Ruusbroec, wiens langgerekte levensbaan zich van 1294 tot 1381 uitstrekt, is de bewonderde mysticus dien te Groenendale de geleerde Taulerus en de beroemde Geert Groote kwamen raadplegen; hij was de streng orthodoxe Godgeleerde die, twee jaren geleden, door Auger te Leuven tegen alle lasterlijke aantijging van verkeerde leerstelsels vrijgepleit werd; hij was de heilige kluizenaar wiens zaligverklaring thans door Kardinaal Goossens opnieuw gevraagd wordt ; hij was de begeesterde denker en dichter, wiens vreemde en verrassende vormen Ernest Hello verbaasden en verrukten ; hij is de groote prozaïst die ons tot fiere vreugde wekt in de schoonheid, in de kracht, in de glorie van ons Vlaamsch ; hij is de geniale schrijver, die, alleen in de middeleeuwen, zich door gewrochten in zijne Vlaamsche Moedertale heeft wereldberoemd gemaakt en die alom gehuldigd en gevierd, slechts in zijnen te-huis, bij zijne taalgenooten, is vergeten geworden.

Zoo sprak de Voorzitter der Vlaamsche Taalvroedschap, Weleerweerde Heer Claeys, op den 21sten in Zomermaand 1894.

En om zijne bewonderinge te verrechtveerdigen las hij uit Jan van Ruusbroec zijne werken 52 aanhalingen voorer, de eene langer dan de andere, waarin hij den machtigen geest de edele opvattingen, de zwierige, rijke, wrekende tale, de kernachtige uitdrukkingen, eigenaardige beeldsprake en soms kinderlijke eenvoudigheid van den grooten schrijver in volle licht deed uitschijnen.

De eerweerde en geleerde priester eindigde zijne redevoeringe met te zeggen :

« Zoo sprak en schreef men Vlaamsch in onze jaren 1300. Klank en beeldrijk, smedig en plooibaar, ernstig en kloek, krachtvol en zangerig, volgt onze Dietsche spraak den dichter in leering en lierzang, streelende door de zoetheid van haar klanken; zij volgt den wetenschappelijken man in starrenhemel en plantenleven en dierenwereld, en leent hem het duidelijk, juiste en kenmerkend woord; zij volgt den wijsgeer tot

Digitized by Google

den hoogsten trap zijner bespiegelingen en geene afgetrokkenheid van denkbeelden verschrikt haar of bevindt haar ongenoegzaam; het opbruizend gevoel van den redenaar verteederd of verontweerdigd of in geestdrift vervoerd, vangt zij in haar breede vormen en heerscht onweerstaanbaar op het gemoed. Hoe machtig klonk toen die taal over de scharen van neringen en gilden... Over Vlaanderen en Braband woei in blijden tocht een lucht van eigen machtgevoel en vrijheidszin en fierheid, en hoe afgezonderd de heilige kluizenaar was, toch is zijne taal dooradamd van de lucht waar Vlaanderen in leefde: een lamlendige tijd van verval en bastaardij teelt zulke schrijvers niet. »

Deze merkwaardige studie over Ruusbroeck is verchenen in de *Verslagen der Vlaamsche Academie*, 1894, bldz. 184, enz.

« **Snellaertskring.** » Letterkundige vereeniging, gevestigd te Gent. — *Verslag* over de werkzaamheden van het Maatschappelijk jaar 1894-1895, door ACHILLES VANDERLINDEN, 1e schrijver. — Gent, H. Stepman, 1895.

De Snellaertskring neemt eene voorname plaats in onder onze Vlaamschgezinde Letterkundige Maatschappijen, en dit keurig opgesteld Verslag van zijne werkzaamheden gedurende het achttiende jaar van zijn bestaan levert het welsprekend bewijs van zijn stijgenden bloei en zijn onverpoosde en veelzijdige bedrijvigheid. De Vlaamschgezinden hebben onbetwisbaar zeer veel terrein gewonnen in de laatste jaren, en zij zijn er in geslaagd een aantal grieven te doen verdwijnen en op elk gebied merkelijke verbeteringen te bewerken. Na dit te hebben doen uitschijnen stipt de Verslaggever aan hoeveel niettemin de huidige toestand nog te wenschen overlaat en hoe wij vooral te streven hebben tot de verdere vervlaamsching van het Hooger onderwijs. « Inderdaad, » wordt terecht aangemerkt, « de hoogere overheid schijnt uit het oog verloren te hebben dat alswanneer zij, voor het hooger onderwijs, de kennis van het Nederlandsch vergt, zij verplicht is aan de studenten de gelegenheid te verschaffen zich bij de Hoogeschool in de Nederlandsche rechtstaal te vormen. Het is dus een plicht voor den Staat aan 's Rijks Hoogescholen Vlaamsche leergangen in te richten die de candidaat-notarissen en de doctors in de rechten in staat stellen aan de uitdrukkelijke bepalingen van de wet te voldoen. » — Met genoegen vernemen wij voorts uit het Verslag dat het Comiteit tot oprichting van een grafmonument aan Dr Snellaert moedig de hand aan 't werk heeft geslagen en tot ieders tevredenheid zijne zending zal uitvoeren. Acht-en-dertig zittingen werden door den Snellaertskring gehouden in den loop van het maatschappelijk jaar 1894-95. De lange reeks der gehouden voordrachten bewijst dat allerlei weten-chappen zooals staathuishoudkunde, geschiedenis, natuurkunde, letterkundige critiek, rechtsgeleerdheid, geneeskunde, enz. behandeld werden. Van harte wenschen wij den werkzamen kring geluk en drukken wij de hoop uit dat hij meer en meer moge groeien en bloeien onder het Bestuur van de heeren J. Obrie, Rechter, Eerevoorzitter, E. Fabri, Ingenieur, Voorzitter, en K. Lybaert, Dagbladschrijver, Ondervoorzitter.

Wilm De Lantsheere, tafereelen uit den « Beloken Tijd 1798 », door EMMANUEL HIEL

Heel dichterlijk en ingrijpend is dit dichtstuk, door Hiel in de « Dietsche Warande » uitgegeven. De grondstukken ervan zijn nochtans heel eenvoudig : « Willem De Lantsheere, greffier van Opwijk, trekt, 's daags voor Kersmis, naar het Buggenhoutbosch, waar Rollier met zijne *boeren* verscholen ligt. Hij brengt hun onderstand in geld en

Digitized by Google

tevens ook de akelige tijding dat de Franschen uit Dendermonde naar het bosch gaan afzakken en het omsingelen. Tegen de nakende overmacht weet Rollier geen anderen raad meer dan dat allen de wijk nemen naar de noordergrens om daar een machtig leger te vormen. De moedige jongens stellen zich daartegen en willen in 't vuur; maar de broeder van Willem, Hubertus De Lantsheere, grootvicaris van den kardinaal van Frankenberg, en mede in 't bosch verborgen, haalt hen over om Rollier's wijzen raad te volgen.

Willem gaat terug naar Opwijk bij vrouw en kinderen, doch terwijl hij met dezen het zoete kerstfeest aan 't vieren is, vallen fransche dragonders in huis en voeren hem gevangen meê.

Het stuk is opgedragen aan den heer Staatsminister De Lantsheere, kleinzoon van den held des gedichts.

Belgische Volksbond — Na eenen eersten prijskamp voor een Bondslied en voor een Volkslied, prijskamp die geenen gunstigen uitslag had, deed de *Volksbond* eenen nieuwen oproep in Augustus laatstleden.

Werden de Fransche mededingers afgeschrikt door de eerste beoordeeling, die nochtans op verre na niet te streng was? Hoe 't zij, geen enkele is ditmaal opgekomen, en uitsluitelijk Vlaamsch waren de 22 ingezonden liederen.

De Keurraad, samengesteld uit den heer Alf. Janssens, Volksvertegenwoordiger, de eerw. heeren Rosel en Geens, vergaderde den 24 October te St-Nicolaas.

Als bondslied trokken drie stukken bijzonder de aandacht. Het beste droeg voor kenspreuk : *dissipa gentes quoe bella volunt.*, het tweede *non recuso laborem;* het derde : *willen is kunnen.*

Buiten twijfel zijn die hoogst verdienstelijk, maar toch scheen geen der schrijvers het eigenlijke doel begrepen of minstens verwezenlijkt te hebben.

Immers wat wilde de *Volksbond*?

Een medeslepend lied, eenvoudig en krachtig, door 't volk verstaan en dus in *zijne* taal geschreven, een soort van *Vlaamsche Leeuw*, van *Marseillaise* der werkende klassen, dat hun hedendaagsche streven, hunne zucht naar opbeuring in kernachtige uitdrukking wedergeven zou; 't mocht dan wel Godsdienst, Haard en Eigendom bezingen, doch niet zooals die uit behoudsgezind oogpunt beschouwd, maar zooals zij door de ziel der opkomende volksmassa verstaan en begroet worden.

En dit werd door al de mededingers, de beste niet uitgezonderd, uit het oog verloren. Sommigen zelfs hebben enkel den ouden roem van den Vlaamschen stam gezongen of ware krijgsliederen ingezonden.

De Keurraad bracht dan hulde aan de verdiensten van velen, maar kon den uitgeloofden prijs andermaal niet toekennen.

De prijskamp blijft dan open tot einde December : meer dan een mededinger zou een waardig gedicht met bovenaangeduide strekking kunnen voortbrengen.

En nu 't Volkslied?

Wel stond de keurraad voor geene meesterstukken, maar toch viel het lied ! *Mijn blauwe kiel* bijzonder in den smaak en werd dan ook bekronenswaardig geoordeeld.

De opengebroken omslag duidde als schrijver aan, den heer Boner, Buckinx, Cortessem.

Nu doet de *Volksbond* den beloofden oproep aan de heeren

Digitized by Google

toonzetters. Voor de beste muziek wordt een prijs van 50 franken uitgeloofd.

Handschriften te sturen naar den Voorzitter : Eerw. Heer Rosel, pastoor van St-Augustinus, te Antwerpen, vóór 1 December.

L'égalité des professions, par PIERRE DULAC. (Extrait du Magasin Littéraire.) Gand, Typographie A. Siffer, 1895.

« Een dienst bewijzen waarvoor men loon ontvangt is eene daad verrichten welke een nijverheidskarakter vertoont. Gewoonlijk zulke diensten bewijzen is eene nijverheid uitoefenen. » Alle ambten hebben één en hetzelfde doel : loon te verdienen, en wenden daartoe één en hetzelfde middel aan : diensten bewijzen. Geen *principiëel* verschil dus tusschen het bedrijf van schoenmaker en advocaat, van stoker en Universiteitsprofessor, van landbouwer en handelaar, van bouwkundige en bankier, van dichter of schilder en mijnwerker. Dit is een zeer belangrijk begrip, en wij denken dat de heer P. Dulac gelijk heeft erop te steunen hoevele verkeerde gedachten, hoevele maatschappelijke vooroordeelen en staathuishoudkundige dwalingen hun oorsprong hebben in de meening dat er een *verschil van beginsel* bestaat tusschen de zoogezegde « liberale » bedrijven (advocaat, geneesheer, enz.) en de andere, of tusschen de kunstnijverheden en de andere. Het is onmogelijk en in strijd met hun innigen aard de verschillende menschelijke bedrijven in afgebakende klassen te willen indeelen. En wat nu daaruit besloten? — Ten eerste, de scheiding van koophandelsgerecht en burgerlijk gerecht heeft geene reden van bestaan; ten tweede, wanneer een handwerkman of een handelaar patent moet betalen om zijn bedrijf te mogen uitoefenen, dan moet eveneens de geneesheer en de advocaat en de leeraar op de zelfde wijze behandeld worden, ofwel omgekeerd : niemand geen patent! Enz. Eindelijk, alle kiesstelsel, gesteund op het klasseeren van de bedrijven onder de leuzen Arbeid, Kapitaal, Kunst en Wetenschap is onredelijk en verwerpelijk. Arbeider, Kapitalist, Kunstenaar, Geleerde : allen zijn Loonwinners, en allen winnen Loon door het bewijzen van Diensten..... Ziedaar een bondige samenvatting van de suggestieve en lezenswaarde bijdrage, welke als afdruk uit *le Magasin Littéraire* ons toegezonden werd.

Histoire politique et littéraire du mouvement Flamand, par PAUL HAMELIUS, professeur à l'Athénée de Charleroi. (Volume broché de 240 pages). Editeur Charles Rozez, 88, rue de la Madeleine, Bruxelles.

Veel wordt er over de Vlaamsche Beweging gesproken, getwist en slechts weinigen, zelfs onder de Vlaamsche strijders, zijn op de hoogte van hare geschiedenis.

Gewetensvol opgesteld en het licht werpende op den oorsprong en op den gang onzer politieke en letterkundige beweging, zal dit boek — het is hier het geval het te zeggen — eene ware leemte aanvullen.

Al de bijzonderste feiten van het begin af van den kamp voor de Vlaamsche rechten tot heden, worden er onpartijdig in aangestipt; al de mannen, die den strijd gestreden hebben, hetzij met het woord, hetzij met de pen, worden met kalme bezadigheid besproken en beoordeeld in hunne daden en in hunne gewrochten.

Het boek is in zuivere taal geschreven en daarbij versierd met 17 portretten.

Men ziet het op elke bladzijde, de schrijver heeft een eerlijk boek geschreven en alhoewel men kan verschillen van meening op dit of

Digitized by Google

gindsch punt, en men het kan betreuren dat die of gindsche gebeurtenis onvermeld gelaten is, men moet den heer Hamelius loven om zijne rechtzinnigheid en gewetensvolle onpartijdigheid. Ja, zijn werk is een alleszins vertrouwbare gids en het geeft nauwkeurig de bronnen aan waaruit geput is geweest.

Traité de la capacité de disposer, la quotité disponible et son calcul, par A. DE BOCK-BAUWENS. Gand, A. Siffer. Prijs fr. 5,00.

Dit werk is een verzamelwerk van feiten en rechtspunten geput in de beste tijdschriften en bij de beste schrijvers.

Van de meest uiteenloopende meeningen heeft de schrijver deze gegeven die het meest algemeen aangenomen worden.

Elk artikel van het wetboek is uitgelegd volgens de besprekingen der Kamers, volgens de Belgische rechtsgeleerdheid, zoowel als volgens die der vreemde landen. Ten einde dit werk zoo volledig mogelijk te maken, heeft de schrijver voorbeelden genomen uit de werkelijkheid ten einde aan den lezer te toonen hoe hij de moeienissen der toepassing moet overwinnen.

Het doelwit van dit boek is dus vooral nuttig aan notarissen, advocaten en rechters, wien men vooral wil de moeite sparen langdurige en moeilijke opzoekingen te doen. 't Zijn inzonderheid de notarissen die in dit boek eenen onmisbaren *vade mecum* zullen vinden in kwesties van huweiijkscontracten, giften, testamenten, verdeelingen enz.

Het werk is in drij deelen verdeeld.

1° Het vermogen van te beschikken.

2° De beschikbare hoeveelheid.

3° De berekening daarvan.

Het werk maakt een schoon boekdeel van 500 bladzijden, en is slechts getrokken op drij honderd afdruksels.

Introduction à l'étude des composés du Carbone ou Chimie organique, par FRA REMSEN, professeur à Johns Hopkins University à Baltimore, traduit de l'Anglais par H. De Greeff. S. J., professeur de chimie au Collège N. D. de la Paix. Namur. Prix : fr. 4,00.

Choix de problèmes d'Arithmétique et de Géométrie pratique. Livre du maître; solution raisonnée, par un professeur. Prix : fr. 2,25.

Géographie Astronomique, notices élémentaires en rapport avec les programmes de l'enseignement moyen, par ERN. DANY, professeur à l'athénée de Mons. Prix : fr. 1,00.

Petit Dictionnaire de politesse et de sage conduite, par X. Y. Z. Prix : fr. 0,30.

Alle nieuwe schooluitgaven dezer dagen verschenen bij den heer Wesmael-Charlier te Namen, zij munten uit door hunne stoffelijke verzorging en door hun practisch nut. Deze werken schijnen ons opgesteld met veel methodischen zin en klaar begrip.

Koninklijke Vl. Academie. — Vergadering van 20 November : Lezing en vaststelling van het verslag der vorige zitting, benoeming van den heer Gailliard tot bestuurder voor 1896 en baron de Macre tot onderbestuurder. De heer D. Claes las een fragment uit een gedicht.

In de *Koninklijke Academie van Nederland*, vergadering van maandag 11 November, vestigde met waardeering hoogleeraar Verdam de aandacht der leden op het verslag der heeren E. Gailliard en K.

Digitized by Google

de Flou, die naar Engeland zijn geweest tot het beschrijven der daar in de bibliotheken berustende Middelnederlandsche handschriften.

Feesten ter eere van Alberdingk Thijm. — Ter eere van den hoogleeraar Alberdingk Thijm werd den 10 November een aandoenlijk feest gevierd waar een groot getal hoogleeraren der *Alma Mater*, studenten en hoofdmannen der Vlaamsche beweging deel aan namen.

Reeds met het begin der lente zoude men aan den gevierden hoogleeraar van Nederlandsche letteren zijn portret aangeboden hebben, ter gelegenheid zijner benoeming tot ridder der Leopolds-orde, toen juist eene onverwachtte ziekte de talrijke vrienden van den geleerden man kwamen in de onrust werpen en het feest deed verschuiven tot betere gelegenheid.

In de promotiezaal en op het banket werd het woord gevoerd door hoogleeraar Willems, hoogleeraar Helleputte, de heeren Vliebergh, Huslcos, De Beucker, Piens en den held van het feest zelf.

Davids-Fonds. — HOOFDBESTUUR. — In zitting van 28 November, te Brussel gehouden onder voorzitting des heeren P. Willems, is besloten: het *Jaarboek* voortaan uit te geven in twee deelen : *a.* bestuurlijk deel; *b.* Mengelingen. In April 1896 zullen verschijnen : *De Jenever-plaag*, door J. MELCHIOR, en een bekroond werk over *Rubens*, met platen; in Juli, vermoedelijk een der ten prijskampe ingezonden novellen; in October, een deel der *Vaderlandsche Historie*, van DAVID.

Twee nieuwe handschriften werden aangeboden.

Tot leden van den keurraad voor gemelden wedstrijd werden benoemd: de heeren Claeys, di Martinelli en Muyldermans.

Daar enkele afdeelingen teeken geven van verslapping, worden maatregelen beraamd om hun verval tegen te houden, en de bloeiende afdeelingen nog in ledental te doen aangroeien.

In het bestuurlijk gedeelte des *Jaarboeks* zal telken jare de lijst medegedeeld worden der Vlaamsche boeken, door katholieke schrijvers in het licht gegeven. Deze worden vriendelijk verzocht, den volledigen titel van hunne in 1895 verschenen schriften, of liever *één exemplaar daarvan*, mede te deelen aan den heer Algemeenen Secretaris van het Davids-Fonds. Zij zullen begrijpen, dat die publiciteit, aan ongeveer 7000 inschrijvers op het Davids-Fonds, hun uitermate voordeelig zal zijn.

Meer andere quaestiën van algemeen belang, ter zitting van den 28 November besproken, zullen in de Januari-zitting verder worden onderzocht, en zoo mogelijk oplossing bekomen. Twee van deze bedoelen eene nieuwe, krachtige propagande voor de vereeniging.

In de afdeelingen beginnen wederom de avondfeesten, te Brugge hield de eerw. heer Dequidt eene voordracht over 't geloove, de hope en de liefde. Te Gent gaat den 16 December de plechtige prijsuitdeeling plaats hebben aan de bekroonde leerlingen in de prijskampen door het *Davidsfonds* uitgeschreven. De heer advocaat Van Cleemputte, volksvertegenwoordiger, zal er het woord voeren.

† **Henry Maas,** bestuurder der Aartsbisschoppelijke kanselrij van Friburg. Hij schreef een werk over de Vrede tusschen Kerk en Staat en dat door Keizer Willem geraadpleegd, veel toegedragen heeft tot het opheffen van den Cultuurkamp. Hij gaf ook uit eene geschiedenis van de katholieke kerk in het groothertogdom Baden.

† **G. De Vylder,** bestuurder der beroepschool voor jongelingen te Gent. In het *Willemsfonds* gaf hij een paar werken uit over meetkunde.

Digitized by Google

† **Edmond Van der Straeten,** de gewaardeerde musicoloog en archeoloog te Oudenaarde, de schrijver van *Histoire de la Musique aux Pays-Bas*, *Lettres de Roland de Lassus*, *Le théâtre villageois en Flandre*, *Flandriana*, enz.

† **Arthur Arnould**, schrijver van reisverhalen, staathuishoudkundige werken en romans, deze laatste onder den deknaam van Matthey; hij was bestuurder van het tijdschrift *Le Lotus bleu*. Hij was een oud lid der Parijzische Commune en toegedaan aan het occultisme.

† **Alexander Dumas, zoon**, te Marly-le-Roi, bij Parijs, 70 jaar oud; hij was een natuurlijk kind van Alexander Dumas, den schrijver der *Trois mousquetaires*. Zijn eerste werk, (op 17jarigen ouderdom) was een bundel verzen *Péchés de jeunesse*, zijn laatste zijn beroemd tooneelstuk *Francillon*; zijn meest gekende roman is *La dame aux camélias*. Uitstekend schrijver, doch ongelukkiglijk ongodsdienstig en niet altijd kuisch in zijne schriften; hij is buiten den schoot der kerk gestorven.

† **Barthélemy Saint-Hilaire,** Fransche geleerde en staatsman. Het grootste gedeelte van zijn leven, 66 jaren lang, besteedde hij aan de vertaling der werken van Aristoteles, 35 deelen. Hij bewerkte ook eene omzetting van Homeros' Ilias.

† **Jules Moinaux,** Fransche humorist, schrijver van : *Tribunaux comiques*, *Les deux aveugles*, *Les deux sourds*, *Un conseil judiciaire*.

Digitized by Google

Digitized by Google

BLADWIJZER.

(*Tweede halfjaar van* 1895.)

Digitized by Google

Philologische Bijdragen :

Digitized by Google

PHILOLOGISCHE BIJDRAGEN

Bijblad van 't BELFORT.

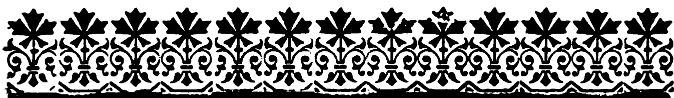
GENT
DRUKKERIJ A. SIFFER
SINT-BAAFSPLAATS

1895

4e Jaar. — Nr 1. Januari 1895.

Digitized by Google

Digitized by Google

DE WESTVLAAMSCHE L.

EERST over het wezen en de uitspraak der Westvlaamsche *L*.

1° Gemeenzaam aan alle soorten van *l*-klanken is het feit dat de mondholte, al voren, door den top der tonge, in haar middeldeel, afgesperd is. Bij de Westvlaamsche *l* articuleert de tong juist boven de opperste tandreeks, tegen het voorwaards strekkende deel der alveolen. Er dient opgemerkt te worden dat deze articulatie nagenoeg overeenkomt met deze der Westvlaamsche *r* en der Westvlaamsche tandklanken *d*, *t*, *n*. Wanneer echter deze verschillige klanken afzonderlijk uitgesproken worden, zoo is het mogelijk dat de *r* wat meer achterwaards, de tandklanken wat meer voorwaards, dat is met de tongspits half tegen de tanden, half tegen het tandvleesch, gevormd worden. Daar ieder taalklank zich nochtans binnen de palen eener zekere ruimte beweegt, vooral door het inwerken der omgevende klanken min of meer verschoven wordt, zoo gebeurt het ook dat de *l*, zoowel als de *r* en de tandklanken, door aansluiting der tongspits tegen eene en dezelfde plaats van het voorgehemelte, gevormd worden. Van daar het nauw verwantschap van *l* met *r*, vooral wanneer deze ongerold is, zooals in het Westvlaamsch niet zelden gebeurt; en haar verwantschap met de tandklanken, vooral met *d* en *n*, die, evenals *l* en *r*, met begeleiding van stemgeluid voortgebracht worden.

2° Een ander punt, dat voor de articulatie der *l*

Digitized by Google

kenmerkend is, en dat onze *l* met de andere *l*-soorten gemeen heeft, bestaat hierin : dat, bij het uitbrengen derzelve, het middeldeel der tong, al beide kanten, langs de achterste maaltanden, van het gehemelte verwijderd wordt, zoodat twee openingen ontstaan, door dewelke de geluidgevende luchtstroom heenvliedt. Gelegentlijk nochtans mag het wel gebeuren, dat er slechts al eene zijde eene opening gevormd wordt, de andere kant gesloten blijvende.

3° Bij de Westvlaamsche *l* wordt het middeldeel der tonge nog al merkelijk gezonken, hetgeen haar eenen vollen, diepen, hollen klank geeft. Daardoor onderscheidt zij zich, b. v. van de fransche *l*, doch nadert zich van de engelsche. Van deze laatste getuigt Aug. Western, *Englische Lautlehre*, blz. 31, dat zij uitgebracht wordt, terwijl « die mittlere Partie der Zunge, wie beim *n*, aber in höherem Grade, niedergedrückt wird ». Zoo ook H. Sweet, *A primer of Phonetics*, blz. 80. « In this consonant (*l*) the english concavity of the fore part of the tongue is especially noticeable »; en blz. 69 : « front-hollowing gives a dull resonance which is particularly noticeable in our *l* ».

4° Gelegentlijk, zoo b. v. na gutturale klinkers, krijgt onze *l* een gutturaal karakter, hetwelk teweeg gebracht wordt door het toenaderen van den tongwortel tot het week gehemelte. Aug. Western, *ibid.* is ook van gedacht dat de engelsche uitgaande *l*, zooals in *well*, op het einde gutturaal wordt; en Joh. Storm, *Englische Philologie*, I Band, 1e uitgave, beweert dat de engelsche *l* half gutturaal is, blz. 23, 25, 40, 48 en vooral 74, namentlijk achter eenen klinker in dezelfde lettergreep, blz. 74; de schotsche en hollandsche *l* vindt dezelfde schrijver volkomen gutturaal, blz. 25, 40, 75. In zijn laatste phonetisch werk, *A primer of Phonetics*, blz. 80, 81, oordeelt H. Sweet over dit vraagstuk met meer voorbehoud : « In Cockney English and in Scotsh, *l* has a still deeper tone which may be sometimes the result of back modification ».

5° Eindelijk moet nog bemerkt worden dat bij de

Digitized by Google

Westvlamingen de sluiting tusschen den tongtop en het vorenste deel van het gehemelte dikwijls onvolkomen is; m. a. w. de tongspits wordt wel tot het gehemelte genaderd, doch komt niet ermêe in aanraking; ja, deze toenadering zelve blijft soms achter wege, zoodat de *l* verdwijnt, met ontwikkeling van eenen nieuwen klank of verlenging van den voorgaanden klinker. De bijzonderheden diesaangaande zullen hieronder behandeld worden.

Uit hetgeen tot nu toe gezeid is moeten meest de wijzigingen verklaard worden die de *l* zelve ondergaat, alsook deze die onder de omgevende klanken, door de tegenwoordigheid en den invloed der *l*, teweeggebracht worden.

Wijzigingen der *L*.

A. *Afwisseling met R.* — 1° Staat er in de beklemtoonde lettergreep eene *l*, zoo verandert de *l* der volgende onbeklemtoonde lettergreep in *r* : *letter* voor luttel, *sleuter*, en westwaards *sloter*, *slooter* voor sleutel, *fiertel(e* (gesproken *fitl(e* en *fikl(e*) = lat. *feretrum*, oudfr. *fiertre*, *vleger* voor en nevens vlegel.

2° Staat er integendeel in de beklemtoonde lettergreep een *r*, zoo verandert de *r* der volgende onbeklemtoonde lettergreep in *l*. Dikwijls bestaan de twee vormen nevens elkander : *marbel* = fr. *marbre*, *karpel* voor karper, *schorsoneeelen* (gesproken *skosneeln* en *soesneeln*) = fr. *scorsonères*, *brander* en *brandel*, *rijzer* en *rijzel*, *berders* en *berdels*.

3° Door vormen als deze laatste bijzonderlijk, geraakt het taalgevoelen aan het wankelen tusschen de uitgangen *el* en *er*, zoodat beide, de eene voor den anderen en nevens elkander in gebruik zijn. Dit is het geval met *vendel*, *lavendel*, *zinder*, *grendel*, enz. (zie De Bo). Opmerkelijk is de vorm *bilk*, *bilt* voor berk. Verdere voorbeelden zie in *Loquela*, 1882, hlz. 62, 63. *Van avels t' avels* voor *van avers t' avers*, zie *Loq.* 1888, hlz. 15.

4° Westvlaamsch is ook *oorling* en *vingerling* voor oorring en vingerring.

Digitized by Google

B. *Afwisseling met N.* — Westvlaamsch *azijl*, *gezijl* (omstreken van Kortrijk), *anzijn* (westwaards), voor azijn, heeft wel zijne *l* te danken aan den oudfranschen vorm *aisil* die nevens *aisin* in gebruik was. Zoo ook beantwoordt wvl. *persijn*, nevens *persil* = fr. *persil*, aan het flandro-henegouwsch *persin*. — Volgens De Bo hoort men *spillebeze* (of *-beier*) nevens *spinnebeze* (of *-beier*). — Onder de 56 wisselgedaanten van het woord *zenuw*, aangegeven door *Loquela*, 1884, hfz. 77, komen ook de vormen *zilluwe*, *zilve*, *zilme*, *zulme*, enz., die Westvlaamsch zijn.

C. *Afwisseling met D.* — Te Poperinghe en omstreken, ook, volgens de getuigenis van De Bo, in Fransch Vlaanderen, hoort men veelvuldig *lanke* voor *danke*, dat aldaar in gebruik is voor *dat ik*.

D. *Metathesis.* — Omzetting van *r* en *l* grijpt plaats in *sulker*, in de omstreken van Kortrijk gebruikt voor zurkel. De Bo geeft nog *lorceeren* aan, voor en nevens *rolceeren*. — Verders worden *lw* en *lm* (doch vooral in de kindertale) geern omgezet in *wl* en *ml*: *geluw*, *gewel*, *peuluw*, *puwel*; *zemel* uit *zilme* voor zenuw, enz. — Andere voorbeelden bij De Bo, *Idioticon*, 2[de] uitgave, blz. 603, *Loquela*, 1882, hlfz. 26 en 1883, hlfz. 22.

E. *Voorvoeging en Inschuiving eener L.* — 1° In eenige woorden, uit het Fransch overgewaaid, is het fransche lidwoord voor den ingaanden klinker aangevoegd: *laget* = mlat. *agates* of *agites*, nfr. *le jais*; *lavoor* = *l'ivoire*; *lomber*, *lommer* = *l'ombre*; *labat* (Brugge) = *l'albâtre* (of door omzetting uit *albat* = *albâtre*), *laweil*, *lawijt* = ndl. *lawaai*? = fr. *l'aubade*?

2° Achter *p*, *f* en *k* wordt niet zelden eene *l* (of eene *r*) ingelascht: *pluimsteen* voor puimsteen, *flok* voor fok, *fluwijn(e*, *flouwijn(e* = fr. fouine, Rouchi *floène*, *flucia* = fuchsia, *kloesteren* voor koesteren, *klabouterman*, *perklament*, enz. Zie De Bo, *Idioticon*, 2de uitg. bl. 513. — Meest is wel volksetymologie in het spel.

F. *Reductie en uitval der L.* — 1° Wij hebben

Digitized by Google

hooger reeds daarop gewezen dat de westvlaamsche *l* in vele gevallen aan het verzwakken en aan het verzwinden is. Het zal hier de plaats zijn nader te bepalen in welke gevallen zij volkomen uitgesproken, en in welke gevallen zij gereduceerd wordt.

De *l* wordt volkomen uitgesproken in het begin en in den absoluten uitgang der woorden, tusschen klinkers, en voor de tandklanken *d, t, n,* in woorden bijgevolg zooals *leven, mol, talc, beelden, wilt, zullen* (gesproken *zöln*). — Tusschen *l* en *r* wordt een medeklinker ontwikkeld, waarover hieronder. — Is de *l* gevolgd van eenen lip- of keelklank : *b, p, m, f, v, g, k, ch,* of van *s, z,* dan wordt zij maar half of in het geheel niet meer uitgesproken. De toestand is deze, dat een vreemdeling, ja de Westvlaming zelve meestendeels niet gewaar is of er werkelijk eene *l* uitgebracht wordt, ja of neen; in sommige gevallen nochtans, als de spreker er op uit is om zich duidelijk uit te drukken, wordt de *l* nog klaar gehoord. Doch zijn taalbewustzijn is in zoo verre diesaangaande op den dool geraakt, dat hij in zulke omstandigheden wel eene *l* zal inschuiven waar zij geenszins op hare plaats is. Zoo hoort men soms *solse,* voor het gewone *sowse* = fr. sauce, en *kolsīe* voor het gewone *kowsīe* = flandro-henegouwsch *cauchie.* — Voor *w,* in de streken waar deze *w* nog bewaard is, b. v. in de omstreken van Kortrijk, wordt de *l* nog soms volkomen uitgesproken; de reden hiervan is dat tusschen de *l* en de *w* nog een onduidelijke klinker uitgebracht wordt, dewelke meest door *u* in het geschrift verbeeld is, b. v. in *geluw;* komt echter, in den samenhang der rede, eene uitgaande *l* onmiddelijk in aanraking met eene ingaande *w,* zoo legt zij dezelfde neiging tot het verdwijnen aan den dag, als bij de hooger besproken klanken.

Het is natuurlijk dat in eene samenhangende rede, de uitgaande *l* hetzelfde lot ondergaat als binnen de woorden, en in dezelfde omgeving van klanken verzwakt en verdwijnt; zoo hoort men *we wel!* voor

Digitized by Google

wel! wel! (*we, wa, be* heeft zelfs eene soort van afzonderlijk bestaan verkregen); *'k za gaan,* voor ik zal gaan; *'k was ow komn,* voor 'k was al (ge)komen, enz. Dit geschiedt zelfs voor de tandklanken : *i waz ow döre* = hij was *al deure* (= reeds weg).

Of de hier besproken klankwet door geheel het Westvlaamschsprekende land in gelijke mate doorgevoerd is, ware moeilijk om zeggen. Toch schijnt het wel zoo te zijn. met uitneming eener strook nochtans die aan het Oostvlaamschsprekende gebied grenst : rond Thielt immers, te Pitthem en omstreken, wordt de *l* in alle gevallen nog volkomen uitgesproken; misschien ook hier of daar in het Noorden van Westvlaanderen.

2° In eenige veelgebruikte en meest onbeklemtoonde woorden is de *l* volkomen verdwenen. In westelijk Westvlaanderen en in Fransch Vlaanderen heeft men *wuk, zuk, os, ozoo* en *äzoo* voor welk, zulk, als, alzoo; in het Zuid-Oosten ook *zok* (voor zulk), *os, ozoo.* Westwaarts hoort men ook *makander, mekander* voor malkander, *leek* en *kwaak* voor leelijk en kwalijk. — Reeds lang, voor het veranderen van *al* in *ol,* is de *l* weggevallen in de woorden *hāf, kāf, zāve,* die te Poperinghe niet zelden gehoord worden in steê van half, kalf, zalve; alhoewel daar de vormen *howf, kowf, zowve* ook, en meest, in gebruik zijn. Deze voorbeelden zijn te vergelijken met de engelsche woorden *half, calf, salve,* waar de klankgroep *alf, alv* op gelijke wijze behandeld wordt.

Wijzigingen der omgevende klanken.

I. MEDEKLINKERS. — A. *Assimilatie.* — De gevallen van assimilatie of inlijking zijn, in het algemeen, dezelfde als in de schrijftaal. 1° *Ll* uit *ln :* van de middeldietsche vormen *elle* en *elne* is alleen *elle* bewaard. 2° *Ll*(*l*) uit *nl : spille, malkander, elf;* daarbij *hulder* = *hunlieder.* 3° *Ll* uit *ld : hellen.* 4° Alleenlijk achter lange klinkers of tweeklanken, *l* (uit *ll*) uit *dl*

Digitized by Google

(*tl*) : *lcelijk, kwalijk,* enz., doch ook *goelijksch, tielijk* (westwaards ook *tijdelijk*), *doolage, goeloos* (De Bo).

B. *Epenthesis.* — 1° Niet zelden is in de schrijftaal eene onoorspronkelijke *d* ingeschoven tusschen *l* en *r* : b. v. *kelder, zolder,* enz., deze regel is in het Westvlaamsch algemeen doorgevoerd : *Alderheiligen, felder, snelder,* enz. 2° Tusschen de stemzaatlooze lettergreep *-en* en het achtervoegsel *-lijk* is eene *t* ingeschoven : *opentlijk, eigentlijk.* 3° Voor eenen zwaren, met *l* ingaanden uitgang, wordt eene *r* gevoegd achter den voorgaanden, door *e* verbeelden, overgangsklank : *schaverling, schuiferling, schuiferluit, zagerling.*

C. *Syncope.* — In de schrijftale, even als in het Westvlaamsch, is tusschen *s* en *l* een *k*-klank uitgevallen in woorden als *mossel, bussel.* In het zuidoostelijk deel van het westvlaamsch taalgebied wordt deze regel verders bestatigd in de verkleinvormen der woorden die op *sch* uitgaan : op het einde van het woord is deze uitgang wel is waar uitgesproken als *s*, doch in de verlenging heeft hij, in de gemelde streek, de weerde van *sk*, uitgenomen in het hier aangegeven geval. B. v. *busselke, mee(r)selke, visselke,* van *busch* (= bosch), *meersch, visch.* Verders hoort men daar ook *messeljoen,* nevens het elders gebruikelijke *mesteljoen* = masteluin; en de eigenname *Castelein* wordt uitgesproken als *Casling.*

D. *Verscherping* en *Geminatie.* — Dikwijls, doch niet altijd, komen beide verschijnselen in hetzelfde woord voor. Zij treffen de medeklinkers die *l* voorafgaan. (Dit geschiedt ook voor *r*.) Alhoewel tegenwoordig de verdubbelde medeklinker als een enkele, of toch met geen merkelijk verschil, gesproken wordt, is in geval van Geminatie de voorgaande klinker altijd kort. Gemeen aan de schrijftaal en aan het Westvlaamsch zijn vormen als *tafel, twijfel, geessel, gaffel,* enz. Westvlaamsch is *naffel* voor navel en *weffel*, bij Kil. *weffel en wevel.* In Westvlaanderen hoort men *snoffelen = renifler,* behoorende bij snuiven, *schoffelen* en *schobbelen,* wel behoorende bij

Digitized by Google

schuiven, *groffelen* en *grobbelen*, wel behoorende bij graven, groeve. (z. De Bo). In 't Noorden van Westvlaanderen *spochel*, behoorende bij *spuigen* = spuwen. In het Zuid-Oosten *ijselen*, elders *ijzelen*, *ee(r)slen* = aarzelen en *rijsels* voor *rijzers*. In 't Westen *zekel* en *tegel*, in het overige van Westvlaanderen *zikkel* en *tichel*. In de omstreken van Roeselare en westwaards *riggel*, elders *regel*. Wij wankelen in de uitspraak tusschen *ggl* en *chl*, in woorden zooals *buggelen* nevens *buchelen*, *waggelen* nevens *wachelen*. In een aantal woorden heeft het Westen (en ten grooten deele ook wel het Noorden) geminatie met voorafgaanden korten klinker, terwijl de omstreken van Kortrijk eenen gerekten klinker aanbieden, gevolgd van eenen enkelen medeklinker :

Westen	Kortrijk
druppel	*dreupel*
nittel en *nettel*	*netel*
kittelen	*ketelen*
kuttel	*keutel*
schuttel	*scheutel*
druzzelen	*dreuzelen?*
vizzelen	*vezelen.*

In het midden van Westvlaanderen hoort men *dreupel*, doch *schuttel*, *nittel*, enz.; elders *dreupel* en *scheutel*, doch *nittel*, enz.

Bij andere woorden nog kan men twijfelen of hunne verschillige vormen tot afzonderlijke streken beperkt zijn, ofwel in een zelfde gebied promiscue gebruikt worden; alzoo *preutelen* en *pruttelen*, *reutelen* en *ruttelen*, *kneutel* en *knuttel*.

Tusschen de uitgangen *-lijk*, *-ling*, *-lzar* en *-loos* en de voorgaande beklemtoonde, op eenen medeklinker uitgaande, lettergreep, wordt regelmatig een overgangsklinker gehoord (uitgenomen acher *r*), en de medeklinker wordt gesproken zooals gewoonlijk in de verlenging voor eenen klinker.

Digitized by Google

E. *Klankwissel.* — 1° Over de verandering van *lw* in *lm*, *lv*, *lf* is gehandeld geworden in de *Philol. Bijdragen* 1ste jaar, blz. 45. — 2° In eenige woorden verandert *lt* in *lk* : *smelken* (Westen) voor smelten; *workel* (hier en daar in 't Westen en in 't Noorden) voor wortel; *anebilk* en *anebulk* (onder andere in het Zuid-Oosten) nevens *anebilt* = aambeeld; *fikel* (Zuid-Oosten) voor en nevens *fitel* uit *fiertel*, *fierter*. Omgekeerd wordt *lk* verwandeld in *lt* in *bilt* nevens *bilk* voor berk (De Bo). — 3° In een paar vreemde woorden schijnt *pl* vervangen te zijn door *fl* : *fleurus*, *fles(s)ijn* = fr. *pleurésie*, *fluwijne*, *flouwijne* = lat. *pulvinum*.

II. KLINKERS. — A. *Quantitatieve veranderingen* — Wordt de *l* volkomen uitgesproken, dan kan de accentquantiteit die op de liquida berustende is ten nadeele uitvallen van den voorgaanden klinker. Dit geschiedt niet overal, noch overal in gelijke mate. In het Kortrijksche is deze regel consequent doorgevoerd. De klinkers die verkort worden zijn *ē* en *ei*. De zoogezeide zachtlange *e*, dat is de lange mid- front- narrow-*e*, wordt in het Kortrijksche eene korte mid- front- wide-*e*; deze klank wordt in het Westvlaamsch verbeeld door *i* : zoo hebben wij *mil*, *bild*, *dil*, voor *meel*, *beeld*, *deel*, en *hilt* (helft) uit mdd. *heelt*. Elders (Oostende, Roeselare) heeft men nog *spil* voor spel, zeker wel uit het in Vlaanderen daarnevens gebruikte *speel*. Te Poperinghe en in de omstreken, ook in de omstreken van Thielt heeft men *bild*, doch *meel*. Te Veurne en in Veurne-Ambacht is in al deze woorden de lange *e*-klank bewaard. Zoo ook in het Noorden. — Algemeen Westvlaamsch is, peis ik, de bewaring der *ē* in *scheel*, en de verkorting in *wilde*, *wildig*, *gil(e)we*, *gilf*, *gilve*, voor weelde, weeldig, geluw (=geel). — In eenige plaatsen hoort men *kilk* en *wilk* = kelk en welk : deze vormen beantwoorden mogelijks aan de middeleeuwsche *keelc*, *weelc*.

De tweeklank *ei* wordt insgelijks verkort. Het

Digitized by Google

produkt dezer verkorting is ook eene korte mid-front- wide-*e*. Algemeen Westvlaamsch zijn, zoo ver ik weet *hīlig* en *gildig* = heilig en geildig. In de omstreken van Kortrijk heeft men daarbij nog *dwil*, *pil*, *zil* voor dweil, peil, zeil; zoo ook *katil* uit oud picard. *Cateil* = *Capitale*. Dit geldt ook voor Middel-en Noordvlaanderen. Doch in het Westen (Veurne, Veurne-Ambacht, Poperinghe) hebben deze woorden (ik vind alleenlijk *dweil*, *zeil* in gebruik) dezelfde mid- front- narrow-*e* als *meel*.

Algemeen wvl. is de verkorting en qualiteit-wijziging van *u* (= *ü*) tot *u* (= *ö*) in het woord *uldcr* = *ulieder*.

In de gevallen waar de *l* gereduceerd, resp. niet gesproken wordt, wordt de accentquantiteit verlegd op den voorgaanden klinker, die daardoor verlengd wordt : doch het zal geraadzaam zijn dit voor iederen klinker in het bijzonder, onder de qualitatieve veranderingen aan te duiden.

B. *Qualitatieve veranderingen.* — 1° *Achter l.* — Met de schrijftaal heeft het Westvlaamsch gemeen *blusschen* voor *b-lesschen*. Daarbij zijn Westvlaamsch *lucht* voor licht = fr. *lumière; bluiven* (*ui* = *ü*) voor blijven (wvl. *ij* = *i*). Het is misschien niet zonder invloed der *l* dat wij *e* hebben of bewaard hebben, voor *i*, in woorden zooals *lekken*, *blekken*, *let* (= lid) enz., en vooral voor *n* + medeklinker, in *blend* voor blind, *splenter* = splinter, *lende* voor en nevens *linde*, daar de gedekte *n* in het Westvlaamsch eer eene neiging heeft om *e* te veranderen in *i*.

2° *Voor l.* — *a*) *In open lettergrepen.* — In Westvlaanderen is de *a* in open lettergreep met *â* overgegaan tot *å* : althans in een groot deel van Westvlaanderen; maar hieraan is eene gewichtige uitneming : in het Westen (Fransch vlaanderen inbegrepen) is, van boven Yper noordwaards voort, en in 't Noorden oostwaards, ten minste tot aan Oudenburg, de gerekte en lange *a* uitgesproken als ā voor de lip- en keelklanken, — en ook voor *l*, b. v. in *talen*, *halen*,

Digitized by Google

enz. Dit kan moeilijk aan iets anders toegeschreven worden, dan aan het gutturaal karakter der *l*.

b) *In gesloten lettergrepen.* — *α*) In de behandeling van *al* + tandklank, overgegaan tot *ou* + tandklank (uitgenomen in de werkwoordelijke vormen *gold*, *smolt*, *schold*) komt uit het Westvl. overeen met de schrijftale. — Daarenboven is, in beklemtoonde lettergrepen, ieder andere *a* voor *l* in het tegenwoordig Westvl. overgegaan tot *o*. Hiervan zijn alleenlijk uitgenomen eenige plaatsen, langs de Oost-vlaamsche grenzen, in de omstreken van Thielt, waar *a* bewaard is. Deze *o* uit *a* is eene mid-back-*o* en valt, voor zooverre ik kan geware worden, volkomen samen met *o*. Dit is bepaaldelijk het geval in de omstreken van Kortrijk; en zoo schijnt het ook te zijn in het overige van Westvlaanderen en Fransch Vlaanderen, zoodat *al* en *hol* volkomen gelijk, als *ol*, uitgesproken worden, J. Vercouillie, *spraakleer van het Wvl. dialect*, in *Onze Volkstaal*, 2e deel, blz. 6, schijnt te beweren dat, in dit geval, de Westvlaming die eenig taalbewustzijn bezit nog het verschil gevoelt tusschen *a* en *o*. Ik geloof dat er faktisch geen verschil bestaat, en dat de Westvl., die zich van eenig onderscheid tusschen *al* en *hol* bewust meent, dit aan schoolinvloed te danken heeft. Verders geeft de H. Vercouillie, *ibid.* blz. 8 een aantal woorden waar de *a* zou bewaard zijn. Dit ook kan ik niet aannemen. Het meerendeel der woorden, daar opgegeven, zijn in het Westvl. niet gebruikt; *kalle* wordt misschien soms gehoord, doch het is te bemerken dat dit woord, niet alleen als volkswoord maar ook als boekewoord, in gebruik is; in de omstreken van Kortrijk, waar *manten en kalle* genoeg gekend zijn, heb ik in allen gevalle nooit anders gehoord dan *kolle*. Alleen *zal*, alleszins nevens *zol*, schijnt mij niet gansch ongebruikt, doch meest onder den vorm *za'* voor eenen medeklinker voor denwelken de *l* uitvalt, zoodat dit woord dan te vergelijken is met het Poperingsche *hāf*, voor *half*, enz. Eene andere verklaring is mogelijk. *Zal*

Digitized by Google

immers is gemeenlijk onbeklemtoond en valt voor de stemzate, zoodat het bewaren of het herinbrengen der *a* wel te wijten is aan de neiging der Westvlamingen, om den klank, die in dergelijke stelling is, als *a* uit te spreken. Zoo schijnt het mij ook dat *alleene* nevens *olleene* in gebruik is, even als *saldaat* voor en nevens soldaat, *kaleur* nevens *kouleur* (*ou* = *u*). Eindelijk is het niet ongeoorloofd bij *zal* (dat overigens niet veel gebruikt is) aan schoolinvloed te denken : ik zeg altijd *zal*, maar ik ben zeker dat de ongeleerde menschen in de omstreken van Kortrijk meest (of altijd?) *zol* zeggen.

Wanneer de *l* wegvalt, wordt door het toenaderen der lippen, die reeds voor *o* gerond zijn, te zamen met de ook reeds bestaande toenadering van den tongwortel tot het week gehemelte, eene *u* gevormd, zoodat *al* verandert in den tweeklank *ou*, dien wij, om alle verwarring te vermijden, *ow* schrijven : *bowke*, *gowge*, *zwowme*, enz., uit *bolke*, enz., voor balk, *galg*, *zwaluw*, enz.

B. De Westvl. *e* = low- front-*æ* (eng. *a* in *man*) verandert in *a* te Brugge, en op verschillende plaatsen zuidwaards; te Staden, Hooglede, Oostnieuwkerke, Zonnebeke enz.; verder te Reninghelst, Locre, Belle, Cassel. B. v. *wal*, *kalder*, *alve*, voor wel, kelder, elf. Deze verandering van front- in back-klank is ook wel aan het gutturaal karakter der *l* te wijten. Deze *a* is niet overal, in de genoemde plaatsen, even ver afgelegen van *æ*; dit verschil, dat te Reninghelst tot een minimum beperkt is, gaat crescendo tot aan Belle; te Brugge is deze *a* ongemeen zwaar, naar *o* hellend.

Wordt de *l* gereduceerd of niet gesproken, dan wordt deze *a* verlengd, zonder dat er een tweeklank tot stand komt; hoogstens kan men soms een onduidelijken, nauw merkbaren, *u*-achtigen overgangsklank van *a* tot den volgenden medeklinker vernemen : āve = elf.

γ) Op de verandering van *ei* in *ē* in het Westen van Westvlaanderen hebben wij hooger reeds gewezen.

Digitized by Google

δ) In eenige woorden hebben wij *e*, dat is low-front-*æ*, in plaats van *i*, dat is mid- front-*e*, hetzij deze *e* bewaard of later ingebracht zij : b. v. *zelver*, *schelfer*, *schellen*, *vellen*, voor zilver, schilfer, enz. Dit zal wel aan het nederdrukken der middeltong, bij het uitspreken der *l*, te danken zijn. — Door reductie of wegval der *l*, wordt deze klank alleenlijk verlengd.

ε) In eenige woorden schijnt *i* (= mid- front-*e*) ingetreden te zijn nevens een oorspronkelijk *e* : b. v. *verwilkeren* nevens *verwelkeren*, *hilkeren* nevens *hel-keren*, *bilk*, oudtijds *belc*. Dit *i* zal ook wel het produkt zijn eener vroegertijdsche verlenging der *e* voor een gereduceerd *l*, even als dit geschied is voor *r*. Dit *i* wordt niet zelden lang, of beter halflang uitgesproken, en zijne klankqualiteit is volkomen dezelfde als deze van *ee* in *peerd*, *steert*, enz. — Op dezelfde wijze kan men gemakkelijk de hooger besproken vormen *kilk* en *wilk* verklaren.

Valt de *l* volkomen weg, dan ontstaat de twee-klank *ei* : *heikeren verweikeren* ; nog eens evenals de gerekte *e* voor *r* op sommige plaatsen (Kortrijk, Poperinghe) verandert in *ei*, als de *r* uitvalt; *meis*, *keise* voor meersch. keerse (=kaars).

ζ) Voor *l* verandert de westvlaamsche *i* (= mid-front-*e*) veelvuldig in *u*, dat is geronde mid-front-*ə*, bijzonderlijk wanneer zij voorgegaan is van eenen lip- of keelklank. Algemeen westvlaamsch schijnen *gulde* en *wulge* (rond Roeselaere ook *wuilge*, met *ui* = *ü*) voor gild en wilg. In de omstreken van Kortrijk *wulder*, *gulder*, *zulder*, uit *wilder*, enz., verkort uit *wijlder* = *wijlieder*, enz. In fransch Vlaanderen en de omliggende westvlaamsche gemeenten *wullen* voor willen. Nog eene geweldigere omvorming is het fransch-vlaamsche *lulk* voor *leel(ij)k* met scherplange *e*, Algemeen westelijk westvlaamsch en fransch vlaamsch is *wuk* voor *wulk*, uit *wilk* voor welk. — Voor andere woorden is het moeilijk het gebied aan te geven, waar de eene of andere vorm overheerschend is;

Digitized by Google

dikwijls bestaan beide vormen op weinig afstand van elkander *hulle* en *hil(le)* = heuvel, *zulle* en *zille*. *zulme* en *zilme* = zenuw, *bulk* en *bilk*, *wullok* en *willok*, *pulken* en *pilken*, enz. (z. De Bo). Soms heeft men drie vormen, te weten met *e* en *i* en *u* : *helkeren hilkeren*, *hulkeren*, *schelpe*, *schilpe*, *schulpe*, *verwelkeren verwilkeren*, *verwulkeren*. Bemerk nog dat wij in Westvlaanderen de eigenamen *Wullems* en *Wullaert* hebben nevens *Willems* en *Willaert*.

Valt de *l* weg, dan wordt de klinker verlengd door het toevoegen van eenen *w*-achtigen overgangsklank.

η) Voor eene gedekte *l* heeft het westvlaamsch meestal *u* (= mid-front-ə), als voortzetting eener oude *u*. waar men *o* zou verwachten : *wulle*, *wulf*, *vul*, *dul*, *lullen*, *puls*(*t*), *krulle*, *schulle*, *sulfer*, enz., voor wol, wolf, vol(l), enz. Als eigennaam komt *Dewulf* veelvuldig voor, doch ook *Dewolf*. — Dit verschijnsel is gemeen aan niet weinig oudere en jongere Germaansche talen en gouwspraken.

Bij de verlenging door uitval der *l* bekomt men hetzelfde tweeklankachtig product als hierboven.

A. Dassonville.

Digitized by Google

FRANSCH-VLAAMSCHE STUDIËN.

De fransche gemouilleerde l in het hedendaagsch Westvlaamsch.

In de middeleeuwen wierd de fransche gemouilleerde *l*, in het Dietsch, verbeeld door *lj*, *li*, *lg*, *lgh*, en, naar den lateren staat der tale te oordeelen, wel regelmatig gesproken als *lj*, misschien ook soms als *li*. Mag hier of daar nog eene andere uitspraak verondersteld worden? dat is eene vraag die later zal ter sprake komen.

Tegenwoordig heerscht door het grootste deel van Westvlaanderen de klank *lj*, nevens *li*, als voortzetting der oudere fransche gemouilleerde *l*. In het Westen, hoort men gemeenlijk, doch niet uitsluitelijk, *lj*, ook *li*; in het Noorden veelvuldig *li*. In het uiterste Westen, nabij de Fransche grenzen, b. v. te Watou, is ook *j* in gebruik, immers zooals in menige fransche gouwspraak, en in de hedendaagsche uitspraak van Parijs. Zoodat het Nederlandsch woord *poelje*, in Westvlaanderen onder andere gesproken wordt als *pūljə*, *pūli(ə)* en *pūjə*. In *puliə* valt, in den samenhang der rede, de *ə* weg, niet alleenlijk voor eenen klinker, wat natuurlijk geschiedt, maar ook voor eenen medeklinker.

Volgens De Bo, *Westv. Idiot.*, wordt de fransche gemouilleerde *l* ook gesproken als *ld*. Dit geschiedt in de gemeenten die Scheldewaarts gelegen zijn, zooals Sint-Denys, Coyghem, enz. Maar deze streken

Digitized by Google

behooren niet tot het Westvlaamschsprekend gebied, zooals uit de kaart van De Bo licht op te merken is. Of deze *ld* wel ergens in het eigenlijke Westvlaamsch te huis behoort, word ik niet geware. Daarom zal ik er voor het oogenblik niet langer over gewagen, om aanstonds hand te slaan aan het bijzonderste deel dezer verhandeling.

Dat is de ontwikkeling der fransche gemouilleerde *l* tot *ldž*. Dit verschijnsel doet zich voor in de omstreken van Kortrijk : in de gemeenten Heule, Gulleghem, Winckel-Sint-Eloy, Marcke (deze gemeente ligt wel rechts de Leye, maar spreekt niettemin Westvlaamsch). Wevelghem enz., en Thieltwaarts op, ten minste tot aan Oostroozebeke. Misschien heerscht deze uitsprake in al de westvlaamschsprekende deelen van de oude Casselrie Kortrijk (zie de kaart van De Bo), maar het was mij onmogelijk dit nauwkeurig na te sporen. Te Belleghem zelfs, en te Sweveghem, gemeenten, waar de oude *î* en *û*, alhoewel in geringe mate, vertweeklankt zijn, spreekt men ook *ldž*. Wat Kortrijk-stad aangaat, daar hoort men insgelijks *ldž*, zonder dat het mij mogelijk is te zeggen of dit gebruik algemeen is.

Niet alleenlijk de wijziging der gemouilleerde *l*, maar ook de behandeling van den voorgaanden beklemtoonden klinker, valt op te merken. Ik vinde voorbeelden, in het Dietsch, van woorden, die in het Fransch, waaraan zij ontleend zijn, voor de gemouilleerde *l* de beklemtoonde klanken *a*, *i* en *ou* hebben. De klank *ou* wordt, in deze woorden geheel Westvlaanderen door, gesproken als eene lange gesloten *u*; de *i* insgelijks door geheel Westvlaanderen, als eene min of meer lange, min of meer gesloten *i*, nagenoeg gelijk in 't Fransch. Ingewikkelder is de behandeling van *a*. In het middeleeuwsch Dietsch was deze *a* gerekt. Tegenwoordig hoort men in de westelijke deelen van Westvlaanderen (Veurne, Poperinghe, Iper, enz.), j i, Oostwaarts tot de omstreken

Digitized by Google

van Rousselaere, de heldere gerekte *a*, die anders alleen, in min uitgestrekte deelen van het Westen (en het Noorden), te voorschijn komt als voortzetting eener middeleeuwsche gerekte of lange *a* voor de lip- en keelklanken en voor *l*. In het Noorden (Brugge, Oudenburg, Eerneghem, enz.) heerscht *â*, die de gewone voortzetting is eener middeleeuwsche gerekte of lange *a*. Deze uitsprake schijnt ook hier of daar in het Westen voor te komen. In Kortrijk-stad en Sweveghem hoort men insgelijks *â*, maar of dit aldaar algemeen is, weet ik niet. In de omstreken van Kortrijk (met het onwestvlaamsche Belleghem), tot in het Thieltsche (b. v. Oostroozebeke); spreekt men eene eenigszins gerekte *ä*, die wel als een jonge omklank van *a* of *â* moet aangezien worden, evenals de *ä* in *kätšə, strätšə* = katje, straatje. Dit *ä* heeft de klankweerde der westvlaamsche *e* in *veld, bedde*, enz., en der engelsche *a* in *bad, sad*, enz. Terloops weze bemerkt, dat, langs de Schelde, fransch *-aille* gesproken wordt als *-öldə*, geschreven *-ulde*. (Over de behandeling, in een paar woorden, van den franschen uitgang *-eille*, zal verder gesproken worden).

Hier laat ik de lijst volgen der woorden met gemouilleerde *l*, die, voor zooveel ik weet, in de omstreken van Kortrijk in zwang zijn, en dat met de uitsprake die zij aldaar hebben. De woorden die in het Nederlandsch ongebruikt zijn kan men vinden bij de De Bo-Samyn, *Westvlaamsch Idioticon*, 2e uitgave; alsook de beteekenis of de beteekenissen eeniger woorden, voor zoover deze van de Nederlandsche afwijken. Voor de Noordfransche woorden raadplege men Hécart : *Dictionnaire Rouchi-Français*, Sigard : *Glossaire étymologique Montois*, en L. Vermesse : *Dictionnaire du patois de la Flandre Française*.

Woorden met voorgaande beklemtoonde *a* :

Bäldžə, in den zin van het fr. barrière, bij De Bo

Digitized by Google

balie, ndl. balie, oudfr. baille, nieuwnoordfransch baille, bale, bâye.

Fäldžə, De Bo en ndl. falie, oud- en nieuwfr. faille, nieuwnoordfransch faille, falle, fale. — Ik ben niet volkomen zeker dit woord, dat alleszins in Vlaanderen nog gebruikt is, met eigen ooren vernomen te hebben; de uitspraak die ik aangeef komt echter voor in den geslachtsnaam *Vr̥fäldžə,* geschreven Verfaille en Verfalie.

Kotəräldžə. Dit woord, alhoewel veel in gebruik, ontbreekt bij De Bo. Het is afgeleid van *kot* en het fransche achtervoegsel *-aille*, en beteekent eene hoeveelheid koten, loodsen, kleine stallen (b. v. van geiten, konijnen), enz., die achter of nevens een woonhuis gelegen zijn.

Mäldžə, De Bo en ndl. malie, fr. maille.

Medäldžə, fr. médaille.

Päldžə, De Bo en ndl. palie, fr. paille, nieuwnoordfr. pale.

Säldžə, De Bo saalde, ndl. salie. Het fransch woord luidt sauge, maar de ndl.-wvl. vorm beantwoordt aan noordfr. saille, sale, saie, saye.

Skäldžə, ndl schalie, oudfr. escaille, nieuwnoordfr. escaille, écalle, skaille, skaye, escaye.

Täldžə, De Bo en ndl. talie, fr. taille, nnfr. taille, tale.

Träldžə, De Bo en ndl. tralie, oudfr. traille, nfr. treille, treillis.

Traväldžə, ndl. travalje, fr. travail. — Als steunklank is aan het ndl.-wvl. woord een *ə* getreden; hetzelfde verschijnsel zullen wij bij de gemouilleerde *n* opmerken.

Woorden met voorgaande beklemtoonde *i*:

Åkəbildžən, bij De Bo: Akkebilien, akkerbilien, hakkebilien, zakkebilien, nnfr. agobilles, agobiles,

agobies, agobyes. — Evenals de volbeklemtoonde *a* in fr. *attaque*, westvl. *atăkə* en *atakə*, zoo is de halfbeklemtoonde *a* van *agobilles* in de eene plaats kort gebleven, en in de andere verlengd en gewijzigd tot *å*. — De fransche *g* is *k* geworden, gelijk in wvl. *fatikə* = fr. fatigue.

Skrbildžə(n), bij De Bo : scharbielje, scherbielje, enz., fr. escarbille, nnfr. escarbille, escorbille, escabille, escrabille, escarbie, escabie, skabille, écabille, écabile.

Woorden met voorgaande beklemtoonde *ou* :

Pūldžə,, De Bo poelie en poelje, ndl. poelje, oudfr. pouille, nu poule. Ik verneem dat *pouille* in Henegouwen nog in gebruik is, vandaar bij Hécart *pouié* = fr. poulailler. — Daarnevens *pūldžədinə*, bij De Bo poeljedinne, bij Hécart, met verlies van de mouilleering, pouledène = fr. poule d'Inde.

Ratatūldžə, ndl. ratjetoe, fr. ratatouille, Hécart ratatoule.

Skūldžə, De Bo schoelie, ndl. schoelje. Dit woord veronderstelt een niet voorkomend oudfr. *escouil(le)*, behoorende waarschijnlijk bij ofr. escouillon, escouvillon, nfr. écouvillon. Bij Hécart staat *écouvlion d'foi* met den zin van fr. hypocrite.

Ūldže, De Bo hoelie, hoeldje, fr. houille, nnfr. houle.

Woorden met voorgaanden onbeklemtoonden klank; bij deze vormt de *l* zelve van *ldž* eene lettergreep, door uitval van den franschen klank :

Måsldžūn, De Bo Messeljoen, mesteljoen, misseljoen, ndl. masteluin, oudfr. mestillon.

Skokldžūn, De Bo schokkeljoen, sukrioen, fr. prov. soucrillon, fr. escourgeon, écourgeon, Hécart soucorion, soucrion, souquérion, chucorion, Boiste (bij Hécart) soucrillon.

Digitized by Google

Het woord *elje* (bij De Bo), met zijne wisselvormen is mij onbekend; *delje* (ibid.) is te Winckel-Sint-Eloy in gebruik, met de uitspraak *dāldžə*, in de spreuk : *delje geven*. Eenen zekeren, of waarschijnlijken oorsprong voor deze beide woorden, weet ik niet aan te geven. Verders is het wel mogelijk dat mij eenige woorden ontsnappen; mij schijnen, onder andere, *kanäldžə* = canaille, en *brūldžə* = brouille niet gansch vreemd te klinken.

Van de wet, door de bovenstaande voorbeelden bestatigd, blijft de rechtsterm familie, gesproken *familiə*, vrij; evenals *baljuw*, gesproken *baljū* of *bäljü*. Zoo is het ook met de mots savants *miljoen, biljoen*, enz., en de jongst ingevoerde woorden, zooals *bouillon, bataillon*, enz. Al deze woorden worden gesproken met *lj*. Nochtans is de uitspraak *ldžə*, in den uitgang, zoo diep in het taalgevoel geworteld, dat eene klankvervanging van *-lle* door *-ldžə*, zelfs in de nieuwe ontleeningen, gemakkelijk kan intreden : men spreekt wel *mitrailleuse* met *lj*, maar eene uitspraak *miträldže*, voor mitraille, schijnt mij gansch natuurlijk. Zoo spreekt men den geslachtsnaam Corneille, die in de omstreken van Kortrijk algemeen gekend is, uit als *Korneldžə*, en het woord groseille (likeur) als *grozeldžə*, waarnevens grozeiə. — Het woord *konsöl* of *konzöl* zal wel ontleend zijn aan het nieuwnoordfransch *Consel*, dat is het *Conseil*, waar de lotelingen, die een slecht nummer getrokken hebben, naartoe geroepen worden.

A. DASSONVILLE.

REIN — HEIN.

In de *Verslagen en mededeelingen der koninklijke vlaamsche akademie van 1892* geeft de heer A. Claes, eenige volkswoorden die uit de boeken zorgvuldig zijn verbannen maar nochtans van grond en vorm echte vlaamsche woorden zijn. Onder die woorden is het wegstervende *reen* = *borne*, *limite* dat reeds bij Kiliaen en ten Kate als verouderd wordt opgegeven. Toch leeft het woordeken immer voort en buiten in *reenen*, *reensteen*, *reenvoor*, komt het nog te voorschijn in *reinevaar* = *tanacetum vulgare*, fr. *tanaisie*, in 't vlaamsch nog *tente* en *wormkruid*, in *reinbeziënhout* = Rhamnus, (Alaternus, frangula, enz.), fr. *neprun*, in 't vlaamsch nog *sleedoorn*, *wegdoorn*, *wilde pruimen* geheeten, — en in *rijnwilg* of *reinwilge* = *ligustrum vulgare*, fr. *troène*, in 't vlaamsch nog *mondhout*, *keelkruid*.

Onder *Reinevaar* geeft Vercoullie's Etymolog. woordenb. *Reinevaar* v. + Hgd. *rainfarn* uit *varen* (z. d. w.) en *rein* + ohd. mhd. nhd. *id.* On. *rein* (Zw. en De. *ren*) = akkergrens, streep lands : oorspr. onbek.

Reinevaar is dus *vaar*, *varen*, *vaarnte*, *varoest* die in de *rein*, *reen* groeit.

't Geeft veel scheppenisse dat *rein*, *reen* deelmaakt van eenen woordenstronk die inging met *hr*, *gr* of, naar voorbeeld van *hreiger* = *heiger*, *reiger*, soms de *h*, soms de *r* liet vallen, en *grens*, *afpaling* enz. beteekende.

Zoo zou *rein*, *reen* — hgd. *rain; hein* (heining) —

Digitized by Google

hgd. *hain, hagen, hage, hegge, haag, heg* – en eindelijk ookwel *grens* uit eenen moederstronk gesproten zijn.

Prof. Vercoullie geeft onder het woord *heinen : Heinen* o. w. Mnd. *id.* + ndd. *hegenen :* van *hein* + nhg. *hain,* Mhd. *hagen.* ohd. *hagan,* afgeleid van *haag.*

Haag, hage, hagen heeft dus *hein* (hgd. *hain*) voortgebracht (vgl. *nagel,* eng. *nail* — *pegel, peil* — *maged, meid,* enz.).

Hein en *rein* hebben vroegertijds wel dezelfde beteekenisse gehad, te weten : iets dat *afpaalt, afperkt, afgrenst.*

Eene *hage, hagen, hein,* moet niet noodzakkelijk uit doornen bestaan : vroeger kon een sluitmuur ook *hage, heye* heeten blijkens r. 18, a. 5, bl. 166 der *Costumen ende wetten der stadt Gent* daar geschreven staat.

Hey-muer = *Paries ad usum clausuræ et differt ab eo, qui ad usum ædificandi constructus est.*

Dus een *hey-muur* is een muur die dient tot *hage, hege, hagen, hein, heining.*

Oorspronkelijk zal *hein* zeer waarschijnlijk *grens, rein, reen* beteekend hebben.

Het oud-noorsch volgens prof. Vercoullie, noemde een woud, *mörk,* dit is *mark, grens* omdat de wouden veeltijds in de grenzen lagen.

De *hagen, heinen* liggen ook veel in de *grenzen, reenen.* De heer A. Claes haalt in gemelde *verslagen* een hier wel passend, voorbeeld aan : *Die heg staat in de reen,* zegt hij. Dus lijk een *grenswoud, mark, grens,* werd geheeten, zoo zal eene *grenswere* ook wel ten laatste enkelijk *grens, hein* geheeten zijn.

Grens is misschien de leste getuige van het weggevallene *hrein,* ontworden in *hein* en *rein* naar voorbeeld : *hreiger* = *heiger* = *reiger, hrak,* (hark) = *haak* = *raak* enz. *Grens* zou zoo het meerv. zijn van *gren, grein, hrein* en *grenzen* bijgevolg een dubbel meervoud. Nu nog bezigt men meest het meervoud van grens : *de grenzen van een land, les limites, les frontières.* De wissel *e* = *ei* voor *n* is gemeen b. v. *einde* = *ende; heinde* = *hende; heining* = *henning* (volk)

Digitized by Google

enz., *grens* zelf spreekt *greins* uit. Dubbele meervouden bestaan veel in 't vlaamsch : b. v. *tee, teen, teens, schoe, schoen, schoens, knie, knien, kniens, hek, hekken, hekkens*, enz.

Grein = *afpaling, scheiding, grens*, schijnt in 't ijslandsch ook vertegenwoordigers te hebben. Immers 't 8e vers der *Lilja* luidt :

Eining sönn í thrennum greinum = unitas vera in ternis distinctionibus -- *í thrennum greinum* is dus : in drij *afpalingen, onderscheidingen*.

Prof. Vercoullie doet het woord *grens* al over Duitschland uit de slavische talen (*hranice, granica* = *grens*) in 't vlaamsch komen.

De reis is lang maar toch mogelijk.

A. De Paepe.

Digitized by Google

HUNNEGHEMSTRAAT.

HOE kreeg die straat te Assche heuren naam? Ze ontleende hem aan een oord of een buurtschap, welk den name droeg van *Hunneghem.*

Wat is *Hunneghem?*

De Verslagen van 't oudheidkundig Congres, hetwelk te Brussel, in 1891, in plechtige zittingen vergaderde, beantwoorden de vraag :

Hunneghem, *hameau des Huns.*

Zoodat de vermaarde Hunnen te Assche hunnen naam als gedachtenis aan eene straat hebben overgelaten.

Zij zullen op 't einde even beroemd worden als de Catten, die in de Zuid-Nederlandsche plaatsnamenkunde zooveel te lijden hebben en welke wijlen Hendrik Peeters zelfs tegenkwam in de aloude herberg, de *Katterogge,* tusschen Brugge en Blankenberge.

De *Katter-ogge* was immers het eiland der Catten.

Waar de Catten en de kennis van ons oud woordeken **awi, ouwe, oje, oie, ôg,* waterland, toch iemand kunnen brengen.

Maar keeren wij tot onze Hunnen terug : wat kan *Hunneghem* te bedieden hebben?

Digitized by Google

Toen de Franken bezit namen van 't gewest dat nu Brabant geheeten wordt, was er een Germaan, een Frank, die den name droeg van *Huno.*

Op zijn verkoren zate roeide hij de bosschen uit tot akkers voor zijn koorn en droogde hij de moerassen tot weilanden voor zijn vee.

Volgens 't gebruik van die tijden kregen zijne kinderen den name van *Huningen.* Als stamgezin bleven zij te samen met hunne afstammelingen rond de voorvaderlijke, erfelijke, Oud-frankische woonhalle gevestigd en het oord, waar zij verbleven, verwierf den name van *Huningheim.*

Huno nu was een gebruikelijke mansnaam bij de Germanen; hij staat in oude oorkonden vermeld en maakt als naamstam deel van andere samengestelde namen, zooals *Hunibald, Humbald, Humbold* en *Humbraht* of.... *Umberto.*

Huningheim beteekent letterlijk : de woonplaats der afstammelingen van *Huno.*

De hedendaagsche gedaante geeft *Hunneghem* in stede van *Huneghem* even als men in andere Germaansche streken *Hunninghuson* nevens *Huninghova* tegenkomt.

Daarin is er echter geene moeilijkheid gelegen : 't is de dubbele Germaansche *n*, die wij hier voorhanden hebben en die wij ook aantreffen in *Bunno*, nevens *Buno* en *Tunno*, nevens *Tuno.*

Dien vond nopens de Hunnen hebben wij te danken aan de heeren verslaggevers de Behault de Dornon en baron Alf. de Loë, welke de volgende vrage van het Congres moesten oplossen :

Verschaffen ons de plaatsnamen eenige inlichtingen aangaande de vestiging der Franken in Brabant?

Het zou u verwonderen, beste lezers, brachten zij ook de Catten niet te pas in hetzelfde opstel, waar zij reeds op 't spoor der Hunnen zaten.

Digitized by Google

Ze ontdekten die verduldige en merkwaardige *Catten*, wederom op eenen wijk, te *Cathem* onder Borgt-Lombeek.

De Waalsche geleerden zijn doorgaans nog al bedreven in de kennis der oudheden, maar als zij de volkenkunde beproeven, vooral als zij hunne bewijzen op taalkundig gebied gaan zoeken, zijn zij geheel en al onbevoegd in de zake.

Van de Germaansche volkeren tot de Germaansche goden is het maar een stap.

Van *Bautersem*, vroeger *Baltershem*, maken onze verslaggevers het *heim* van den Noordschen afgod Baldr, den zoon van Odin!

Die Skandinaafsche godheid was in onze streken noch gekend, noch vereerd; zelfs kent men in IJsland, Noorwegen, Denemarken of Zweden geene plaats waar de heidenen op bijzondere wijze dien afgod zouden gediend hebben, late varen dat hij in Brabant een heiligdom zou gehad hebben.

Hier zijn onze verslaggevers moedwillig op den doolweg geraakt.

Zij kenden de navorschingen van wijlen Bernaerts over de Dietsche oordnamen in de Verslagen der Koninklijke Academie van Antwerpen. (3e Reeks, 10e deel.)

Die studie is niet volmaakt, maar zij is de voorgaande ver vooruit, omdat Bernaerts Förstemann kende en gebruikte.

Daar konden zij leeren dat *Baltershem*, even als andere dorpen van denzelfden name in Duitschland, de woonplaats was van een man *Balther* geheeten.

Digitized by Google

Die Hunnen, die Catten en Baldr komen in dat verslag te berde en schitteren in den Brusselschen Zitdag wegens den uitgang *hem*, waarin de opstellers een kenmerk zien van de Frankische afstamming der inwoners van Brabant.

Het is genoegzaam eene lijst van Germaansche plaatsnamen te overloopen om overtuigd te wezen dat die uitgang *heim* bij alle Germaansche volkeren in zwang was; het is ontmogelijk te achterhalen of in *hem*, de frisosaksische uitgang *hêm*, of de frankische uitgang *heim* tot grondslag heeft gediend.

Het spreekt van zelfs dat de opstellers overal de Franken tegenkomen, waar zij in een oordnaam, 't woord *Vrank* of *Franc* vinden, zonder ooit te vermoeden dat die woorden *vrij* of *gemeen* beteekenen.

Zij kennen niets van onze Dietsche moederspraak; zij weten niet dat de talen van de Franken, de Friesen en de Saksen in onze Nederlandsche tongvallen voortleven en dat zij de duidelijkste getuigenis van de Frankische afkomst der Brabanders op de lippen van het volk kunnen vernemen.

J. CLAERHOUT.

Digitized by Google

BEKENDMAKINGEN.

Idioticon. — Prof. Dr GALLÉE heeft de uitgaaf bewerkt van het Woordenboek van het Geldersch Taaleigen.

Taalzuiverheid. — Velen meenen dat de Noord-Nederlanders de zuiverheid onzer Dietsche moederspraak ter hart niet nemen. In een overzicht der werken van QUACK over de Socialisten schrijft Dr BETZ : « Soortgelijk hannekemaaiershollandsch is tegenwoordig aan de orde van den dag. Sommigen, dagbladschrijvers b. v. trachten het te vergoelijken met de haast, die zij altoos hebben. Nu werden wij onlangs bijna dagelijks onthaald op beschouwingen over meerdere pleitdagen. Een ordentelijk Duitscher zou hier niet *mehrere* — ons *verscheidene* — gezegd hebben, maar *mehr;* en zoo behoorden wij *meer* pleitdagen te verlangen. Dit *meer* is precies half zoo lang als *meerdere;* wie haast heeft, moest dankbaar van de gelegenheid gebruik maken om vier letters te sparen en tevens zijne moedertaal te eeren. Intusschen, haast of geen haast, een dagbladschrijver mocht wel eens bedenken, dat voor velen de courant het eenige geestesvoedsel is. Redeneerwijs, zinbouw, woordenkeus en spelling nemen deze rampzaligen uit hun nieuwsblad over; fouten daar ter plaatse stichten dus veel meer kwaad dan ergens elders.

Al het akelige hollandsch, dat wij dag in, dag uit te slikken krijgen, is een gevolg van loomheid in het denken, van het zich niet, of ten minste niet ten volle tot bewustzijn brengen der begrippen, die men uiten wil. Woorden zijn niet hetzelfde als geluiden, klanken of kreten; zij zijn de stoffelijke keerzijde van gedachten. Wie zijne gedachten tenauwernood half afgewerkt, ze te zwak laat om het tochtje van de hersenen naar de punt der pen in welstand te volbrengen, schrijft slecht. Zich daartegen te verzetten, is geen vitterij, maar ontspringt uit de lofwaardige neiging om den spijker op den kop te slaan, de puntjes op de i's te zetten en aan vaagheid te ontsnappen. » *Vaagheid* is ook alhier aan *'t orde van den dag* niet.

Dietsche Gouwspraken. — *Die Niederländischen Volksmundarten* van JELLINGHAUS worden in de laatste afl. van 't *Nederl. Museum* zoo goed als verpletterd door WILLEM DE VREESE. Hij staaft met gegronde bewijzen het volgend slot van zijne lezenswaardige keuring : « Het is dus duidelijk dat de waarde van het hier aangekondigde boek zeer gering is. Het oordeel erover kan samengevat worden in weinig woorden : het is zoogoed als onbruikbaar.

Maar laat er mij onmiddelijk bijvoegen, dat zulks zeer jammer is. Want van een ander standpunt is het verschijnen van dit werk een gelukkig iets; het bewijst dat men in Duitschland meer belangstelling voor onze taal begint te koesteren dan tot nog toe het geval was. En het wil mij voorkomen dat een mislukt werk die belangstelling zal doen verflauwen.

Het afdoende bewijs voor alles wat voorafgaat kan slechts geleverd worden door aan te toonen, dat de arbeid der Nederlandsche dialectologen lang zooveel lof niet verdient als er wordt aan toegezwaaid.

Digitized by Google

Niemand zal dit hier van mij vergen. Toch zij het mij vergund daarover een kort woord te zeggen. Men ga voor een spiegel staan, zie scherp toe, spitse de ooren, spreke zijn dialect, en vergewisse zich dan hoe die dialectologen de klanken van eene dialect hebben voorgesteld. Negen maal op tien zult ge bevinden, dat zij het mis hebben. Een Gentenaar zegge dit zinnetje, in het Gentsch natuurlijk, altijd voor den spiegel : *Wat is mijn gebuur al heel den dag bezig met in zijnen hof te booren*, en zegge mij dan, of die *o* van *booren* wezenlijk klinkt als die *u* van *gebuur?* of wel dit zinnetje : *ik heb den jongen een steen naar het huis zien smijten*, en zegge mij, of de eigenaardige klank die de *ee* van *steen* vervangt, overeenkomt met de *ie* van *zien*. Hij zie goed toe, en zegge mij, of hij zijn mond in den zelfden toestand ziet en voelt, om *gebuur* en *booren*, *steen* en *zien* te zeggen. Of wel hij neme LEOPOLD's *Van de Schelde tot de Weichsel*, I, 31, en leze : *De loiste doige van Novenbere gijngen* (*h*)*oistig verbij*. *De kêwe deed zich allijnskes meër en meër gevoele* enz. Is dat Gentsch? Neen, want de Gentenaar kent *zich* niet, en ik twijfel zeer, of hij zou zeggen dat dagen *haastig voorbij gaan*, dan wel dat ze *rap*, *gauwe ommegaan*. Wat is het dan? Algemeen Nederlandsch? Ook niet. Wat dan? Fransch : *le froid se fait sentir de plus en plus...* Hij leze voort; hij zal ondervinden dat er geen regel in geheel dat stukje staat, waarvan niet een of ander aan bedenking onderhevig is, en oordeele dan zelf. »

Oudfriesch. — In de *Beiträge zur Geschichte der Deutschen Sprache und Literatur*, 19e deel, 3e afl. staat er eene studie van Dr VAN HELTEN over den woordenschat en de spraakkunst van het Oud-Westfriesch.

De Vries' Verspreide Taalkundige Opstellen. — De *Gids* van Februari bracht ons eene schoone bijdrage van Prof. COSIJN over de *Verspreide Taalkundige opstellen* van DE VRIES.

Naamredenkunde. — In SIEVERS' *Beiträge* 19e deel, 3e afl. bespreekt Dr C.-C. UHLENBECK de afl. van Bask. *alof*, Russ. *bostrok* uit Nederl. *borstrok*, van Oudh. *flehtan*, vlechten, Oudhoogd. *gerta*, Ned. *gaarde*, Ned. *kavalje*, Russ. *konopatiti*, *kalefaten*, Oudpruissensch *rikis*, Got. *waggs*, wang, *weitwops*, getuige en *wisan*, zich vergenoegen.

Taalkundige Dag. — Dit jaar komen de Duitsche taalgeleerden in September bijeen te Keulen.

Uitspraak. — Het is volstrekt noodig voor 't Nederlandsch bij ons de *Orthoepie* waar te nemen. Men ga om les bij de Duitschers en raadplege het werk van W. VIETOR, waarvan de derde uitgaaf onlangs leden bij Reisland te Leipzig verscheen : *Die Aussprache des Schriftdeutschen*.

Digitized by Google

VARIA.

Wat is *Elseghem*, vroeger *Helsenghem?*

Volgens DESMET komt het van *Elst*, bosch van elsenhout of van den voornaam *Eliso*. Volgens anderen komt het van de eigennamen *Elisa*, *Helis* of *Elis*.

Elseghem is in volle gedaante *Elsingaheim* en beteekent de wo..n plaats der kinderen van *Elso*..

Elso is een gekende mansnaam. J. C.

Wij lezen in *Biekorf*, nr 4 van dit jaar, blz. 54 :

« Wij en willen geene opgedrongene en willekeurige tale waarin de woorden, uitdrukkingen, enz. van eene *streke* of liever van de *boekgeleerden* alleene taalrecht hebben.

Wij en willen de eeuwige armoede niet van eene tale bestaande enkel uit woorden en wendingen die overal gebruikt en verstaan zijn, maar wij begeren eene rijke tale waarin de woorden en wendingen, die in iedere gouwe leven en als echte tale kunnen gewettigd worden, als gangbare munte aanveerd worden. Eene tale die allemans recht erkent, en die eene bronne moet zijn van levende water dat vei en gulzig over onzen uitgedroogden taalakker zou vloeien. Iedere gouwe zoude haar zelfs blijven en met hare eigenaardigheden en levende verruwpracht in woord en beeld, zoude zij helpen den schat vergrooten van onze dietsche moedertale. »

Biekorf toone eens in welk beschaafd land men aldus voor de boektaal te werk gaat.

Getuigenissen van taalgeleerden zijn er genoeg ten verdeele van dat stelsel, maar waar zijn de taalgeleerden, buiten Westvlaanderen, die het in hun schrijven toepassen?

De gedachten van *Biekorf* over taal verliezen ook veel aanhangers in Westvlaanderen. J. CL.

Digitized by Google

DE FRANSCHE GEMOUILLEERDE *N* IN HET HEDENDAAGSCH WESTVLAAMSCH.

IN het middeleeuwsch Dietsch was de fransche gemouilleerde *n* verbeeld door *nj*, *ng*, *ngh*, *ni*. In het tegenwoordig Westvlaamsch heerscht *nj* (soms *j*, met of zonder nasaleering van den voorgaanden klank) in dezelfde streken waar de gemouilleerde *l* vervangen is door *lj*; *nd* daar waar de gemouilleerde *l* overgegaan is tot *ld*, en eindelijk *ndž* in de gewesten waar de gemouilleerde *l* ontwikkeld is tot *ldž*. Eene uitneminge maakt *anjoen* = oignon, zooals hieronder zal gezeid worden.

De voorbeelden zijn hier min talrijk; ik geef ze nogmaals aan met de uitsprake van de omstreken van Kortrijk. Voor de beteekenis der woorden, voor zooveel dit noodig is, verzend ik weerom naar De Bo-Samyn; voor de noord-fransche vormen, naar de woordenboeken van Hécart en Sigart.

Andžūn en *ändžūn*, De Bo ajoen, anjoen, ndl. ajuin, fr. oignon, noordfr. ognon; doch als Rijselschen vorm, vind ik *angnon*, in den *Arména des Enfants du Nord*, 1893, bl. 6. — Dit woord, met de uitspraak *andžūn*, hoor ik niet alleen in het Kortrijksche, maar ook in de westelijke en noordelijke deelen van Westvlaanderen; ik weet niet of het wel ievers in deze gouwe anders uitgesproken wordt.

Digitized by Google

Askūndǯə, De Bo aschoenje, as(s)choende, gaskoenje, luikerw. cascogne (bij De Bo), bij Sigart gascogne. – Het woord zal wel onder den vorm *ascogne* tot ons gekomen zijn; het schijnt dat de ingaande *g* in het noorderfransch soms wegvalt; zoo vind ik bij Gillon le Muisit *houpil* voor *goupil* = renard. Bij Hécart staat het woord *ascogne*, als gebruikt te Maubeuge, in den zin van *blessure*.

Kaständǯə, De Bo kastaanje, ndl. kastanje, noordfr. katagne (Sigart); ik hoor ook katān (= catane), fr. châtaigne. — De *a* is omgeklankt, gelijk in *ändǯūn*, *bäldǯə*, *mäldǯə*, enz.

Rūndǯə, bij De Bo roenje; noorfr. rogne, rone, fr. (met eene verschillende, doch verwante beteekenis) rogne.

Turkūndǯə, fr. Tourcoing, met eene eertijds gemouilleerde *n*. — Hier is eene *ə* aangevoegd, evenals bij *travǟldǯə* = travail. (Vgl. nog, langs de Schelde *Warkūndǯə* = Warcoing).

Wåndǯårt, De Bo Wanjaard, wandjaard, enz. Ik weet met geene zekerheid te zeggen welk de oorsprong is van dit woord. Wij moeten een noordfransch *wagnard* veronderstellen, dat zou kunnen behooren bij oudfr. wains, wagnon, waignon, gagnon, gaignon, afgeleid van een frankisch woord met den zin = hond.

Dit veronderstelde *wagnard* zou wel eenen tegenhanger kunnen hebben in den Parijser geslachtsname Gaignart. Beide vormen kunnen overigens wel voortzettingen zijn van eenen germaanschen naam *Wanihardus*.

Nogmaals is deze wet niet gevolgd door de geleerde of nieuw ingevoerde woorden : *Spanje*, *Champagne*, *Compagnon*, enz., die met neuzeling van den voorgaanden klinker + *j* gesproken worden. Het gebeurt nochtans dat de invloed der voormelde woorden krachtig genoeg is om de uitspraak met *ndǯ* te doen zegevieren : zoo is het dat ik het woord *Champagne*, door eenen ongeletterden persoon, als *Sjampändǯə* heb hooren uitspreken.

Digitized by Google

BEMERKINGEN OVER DE BEHANDELING DER GEMOUILLEERDE *L* EN *N*.

DAT de fransche gemouilleerde *l* en *n*, in het Dietsch, door klankvervanging, overgegaan zijn tot de naastgelegen klankverbinding *lj*, *li*, *nj*, *ni*, heeft niets dat ons moet verwonderen. Doch het zal niet overbodig zijn, een paar vragen te openen, op gevaar zelfs ze niet voldoende te kunnen beantwoorden, wegens de ontwikkeling der *d* in de uitspraak *ldǯ*, *ndǯ*, *ld*, *nd*.

Twee bemerkingen vooraf. 1° Alhoewel de tale Scheldewaarts in zekere opzichten onwestvlaamsch is, meen ik te mogen oordeelen dat *ld*, *nd* denzelfden oorsprong hebben als *ldǯ*, *ndǯ*. Ik aanzie beide als voortzettingen eener oudere *dj*. Zoodra *j* in aanraking komt met *d*, zoo hebben wij in het Kortrijksche *dǯ*; b. v. *komdǯə* = *komd-je* = komt gij, *ʒöldǯə* = *ʒuld-je* = zult gij, enz. Langs de Schelde van den anderen kant verandert *dj* in *d*; b. v. *komdə* = *komd-je* = komt gij, *ʒöldə* = *ʒuld-je* = zult gij, enz. Dit grijpt plaats ten minste achter de beklemtoonde lettergreep; vóor de beklemtoonde lettergreep is het anders, zooals blijkt uit de aldaar heerschende uitspraak van schokkeljoen met *lj* en anjoen met *ndǯ*.

2° De woorden, waar de gemouilleerde *l* en *n* de besproken behandeling ondergaan, zijn reeds oude, middeleeuwsche ontleeningen. Want *a*) vele onder hen komen

Digitized by Google

reeds voor in de middeleeuwsche letterkunde. *b*) De *ng* in Tourcoing, Warcoing moest, ten tijde der ontleening, nog gemouilleerd zijn; deze mouilleering echter is in de 2e helft der dertiende eeuw reeds opgegeven. *c*) Fransch *-on* is nog overgenomen onder den vorm *-ūn* (geschreven *-oen*); in latere ontleeningen wordt fr. *-on* gesproken als *-ong* (dat is *o* + een gutturale neusklank). *d*) De fransche *s* voor medeklinker is nog bewaard, zooals in *kastanje*, enz., hetgeen deze ontleeningen vóor de twaalfde eeuw plaatst.

Dit zoo zijnde, vragen wij ons af van waar die ingeschoven *d* komt, Is zij op dietschen bodem ontwikkeld, of hebben wij ze overgenomen uit het oord der ontleening? Ik zie niet hoe het onmogelijk ware dat in het Vlaamsch eene *d* zou ingeschoven zijn tusschen *l*, *n* en *j*, evenals tusschen *l*, *n* en *r*; b. v. *kelder*, *schoonder*. Nochtans weet ik dit door geene andere, beslissende voorbeelden te staven. Men zou dan genegen zijn den oorsprong dezer *d* in het Fransch te gaan zoeken. Ongelukkiglijk schijnt deze veronderstelling door de latere ontwikkeling in het Fransch geenszins begunstigd, vooral niet door de latere ontwikkeling van het Noordelijk Fransch, waaraan onze woorden, zoo niet al, toch ten grooten deele ontleend zijn : in het hedendaagsch Noordfransch zijn de oude gemouilleerde *l* en *n* veelal opgelost in *l*, *j* en *n*. Nochtans is er eene omstandigheid, waar, in het middeleeuwsch Fransch, in dergelijke woorden, eene *d* (of *t*) schijnt ingeschoven geweest te zijn, te weten, in het meervoud van vormen zooals *travail*, *compaing* : dit meervoud ging uit op *z*, met de klankweerde van *ts* of *ds*, *dz*; daarbij ging de mouilleering verloren, bijgevolg *travalz*, *compainz*. Zou dit misschien de oorsprong zijn onzer *d*, die, ten minste als kiem, in de oude fransche mouilleering reeds verborgen lag? Dit is moeilijk om zeggen; nochtans moest de vrage gesteld worden, en er moet rekening mede gehouden worden, zoo lang het niet mogelijk is de ontwikkeling der *d*, ongedwongen, als op dietschen bodem ontsproten, te verklaren. Bemerk nog fr. *escourgeon*, *écourgeon*, dat uit het Noordfr. schijnt ontleend te zijn.

Eindelijk blijft nog de vraag of de uitspraak *dž* in de

Digitized by Google

middeleeuwen reeds bekend was. Misschien wel. De oudfransche *dž* immers wierd in het Dietsch verbeeld door *j* en *g*(*h*); b. v. *gent*, *ghent* of *jent*, *passage*, *usage*; en zekerlijk wierden deze klanken soms uitgesproken, gelijk in het Fransch, als *dž* (mogelijksch ook *dz*) : dit blijkt uit den lateren stand der sprake, westv. *džänt*, enz., en door middeleeuwsche bijvormen, als *passaedse*, *usaedse*. Het behoort bijgevolg geenszins tot de onmogelijkheden dat *lj*, *lg*(*h*), *nj*, *ng*(*h*) ook als *ldž*, *ndž* zouden gesproken geweest zijn.

A. DASSONVILLE.

Digitized by Google

ONGERAAKT

IE van ons heeft niet honderdmaal het woordeken *ongeraakt* in de volksspraak gehoord, waar het aan menige zake eene hoedanigheid bijzet die men moeilijk door een ander woord zou kunnen weergeven?

Zijne beteekenis is : *onhebbelijk, bot, wanordig, onbeschoft, leelijk, ongevoeglijk, zonder gewoud*, enz.

Dit woordeken is oud en in de middeleeuwen maakte men er groot gebruik van in de schrijftale. Nu echter is het uit de boeken verdwenen en 't en blijft maar in leven meer al vliegen van mond tot mond. Nochtans het is geen gewestwoord maar een woord dat Vlaanderen door in zwang en voege is.

Het is misschien het aardig uitzicht van het woord dat het mistrouwen der boekschrijvers heeft gaande gemaakt.

Nochtans ik en twijfel niet of *ongeraakt* is een zuiver, regelmatig ontwikkeld nederlandsch woord, dat deelmaakt van eenen stronk die vele spruiten heeft.

Al deze spruiten staan rond den moederstronk *rek* —, die het gedacht *orde, rang*, bevat.

Zoo zijn : *Reek, reke, — rekenen, reken* (mnl. en fr. Vl.) d. i. *in reke, in orde*, stellen.

Reke, te *ghereke zijn* is, bij Kiliaen, *ordo et ornatus, apparatus. Te gereke zijn* bediedt, heden, *gëarrangeerd zijn, leelijk* gëar-*rang*-eerd zijn. (Zie hierover Loq. '86, bl. 15 : *te gereke*).

Digitized by Google

Rek — met korten klank, zit nog in *berekken* = *bezorgen, arrangeeren. Een lijk berekken* = *een lijk afleggen, te gereke maken.*

Iets dat gerekt is, ware dus : *iets dat in orde is. Ongerekt* ware integendeel iets dat *wanordig, zonder orde, ordeloos, wanschapen, mal arrangé* zou zijn. Met verlangden klank ware *ongerekt* = *ongeraakt* dat *wanordig* enz. bediedt. *Ongerekt, ongeraakt, reke* enz. staan van klankswege tegenover elkaar als : *stek, staak, steken, gesprek, spraak, spreken*; *dekken, (dak) daken, deken* enz., enz.; *ongeraakt* is dus wel : *zonder reke, zonder orde, zonder voege* enz.

Lang heeft men gezocht, en vruchteloos om te weten wat *raak*, in *raak slaan, schieten* enz. van oorsprongswege is. Meest wordt dit *raak* in verband gesteld met *raken, aanraken*. Zou het niet eer in verband mogen gesteld worden met *reek, rek? Te gereke* is : *in orde. Reek, raak, slaan, schieten* enz zou dus : *ordelijk, juist, lijk 't zijn moet, slaan, schieten*, zijn, en *ongeraakt slaan, schieten* zou *schieten, slaan* bedieden *zonder orde, zonder voege, lijk 't niet en betaamt.*

Of deze uitleg *raak* is laat ik een ander oordeelen.

AM. DE PAEPE.

Digitized by Google

DE SCHELDE

SCEAF is de held van eene oude Angelsaksische sage.

Hij is het zinnebeeld van den landbouw, van het koningdom, hetwelk den landbouw en de vreedzame landbouwers beschermt, van de bescherming die de bron is van den voorspoed der Angelfriesen, die uit het vasteland getogen, op het eiland kwamen aangevaren.

In de schriften, die later de oude sagen en runen vermeld en uitgebreid hebben, wordt Sceaf voorgesteld als de stamvader der Angelsaksische koningen.

Als een zeer zonen staat bekend Scyld Sceafing.

Hoe eenvoudig niet waar?

Scyld, zoon van Sceaf.

Sceaf verliest nu echter zijn recht. De uitleg der oude sagen, die Sceaf als den stamvader aangeeft, is min oud, dan andere teksten of lezingen, waarin Scyld vermeld staat.

Scyld Sceafing kan eene andere beteekenis hebben: die naam kan ook bedieden: Scyld met den schoof.

Men weet dat de eigennamen, zoowel oordnamen als geslachtsnamen, dikwijls oude woorden en de gedachtenis van oude vertellingen en oude overleveringen bewaren.

Ze zijn sedert lang uitgestorven op de lippen van 't volk; de oorkonden, waarin het woord vermeld of de oude sage geboekt staat, is verloren of nog onder 't stof

Digitized by Google

gedoken; welnu, eene oude benaming ergens van een dorp, van een hoek of eene straat kan trouw 't geheim, dwars door den loop der eeuwen, voor 't sporend oog van den navorscher bewaren.

Hier en daar komt men een oord tegen met den naam van Scyld; nergens wordt de gedachtenis van Sceaf aangetroffen, hetgeen ons nogmaals laat vermoeden, dat Sceaf maar ontstaan is in de inbeelding van dezen, die later de oude rune hebben verklaard en Scyld Sceafing verkeerd uitgelegd.

Nevens de oordnamen met Scyld treft men ook benamingen aan met *Scealde.*

Ze trekken op de eerste niet, omdat ze den genitivus *Scyldes* niet vertoonen.

't Zijn bij voorbeeld *Scealdeburna* en *Scealdeford.*

De twee uitgangen van die benamingen zijn duidelijk voor iedereen.

Burna is de Angelsaksische gedaante van 't Got. *brunna*, 't Oudhoogd. en 't oudsaks *brunno*, born, bron.

Dat woord komt men tegen in onzen dorpsnaam *Bornhem*, alsook in de Nederlandsche benamingen, met verwisseling van *o* in *a* : *Barn* en *Barneveld.*

Ford beteekent doorwaadbare plaats en maakt bij ons deel van de plaatsnamen *Vilvoorde*, *Ruddervoorde*, *Boschvoorde.*

Wat beteekent *Scealde*?

Wellicht mocht men dit woord in verband stellen met den vloednaam *Scaldis*, die bij Förstemann zonder eenige verklaring wordt aangegeven.

Diergelijke namen zijn doorgaans zeer moeilijk om uitleggen.

In de engelsche gouwspraken echter komt men het woord *shalder* tegen, met de beteekenis van *lisch.*

Wie weet of men geenen *i*-stam *Scaldi* mag vermoeden, die *lisch* zou te bedieden hebben?

Hij zou tot grondslag dienen van den naam van

onzen stroom, tot heden onverklaard gebleven en mits de bekende klankwijziging de Angelsaksische gedaanten *Scealde* en *Scild* verwekt hebben, die geheel gemakkelijk, zonder het kenmerk van den genitivus, met *burna* en *ford* kunnen verbonden worden.

J. CLAERHOUT.

Digitized by Google

ASPER.

WAT beteekent de dorpsnaam *Asper?*

Daaromtrent bezitten wij geene volkomene zekerheid, maar 't is wel mogelijk dat deze benaming uit twee deelen bestaat, te weten uit den boomnaam *esp*, in 't Oudhoogd. *aspa* en het achtervoegsel *er*.

Althans stellen de Noord-Nederlanders hun *Aspere* van 1253 en hun *Espelo* met hetzelfde woord in verband, zoodat wij ons hier in treffelijk gezelschap bevinden.

't Schijnt dat ze vroeger met voorliefde het achtervoegsel *er* aan boomnamen verbonden, zoodat de vergelijking met andere oordnamen eenigszins onze ontleding komt staven.

Vele Germaansche plaatsnamen hebben hun ontstaan aan den *esch*, Oudhoogd. *ask* te danken.

't Zijn er ook met den uitgang *er*.

Zoo vinden wij in Nederland in 1448 *Esschert* met paragogische *t* en verder in Duitschland *Eschershausen* en *Ascheringen*.

Zou het ons dan moeten verwonderen dat de stadsnaam *IJper* op dezelfde wijze gevormd wierd?

De bekende uitleg van *IJper* uit den boomnaam *ijp* en den uitgang *er* voldoet ons om de volgende redens :

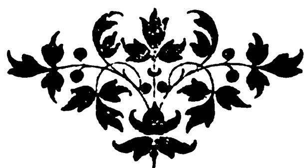
1° De benaming *IJper* vertoont dezelfde bestanddeelen als de namen die *esp* en *esch* tot grondslag hebben.

Digitized by Google

2° De ijpen tieren wonderwel in de omstreken van IJper en geven aan die streek een eigenaardig uitzicht.

3° Nog een andere oordnaam wierd even als *IJper* met dien boomnaam gevormd, te weten *Ypeloo* in Nederland.

J. Cl..

Digitized by Google

BEKENDMAKINGEN.

Engelsche gouwspraken. — Wij lezen in den *Ned. Spectator*: « Er is een hoogst nuttig werk sedert eenige jaren in Engeland voorbereid. Maar uit den aard der zaak heeft die voorbereiding lang geduurd en eerst nu, of ten minste weldra, kan 't tot een uitvoering komen. 't Komt er op aan de woordenschat der Engelsche dialekten reeds voor een groot gedeelte in talrijke glossaren neergelegd wetenschappelijk en stelselmatig te verzamelen en voor het nageslacht te bewaren. In het prospectus dat de *English Dialect Society* in 't licht zendt, wordt er te recht op gewezen dat men gevaar loopt veel voor eeuwig verloren te zien gaan als er niet spoedig voor de publicatie wordt zorg gedragen.

't Materieel, reeds lang verzameld, is sedert ruim een jaar in handen van Dr JOSEPH WRIGHT, een ook hier te lande welbekend germanist. Voor wie 's mans uitstekende *Grammar of the Windhill dialect* gezien heeft, een model van wetenschappelijke gouwspraak- onderzoeking, is 't duidelijk dat hier de ware persoon gevonden is, om dit lastig werk tot een goed einde te brengen. »

Gotisch. — Er is eene vierde uitgaaf verschenen van BRAUNE'S Gotische Grammatik. — Constantijn Porphyrogenitus gewaagt in zijn *De Ceremoniis Aulæ Byzantinæ* van een spel dat hij *Convivium Gothicum* heet en dat gedurende de Kerstdagen aan het keizerlijk hof gespeeld wierd. In de beschrijving van die plechtigheid komen er zonderlinge uitdrukkingen over welker zin men twist zonder einde. Men meende daar Gotische, Germaansche woorden tegen te komen, maar KRAUS poogt opnieuw de beteekenis dier onbekende woorden te verduidelijken en te bewijzen dat er daar niets voor de germanisten te vernemen is.

Angelsaksisch. — De woordenschat, *A Concise Anglo-Saxon-Dictionary* bij Swan Sonnenschein te Londen uitgegeven, is op de hoogte niet der wetenschap.

— Er bestaat nu eene nieuwe richting om den sagenschat bij een volk op te sporen; men poogt te achterhalen welke getuigenissen de sagen in namen van mannen, plaatsen en geslachten hebben nagelaten.

« Heden nog bestaat de gewoonte onder de volkeren, die hunne vorsten beminnen, den naam van hunnen vorst of dezen zijner gemalin aan de

Digitized by Google

kinderen te geven, zelfs als die naam onder 't volk min gebruikelijk is, zooals bij voorbeeld Olga en Vera in Wurtemberg. Zoo ook was bij onze Oudgermaansche voorvaders de gewoonte verspreid, aan de kinderen namen van helden en heldinnen uit den volkszeg en de sagen te geven, in de meening dat men daarmede de begaafdheden der helden met de kinderen in de wiege legde. Zoo ook gebeurde 't met de oordnamen; daarbij komt nog in aanmerking. dat deze namen niet wankelbaar zijn, zooals de mansnamen, maar gehecht blijven, dwars door de eeuwen, aan de plaatsen, wier naam zij dragen en aldus als de eenigste getuigenissen van overoude overleveringen verneembaar zijn. »

In dien zin bestudeerde BINZ van Basel al de germaansche sagen, die op Angelsaksischen bodem ooit wortel schoten en onderzocht hij bijzonderlijk de namen, waarin hij het spoor dier verdichtsels van vroegere tijden kon vermoeden.

Lees die merkwaardige studie over de *Zeugnisse zur Germanischen Sage in England* in SIEVERS *Beiträge*, Band I, 1 u. 2 heft.

Oudnederfrankisch. — In de verslagen over de wedstrijden van 1895, ter Vlaamsche Academie, lezen wij onder het handteeken P. WILLEMS: « Het beantwoorden der prijsvraag (Opstel eener Oud-Nederfrankische grammatica) bood niet weinig moeilijkheden aan: Immers van al de oudwestgermaansche dialecten heeft het Nederfrankisch, hoewel te zijnen tijde in uitgebreide streken gesproken, het kleinste getal geschreven werken nagelaten. De voornaamste dezer zijn de zoogenaamde Wachtendonksche Psalmen; het is het eenige werk dat toelaat algemeene regelen van phonetiek en grammatica, ten minste voor een der oudnederfrankische dialecten, vast te stellen. Want, daarbuiten, treffen wij slechts aan alleenstaande woorden en uitdrukkingen in de Glosen der Lex Salica, in de Glossæ Lipsiana, in de plaats- en persoonsnamen voorkomende op munten of in Charters, enz. Deze zoo verscheiden bronnen stammen uit ver van elkander afgelegen streken, wier dialecten, alhoewel algemeen Nederfrankisch, toch verscheidenheden konden vertoonen, en zij dagteekenen uit eene tijdruimte van vier, vijf eeuwen, gedurende dewelke klanken en vormen der dialecten zich misschien zeer gewijzigd hebben.

Daarin ligt de groote moeilijkheid tot het opstellen van eene Oudnederfrankische Grammatika. Slechts eene proeve van zulk een werk is tot nu toe gemaakt: namelijk deze van MORITZ HEYNE.

Maar, behalve dat sedert dien tijd de oudgermaansche taalkunde buitengewone vorderingen heeft gemaakt, steunde de zeer bekrompen Grammatica van HEYNE alleen op de Psalmen en, ten onrechte, op het Cottoniaansch handschrift, van den Heliand, waarin HEYNE een' gedeeltelijk Nederfrankischen tekst meende te herkennen.

Het is om deze reden dat de Koninklijke Vlaamsche Academie besloot eene prijsvraag over dit ontwerp uit te schrijven.

Een antwoord is ingezonden.

De schrijver heeft geene moeite gespaard om een werk te leveren dat in den tegenwoordigen stand der wetenschap degelijk mag genoemd worden.

Al de bestaande bronnen schijnt hij geraadpleegd te hebben, hoewel

Digitized by Google

wij in de inleiding eene nadere beschrijving verlangd hadden van die, welke hij als specifisch Nederfrankisch aanziet. Want, zoo als bekend is, is 't Oudnederfrankisch niet zoo verschillende van 't Oudsassisch en 't Oudmiddelfrankisch, dat de geleerden wel eens twisten tot welk dezer dialecten dit of dat Germaansch fragment behoort.

De geschriften, in Nederland, Duitschland en Frankrijk verschenen, heeft de schrijver benuttigd, en wij hebben met genoegen bemerkt dat, hetgeen niet altijd gebeurt, ook de werken in België gedrukt, hem niet ontsnapt zijn. Zoo heeft hij niet weinig nut getrokken uit de studie van M. DASSONVILLE over de West-frankische eigennamen der *Chartes de St. Bertin*, gedrukt in 't Belfort, in 1894, en uit een opstel van M. SCHWEISTHAL, verschenen in de *Mémoires de l'Academie royale de Belgique...* »

Over hetzelfde werk oordeelde Dr GEZELLE als volgt : « Het mag verheugend heeten dat, ten gevolge van het uitschrijven der prijsvrage der Koninklijke Vlaamsche Academie, de alleen bestaande Oud-nederfrankische Grammatica verbeterd is geworden door de kundige hand van den inzender, arbeidende met bouwstoffen, die ook hier in Vlaanderen met zoo veel ijver als kunde verzameld zijn. » Verder lezen wij in 't verslag van K. DE FLOU : « Het spreekt vanzelf dat men, om de volledigheid wat naderbij te komen, zich niet bepalen mag tot de grammatiek van de Wachtendonckschte Psalmen. Heden ligt immers nog andere, vaak betere bouwstof, voor de hand, die de aandacht van den geschiedschrijver der Oudnederfrankische dialecten wekken moet, als bijv. de nomina geografica, de persoonsnamen en de benamingen van allerlei voorwerpen die, tusschen den Latijnschen tekst onzer Charters en diplomas in, zoo talrijk voorkomen.

Dit heeft de schrijver der eenige ingezonden verhandeling te wel beseft om niet ook, naast de weleens onzekere taalvormen der Psalmen en der Lipsiaansche glossen, brokstukken op te zamelen, die van andere zijden bekend geworden zijn ; hij heeft ook tevens zijne voorbeelden derwijze gekozen, dat de beide uiteinden van het Oudnederfrankisch taalgebied in zijne studie naar behooren vertegenwoordigd zijn : de Wachtendonckschte Psalmen en het Cartulaire de St. Bertin. » Wij bedanken de leden der Koninklijke Vlaamsche Academie voor de hulde die zij in hunne verslagen aan ons nederig blad en aan onzen kundigen medewerker, E. H. A. DASSONVILLE gebracht hebben.

Namenkunde. — In SIEVERS' *Beiträge* staat er wederom eene studie van R. MUCH over den uitleg van de namen der Germaansche volkeren.

Spelling. — In *de Gids* van Juli heeft Prof. COSYN op voortreffelijke wijze den draak gesteken met KOLLEWYN en HETTEMA, wegens hunne voorstellen ter vereenvoudiging onzer schrijftaal.

J. CL.

Digitized by Google

VARIA.

Een weetgierige lezer van ons blad stelt ons eene taalkundige vraag.

Hij verneme dat er een onderscheid bestaat tusschen de klanken eener aal en de teekens van het ABC, waarmede deze klanken op eene zeer onvolmaakte wijze verbeeld worden.

Wegens de klanken onzer taal en hunne verdeeling kan hij iets vernemen in de *Geschiedenis der Nederlandsche Taal* door VERDAM en in de *Nederlandsche Spraakkunst* van VERCOULLIE, die voor de onderwijzers geschreven is.

E. H. A. DASSONVILLE heeft de beginselen der klankleer wonderschoon behandeld in den jaargang 1893 van *Biekorf*. Onze medewerker zou wel doen die bijdragen afzonderlijk te laten verschijnen.

Eene nieuwe afleiding van *Sporkel* is de volgende :

Mits het achtervoegsel *-al*, *-il*, *-ul* is het woord verwant met het itausch *spurgas*, het grieksch ασπαραγος, het zendsch *çparegha*, jonge botte.

Sporkel is de maand, in dewelke de botten beginnen te spruiten op de boomen en de struiken.

Welke is de naamreden van 't woord *zilver* ?

C. C. UHLENBECK (Beiträge XX, 43) vermoedt, in tegenstelling der meening van KLUGE, dat de Germanen dit woord aan de Slaven ontleend hebben, dat de verschillende Germaansche gedaanten van 't woord van 't oudslavisch *Sirebro* voortkomen en dat aan dit woord de naam van den zilverrijken vloed *Sibos* uit *Sirbros* wel zou kunnen tot grondslag gediend hebben.

In de *Verslagen* der Koninklijke Vlaamsche Academie aanschouwt Dr JULIUS OBRIE het woord *gouwraad* als een Westvlaamsch taalmonstertje.

Wierd het woord *gouw* voor *provincie* in het groot Nederlandsch Woordenboek niet opgenomen ?

Drukte de *Spectator*, voor eenige weken, geene bijdrage over de Engelsche *gouw*spraken ?

J. CL.

Nevens *familiə* (blz. 22) hoort men ook *famildžə* spreken. — Onder de jongere ingedrongen woorden, die de analogie der oudere volgen, behoort *portəföldžə* = portefeuille. Ik verneem dat de geslachtsnaam, die *Balju* of *Bailliu* geschreven is, ook als *boldžü* gesproken wordt.

A. D.

Digitized by Google

WOORDEN EN OORDEN.

Mijnen achtbaren vriend JOHAN WINKLER.

Audegem.

AUDEGEM, zegt kanunnik Desmet, beteekent oude woonplaats; Broeckaert kan dit niet aannemen en met recht en hij zoekt een verband tusschen het woord *oode* en den dorpsnaam *Audegem*.

Bernaerts, die ter oudheidkundige Academie van Antwerpen, (3e serie, tome 10), de beteekenis der Belgische oordnamen opspoorde, verzendt ons naar den ouden mansnaam *Aldo*.

Eene oude gedaante *Aldengem* komt hem te stade, maar daarmede is de dorpsnaam nog niet verklaard.

Zooals het uit de vergelijking met menigvuldige andere plaatsnamen blijkt, luidt *Aldengem* in vollen en oorbeeldigen vorm *Aldingaheim*, hetgene bediedt : de woonplaats der afstammelingen van *Aldo*.

Aldo is een bekende, oudgermaansche voornaam, die in de kostelijke en onmisbare verzameling van Förstemann geboekt staat.

Bijblad van 't Belfort.

Philologische Bijdragen. — 4de jaar, nr 4, Nov. 1895. — Deze nederige bijdrage wordt geschreven om aan den wensch van den geleerden en werkzamen Geschied- en Oudheidkundigen Kring van Gent te voldoen, de dorpsnamen van Oostvlaanderen te zien verklaren.

Digitized by Google

Wij mogen *Audegem* niet verwarren met *Auwegem*, die nagenoeg gelijk wordt uitgesproken.

Wat is *Auwegem?*

Daar bestond een Oudgermaansche mansvoornaam *Audo*. Wisselgedaanten van dien naam zult gij aantreffen in *Odo*, *Oto*, *Otto*, *Oudo*, en *Outo*, wier gedachtenis bewaard is gebleven in de Duitsche oordnamen *Autinga*, de kinderen van *Audo* of *Auto*, *Odenheim*, de woonplaats van *Odo*, *Otunbach*, de beek van *Oto*, *Ottenhofen*, het hof van *Otto*, *Outenhusen*, het huis van *Outo*, *Oetingen*, de kinderen van Oto.

De klank *au* is de oorsprong van onze scherplange o en wordt in onze westnederfrankische eigennamen dikwijls verbeeld door *o*, zoodat het ons niet moet verwonderen de volgende gedaante tegen te komen :

1° *Ootegem*, hetgene beteekent de woonplaats der afstammelingen van *Audo*, *Odo*, *Oto*.

2° *Odenghem*, een ouden vorm van *Auwegem*, dagteekenende van 1084, staande voor *Odingaheim*, de woonplaats der kinderen van *Odo* of *Audo*.

3° *Oudenghem*. een anderen vorm van *Auwegem* in 1297. Wij vonden wel *Outenhusen* in Duitschland *Oudenghem* van *Oudingaheim* kon geheel gevoeglijk verloopen in *Oudeghem* en nog verder verbasteren in *Oueghem*, hetgene ons met den bekenden, onduidelijken klinker *w* *Ouweghem* of *Auweghem* moet vertoonen.

Nevens *Ootegem* ligt *Ingooigem*, vroeger *Ingodeghem* genoemd, waar er niemand weg mede weet, zeker omdat de uitleg zoo eenvoudig is : *Ingodeghem* is het eng, smal *Odeghem*.

Een verkleinvorm van *Odo* is *Odiko*.

't Gebeurt somwijlen dat een oord den naam draagt van eenen persoon en zoo komt het dat wij in de oorkonden der Petegemsche abdij van Beaulieu, door M. Amaury de Ghellinck uitgegeven, lezen op bl. 57 van *le disme d'Odeke* en op bl. 90 van *eyghindomme ligghende in de prochie van Oedcke.*

Digitized by Google

Dit dorp zal men eerst als de woonplaats van *Odeke, Odiko* gekend en aangewezen hebben. Later zal men kortweg gezegd hebben : wij gaan naar *Odeke*, zooals men nu pleegt te zeggen : wij gaan naar *Ooike* en zoo is de naam van den stichter der oudfrankische woonhalle waarrond het dorp ontstaan is, overgegaan naar het dorp zelf.

Erpe zal ook een voornaam zijn, die een dorpsnaam geworden is.

In 1166 zegde men *villa de Herpe*, het heim van Erpe, hetgene om zeggens de letterlijke overzetting is van den Duitschen oordnaam *Erpeshusen*, het huis van Erpe.

Men weet niet te verklaren of die eigennaam *Erpe* verwant is met het Gotisch woord *arbja*, erfgenaam of met het Angelsaksensch woord *eorp*, bruin; een dingen is zeker, 't is dat een groot getal oordnamen en geslachtsnamen uit den voornaam *Arbo*, *Arpo*, *Erbo*, *Erpo* gesproten zijn.

Wij meenen nog eenen mansvoornaam, den oudgermaanschen naam *Eino* te erkennen in den dorpsnaam *Eijne*.

Eename.

Een belangwekkende naam is deze van *Eename*.

Laat ons naar de oorspronkelijke gedaanten gaan.

Wij vinden *Iham*, *Eyham*, *Eenam*, drie vormen, die niet moeilijk zijn om te ontleden.

Iham bestaat klaar en duidelijk uit twee deelen.

Het eerste, *I*, beteekent *water;* lees in den eersten jaargang van het groot Duitsch tijdschrift van Indogermaansche taalwetenschap, *Indogermanische Forschungen*, eene belangrijke bijdrage, waarin er op verschillige bescheiden en ook op het gezag van onzen taalkenner Guido Gezelle bewezen wordt dat *I* water beteekent.

Ham is een naamwoord dat men bij 't eerste

Digitized by Google

opzien met *heim* zou kunnen verwarren, maar dat daarmede in geen verband staat.

Ham is een mannelijk naamwoord en komt op zijn eigen alsook in de oordnamen te voorschijn met de beteekenis van inham langs een stroom; het staat ook in Kiliaan en De Bo geboekt met de beteekenis van weide.

Iham is dus een hoek of weiland op de oevers van de Schelde, dat waarschijnlijk dikwijls door den vloed overspoeld wierd.

Laat ons nu tot *Eyham* overgaan.

't Is hetzelfde woord onder eenen anderen vorm.

Het Indogermaansch *ákwâ*, is in 't Gotisch vertegenwoordigd door *ahwa*, in 't Oudhoogd. en 't Oudsaksisch door 't wegvallen der *w*, door *aha*.

In 't Oudfriesch werd de *h* uitgestooten en de eerste beklemtoonde *a*, met de tweede onbeklemtoonde *a*, gaf ons eene lange *a*, die op haar eigen en in verschillende plaatsnamen water beteekent.

Nevens *aha* veronderstellen wij **ehi* in de oude Friesche sprake, waaruit onze taal ten grooten deele gesproten is.

H wierd gesyncopeerd en vervangen door eene hiatusvulende *j*, die in onze taal door *y* verbeeldt wordt.

Het woord *eye* bestaat in onze oude taal met de beteekenis van water.

Laat ons de schatkamer onzer rijke middendietsche spraak openslaan, het Middelnederlandsch Woordenboek van Verdam.

Wij vinden daar geen spoor van ons woord: een bewijs dat er op dien akker nog aren te rapen liggen.

Onder de kostbare oorkonden van 't groot Seminarie van Brugge bewaart men den *Register Generael ende Nieuwe Verlegheringhe van alle de Hofsteden, Landen ende Thienden, competerende d'abdye van Duynen*.

Daarin komt de beschrijving der hofstede, de

Digitized by Google

Groote Hemme, gelegen op Ramskappel bij Nieupoort, en op het plan dier hofstede staat een waterloop geteekend, genoemd het *eyèleedeken*.

Er is geen twijfel dat *eye* hier water beteekent; 't staat er zoo duidelijk alsof wij lazen, waterleedeken; ten andere, wij hebben het geheel regelmatig van **ehi* afgeleid en ons Friso-Vlaamsch woord bestaat met evenveel recht als het Oostfriesch Saterlandsch woord *eje*, van dezelfde bediedenis.

Zooals de oudste gedaante van *Eename* uit *I*, water, en 't naamw. *ham* is samengesteld, zoo vinden wij in *Eyham*, *eye*, water en 't zelfde woord *ham*.

Hoe gaan wij nu van *Eyham* naar *Eenam*?

Heel eenvoudig.

Hier hebben wij drie bestanddeelen voorhanden.

Wij hebben eerst *ee*, *ê*, een woord dat ook water beteekent en dat uit **ehi*, door het wegstooten der *h*, is gesproten evenals *â* uit *aha*.

En *nam*, wat is dat?

Daar hebben wij eerst eene voorgevoegde *n*, die voor de welluidendheid, tusschen *ee* en *am* geschoven wierd. *Eeam*, was toch te moeilijk om uitspreken.

Gaan wij nu onzen kostbaren De Bo te rade, die ons 't slot en den sleutel van zoovele raadsels openbaart.

Wij lezen daar : « *Am*, weide. Die koopman in beesten heeft eenen goeden am langs de Leie, langs de Schelde. »

De Bo heeft ook Kiliaan aangestipt :

« *Am*, *amme*, *ham*, pascuum. »

Am is dus 't zelfde mannelijk naamwoord als ham en de oordnaam *Eename* bewijst dat wij ook *Ame* nevens *am* moeten erkennen, hetgene ons een nieuw bewijs verschaft dat oordnamen vele verloren woorden bevatten en bewaren.

Rijmenam, de naam van een dorp in de omstreken van Mechelen gelegen vertoont ons hetzelfde woord en *Rijmenam* bestaat uit *am* en den zwakken genitivus

Digitized by Google

van den bekenden voornaam *Rimo*. Die ontleding is even gemakkelijk als deze van den Duitschen oordnaam *Rimenwilare*.

Wij hebben dikwijls gedacht : wat mag *Handzame* beteekenen?

Wij vonden geenen uitleg en troostten ons met de volgende beschouwing : wij zullen er wel eens opkomen.

De weledele geschiedschrijver Amaury de Ghellinck, heeft de oorkonden uitgegeven van de abdij van Beaulieu te Petegem.

In 't eerste deel van zijn *Cartulaire de l'Abbaye de Beaulieu* lezen wij bl. 170 :

« Ic der Niclais Crullin, prochipape van *Ansaem* orconde ende doe te wetene allen lieden, dat Clais van den Houke up ghedraghen hevet broeder Jhanne den Wale, twee linen ende ene halve lands litel min iof meer, ligghende binder prochye van *Ansaem* .. »

De vorm, waaronder de dorpsnaam in deze oorkonde te voorschijn komt, vereischt geen verderen uitleg :

Ansaem is de *am*, de *ame* van *Ans*, van *Anso*.

Anso is een groote naam; hij is verwant met den name der Asen en beteekent *god*.

Hier en daar moeten er Friesen of Franken dien name gedragen hebben, want wij hebben *Ansbach* of *Anspach*, de beke van *Ans*, *Hansbeke*, vroeger *Ansbeke* en wij vinden nog *Ansinga* of kinderen van *Anso* te Ansegem alsook een ouden *Anso* te Anserœul, eenen naam, dien wij door *Ansrode* zouden mogen verdietschen.

Wat zullen wij met den raadselachtigen naam van *Daknam* doen?

Eene gedaante van 1156 geeft ons *Daçkenham*, die wij heel gevoeglijk in den zwakken genitivus van *Dacco* of *Tacco* en hetzelfde woord *ham* ontleden.

Digitized by Google

Okegem.

Wat is er nu nog bewaard gebleven uit den tijd onzer voorouders, uit den tijd der oude Germanen?

Wie gaat er nu nog, even als de oude Germanen, met een korten, wollen lijfrok en een nauw sluitend beenendeksel gekleed?

Wel is waar, in oorbeeldige streken, zooals in Friesland bij voorbeeld komt men nog eenige sporen van oude kleederdracht tegen.

Wie bouwt er nu nog huizen en wie legt er nog hofsteden aan zooals de oude Germanen deden en zooals diepgrondige en merkwaardige navorschingen nopens hunne bouwkunde ons vertoonen?

In Friesland bestaat de Oudfriesche trant nog en kan men den eigenaardigen Oudfrieschen bouwtrant nog waarnemen; maar bij ons in 't meeste deel der Vlaamsche gewesten kan men niets meer gadeslaan en in 't bloote, langs de zeekusten, verdwijnen ook de laatste kenmerken van Friso-Vlaamschen bouwtrant.

Wie spreekt er nog de taal onzer voorouders?

Onze taal is uit de krachtige gewestspraken der Friesen, der Franken en der Saksen gesproten; maar menige klanken zijn gewijzigd; menige krachtige uitgang is sedert lang versleten; in den loop der eeuwen, onder den invloed der klankwetten, is er niets dat meer van wezen verandert dan de taal.

Iets is er toch nog overgebleven.

Daar worden nog Vlamingen gevonden die letterlijk dezelfde namen dragen als hunne Friesche en Frankische voorouders; in Friesland zijn die namen nog menigvuldig als voornamen in zwang, maar bij ons zijn ze alevenwel tot de maagschappen overgegaan.

Menschen heeten nog *Ide* of *Wibo*, zooals 't voor duizend of tweeduizend jaar het gebruik was.

Bij ons komt men nog hier en daar den naam van *Hocke* tegen : 't is ook een Oudgermaansche

Digitized by Google

mansvoornaam, die uit vroeger tijden is blijven bestaan.

Waarom wierd die naam aan de Friesen gegeven, die in Friesland woonden, waar ze Tacitus vond en waar wij ze nog ter zelfder zate als een merkwaardig en zelfstandig volk aantreffen en ook aan de Friesen, die in Vlaanderen kwamen aangeland en hunne woonsteden in 't land der Menapiërs hebben gevestigd?

Omdat *Hocke* een bekende en befaamde naam moet geweest zijn onder de Friesen, omdat *Hocke* de held was van eene Angelfriesche sage, van den kamp in Finnsburg namelijk, een tusschenzang van den Beowulf waarin een strijd tusschen de Angelsaksen en de Friesen wordt verhaald.

Finn, de Friesche koning, was gehuwd met Hildeburg, de dochter van den Angelsaks *Hocke* en de andere *Hockinga.* Hnœf en Hengest bevinden zich met hunne mannen in Finnsburg, waar zij genoodigd en getogen waren om een vredeverdrag met Finn te sluiten.

Het vuur der vijandschap is echter niet uitgedoofd en Finn wacht een gunstig oogenblik af om zijne gasten te lijve te gaan.

Dezen echter door dreigende woorden of nijdige blikken vermaand, zijn op hunne hoede.

Zij hebben zich met hunne wapens te slapen gelegd en eenigen zelfs houden de wacht.

Licht straalt in den nacht.

— Is 't de morgen die aanbreekt, vraagt Hengest, of vliegt er een vurige draak rond of is de top van dezen halletoren in vuur en vlam geschoten?

— Neen, antwoordt zijn broeder; uitgeruste vijanden komen ons ten kampe dagen. Men hoort de krijgsvogels zingen en de speren op de schilden weêrklinken. De maan komt te voorschijn van achter de wolken. Het oogenblik der handeling is gekomen.

Hij wekt zijne mannen, die hunne zwaarden grijpen en naar de beide deuren der halle snellen om ze tegen den aanval te verdedigen.

Zwarte raven vliegen om de halle; de zwaarden

Digitized by Google

schieten vonken en stralen alsof gansch Finnsburg in brand stond.

Schilden en helmen vliegen aan stukken; de bodem dreunt; vele helden vallen in den strijd, maar de verdedigers der beide deuren houden stand vijf dagen lang...

Op 't einde sneuvelt Hnœf; hij wordt door Hengest bloedig gewroken; ook de zoon van Finn en Hildeburg verliest het leven en Finn ziende dat hij de Hockingen niet kan bedwingen sluit een verdrag door duurbare eeden bekrachtigd.

Dan worden de lijken van Hnœf, van Finns zoon en van al de gesneuvelden, omringd van hunne wapens, op den brandstapel gelegd.

Hildeburg verheft den lijkzang; de vlamme kronkelt omhoog en verteert de lijken van al dezen, die van beide kanten, van den kant der Angelsaksische *Hockinga* en van den kant der Friesen in 't gevecht bezweken.

Verdere gevechten worden nademaal geleverd, waarin Finn, de friesche koning ook den dood vindt en waarna Hildeburg, de dochter van *Hocke*, door de Hockingen weder naar heur land wordt teruggevoerd.

Men placht de namen der helden, die de volkszangers in hunne sagen verheerlijkten, aan de kinderen te geven : daarom is het niet te verwonderen dat bij de Angelsaksen, bij de Friesen en ook bij de oude Vlamingen menschen gevonden wierden, die *Hocke* geheeten wierden en dat er hier en daar *Hockinga* of kinderen van *Hocke* gewoond hebben.

De beeltenis van *Jarich van Ockinga* hangt nevens de beeltenis van vele andere Friesen in 't merkwaardig Friesch museum van Leeuwarden.

Hockinga waren er ook in Vlaanderen gevestigd, namelijk te *Hockingem* (1200) of in vollen vorm *Hockingaheim*, de woonplaats der afstammelingen van *Hocke*.

Opdat ge niet zoudt verdolen, zullen wij u

Digitized by Google

zeggen dat het meervoudig naamwoord hetwelk hier in 't spel is, verbogen wordt als volgt :

nom. *Hockinga*,
gen. *Hockinga*,

zoodanig dat wij mogen spreken van de *Hockinga* en ook dien vorm in den genitivus met *heim* verbinden.

Wat heeft *Okegem* nu daarmede te maken?

Okegem is dezelfde naam, die in den loop des tijds den onstandvastigen boekstaf *h* heeft verloren, die in 't begin der woorden meermaals wegvalt of ook soms geplaatst wordt, waar het niet noodig is.

Petegem.

Bado was een bekende en gekruikelijke eigennaam onder de Germanen; zijne beteekenis heeft men tot heden toe, naar onze wete, nog met zekerheid niet kunnen vaststellen.

Door het wisselend spel der klanken ontstonden allerlei verwante gedaanten van dien naam en zoo vindt men in de oorkonden van de vroegste middeleeuwen nevens *Bado*, *Pato* en nevens *Bedo*, *Peto*.

Een Frank moet dien naam van *Peto* gedragen hebben. Hij vestigde zijne oudfrankische woonhalle op de oevers van de Schelde, waar hij de bosschen in akkers herschiep voor zijn koorn en de moerassen langs het water uitdroogde en verbeterde tot weilanden voor zijn vee.

Zijne afstammelingen bleven rond de voorvaderlijke, erfelijke zale wonen, zij kregen volgens het taalgebruik van die tijden, den naam van *Petinga* hetgeen te bedieden heeft, de kinderen van *Peto* en de zate waar ze iedereen langs de Schelde wist wonen, de zate waar zij hun *heim* gevestigd hadden, verwierf den naam van *Petingaheim*.

Digitized by Google

Toen de geloofsbode deze vrome Germanen tot het christen geloof bekeerd had, toen er daar eene kerk en wellicht eene school gebouwd wierden, was de stamzate der *Petinga*, het dorp van *Petingaheim* geworden.

Lees de middeleeuwsche latijnsche of ouddietsche oorkonden en ge vindt daar het dorp vermeld onder de gedaante van *Petinghem*, een vorm die reeds eenige wijziging en verkorting ondergaan heeft.

Petegem zegt men nu : maar 't is niet moeilijk onder de huidige gedaante, den ouden vorm en de oude beteekenis terug te vinden, welk ons een sprankel der voorvaderlijke beschaving als ook den oorsprong van het dorp vertoonen.

Petegem beteekent dus de woonplaats der afstammelingen van den ouden Frank *Peto*, die op de oevers van de Schelde zijn deel der veroverde bezitting van het Roomsch keizerrijk heeft verkoren.

Veronderstel nu eenen *Bado*, kort van gestalte of bijzonderlijk geliefkoosd om zijne minzame geaardheid : de naam zal dit vertolken; wat nu gebruikelijk is, was vroeger ook in zwang en onze kleine, welbeminde *Bado*, zal den naam verwerven van *Badilo*, die deze omstandigheden te kennen geeft.

Het frankisch stamgezin, waar *Badilo* de stichter van was, kreeg ook den naam van *Badilinga* en het frankisch *heim* waar zij woonden, wierd evenals zoovele andere zaten van de Germanen gedoopt met den naam van *Badilingaheim*.

Dat oord heet *Badelenghem* in 1225 en men spelt den dorpsnaam nu Baeleghem in 't Fransch en Balegem in 't Vlaamsch.

Niet moeilijk, niet waar, om onder die gedaante de woonplaats der afstammelingen van den kleinen *Bado* te erkennen.

Van *Petegem* naar *Balegem* is de afstand minder dan men bij 't eerste opzien zou vermoeden.

Digitized by Google

Roosbeke.

De klank der scherplange *o*, die nu uit de beschaafde Nederlandsche uitspraak verbannen is, maar die in Zuid-Nederland door E. H. Bols en vele andere taalkenners nog verdedigd wordt, vertegenwoordigt in onze Dietsche taal den Germaanschen tweeklank *au*.

Daar zijn ook eenige gevallen, waarin de scherplange *o*, de zachtlange *o* ontsproten is.

Zelfs de korte *o* wordt soms in de uitsprake door eene scherplange *o* verbeeld.

In sommige streken, namelijk te *Isegem*, zegt men *floossche* met eene scherplange *o*.

Floossche wordt gezeid voor *flossche* en deze korte *o* is omklank van *a*, evenals het woord *flesch* der boektaal door klankwijzing uit het oorspronkelijk Middendietsch woord *flasch* ontstaan is, dat in de spreektaal nog bewaard wordt.

Een dergelijk verschijnsel kunnen wij waarnemen in den plaatsnaam *Roosbeke* waar nu de o-klank scherplang wordt uitgesproken.

De oude gedaante van dien oordnaam is *Rosbeka*.

Toen men hem niet meer verstond, heeft men er *Rosebeka* van gemaakt, dat later als Roosbeke werd gespeld en uitgesproken.

Sommigen vinden in dien dorpsnaam de beek van Rosa, Roosje en Willems doet die beek tusschen de roozelaars vloeien en ontleent haren naam aan die welriekende bloemen.

Hoe heeft men aan *Rosbach* niet gedacht, eenen naam die de Duitsche gelijkenis vertoont van onzen Dietschen dorpsnaam en duidelijk gezien hoe deze naam uit twee gemakkelijke deelen bestaat te weten uit het woord *beek* en het bekend woord *hros*, *ros*, peerd?

Digitized by Google

Wortegem.

In eene oorkonde van 1377 lezen wij dat Jan van den Dorpe aan Jan Guddinc renten van gronden verkocht, gelegen te *Warteghem.*

Deze gedaante biedt ons de verklaring van den dorpsnaam *Wortegem.*

Vonden wij oudere vormen, ze zouden als *Wartinghem* te voorschijn komen en vroeger nog ongeschonden als *Wartingaheim.*

Aangezien de inwoners van Wortegem nu nog Westnederfrankisch spreken of liever eene gouwsprake die er van afstamt, zoo mogen wij met recht vermoeden dat een Frank daar zijne zate heeft gevestigd.

De naam der oudfrankische woonhalle, die later het middenpunt van een dorp wierd, heeft ons den naam van den stichter bewaard, den ouden, bekenden, germaanschen mansnaam *Warto,* en *Wartingaheim,* waar zijne nazaten bleven wonen beteekent : de woonplaats der afstammelingen van *Warto.*

Deze eigennaam, in denwelken wij den naamstam *vard* aantreffen, is verwant met het Oudhoogd. woord *wart,* bewaker, en komt als eerste lid te voorschijn in den mansnaam *Wartman,* en als tweede naamdeel in verschillige namen zooals *Edward, Godoward* enz.

Wat *Wortegem* uit *Warteghem* betreft, het is niet zeldzaam dat *o* uit *a* ontwikkelt achter *w.*

Laat ons nu eenige plaatsnamen onderzoeken, welke aan dezelfde bestanddeelen als *Wartingaheim* hun ontstaan te danken hebben en welke iedere lezer heel gevoeglijk zal kunnen ontstukken.

1° *Adegem.* Eene gedaante van 840 luidt *Addingahim,* hetgene beteekent : de woonplaats der kinderen van *Ado.* Nakomelingen van *Ado* of *Addo* woonden ook te *Adinga,* zooals deze naam het uitgeeft en te *Adinchusen* in Duitschland, verder nog in Vlaanderen te *Aigem,* vroeger *Addingem* (1119), in volle gedaante *Adingaheim.*

Digitized by Google

2° *Baardegem*. *Bardingaheim* is de woonplaats der kinderen van den Germaan *Bardo* geheeten, even als een Germaansche naamgenoot, die *Bardingthorp* stichtte in de omstreken van Detmold en een andere die eerst het *Bardinkhof* bewoonde te Aalten in Gelderland.

3° *Baaigem*. Dit dorp droeg vroeger den naam van *Badengem*. *Badingaheim* is de woonplaats der kinderen van *Bado*, een wisselvorm van *Pato*, *Peto*, den stamvader der *Petinga* en *Beto*, den stamvader der *Betinga*, die te *Betingaheim*, *Bettenchem*, *Betekom* gehuisvest waren.

4° *Bavegem*. *Bavingaheim* is de woonplaats der kinderen van *Bavo*, *Baue*, den vader der *Bauwens*.

5° *Erembodegem*. *Herenbaldeghem* (1125) wil zeggen stamzate der kinderen van Herenbald.

6° *Gothem*. Dit dorp staat in eene oorkonde van 967 en ook bij Förstemann als *Gutdingahem* vermeld. Eenige regels hooger spraken wij van *Jan Guddinc*. *Guddinc* beteekent zoon van *Gudo* of *Guddo* ook den naam van den man, wiens kinderen *Guddinga* geheeten, de eerste bewoners van *Gothem* waren.

7° *Grimmingen*. 't Was vroeger *Grimminghem* of de woonplaats der kinderen van *Grimo* of *Grimmo*.

8° *Hillegem*. 't Was *Hillenghem* in 1230, van *Hillo* en de vlaamsche weergade van den Hollandsch-frieschen plaatsnaam *Hillegom*,

9° *Idegem*. Dit dorp droeg den naam van *Idenghem* in 976. *Idingaheim* is de weergade van den Gelderschen plaatsnaam *Idinkhof*. Johan Winkler schrijft in de *Nomina Geographica Neerlandica* III, bl. 313 : « In den regel zijn de plaatsnamen niet zoo gereedelik te verklaren; in den regel zijn ze, in hunne hedendaagsche formen, daartoe te zeer verbasterd, ingekort, versleten. Of ook de mansvoornamen, die er aan ten grondslag liggen, zijn heden ten dage nog slechts in de Friesche gouen in zwang, maar in Gelderland grootendeels, en in de andere Nederlandsche gewesten reeds geheel uitgestorven,

Digitized by Google

en bij den volke vergeten. Zoo erkent de Fries, die zijne oude volkseigene mansnamen nog kent en in gebruik houdt, zonder veel moeite in de Geldersche plaatsnamen *Gellikum* en *Gelkenhorst, Ellekom, Bennekom, Abbinc, Bannink, Idink* zijne mansnamen *Gelke, Elle, Benno, Abbe, Ide* enz., die aan de plaatsnamen ten grondslag liggen; terwijl Gelderslui zelven en andere Nederlanders, van het bestaan dier mansnamen onbewust, ze ook in die plaatsnamen niet kunnen erkennen. »

10° *Landegem.* De voornaam *Lando* is nergens beter in vadersnamen bewaard dan in Vlaanderen. De kinderen van *Lando* droegen den naam van *Landinga* en hunne zate heet nu nog Landegem. Veel meer verbasterd, min herkenbaar, min Oudgermaansch van voorkomen, zijn de soortgelijke namen van *Lendinga* of *Lenningen* tusschen Diedenhoven en Trier en *Lentinchofa* of *Lendikon* in de omstreken van Zurich.

11° *Leupegem.* Dit dorp is de woning van *Lupus,* zegt kanunnik Desmet. De klank *eu* beantwoordt aan het Middendietsch *ue*, zoodat het ons niet verwonderen moet, vroeger *Luepengem* aan te treffen. Middendietsch *ue* beantwoordt aan den Oudgermaanschen klank *iu*, zoodat de voornaam *Liupo*, die waarschijnlijk met *lief* verwant is, aan dezen dorpsnaam tot grondslag heeft geliend en dat de Frank *Liupo* de stamvader is der *Liupinga,* die *Leupegem* voor Vlaanderen gewonnen hebben.

12° *Mooregem.* Wij vinden *Moringehim* in 967. Niet enkel in Vlaanderen, maar in verschillige streken in Duitschland, hebben er Moringen of afstammelingen van *Moro, Maur, Moor* gewoond.

13° *Oordegem.* Dit dorp staat als *Ordingem* veroorkond in 1125. Förstemann kent den naamstam *Ort,* die te voorschijn komt in de namen *Ort, Ordwig* en *Ordulf.* Een *Orto* of *Ordo* moet ook bestaan hebben, zooals de samengestelde naam *Ordwig* het laat gissen en de *Ordingen* van *Ordingem,* van

Digitized by Google

Ordingen of *Ordanges* in Limburg en *Ordinchusen* in Duitschland het doen vermoeden.

14° *Singem.* De naamstam *Sig* is met Oudhoogd. *sigu,* zegepraal, verwant. De zeer gebruikelijke voornaam *Sigo* of *Siggo* beteekent dus *Victor. Sigginga* zijn kinderen van *Siggo* en *Siggingehem* (967) is de woonplaats der Siggingen. Johan Winkler veronderstelde vroeger dezen uitleg van *Singem,* zonder de oude gedaante te kennen.

15° *Zomergem.* Volgens kanunnik Desmet beteekent de naam van dit dorp, eene verblijfplaats voor den zomer. Het droeg den naam van *Sumeringehim* in 967. Het is niet moeilijk daaronder den eigennaam *Sumar* te herkennen, waaraan wij 't ontstaan van onzen dorpsnaam te danken hebben en welke verwant is met het w. *sumar,* zomer of *sûbar,* zuiver. Er ligt meer dan een Sumeringen in Duitschland.

16° *Zonnegem.* 't Was *Sonnegem* in 1173. *Sunno, Sonno, Suno* en *Sono* zijn wisselnamen. *Sonnegem* is de verloopen gedaante van *Sonningaheim,* de woonplaats der kinderen van *Sonno.* Ge mocht wellicht twijfelen aan onzen uitleg, beste lezers. Ziet hier hoe wij te werk gaan. Wij aanschouwen Sonnegem en wij zeggen zonder nochtans van iets te weten : Er bestaat een Oudgermaansche voornaam *Sonno. Sonning* beteekent dus : zoon van Sonno. Wij zeggen ten tweede : er hebben elders op Germaansch grondgebied ook nog *Sonningen* gewoond en de benaming van het oord waar zij gehuisvest waren, moet nagenoeg van maaksel en beteekenis met *Sonnegem* of *Sonningaheim* overeenkomen. En inderdaad, korte opzoekingen komen onze veronderstellingen bevestigen. Daar bestaat een eigennaam *Sonno* en daar ligt een *Sonninghuson* in de omstreken van Munster.

J. CLAERHOUT.

Digitized by Google

Boekhandel van A. SIFFER.

Drukker-Uitgever der Koninklijke Vlaamsche Academie, te Gent.

Studiën over het Leven en de Werken

VAN

KAREL VAN MANDER

Dichter, Kunstgeschiedschrijver en Schilder

1548 - 1606

door LEOPOLD PLETTINCK.

HET is op het herhaalde aandringen van velen, dat wij het besluit hebben genomen, eene derde verbeterde en vermeerderde uitgave onzer *Studiën over het Leven en de Werken van Karel van Mander*, in 't licht te geven.

Jammervol is het, dat men tot heden zoo weinig heeft geijverd op het gebied der kunstgeschiedenis. Werd de naam van Vlaanderen en Nederland tot aan de uiterste palen der wereld befaamd, dan was het toch grootendeels te danken aan de ontelbare rij hunner schilders.

Karel van Mander is de schepper der nederlandsche kunsthistorie, en op dit gebied kan zijn gezag en zijne hooge bevoegdheid geenszins in twijfel worden getrokken.

Ofschoon hij tot den Renaissance-tijd behoort, en der Italiaansche kunst hartelijk was toegedaan, toch geeft hij ons met de meeste onpartijdigheid hoogst merkwaardige bijzonderheden over de gothische meesters. Bij het eerlijk talent der gebroeders van Eyck, van Memlinc en Metsijs, staat hij in bewondering stil, en bespreekt hunne werken met eene grondige en immer zeer tastbare kennis.

En hoe kon het anders? Hij zelf hanteerde met bijval het penseel, en onder de kunstenaars wier levensbeschrijving in het *Schilderboek* voorkomt, zijn er velen die hem tijdgenooten of vrienden waren, en die hem dan ook in zijne taak eenigszins ter zijde stonden. Prijs : fr. 2,00.

Digitized by Google

De bijzondere aandacht van letterkundigen, kunstenaars en bibliofielen roepen wij in op den nieuwen dichtbundel **Iris**, van Pol de Mont.

364 blz. groot 8° zwaar Hollandsch papier, beeldletters, kopstukken en randversiersels in kleur. — Omslag van extra Japansch papier. — Opgeluisterd met eene oorspronkelijke ets van Ph. Zilcken, voorstellende het portret van den schrijver, benevens *negen* groote platen buiten tekst van Henricus, F. Khnopff, K. Mertens, G. Rochegrosse en F. von Uhde. Alle illustraties en versieringen werden opzettelijk voor dit boek vervaardigd, en zijn nergens anders overgedrukt.

Getrokken op **250** *Exemplaren, genummerd en geteekend, waarvan slechts enkele nog voorhanden.* — **Prijs 25 frank.** J.-E. Buschmann, drukker-uitgever, Rijnpoortvest, Antwerpen.

Voor Nederland wende men zich tot « *de Nederlandsche Boekhandel* » L. H. Smeding, dir. St Jakobsmarkt, Antwerpen.

Pas verschenen : **Natuurindrukken en Stemmingen,** door Edw. B. Koster.

Een bundel gedichten en prozastukken van 112 bladzijden en vier groote teekeningen van Hamel.

Artistiek omslag in kleuren gedrukt, prachtig papier en fraaie druk. Een werkje dat met genoegen in de beschaafde wereld zal gelezen worden. Ten zeerste geschikt als geschenk voor de aanstaande winterfeesten. — *Inschrijvingsprijs* **3,50 fr.**, (voor Nederland 2 gulden). J. E. Buschmann, drukker-uitgever. Rijnpoortvest, Antwerpen.

Uitgave Gebr. Belinfante, Den Haag. — Mevrouw ESTELLA HIJMANS HERTZVELD, **Gedichten.** Prachtuitgave in geheel linnen band met stempel, naar eene teekening van Jos. Israëls, en met portret door Sluyter. — Prijs fl. 7,50; fr. 15,75.

Vereenigde Dichtwerken van Vrouwe MARIA VAN ACKERE, geb. DOOLAEGHE, geboren te Diksmuiden, Westvlaanderen, België (1826-1876). — 3 deelen, fl. 5. fr. 10,50.

	Madelieven en avondlamp	ing. f. 1,50 geb. 1,90 fr. 4,—
Afzonderlijk :	Najaarsvruchten en Winterbloemen .	» f. 2,10 geb. 2,50 fr. 5,5
	Nieuwste gedichten	» f. 1,60 geb. 2,— fr. 4,[illegible]

Het huis **Cuperus en Zonen** verzendt ONMIDDELLIJK een kilo thee en meer in 't binnenland, wanneer de bestelling vóór den laatsten trein inkomt; behalve op Zon- en Feestdagen.

Uit elke streek der wereld waar thee wast, zijn alle soorten voorhanden.

Abonnements-Einladung auf die KNEIPP-BLÄTTER.

Zeitschrift für arzneilose Heilmethode und naturgemässe Lebensweise.

Officielles Organ des Central-Kneipp-Vereines in Wörishofen.

4. Jahrg. 1894. Jährlich erscheinen 26 Nummern — wovon jede 24 Seiten stark — zum Preise von *M* 2,50; bei direkter Zusendung im Ausland *M* 3,80.

Die « Kneippblätter » das vornehmste und verbreitetste Organ der Kneipp-Bewegung, enthalten neben Originalbeiträgen vom Hochw. Herrn Prälat Kneipp, zahlreiche Artikel von Kneipp-Aerzten u. Kneipp-Freunden, ferner Kranken-Geschichten und Heilungen, Vereins- und Wörishofener Nachrichten, Aerztlichen Ratgeber etc.

Anerkannt vorzüglichstes Insertionsorgan.

Zu beziehen durch alle Buchhandlungen und Postanstalten. Probenummern kosten frei durch die

Verlagshandlung L. Auer in Donauwörth.

Digitized by Google

Bij C. L. VAN LANGENHUYSEN, te Amsterdam, verschijnt

DE CHRISTELIJKE KUNST

IN HOLLAND EN IN VLAANDEREN,

VAN DE

GEBROEDERS VAN EYCK tot OTTO VÆNIUS en POURBUS,

41 Staalplaten, met **Monografieën**, door P. GÉNARD, Prof W. MOLL, AD. SIRET, SLEECKX, C. ED. TAUREL en Prof. Jozef ALBERDINGK THIJM. — Tweede vermeerderde druk. Groot 4° formaat.

Tien afleveringen, elke van 16 bladz. tekst, in 2 kolommen en met 4 platen. Prijs per aflevering fl. 1,50 (fr. 3,25).

BREITKOPF & HÆRTEL Bruxelles. Montagne de la Cour, 45.

Abonnement à la lecture musicale.

I. Pour un mois fr. 2,50. Pour trois mois fr. 5. Pour six mois fr. 8. Pour un an fr. 12. Les abonnés de la ville reçoivent, d'après leur propre choix, 4 cahiers par semaine; ceux de la province 8 cahiers à la fois qu'ils peuvent changer tous les quinze jours.

II. Pour un mois fr. 5. Pour trois mois fr. 9. Pour six mois fr. 12. Pour un an fr. 18. Les abonnés de la ville reçoivent, d'après leur propre choix, 8 cahiers par semaine; ceux de la province 16 cahiers à la fois qu'ils peuvent changer tous les quinze jours.

III. Pour un mois fr. 7. Pour trois mois fr. 13. Pour six mois fr. 20. Pour un an fr. 35. Les abonnés ont droit à vingt-quatre cahiers par semaine.

IV. Pour un mois fr. 9. Pour trois mois fr. 16. Pour six mois fr. 28. Pour un an fr. 45. Les abonnés ont droit à six cahiers qu'ils peuvent changer tous les jours.

§ 1. **L'Abonnement** comprend **tous les genres** de musique, à l'exception : 1° des partitions d'orchestre, 2° des méthodes et études pour tous les instruments, 3° des éditions populaires de **Breitkopf & Härtel**, Peters, Litolff, etc. — § 2. Les cahiers de musique ne peuvent être gardés plus d'un mois. — § 3. Les partitions (Opéras, Oratorios, etc.), la musique pour 2 pianos, la musique pour piano et différents instruments (Trios, Quatuors, etc.), comptent comme 2 cahiers ordinaires; mais il ne pourra être remis à l'abonné que deux partitions à la fois. — § 4. Les nouveautés ne peuvent être données en abonnement que trois mois après leur publication. — § 5. Les abonnés ne recevant que des cahiers, partitions, etc **en bon état**, doivent s'engager à nous en rembourser intégralement la valeur s'ils nous les rendent maculés ou déchirés, pliés ou roulés. Pour leur en faciliter le transport, nous leur offrons d'élégants porte-musique au prix de 1 fr 50 à 5 fr. —. — § 6. L'abonnement est considéré comme continué tant que des cahiers se trouvent entre les mains de l'abonné. **Catalogue à fr. 1,25.**

De aankondigingen in het **ADVERTENTIEBLAD** opgenomen loopen het geheele jaar door, want zij verschijnen in drie groote tijdschriften, namelijk in de *Dietsche Warande*, *Het Belfort* en *Le Magasin littéraire*.

Van deze tijdschriften worden jaarlijks 21,000 afleveringen in het licht gegeven.

De advertentie verschijnt dus 21,000 maal.

De prijs is fr. 12,50 of fl, 6—.
Heeren boekhandelaren genieten buitengewoon rabat.

Digitized by Google

Uitgave van E. J. BRILL te Leiden.

KENNIS DER NATUUR

Leerboek der Natuurkunde, Dierkunde en Plantkunde.

Met talrijke houtsneden en figuren in den tekst, door H. HEUKELS.

Prijs fl. 5,00. Gebonden in linnen fl. 5,50.

Ook afzonderlijk verkrijgbaar als:

Natuurkunde fl. 2,75. — *Dierkunde en Plantkunde* fl. 2,75.

WYNAND FOCKINK, te Amsterdam,

Fabriek van Likeuren

Opgericht in 1679.

HOFLEVERANCIER van H. M. de Koningin der Nederlanden. — Z. M. den Koning van Pruisen. — Z. M. den Keizer en Koning van Oostenrijk-Hongarije. — Z. M. den Koning van Beieren. — Z. M. den Koning van Wurtenberg. — Z. M. den Koning van Saksen. — Z. M. den Koning van Zweden en Noorwegen. — Z. M. den Koning van België. — Z. M. den Koning van Spanje. — Z. M. den Koning van Portugal. — Z. K. H. Prins Albrecht van Pruisen. — Z. K. H. den Groothertog van Baden. — Z. K. H. den Groothertog van Mecklenburg.

ENCRES ET VERNIS D'IMPRIMERIE

PHOTOGRAVURE, PHOTOLITHOGRAPHIE, HÉLIOGRAVURE

J. MALVAUX, breveté

43, rue de Launoy, 43, Molenbeek-Bruxelles

TÉLÉPHONE N° 1236.

ADOLF WEIGEL

BUCHHANDLUNG UND ANTIQUARIAT

Librairie ancienne et moderne | New und secund-handbookseller

4, Wintergartenstr. LEIPZIG Wintergartenstr. 4.

Grosses Lager antiquarischer und neuer Bücher

aus allen Wisschenschaften

Lieferant und Correspondent namhafter Bibliotheken und Institute des In- und Auslandes

Vortheilhafteste Bezugsquelle für öffentliche Anstalten und Privatpersonen

Uebernahme und Vertrieb von Publicationen ausländ. Universitäten und gelehrter Gesellschaften.

Prompte Ausführung von Auctions- und sonstigen Aufträgen

Ankauf ganzer Bibliotheken und werthvoller Werke

zu höchsten Preisen.

Schnelle und gute Verbindungen nach allen Welttheilen.

Digitized by Google

Demandez Cacao et Chocolat « A. Driessen »

Hautes récompenses

Allerwege bekroond!

A. DRIESSEN

ROTTERDAM

Leverancier van wijlen Z. M. den Koning

CACAO

N CHOCOLAAD

"A. DRIESSEN„

De Cacao « A. DRIESSEN »
ent uit een gezondheidkundig oogpunt de voorkeur.

ZIE ATTESTEN.

Alom verkrijgbaar

Cocoa and C
„A. Dri

Verlang Cacao und Chocolad „A. Driessen."

Digitized by Google

ZEER GOEDKOOP!

Een aantal Clichés naar beroemde platen en schilderijen.

Te bevragen : Leuven, Huis Vlierbeek België.

FLIEGENDE BLÄTTER

Bestellungen werden in allen Buch- und Kunsthandlungen, sowie von allen Postämtern und Zeitungs-Expeditionen angenommen. Sie erscheinen wöchentlich einmal. Preis p. Semester, Mk. 7,5 (fr. 9,50); behalve de vracht.

Weinige humoristische tijdschriften kunnen gelijk dit, zonder aanstoot gelezen worden. Zelden vindt men hier eenige ongepaste toespeling. De verlichting (illustratie) is in den regel uitmuntend.

Firma A. C. A. VAN VUUREN Pz.

OUDENBOSCH (NEDERLAND)

Rechtstreeksche aanvoer van geimporteerde Havana's, Manilla's en Planteurs van de eerste huizen.

Geurige en van de beste tabaksoorten vervaardigde sigaren van fr. 50 tot 500 fr. per duizend.

AANBEVOLEN MERKEN :

	de duizend		de duizend
Phœnix	fr. 50	H. Upman	
Klein Duimpje (klein maar geurig)	60	Crema de Cuba	
Roza	70	Fortuna	
Perfecto	80	Alabansa	
Kegellust	80	La Vuegera (Havana)	
Souvenir d'Amsterdam	90	Conchas Id.	
Bonita	90	Reina Id.	

Levering van Hollandsche sigaren vrij van alle rechten en vracht bij minstens duizend stuks. Havana sigaren bij minstens drie honderd stuks.

Volledige Hollandsche of Belgische prijs-courants op aanvraag verkrijgbaar.

Digitized by Google

oekhandel J.-W. VAN LEEUWEN, Leiden.

atholieke Organist. Onderricht in de begeleiding van den Gregoriaan-schen Zang en in het kerkelijk orgelspel, met een aantal speeloefeningen. 4° ƒl 4,25
dboekje ten gebruike bij het onderwijs in den Gregoriaanschen Zang, vierde vermeerderde druk . . . . ƒl 1,75
boek voor het Contrapunt, gr. 4° . . . . ƒl 7,50
f Maria Pignatelli. Eene schets van de uitdrijving en de opheffing der Sociëteit van Jezus, door W. van Nieuwenhoff, S. J. Tweede vermeerderde druk . . . . ƒl 1,50
nnen prachtband . . . . ƒl 1,90
is toch de Talmud? en wat is een Talmudiood? Iets uit en van de verderfelijke geloofspunten en praktijken van het jodendom, door Dr. A. Rohling, herzien en verbeterd door Max de Lamarque. Derde druk met een nieuw voorbericht van den vertaler. 128 blz. . . . . ƒl 0,70
heimen der Vrijmetselarij, ontsluierd door Leo Taxil. Een deel gr. 8 van 1056 bladzijden met 60 gelith. platen . . . . ƒl 7,90
nnen prachtband . . . . ƒl 9,70
alfchagrijn-lederen prachtband . . . . ƒl 10,20

B. HERDER, libraire-éditeur Pontifical
à Fribourg en Brisgau (*Allemagne*)

En vente chez tous les libraires :

MINIATURES CHOISIES
DE LA BIBLIOTHÈQUE DU VATICAN
par **ÉTIENNE BEISSEL, S. J.**

DOCUMENTS POUR UNE HISTOIRE DE LA MINIATURE
AVEC XXX PLANCHES EN PHOTOTYPIE.

In-folio (VIII et 59 pages de texte) fr. 25; relié en toile, tranche rouge fr. 30.

Häuslicher Ratgeber

Praktisches Wochenblatt für alle deutschen Hausfrauen.
Erscheint jede Woche einmal. — Preis pro Quartal nur 1 Mk.
Zu beziehen durch alle Buchhandlungen und Postanstalten.

Der « *Häusliche Ratgeber* » enthält jeder Nummer belehrende Artikel aus Gebiete der *Hauswirtschaft, Gesundheitspflege* und *Erziehung.* Ausserdem wird in den Rubriken : « *Gemeinnütziges, Häusliche Kunst, Fürs Haus, Getränke, Backwerke, Für die Küche* » u. s. w. eine Fülle belehrenden Stoffes öffentlicht

In der « *Arbeitsstube* » werden Stick, Strick-, Häkel- und Filetarbeiten veröffentlicht, welche durch reizende Abbildungen erläutert werden. — Im « *Echo* » kann jede Abonnentin *kostenlos* Fragen veröffentlichen, welche beantwortet werden. Das « *Feuilleton* » ist sehr reichhaltig und spannend. Ausser einem grösseren, sehr interessanten Romane, werden noch in jeder Nummer Reisebeschreibungen, Humoresken, Erzählungen und Gedichte veröffentlicht.

Digitized by Google

Biographisch woordenboek der Noord- en Zuidnederlandsche letterkunde, door J. Frederiks en J. Van den Branden,	30,00
De Bo's West-Vlaamsch Idioticon, heruitgegeven door J. Samyn	22,00
Dichtwerken van Bilderdyk, 2 bd. gebonden	15,00
Studiën en kritieken, 2 bd., door P. F. Th. Van Hoogstraten	13,00
Gedichten van Ten Kate, 12 bd. Werken van Th. Van Ryswyck, elk	12,00
Waasch Idioticon, bewerkt door A. Joos (ter pers)	10,00
Makamen en Ghazelen, door J. Van Droogenbroeck	7,50
Verzamelde dichtwerken van Guido Gezelle, 5 bd.	7,50
Compleete dichtwerken van Da Costa, gebonden	6,00
Stijl- en letterkunde, practisch handboek, 2 bd. door Fr. Willems	6,00
J. Bal's Verklarend woordenboek (met platen)	5,00
De Bo's Kruidwoordenboek, uitgegeven door J. Samyn	5,00
Handelingen van het XXIste Nederlandsch Congres te Gent (1891)	5,00
Geschiedenis der Nederlandsche letteren, door Mgr Everts	4,25
Nieuwe gedichten — Menschen en boeken, door Dr Schaepman, elk	4,25
Beknopt etymologisch woordenboek, door J. Vercouillie	4,00
Dichtwerken — Camera obscura, van N. Beets, elk	4,00
Dr S. Webers Dreizehnlinden, door Eug. De Lepeleer, nieuwe druk	4,00
Historische gezangen. — Monodramas, door E. Hiel, elk	4,00
Woordenlijst der Nederlandsche taal, door M. De Vries	3,75
Gedichten van Hilda Ram, 1885-1890, (bekroond)	3,50
Luit en fluit, Kanunnik S. Daems — Isaïas, Pater Jonckbloet, elk	3,50
Hoogduitsche spraakleer voor Nederlanders, door K. Ternest	3,50
Studiën over Vondel, door A. Verstraeten, S. J.	3,00
Gedichten van Frans de Potter — id. van Alfons Janssens, elk	3,00
Jan Boendaele, zijn leven, zijne werken, door H. Haerynck	3,00
Vonken en Stralen, gedichten door Eugeen Van Oye	3,00
Al de gedichten van A. Rodenbach — id. van Jan De Laet, elk	3,00
Lijst der Fransche woorden uit De Bo's Idioticon	3,00
Cornelius Nepos vertaald door A. Verdoodt	3,[illegible]
Schatten uit de Volkstaal, door A. Joos	2,50
Ghetidenboec naar een hs. der XVe eeuw, door Dr K. de Gheldere	2,00
Vier tooneelstukken door Lambert Van Rijswijck, elk	2,00
Vondel's werken, geïllustreerd, 30 bd. ieder, ingen. 1,30, gebond.	2,00
Taal- en letterkundige nalatenschap van K. Ternest, J. Broeckaert	2,00
Karel van Mandere, leven en werken, door L. Plettinck	2,00
Dood van Karel de Goede, door P. Plancquaert (bekroond)	2,00
Gedichten van Dr H. Claeys — Id. van Juff. Belpaire, elk	2,00
Brouwersnijd.— Furie van Lier, tooneelspelen, door H. Roëll, elk	2,00
Robrecht van Eine, drama door K. Van Voordenhove	2,00
Gedichten van Herman Ronse (*ter pers*)	0,[illegible]
Woordenboek der Nederlandsche taal, door M. de Vries, elke afl.	1,25
Verdietsching onzer doopnamen, door R. Schryvers	1,[illegible]
De Kempische harp, gedichten van L. Mercelis	1,75
Vondel's Lucifer, verklaard door A. Verstraeten, S. J.	1,50
Id. Altaargeheimenissen, met voorrede naar Mgr Stillemans' werk	1,50
Gemengde taal- en letterkundige aanmerkingen, door D. Claes	1,50
Stemmen des gevoels, A. Bultynck	1,50
Liederboek van Pastoor Cooreman (noten- en cijfermuziek) 2 bd. elk	1,50
Rozeliederen, door Dr K. de Gheldere	1,50
Verhuizen, landgedicht, door Hilda Ram	1,25
Gedichten van Ledeganck — Landliederen van Dr K. Gheldere, elk	1,25
Vondels' Jozef in Dothan, verklaard door A. Verstraeten, S. J.	1,00
Pater Servatius Dirks — Multatuli, door A. Siffer, elk	1,00
Feestrede aan Fr. De Potter en Dr Claeys, pr., door A. Siffer	1,00
Keerzijde van Van Beers' Rijzende bladen, door Dr A. De Vos	1,00
Spraakkunst, door A. Joos — Savîtrî, door K. Lecoutere, elk	1,00
Eerste klanken — Nieuwe bloempjes, gedichten van J. de Ras, elk	1,00
Dr Schaepman, door Bernardinus Mets O. S. F.	1,00
Stemmen mijner lente, gedichten door D. W. Brouns	1,00
Verschil in uitspraak E en O, door J. Bols — Raadsels, A. Joos, elk	0,80
Terugkeer tot Vondel — Mgr Lambrecht, door Dr H. Claeys, elk	0,[illegible]
De K. Vl. Academie, door Dr Nolet, antwoord aan J. ten Brinck	0,[illegible]

Digitized by Google

ÉLECTIONS COMMUNALES

1. **Recueil de toutes les lois électorales de Belgique** (Chambre, Province, Commune) . . . . fr. 1,25
2. **Guide pratique pour les élections :** Opérations électorales dans l'ordre chronologique. Tableaux synoptiques à l'usage des présidents de bureaux, des scrutateurs, des secrétaires, des témoins et des électeurs, par EDMOND DE BOCK, juge d'instruction au tribunal de 1re instance à Gand, ancien juge de paix et ancien conseiller provincial et communal. Nouvelle édition (onzième) . . . . fr. 1,75
3. **Recueil de toutes les lois électorales de Belgique et Guide pratique pour les opérations** réunis, par le même . . . . fr. 3,00
4. **Chapitre additionnel**, par le même. . . . . . . fr. 0,50
5. **Dernières lois** . . . . fr. 0,50
6. **Verzameling van al de Belgische kieswetten** (Kamers, Provincie, Gemeente). . . . . fr. 1,25

. **Handleiding tot de kiesverrichtingen** : Tijdsorde der kiesverrichtingen en verklaring der wetsbepalingen, samenvattende tafels ten gebruike der voorzitters van kiesbureelen, stemopnemers, secretarissen, getuigen en kiezers, door EDMOND DE BOCK, rechter van Instructie bij de rechtbank van eersten Aanleg te Gent, gewezen provincieraadslid en gemeenteraadslid. Nieuwe uitgaaf (elfde) . . . . fr. 1,50

8. **Verzameling van al de Belgische kieswetten met Handleiding tot de kiesverrichtingen**, te zamen, door denzelfde . . . . fr. 2,75
9. **Exclusions et Suspensions du droit électoral**, par le même . . . . fr. 1,25
10. **La formation et la revision des listes électorales**, commentaire de la loi du 12 Avril 1894, par A. GODDYN, juge au tribunal de 1re Instance de Gand et L. TIERENTEYN, avocat, Chef du bureau des élections de l'Administration communale de Gand, avec une préface, par M. ALBERT NYSSENS, Membre de la Chambre des Représentants. — Un volume in-12° d'environ 300 pages. . . . . fr 3,00
11. **Système pratique et raisonné de Représentation proportionnelle**, (1882), par V. D'HONDT, professeur à l'Université de Gand . . . . fr. 1,50
12. **Exposé du système pratique de représentation proportionnelle**, adopté par le comité de l'Association réformiste Belge (1885), id. . . . . fr. 0,65
13. **Tables de division des nombres 1 à 400 par 1 à 31 et 401 à 1000 par 1 à 13 pour la répartition proportionnelle des sièges en matière électorale**, avec exposé de la méthode, (1895), id. . . . . f

Digitized by Google

Om binnen kort te verschijnen bij den Uitgever A. SIFFER :

Jaarboek van den Vlaamschen bieënteelt voor 1896.

Dit werk zal bevatten, behalve den dagwijzer en de maandelijksche bieënteeltkundige werkzaamheden van gansch het jaar, nog menige artikelen en voorschriften over alles wat, naar de beste bronnen, de kennis der theorische bieënteelt aanbelangt.

Benevens de gewone onontbeerlijke kennissen, zal het nog inhouden : de bieënteelt in cijfers; het mobilisme en het fixisme; den uitleg der wet op het vaten of scheppen der zwermen; nuttige wenken aangaande het vervoer der bieën; de besprekingen betrekkelijk de bieënteelt dit jaar in de beide Kamers, in de Provinciale Raden en in het internationaal Landbouw-Congres van Brussel gehouden; de bieënteelt in Congoland; menigvuldige receplen dienstig tot het bereiden van honigspijzen en honigdranken; huismiddelen van allen aard met de producten der bieën bereid; kluchtigen vertellingen; enz. enz.; kortom eene beknopte encyclopedie over bieënteelt.

Dit alles zal in een boekdeel van ongeveer 130 bladzijden druks vervat zijn en aan den geringen prijs van 1,10 (vrachtvrij te huis) verkocht worden.

Het werk voorziet aan eene ware behoefte bij de Vlaamsche bieëntelers.

TER PERS :

NIEUWE SCHOOLWET VAN 1895

VOORAFGEGAAN DOOR

L'EXPOSÉ DES MOTIFS

EN GEVOLGD DOOR DE

ONDERRICHTINGEN VOOR HET UITVOEREN DER WET

Prijs : fr. 0,75

Uit oorzaak der algemeene werkstaking onder de letterzetters te Gent uitgeborsten, is het ons onmogelijk geweest op tijds met deze aflevering te kunnen verschijnen.

INHOUD.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

MAY 1 3 195

Digitized by Google

Digitized by Google